
NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
51 B
17
ROMA

8 Cy. Tnascus Crsibus

D. CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINEN-SIS ET MARTY RIS OPERA.

*

Quibus nuper adiecimus eiuſdem carmina quædam de cruce Redemptoris atq; ad Crucifixum elegantiſsima, nec uſquã antea impreſſa.

*

ſpes eius : & non reſpexit

beatus uir, cuius eſt dominus

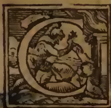
in uanitates, & inſanias falſas.

Venetiis ad ſignum Spei.

M D XLVII.

1547-

VITA B. CAECILII CYPRIANI
per D. Eusebium Hieronymum.

YPRIANVS *Afer primum gloriose rhetoricam docuit, exinde suadente presbytero Cæcilio, à quo & cognomentum sortitus est, Christianus factus, omnem substãtiam suam pauperibus erogauit: ac post nõ multum temporis, electus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus est. Huius ingenij superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Galieno principibus, persecutione octaua: eodem die, quo Romæ Cornelius, sed non eodem anno.* 257

vel 258.

R. P. AC D. D. LAVRENTIO PVCCIO, TITVLI SANctorum quatuor Cardinali

Erasm[illegible] ..

[illegible]. D.

*

IN *tam uasta rei literariæ clade, quæ non solum tot egregia ueterum monumenta, uel deprauauit, uel detruncauit, uerũetiam innumeros scriptores ĩmortali memoria dignos totos absorbuit, fortaßis ineptius uideatur* R. *pater, unius aut alterius interitũ deplorare, ni Cyprianus unus esset multorum instar habẽdus, siue spectes eloquentiam, siue doctrinam, siue pastoris dignitatem, siue pectus apostolici spiritus uigorem ubiq; fragrans, siue martyrij gloriam.* Hanc autem *iacturam haud scio an hoc moderatius ferremus, si totus nobis interijsset.* Nunc *quoniã ex his fragmentis quæ nobis, nescio quis casus, superesse uoluit, conijcimus qualia fuerint illa, quæ perierunt, grauius etiã animo discruciamur, quicunq; thesaurorum huiusmodi sumus auari.* Porrò *ut nunc in obscuro sit, quæ et quàm multa uir ille scripserit, operum claritas in causa fuit, quæ & Hieronymo persuasit, ut non duceret operæpretium lucubrationum illius indicem texere, cum ipsius ætate & sole clariores haberentur, & publicitus omnium manibus tererentur, haudquaquam existimans fieri posse, ut tantam lucem ac celebritatem ullus casus obliuionis tenebris obscuraret: quod idem malum nobis usu uenit in Tertulliano: nam alius quispiam casus Origenicorũ operum catalogum nobis ademit, quem Hieronymus sese testatur attexuisse in quadam ad Paulam epistola, in qua huius Adamãtij libros cum libris Varronis confert, quem & ipsum constat* πολυγραφότατον *fuisse.* Cæterum *cum Lactantius testetur,*

à Cypriano admodum multa fuisse conscripta, rectius perspiciet quanta fuerit ea calamitas, quæ cætera nobis ademit: qui reliquijs quas habemus, notha ac pseudepigrapha detraxerit. Et *enim ut Cypriano cum cæteris scriptoribus est cōmune, q̃ ipsius lucubrationibus multa sunt aliorum admista: ita hòc fuit* Hieronymo *felicior, q̃ huius uoluminibus multa sunt interspersa, prorsus indigna lectu: Cypriano nihil adscriptū est, nisi doctum, & à magnis uiris profectum.* Proinde *nos adeò nihil semouimus etiam huius generis, ut nonnulla ex uetustis codicibus adiecerimus: neq; enim protinus reijciendum, quod Cypriani non est.* Iam *ne quis in hac censura putet nos nihil aliud secutos quàm somnium animi nostri: symbolum fidei, quod in euulgatis pariter ac descriptis uoluminibus, Cypriani titulum hactenus poßidet, inter opera diui* Hieronymi, *fertur* Ruffini *nomine.* Liber *de singularitate clericorū habetur inter* Augustini *lucubrationes, quanquàm is an Cypriani sit, dubito: certè* Augustini *non esse, præter phrasim arguunt ipsæ sacrarum uoluminum citationes.* De *cæteris coniecturam nostram suis locis annotabimus.* Vitam *apparet ex eo libro decerptā, quem, ut testatur* Hieronymus, *conscripsit* Pontius *Cypriani diaconus, in ipso etiam exilio comes indiuiduus usq; ad ultimi supplicij diem.* Nec *enim mihi uerisimile fit, hoc esse uolumen illud egregium, cuius in uita* Pōtij *meminit* Hieronymus: *cum quod extat apud nos, ne libelli quidem uocabulum mereatur.* Certè *coronidem de translatione corporis eius, ab alio quopiā adiectam esse, clarius est, quàm ut sit admonendum, præsertim cum in ea* Caroli *imperatoris fiat mentio.* Iam *quod diuus* Hieronymus *memorat, octo tantum epistolas Cypriani ad* Cornelium Romanæ *urbis episcopum extitisse, cum in nostris codicibus undecim, ni fallor, habeantur, fieri potest, ut non omnes peruenerint in manus* Hieronymi: *aut quoniam fit aliquoties, ut in ijsdem diuersa tractentur argumenta, singulæ quæpiam in bi-*

nas dissectæ sint, id quod nos in una certè factum & deprehendimus & indicauimus. Porrò cum olim Africa per multos ediderit eloquentia doctrinaq; celebres, inter quos sunt in primis Tertullianus & Augustinus, tamen uix ulli contigit Romanæ dictionis germana puritas, præterquàm Cypriano. De scriptoribus ecclesiasticis loquor, alioqui Lactátius in primis erat excipiendus. Nam Tertullianus licet densus & argutus sit in sententijs, sermo tamen difficilis est & obscurus, atq; etiam incōptior: quemadmodum indicat Hieronymus in epistola ad Paulinum, uidelicet Lactantij iudicio subscribens. Iam in Augustino subinde lectorem offendit perplexum nescio quid & impeditum atq; obscurum, quod in epistolis illi obijcit & Hieronymus: at uterq; Cypriano summas eloquentiæ dotes tribuit: sic enim scribit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Beatus Cyprianus instar fontis purißimi dulcis incedit & placidus Lactantius autem in præfatione libri quinti de Institutione religionis christianæ, non solum illi tribuit facilitatem, iucunditatem, perspicuitatem, copiam ac nitorem, uerūetiam uim ac neruos in persuadendo. Erat enim, inquiens, ingenio facili, copioso, suaui, &, quæ sermonis maxima est uirtus, aperto: ut discernere nequeas, utrum ornatior in loquendo, an facilior in explicando, an potentior in persuadendo quisquam fuerit. Atq; utinam diuus Augustinus, ut Afer Afrum, episcopus episcopum numero uoluminum præcurrit, ita dictionis elegantia potuisset assequi: utinamq; linguam huius tam feliciter esset æmulatus, quàm candidè miratur ac prædicat. Siquidem is lib. De doctrina Christiana. 4. ex huius uoluminibus potißimū petit exempla, quibus demonstret, nullam eloquentiæ partem in Christianis scriptoribus desiderari, hunc cum Ambrosio subinde conferens, quemadmodum Fabius Marcum Tullium cum Demosthene committit. Idem in conflictationibus cum Pelagianis ac Donatistis, multa cum reuerentia citat huius sententias. Non

possum equidem inficias ire, quin olim inter orthodoxos scriptores primas tribuerim Hieronymo: uerùm ubi Cyprianum, quem prius & carptim & oscitans legeram, propius sum contemplatus, prorsus animi dubius reddor, utrũ utri præferam, adeò suis uterque uirtutibus summus occurrit. Quòd si hoc nomine iure præfertur Demosthenes, quòd propius accesserit ad uerum illud ac naturale dicendi genus: & longius absit ab umbra declamatoria, longe præcellit hac parte Cyprianus Hieronymum: magis ubique serius ac minus affectans, cum hic, quemadmodum & Tertullianus, in risu penè sit immodicus, subinde desidens in expiationibus, plurimum admiscens ex profana literatura: quæ dotes, si laudi dantur, non tam defuere Cypriano, quàm uel spretæ sunt, uel neglectæ. Nihil in hoc reperies, quod ad ostentationem ingenij uideri possit ascitum, aut quod ullo pacto uafritiem sapiat, quæ non abest Hieronymo. Talis ubique sermonis habitus est, ut loqui sentias uerè Christianum episcopum, ac martyrio destinatum. Pectus ardet Euangelica pietate, & pectori respondet oratio: loquitur diserta, sed magis fortia, quàm diserta: neque tam loquitur fortia, quàm uiuit, ut ipse meminit alicubi. Huic nimirum personæ magis congruebat dignitas, quàm lepos, etiam si locis aliquot declarat sibi non defuisse nasum, sicubi res ita postulasset: uelut ubi falsissimè ridet hæreticum quendam qui negabat Cyprianum habendum pro episcopo: deinde cum refellit eos, qui non immersos, sed aspersione aquæ baptizatos in periculosis morbis, non Christianos, sed Clinicos censebãt appellandos. Nam hic præter perpetuam illam iucunditatem, sanguinis in morem per omne corpus sparsam, iocis etiam ac dicterijs utitur. In una duntaxat epistola, cuius initium est. Bene admones Donate, nonnihil lusit apparatu pompaq; sermonis: unde & Augustinus comptæ, iucundæ, splendideq; dictionis depromit exemplum. Talem ecclesiæ doctorem, talem Christianæ pie-

tatis athletam nobis dedit rhetorum schola, nequis sibi stolide placeat, quòd nihil rhetorices attigerit. Efferant alij quantum libet eos, quos nobis ediderunt dialecticorum ac peripateticorum scholæ, quos nec nos sanè improbamus, certè primas inter orthodoxos partes Cypriano tribuit Papa Gelasius, in decretis. 15. dist. cap. Sācta Romana. Iam fortaßis non abs re fuerit, nōnihil attingere de dogmatis huius, à quibus hodie dissentire uidetur ecclesia, inter quæ cum primis iactatum est illud, quod existimaret hæreticos ab ecclesiæ consortio semotos ac schismaticos nihil agere baptizando: atqui hæc sententia non uni placuit Cypriano, uerum plerisq; omnibus Africæ, Numidiæ, Mauritaniæq; episcopis: qd' abūde pespicuum est ex actis synodi Carthaginensis, quæ nos adiecimus in hac editione. Error erat simplex, nō ex ambitione malitia'ue, sed ex hæreseon odio & ecclesiasticæ unitatis amore profectus. Dum enim sedulò uitat lacus hæreticorum cōtritos, horretq; bibere aquam de cisterna aliena, incautiore mali fuga, in eum errorem inciderat. Nec ille repertor fuit eius erroris, sed à maioribus acceptum tuebatur, haud dubiè mutaturus sñiam, si melioribus argumentis ueritatem fuisset edoctus, quemadmodum pòst, episcopi cæteri priorem opinionem meliore sñia mutarunt. Nam testimonia scripturarum & rationes, quibus illi fuerunt in eū errorem inducti, eleganter refellit Augustinus in libris De baptismo contra Donatianos, præsertim libris tertio, sexto, septimo. Sunt & alia quædam, sed hinc ferme profecta, quæ suis locis attingemus. Iam q, quidam (ut refert Lactantius) homo disertus, sed impius, Caprianum, pro Cypriano, uocarit: hòc magis nobis placere debet uir optimus, quòd uiro peßimo displicuerit, immo cui nihil in Cypriano displicuerit præter Christianam pietatem. Satis enim declarat quid ille de Christo senserit, qui doctrinam eius aniles fabulas iudicarit. Ad hæc quòd huic Hieronymus in epistola quadam ad Paulinum uidetur

Dogma Cypriani de hæreticis.

Lactantius lib. 5 cap. 1.

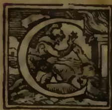
absolutam sacræ scripturæ scientiam detrahere, nihil aliud sen sit, opinor, quàm persecutionum procellis, quibus tum agitabatur ecclesia, martyrioq; præpeditum, non absoluisse in explanandis diuinis uoluminibus, quod egregie præstaturus uidebatur, si licuisset. Nam quæ scripsit, ferè uersantur in locis communibus: unde non pauca decerpit Hieronymus: quoties in iisdem uersatur: quemadmodum, ut est uerisimile, è Tertulliani libris multa mutuatus est Cyprianus, quibus adeò delectatus deditusq; legitur, ut quoties ab amanuensi codicem posceret, dicere solitus sit: da magistrũ, nihilo minus ob id ingenio tribuens, quod ab ecclesia sese submouisset, nimirum gnarus uel è sterquilinio legere aurum, & intelligens ubiq; bonum esse quod bonũ est, ac uitans propheticam imprecationem aduersus eos, qui pro personarum uarietate, uel pro suo magis affectu, de rebus iudicium uariantes: quod bonum est, dicũt malum: quod dulce est, faciũt amarum. Sed ne celsitudinem tuam pluribus morer, reuerende pater, prodit Cyprianus et emendatior multo, sublatis opera nostra mendis: et aliquãto purior, semotis ijs quæ illi falsò tribuebantur: & auctior, adiectis aliquot ex uetustissimis exemplaribus, quæ hactenus desiderata sunt. Postremò prodit opera Frobenij nitidior simul et augustior: prodibit autem & feliciter, si tua autoritas nostræ fauebit industriæ simul & consilio, qui laborem hunc tuo nomini dicatum esse uoluimus, non ignari quãtum ea laboret instaurandæ religioni Christianæ. Quorum enim auspicijs magis conueniebat restitui priscos ecclesiæ doctores, quàm uestris, qui nunc illorum præcipuas uices geritis? per quos potius oportuit asseri, scriptorem apostolis proximum, quàm per eos qui nobis summates Apostolos repræsentant? Quin & illud mihi probè uisum est congruere: ut Cyprianus, cui primum locum tribuit sedis apostolicæ censura, tuis prodiret auspicijs, cui meritissimo inter tot ordinis cardinalitij lumina primas tribuit Leo pontifex, non

Cypriani opera emendata.

minus cordatißimi, q̃ maximi titulo clarus. Celebris est apud Romanos Annibal Pœnus, qui cũ Italis de Romano certauit imperio: hunc æquum est haberi celebriorẽ, qui cum Romanis orthodoxis felicius quã Annibal, de Romana certauit eloquentia. Ille cum Scipione conflixit armis, hic cũ Cornelio Romano Pontifice sic suscepisse pietatis certamen uidetur, ut ambos uirtutibus pares, eodem die, licet anno nõ eodem, similis martyrij palma decorarit, eloquẽtiæ gloria uicerit Cyprianus. Mihi uerò peculiaris etiam quædã causa fuit, ut hoc quicquid est operæ, amplitudini tuæ dedicarem: quandoquidem non licuit alia ratione testari animum memorem officiorum haudquaquã uulgarium, quæ primum R.D. Antonius Puccius nepos tuus, id temporis legatum agens summi Pontificis apud Heluetios, mox tua celsitudo Romæ mihi largiter impẽdit: quam precor ut Christus Opt. Max. dignitati Romanæ sedis, & reipublicæ Christianæ iuuandæ, diu seruet incolumem. Louanij, Anno M D X I X. pridie Calendas Augusti.

ANNOTATIVNCVLAE DES. ERASMI ROTER. IN CYPRIANVM.

Ex libro primo, folio primo.

COgnouimus frater charißime.) Videtur sentire non esse fas Christianis, armis ac ui tueri se aduersus impetũ psecutorũ. Quin addit: cum innocentibus nec nocentes occidere liceat. Consentit sibi in tractatu cuius initium: Oblatrantem te. Folio 9.

Legi literas tuas frater charißime.) Si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo. Videtur Cyprianus, aut certẽ is quem secutus est, Græcè legisse pro μαρτύρησον, ἐπιτίμησον.

Ex eadem, folio 9.

Acoluthum misisti, &c.) Acolythum scriptum in huius li-

bris inuenio: ἀκώλυτος, significat eũ qui nõ prohibetur: ἀκόλυθος ministrum sonat. Videntur Latini hic accepisse accentum Græcorum, quemadmodum fecerunt in paracletus.

folio.28.

Cum in unum cõuenissemus.) Sentire uidetur sacrificio sacerdotis impij nihil effici, imo magis inquinari populum. Verum intelligit, opinor, de episcopo per Hæreticos constituto, qui non sit uerus episcopus: huius sacra non prosunt ijs, qui fauent huius impietati. folio.38.

Pro tua religiosa diligentia.) Sentire uidetur non baptizare neq; absoluere, qui spũm sanctum non habet. Verũ hæc opinio dãnata est. Eadem differit in epistola.12. cuius initiũ: Cum simul in concilio. Item in tractatu, cuius initium: Cum moneat Dominus & dicat. Item in actis synodi Carthaginensis.

Ex lib.2. folio.68.

Bene admones Donate.) Huius epistolæ phrasis nitidior ac florulẽtior est, quàm cæterarũ: & redolet adhuc scholasticam eloquentiã. Ex hac citauit Augustinus exemplũ splendidæ ac iucundæ dictionis, libro de doctrina Christiana quarto, capite decimoquarto, adducens hunc locum: Petamus hanc sedẽ, &c.

Ex eadem, fol.71.

Et homicidium cum admittũt singuli, crimen est: uirtus uocatur, cum publice geritur.) Videtur nullum facere discrimen inter homicidium & bellum, nisi quòd hic publicè occiduntur plures: uerum hoc intelligendũ de bello iniusto, cuiusmodi sunt pleraq;: & haud scio an omnia, ut nunc quidem geruntur.

folio.73.

Audacia prorsus cõuicijs faciens, & impudentia cõgruens impudicis.) Pro, faciens, nõnulli codices habebant, faues. Cõijcio legendum: Audacia pro conuicijs faciens, &c. ut sit sensus, audaciam conuenire conuicianti. fol.78.

Quanquã sciam frater charissime.) Ex hac colligitur olim

quosdam pura aqua consecrasse sanguinem Christi, non admisto uino. *folio.83.*

Non bibam amodo ex ista creatura uitis.) quod Græcis est γέννημα, *creaturam uertit.* *fol.86.*

Sic uerò calix Dñi non est aqua sola, &c.) *Sentire uidetur non cõsecrare eũ, qui uinum cõsecret absq; aqua: sed sensit, opinor, non rite consecrare, licet non consecretur aqua sola.* *folio.87.*

An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, &c.) *Videtur olim fuisse mos, ut mane consecrarent aquam, sub cœnam uinum aqua dilutum.* *fol.89.*

Tingentes eos, &c.) Latinè dixit, quod nos Græcè maluimus: unde et alibi quos nos baptizatos dicimus, ille tinctos uocat. Ex hac epistola August. lib. de doctri. christ. 4. cap. 21. adducit exemplũ submissæ dictionis. Admonitos aũt nos scias, ut in calice offerendo, &c. Ex lib. 3. fol. 118.

Lectis literis.) In hac excutiendum quid sentiat, cum negat cuiquam nisi soli Christo datã potestatem uirga ferrea confringendi uasa fictilia, & exustis zizanijs purgare triticum: nam ecclesia etiam tum eijciebat improbos & intractabiles. Si de eijciendo sensit: & afficiuntur capitis supplicijs, qui cõmerentur, sed per magistratus profanos. Vnde sensisse uidetur, ecclesiastica censura neminẽ sic perdi, ut intereat: quæ non in aliud adhibetur, quàm ut sanet. Similia tradit lib. 4. epistola. 2. Accepimus primas. *fol.159.*

Gloria quidem uestra, &c. Squallent sine balneis mẽbra.) Hunc locum uidetur æmulatus Hieronymus in epistola prima, quam adolescens scripsit ad Heliodorum, sicut & aliàs multa huius est imitatus. Ex lib. 4. fol. 165.

Accepimus primas literas tuas.) Excutiendum cur in hac Cornelium pontificem Romanum collegam suũ appellet: neq; enim id semel facit, ut casus uideri posit, sed iterum atque ite-

rum. Sic & Innocentium Augustinus fratrem uocat. Resedeːrant in illa etianum ætate uestigia simplicitatis apostolicæ, nec requirebatur ista titulorum ambitio. Sic Paulus Apostolorum principẽ Cepham & Petrũ. Par erat autoritas, sed maior charitas & arrogantia nulla. Et tñ Cyprianus alicubi plurimũ defert sedi Romanæ, deq; dignitate Petri magnificè sentit. Proinde suspicor hic fratris cognomen nõ arguere dignitatis æqualitatẽ, sed societatẽ communionis. Ex eadem, fol. 166.

Item: Quod ne uel apud te, uel apud quenquã, &c.) Hinc apparet ecclesiæ decreta pro tpe rectè mutari. Primũ Cyprianus acerrimè inuehebatur ĩ eos, qui sine pœnitẽtiæ satisfactione recipiebant in ecclesiæ consortiũ eos, qui metu suppliciorũ defecissent à Christi professione: mox mutata in diuersum sententia, idẽ fecit, quod illos indignè & impiè facere clamitabat.

Ex eodem, fol. 171.

Sic tamen admissus est Trophimus, ut laicus cõmunicet.) Ex hoc loco apparet presbyteros à peracta pœnitentia nõ recipi solere, nisi inter laicos: quod aiunt & hodie fieri apud Græcos. Folio 190.

Agnoscenda & complectenda.) Videtur olim ecclesia & pro martyribus orasse. sic enim ait: Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrũ passiones anniuersaria cõmemoratione celebramus, nisi fortè pro eis dictum est, pro eo quod erat, in honorem eorum. Folio 201.

Quæsisti etiam frater.) Hanc nõ esse epistolam integram, uel ex ipso statim initio liquet. Quis enim sic exordiretur epistolam? quæsisti etiam: uerum pars est epistolæ, cuius initium: Pro tua religiosa diligentia, quod palàm arguit codex uetustissimus è duobus minor, quem nobis exhibuit uenerabile monasterium Iemblacense. Ex eadem.

In hac disputatur, an qui instante morte, sacra aqua fuissent aspersi, quòd ob morbum tingi non possent, pro baptiza-

tis essent habendi: & an retingendi, si reualuißent. Hãc rem ita tractat, ut liberum relinquat, siue quis putet eiusmodi retingendos, siue non. Folio 207. & 211.

Ego te frater.) Ait: *Loquitur illhic Petrus, super quẽ ædificanda erat ecclesia. Ab hac sñia multũ abhorret Augustinus, qui non uult hominem esse fundamẽtum ecclesiæ, certè hoc loco. Et tũ non semel Cyprianus facit Petrum ecclesiæ fundamẽtum: nisi fortè nomine Petri sensit populum hoc profitentem, quod Petrus fuerat professus. Huius enim personam gerebat tum Petrus. Christus unicum & uerum est fundamentum & caput ecclesiæ, nihil tamen uetat Apostolos aliquo modo dici fundamenta aut capita ecclesiæ.* Folio 214.

Oblatrãtem te.) *Demiror cur hæc aliquis maluerit tractatus appellare, quàm epistolas. In hac Cyprianus sentire uidetur mundum hunc senio reddi deteriorem.*

Ex eodem, folio 224.

Nemo nostrũ qñ apprehenditur reluctatur, &c.) *Hic sentit Christianos potuisse resistere persecutionibus, sed noluisse, ne ultionem quam Deus sibi reseruatam uoluit, sibi usurparẽt. Conuenit autem cum eo quod annotauimus in prima epistola. Nunc ultro inuadimus, & opibus inhianus potius, quàm salu ti illorum studemus.* Folio 231.

Disciplina custos, &c.) *Hic quod scribit nullam esse ueniã peccanti post cognitam Domini uiam, sic arbitror intelligendum, non esse ueniam, quæ præstet, ut non imputetur delictũ.* Folio 240.

Ex hoc libello locos aliquot adducit Augustinus lib, de doctrina Christiana 4. cap. 21. ex quo mendas aliquot submouimus: adducit autem hunc locum: Siquis pingendi artifex uultũ alicuius, &c. ut exemplum grandis figuræ dictionis.

Folio 246. 248.

Cum moneat Dominus, &c.) *Hic æquare uidetur autorita*

tem omnium Apostolorum, cum ait: Hoc erant utiq; cæteri apostoli quod fuit Petrus, pari cōsortio præditi, & honoris & potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur. Incertum autem, an, quod dicit ecclesiā ab uno profectam, ad Christum referendum sit, an ad Petrum: nisi q̄ orationis tenor magis in Petrum congruit: par erat autoritas prædicandi, baptizandi, & absoluendi, penes unū tamen erat principatus, ad declarandum unitatem ecclesiæ.

Folio 264.

Quòd idola dij non sint.) Huius tractatus titulus habebatur uarius, In uetustissimis codicibus reperi: Deos non esse quos uulgus colit, hinc notum est. In alijs doctus aliquis auxit titulum: & rursum aliquis coniunxit titulum ipsi operi. Quoniam autem incipit ex abrupto, suspicor esse fragmentum prolixioris operis. Quandoquidem Lactantius testatur, Cyprianum plurima uolumina conscripsisse. Hoc opusculum Hieronymus laudat in epistola ad oratorem Magnum.

Ex eodem, circa finem, fol. 270.

Iam uenturus è cœlo ad pœnam diaboli, & ad censuram generis humani.) Non sic accipiendum est, ut quidam putarunt, diabolum et animas impiorum nō cruciandas ante extremi iudicij diem, sed ex iudicio pœnam accessuram diabolo.

Folio 271. & 276.

Multa & magna.) Quod est apud Matt. cap. 6. ὅπου σὴς καὶ βρῶσις. hic uertit, tinea & comestura. Ex eod. fo. 283

Quibus possent peccata tergeri.) Tergeri pronūtiauit iuxta secundam inflexionem: atq; ita positum uidetur apud Terentium in Eunucho: Qui abstergerem uulnera.

Folio 300. & 303.

De patientia locuturus.) Hic locus est commodè intelligendus, quales sunt complures etiam in alijs libris orthodoxorum. Immortalitate, inquit, interim posita, fieri se & mor=

talē patitur. Neq;.n.filius Dei desijt esse īmortalis,posteaquā assumpsit humanū naturam. Ex eodem,fol,329.

Pax ecce dilectißimi fratres.) In hoc sic differit de remißione peccatorum, ut uideatur adimere hominibus autoritatē absoluēdi. Verum ex totò sermone satis liquet, illum sentire de nō absoluendis absq; satisfactione. Agit enim aduersus eos, qui statim admittendos arbitrabantur in ecclesiæ consortium, eos qui metu tormentorum Christi nomen abnegassent. Diuus Hieronimus testatur Cornelium Romanæ urbis episcopum edidisse uolumen de lapsis: uerum nihil uetat idem argumentum à duobus fuisse tractatum. fol.363.

Euangelica præcepta: Et remitte nobis debita nostra, &c.) Vbi sunt qdam cicunforanei rabulæ, qui apud populum indoctum cœlum terræ miscebāt, qd' in precatione dominica, pro, dimitte, mutarim remitte: nō damnās oīno quod nos legimus, sed qd' elegantius est, præferens? Atqui Cyprianus tot ante nos seculis ausus est sic precari Deū. Remitte nobis. Et hi uolūt haberi christiana religionis columina, qui ob nænias hmōi proximum criminantur apud indoctā plebeculam. Porrò nequis impudens cauilletur locum à me corruptum, consulat uel descriptos, uel excusos typis codices. fol.396.

Obtemperādum fuit fili charißime.) De hoc uix licuit certum pronuntiare, qd' præter præfationem autor nusquā suum stylum exerat. Probabilius mihi qdem est, non esse Cypriani. In uulgatis codicibus non habebantur nisi duo libri, nos certiū adiecimus ex bibliotheca Iemblacensi.

Cap.5.fol.401.

Locus qui citatur ex Abacuc, iuxta Græcorum lectionem citatur in uetustißimis codicibus scriptis.

Ex eodem,cap.12.fol.404.

Quod est apud Matthæum cap.1. cuius non sum dignus, hic citat: Cuius non sum idoneus: quod Græcæ sit ἱκανός.

Capite 13. folio 404.

Quod est apud Matthæum cap. 11. Iugum enim meũ suaue est, & onus meum leue. Iugum enim meum bonum est, & sarcina mea leuis: quod Græcè χρηστὸν est, bonum uertit.

Libri 2. cap. 18. fol. 429.

Quod est apud Ioannem 1. Medius autem uestrum stetit, hic ita refert: In medio autem uestri stat, sentiens ἕστηκεν, & huiusmodi uerba sic usurpari frequenter, ut sub uoce præteriti præsens indicent. Capite 28. fol. 435.

Omnes patriæ gẽtium.) *Græcã uocem reliquit* πατριαὶ, *id est, familiæ.* Fol. 488.

Scripsisti mihi frater.) Ad Iubaianum, *hoc opus non habebatur in his codicibus, quos habemus excusos typis. in uno tãtum codice reperi peruetusto, cuius copiam mihi fecit collegium* Iemblacense, *unde quædam non quiuimus emendare.*

In eodem, folio 492.

Quod nunc quoq; apud nos geritur.) Hic *nonnihil attingit de ritu prisco baptizandi.* Ex eodem, fol. 494.

Proinde *frustra quidã.)* Hic *sentit absurdũ non esse, si quid in ecclesia receptũ uertatur in melius, aut etiam corrigatur, si deprehensus fuerit error.* Ex eodem, fol. 502.

Hæc tibi breuiter.) Cum uersetur in re fidei, tamen collegas episcopos suo relinquit arbitrio. Et *haud scio an inter hos fuerint suffraganei: nam Carthago metropolis est Africæ.* Tanta *erat unitatis cura priscis, & ad damnandum contatio.*

Folio 502.

Quanquam plene ea.) Nec *hoc opus habebatur inter excusa typis, sed adiecimus è codice* Iemblacensi. Fol. 510.

Retulit *ad me frater.)* Et *hoc ex eodem adiecimus.*

Folio 513.

Cum in unum Carthagini conuenissemus.) Ipsa *res indicat hoc opus non esse compositum à Cypriano, sed acta esse synodi, notarijs*

di, notarijs excipientibus, quæ gerebãtur, aut dicebantur. Nec *enim est eadem omnium dictio, sed satis apparet omnes episcopos illius temporis eruditos fuisse, præsertim in sacris literis. Est autem elegans cernere, quibus modis olim episcoporũ concilium solitum sit celebrari. Quin & illud animaduertendum, opinionem de iterum rebaptizandis ijs, qui fuissent ab hæreticis baptizati, non unius fuisse* Cypriani, *sed omnium ferme episcoporum* Africæ, Numidiæ, *ac* Mauritaniæ. Annotandum & *illud, non probari ab his iteratum baptismum, sed arbitrãtur, nihil actum baptismo hæreticorum.* Et hunc *librum adiecimus ex uetusto codice.*

Ex eodem, *fol.* 513.

Superest, ut de hac ipsa re singuli.) Rursus *hic cum sacramenti res tractetur ac fidei, tamen unumquẽq; suo relinquit arbitrio: nec putat quem terrore cogẽdum, ut mutet sententiam, uidelicet ne scinderetur concordia ecclesiastica.*

Ex eodem, *fol.* 514.

Magirpa *in suffragio suo, hoc baptismum dixit, quẽadmodum &* Augustinus *aliquoties in commentarijs in* Ioannem.

Ex eodem, *fol.* 517.

Monnulus in suffragio suo, cancer, usurpat neutro genere. pro morbo, quod & aliás apud Cyprianum *reperies.*

QVAE VIDEBANTVR FALSO *ad scripta* Cypriano.

folio. 529.

Probatio capitulorum.) *Phrasis immo genius huius operis totus abest ac dißidet à* Cypriani *stylo, siue spectes elegantiam orationis, siue eruditionem sacram, siue ardorem animi. Mihi uidetur esse fragmentum alicuius commentarij. Iam ut nihil aliud, uel illud unum mihi persuaserit opus non esse* Cypriani, *quod seriò recenset hic, quisquis est, frigidißimum cõmentum de quatuor elementis, quibus apud* Hebræos *compo*

***

nitur Adam: & quatuor mundi plagis, quas is, nescio quo con silio stellas appellat, quarum singulæ apud Græcos incipiant à singulis Hebraici nominis elementis. Deinde alterum multò frigidius, de numero quem constituunt apud Græcos eadem elementa, α, δ, α, μ. Quod tamen Augustinus refert aliquoties in commentarijs in Ioannem.

Folio.540.

Narrat Iosephus.) Nec hic quidem quicquam est Cypriani, meminit autem Pipini regis Aquitanorum, qui si is est in quem Stephanus pontifex transtulit imperij titulos, immensum est interuallum annorum.

Folio.547.

Mihi quidem fidelißime Laurenti.) Stylus satis arguit, hoc opus non esse Cypriani: & inter opera Hieronymi fertur inscriptum Rufino. Nec abhorret phrasis à phrasi Rufini: & inter huius opera magnifice de symbolo meminit Gennadius, quod adeò præclare dicit esse disertum, ut cæteri ad hunc nihil dixisse uideantur.

Folio.591.

Promiseram quidem uobis.) Libellus hic eruditi facundiq; hominis esse negari nec debet, nec potest. Et consentiunt quædam schemata, in quibus tamen hic magis ĩmodicus, quàm Cyprianus: uerum aspersa sunt uerba quædam, non referentia puritatem Cyprianicæ dictionis: uelut illa: Quoties inordinaliter credimus, ac contubernalitas. Item coniugalitas, & uulgaritas. Item absentare, pro separare. Item constitutionarij, & repulsorium: pullulat uitia, pro producit: & naufragalis, & corpus ancillat, pro effœminat. Item frequentatiuum, aliaq; his consimilia. Quãquã uidetur episcopus, aut alioquin autoritate præditus fuisse: nam sic inquit alicubi: Vos autẽ filij charißimi non tantum persuasione, sed etiam potestate conuenio. In hoc libello citatur locus Pauli iuxta ueram ac Græcorum lectionem:

Non ergo blasphemetur bonum uestrum: atq; ita legitur in ue tustißimis codicibus, ad quos hæc contulimus.

Folio. 634.

Solent matres.) *Nec hoc opus esse Cypriani stylus arguit, licet hominis sit eruditi, quales ætas illa complures habebat. Præterea nec habebatur in exemplaribus manu descriptis, qui bus usus sum: & in editione Badiana separatum habebatur à reliquo uolumine. Vita Cypriani interiecta, in prioribus editionibus omnino non habebatur, sed tamen habẽda gratia qui in causa fuerunt, ut hæc nobis superſint, idq; debemus nomini Cyprianico, quòd huius commendatione seruata sint, fortaßis alioqui peritura.*

Folio. 735.

Etsi incongruens.) *Opinor neminem fore tam obesæ naris, quin illico sensurus sit, stylum huius operis longe lateq; discrepare à dictione Cyprianica: est enim elaboratus & inæqualis, identidem intumescens, sed parum feliciter. Affectat argutiam, ne id quidem ubiq; feliciter, & omnino plus est curæ quàm inge nij, plus affectationis quã facultatis. Apparet opus fuisse me ditantis & exercentis calamum. Non habebatur in codicibus excusis, reperi in codice bibliothecæ Gemblacensis, sed mirum quàm mendose descriptum, proinde dedimus quale potuimus.*

Folio. 752.

Aliquas officiorum meorum.) *Hunc in uetere quadam edi tione excusum reperi, sed mendosum locis compluribus, nec licuit mederi cunctis erratis, quòd non succurreret ullum aliud exemplar. Stylus palàm arguit non esse Cypriani. Nam fluit ille, ac lectorem ducit. Hic argutè ac breuiter sententijs & enthymematis pungit. Fieri potest ut sit Tertulliani, nisi quòd se declarat episcopum fuisse, unde suspicor nonnihil, esse Cornelij. Doctus fuit autor, quisquis fuit: & liber indignus, qui intercidat.*

QVAEDAM EMENDATA EX CONIECTVRA.

Ex eodem, fol. 752.

Adimplenda quæq; cognoscimus tribuat.) Legendum arbitror, quæ cognoscimus: nisi legas, quæq;, pro quæcunq;,

fol. 753.

Nihil iam carni debentes qua renatos &c.) Fortè pro, qua, legendum, quasi: quanquam mihi uidetur & aliàs locus non uacare mendo. Ibidem.

Quæ à Christo consecrata sit.) Vide num rectius sit, Christo consecrata. Quanquam si legas à Christo, sensus est Christum ipsum fuisse uirginem. Ibidem.

Modulo decore inuicem, &c.) Legendum suspicor, mutuo decore. Folio. 754.

Exhauriens rem tum pudore.) Lege, cum pudore.

Ibidem.

Eo uiris per uiros monstra.) Legendum arbitror, ex uiris per uiros. Folio. 759.

Aut redintegrandos dolos lenocinantium.) Opinor legendum, lenocinatum. Ibidem.

Oculorum extremitates suffocantur.) Legendum arbitror, suffuscantur: quod stibio solet addi nigror oculis. Et mox pro, actibus, suspicor legendum, artibus.

Ibidem.

Quorum pretia etiam sine artibus calendariũ cuiusuis excedunt.) Fortè sic legendum: quorum pretia, etiam sine artibus, cilindrorum onus excedunt. Fol. 761.

Cogitanti mihi & intolerabiliter.) Quando stylus non patitur, ut Cypriani credatur hæc epistola: uero proximum est, esse Cornelij Romanæ urbis episcopi. Siquidem Hieronymus operum huius catalogum texens, meminit hisce uerbis: Et alium & de Nouatiano & ijs qui lapsi sunt. Apparet autem

esse imperfectam, sic enim desinit: Præ manu sit nobis oratio *illa, exomologeseos plena: nisi fortè continenter subsequi debebat oratio, quam in una reperi editione: sed interiecto sermone Augustini diuulsam, eam subijciam: licet mihi non fiat uerisimile hanc esse quam sensit: uel hoc argumento quòd de pœnitentia, aut relaxatione peccatorum nulla hic fiat mentio: at nihil aliud agitur in epistola.*

Ex eadem, *fol.770.*

At nunc ex quo caninam illam hæresim.) Pro, *caninam*, *lege*, *Cainam*. *Sic enim & Hieronymus appellat eam quæ adimit spem remittendi peccati. Cætera facilè lector ipse deprehendet.*

Subiecimus & Augustini orationem, prorsus ipsius piam iuxtà ac doctam: deinde duas precationes nõ aspernandas mea sententia, an Cypriani incertum. Porrò *quòd in toto opere ne scio quis dissecuit libros, distinxit tractatus ab epistolis, tametsi sciebam ineptè factum, tamen dißimulaui, quòd non admodum referrat. Sic aliquis & tomos, quos* Origenes *scripsit in Matthæum, discidit in homilias.*

VERBA PECVLIARIA CYPRIANO.

Folio.122.& .170.

Exambire, *pro ambitu assequi siue eniti: sicut eblandiri, libro.3.epistola.5.* Quoniã *comperi fratres. item lib.4. epist.2.* Accepi. *Episcopatum non exambitum, nec extortum.*

Folio. 143.

Remissa, *pro remißione lib.3. epistola.13.* Diu *patientiam meam. Ita quidam dicunt, recompensam, pro pensatione. Sic et, missa est, dictum est à priscis, pro mißio est, cum populo fit potestas abeundi domum.*

Folio.172.

Sacrificati dicebantur ea ætate, qui metu malorum eò pertrahebantur, ut idolis etiam sacra facerent. epistola. 4. libri.2.

Accepi. Hos eosdem alicubi uocat thurificatos. Qui uerò non incendissent thura idolis, sed per libellos tantum dedissent nomina, libellatici uocabantur.

Folio 202.

Clinici tum uulgò dicebantur, qui ob morbum lecto decumbentes, aqua sacra aspergebantur, non tingebantur. Nam κλίνη Graece, lectus est. Vox à medicis, ludibrij causa, deflexa est ad sic baptizatos.

Folio 239. & 240.

Impugnare & impugnatio, sic enim scriptum habetur in codicibus, pro fucatione & fucare, ponit in epistola De habitu uirginum. Sed haud scio an dicendum sit, impigmatio, unde pigmenta dicta uidentur.

Folio 288. & 296.

Magnanimitatem uocat, quod est subinde in literis apostolicis μακροθυμία, quod alij uertunt, longanimitatem: ut in tractatu De eleemosyna: Haec indesinentium operum magnanimitate redimantur. Item in proximo: Charitas magnanima est, alijsq; locis pluribus, quàm ut referat citare singulos.

Folio 48. & 156.

Mortalis. Apud hunc ex ueteribus unum reperio positum, mortale, pro eo quod mortē adfert: ut in tractatu De bono patientiae, cuius initium, De patientia locuturus.

Folio 347.

Confundi, pro erubescere, usurpat tractatu De lapsis.

Folio 143. & 144.

Dare pacem, pro admittere in consortium ecclesiae, aut ab soluere ta. Facere literas, pro scribere epistolas.

Folio 59.

Abstinere pro separare.

Folio. 18.

Et abstentus pro separatus.

folio.280.

Dnicum, pro cœna dominica, seu cõmunione eucharistiæ.

Quãdò, pro cum, toties occurrit, ut mirum si casu fictum est.

Frequenter abutitur isthic, pro hic, & illhic, pro isthic.

Promereri, usurpat aliquoties pro, conciliare: quod nos, demerere, dicimus.

Pronominibus, se & sui, nonnunquam durius utitur pro ipsum, & ipsius.

Quandiu, utitur pro, donec, lib. 4. cap. 4. Quandiu torquẽt. quandiu deijciant. pro, donec deijciant.

Tractatu primo, autumnum dixit neutro genere.

Immo nonnunquam, durius abutitur pro, potius.

Deprehenditur in huius scriptis aliquoties solœcismus, qui nonnunquam obrepere solet doctis, dum magis attendunt sententiæ, quàm uerbis. Talis est in libello ad Demetrianum, *Pestem & luem criminaris, cum peste & lue uel detecta sint, uel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat & rapina: ijdem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarij. Nam hi nominatiui non habent quò referantur.* Huic *similis est in sermone de spiritu sancto,* Hi *omnes dum* Hebræa *lingua apostoli prædicarent: locutio* Iudaica, *enuntiationis suæ articulos cursu consueto euoluens, nullo exponebatur interprete.*

In hoc opere sumus usi præsidio trium editionum, Romanæ, qua nihil uidi deprauatius, & tamen hæc alicubi profuit. Cuiusdam alterius, cuius titulus excidit, & Badianæ. *Præterea uetustißimorum codicum, qui tamen non ubiq; succurrebant. Vbi succurrebant, non est dormitatum: ijs qui plus ualent præstare, per nos sanè non est præclusa uia.*

FINIS.

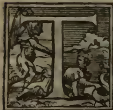
INDEX SEV ORDO OPERVM DIVI CAECILII CYPRIANI.

ANNOTATIVNCVLA DES. ERASMI Rot. in passionem D. Cypriani.

Temporibus Valeriani. Hic appendicem ab alio quopiam recentiore additam, clarius est, quàm ut sit admonendum: ea est: Nos ergo fratres oremus omnipotentem Deum, Et Hierónymus in Catalogo scriptorum illustrium testatur, Cypriani uitam ac mortem à Pontio diacono, qui fuerit illi comes indiuulsus, fuisse descriptam: è cuius libro suspicor hoc esse decerptum. Nam cum Hieronymus egregium uolumen appellet, quod reliquisset Pontius: non est uerisimile, hunc esse librum de quo senserit Hieronymus: qui adeò non meretur elegans dici, ut ne libri quidem uocabulum mereatur.

PASSIO B. CYPRIANI EPISCOPI CARTHAginensis per Pontium eius diaconum edita.

EMPORIBVS Valeriani iniquiss. imperatoris, fuit in Carthagine, quæ est in Africa, gloriosissimus uir, noīe Cyprianus: qui primò quidem rhetoricā docuit: deinde à quodā presbytero nomine Cæcilio conuersus ad fidē Christi, nomē quoq; sortitus est Cæcilius: qui omne culmen gestiens assequi Christianæ religionis, perfectionem (quam Christus cōsulenti iuueni de uita æterna deprompserat) secutus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ut nudum mater ecclesia susciperet, quem nudum mater carnea terræ edidisset: ueraciter perspiciens, non posse perfectè in inenarrabili Dei sapientia philosophari, terrenis cupiditatibus innixum. Nanq; ita Dei ineffabili sapientiæ contemplandæ se tradidit, ut toto orbe prope notissimus, sole clarius extēt eius innumera uolumina, quæ

in Euangelijs & alijs uoluminibus optime perorauit: chronica quoq; ualde utilia composuit, & exhortatorias ad multos sanctorum epistolas, in quibus ardorem fidei uelut bonus demonstrauit athleta. Post multum uerò temporis, ut non abdita maneret lucerna sub modio, sed ut luceret instar stellæ spiritualis solis posita est super candelabrum; ut præsentes & secuturi agnoscerent, non debere doloribus momentaneis cedere, quibus perpetua beatitudo fixa maneret. Deniq; comprehensus à ministris Paterni, pcōsulis Carthagineñsis, ante eum in quoddam secretarium adductus est; cui ita dixit: Sacratißimi imperatores Galienus & Valerianus ad me literas dirigere dignati sunt, in quibus sanxerūt, ut omnes homines, Deos, quos Romani adorant, debeant adorare: & qui contempserint hoc præceptum, gladio feriantur. Audiui uerò, quod tu Deorum cultum pro nihilo ducas: unde hortor consulas tibi, & Deos honores. Cyprianus respondit: Christianus ego sum, & nullos alios Deos noui, nisi unum & uerū Deum, qui creauit cœlum & terrā, mare & omnia quæ in eis sunt. Huic Deo Christiani seruimus: hunc nocteq; dieq; deprecamur pro omnibus, etiam pro imperatoribus. Paternus proconsul dixit: Si in hac uoluntate perseueraueris, peßima morte peribis. Sanctus Cyprianus episcopus respondit: Bona uoluntas est, quæ Deum timet: & ideo non potest immutari. Paternus proconsul dixit: Quia in hac uoluntate permanes, secundum præcepta principum exilio deputandus es. Sanctus Cyprianus respōdit: Exul non erit, qui Deum in mēte habebit: quoniam domini est terra & plenitudo eius. Paternus proconsul dixit ad eū: Antequam proficiscaris, dic ubi sint presbyteri, qui in hac ciuitate esse dicuntur, uel similes tui. Sanctus Cyprianus respōdit: Bene atq; utiliter legibus uestris sanxistis, nullos delatores fore debere: idcirco à me prodi non debent, sed à uobis inueniantur: quia & hoc censuistis, ut nullus se ultro offerret. Proconsul dixit:

Ego à te cum tormentis eos exquiram. Sanctus Dei respōdit: Per me non perdentur. Proconsul dixit: Præceptum princi-pum est, nequi Christiani conciliabula faciant, uel cœmiteria ingrediantur: & siquis hoc uiolauerit, gladio animaduerta-tur. Sanctus Dei *respondit:* Fac quod tibi *præceptum est. Cum ergo uideret animum eius immutabilem in religione diuina, fe-cit eum in ciuitate* * Furabilitana *exulari, ubi aliquandiu exē-plo boni operis multis profuit, nemini obfuit. Cumq; ibi do-mino in sanctitate deseruiret, mortuus est Paternus procōsul.* Et *ipse de exilio regressus, in quodam hortulo commanebat. Cumq; de eo perlatum esset ad Galerium* Maximum, *qui Pa-terno successerat, misit duos ministros, & iussit eum ad se ad-duci. Qui cum uenissent ad eum, leuauerunt eum in curru suo, & ad* Galerium Maximum *perduxerunt. Qui cum uidisset eum, ait: Tu es * Statius Cyprianus? Sanctus Cyprianus re-spondit:* Ego. *Galerius proconsul dixit.* Tu es *quem Chri-stiani papam suum nominant? Sanctus* Dei *respondit.* Ego. Proconsul dixit. *Iusserunt tibi principes nostri adorare* Deos. *Sanctus* Dei *respondit.* Non *faciam.* Proconsul *dixit. Melius facies si saluti tuæ consulas, &* Deos non *contemnas. Sanctus* Dei *respondit. Salus mea, & uirtus mea Christus dominus est, cui sine fine seruire desidero.* Proconsul dicit. * *Vitæ tuæ doleo, & uellem consulere tibi. Sanctus Cyprianus respondit. Consultum mihi melius non esse quæro, quam ut Deum meum adorans, ad ipsum tota mentis auiditate festinem: quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Iratus *Galerius proconsul ait: Diu sacrilega mente uixisti, & nefariæ conspirationis homines aggregasti tibi, & inimicum te dijs & sacris religio-nibus eorum præbuisti, & non æquißimis consilijs principum assensum unquam præbuisti, sed semper autor iniqui nomi-nis & signifer extitisti, & propterea cæteris quos sceleri tuo*

alias, Curubitana

alias, Thascius

alias, Vicem tuam

aggregasti exemplum eris, & in sanguine tuo discent disciplinam. Tunc ergo dictauit sententiam, dicens: Statium Cyprianum dijs libamina offerre renuentem, gladio animaduerti placet. Cumq; duceretur ad decollandũ, sequebatur eum multitudo populi, & alij clamabant: Moriamur simul cum sancto episcopo. Et cum peruenisset in locum qui dicitur Sextus, quarto ab urbe milliario, expoliauit se birro, et tradidit carnificibus. Dalmaticam uerò tradidit diaconibus, & stetit in lineis, expectans spiculatorem. Et dum ille appropinquasset, iussit suis illi dari uiginti aureos. Cumq; prostrauisset sese in terram, orauit cum lacrymis, & à fratribus linteamina offerebãtur, unde oculos sibi tergebat. Et cum surrexisset ab oratione, sententia ex tabella recitata est, ita: Statius Cyprianus gladio feriatur. Et statim respondit sanctus Dei: Amen. Et ceruicem obtulit gladio, temporalemq; uitã finiuit, recepturus à Deo sine fine perpetuam. Sic ergo beatus Cyprianus subsecutus est fide gloriosa sanctum Cornelium eodem martyrij genere, eodem passionis die, licet non eodem anno, deuicto diabolo, triumphator migrauit ad cœlum. Et sicut scriptum est: Quomodo in uita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati. Ambo fide clari, ambo constantia inuicti, ambo martyrio gloriosi. Nos ergo fratres oremus omnipotentem Deum pro serenissimo imperatore Carolo, quatenus qui beatum Cornelium papam & martyrem de Romanis partibus ob muninnen sui, cunctorumq; fidelium sibi proximari fecit, ac nos de tam magno patrono honorauit: per suffragia huius inclyti martyris beatitudine perennis uitæ sibi concessa, sanctorum omnium quos uenerabiliter excoluit, consortia adipisci mereamur perpetuò obtinenda, præstante domino nostro IESV Christo, qui cum patre uiuit & regnat Deus, in unitate spiritus sancti, Per omnia secula seculorum. Amen.

Birrum episcopale.

Dalmatica.

Linea.

FINIS.

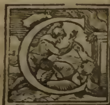
DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

ARG. EPIST. SEQ.

Cæcilij Cypriani epiſtola ad Cornelium papã, de fidei Chriſti confeſsione congratulantis, & hortantis, ut conſtanter & firmiter ad omnem patientiam perſeueret.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SAL.

OGNOVIMVS, *frater chariſsime, fidei ac uirtutis ueſtræ teſtimonia glorioſa, & confeſsionis ueſtræ honorem ſic exultanter accepimus, ut in meritis ac laudibus ueſtris nos quoq; participes ac ſocios computemus.* Nam *cum nobis & eccleſia una ſit, & mens iuncta, & indiuidua concordia, quis non ſacerdos in conſacerdotis ſui laudibus, tanquàm in ſuis proprijs gratuletur?* Aut *quæ fraternitas in fratrum gaudio non ubique lætetur?* Exprimi *ſatis non poteſt, quanta iſta exultatio fuerit, & quanta lætitia, cum de uobis proſpera & fortia comperiſſemus, ducem te illhic confeſsionis fratribus extitiſſe, ſed & confeſsionẽ ducis de fratrũ conſenſione creuiſſe, ut dum præcedis ad gloriam, multos feceris gloriæ comites, & confeſſorem populum ſuaſeris fieri, dum primus paratus es pro omnibus confiteri: ut non inueniamus quid prius prædicare in uobis debeamus, utrum'ne tuam promptam & ſtabi*

Fidei unitas congratulationis cauſa.

Ducis confeſſio ſubditorũ eſt conuerſio.

Episcopi uirtus adunatio fraternitatis.

lē fidē, an īseparabilē fratrū charitatem. Virtus illhic episcopi præcedētis publicè cōprobata est, adunatio sequētis fraternitatis ostēsa est dum apud uos unus aīus & una uox est, ecclesia oīs Ro. cōfessa est. Claruit fratres charißimi fides, quā de uobis beatus Apostolus prædicauit. Hanc laudem uirtutis & roboris firmitatem, iam tunc in spiritu præuidebat, & præconio futurorum merita uestra contestans, dum parentes laudat, filios prouocat: dum sic unanimes, dum sic fortes estis, magna & cæteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuistis. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo iungi, in persecutione fratres à fratribus non separari, concordiam simul iunctam uinci omnino nō posse, quicquid simul petitur à cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Prosilierat aduersarius terrore uiolento Christi castra turbare, sed quo impetu uenerat, eodem impetu pulsus est, & quantum formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris: supplantare se iterū crediderat posse Dei seruos, & uelut tyrones & rudes, quasi minus paratos & minus cautos, solito suo more concutere. Vnum primò aggressus, ut lupus ouem secernere à grege, ut accipiter columbam ab agmine uolantium separare tentauerat. Nam cui non est aduersus omnes satis uirium, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Sed retusus adunati exercitus fide pariter & uigore, intellexit milites Christi uigilare iam sobrios, & armatos ad prælium stare, uinci non posse, mori posse, & hoc ipso inuictos esse, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat, sed promptè & animas & sanguinem tradere, ut cum tanta in seculo malitiæ sæuitia grassetur, à malis & sæuis uelocius recedatur. Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum? quale in conspectu Christi & eius ecclesiæ gaudium? Ad pugnā quam tenta-

Roma. 1.

Concordia inuicta.

Aduersarius singulos aggreditur.

Exercitus unitus dispso fortior.

Christi milites mortis contemptores.

*uerat hostis inferre, non singulos milites, sed semel tota castra prodijsse. Omnes enim constat uenturos fuisse, si audire potuissent, cum accurrerit properanter, & uenerit quisquis audiuit. Quot illi lapsi, gloriosa confeßione sunt restituti? Steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores, ut appareat nuper * subitatos esse, & nouæ atq; insuetæ rei pauore trepidasse. Redisse ad se postmodum, fidem ueram & uires suas de* Dei *timore collectas, ad omnem patientiam constanter & firmiter roborasse, nec iam stare ad criminis ueniam, sed ad paßionis coronam. Quid ad hæc* Nouatianus *frater, utrum'ne iam deponit errorem, an uerò (qui dementiū mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quò magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illhic dissensionis & zeli crudescit insania? nec uulnus suum miser curat, sed adhuc grauius & se & suos uulnerat? in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundiæ uenenatæ iacula contorquens, magis durus secularis philosophiæ prauitate, quàm philosophiæ* Dominicæ *lenitate pacificus: desertor ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, proditor charitatis? Agnoscit'ne iam qui sit sacerdos* Dei*? quæ sit ecclesia & domus* Christi*? qui sint* Dei *serui, quos diabolus infestet? qui sint* Christiani, *quos* Antichristus *impugnet? Neque enim quærit illos, quos iam subegit, aut gestit euertere, quos iam suos fecit. Inimicus & hostis ecclesiæ quos alienauit ab ecclesia & foras duxit, ut captiuos & uictos contemnit, & præterit: eos pergit lacessere, in quibus* Christum *cernit habitare. Quanquam & si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confeßione nominis blandiatur, cum constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ, nec in domo* Dei *inter unanimes habitaturos esse, quos uidemus de pa-*

*alias dubitasse.

Nouatianus fidei hostis.

Nouatiani uenenata facundia.

Episcopi uirtus adunatio fraternitatis.

lẽ fidẽ, an ĩseparabilẽ fratrũ charitatem. Virtus illhic episcopi præcedẽtis publicè cõprobata est, adunatio sequẽtis fraternitatis ostẽsa est dum apud uos unus aĩus & una uox est, ecclesia oĩs Ro. cõfessa est. Claruit fratres charissimi fides, quã de uobis beatus Apostolus prædicauit. Hanc laudem uirtutis & roboris firmitatem, iam tunc in spiritu præuidebat, & præconio futurorum merita uestra contestans, dum parentes laudat, filios prouocat: dum sic unanimes, dum sic fortes estis, magna & cæteris fratribus unanimitatis & fortitudinis exempla tribuistis. Docuistis granditer Deum timere, Christo firmiter adhærere, plebem sacerdotibus in periculo iungi, in persecutione fratres à fratribus non separari, concordiam simul iunctam uinci omnino nõ posse, quicquid simul petitur à cunctis, Deum pacis pacificis exhibere. Prosilierat aduersarius terrore uiolento Christi castra turbare, sed quo impetu uenerat, eodem impetu pulsus est, & quantum formidinis & terroris attulit, tantum fortitudinis inuenit & roboris: supplantare se iterũ crediderat posse Dei seruos, & uelut tyrones & rudes, quasi minus paratos & minus cautos, solito suo more concutere. Vnum primò aggressus, ut lupus ouem secernere à grege, ut accipiter columbam ab agmine uolantium separare tentauerat. Nam cui non est aduersus omnes satis uirium, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Sed retusus adunati exercitus fide pariter & uigore, intellexit milites Christi uigilare iam sobrios, & armatos ad prælium stare, uinci non posse, mori posse, & hoc ipso inuictos esse, quia nec mori timent, nec repugnare contra impugnantes, cum occidere innocentibus nec nocentem liceat, sed promptè & animas & sanguinem tradere, ut cum tanta in seculo malitiæ sæuitia grassetur, à malis & sæuis uelocius recedatur. Quale illud fuit sub oculis Dei spectaculum gloriosum? quale in conspectu Christi & eius ecclesiæ gaudium? Ad pugnã quam tenta-

Roma. 1.

Concordia inuicta.

Aduersarius singulos aggreditur.

Exercitus unitus dispso fortior.

Christi milites mortis contemptores.

uerat hostis inferre, non singulos milites, sed semel tota castra prodijsse. Omnes enim constat uenturos fuisse, si audire potuissent, cum accurrerit properanter, & uenerit quisquis audiuit. Quot illi lapsi, gloriosa confeßione sunt restituti? Steterunt fortes, & ipso dolore pœnitentiæ facti ad prælium fortiores, ut appareat nuper * subitatos esse, & nouæ atq; insuetæ rei pauore trepidasse. Redisse ad se postmodum, fidem ueram & uires suas de Dei timore collectas, ad omnem patientiam constanter & firmiter roborasse, nec iam stare ad criminis ueniam, sed ad paßionis coronam. Quid ad hæc Nouatianus frater, utrum'ne iam deponit errorem, an uerò (qui dementiū mos est) ipsis bonis & prosperis nostris plus adactus est ad furorem? & quò magis ac magis dilectionis ac fidei crescit hic gloria, illhic dissensionis & zeli crudescit insania? nec uulnus suum miser curat, sed adhuc grauius & se & suos uulnerat? in perniciem fratrum lingua sua perstrepens, & facundiæ uenenatæ iacula contorquens, magis durus secularis philosophiæ prauitate, quàm philosophiæ Dominicæ lenitate pacificus: desertor ecclesiæ, misericordiæ hostis, interfector pœnitentiæ, doctor superbiæ, ueritatis corruptor, proditor charitatis? Agnoscit'ne iam qui sit sacerdos Dei? quæ sit ecclesia & domus Christi? qui sint Dei serui, quos diabolus infestet? qui sint Christiani, quos Antichristus impugnet? Neque enim quærit illos, quos iam subegit, aut gestit euertere, quos iam suos fecit. Inimicus & hostis ecclesiæ quos alienauit ab ecclesia & foras duxit, ut captiuos & uictos contemnit, & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquam & si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confeßione nominis blandiatur, cum constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ, nec in domo Dei inter unanimes habitaturos esse, quos uidemus de pa-

*alias dubitasse.

Nouatianus fidei hostis.

Nouatiani uenenata facundia.

cifica & diuina domo furore discordiæ receßisse. Hortamur *planè quantum possumus pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, ut (quoniam prouidentia* Domini *monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consilijs salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiunijs, uigilijs, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus.* Incumbamus *gemitibus aßiduis, & deprecationibus crebris.* H*æc sunt enim nobis arma cœlestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt.* H*æc sunt munimenta spiritualia & tela diuina, quæ protegunt.* Memores *nostri inuicē simus, concordes atq; unanimes, utrobiq; pro nobis semper oremus, pressuras & angustias mutua charitate releuemus.* Et *siquis hinc nostrū prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud deū nostra dilectio, pro fratribus & sororibus nostris apud misericordiam patris nō cesset oratio.* Opto *te frater charißime semper bene ualere.*

Etiam defuncti orant pro uiuis.

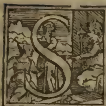
ARG. EPISTOLAE SEQ.

Epistola beati Cypriani, nonnullorūq; eporum ad Cornelium papā, in qua docent, eos ecclesię cōmunioniq; admitti debere, qui prioribus psecutionibus ob tormentorum metum à fide defecerunt, & dolenter ac iugiter diuina postmodum solatia implorantes, pro domini sui nomine, ac pro sua salute fortiter stare & repugnare profiterentur.

EPISTOLA II.

Cypr. L*iberalis,* C*alydonius,* N*icomedes,* C*æcilius,* I*unius,* M*arutius,* F*elix,* S*uccessus,* F*austinus,* F*ortunatus,* V*ictor,* S*aturninus, altius* S*aturninus,* R*ogatianus,* S*atius,* S*ecūdinus, alius* S*aturninus,* E*utyches, alius* S*aturnin.* A*urelius,* P*riscus,* H*erculanus,* V*ictoricus,* Q*uintus,* H*onoratus* M*anthaneus,* H*ortēsianus,* G*erianus,* I*ābus,* D*onatus,* P*ōponius,* P*olymarcus,* D*emetrius, alius* D*onatus,* P*riuatianus,* F*ortunatus,* R*ogatus, &* M*onulus.*

CORNELIO FRATRI SAL.

Tatueramus quidem iampridẽ, frater cha rißime, participato inuicẽ nobiscũ consi- lio, ut qui in persecutionis infestatione sup plantati ab aduersario & lapsi fuissent, ac sacrificijs se illicitis maculassent, agerent diu pœnitentiam plenam, & si periculum Pax pœnitẽti *infirmitatis urgeret, pacẽ sub ictu mortis acciperẽt.* Nec *enim* bus morte da *fas erat, aut permittebat paterna pietas & diuina clementia,* tur. *ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus & deprecantibus* Ecclesia pul- *spei salutaris subsidiũ denegari, ut de seculo recedentes sine cõ* santibus ape- *municatione, aut pace domini dimitterẽtur, cũ permiserit ipse,* rienda. *qui legẽ dedit, ut ligata in terris, etiã in cœlis ligata essent: solui autẽ possent illhic, quæ hic prius in ecclesia soluerẽtur.* Sed *cũ uideamus diem rursus alterius infestationis appropinquare cœ pisse, & crebris atq; aßiduis ostẽsionibus admoneamur, ut ad certamẽ, quod nobis hostis indicit, armati & parati simus, ple bem etiam nobis diuina dignatione cõmissam exhortationibus nostris præparemus, & oẽs omnino milites Christi, qui arma desiderant, & prælium flagitant, intra castra domini colliga- mus: neceßitate cogẽte, cẽsuimus, eis, qui de ecclesia domini nõ recesserunt, sed pœnitentiã agere, & lamẽtari, ac dñm depre- cari à primo lapsus sui die non destiterunt, pacem dandam esse, & eos ad præliũ, quod imminet, armari & instrui opor- tere.* Obtemperantis *est nanq; ostensionibus atq; admonitio- nibus iustis, ut à pastoribus oues in periculo non deserantur, sed grex omnis in unum congregetur, & exercitus* Domini *ad certamen militiæ cœlestis armetur.* Meritò *enim trahebatur dolentium pœnitentia tẽpore longiore, ut infirmis, siqui essent, in exitu subueniretur, quandiu quies & tranquillitas aderat, quæ differre diu plangentium lacrymas, & subueni- re serò morientibus in infirmitate pateretur.* At *uerò nunc nõ*

Pax fortibus necessaria.

infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed uiuentibus communicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut poßit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra aduersarium uolumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus eos in confeßione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in ecclesia poculum Domini iure communicationis admittimus? Interesse debet frater charißime inter eos qui uel apostatauerunt, & ad seculum, cui renuntiauerant, reuersi, gentiliter uiuunt, uel ad hæreticos transfugæ facti, contra ecclesiam parricidialia quotidie arma suscipiunt: & inter eos qui ab ecclesiæ limine non recedentes & implorantes iugiter ac dolenter diuina & paterna solatia, nunc se ad pugnam paratos esse, & pro Domini sui nomine, ac pro sua salute stare fortiter, & pugnare profitentur.

Eucharistia accipientibus tutela.

Pax uigilantibus datur.

Hoc in tempore pacem nos non dormientibus, sed uigilantibus damus: pacem non delicijs, sed armis damus: pacem non ad quietem, sed ad aciem damus. Si secundum quod eos audimus, fortiter steterint, & aduersarium nobiscum in congreßione prostrauerint, non pœnitet pacem conceßisse tam fortibus, immo episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacem dedisse martyribus, ut sacerdotes qui sacrificia Dei quotidie celebramus, hostias Deo & uictimas præparemus. Si autem, quod dominus auertat, à fratribus nostris aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem subdole petat, & impendentis prælij tempore communicationem non præliaturus accipiat, seipsum fallit & decipit, qui aliud corde occultat & aliud uoce denunciat. Nos inquantum nobis & uidere

& iudicare conceditur, faciem singulorum uidemus, cor scrutari & mentem perspicere non possumus. De his iudicat occultorum scrutator & cognitor citò uenturus, & de arcanis cordis atque abditis iudicaturus. Obesse autem mali bonis non debent, sed magis mali à bonis adiuuari. Nec ideo martyrium facturis pax neganda est, quia sunt quidam negaturi, cum propter hoc pax sit danda omnibus militaturis, ne per ignorantiam nostram ille incipiat præteriri, qui habet in prælio coronari. Nec quisquam dicat, qui martyrium tulit, sanguine suo baptizatur: nec pax illi ab episcopo necessaria est habituro gloriæ suæ pacem, & accepturo maiorem de Domini dignatione mercedem. Primò idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad prælium: & mens deficit, quam non recepta eucharistia erigit, & accendit. Dominus enim in Euangelio suo ait: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quid loquamini: dabitur enim uobis illa hora quid loquamini: non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Cum autem dicat in traditis, atque in confessione nominis constitutis loqui spiritum patris, quomodo potest ad confessionem paratus aut idoneus inueniri, qui non prius pace accepta receperit spiritum patris, qui corroborans seruos suos, ipse loquitur & confitetur in nobis? Tunc deinde si relictis omnibus rebus suis fugerit, & in latebris atque in solitudine constitutus in latrones fortè incurrerit, aut in febribus & in languore decesserit: non ne nobis imputabitur quòd tam bonus miles, qui omnia sua dereliquit, & contempta domo, & parentibus, ac liberis, sequi dominum suum maluit, sine pace & sine communicatione decessit? Non ne nobis uel negligentia segnis, uel duritia crudelis adscribetur in die iudicij, quòd pastores creditas & cõmissas nobis oues, nec curare in pace, nec in acie uoluerimus

Faciem uidemus, cor uero non.

Scrutator cordium deus.

Eucharistia sumpta erigit.

Matth. 10.

Mar. 10.

Ezech.34 *armare? Nónne nobis ingeretur à Domino, quod per prophetam suum clamat & dicit: Ecce lac cõsumitis, & lanis uos tegitis, & quod crassum est interficitis: & oues meas non pascitis: quod infirmatum est, non confortastis: & quod male habuit, non corroborastis: & quod contribulatum est, non consolati estis: & quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, non inquisistis: & quod forte fuit, confecistis labore: & dispersæ sunt oues meæ: eò quòd non sunt pastores: & facta sunt in comesturam omnibus bestijs agri: & non fuit qui inquireret, neq; qui reuocaret. Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos ne pascant oues meas, & iam non pascent eas: & extraham oues meas de ore eorum, & pascam eas cum iudicio.* Ne igitur quòd ore nostro pacem negamus, quòd duritiam magis humanæ crudelitatis, quàm diuinæ & paternæ pietatis dulcedinẽ apponimus, oues nobis cõmissæ à domino reposcantur, placuit nobis sancto spiritu suggerente, & domino per uisiones multas & manifestas admonente (quia hostis nobis imminere prænuntiatur & ostenditur) colligere intra castra milites Christi: & examinatis singulorum causis, pacẽ lapsis dare, immo pugnaturis arma suggerere: quod credimus uobis quoque paternæ misericordiæ contemplatione placiturum. Quòd si de collegis aliquis extiterit, qui urgente certamine pacem fratribus & sororibus non putat dandam, reddet ille rationem in die iudicij Domino, uel importunæ censuræ, uel inhumanæ duritiæ suæ. Nos quod fidei, & charitati, & solicitudini congruebat, quæ erant in conscientia nostra protulimus, diem certaminis appropinquasse, hostem uiolentum citò contra nos exurgere, pugnam non talem qualis fuit, sed grauiorem multò & acriorem uenire: hoc nobis diuinitus frequenter ostenditur, de hoc nos prouidentia & misericordia domini sæpius admonere digna-

tur, de cuius ope & pietate, qui in eum confidimus, possumus esse securi, quia qui in pace militibus suis futuram praenuntiat pugnam, dabit militantibus in congressione uictoriam.

ARG. EPIST. SEQV.

Eiusdẽ ad eundẽ epistola hortatoria contra hęresiarchas, qui facturi sunt cũ minantur ex necessitate nostra uirtutẽ, quatenus nobis semel moriendũ sit. Ostendit pręterea qualiter sacerdotalis autoritas, & potestas, diuina dignatione firmetur: & inde obortas hęreses, & nata esse schismata, quòd Dei sacerdotibus obtemperare noluerint.

EPISTOLA III.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

Egi literas tuas, frater charissime, quas ꝑ Saturũ fratrẽ nostrũ acoluthum misisti, & dilectionis fraternae, & ecclesiasticae disciplinae, & sacerdotalis cẽsurae satis plenas, quibus significasti Felicissimũ hostẽ Christi, non nouũ, sed iampridẽ ob crimina sua plurima & grauissima ostẽsum, & nõ tantũ mea, sed & plurimorũ coepiscoporũ sententia condemnatũ & reiectũ, & à te illhic esse ab ecclesia prohibitũ, & cũ uenisset stipatus caterua & factione desperatorũ, uigore pleno (quo episcopum agere oportet) pulsum de ecclesia esse, de qua iampridẽ cũ suis similibus, dei maiestate & Christi dñi iudicis nostri seueritate depulsus est, ne schismatis & dissidij autor, ne pecuniae cõmissae fraudator, ne stuprator uirginũ, ne matrimoniorũ multorũ depopulator, atq; corruptor, ultra adhuc sponsam Christi incorruptam, sanctã, pudicã, praesentiae suae dedecore, & ĩpudica, atq; incesta cõtagione uiolaret. Sed enim lecta alia tua epistola frater, quam primis literis subiunxisti, satis miratus sum, cum animaduertissem te minis atq; terroribus eorum qui uenerant, Nouatianum intellige.

aliquantulum esse cõmotum, cum te (secundũ quod scripsisti) aggreßi essent cum summa desperatione comminantes, quòd si literas quas attulerant non accepisses, publicè eas recitarent, & multa turpia & probrosa, & ore suo digna proferrent. Quòd si ita res est frater, ut nequißimorum timeatur audacia, ut quod mali iure, atq; æquitate non possunt, temeritate atquè desperatione perficiant, actum est de episcopatus uigore, & de ecclesiæ gubernandæ sublimi ac diuina potestate, nec Christiani ultrà aut durare, aut esse possumus, si ad hoc uentum est, ut perditorum minas atque insidias pertimescamus. Nam & gentiles & Iudæi minantur, & hæretici atq; omnes, quorum pectora & mentes diabolus obsidet, uenenatam rabiem suam quotidie furiosa uoce testantur: non tamen idcircò cedendum est, quia minantur: aut ideo aduersarius & inimicus maior est Christo, quia tantum sibi uendicat & assumit in seculo. Manere debet apud nos, frater, fidei robur immobile, & stabilis atq; incõcussa uirtus contra omnes incursus, atq; impetus oblatrantium fluctuũ, uelut petræ obiacentis fortitudine & mole debet obsistere. Nec interest unde episcopo aut terror, aut periculum ueniat, qui terroribus & periculis uiuit obnoxius, & tamen fit de ipsis terroribus ac periculis gloriosus. Neque enim solas gentilium uel Iudæorum minas cogitare & spectare debemus, cum uideamus ipsum dominũ à fratribus esse detentum, & ab eo, quem inter apostolos ipse delegerat, proditum: Inter initia quoq; mundi Abel iustum non nisi frater ociderit: Iacob fugientem persecutus sit frater infestus: & Ioseph puer uenierit uendentibus fratribus. In Euangelio etiam legimus, esse prædictum magis domesticos inimicos futuros, & qui prius copulati sacramento unanimitatis fuerint, ipsos inuicem tradituros. Nihil interest quis tradat aut sæuiat, cum Deus tradi permittat, quos disponit coronari. Neq; nobis ignominia est pati à fratribus, quod passus est Christus: nec illis

Christiana fortitudo.

Virtus inconcussa contra incursus.

Ioan. 18. & Marci. 14.

Matth. 10.

gloria est facere, quod fecerit Iudas. Quæ autem sui elatio est, quæ comminantium tumens & inflata ac uana iactatio, illhic absenti minari, cum hic me habeant in potestate præsentem? Conuicia eorum quibus se & uitam suam quotidie lacerant non timemus, fustes & lapides, & gladios, quos uerbis parricidialibus iactitant, nõ perhorrescimus, quod in illis est, homicidæ sunt apud Deum tales, necare tamen non possunt, nisi eis Dominus permiserit. Et cum semel nobis moriendum sit, illi tamen & odio, & uerbis, & delictis suis quotidie pereunt. Sed non idcirco frater relinquenda est nobis ecclesiastica disciplina, aut sacerdotalis soluenda censura, quoniam conuicijs infestamur, aut terroribus quatimur, cum occurrat & scriptura diuina, dicens: Ille uerò qui præsumit & contumax est uir sui iactans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanquàm infernus animam suam. Et iterum: Verba uiri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius in stercora erit & in uermes. Hodie extollitur, & cras non inuenietur, quoniam conuersus est in terram suam, & cogitatio eius peribit. Et iterum: Vidi impium exaltatum, & extolli super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Exaltatio & inflatio, & arrogans ac superba iactatio non de Christi magisterio, qui humilitatem docet, sed de Antichristi spiritu nascitur, cui exprobrat per prophetam Dominus & dicit: Tu autẽ dixisti in animo tuo, in cœlũ ascendam, super stellas Dei ponam sedem meam. Sedebo in monte alto super montes altos in aquilonem, ascendam super nubes, & similis ero altißimo. Et addidit dicens: Tu uerò ad inferos descendes in fundamenta terræ, & qui uidebunt te, super te mirabuntur. Vnde & parem talibus pœnam scriptura diuina loco alio cõminatur, & dicit: Dies enim Domini sabaoth super omnem iniuriosum & superbum, & super omnem elatũ & excelsum. De ore itaq; et de uerbis suis unusquisq; sta

Moriendum cuiq; semel.

Esaie. 14.

Esa. 5. & Abacuc. 2.

Psal. 36.

1. Malac. 2.

tim proditur, & utrum Christum in corde suo, an uerò Antichristum habeat, loquendo detegitur: secundum quod dominus in Euangelio suo: Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam? de abundantia enim cordis, os emittit. Bonus homo de bono thesauro emittit bonum, & nequam homo de nequam thesauro emittit nequam. Vnde & diues ille precator, qui de Lazaro in sinu Abrahæ posito, atque in refrigerio constituto implorat auxilium, cum in tormentis cruciabundus flammæ cremantis ardoribus aduratur, inter omnes corporis partes magis os eius & lingua dat pœnas: quia plus scilicet lingua suâ & ore peccauerat. Nam cum scriptum sit: Neq; maledici regnum dei consequentur. Et iterum in Euangelio suo dominus dicat: Qui dixerit fratri suo, fatue: qui dixerit racha, reus erit gehennæ ignis: quomodo possunt censuram dei ultoris euadere, qui talia ingerunt non solum fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de dei dignatione conceditur, ut quisquis sacerdoti eius & ad tempus hic iudicanti non obtemperaret, statim necaretur? In Deuteronomio dominus deus loquitur, dicens: Et homo quicunq; fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cum audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuelem, cum à Iudæis sperneretur, deus dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et dominus quoq; in Euangelio: Qui audit, inquit, uos, me audit, & eum qui me misit: & qui reijcit uos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me misit. Et cum leprosum mundasset: Vade, inquit, & demonstra te sacerdoti. Et cum postea tempore paßionis alapam accepisset à seruo sacerdotis: cumq; ei dixisset, Sic respondes pontifici? aduersus pontificem dominus contumeliose nihil dixit, nec quicquam de sacerdotis honore detraxit, sed innocentiam suam magis asserens & ostendens: Si male,

Matth.3. Luc.6. Maledici. Matth.5. Deut.17. 1.Regum.8. Luc.10. Matth.8. Ioan.17.

inquit, locutus sum, exprobra de malo: si atuem bene, quid me cædis? Item in A*ctibus* Apo*stolorum*. Po*stmodum beatus Paulus cum ei dictum esset:* Sic *insimulas in sacerdotem* Dei *maledicendo? quamuis domino iam crucifixo, sacrilegi & impij, & cruenti illi esse cœpissent, nec iam quicquam de sacerdotali honore & autoritate retinerent: tamen ipsum quamuis inane nomen & umbram quandam sacerdotis cogitans expauit:* N*esciebam, fratres, inquit, quia pontifex est. Scriptum est enim:* P*rincipi plebis tuæ non maledices. Cum hæc tanta ac talia & multa alia exempla præcedant, quibus sacerdotalis autoritas & potestas diuina dignatione firmatur, quales putas eos, qui sacerdotum hostes, & contra ecclesiam catholicam rebelles, nec præmonentis domini cõminatione, nec futuri iudicij ultione terrentur?* Neque *enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde quòd sacerdoti* Dei *non obtemperatur.* Nec *unus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex uice* C*hristi cogitatur: cui si secundũ magisteria diuina obtẽperaret fraternitas uniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum iudicem se non iam episcopi, sed dei faceret.* Nemo *dissidio unitatis* C*hristi ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens seorsum foris nouam hæresim conderet, nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, ut putet sine dei iudicio fieri sacerdotem, cum dominus in* Euangelio *suo dicat:* N*onne duo passeres asse ueneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris uestri uoluntate? Cum ille nec minima fieri sine uoluntate* Dei *dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente deo in ecclesia* D*ei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari?* Hoc *est fidem non habere, quà uiuimus, hoc est* D*eo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio*

Actuum 23.

Exod. 22. d

Hæreses unde ortæ.

Matth. 10.

Dei nutu cuncta reguntur.

regi & gubernari omnia scimus & credimus. Planè *episcopi non de uoluntate* Dei *fiunt, qui extra ecclesiam fiunt, sed contra dispositionem & traditionem* Euangelij *fiunt: sicut ipse* Dominus *in duodecim prophetis ponit & dicit: Sibimetipsi regem constituerunt, & non per me.* Et *iterum: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur.* Et *per* Esaiam *quoque spiritus sanctus clamat & dicit: Væ uobis filij desertores, hæc dicit* Dominus: *Habuistis consilium, & non per me: & fecistis conuentionem, & non per spiritum meum, adijcere peccata super peccata. Cæterum dico, dico enim prouocatus, dico dolens, dico compulsus, quando episcopus in locum defuncti substituitur, quando populi uniuersi suffragio in pace deligitur, quando* Dei *auxilio in persecutione protegitur, collegis omnibus fideliter iunctis, plebi suæ in episcopatu quadriennio iam probatus, in quiete seruiens disciplinæ, in tempestate proscriptus, applicato & adiuncto episcopatus sui nomine, toties ad leonem petitus, in circo, in amphitheatro dominicæ dignationis testimonio honoratus: his ipsis etiam diebus, quibus has ad te literas feci, ob sacrificia quæ de edicto proposito celebrare populus iubebatur, clamore popularium ad leonem denuo postulatus in circo: cum talis frater à quibusdam desperatis & perditis, & extra ecclesiam constitutis impugnari uidetur, apparet quis impugnet: non scilicet* Christus, *qui sacerdotes aut constituit, aut protegit: sed ille qui* Christi *aduersarius, & ecclesiæ eius inimicus: ob hoc ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, ut gubernatore sublato, atrocius atque uiolentius circa ecclesiæ naufragia grassetur.* Nec *quenquam fidelem &* Euangelij *memorem, atque* Apostoli *præmonëtis mandata retinentem mouere debet frater, si quidam in extremis temporibus superbi & contumaces, & sacerdotum* Dei *hostes, aut de ecclesia* Dei *recedunt, aut contra ecclesiam fa-*

Osee 8.

Esa. 30.

Christus sacerdotum protector.

ciunt, quando tales nunc futuros & dominus, & apostoli eius ante prædixerint. Nec præpositum seruum deseri à quibusdam miretur aliquis, quando ipsum Dominum magnalia & mirabilia summa facientem, & uirtutes factorum suorũ Dei patris testimonio comprobantem, discipuli sui reliquerint, & tamen ille non increpuit recedentes, ut grauiter comminatus est, sed magis conuersus ad apostolos suos dixit: Nunquid & uos uultis ire? seruans scilicet legem, qua homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi uel mortem appetit, uel salutem. Petrus tamen, super quem ædificata ab eodem Domino fuerat ecclesia, unus pro omnibus loquens & ecclesiæ uoce respondens, ait: Domine, ad quem ibimus? uerba uitæ æternæ habes. & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei uiui, significans & ostendens eos qui à Christo recesserint, culpa sua perire: ecclesiam tamẽ quæ in Christum credat, & quæ semel id quod cognouerit teneat, nunquàm ab eo discedere, & eos esse ecclesiam, qui in domo Dei permanẽt. Plantationem uerò plantatam à Deo patre non esse uidemus, non frumenti stabilitate solidari, sed tanquàm paleas dißipantis inimici spiritu uentilari, de quibus & Ioannes in epistola sua dicit: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansißent utique nobiscum. Item Paulus monet nos, cum mali de ecclesia pereunt, non moueri, nec recedentibus perfidis, fidem minui. Quid enim, inquit, si exciderunt à fide quidam eorum, nunquid infidelitas illorum fidem Dei euacuauit? absit: est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ conuenit, frater, dare operam, ne quis culpa nostra de ecclesia pereat. Si autem quis ultro, & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad ecclesiam redire noluerit, nos in die iudicij inculpatos futuros, qui consulimus sanitati: illos solos in pœnis remansuros, qui

Liberum arbitrium.

Ioan. 6.

1. Ioan. 2.

Roma. 3.

Psal. 115.

noluerint consilij nostri salubritate sanari. Nec mouere nos debent conuicia perditorum, quò minus à uia recta, & à certa regula non recedamus, quando & Apostolus instruit, dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Interest utrum quis homines promereri an Deum cupiat. Si hominibus placetur, dominus offenditur. Si uerò illud enitimur & laboramus ut poßimus Deo placere, & conuicia & maledicta debemus humana contemnere. Quòd autem tibi de Fortunato isto pseudepiscopo, à paucis & inueteratis hæreticis constituto, non statim scripsi, frater non ea res erat, quæ in notitiam tuam deberet festinatò statim, quasi magna aut metuenda perferri, maximè quando & Fortunati nomen iam satis nosses, qui est unus de quinque presbyteris iampridem de ecclesia profugis, & sententia coepiscoporum nostrorum multorum, & grauißimorum uirorum nuper abstentis, qui super hac re priore anno ad te literas fecerunt: Item Felicißimum signiferum seditionis recognosceres, qui & ipse in ijsdem coepiscoporum nostrorum factis ad te pridem literis continetur: qui non tantùm ab ijs isthic abstentus, sed abs te illhic nuper de ecclesia pulsus est. Cum hæc in notitia tua esse confiderem, & pro certo haberem, memoriæ & disciplinæ tuæ scirem necessarium, non putaui celeriter & urgenter hæreticorum tibi ineptias nuntiandas. Neq; enim ad catholicæ ecclesiæ maiestatem pariter ac dignitatem pertinere debet, quid apud se hæreticorum & schismaticorum moliatur audacia. Nam & pars Nouatiani Maximum presbyterum, nuper ad nos à Nouatiano legatum missum, atque à nostra communicatione reiectum, nunc isthic pseudepiscopum sibi fecisse dicitur. Nec tamen de hoc tibi scripseram, quando hæc omnia contemnantur à nobis, & miserim tibi proximè nomina episcoporum isthic constitutorum, qui integri & sani in ecclesia catholica fratribus

Conuicijs cedendum. Gal. 1.

Fortunatus pseudepiscopus

Maximus presbyter.

*bus præsunt. Quod utiq; ideo de omnium nostrorum consilio tibi placuit scribere, ut erroris diluendi ac perspiciendæ ueritatis compendium fieret, & scires tu, & collegæ nostri, quibus scribere, & literas mutuo à quibus uos accipere oportet. Siquis autem præter hos, quos epistola nostra complexi sumus scribere uobis auderet, sciretis eum uel sacrificio uel libello esse maculatum, uel unum de hæreticis peruersum scilicet & profanum: Nactus tamen occasionem familiarissimi hominis & clerici, sed & per Felicianum acoluthum, quem cum Perseo collega nostro miseras, inter cætera quæ in notitiam tuam perferenda hinc fuerant, etiam de Fortunato isto tibi scripsi. Sed dum isthic Felicianus frater noster uel uento retardetur, uel accipiendis alijs epistolis à nobis detinetur, Felicissimo ad uos properante præuentus est. Ita enim scelera festinant, quasi contra innocentiam festinatione præualeant. Per Felicianū autem significaui tibi frater uenisse Carthaginem Priuatum ueterem hæreticum in Pambesitana colonia, ante multos ferè annos ob multa & grauia delicta nonaginta episcoporum sententia condemnatum, antecessorum etiam nostrorum (quod & uestram conscientiam non latet) Fabiani & Donati literis seuerissimè notatum, qui cum causam suam apud nos in concilio, quod habuimus idibus Maijs, quæ proximè fuerūt, uelle se agere diceret, nec admissus esset, Fortunatum istum pseudepiscopum dignum collegio suo fecit. Venerat etiam cum illo & Felix quidam, quem ipse extra ecclesiam in hæresi, pseudepiscopum olim constituerat. Sed & Iouinus & Maximus comites cum Priuato hæretico affuerunt, ob nefanda sacrificia & crimina in se probata, sententia nouem collegarum nostrorum condemnati, & iteratò quoque à pluribus nobis anno priore in concilio abstenti. Cum his autem quatuor iunctus est, & præpositus * Saturnicensis, qui non tantum in persecutione ipse cecidit, sed &*

Libellati & sacrificati.

Pseudepiscopi. Felix. Iouinus. Maximus. Priuatus.

* alias Quturnicensis.

maximam partem plebis suæ sacrilega persuasione deiecit. Hi quinque cum paucis uel sacrificantibus, uel male sibi conscijs, Fortunatum sibi pseudepiscopum cooptauerunt, ut criminibus in unum conuenientibus, talis esset scilicet rector, quales illi qui reguntur. Hinc iam & cætera mendacia frater charißime potes agnoscere, quæ illhic homines desperati & perditi uentilauerunt, ut cum de sacrificatis uel hæreticis amplius quàm quinque pseudepiscopi non fuerint, qui Carthaginem uenerint, & Fortunatum sibi dementiæ suæ socium constituerint: illi tamen quasi filij diaboli & mendacio pleni, ausi sunt, ut scribis, iactare uigintiquinque episcopos affuisse: quod mendacium & isthic prius apud fratres nostros iactitabant, dicentes uigintiquinque episcopos de Numidia esse uenturos, qui sibi episcopum facerent: quo in mendacio suo posteaquam quinque solis conuenientibus naufragis, & à nobis abstentis detecti sunt atque confusi, Romam cum mendaciorum suorum merce nauigauerunt, quasi ueritas post eos nauigare non posset, quæ mendaces linguas rei certæ probatione conuinceret. Atque hæc est frater uerè dementia, non cogitare nec scire quòd mendacia non diu fallant, noctem tandiu esse, quandiu illucescat dies, clarificato autem die & sole oborto, luci tenebras & caliginem cedere, & quæ grassabantur per noctem latrocinia cessare. Denique si nomina ab eis quæreres, non haberent uel quos falsò nominarent, tanta apud illos etiam malorum penuria est, ut ad eos nec de sacrificatis, nec de hæreticis uigintiquinq; colligi poßint. Et tamen ad decipiendas aures simplicium & absentium mendacio numerus inflatur, quasi & si uerus esset hic numerus, aut ab hæreticis ecclesia, aut iniustis iustitia uincatur. Nec me oportet frater paria nunc cum illis facere, & ea quæ commiserunt atque hucusque committunt meo sermone decurrere, cum considerandum sit nobis, quid proferre & scribere sacerdotes

Qualis rector, talis subditus.

Mendacia nō diu fallunt.

Considerandū quid scribamus.

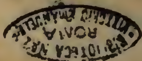
Dei oporteat, nec tam dolor apud nos debeat, quàm pudor loqui: & ne uidear prouocatus maledicta potius, quàm crimina & peccata congerere. Taceo itaq; de fraudibus ecclesiæ factis: coniurationes, & adulteria, & uaria delictorum genera prætereo. Vnum illud, in quo non mea, nec hominum, sed Dei causa est, de eorum facinore non puto esse reticendum, quod à primo statim persecutionis die, cum recentia delinquentium facinora feruerent, & sacrificijs nefandis non tantum diaboli altaria, sed adhuc manus ipsæ lapsorum atq; ora maderent, communicare cum lapsis & pœnitentiæ agendæ intercedere non destiterunt. Clamat Deus: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Et Dominus in Euangelio dicit: Exod. 22. Matth. 10.
Qui me negauerit, & ego eũ negabo. Et alio loco indignatio & ira diuina non tacet, dicens: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia. Super hæc nõ indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt ne rogetur Deus, qui indignari seipse testatur. Intercedunt ne exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus, consilio frequenter acto, non consensione tantum nostra: sed & comminatione decreuimus, ut pœnitentiam fratres agerent, ut pœnitentiam non agentibus nemo temere pacem daret: illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes & contra ecclesiam parricidialia arma tollentes, elaborant (ut opus suum Diaboli malitia consumant) ne uulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet, miserorum pœnitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat, ne Christum Dominum suum, qui Christianus esse uel erubuit, uel timuit, postmodum quærat, ne ad ecclesiam qui de ecclesia recesserat, redeat. Datur opera, ne satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, ne uulnera lacry- Delicta redimenda.

nis abluantur. Pax uera falsæ pacis mendacio tollitur, salutaris sinus matris, nouerca intercedente præcluditur, ne de pectore atq; ore lapsorum fletus & gemitus audiatur. Compelluntur adhuc insuper lapsi, ut linguis atque ore, quo in Capitolio antè deliquerant, sacerdotibus conuicium faciant, confessores & uirgines, & iustos quosque fidei laude præcipuos atque in ecclesia gloriosos, contumelijs & maledicis uocibus prosequuntur. A quibus quidem non tan nostrorum modestia, & humilitas & pudor cæditur, quàm illorum lapsorum spes & uita laceratur. Neq; enim qui audit, sed qui facit conuicium miser est: nec qui à fratre uapulat, sed qui fratrem cædit, in lege peccator est. Et cum nocentes innocentibus iniuriam faciunt, illi patiuntur iniuriam, qui facere se credūt. Deniq; hinc illis pertusa mens, & hebes animus, & sensus alienus est. Ira est Dei non intelligere delicta, ne sequatur pœnitentia, sicut scriptū est: Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis, ne reuertantur scilicet & curentur, & deprecationibus & satisfactionibus iustis peccata sanentur. Paulus apostolus in epistola sua ponit & dicit: Dilectionem ueritatis non habuerunt, ut salui fierent, ac propterea mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed sibi placent iniustitia. Primus felicitatis gradus est, non delinquere: secundus, delicta cognoscere. Illhic currit innocentia integra & illibata quæ seruet: hic succedit medela, quæ sanet: quod utrunq; isti offenso Deo perdiderunt, ut & amissa sit gratia, quæ de baptismi sanctificatione percipitur, & non subueniat pœnitentia, per quam culpa curatur. An putas, frater, leuia esse apud Deum facinora, parua & modica delicta, quòd per illos non rogatur maiestas indignantis Dei? quòd non timetur ira & ignis, & dies Domini? quod imminente Antichristo, exarmatur fides militantis populi, dum tollitur timor & uigor Christi?

Gradus felicitatis.

Viderint laici hoc quomodo curent, sacerdotalibus labor maior incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei *maiestate, nequid uideamur in hac parte negligere, cum admoneat* Dominus *& dicat*: Et *nunc præceptum hoc ad uos est, ô sacerdotes*: *Si non audieritis, & si nō posueritis in corde uestro, ut detis honorem nomini meo, dicit* Dominus: *immittam in uos maledictionem, & maledicam benedictionem uestram.* Honor *ergo datur* Deo, *quando sic* Dei *maiestas & censura contemnitur, ut cum indignari se ille & irasci sacrificantibus dicat, & cum pœnas æternas & supplicia perpetua comminetur, proponatur sacrilegis atque dicatur, ne ira cogitetur* Dei, *non timeatur iudicium* Domini, *ne pulsetur ad ecclesiam* Christi, *sed sublata pœnitentia, nec ulla exomologesi criminis facta, despectis episcopis atque calcatis, pax à non ueris presbyteris uerbis fallacibus prædicetur, & ne lapsi surgant, aut foris ad ecclesiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non satis fuit ab* Euangelio *recessisse, spem lapsis satisfactionibus & pœnitentiæ sustulisse, fraudibus inuolutos, uel adulterijs commaculatos, uel sacrificiorum funesta contagione pollutos, ne* Deum *rogarent, ne in ecclesia exomologesin criminum facerent, ab omni sensu & fructu pœnitentiæ remouisse, foris sibi extra ecclesiam & contra ecclesiam constituisse conuenticulum perditæ factionis, cùm malè sibi consciorum &* Deum *rogare ac satisfacere nolentium caterua conflueret.* Post *ista adhuc insuper pseudepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad* Petri *cathedram atque ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & profanis literas ferre, nec cogitare eos esse* Romanos, *quorum fides,* Apostolo *prædicante, laudata est, ad quos perfidia habere non poßit accessum. Quæ autem causa ueniendi & pseudepiscopum contra episcopos factum nuntiandi?* Aut

Mala.2. Roma.1.

enim placet illis, quod fecerunt, & in suo scelere perseuerant, aut si displicet & recedunt, sciunt quò reuertantur. Nam
Statutum. cum statutum sit omnibus nobis, & æquum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusq; causa illhic audiatur, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam rogat unusquisq; & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, oportet utiq; eos quibus præsumus non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohærentem sua subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illhic causam suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis poßint: nisi paucis desperatis & perditis, minor uidetur esse autoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicauerunt, & eorum conscientiam multis delictorum la-
alias, inuolutam queis * uinctam iudicij sui nuper grauitate damnarunt. Iam causa eorum cognita est: iam de eis dicta sententia est, nec censuræ congruit sacerdotum mobilis atq; inconstantis animi le-
Matth. 5. uitate reprehēdi, cum Dominus dicat: Sit sermo uester, est est, non non. Si eorum qui de illis priore anno iudicauerunt, numerus cum presbyteris & diaconis computetur, plures tunc affuerunt in iudicio & cognitione, quàm sunt ijdem isti, qui cum Fortunato uidentur nunc esse coniuncti: Scire enim debes frater charißime, eum postaquā pseudepiscopus ab hæreticis factus est, iam penè ab omnibus esse desertum. Nanque ij, quibus in præteritum præstigiæ obtendebantur, & uerba fallacia, quòd simul ad ecclesiā regreßuri dicerentur, posteaquàm uiderunt illhic pseudepiscopum factum, frustratos & deceptos se esse didicerunt, & remeant quotidie atque eccle-
Rō reddenda. siam pulsant: nobis tamen à quibus ratio Domino reddenda est, anxiè ponderantibus, & solicitè examinantibus, qui recipi & admitti ad Ecclesiam debeant. Quibusdam enim ita aut crimina sua obsistunt, aut fratres obstinatè & firmiter renituntur, ut recipi omnino non poßint sine scandalo atque

periculo plurimorum. Neque *enim sic putamina quædam colligenda sunt, ut quæ integra & sana sunt uulnerentur, nec utilis atque consultus est pastor, qui ita morbidas & contactas oues gregi admiscet, ut gregem totum mali cohærentis afflictatione contaminet.* Non *attendas numerum illorum: melior est enim unus timens, quàm mille filij impij, sicut locutus est* Dominus *per* Prophetam, *dicens:* Fili, *ne iocunderis in filijs impijs si multiplicentur tibi, cum non fuerit timor* Dei *in ipsis.* O` *si posses frater charißime isthic interesse nobiscũ, cum praui isthic & peruersi de schismate reuertuntur, uideres quis mihi labor sit persuadere patientiam fratribus nostris, ut animi dolore sopito, recipiendis malis curandisq; consentiant.* Nanq; *ut gaudent & lætantur, cum tolerabiles & minus culpabiles redeunt: ita contrà fremunt & reluctantur, quoties inemendabiles & proterui, & uel adulterijs, uel sacrificijs contaminati, & post hoc adhuc insuper & superbi, sic ad ecclesiam remeant, ut bona intus ingenia corrumpant.* Vix *plebi persuadeo, ĭmo extorqueo, ut tales patiantur admitti, & iustior factus est fraternitatis dolor, ex eo quòd unus atque alius, obnitente plebe, & contradicente, mea tamen facilitate suscepti, peiores extiterunt, quàm prius fuerant, nec fidem pœnitentiæ seruare potuerunt, quia nec cum uera pœnitentia uenerant.* De *istis uerò quid dicam, qui nunc ad te cum* Felicißimo *omnium criminum reo nauigauerunt legati à* Fortunato *pseudepiscopo mißi, tam falsas ad te literas afferentes, quàm est & ipse (cuius literas ferunt) falsus, quàm est & eius peccatorum multiplex conscientia, quàm execrabilis uita, quàm turpis, ut & si in ecclesia essent, eijci tales de ecclesia debuissent?* Denique *quia conscientiam suam norunt, nec nos audent adire, aut ad ecclesiæ limen accedere, sed foris per prouinciam circumueniendis fratribus, & spoliandis pererrant, & omnibus iam satis noti, atq; undiq; pro*

Melius ẽ unus timens Deum quàm mille impij.

Felicißimo pseudepiscopo insultat.

suis facinoribus exclusi, illhuc etiam ad uos nauigant. Neque *enim potest illis esse frons ad nos accedendi, aut apud nos cõsistendi, cum sint acerbißima & grauißima crimina, quæ eis a fratribus ingerantur. Si iudicium nostrum uolunt experiri, ueniant.* Denique *siqua illis excusatio & defensio potest esse, uideamus quem habeant satisfactionis suæ sensum, quem afferant pœnitentiæ fructum, nec ecclesia isthic alicui clauditur, nec episcopus alicui denegatur, patientia & facilitas & humanitas nostra uenientibus præstò est.* Opto omnes in ecclesiam regredi, opto uniuersos commilitones nostros intra Christi castra, & Dei patris domicilia concludi. Remitto omnia, multa dißimulo, studio & uoto colligendæ fraternitatis etiam quæ in Deum commissa sunt non pleno iudicio religionis examino, delictis plus, quàm oportet, remittẽdis penè ipse delinquo. Amplector prompta & plena dilectione cum pœnitentia reuertentes, peccatum suum satisfactione humili & simplici confitentes. Siqui autem sunt, qui putant se ad ecclesiam non precibus, sed minis regredi posse, aut existimant aditum sibi non lamentationibus & satisfactionibus, sed terroribus facere, pro certo habeant contra tales stare ecclesiam domini, nec castra Christi inuicta & fortia, & domino tuente munita minis cedere. Sacerdos Dei Euangelium tenens, & Christi præcepta custodiens occidi potest, uinci non potest. Suggerit & subministrat nobis exempla uirtutis ac fidei Zacharias antistes domini, qui cum terreri minis & lapidatione nõ posset, in templo Dei occisus est, clamans & identidem dicens, quod nos quoq; contra hæreticos clamamus & dicimus: Hæc dicit dominus: dereliquistis uias Domini, & Dominus derelinquet uos. Neq; enim, quia pauci temerarij & improbi, cœlestes & salutares uias Domini derelinquunt, & sancta non agentes, à sancto spiritu deseruntur, ideo & nos diuinæ traditionis nõ memores esse debemus, ut maiora esse furentium sce-

Ecclesia nulli claudenda.

Matth. 23.

2. Parali. 24.

lera, quàm sacerdotum iudicia censeamus, aut plus existimemus ad impugnãdum posse humana conamina, quàm quòd ad protegendum præualet diuina tutela. An ad hoc frater *charissime deponenda est ecclesiæ catholicæ dignitas, & plebis intus positæ fidelis atq; incorrupta maiestas, & sacerdotalis quoque autoritas ac potestas, ut iudicare uelle se dicant de ecclesiæ præposito extra ecclesiam constituti? de* Christiano *hæretici? de sano saucij? de integro uulnerati? de stante lapsi? de iudice rei? de sacerdote sacrilegi?* Quid *superest, nisi ut ecclesia* Capitolio *cedat, & recedentibus sacerdotibus ac de altari se remouentibus, in cleri nostri sacrum uenerandumq; con sessum, simulachra atq; idola cum aris suis transeant, &* No*uatiano declamandi aduersum nos atq; increpandi largior & plenior materia præstetur: si mihi qui sacrificauerunt, &* Christum *publicè negauerunt, non tantum & sine acta pœnitentia admitti, sed adhuc insuper cœperint terroris sui potestate dominari? Si pacē postulant, arma deponant: si satisfaciunt, quid minantur?* Aut *si comminantur, sciant quia à sacerdotibus* Dei *non timentur.* Neq; *enim & Antichristus cum uenire cœperit, introibit in ecclesiam, quia minaturus est, aut armis eius & uiolentiæ cedetur, quia resistentes perempturum se esse profitebitur.* Armant *nos hæretici, dum nos putant sua cõminatione terreri, nec in pace nos deijciunt, sed magis erigunt atq; accendunt, dum ipsam pacem persecutione peiorem fratribus faciunt.* Et *optamus quidem, ne quod loquũtur furore, impleant crimine, ne qui uerbis perfidis & crudelibus peccãt, factis quoq; delinquant.* Oramus *ac deprecamur deum (quem prouocare illi & exacerbare non desinunt) ut eorum corda mitescant, ut furore deposito ad sanitatem mentis redeant, ut peccatores à delictorum tenebris pœnitentiam agnoscant, & magis petant fundi pro se preces atque orationes antistitis, quàm ipsi fundant sanguinem sacerdotis.* Si *autem in suo fu-*

Orandũ pro inimicis.

rore permanserint, atq; in istis insidijs ac minis suis parricidialibus crudeliter perseuerauerint, nullus Dei sacerdos sic infirmus, sic iacens & abiectus sit, imbecillitate humanæ mediocritatis ita inualidus, qui non contra hostes & impugnatores Dei diuinitus erigatur, cuius non humilitas & infirmitas uigore & robore Domini protegentis animetur. Nostra nihil interest, aut à quo, aut quando perimamur, mortis & sanguinis præmium à Domino recepturi. Illorum flenda & lamentanda conditio est, quos sic diabolus excæcat, ut æterna gehennæ supplicia non cogitantes Antichristi iam propinquantis aduentum conentur imitari. Et quanquam sciam frater charissime pro mutua dilectione quã debemus, & exhibemus inuicem nobis, florentissimo illhic clero tecum præsidẽti, & sanctissimæ atque amplissimæ plebi legere te semper literas nostras: tamen nunc admoneo & peto, ut quod alias sponte atq; honorificè facis, etiam petente me facias, ut hac epistola mea lecta, siqđ illi contagiũ uenenati sermonis, & pestiferæ * seminationis irrepserat, id omne de fratrum auribus & pectoribus exuatur, & bonorum integra ac syncera dilectio ab omnibus hæreticæ detractionis sordibus repurgetur. Declinent autem de cætero fortiter, & euitẽt dilectissimi fratres nostri uerba & colloquia eorum quorum sermo ut cancer serpit: Sicut Apostolus ait: Corrumpunt ingenia bona cõfabulationes pessimæ. Et iterum: Hæreticum hominem post unam & secundã correptionẽ euita, sciens quia peruersus est huiusmodi & peccat, & est à semetipso damnatus. Et per Salomonem Spiritus sanctus loquitur: Peruersus, inquit, in ore suo portat perditionem, & in labijs suis ignem condit. Item denuo monet, dicens: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem nõ intendit labijs mendacibus. Quanquàm sciam illhic fraternitatẽ nostram, uestra scilicet prouidentia munitam, sed & sua uigi-

[Margin notes: Flẽdi gehẽnæ immemores. — Cõtagium uenenati sermonis exuẽdum. * alias contaminationis. — 1. Cor 15. — Titum. 3. — Prouerb. 16. — Eccle. 28. — Prouerb. 17.]

lantia satis cautam, nec capi hæreticorum uenenis posse, nec decipi, tantumq́; apud illos præualere & magisteria & præcepta diuina, quantus illis in Deum timor est: tamen ex abundantia uel solicitudo nostra, uel charitas scribere ad uos ista persuasit, ut nulla cum talibus commercia copulentur, nulla cum malis conuiuia uel colloquia misceantur, simusq́; ab eis tam separati, quàm sunt illi de ecclesia profugi, quia scriptum est: Si autem & ecclesiam contempserit, sit tibi tanquã ethnicus & publicanus. Et beatus Apostolus non monet tantum, sed iubet à talibus ut recedatur. Præcipimus, inquit, uobis in nomine Domini nostri IESV Christi, ut recedatis ab oĩbus fratribus ambulantibus inordinatè, & non secundum traditionem, quàm acceperunt à nobis. Nulla societas fidei & perfidiæ potest esse. Qui cum Christo non est, aduersarius Christi est: qui unitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus ueniunt, audiantur: Si maledicta & minas ingerunt, respuantur. Opto te frater semper bene ualere.

Nulla cũ malis cõmercia. *Matth. 18.* *2. Thessa. 3.* *Fidei & perfidiæ nulla societas.*

ARG. EPIST. SEQV.

Beati Cypriani quorundamq́ coepiscopoꝝ epistola ad Felicẽ p̃sbyterũ, & Paulũ diaconũ, & plebẽ ipsis cõmissam, cõsilium petentiũ de Martiale & Basilide hęresiarchis, ĩ qua docent Deum iussisse nõ nisi ĩmaculatos & integros antistites eligi deberi: ideoq́ plena diligẽtia & exploratiõe syncera oportere eos ad sacerdotiũ deligi, quos Deo cõstet fore acceptos.

EPISTOLA III. *de Martiale & Basilide.*

CYPR. CAECILIVS, PRIMVS, *Polycarpus, Nicomedes, Lucianus, Successus, Sedatus, Fortunatus, Ianuarius, Secũdinus, Pomponius, Honoratus, Victor, Aurelius, Satius, Petrus, alius Ianuarius, Saturninus, alius Aurelius, Venantius, Quietus, Rogatianus, Tenax, Felix, Fau-*

stus, Quintus, alius Saturninus, Lucius, Vincentius, Libosus, Geminius, Marcellus, Iambus, Adelphius, Victoricus, et Paulus Felici presbytero & plebibus consistentibus ad Legionem & Asturicæ, item Aelio diacono & plebi Emeritæ cõsistentibus fratribus in domino SALVTEM.

Vm in unum cõuenissemus, legimus literas uestras fratres dilectißimi, quas ad nos per Felicẽ & Sabinũ coepiscopos nostros pro fidei uestræ integritate, & pro Dei timore fecistis: Significãtes Basilidẽ & Martialẽ libellis idololatriæ cõmaculatos, & nefandorũ facinorũ cõscientia uinctos, episcopatũ gerere, & sacerdotiũ Dei administrare non oportere. Et desiderastis rescribi ad hæc uobis, & iustã pariter ac necessariã solicitudinẽ uestrã uel solatio, uel auxilio nostræ sentẽtiæ subleuari. Sed enim desiderio huic uestro nõ tam nostra cõsilia, quàm diuina præcepta respõdent, quibus iampridẽ mãdatur uoce cœlesti, & Dei lege præscribitur, quos, & quales oporteat deseruire altari, & sacrificia diuina celebrare. In Exodo nanq; ad Moysen Deus loquitur & monet, dicens: Sacerdotes qui accedunt ad Dominũ Deum, sanctificentur, ne fortè derelinquat illos Dñs. Et iterũ: Et cũ accedunt ministrare ad altare sancti, non adducent in se delictũ, ne moriantur. Item in Leuitico præcipit Dominus & dicit: Homo, in quo fuerit macula & uitium, nõ accedet offerre dona Deo. Quæ cũ prædicta uel mandata & manifesta sint nobis, præceptis diuinis necesse est obsequia nostra deseruiant, nec personam in eiusmodi accipere, aut aliud cuiquam largiri potest humana indulgentia, ubi intercedit, & legem tribuit diuina præscriptio. Neq; enim immemores esse debemus, quid ad Iudæos per Esaiam prophetam locutus sit Dominus increpans & indignans, quòd contẽptis diuinis præceptis, humanas doctrinas sequerentur: Populus iste, inquit, labijs suis ho

Exodi. 19.
Sacerdotum puritas.
Leuitici. 21.
Esa. 29.
Mar. 7.

norificat me, cor uerò eorum longè separatum est à me. Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes. Quod idem Dominus in Euāgelio repetit & dicit: *Reijcitis mandatum Dei, ut traditionem uestram statuatis:* Matth.15. *quæ ante oculos habentes, & solicitè ac religiosè considerantes in ordinationibus sacerdotum non nisi immaculatos & integros antistites eligere debemus, qui dignè & sanctè sacrificia Deo offerentes, audiri in precibus poßint, quas faciunt pro plebis Dominicæ incolumitate, cum scriptum sit: Deus peccatorē nō audit: sed siquis Deum coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit.* Eccl.12. Ioan.9. Propter quod plena diligentia & exploratione syncera oportet eos ad sacerdotium Dei deligi, quos à Deo constet audiri. Nec sibi plebs blandiatur, quasi immunis à cōtagione eße delicti poßit, cum sacerdote peccatore communicans, & ad iniustum atq; illicitum præpositi sui episcopatum consensum suum commodans, cum per Oseam prophetam cōminetur & dicat censura diuina: *Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur:* Osee 9. Docens scilicet & ostendens omnes omnino ad peccatum constringi, qui fuerint profani & iniusti sacerdotis sacrificio contaminati. Quod idem in Numeris manifestari inuenimus, quando Chore & Dathan & Abiron contra Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam uendicauerunt. Num.20. Illhic quoq; per Moysen præcepit dominus, ut ab eis populus separetur, ne facinorosis coniunctus, eodem facinore & ipse perstringatur. *Separamini, inquit, à tabernaculis hominum istorum durißimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorū.* Num.16. Propter quod plebs obsequens præceptis Dominicis, & Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, cum ipsa maximè habeat potestatem uel eligendi dignos sacerdotes, uel indignos recusandi. Quod & ipsum uidemus

Sacerdos dignus eligendus.

de diuina autoritate descendere, ut sacerdos plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio cōprobetur, sicut in Numeris Moysi
Num.20. præcepit Dominus, dicens: Prehende Aaron fratrem tuū & Eleazarum filium eius, & impones eos in montem corā omni synagoga, & exue Aaron stolam eius, & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appositus moriatur illhic. Coràm omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem, id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi aßistētis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente uel detegantur malorum crimina, uel bonorum merita prædicētur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata, quod postea secundū diuina magisteria
Actuum 1. obseruatur in Actis Apostolorum quādo de ordinando in locum Iudæ episcopo Petrus ad plebem loquitur: Surrexit, inquit, Petrus in medio discentium, fuit autem turba in uno. Nec hoc in episcoporum tantum & sacerdotum, sed in diaconorū ordinationibus obseruasse Apostolos animaduertimus, de quo & ipso in Actis Apostolorum scriptū est: Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis: Quod utiq; idcirco tam diligenter & cautè cōuocata ple
Digni ordinādi. be tota gerebatur, nequis ad altaris ministerium, uel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Ordinari enim nonnunq̄ indignos non secundum Dei uoluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, & hæc Deo displicere, quæ nō ueniant
Oseæ 8. ex legitima & iusta ordinatione, Deus ipse manifestat per Oseam prophetam, dicens: Sibimetipsi regem constituerunt, & non per me. Propter quod diligenter de traditione diuina & apostolica obseruatione seruandū est & tenendū, quod apud nos quoque, & ferè per prouincias uniuersas, tenetur ut ad ordinationes ritè celebrandas ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi eiusdem prouinciæ proximi quiq; conue-

niant, & episcopus deligatur plebe præsente, quæ singulorum uitam plenißimè nouit, & uniuscuiusq; actum de eius cõuersatione perspexit.

Episcopus plebe præsente eligendus.

Quod & apud uos factum uidemus in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de uniuersæ fraternitatis suffragio, & de episcoporum qui in præsentia conuenerant, quiq; de eo ad uos literas fecerant iudicio, episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur. Neque rescindere ordinationem iure perfectam potest, quòd Basilides post crimina sua detecta, & conscientiam etiam propria confeßione nudatam, Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, & gestæ rei ac ueritatis ignarum fefellit, ut ambiret reponi se iniuste in episcopatum, de quo fuerat iuste depositus.

Basilides episcopatu exturbatus.

Hæc eò pertinent, ut Basilidis nõ tam abolita sint, quàm cumulata delicta, ut ad superiora peccata eius etiam fallaciæ & circumuentionis crimen accesserit. Neque enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum, quàm hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit. Obrepere autem si hominibus Basilides potuit, Deo non potest, cum scriptum sit: Deus non irridetur.

Gal. 6.

Sed nec Martiali potest profuisse fallacia, quò minus ipse quoque delictis grauibus inuolutus, episcopatum tenere non debeat, cum & Apostolus moneat, & dicat: Episcopum oportet esse sine crimine, quasi Dei dispensatorem.

Titum 1.

Quapropter (cum sicut scripsistis fratres dilectißimi, & ut Felix & Sabinus collegæ nostri asseuerãt, utq; alius Felix de Cæsaraugusta fidei cultor ac defensor ueritatis, literis suis significat) Basilides & Martialis nefando idololatriæ libello contaminati sint: Basilides insuper adhuc præter libelli maculã cum in infirmitate decumberet, in Deũ blasphemauerit, & se blasphemaße confeßus sit, & episcopatum pro conscientiæ suæ uulnere sponte deponens, ad agendam pœnitentiam conuersus sit, Deum deprecans, & satis gratulans sibi, si uel laico communicare contingeret: Martialis quoque

Martialis hæreticus & idololatra.

præter gentilium turpia & lutulenta conuiuia, in collegio diu frequentata, & filios in eodem collegio exterarum gentium more apud profana sepulchra depositos, & alienigenis consepultos, actis publicè habitis apud procuratorem Du cenarium obtemperasse idololatriæ, & Christum negasse con testatus sit: cumq; alia multa sint & grauia delicta, quibus Basilides & Martialis implicati tenentur, frustra tales episcopatum sibi usurpare conantur, cum manifestum sit eiusmodi homines nec ecclesiæ Christi posse præesse, nec Deo sacrificia offerre debere: maximè cum iampridem nobiscum & cum omnibus omnino episcopis in toto mundo constitutis, etiam Cornelius collega noster sacerdos pacificus ac iustus, & martyrio quoq; dignatione domini honoratus, decreuit huiusmodi homines ad pœnitentiam quidem agendam posse admitti: ab ordinatione autem cleri atq; sacerdotali honore prohiberi. Nec moueat uos fratres dilectissimi, si apud quosdam in nouißimis tēporibus aut lubrica fides nutat, aut Dei timor apud inreligiosos uacillat, aut pacifica concordia non perseuerat.

1.Timot.4. *Prænuntiata sunt hæc futura in seculi fine, & domini uoce,*
2.Pet.3. *atq; apostolorum contestatione prædictum est, deficiente iam mundo, atq; appropinquante antichristo, bona quæq; deficere, mala uerò ac aduersa proficere: non sic tamen, quamuis nouißimis temporibus, in ecclesia Dei aut Euangelicus uigor cecidit, aut Christianæ uirtutis & fidei robur elanguit, ut non supersit portio sacerdotum, quæ minime ad has rerū ruinas, & fidei naufragia succumbat: Sed fortis & stabilis honorem diuinæ maiestatis & sacerdotalem dignitatem plena timoris obseruatione tueatur. Meminimus & tenemus, succumbentibus licet & cedentibus cæteris, Mathathiam legem Dei uindicasse fortiter: Heliam, Iudæis deficientibus atq; à religione diuina recedentibus, stetisse & certasse sublimiter: Danielem, nec solitudine religionis alienæ, nec persecutionis aßiduæ infestatione*

Vindices legis diuinæ, Mathathias Helias, Daniel.

festatione deterritum, frequenter ac fortiter gloriose dedisse martyria: tres item pueros nec armis, nec minis fractos, contra ignes Babylonios fideliter obstitisse, & uictorem regem in ipsa sua captiuitate uicisse. Viderit uel præuaricatorum numerus, uel proditorum, qui nunc in ecclesia contra ecclesiam surgere, & fidem pariter ac ueritatem labefactare cœperunt. Permanet apud plurimos syncera mens, & religio integra, & non nisi domino & Deo suo anima deuota, nec Christianā fidem aliena perfidia deprimit ad ruinā, sed magis excitat & exaltat ad gloriam, secundum quod beatus Apostolus hortatur & dicit: Quid enim si exciderunt à fide quidam eorum, Roma.3.
nunquid infidelitas illorū, fidē Dei euacuauit? absit. Est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem omnis homo mendax est, & solus Deus uerax est: quid aliud serui, & maximè sacerdotes Dei facere debemus, nisi ut humanos errores & mendacia relinquamus, & præcepta dominica custodientes, in Dei ueritate maneamus? Quare et si aliqui de collegis nostris extiterint fratres dilectissimi, qui deificam disciplinam negligendam putant, et cum Basilide et Martiale temere communicant, conturbare fidem nostram res ista nō debet, cum spiritus sanctus in psalmis talibus comminetur, dicens: Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones Psal.49.
meos post te. Si uidebas furem, simul currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Consortes et participes ostendit eos alienorū delictorum fieri, qui fuerint delinquentibus copulati. Sed et hoc idem Paulus apostolus scribit, dicens: Susurratores, detractores, Deo abhorrentes, iniuriosi, superbi iactantes sui, adinuētores malorum, qui cum iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, morte sunt digni, non tantum qui faciunt ea, sed et qui consentiunt eas, qui hæc agunt: quoniam qui talia, inquit, agunt, morte sunt digni. Manifestat et comprobat morte dignos esse,

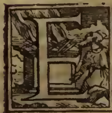
& ad pœnā uenire, nō tantū illos, qui mala faciunt, sed etiam eos, qui talia agētibus cōsentiunt, qui dum malis & peccatoribus, et pœnitentiā nō agētibus illicita cōmunicatione miscentur, nocentiū cōtactibus polluūtur, et dum iungūtur in culpa, sic nec in pœna separātur, pp qđ ītegritatis et fidei uestræ religiosam solicitudinē fratres dilectißimi & laudamus pariter et ꝓbamus, et quantum possumus adhortamur literis nostris, ne uos cū ꝓfanis et maculatis sacerdotib. cōicatione sacrilega misceatis, sed integrā et synceram fidei uestræ firmitatē religioso timore seruetis. Optamus uos fratres charißs. semp bñ ualere. alias tenore.

ARG. EPIST. SEQ.

Beati Cypriani epistola ad Rogatianum & cæteros confessores, de obseruatione disciplinę & fidei Christianæ: in qua hortatur, ut sicut prima congressione aduersarium uicerunt, ita gloriam suam forti & perseueranti uirtute teneant.

EPISTOLA V.

CYPR. ROGATIANO PRESBYTERO *& cæteris confessoribus fratribus salutem.*

T iampridē uobis fratres charißs. ac fortißimi literas miserā, quibus fidei et uirtuti uestræ uerbis exultantib. cōgratularer, et nūc nō aliud in primis uox nostra complectitur, q̄ ut læto aīo frequēter ac semp gloriā uestri nominis prædicemus. Quid enim uel maius in uotis meis potest esse, uel melius, q̄ cū uideo cōfeßionis uestræ honore illuminatū gregē Christi? Nā cū gaudere in hoc oēs fratres oporteat, tñ in gaudio cōmuni maior est episcopi portio. Ecclesiæ enim gloria, præpositi gloria est. Quantū dolemus ex illis, quos potestas inimica prostrauit, tātū lætamur ex uobis, quos diabolus superare nō potuit. Hortamur autem per communē fidem, per pectoris nostri ueram

circa uos & simplicem charitatem, ut qui aduersarium prima hac congreßione uiciſtis, gloriam uestram forti & perseueranti uirtute teneatis. Adhuc in seculo sumus, adhuc in acie constituti, de uita nostra quotidie dimicamus, danda opera est, ut post hæc initia ad incrementa quoq; ueniatur, & consummetur in uobis, quod iam rudimentis felicibus esse cœpistis. Parum est adipisci aliquid potuisse, plus est quod adeptum est, posse seruare. Sicut & fides ipsa & natiuitas salutaris non accepta, sed custodita uiuificat. Nec statim consecutio, sed consummatio hominem Deo seruat. Dominus hoc magisterio docuit, dicens: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat. Puta autem illum & confessori suo dicere: Ecce confessor factus es, iam noli peccare, nequid tibi deterius fiat. Salomon denique & Saul, & cæteri multi, quandiu in uijs domini ambulauerunt, datam sibi gratiam tenere potuerunt, recedente ab his disciplina dominica, receßit & gratia. Perseuerandum nobis est in arcto & in angusto itinere laudis & gloriæ, & cum quies & humilitas, & bonorum morum tranquillitas Christianis omnibus congruat secundum domini uocem, qui neminē aliū respicit, nisi humilē et quietū, & trementem sermones suos, tamen magis hoc obseruare & implere confessores oportet, qui exemplum facti estis cæteris fratribus, ad quorū mores omniū uita & actus debeat prouocari. Nam sicut Iudei à Deo alienati sunt, propter quos nomē Dei blasphematur in gentibus: ita contrà Deo chari sunt, per quorū disciplinam nomen domini laudabili testimonio prædicatur, sicut scriptum est domino præmonente & dicente: Luceat lumen uestrum eoràm hominibus, ut uideant opera uestra bona, & clarificent patrem uestrū, qui est in cœlis. Et Paulus apostolus dicit: Lucete sicut luminaria in mundo. Et Petrus similiter hortatur: Sicut hospites, inquit, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animā,

Nō minor est uirtus, quam quærere, parta tueri.

Ioan. 5.

Matth. 5.

Philip. 2.

1. Petri. 2.

conuersationem habentes inter gentes bonam, ut dum detre-ctant de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicien-tes magnificent Dominum. *Quod quidem maxima pars ue-strum, cum meo gaudio curat, & confessionis ipsius hono-re melior facta, trãquillis & bonis moribus gloriam suam cu-stodit & seruat: sed quosdam audio inficere numerum ue-strum, & laudem præcipui nominis praua sua conuersatione destruere, quos etiam uos ipsi (utpote amatores, & conserua-tores laudis uestræ) obiurgare & comprimere & emendare debetis. Cum quanto enim nominis uestri pudore delinqui-tur, quando alius aliquis temulentus & lasciuiens demoratur: alius in eam patriam unde extorris factus est, regreditur, ut deprehensus non iam quasi* Christianus, *sed quasi nocens per-eat? Inflari audio aliquos, & nõ timere audio, cum scriptum sit:* Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ra-

Roma. 11. *mis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Dominus noster *si-*

Esaia 53. *cut ouis ad uictima ductus est, & sicut agnus corãm tondente se sine uoce, sic non aperuit os suum.* Non *sum, inquit, contu-max, neq; cõtradico.* D*orsum meum posui ad flagella, & ma-xillas meas ad palmas.* Faciem *autẽ meam non auerti à fœdi-tate sputorũ.* Et *quisquam per ipsum nunc, atq; in ipso uiuẽs, extollere se audet & superbire: immemor & factorum quæ ille gessit, & mandatorum quæ nobis uel per se, uel per apo-*

Ioan. 13. *stolos suos tradidit. Quòd si nõ est maior domino suo seruus, qui dominum sequũtur, humiles & quieti, & taciturni uesti-gia eius imitentur. Quantò quisque inferior fuerit, sublimior fiat, dicẽte domino: Qui minimus fuerit in uobis, hic erit ma-gnus. Quid deinde illud quàm uobis, execrãdum debet uide-ri, quod cum summo animi nostri gemitu & dolore cognoui-mus?* Non *deesse, qui* Dei *templa, & post confessionem san-ctificata & illustrata membra, turpi & infami concubitu suo maculent, cubilia cum fœminis promiscua iungentes, quando*

et si stuprum conscientiæ eorũ desit, hoc ipsum grande crimẽ est, q̃ illorũ scandalo in aliorum ruinas exẽpla nascantur. Cõtentiones quoq; æmulationes inter uos nullas esse oportet, cũ pacẽ suã nobis dimiserit dominus, & scriptũ sit: Diliges pro*ximum tuum tanquam te. Si aũt mordetis & incusatis inuicẽ, uidete ne consumamini ab inuicẽ.* Conuicijs *etiã et maledictis quæso uos abstinete, quia neq; maledici regnũ* Dei *consequuntur, et lingua quæ* Christum *cõfessa est, incolumis & pura cũ suo* honore *seruanda est. Nã qui pacifica, & bona, et iusta secundum* Christ *præceptum loquitur, Christum quotidie confitetur. Seculo renuntiauimus cũ baptizati sumus, sed et nũc uere renũtiamus seculo, quãdo tentati & probati à* Deo, *nostra omnia relinquentes, dominum secuti sumus, & fide ac timore eius stamus & uiuimus. Corroboremus nos exhortationibus mutuis, & magis ac magis proficiamus in* Domino, *ut cũ pro sua misericordia pacem fecerit, quã se facturum repromittit, noui & penè mutati ad ecclesiam reuertamur, & excipiant nos siue fratres nostri, siue gentiles circa omnia correctos atque in melius reformatos, & qui admirati fuerant prius in uirtutibus gloriam, nũc admirentur in moribus disciplinã.* Opto *te frater charißime semper bene ualere.* Gal. 5.

ARG. EPIST. SEQ.

Beati Cypriani epistola ad Magnum, de his qui in lecto gratiam consequuntur, in qua ostendit, nisi quis in ecclesia & ab ecclesia catholica ordinatus fuerit, ius uitalis aquę habere non posse.

EPISTOLA VI.

CYPR. MAGNO FILIO SAL.

PRO *tua religiosa diligẽtia cõsuluisti mediocritatem nostram fili charißime, an inter cæteros hæreticos eos quoq; qui à* Nouatiano *ueniant, post profanum eius lauacrum baptizari & san*

ædificari in ecclesia catholica legitimo & uero & unico ecclesiæ baptismo oporteat. De qua re quantum fidei nostræ capacitas, & scripturarũ diuinarum sanctitas ac ueritas suggerit, dicimus omnes hereticos omnino & schismaticos nihil habere potestatis ac iuris. Propter hoc Nouatianus nec debet, nec potest excipi, quò minus ipse quoque extra ecclesiam consistens, & cõtra pacẽ ac dilectionem Christi faciens, inter aduersarios & Antichristos computetur: neq; enim Dominus

Matth.12. noster IESVS Christus cũ in Euãgelio suo testaretur, aduersarios suos esse eos qui secum nõ essent, & secum nõ colligentes gregem suum spargerẽt, aliquam hæreticorũ speciem designauit, sed omnes omnino qui secum non essent, aduersarios suos ostendit, dicens: Qui non est mecum, aduersum me

Luc.11. est. Et qui non mecum colligit, spargit. Item beatus Ioãnes

1.Ioan.2. Apostolus, nec ipse ullam hæresim, aut schisma discreuit, aut aliquos speciatim separatos posuit, sed uniuersos qui de ecclesia exissent, quiq; contra ecclesiam facerent, Antichristos appellauit, dicens: Audistis, inquit, quid Antichristus uenit, nunc autem Antichristi multi facti sunt. Vnde cognoscimus quia nouissima hora est, ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Vnde apparet aduersarios Christi Antichristos omnes esse, quos constet à charitate atq; ab unitate ecclesiæ catholicæ recessisse. Adhuc quoq; Dominus in Euangelio suo ponit, & dicit:

Matth.18. Si uerò ecclesiam contempserit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Si autem qui ecclesiam cõtemnunt, ethnici & publicani habentur, multò magis utiq; rebelles & hostes falsa altaria, & illicita sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fingentes inter ethnicos necesse est cõputentur, quando minora peccantes, & tantum ecclesiæ cõtemptores, ethnici & publicani sententia Domini iudicentur. Quòd autem ecclesia una sit, declarat in Cantico canticorum spiritus

sanctus ex persona Christi, dicens: Vna est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa est genitrici suæ: de qua item denuo dicit: Hortus cõclusus, *soror mea, sponsa, fons signatus, puteus aquæ uiuæ. Si autem hortus cõclusus est sponsa Christi, quæ est ecclesia, patere res clausa alienis & profanis non potest.* Et *si fons signatus est, neque bibere inde, neque consignari potest, cui foris posito ad fontem accessus non est. Puteus quoque aquæ uiuæ si unus est, idem qui intus est, uiuificari & sanctificari foris positus ex illa aqua non potest, ex qua solis eis, qui intus sunt, usus omnis & potus cõcessus est.* Quod & Petrus *ostendens unam ecclesiam esse, & solos eos qui in ecclesia sint, baptizari poße, posuit & dixit:* In *arca* Noe *pauci, id est, octo animæ hominum saluæ factæ sunt per aquam, quod & uos similiter saluos faciet baptisma. probans & contestans unam arcam* Noe *typum fuisse unius ecclesiæ. Si potuit tunc in illo expiati & purificati mundi baptismo saluus per aquam fieri qui in arca* Noe *non fuit, potest & nunc uiuificari per baptisma, qui in ecclesia nõ est, cui soli baptisma cõcessum est. Sed &* Paulus *apostolus hoc idem adhuc apertius & clarius manifestans ad* Ephesios *scribit, & dicit: Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, ut eã sanctificaret purgans eã lauacro aquæ. Quòd si una est ecclesia, quæ à* Christo *diligitur, & lauacro eius sola purgatur, quomodo qui in ecclesia nõ est, aut diligi à* Christo, *aut ablui & purgari lauacro eius potest? Propter quod cum sola ecclesia habeat aquã uitalẽ, & baptizandi atq; abluẽdi hominis potestatẽ, qui dicit apud* Nouatianũ *baptizari & sanctificari aliquem poße, prius ostẽdat & doceat* Nouatianum *in ecclesia esse, aut ecclesiæ præsidere.* Ecclesia *enim una est, quæ una & intus esse & foris non potest. Si enim apud* Nouatianum *est, apud* Corneliũ *nõ fuit. Si uerò apud* Corneliũ *fuit, qui episcopo* Fabiano *legitima ordinatione succeßit, & quem præter sa-*

Cantic. 6.
Ibidem 4.
1. Pet. 3.
Ephes. 5.
Ecclesia una.

cerdotij honorem martyrio quoq; dominus glorificauit, Nouatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui Euangelica & apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ordinatus est: habere nanq; aut tenere ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in ecclesia non est.

Episcopus seipsum ordinare non potest.

Foris enim non esse ecclesiam, nec scindi aduersum se aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus unitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cum de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo una comedetur; non eijcietis de domo carnem foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoq; typum portabat ecclesiæ, expressum uidemus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad teipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit. Quo sacramento declaratur, in unã domum solam, id est, in ecclesiam uicturos, & ab interitu mũdi euasuros colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras eiecerit, id est, si quisquam in ecclesia gratiam consecutus recesserit, et ab ecclesia exierit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quòd pereat imputaturũ. Quod apostolus Paulus explanat docens, & præcipiens hæreticum uitandum esse, ut peruersum & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic enim qui reus sibi erit, non ab episcopo eiectus, sed spõte de ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et iccirco Dominus insinuans nobis unitatem de diuina autoritate uenientem ponit & dicit: Ego & pater unum sumus: ad quam unitatem redigens ecclesiam suam denuo dicit: Et erunt unus grex & unus pastor. Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest, qui manente uero pastore, & in ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente, nemini succedens & à seipso incipiẽs,

Vnitas ecclesiæ figuris designata.

Interpretatio.

Titum 3.

Ioan. 10.

Ibidem.

*alienus fit & profanus, dominicæ pacis ac diuinæ unitatis inimicus non habitans in domo Dei, id est, in ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atq; unanimes habitant, loquente in psalmis spiritu sancto & dicente: Deus qui habitare facit unanimes in domo. Denique unanimitatem Christianam firma sibi atq; inseparabili charitate connexam, etiam ipsa dominica sacrificia declarant. Nam quando dominus corpus suum panem uocat de multorum granorum adunatione congestum, populum nostrum quem portabat, indicat adunatum. Et quando sanguinem suum uinum appellat, de botris atque acinis plurimis expressum atq; in uinum coactum, gregem item nostrum significat, commistione adunatæ multitudinis copulatum. Si Nouatianus huic pani dominico adunatus est, si Christi * populo & ipse commistus est, poterit uideri, & unici ecclesiastici baptismi habere gratiam posse, si eum constiterit ecclesiæ unitatem tenere. Deniq; quàm sit inseparabile unitatis sacramentum, & quàm sine spe sint, & perditionem sibi maximã de indignatione dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto episcopo, alium sibi foris pseudepiscopum constituunt, declarat in libris Regnorum scriptura diuina, ubi à tribu Iuda & Beniamin decem tribus scissæ sunt, & relicto rege, alterum sibi foris instituerunt, & indignatus est, inquit, Dominus in omne semen Israel, et dimouit eos, & dedit eos in direptionem donec abijceret eos à facie sua, quia dißipatus est Israel à domo Dauid, & constituerunt sibi regem Hieroboam filium * Naboth. Indignatum esse dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quòd ab unitate dißipati essent, atque alterum sibi regem constituissent. Et tanta indignatio domini extitit aduersus illos, qui schisma fecerant, ut etiam cum homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoq; apud illos edere, & aquam bibere uetaretur. Quod cum non custodisset, &*

[Margin: Psal. 67. — alias, poculo — 3. Reg. 12. — alias, Iobath — Contagia malorum.]

contra præceptum Dei prandiſſet, ſtatim diuinæ cenſura maieſtatis percuſſus eſt, ut inde regrediens impetu ac morſu leonis in itinere necaretur. Et audet quiſquam dicere aquam baptiſmi ſalutarem, & gratiam cœleſtem communem cum ſchiſmaticis eſſe poſſe, cum quibus nec terreſtris, nec ſecularis potus debeat eſſe communis? Satiat adhuc in Euangelio ſuo Dominus, & maiorem intelligentiæ lucem manifeſtat, quòd ijdem qui ſe nunc à tribu Iuda & Beniamin ſciderant, & Hieroſolymis derelictis, Samariam ſeceſſerant, inter profanos & gentiles computarentur. Nam cum primum diſcipulos ſuos in mi-

Matth. 10. niſterium ſalutis mitteret, mandauit & dixit: In uiam nationum ne ieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne introieritis. Ad Iudæos primùm mittens, gentiles adhuc præteriri iubet. Addendo autem, & ciuitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant ſchiſmatici, oſtendit ſchiſmaticos gentilibus adæquari. Quòd ſi aliquis illud opponit, ut dicat eandem Nouatianum legem tenere, quam catholica eccleſia teneat, eodem ſymbolo quo & nos baptizare, eundem noſſe Deum patrem, eundem filium Chriſtum, eundem ſpiritum ſanctum, ac propter hoc uſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quòd uideatur in interrogatione baptiſmi à nobis non diſcrepare, ſciat quiſquis & hoc opponenudm putat, primum non eſſe unam nobis & ſchiſmaticis ſymboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt: Credis remiſsionem peccatorum, & uitam æternam per ſanctam eccleſiam? mentiuntur in interrogatione, cum non habeant eccleſiam. Tunc deinde uoce ſua ipſi confitentur remiſsionem peccatorum non dari, niſi per ſanctam eccleſiam, quam non habentes oſtendunt remitti illhic peccata nõ poſſe. Quòd uerò eũdem quem & nos Deum patrem, eundem filium Chriſtum, eundem ſpiritũ ſan-

Num. 16. ctum noſſe dicuntur, nec hoc adiuuare tales poteſt. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum ſacerdote Aaron & Moy

se eundem Deum *nouerant, pari lege & religione uiuentes, unum & uerum* Deum*, qui colendus atq; inuocandus fuerat, inuocabant.* Tamen *quia loci sui ministerium transgressi contra* Aaron *sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione* Dei *atq;* ordinatione perceperat*, sacrificandi licentiam uendicarunt, diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt, nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia, irreligiose & illicitè contra ius diuinæ dispositionis oblata.* Thuribula *quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, ne in usu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis diuinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, iussu* Domini *conflata atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundum quod loquitur scriptura diuina:* Memoriale*, inquit, filijs* Exod.28.
Israel, ut non accedat quisquam alienigena, qui nõ est ex semine Aaron*, imponere incensum ante* Dominum*, ut non sit sicut* Chore. Et *tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi cõtra* Dei *sacerdotes impudenter atq; hostiliter rebellauerant: quod nunc ecclesiam scindentes, & contra pacem atq; unitatem* Christi *rebelles, cathedram sibi cõstituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam uendicare* Baptismus nõ
conãtur. Quomodo *perficere quod agunt, aut impetrare ali-* nisi ab haben
quid illicitis conatibus de Deo *possunt, qui cõtra* Deum*, quod* te potestatem
eis non licet, moliuntur? Quare *qui* Nouatiano*, siue cæteris* percipitur.
eiusmodi schismaticis patrocinantur, frustra contendunt baptizari & sanctificari illhic aliquem salutari baptismo posse, ubi constat baptizantem baptizandi licentiam non habere. Atque *ut magis intelligi posset contra eiusmodi licentiam & audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solum duces & autores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiente* Domino *& dicente:* Separamini *à tabernaculis hominũ isto-* Num.16.

rum durißimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysen dominus fuerat, impleuit, ut quisquis à Chore se & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur obnoxios se Deo & culpæ & pœnæ facturos, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint: sicut etiam per Oseam prophetam spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens omnes omnino cum autoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato cõmunicati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur? Aut quomodo tales iustificare & sanctificare baptizatos possunt, qui hostias sacerdotum aliena & illicita, & nullo sibi iure concessa usurpare conantur? Quos tamen ipsos non miramur pro sua prauitate contendere. Asserant necesse est singuli quiq; quod faciunt, nec uolunt uicti facilè succumbere, quamuis sciant id quod faciant non licere. Illud mirandum est, ĩmo indignandum potius & dolendum, Christianos Antichristis aßistere, & præuaricatores fidei atque proditores ecclesiæ intus in ipsa ecclesia contra ecclesiam stare. Qui quoniam pertinaces aliâs & indociles, uel hoc tamen confitentur, quòd uniuersi siue hæretici, siue schismatici non habeant spiritum sanctum, & ideo baptizare quidem possunt, dare autem spiritum sanctum non possunt, in hoc ipso à nobis tenentur, ut ostendamus nec baptizare omnino eos posse, qui non habeant spiritum sanctum. Nam cum in baptismo unicuique peccata sua remittantur, probat & declarat in Euangelio suo dominus, per eos solos peccata posse remitti, qui habeant spiritum sanctum. Post resurrectionẽ enim discipulos suos mittens loquitur ad eos, & dicit: Sicut misit

Oseæ 9.

Pertinaces Nouatianistæ

me pater, & ego mitto uos. Hoc cũ dixiſſet, inſufflauit, & ait illis: Accipite ſpiritum ſanctum. Et cuius remiſeritis peccata, remittentur illi: & ſi cuius retinueritis, tenebũtur. Quo in loco oſtẽdit, eum ſolum poſſe baptizare, & remiſſionẽ peccatorũ dare, qui habeat Spiritũ ſanctum. Deniq; ipſum dñm noſtrum IESVM Chriſtum baptizaturus Ioannes, accepit antè ſpiritum ſanctum, cũ adhuc eſſet in utero matris conſtitutus, ut certum eſſet atque manifeſtum, baptizare nõ poſſe, niſi eos qui habeant ſpiritũ ſanctũ. Itaque qui hæreticis ſiue ſchiſmaticis patrocinantur, reſpondeant nobis an habeant ſpiritũ ſanctum, an non habeant. Si habent, cur illhic baptizatis quãdo ad nos ueniunt manus imponitur ad accipiendum ſpiritum ſanctum, cum iam utique illhic acceptus ſit, ubi ſi fuit, quî dari potuit? Si autem foris cuncti hæretici & ſchiſmatici nõ habẽt ſpiritum ſanctum, & ideo apud nos manus imponitur, ut hic accipiatur, quod illhic nec eſſe, nec dari poteſt, manifeſtum eſt nec remiſſionem peccatorũ dari per eos, quos conſtat ſpiritũ ſanctum non habere. Et idcirco ſecundum diuinam diſpoſitionem atque euangelicam ueritatem, ut peccatorum remiſſionẽ conſequi & ſanctificari, ac templa Dei fieri poſſint, eccleſiæ baptiſmo baptizandi ſunt omnes omnino, qui ab aduerſarijs & Antichriſtis ad Chriſti eccleſiam ueniunt.

Ioan. 20. Matth. 18. Qui ueri ſacerdotes.

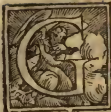
ARG. EPISTOLAE SEQ.

Eiuſdem epiſtola ad Epictetum & plebem Aſſuritanorum de Fortunatiano epiſcopo, docentis qui ſacrilega ſacrificia fecerunt, ſacerdotium ſibi uendicare non poſſe.

EPISTOLA VII.

CYPR. EPICTETO FRAtri & plebi Aſſuris conſiſtentibus SALVTEM.

Fortunatianus.

Rauiter & dolenter motus sum, fratres chariss. quòd cognouerim Fortunatianum quondam apud uos episcopum post graue lapsum ruinæ suæ, pro integro nunc agere uelle, & episcopatum sibi uendicare cœpisse: quæ res contristauit me: primo propter ipsum qui miser, uel diaboli tenebris in totum excæcatus, uel quorundam sacrilega persuasione deceptus (cum debeat satisfacere, & ad Dominũ exorandũ, diebus ac noctibus, lacrymis et orationibus, et precib. incumbere) audet sibi adhuc sacerdotium quod prodidit uendicare, quasi post aras diaboli accedere ad altare Dei fas sit: aut non maiorem in se iram & indignationem Domini in die iudicij prouocet, qui cũ uirtutis et fidei dux fratribus esse non potuerit, perfidiæ, et audaciæ, & temeritatis magister existat, & qui non docuit fratres in prælio fortiter stare, doceat eos qui uicti & prostrati sunt, nec rogare, cum Dominus dicat: Illis fudistis libamina, & illis imposuistis sacrificia, super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et alio loco: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Item Dominus denuo loquitur, & dicit: Adorauerunt eos, quos fecerunt digiti eorũ, et curuatus est homo, et humiliatus est uir, & non relaxabo illis. In Apocalypsi quoq; legimus irã Domini cõminantis & dicentis: Siquis adorat bestiam et imaginem eius, accipiet notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ Dei, misto in poculo iræ eius, & punietur igne et sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormẽtis eorum in secula seculorum ascendit, nec habebunt requiem die & nocte, qui adorauerunt bestiã & imaginem eius. Cum ergo hæc tormenta, hæc supplicia in die iræ Dominus comminetur ijs, qui diabolo obtemperant, & idolis sacrificant, quomodo se putat posse agere pro Dei sacerdote, qui obtemperauit, & seruiuit diaboli sacerdotibus? aut quo-

Esa. 57. Esa. 2. Apoc. 13.

modo putat manum suam transferri posse ad Dei sacrificiũ & precẽ Domini, quæ captiua fuerit sacrilegio & crimini, cum in scripturis diuinis Deus ad sacrificium prohibeat accedere sacerdotes etiam in leuiori crimine constitutos, & in Leuitico dicat: Homo in quo fuerit uitium & macula, non accedat offerre dona Deo. *Idem in Exodo:* Et sacerdotes, & qui accedunt ad Dominũ Deum sanctificentur, ne fortè derelinquat illos Dominus. *Et iterũ:* Et qui accedunt ministrare ad altare sanctum, non adducent in se delictum, ne moriantur. *Qui ergo grauia in se delicta adduxerunt, id est, qui idolis sacrificando sacrilega sacrificia fecerunt, sacerdotium Dei sibi uendicare non possunt, nec ullam in conspectu eius precem pro fratribus facere, cum in Euangelio scriptum sit:* Deus peccatorem nõ audit, sed siquis Deum coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. *Quamuis sic quorundam pectora tenebrarum ingruentium profunda caligo cæcauerit, ut de præceptis salubribus nihil lucis admittãt, semel à recto limite ueri itineris auersi per præceps & abruptum criminum suorum nocte atque errore capiantur. Nec mirum si consilia nostra, aut Domini precepta nunc abnuunt, qui Dominum negauerunt. Stipes & oblationes & lucra desiderant, quibus prius insatiabiles incubabant, & cœnis atq; epulis etiã nunc inhiant, quarum crapulam superstite in dies cruditate ructabant, nunc manifestissimè comprobantes nec antè se religioni, sed uetri potius & quæstui profana cupiditate seruisse. Vnde & ipsam uenisse perspicimus, & credimus de Dei exploratione censuram, ne apud altare consistere & contrectare sancta ulterius perseuerarent, pudorem incesti, fidem perfidi, religionem profani, diuina terreni, sancta sacrilegi. Quòd ne tales ad altaris impiamenta & cõtagia fratrum denuo redeant, omnibus uiribus excubandum & omni uigore nitendum, ut quantum possumus ab hac eos sui sceleris audacia retunda-*

Leuitici 21.
Exodi 29.
Ioan. 9.

mus, ne adhuc agere pro sacerdote conentur, qui ad mortis extrema deiecti, ultra lapsos laicos ruinæ suæ pondere proruerunt. Si uerò apud insanos furor insanabilis perseuerauerit, & recedente spiritu sancto, profunda cæcitas in sua nocte permanserit, consilium uobis erit singulos fratres ab eorum fallacia seperare, & nequis in laqueo erroris incurrat, ab eorum contagione secernere, cum nec oblatio sanctificari illhic poßit, ubi spiritus sanctus non sit, nec cuiquam dominus per eius oblationes & preces prosit, qui dominum ipse uiolauit. Quòd si Fortunatianus, aut immemor criminis sui per diaboli cæcitatem, aut minister & seruus diaboli factus ad decipiendam fraternitatem in hoc suo furore permanserit, uos quantum potestis elaborate, & in hac caligine diaboli sæuientis fratrum mentes ab errore reuocate, ne alienæ demētiæ facilè consentiant, ne se desperatorum delictis participes faciāt, sed teneant integræ salutis suæ tenorem, & integritatis conseruatæ à se & custoditæ perpetuum uigorem. Lapsi uero magnitudinem delicti sui cognoscētes à deprecando domino non recedant, nec ecclesian catholicam quæ una & sola est à domino cōstituta, derelinquant, sed satisfactionibus immorantes, & domini misericordiam deprecantes ad ecclesiam pulsent, ut recipi illhuc poßint, ubi fuerunt, & ad Christum redeāt, à quo recesserunt. Nec audiant eos qui se fallaci & mortali circumuentione decipiūt, cum scriptum sit: Nemo uos decipiat inanibus uerbis: propterà enim uenit ira Dei super filios cōtumaciæ: Nolite ergo esse participes eorum. Ergo contumaces, & Deum non timētes, & ab ecclesia in totū recedentes, nemo comitetur. Quòd si quis impatiens fuerit ad deprecandum dominum, qui offensus est, & nobis obtemperare noluerit, sed desperatos & perditos secutus fuerit, sibi imputabit cum iudicij dies uenerit. Quomodo enim deprecari in die illo dominum poterit, qui & ante hoc Christum, & nunc quoq;

Ephe. 5.

ecclesiam

ecclesiā Christi negauit, et episcopis sanis et ītegris et uiuētib. nō obtēperans, comitem se et participem morientib. præbuit? Opto uos fratres chariss. ac desideratißimi semp bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Eiusdem epistola ad plebem, de quinque presbyteris schismaticis: in qua diuersarū pericula animarū enarrans admonet, ut qui mandatum Dei reijciunt, & traditionem suam statuere conantur, fortiter ab ipsis & firmiter respuantur.

EPISTOLA VIII.

CYPR. PLEBI VNIVERSAE SAL.

Vanquàm fratres chariss. Briccius fidelißimus, atq; integerrimus presbyter, item Rogatianus & Numidicus, presbyteri, confessores, & gloria diuinæ dignationis illustres, sed & diaconi boni uiri, & ecclesiasticæ administrationis per omnia obsequia deuoti, cum cæteris ministerijs, plenam uobis præsentiæ suæ diligentiā præbeāt, et exhortationibus aßiduis singulos corroborare, sed & lapsorū mentes consilijs salubribus regere & reformare nō desināt: tñ ego quantū possum admoneo, et quō possum uisito uos literis meis, literis, inquam, fratres chariß. Hoc enim quorundā presbyterorū malignitas & perfidia pfecit, ne ad uos ante diem paschæ uenire licuisset, dum cōiurationis suæ memores, et antiqua illa cōtra episcopatū meū, immo cōtra suffragium uestrū & Dei iudiciū uenena retinentes, instaurant ueterem cōtra nos impugnationem suā, & sacrilegas machinationes insidijs solitis denuo renouant. Et quidē de Dei Apostata. *prouidentia nobis hæc nec uolentibus, nec optantibus, immo & ignoscentibus & tacentibus, pœnas quas meruerant penderunt, ut à nobis non eiecti ultro se eijcerent, ipsi in se pro consciētia sua sentētiam darent, secūdum uestra diuina suffra-*

D

gia coniurati & scelerati de ecclesia sponte se pelleret. Nunc apparet Felicißimi factio unde uenisset, quibus radicibus staret, & quibus uiribus hi fomenta olim quibusdam confeßoribus & hortamenta tribuebant, ne cõcordarent cum episcopo suo, nec ecclesiasticam disciplinam cum fide & quiete iuxta præcepta dominica continerẽt, ne cõfeßionis suæ gloriam incorrupta & immaculata cõuersatione seruarẽt. Ac ne parum fuisset corrupisse quorundam confeßorum mentes, & sacerdotum Dei portionem ruptæ fraternitatis armare uoluisse, nunc se ad lapsorum perniciem uenenata sua deceptione uerterunt, ut ægros & saucios ad capienda fortia consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos & minus solidos, à medela uulneris sui auocent, & intermißis precibus & orationibus, quibus dominus longa & cõtinua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Sed oro uos fratres uigilate contra insidias diaboli, & pro uestra salute soliciti contra mortiferam fallaciam diligentius excubate. Persecutio est hic, alia atq; alia tentatio. Et quinq; isti presbyteri nihil aliud sunt, quàm quinq; primores illi, qui edicto nuper magistratibus fuerant copulati, ut fidem nostram obruerent, & gracilia fratrum corda ad letales laqueos præuaricatione ueritatis auerterent. Eadem nunc ratio, eadẽ rursus euersio per quinq; presbyteros Felicißimo copulatos ad ruinam salutis inducitur, ut non rogetur dominus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur, post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis domini sacerdotibus contra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat, cumq; semel placuerit tam nobis, quàm confeßoribus & clericis urbicis, itẽ uniuersis episcopis uel in nostra prouincia, uel trans mare constitutis, ut nihil innouetur circa lapsorum causam, nisi omnes in unum conue-

Felicißimi factio.

Longa satisfactio.

niremus, & collatis consilijs cum disciplina pariter & mise= ricordia temperatam sententiam figeremus, cōtra hoc consi= lium nostrū rebelletur, & omnis sacerdotalis autoritas & po testas factiosis cōspirationibus destruatur. Quas nunc pœnas patior fratres charißimi, quòd ipse ad uos imprӕsentiarū ue= nire nō possum, ipse singulos aggredi, ipse uos secundum Do *mini &* Euāgelij *eius magisterium cohortari?* Non *suffecerat exilium iam biennio & à uultibus atq; ab oculis uestris lugu= bris separatio? dolor iugis & gemitus, qui me solū sine uobis continua lamentatione discruciat? lacrymӕ diebus ac nocti= bus profluētes, quòd sacerdoti, quem tanto amore & ardore fecistis, necdum uos salutare, & necdum complexibus uestris inhӕrere cōtingat?* Acce*ßit hinc tabescenti animo nostro do= lor maior, quòd in tanta solicitudine ac neceßitate excurrere ad uos ipse non possum, dum per minas & per insidias perfi= dorum cauemus, ne aduenientibus nobis tumultus illhic maior oriatur: & cum paci & tranquillitati episcopus prouidere in omnibus debeat, ipse materiam seditioni dedisse, & persecu= tionem denuo exacerbasse uideatur. Hinc tamen fratres dile= ctißimi, hinc admoneo pariter & cōsulo, ne perniciosis uoci= bus temere credatis, ne fallacibus uerbis consensum* ⁎ *fallaciӕ* alias, facilè *cōmodetis, ne pro luce tenebras, pro die noctem, pro cibo fa= mem, pro potu sitim, uenenū pro remedio, mortem pro salute sumatis.* Nec *ӕtas uos eorū nec autoritas fallat, qui ad duorū presbyterorum ueterem nequitiam respōdentes, sicut illi Su=* Daniel. 13. *sannam pudicam corrumpere & uiolare conati sunt, sic & hi adulterinis doctrinis ecclesiӕ pudicitiam corrūpere, & ueri= tatem* Euangelicam *uiolare conantur. Clamat & dicit* Domi= *nus:* Nolite *audire sermones pseudoprophetarū, quoniam ui= siones cordis eorū frustrantur eos.* Loquūtur*, sed non ab ore* Domini. Dicūt *eis qui abijciunt uerbū* Domini: *Pax erit uobis.* Pacem *nunc offerunt, qui ipsi non habent pacem.* In *ecclesia*

lapsos reducere & reuocare promittunt, qui de ecclesia recesserunt. Deus unus est, & Christus unus, & una Ecclesia, & cathedra una super petram Domini uoce fundata. Aliud altare constitui aut sacerdotium nouum fieri, præter unũ altare & unum sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. Adulteriũ est, impium est, sacrilegũ est, quodcunq; humano furore instituitur, ut dispositio diuina uioletur. Procul ab huiusmodi hominũ contagione discedite, & sermones eorũ ueluti cancer & pestem fugiendo uitate, præmonente do

Matth.15. mino & dicente: Cæci sunt & duces cæcorum: cæcus autem cæcum ducens, simul in foueam cadent. Intercedunt precibus uestris, quas nobiscũ diebus ac noctibus Domino funditis, ut eum iusta satisfactione placetis. Intercedunt lacrymis uestris, quibus cõmißi delicti crimen abluitis. Intercedunt paci, quam uere & fideliter de Domini misericordia postulatis, nec sciũt

Deut.13. scriptum esse: Et propheta ille aut somnium somnians, ille qui locutus est, ut errare te faceret à Domino Deo tuo, interficietur. Nemo uos fratres errare à Domini uia facit. Nemo uos Christianos ab Euãgelio Christi rapiat. Nemo filios ecclesiæ de ecclesia tollat. Pereant sibi soli, qui perire uoluerũt. Extra

Execratio in dei detractores

ecclesiam soli remaneant qui de ecclesia recesserunt. Soli cum episcopis non sint, qui cõtra episcopos rebellarunt. Coniurationis suæ pœnas soli subeant, qui olium secundum Dei iudicia sententiã coniurationis & malignitatis suæ subire meruerunt. Monet nos Dominus in Euãgelio suo, dicẽs: Reijcitis mãdatũ

Matth.15. Dei ut traditionẽ uestrã statuatis. Qui mãdatũ Dei reijciũt, & traditionem suam statuere conantur, fortiter à uobis & firmiter respuantur. Sufficiat lapsis ruina sua. Nemo uolẽtes surgere sua circumuentione præcipitet. Nemo iacentes, pro quibus nos rogamus, ut Dei manu & brachio subleuentur, prosternat grauius & deprimat. Nemo semianimes, ut salutem suam pristinam recipiant deprecantes, ab omni spe salu-

tis auertat. Nemo nutantibus lapsus sui caligine omne itineris salutaris lumē extinguat. Instruit Apostolus, dicens: Siquis aliter docet, & non acquiescit sanis uerbis Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ eius stupore elatus, discedat ab huiusmodi. Et iterum dicit ipse: Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum. Non est quod decepti inanibus uerbis, prauitatis eorum incipiatis esse participes. Discedite à talibus quæso uos, & acquiescite consilijs nostris, qui pro uobis quotidie cōtinuas Domino preces fundimus, qui uos ad ecclesiam reuocare per Domini clemētiam cupimus, qui de Deo pacem plenißimam prius matri, tum & filijs eius oramus. Cum precibus atq; orationibus nostris uestras quoq; orationes & preces iungite, cum fletibus nostris uestras lacrymas copulate. Vitate lupos, qui oues à pastore secernunt: uitate linguam diaboli uenenatam, qui ab initio mundi fallax semper & mendax mentitur ut fallat: blanditur, ut noceat: bona promittit, ut malum tribuat: uitam pollicetur, ut perimat. Lucent nunc quoq; uerba eius, & uenena manifesta sunt: pacem pollicetur, ne perueniri poßit ad pacem: salutem promittit, ne cui promittit, ueniat ad salutem: ecclesiam spondet, cū id agat, ut qui illi credit, in totum ab ecclesia pereat. Nunc curandum est fratres dilectißimi, ut qui statis fortiter perseueretis, & stabilitatem uestram gloriosam, quam in persecutione tenuistis, perpetua firmitate seruetis. Et si circūueniente aduersario lapsi estis, in secunda hac tentatione spei & paci uestræ fideliter consulatis, & ut uobis Dominus ignoscat, à sacerdotibus Domini non recedatis: cum scriptum sit: Et homo quicūq; fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem, quicunq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille. Persecutionis istius nouißima hæc est tentatio, quæ & ipsa citò Domino protegente transibit, ut repræsentet uobis post paschæ

1. Timoth. 6.

Ephes. 5.

Diaboli insidiæ.

diem cum collegis meis, quibus præsentibus secundum arbitrium quoq; uestrum, & omnium nostrum commune consilium (sicut semel placuit) ea quæ agenda sunt, disponere pariter & limare poterimus. Siquis autem pœnitentiam agere, & Deo satisfacere detrectans, ad infelicißimi & satellitum eius partes concesserit, & se hæreticæ factioni coniunxerit, sciat se postea ad ecclesiam redire, & cum episcopis & plebe Christi cõmunicare non posse. Opto uos fratres charißimi semper bene ualere, & circa Domini misericordiam exorandam continuis nobiscum precibus insistere.*

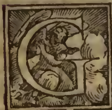
*Forte legendũ Felicißimi

ARG. SEQ. EPIST.

Eiusdem epistola ad clerum & plebem Furnitanorum, commonentis nulli presbytero licere tutorem testamento constituere.

EPISTOLA IX.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIACOnis *& plebi* Furnis *consistentibus* SAL.

Rauiter cõmoti sumus ego et collegæ mei, qui præsentes aderant, & compresbyteri nostri qui nobis aßistebant, fratres charißimi, cum cognouissemus quòd Geminius *Victor frater noster de seculo excedens, Geminium* Faustinum *presbyterum tutorem testamento suo nominauerit, cum iam pridem in concilio episcoporum statutum sit, ne quis* de clericis & Dei ministris tutorem uel curatorem testamento suo constituat, cum singuli diuino sacerdotio honorati, & cuncti in clericali ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus, atq; orationibus uacare debeãt. Scriptum est enim:* Nemo militãs Deo, *implicat se molestijs secularibus, ut poßit placere ei cui se probauit. Quod cum de omnibus dictum sit, quantò magis molestijs & laqueis secularibus obligari non*

*aliàs, de ecclesia Dei.

2. Timot. 2. πραγματείαις.

debent, qui diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus uacare non possunt? Cuius ordinationis & religionis formã Leuitæ prius in lege tenuerunt, ut cum terram diuiderent, & possessiones partirentur undecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo & altari, & ministerijs diuinis uacabat, nihil de illa diuisionis portione percipere, sed alijs terram colentibus, illa tantum Deum coleret, & ad uictum, atq; alimentũ suum ab undecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de autoritate & dispositione diuina, ut qui operationibus diuinis insistebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, ut qui in Ecclesia domini ad ordinationem clericalem promouentur, nullo modo ab administratione diuina auocentur, ne molestijs & negotijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificijs non recedant, & die ac nocte cœlestibus rebus & spiritualibus seruiant. Quod episcopi antecessores nostri religiose considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam uel curam clericum nominaret, ac siquis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim ad altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros suos Leuitas auocare uoluit. Et ideo Victor cum contra formam nuper in concilio à sacerdotibus datam Geminium Faustinum presbyterum ausus sit actorem constituere, nõ est quò pro dormitione eius apud uos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretũ religiose & necessariè factum seruetur à nobis. Simul & cæteris fratribus detur exẽplum, ne quis sacerdotes et ministros Dei altari eius et ecclesiæ uacan-

Leuitæ diuinis tãtum uacent.

Sportula.

Sacerdos ab altari non recedat.

Nũc maximè uocantur.

Oblatio pro defunctis.

tes ad seculares molestias deuocet. Obseruari enim de cætero poterit, ne ultrà hoc fiat circa personam clericorum, si quod nunc factum est, fuerit uindicatum. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARG. SEQ. EPIST.

Ad Eucratium epistola de histrione, quem suadet ne sinat histrionem artem suam docere, sed ab ea ad uiam innocentię deducat.

EPISTOLA X.

CYPR. EVCRATIO FRATRI SAL.

Ro dilectione tua & uerecundia mutua cõsulendum me existimasti frater charissime, qd mihi uideatur de histrione quodam, qui apud uos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister et doctor non erudiendorum, sed perdendorũ

Nunc florent isti.

puerorũ, id qd' male didicit, cæteris quoq; insinuat, an talis debeat cõmunicare nobiscum. Quod puto ego nec maiestati diuinæ, nec Euangelicæ *disciplinæ cõgruere, ut pudor et honor ecclesiæ tam turpi & infami cõtagione fœdetur.* Nam *cũ in lege ꝓhibeantur uiri induere muliebrẽ uestem, et maledicti eiusmodi iudicentur, quantò maioris est criminis, nõ tantũ muliebria indumenta accipere, sed & gestus quoq; turpes & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere?* Nec *excuset se qſpiam, si à theatro ipse cessauerit, cum tñ hoc cæteros doceat.* Non *põt. n. uideri cessasse, qui uicarios substituit, & qui pro se uno plures succedaneos suggerit cõtra institutionẽ* Dei, *erudiens & docens quemadmodum masculus frangatur in fœminã, & sexus arte mutetur, & diabolo diuinum plasma maculanti per corrupti atq; eneruati corporis delicta placeatur.*

Necessitas prætexitur turpitudini.

Quòd si penuriam talis & necessitatem paupertatis obtẽdit, potest inter cæteros, qui alimentis ecclesiæ sustinentur, huius

quoq; necessitas adiuuari, si tñ cõtentus sit frugalioribus & innocentibus cibis. Nec *putet salario se esse redimendũ, ut à peccatis cesset, qñ hoc nõ nobis, sed sibi præstet. Cæterũ quantum uult inde quærat. Qualis quæstus est qui de cõuiuio* Abrahæ, *Isaac, et* Iacob *& hoïes rapuit, et male ac pniciose in seculo saginatos, ad æternæ famis ac sitis supplicia deducit?* Et *ideo quãtũ potes, eũ à prauitate et dedecore ad uiã innocentiæ, atq; ad spem uitæ suæ reuoca, ut sit cõtentus ecclesiæ sumptibus, parcioribus qdẽ, sed salutaribus. Quòd si illhic ecclesia nõ sufficit, ut laborãtibus præstẽtur alimẽta, poterit se ad nos trãsferre, et hic qd' sibi ad uictũ, atq; uestitũ necessarium fuerit, accipere, nec alios extra ecclesiã mortalia docere, sed ipse salutaria in ecclesia discere.* Opto *te frater charissime semp bene ualere.*

ARG. SEQ. EPIST.

Beati Cypriani epistola, nonnullorumq́; coëpiscoporum ad Pomponium de uirginibus: in qua asserunt uirgines Deo dicatas ac detectas dormisse cũ uiris, per manus obstetricum debere inspici, & quę uirgines ĩuentę fuerint, ecclesię admitti, quę uerò corruptę, ad pœnitentiam plenam duci oportere.

EPISTOLA XI.

CYPR. CAECILIVS, VICTOR, SEdulius, Tertullus, *cum presbyteris qui præsentes aderant*, Pomponio *fratri* SALVTEM.

Egimus literas tuas frater charissime, quas per Paconium *fratrem nostrum misisti, postulans & desiderans ut tibi rescriberemus quid nobis de ijs uirginibus uideatur, quæ cum semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sint postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus unum diaconum esse dicis.* Planè *easdem quæ se cum uiris dor*

misse confessæ sunt, asseuerare non decet se integras esse. Circa quam rem, quoniam consilium nostrum desiderasti, scias nos ab Euangelicis *& apostolicis traditionibus non recedere, quò minus fratribus & sororibus nostris cõstanter & fortiter consulatur, & per omnes utilitatis & salutis uias ecclesiastica disciplina seruetur, cum* Dominus *loquatur, & dicat:*
Hiere. 3. Et dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos
Sapien. 3. pascentes cum disciplina: & iterum cum scriptum sit: Disciplinam qui abijcit, infelix est: & in Psalmo quoque spiritus
Psal. 2. sanctus admoneat, & instruat, dicens: Continete disciplinam, ne fortè irascatur dominus, & pereatis à uia recta, cum exarserit citò ira eius super uos. Primo igitur in loco frater charißime, & præpositis, & plebi nihil aliud elaborandum est, quàm ut qui Deum timemus, cum omni obseruatione disciplinæ diuina præcepta teneamus, nec patiamur errare fratres nostros, & pro arbitrio, & fructu suo uiuere: sed ad uitam singulis fideliter consulere, nec pati uirgines cum masculis habitare, non dico simul dormire, sed nec simul uiuere, cum &
Virginum & masculorũ periculosa cohabitatio. sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frænari & regi debeat, ne diabolo insidianti & sæuire cupienti ad nocendum detur occasio: cum & Apostolus dicat: Nolite locum dare diabolo. Liberanda est uigilanter de periculosis locis na-
Ephes. 4. uis, ne inter scopulos & saxa frangatur. Exuenda est uelociter de incendio sarcina, priusquàm flammis superuenientibus concremetur. Nemo diu tutus est periculo proximus. Nec euadere diabolum Dei seruus poterit, qui se diaboli laqueis implicauit. Intercedendum est citò talibus, ut separentur dum adhuc separari innocentes possunt, quia diuidi postmodum nostra intercessione non poterunt, posteaquàm conscientia grauißima cohæserint. Denique quàm graues multorum ruinas hinc fieri uidemus, & per huiusmodi illicitas & periculosas coniunctiones corrumpi plurimas uirgines cum summo

animi nostri dolore conspicimus. Quòd si se ex fide Christo dicauerũt, pudicè & castè sine ulla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles præmium uirginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt, uel non possunt, melius est ut nubant, quàm in ignem delicijs suis cadant. Certè nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant, cum scriptum sit: Si cibus scandalizat fratrem, non manducabo carnem in seculum, ne fratrem scandalizem. Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quòd & inspici & probari poßit, an uirgo sit, cum & manus obstetricum & oculi sæpe fallantur. Et si incorrupta inuenta fuerit uirgo ex ea parte sui, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrũpi potest, & tamen inspici non potest. Certè ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio et inosculatio, & coniacentium duornm turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confitetur? Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cũ altero uideat, nónne indignatur & fremit? & per zeli dolorem fortaßis & gladium in manum sumit? Quia Christus Dominus & iudex noster, cum uirginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatã iacere cũ altero cernat, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Cuius ut gladium spiritualem, & uenturum iudicij diem unusquisq; fratrum poßit euadere, omni consilio prouidere & elaborare debemus. Et cum omnes omnino disciplinam tenere oporteat, multò magis præpositos & diaconos curare hoc fas est, qui exemplum & documentum cæteris de conuersatione & moribus suis præbeant. Quomodo enim possunt integritati & continentiæ præesse, si ex ipsis incipiant corruptelæ, & uitiorum magisteria procedere? Et idcirco consultè & cum uigore fecisti frater charißime, abstinendo diaconum, qui cum uirgine sæpe mansit, sed & cæteros qui cum uirginibus dormire consueuerant. Quòd

Etiã uirginibus sacris permittit nubere

Mysterium.

Virgo Deo dicata.

1. Ti. 3. & 5.

Abstinere, pro amouere.

si pœnitentiam huius illiciti cōcubitus sui egerint, & à se inuicem recesserint, inspiciantur interim uirgines ab obstetricibus diligenter, & si uirgines inuentæ fuerint; accepta cōmunicatione ad ecclesiam admittantur, hac interminatione, ut si ad eosdem masculos pòstmodum reuersæ fuerint, aut si cū eisdem in una domo & sub eodem tecto simul habitauerint, grauiore censura eijciātur, nec in ecclesiam postmodum tales facilè recipiantur. Si autem de eis aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimē admisit, non mariti, sed Christi adultera est. Et ideo æstimato iusto tēpore, postea exomologesi facta ad ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerāt, nec se ab inuicē separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nūquam à nobis admitti in ecclesiam posse, ne exēplum cæteris ad ruinas delictis suis facere incipiant. Nec putent sibi uitæ aut salutis constare rationē, si episcopis & sacerdotibus obtēperare noluerint, cū in Deu-

Deuter. 17. *teronomio* Dominus Deus *dicat:* Et *homo quicunq; fecerit in superbia, ut nō exaudiat sacerdotē, aut iudicem, quicunq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & nō aget impiè etiam nunc.* Interfici Deus *iußit sacerdotibus suis nō obtemperantes, iudicibus à se ad tē-*

Gladius spiritualis. *pus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat, nunc autē quia circuncisio spiritualis esse ad fideles seruos* Dei *cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necātur, dū de ecclesia eijciūtur.* Neq; *enim uiuere foris possunt, cū domus* Dei *una sit, & nemini salus esse nisi in ecclesia poßit.* Indisciplina*tos autē perire, dum nō audiunt, nec obtemperāt consilijs salubribus, testatur diuina scriptura, quæ dicit:* Non *diligit indisciplinatus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter.* Ergo *ne indisciplinati consumantur & pereant, da operam frater charißime, ut quantum potes con-*

filijs salubribus fraternitatem regas, et singulis ad salutē suam cōsulas. Arcta & angusta est uia, per quam ingredimur ad uitam, sed summus & magnus est fructus cū peruenimus ad gloriam. Qui se semel castrauerūt propter regnum cœlorū, Deo per omnia placeāt, nec sacerdotes Dei aut ecclesiā Domini cōtemnētes, scandalo se fratribus offerāt. Et si ad præsens à nobis contristari uidentur, nos tamen in salubri persuasione maneamus, sciētes & Apostolū dixisse: Ergo ego inimicus factus sum uobis, uerum dicēs uobis? Quòd si obtēperauerint, nobis gratißimum est. Stantes eos ad salutem pariter dignatione nostri sermonis firmabimus. Si autē quidam de peruersis obtemperare noluerint, secundum eūdem Apostolum dicētem: Si hominibus placerē, Christi seruus non essem: si quibusdā suadere nō possumus, ut eos uero Christo placere faciamus, nos certē (quod nostrū est) Christi Domini & Dei nostri præcepta seruātes placeamus. Opto te frater charißime semp bene ualere. Gal. 4.

ARG. EPISTOLAE SEQ.

Beati Cypriani epistola, quorundamq́ episcoporum ad Ianuarium, nonnullosq́ alios, de his qui ab hereticis baptizari uidentur, in qua probat neminem baptizari foris extra ecclesiam posse, cum unū baptisma in una catholica ecclesia sit.

EPISTOLA XII.

Cypr. Liberalis, Calyd. Iunius, Primus, Cæcil. Polycarp. Nicomedes, Felix, *Marutius, Successus, Lucianus*, Honoratus, Fortunatus, *Victor, Donatus, Lucius, Herculanus, Pomponius, Demetrius, Quintus, Saturnin.* Ianuarius, *Marcus, alius Saturninus, alius* Donatus, Rogatianus, *Sedatus, Tertullus,* Hortensianus: *item alius Saturninus, Satius:* Ianuario, *Saturnino, Maximo, Victori, alio Victori, Caßio,* Proculo, Modiano, *Cirino, Gargilio,* Eutyciano, *alio Gargilio, alio Saturnino, Vemesiano,* Nāpulo, Antoniano, Rogatiano. Honorato, *fratribus.* SAL.

Vm simul in cōcilio essemus frates charis. legimus literas uestras, quas ad nos fecistis de his qui apud hæreticos et schismaticos baptizati uidētur, an ad ecclesiā catholicā (quæ una est) uenientes baptizari debeāt. De qua re quāquàm & ipsi illhic ueritatē & firmitatē catholicæ regulæ teneatis, tamē quoniā cōsulēdos nos pro cōmuni dilectione existimastis, sentētiā nostrā nō nouā promimus, sed iā pridem ab antecessoribus nostris statutā & à nobis obseruatā, uobiscum pari *cōfeßione cōiungimus: censentes scilicet & pro certo tenentes, neminem foris baptizari extra ecclesiam posse, cum sit baptisma unū intra sanctā ecclesiā constitutū, & scriptū sit Domino dicēte: Me dereliquerūt fontē aquæ uiuæ gratis, & effoderūt sibi lacus detritos, qui nō possunt aquā portare. Et iterū diuina scriptura præmoneat & dicat: Ab aqua aliena abstine te, & à fonte aquæ alienæ ne biberis. Oportet uerò mūdari & sanctificari aquam prius à sacerdote, ut poßit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere, quia per Ezechielē prophetam Dominus dicit: Et aspergam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs uestris, & ab omnibus simulachris uestris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo uobis: Quomodo autem mundare & sanctificare aquam potest, qui ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cum Dominus dicat in Numeris: Omnia quæcūq; tetigerit immundus, immunda erunt. Aut quomodo baptizans dare alteri remißionem peccatorum potest, qui ipse sua peccata deponere extra ecclesiam non potest? Sed & ipsa interrogatio quæ fit in baptismo, testis est ueritatis. Nam cum dicimus: credis in uitam æternam, & remißionem peccatorum per sanctam ecclesiam? intelligimus remißionē peccatorum non nisi in ecclesia dari: apud hæreticos au

*alias, confessione

Nemo extra ecclesiam baptizandus.

Hiere. 2.

Ezech. 36.

Num. 19.

Nemo dat quod non habet.

tem ubi ecclesia non sit, non posse peccata dimitti. Itaque qui hæreticos asserunt, aut interrogationem mutent, aut uindicent ueritatem, nisi si eis & ecclesiam tribuunt, quos baptisma habere contendunt, ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est, unctione esse unctus Dei, & habere in se Christi gratiam posit. Porrò autem eucharistia, & unde baptizati unguntur oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec ecclesiam. Vnde nec unctio spiritualis apud hæreticos potest esse, cum cõstat oleum sanctificari, & eucharistiam fieri apud illos omnino non posse. Scire autem & meminisse debemus scriptum esse: Oleum peccatoris non ungat caput meum: quod antè in psalmis præmonuit spiritus sanctus, ne quis exorbitans, & à uia ueritatis exerrans, apud hæreticos & Christi aduersarios ungeretur. Sed & baptizãdo quam facere precem potest sacerdos sacrilegus & peccator? cum scriptum sit: Deus peccatorem nõ audit: sed qui eum coluerit, & uoluntatem eius fecerit, illum audit. Ioan. 9. Quis autem potest dare quod ipse non habeat? Aut quomodo potest spiritualia agere, qui ipse amiserit spiritum sanctum? Et idcirco baptizandus est & innouandus qui ad ecclesiam * rudis uenit, ut intus per alias, nudus sanctos sanctificetur, quia scriptum est: Sancti estote, quia Leuit. 19. et ego sanctus sum, dicit Dominus: ut qui in errorem seductus & 20. est, & foris tinctus, in baptismo uero & ecclesiastico etiã hoc ipsum deponat, quod homo ad Deũ ueniẽs, dũ sacerdotẽ quærit in sacrilegũ fraude erroris incurrit. Cæterũ probare est hæreticorum & schismaticorum baptisma, consentire in id quod illi baptizauerint. Neq; enim potest pars illhic inanis esse, & pars præualere. Si baptizare potuit, & spiritum sanctum dare poterit. Si autem spiritum sanctum dare nõ potest, quia foris cõstitutus cum sancto spiritu non est, nec baptizare uenientem potest, quando & baptisma unum sit, & spiritus sanctus

unus, & una ecclesia à Christo Domino *nostro super petram origine unitatis & ratione fundata. Ita fit, ut cum omnia apud illos inania & falsa sint, nihil eorum, quæ illi gesserint, probari à nobis debeat. Quid enim potest ratum & firmum esse apud* Deum, *quod illi faciunt? quos* Dominus *hostes & aduersarios suos dicit, in* Euangelio *suo ponens*: Q*ui non est me-*
Lucæ 11. *cum, aduersum me est: & qui non mecum colligit, spargit.* Et *beatus quoq; apostolus* Ioannes *mandata* Domini *& præcepta custodiens in epistola sua posuerit*: Audi*stis quia* Anti*christus uenit, nunc autem multi antichristi facti sunt, unde cognoscimus quia nouissima hora est.* Ex *nobis exierunt, sed nõ fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, nobiscum mansissent.* Vnde *nos quoque colligere & considerare debemus, an qui aduersarij sunt* Domini, *& appellati sunt antichristi, possint dare gratiam Christi.* Q*uare qui cũ* Domino *sumus, & unitatem* Domini *tenemus, & secundum eius dignationem sacerdotium eius in ecclesia administramus, quæcunq; aduersarij eius & antichristi faciunt, repudiare & reijcere, & pro profanis habere debemus, & eis qui de errore & prauitate uenientes agnoscunt unius ecclesiæ ueram fidem, dare illis per omnia diuinæ gratiæ sacramẽta, & fidei ueritatem.* Opto *uos fratres charissimi semper bene ualere.*

DIVI CYPR. LIBRI PRIMI EPISTOLARVM FINIS.

DIVI

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS EPISTOLARVM LIBER II.

ARG. SEQ. EPIST.

Ad Stephanum epiſtola de concilio, quod habitum eſt ſuper ijs qui apud hęreticos baptizabantur, ac de presbyteris qui non debent amplius ſacerdotio admitti, ſi ſemel ad ſacrilega ſacrificia acceſſerunt.

EPISTOLA I.

CYPR. ET CAETERI STEphano fratri ſalutem.

D QVAEDAM *diſponenda ac communis concilij examinatione limanda, neceßе habuimus frater chariβime, conuenientibus in unū pluribus ſacerdotibus cogere & celebrare concilium, in quo quidem multa prolata atq; translata ſunt. Sed de eo uel maximè tibi ſcribēdum & cum tua grauitate ac ſapientia conferendum fuit, quod magis pertineat ad ſacerdotalē autoritatē & ad eccleſiæ catholicæ unitatē, pariter & dignitatē, de diuinæ diſpoſitionis ordinatione uenientē, eos qui ſint foris extra eccleſiā tincti, et apud hæreticos et ſchiſmaticos, ꝓfanæ aquæ labe maculati, quādo ad nos atq; ad eccleſiā, q̄ una eſt, uenerint, baptizari oportere, eò ꝙ parū ſit eis manum imponere ad accipiendum ſpiritum ſanctū, niſi & eccleſiæ accipiant baptiſmū. Tunc enim demū planè ſanctificari,*

& esse filij Dei possunt, si sacramento utroq; nascantur, cum
Ioan.3. scriptum sit: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu sancto,
Act.10. non potest introire in regnum Dei. Inuenimus etiam in Actis apostolorum hoc esse ab apostolis custoditũ, & salutaris fidei ueritate seruatũ, ut cum in domo Cornelij Centurionis super Ethnicos qui ibi aderant, fidei calore feruentes, & in Dominũ toto corde credentes, descẽdisset Spritus sanctus, quo adimpleti uarijs linguis Deum benediceret, nihilo minus tamẽ beatum apostolum Petrum diuini præcepti atq; Euangelij memorem præcepisse, ut baptizarẽtur illi ijdem, qui iam fuerant sancto spiritu pleni, ut nihil prætermissum uideretur, quò minus per omnia diuini præcepti atq; Euãgelij lege apostolica magisteria seruarent. Baptismum autem nõ esse quo hæretici utuntur, nec quenquam apud eos qui Christo aduersantur, per gratiam Christi posse proficere, diligenter nuper expreßum est in epistola quæ ad Quintum collegam nostrũ in Mauritania cõstitutum, super ea re scripta est: Item in literis quas collegæ nostri ad episcopos in Numidia præsidentes antè fecerunt, cuius utriusq; epistolæ exempla subdidi. Addimus planè & adiungimus frater charißime, consensu & autoritate communi, ut etiam si qui presbyteri aut diaconi, qui uel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi aut rebelles contra ecclesiam steterint, uel apud hæreticos à pseudepiscopis & antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare unum atq; diuinũ sacrificia foris falsa ac sacrilega offerre conati sint, eos quoq; hac cõditione suscipi cum reuertuntur, ut cõmunicent laici, & satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint, nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint. Oportet enim sacerdotes & ministros qui altari & sacrificijs deseruiũt, integros atq; immaculatos esse, cum dominus in

Leuitico loquatur: Homo in quo fuerit macula & uitium, non accedat offerre dona Deo. Item in Exodo hæc eadẽ præcipiat & dicat: Sacerdotes qui accedũt ad Dominũ Deũ sanctificentur, ne fortè derelinquat illos Dominus. Et iterũ: Et cum accedunt ministrare ad altare sancti, nõ adducent in se delictum, ne moriantur. Quod autem maius potest esse delictũ, aut quæ macula deformior, quàm aduersus Christum stetisse, quàm ecclesiam eius, quam ille sanguine suo parauit & condidit, dißipasse? quàm Euangelicæ pacis ac dilectionis oblitum, contra unanimem & concordem Dei populum hostilis discordiæ furore pugnasse? Qui & ipsi postmodũ ad ecclesiã redeunt, restituere tamen eos & secum reuocare nõ possunt, qui ab eis seducti & foris morte præueniti extra ecclesiã sine cõmunicatione & pace perierunt, quorum animæ in die iudicij de ipsorum manibus expetentur, qui perditionis autores & duces extiterunt. Et idcirco satis est talibus reuertentibus ueniam dari, non tamẽ debent in domo fidei perfidia promoueri. Nam quid bonis & innocentibus, atq; ab ecclesia non recedentibus reseruamus, si eos qui à nobis recesserint, & contra ecclesiam steterint, honoramus? Hæc ad conscientiã tuam frater charißime, & pro honore communi, & pro simplici dilectione pertulimus, credentes etiam tibi pro religionis tuæ & fidei ueritate placere, quæ & religiosa pariter & uera sunt. Cæterum scimus quosdam quod semel imbiberint nolle deponere, nec propositum suũ facilè mutare, sed saluo inter collegas pacis & concordiæ uinculo quædam propria, quæ apud se semel sint usurpata retinere. Qua in re nec nos uim cuiquam facimus, aut legem damus, cũ habeat in ecclesiæ administratione uoluntatis suæ arbitriũ liberum unusquisq; præpositus rationem actus sui Domino redditurus. Opto te frater charißime semper bene ualere.

Leuit. 21.

Quod semel imbibimus difficulter deponimus.

Vnusquisque rationem sui actus redditurus.

ARG. EPISTOLAE SEQ.

Cęcilij Cyp. epist. ad Donatũ in qua qualiter sua

conuersio fuerit enarrat, & sancti spiritus uires com memorans, mundiq; laqueos declarans ac damna. Hortatur ad placidam fidem & quietam.

EPISTOLA II.

CAECILIVS CYPR. DONATO SAL.

Epistola scholastico stylo elaboratior.

Ene admones Donate charissime: Nam *& promisisse me memini, & reddendi tempe stiuũ prorsus hoc tempus est, quo indulgen te uindemia solutus animus in quietem solẽ nes ac statas anni fatigantis inducias sortia tur.* Locus etiã cũ die conuenit, *& mulcen dis sensib. ac fouendis ad lenes auras blandientis autumni, hor torũ facies amoena cõsentit.* Hic iucũdum *sermonib. diem du= cere, & studentibus fabulis in diuina praecepta conscientiã pe ctoris erudire, ac ne eloquium nostrũ arbiter profanus impe= diat, aut clamor intemperans familiae strepentis obtundat, pe= tamus hanc sedẽ.* Dant secessum uicina *secreta, ubi dum errati ci palmitũ lapsus nexibus pendulis per arundines baiulas re= punt, uiteam porticũ frondea tecta fecerunt.* Bene *hic studia in aures damus, & dum in arbores & uites, quas uidemus, oble ctante prospectu, oculos amoenamus, animã simul & auditus instruit, & pascit obtutus.* Quanquã *tibi sola nũc gratia, sola cura sermonis est.* Cõtemptis *uoluptariae uisionis illecebris in me oculus tuus fixus est, tam ore, quã mente totus auditor es, & hoc amore quo diligis. Caeterũ quale uel quantũ est, quod in pectus tuum ueniat ex nobis?* Exilis *ingenij angusta medio= critas tenues admodum fruges parit, nullis ad copiam foecun= di cespitis culminibus ingrauescit.* Aggrediar *tamen facultate qua ualeo.* Nam *& materia dicendi facit mecum.* In *iudicij contentione pro rostris opulenta facundia uolubili ambitione iactetur, cum de* Domino *& de* Deo *uox est, uocis pura synce ritas, nõ eloquentiae uiribus nititur ad fidei argumenta, sed re=*

Secessus studiosis aptus.

Vitea porticus.

bus. Deniq; accipe non diserta, sed fortia: nec ad audientiæ populāris illecebram culto sermone fucata, sed ad diuinam indulgentiam prædicandam rudi ueritate simplicia. Accipe quod sentitur antequàm discitur. Nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiæ maturantis hauritur. Ego cum in tenebris atq; in nocte cæca iacerem, cumq; in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius uestigijs oberrantibus fluctuarem, uitæ meæ nescius, ueritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utq; in nouam uitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret: corporis licet manēte cōpage, hominem animo ac mente mutaret. Quin impoßibilis, aiebam, tanta cōuersio est, ut repentè ac perniciter exuatur, quod uel genuinum, situ materiæ naturalis obduruit, uel usurpatum diu senio uetustatis inoleuit. Alta hæc & profunda penitus radice sederunt. Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis, & largis dapibus assueuit? Et qui pretiosa ueste conspicuus in auro atque in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultum quādo deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus, esse priuatus & inglorius non potest. Hic stipatus clientum cuneis, & frequētiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est (ut solebat) uiolentia inuitet, inflet superbia, iracundia inflāmet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum. Nam ut ipse quàm plurimis uitæ prioris horroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic uitijs adhærentibus obsecundans eram, desperatione meliorum malis meis uelut iam proprijs ac uernaculis affluebam. Sed postquàm undæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa, in expiatum pectus ac purum desuper se lu-

Simplex de Deo sermo, nō fucatus.

Renasci posse miratus Cyprianus.

Natura uis et cōsuetudinis.

Renatus Cyprianus nubē exuit.

men infudit, postquàm cœlitus spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatẽ dare, quod prius difficile uidebatur: geri posse, quod impoßibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxiũ uixisset: Dei *esse cœpisse, quod iam spiritus sanctus animaret. Scis ipse profectò & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quid ue contulerit mors ista criminũ, uita uirtutũ. Scis ipse, nec prædico in proprias laudes. Otiosa iactatio est, quamuis non iactatum poßit esse, sed gratum, quicquid nõ uirtuti hominis adscribitur, sed* Dei *munere prædicatur, ut iam non peccare, esse cœperit fidei, quod ante peccatum est, fuerit erroris humani.*

Dei est quod possumus. Dei *est, inquam,* Dei *est omne quod possumus: inde uiuimus, inde pollemus, inde sumpto & concepto uigore, hic adhuc positi futurorum indicia prænoscimus. Sit tantum timor in nobis innocentiæ custos, ut quod in mentes nostras indulgentiæ cœlestis allapsu clemẽter* Dominus *influxit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur, nec accepta securitas indiligentiam pariat, & uetus denuo hostis obrepat. Cæterũ si tu innocentiæ, si iustitiæ uiam teneas illapsa firmitate uestigij tui: si autem in* Deum *uiribus totis ac toto corde suspẽsus, hoc sis tantum quod esse cœpisti, tantum tibi ad licentiam datur, quantum gratiæ spiritualis augetur.* Non *enim (qui bene-*

Cœlestis muneris nulla mensura. *ficiorum terrestrium mos est) in capessendo munere cœlesti mensura ulla uel modus est, profluens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coërcentibus claustris intra certa metarum spatia refrænatur. Manat iugiter, exuberat afflueter, nostrum tantum sitiat pectus & pateat. Quantũ illhuc fidei capacis afferimus, tantum inde gratiæ inundantis haurimus,* Inde *iam facultas datur castitate sobria, mẽte integra, uirtute syncera, uoce pura, in medulla adolescentium posse ueneno-*

rum uirus extinguere, animorum desipientium labes reddita sanitate purgare, infestis iubere pacem, uiolentis quietem, ferocientibus lenitatem, immundos & erraticos spiritus qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere ut recedant, duris uerberibus urgere, conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere: res illhic geritur, nec uidetur: occulta plaga, sed pœna manifesta. Ita quod esse iam cœpimus, acceptus spiritus licentia sua potitur, sed quod necdum corpus ac membra mutauimus, adhuc carnalis aspectus seculi nube cæcatur. Quantus hic animi potentatus est, quanta uis est, non tantum ipsum esse subtractum perniciosis cõtractibus mundi, ut quis expiatus & purus nulla incursantis inimici labe capiatur, sed adhuc maiorem & fortiorem uiribus fieri, ut in omnem aduersarij grassantis exercitum, imperioso iure dominetur? Atque ut illustrius ueritate patefacta diuini muneris indicia clarescant, lucem tibi ad cognitionem dabo, & malorum blandientium caligine abstersa, operti seculi tenebras reuelabo, paulisper te crede subduci in montis ardui uerticem celsiorem. Speculare inde rerum infra te iacentium facies, & oculis in diuersa porrectis, ipse à terrenis contactibus liber fluctuantis mundi turbines intuere. Iam seculi & ipse misereberis, tuiq; admonitus et plus in Deũ gratus maiore lætitia, quòd euaseris, gratulaberis. Cerne tu itinera latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, cruento horrore castrorum bella ubiq; diuisa. Madet orbis mutuo sanguine, & homicidium cum admittunt singuli crimen est, uirtus uocatur cum publicè geritur. Impunitatem sceleribus acquirit non innocentiæ ratio, sed sæuitiæ magnitudo. Iam si ad urbes ipsas oculos tuos atq; ora conuertas, celebritatem offendas omni solitudine tristiorem. Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in

Animi expiati potentia.

Bellũ, multorũ homicidiũ.

* Ali. et arui næ toris membrorum moles robusta.

succum cibis fortioribus corpus* et aruina assidui nidoris mẽbrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in pœnam charius pereat. Homo occiditur in hominis uoluptatem, & ut quis possit occidere peritia est, usus est, ars est. Scelus non tantum geritur, sed docetur. Quid potest inhumanius, quid acerbius dici? disciplina est, ut perimere quis possit: & gloria est, quod peremit. Quid illud oro te, quale est, ubi se feris obijciunt, quos nemo damnauit? Aetate integra, honesta satis forma, ueste pretiosa uiuentes in ultroneum funus ornantur, malis suis miseri gloriantur: pugnant ad bestias, non crimine, sed furore. Spectant filios suos patres. Frater in cauea, & soror præstò est, et spectaculi licet pretium largior muneris apparatus amplificet, ut mœroribus suis mater intersit. Hoc proh dolor mater et redimit in tã impijs spectaculis, tamq; diris sceleribus esse se nõ putant oculis parricidas. Conuerte hinc uultus ad diuersi spectaculi nõ minus pœnitenda cõtagia, in theatris quoque conspicies, quod tibi et dolori sit et pudori.

Cothurni tragici mala.

Cothurnus est tragicus prisca facinora carmine recensere, de parricidis & incestis horror antiquus, expressa ad imaginem ueritatis actione replicatur, ne seculis transeuntibus exolescat quod aliquando commissum est. Admonetur omnis ætas auditu fieri posse, quod aliquando factum est. Nunquàm æui senio delicta moriuntur, nũquàm crimen temporibus obruitur, nunquàm scelus obliuione sepelitur. Exempla fiunt, quæ iam esse

Epiphonema.

facinora destiterunt. Tũc delectat in mimis turpitudinum magisterio uel quid domi gesserit, recognoscere, uel quid gerere possit, audire. Adulterium discitur dum uidetur, & lenocinante ad uitia publicæ autoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quãta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta uitiorum, histrionicis gestibus inquinari, uidere contra fœdus iusq; nascendi patientiam incestæ tur-

Histrionicis gestibus inquinãtur omnia.

pitudinis elaboratam? Euirantur mares, omnis honor & uigor sexus eneruati corporis dedecore emollitur, plusq; illhic placet quisquis uirum in fœminam magis fregerit. In laudem crescit ex crimine, & eò peritior quò turpior iudicatur. Spectatur hic proh nefas, & libenter. Quid non potest suadere qui talis est? Mouet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem, nec deest probri blandiētis autoritas, ut auditu molliore pernicies hominibus obrepat. Exprimunt inpudicam Venerem, adulterum Martem, Iouem illum suum, non magis regno quàm uitijs principem, in terrenos amores cum ipsis suis fulminibus ardentem: nunc in plumas oloris * flauescere, nunc aureo imbre defluere, nunc in puerorum pubescentium raptus ministris auibus prosilire. Quære iam nunc an posit esse, qui spectat, integer uel pudicus, cum deos suos quos uenerantur, imitantur. Fiunt miseris & delicta religiosa. O si & posis in illa sublimi specula constitutus oculos tuos inserere secretis, recludere cubiculorum obductas fores, & ad conscientiam luminum penetralia culta reserare, aspicias ab impudicis geri, quod nec aspicere posit frons pudica. Videas quod crimē sit & uidere: uideas quod uitiorum furore gementes gesisse se negant, & gerere festinant: libidinibus insanis in uiros uiri proruunt. Fiunt quæ nec ipsis, nec illis possunt placere, qui faciunt. Mentior nisi alios, qui talis est, increpat, turpis turpes infamat, & euasisse se conscium credit, quasi conscientia satis non sit. Iidem in publico accusatores, in occulto rei, in semetipsos censores pariter & nocentes. Damnant foris, quod intus operantur. Admittunt libenter, quod cum admiserint, criminantur. Audacia prorsus conuitijs * faciens, & impudentia congruens impudicis. Nolo mireris quæ loquuntur huiusmodi ore illo polluto. Quicquid iam uoce delinquitur, minus est. Sed tibi post insidiosas uias, post dispersos orbe toto multiplices pugnas, post spectacula

alias albescere.

alias fauens.

*uel cruenta, uel turpia, post libidinum probra, uel lupanaribus prostituta, uel domesticis parietibus obsepta, quorum quò secretior culpa, maior audacia est, forum fortasse uideatur immune, quòd ab iniurijs lacessentibus liberum nullis malorum contactibus polluatur. Illhuc aciem tuam flecte. Plura illhic quae detesteris inuenies, magis oculos tuos inde diuertes. Incisae sint licet leges duodecim tabulis, et publico aere *praefixo iura praescripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur: innocētia nec illhic ubi defenditur, reseruatur. Saeuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta forum litibus mugit insanum, hasta illhic & gladius, et carnifex praestò est, ungula effodiens, equuleus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus unum supplicia plura quàm membra sunt. Quis inter haec uero subueniat? Patronus? sed praeuaricatur & decipit. Iudex? sed sententiam uendit. Qui sedet crimina uindicaturus admittit, & ut reus innocens pereat, fit nocens iudex. Flagrant ubiq; delicta, & passim multiformi genere peccandi per improbas mentes nocens uirus operatur. Hic testamētum subijcit: ille falsum capitali fraude conscribit: hic arcentur haereditatibus liberi: illhic bonis donantur alieni. Inimicus insimulat, calumniator impugnat, testis infamat, utrobiq; grassatur in mēdacium criminum prostitutae uocis uenalis audacia, cum interim nocentes, nec cum innocentibus pereunt. Nullus de legibus metus est: de quaesitore, de iudice pauor nullus. Quod potest redimi, non timetur: esse iam inter nocentes innoxium, crimen est: malos quisquis non imitatur, offendit. Consensere iura peccatis, & coepit esse licitum quod publicum est. Quis illhic rerum pudor? quae esse possit integritas? ubi qui damnent improbos desunt? Soli ibi qui damnentur occurrunt. Sed ne nos uideamur eligere fortasse peiora, & studio destruendi per ea oculos tuos ducere, quorum tristis atque auersandus aspectus ora & uultus conscientiae melioris offendat, iam tibi illa*

Fori mala.

Incisae leges negliguntur.

alias, praefixa

Patronus praeuaricator.

Iudex uenalis

Legibus nullus honor.

quæ ignorantia secularis bona opinatur, ostēdam. Illhic etiam fugienda conspicies. Quos honores putas esse? quos fasces? quam affluentiam in diuitijs? quam potentiam in castris? in magistratu purpuræ speciem? in principatu licentiæ potestatem? Malorum blandientium uirus occultum est, & arridentis nequitiæ facies quidem læta, sed calamitatis abstrusæ illecebrosa fallacia, instar quoddam ueneni, ubi in letales succos dulcedine aspersa calliditate fallendi, sapore medicato poculum uidetur esse quod sumitur: ubi epota res est, pernicies hausta grassatur. Quippe illum uides, qui amictu clariore cōspicuus fulgere sibi uidetur in purpura. Quibus hoc sordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium fastus prius pertulit? quas superbas fores matutinus salutator obsedit? quot tumentium contumeliosa uestigia stipatus clientium cuneis antè præcessit, ut ipsum etiam salutantū comes postmodum pompa præcederet, obnoxia non homini, sed potestati? Neq; enim moribus coli meruit ille, sed fascibus. Horū deniq; uideas exitus turpes: cum anceps temporum palpator abscesserit, cum priuati latus nudum desertor assecla fœdauerit, tunc laceratæ domus plagæ conscientiam feriunt, tunc rei familiaris exhausta damna cognoscuntur, quibus redemptus fauor uulgi, & caducis atque inanibus uotis popularis aura quæsita est. Stulta prorsus & uana iactura frustrantis spectaculi uoluptatem, id parare uoluisse, quod nec populus acciperet, & perderet magistratus. Sed & quos diuites opinaris continuantes saltibus saltus, & de confinio pauperibus exclusis infinita ac sine termino rura latius porrigentes, quibus argenti & auri maximum pondus & pecuniarum ingentium uel extructi aggeres, uel defossæ strues, hos etiam inter diuitias suas trepidos cogitationis incertæ solicitudo discruciat, ne prædo uastet, ne percussior infestet, ne inimica cuiusque locupletioris inuidia calumniosis litibus inquietet. Non cibus securus somnus'ue cōtingit. Suspi-

Ignorātiæ bona opinata.

Anceps temporū palpator.

Aura popularis.

Diuites discruciat solicitudo

rat ille in conuiuio, bibat licet gemma, & cum epulis marcidum corpus torus mollior alto sinu condiderit, uigilat in pluma. Nec intelligit miser speciosa esse sibi supplicia: auro se alligatum teneri, & possideri magis, q̃ possidere diuitias. Atq; ô detestabilis cæcitas mentiũ, & cupiditatis insanæ profunda caligo, cum exonerare se possit & releuare ponderibus, pergit magis fortunis augentibus incubare, pergit pœnalibus cumulis pertinaciter adhærere. Nulla in clientes inde largitio est, cum indigentibus fit nulla partitio, & pecuniam suam dicunt, quam uelut alienam domi clausam solicito labore custodiunt. Ex qua non amicis, non liberis quicquam, non sibi denique ipsis impartiunt. Possident ad hoc tantum, ne possidere alteri liceat. Et ô nominum quanta diuersitas: bona appellant, ex quibus nullus illis, nisi ad res malas, usus est. An putas uel illos tutos saltem inter * bonorum insulas & opes largas stabili firmitate securos, quos regalis aulæ splendore fulgentes armorũ excubantium tutela circũstat? Maior illis, quàm cæteris metus est: tam ille timere cogitur, quàm timetur. Exigit pœnas pariter de potentiore sublimitas. Sit licet satellitum manu septus, & clausum ac protectum latus numeroso stipatore tueatur, quàm securos nõ sinit esse subiectos, tam necesse est ut non sit & ipse securus. Antè ipsos terret potestas sua, quos facit esse terribiles. Arridet, ut sæuiat: blanditur, ut fallat: illicit, ut occidat: extollit, ut deprimat. Fœnore quodam nocendi q̃ fuerit amplior summa dignitas & honorum, tam maior exigitur & usura pœnarum. Vna igitur placida & fida tranquillitas. Vna solida, & firma, & perpetua securitas, siquis ab his inquietantis seculi turbinibus extractus, salutaris portus statione fundatus, ad cœlum oculos tollit à terris, & ad Domini munus admissus, ac Deo suo mente iam proximus, quicquid apud cæteros in rebus humanis sublime ac magnum uidetur, intra suam conscientiam iacere gloriatur. Nihil appetere iam.

Auro alligantur diuites.
Cæcitas diuitum.
Quærit et inuentus miser abstinet et timet uti.
alias, honorũ infulas
Regibus anxietas et metus.
Timere cogitur qui timetur.
Deo p̃ximus nihil terrenũ appetit.

nibil desiderare de seculo potest, qui seculo maior est. Quàm stabilis, quàm incõcussa tutela est, quàm perennibus bonis cœleste præsidium implicantis mundi laqueis solui, in lucem immortalitatis æternæ de terrena fæce purgari, uiderit quæ in nos prius infestantis inimici pernicies insidiosa grassata sit, plus amare compellimur, quod futuri sumus, dum & scire conceditur, et damnare quod eramus. Nec ad hoc pretijs, aut ambitu, aut manu opus est, ut hominis summa uel dignitas uel potestas elaborata mole pariatur, sed gratuitum de Deo munus, religiosa mente concipitur, & facile est, & ut sponte sol radiat, dies illuminat, fons rigat, imber irrorat, ita se spiritus cœlestis infundit, postquàm autorem suum cœlum intuens diuina cognouit, sole altior est, ac omni terrena potestate sublimior, id esse incipit quod esse se credit. Tu tantum quem iam spiritualibus castris cœlestis militia signauit, tene incorruptam, tene sobriam religiosis uirtutibus disciplinam. Sit tibi uel oratio aßidua, nel lectio: nunc cum Deo loquere, nũc Deus tecum: ille te præceptis suis instruat, ille disponat: quem ille diuitem fecerit, nemo pauperem faciet. Penuria esse nullã iam poterit, cum semel pectus cœlestis sagina saturauerit. Iam tibi auro distincta laquearia, & pretiosi marmoris crustis uestita domicilia sordebunt. Cum scieris te esse excolendum magis, te potius ornandum, domum tibi hanc esse potiorem, quam Dominus insedit templi uice, in qua spiritus sanctus cœpit habitare. Pingamus hanc domum, pingamus innocentia, luminemus luce iustitiæ. Non hæc unquam procumbet in lapsum senio uetustatis, nec pigmento parietis aut auro exolescente fœdabitur. Caduca sunt, quæcunq; fucata sunt, nec fiduciam præbent poßidentibus stabilem, quæ possessionis non habent ueritatem. Hoc manet cultu iugiter uiuido, honore integro, splẽdore diuturno, aboleri non potest nec extingui, potest tantum in melius corpore redeunte formari. * Hoc interim breuibus

Aßidua lectio uel oratio.

Caduca omnia fucata.

alias, Hæc

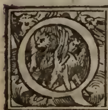
Donate chariſsime, nam etſi facilẽ de bonitate patientiã, mentẽ in Deum ſolidam, fidem tutã ſalutaris auditus oblectat, nihilq́; tam tuis aurib. gratum eſt, quã quod in Deo gratum eſt, moderari tñ dicẽda debemus ſimul iuncti, et ſæpius locuturi. Et quoniã feriata nũc quies ac tẽpus eſt otioſum, quicquid inclinãte iã ſole in ueſperã diei ſupereſt, ducamus hunc diẽ læti, nec ſit uel hora conuiuij gratiæ cœleſtis immunis. Sonet Pſalmus conuiuium ſobriũ, ut tibi tenax memoria eſt, uox canora, aggredere hoc munus ex more. Magis chariſsimos paſces, ſi ſit nobis ſpiritualis auditio, prolectet aureis religioſa mulcedo.

ARG. EPIST. SEQ.

Epiſtola beati Cypriani ad Cæciliũ de ſacramento dominici calicis, docens per multas patrum ueteris teſtamenti ſimilitudines & prophetarum teſtimonia hoc antè fuiſſe ſignificatum. Nec calicem cũ aqua ſine uino rectè offerri, nec ninũ abſq; aqua iuxta Chriſti traditionem conſecrari poſſe.

EPISTOLA III.

CYPR. CAECILIO FRATRI SAL.

Vanq̃ ſciam frater chariſs. epiſcopos plurimos eccleſijs dominicis ĩ toto mũdo diuina dignatione præpoſitos, Euangelicæ ueritatis, ac dñicæ traditionis tenere rationẽ, nec ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit et geſsit, humana et nouella inſtitutione decedere: tñ quoniã quidã uel ignorãter, uel ſimpliciter in calice dñico ſanctificãdo, et plebi miniſtrãdo nõ hoc faciũt, qđ Ieſus Chriſtus Dñs et Deus noſter ſacrificij huius autor et doctor fecit et docuit: religioſum pariter ac neceſſariũ duxi de hoc ad te literas facere, ut ſiqs in iſto errore adhuc tenebatur, ueritatis luce perſpecta ad radicẽ atq; origĩnẽ traditionis dñicæ reuertatur. Nec hoc putes frater chariſsime noſtra & humana men-

te conscribere, aut ultronea uoluntate hoc nobis audaciter assumere, cum mediocritatem nostram semper humili & uerecunda moderatione teneamus: sed quando aliquid Deo *inspirante & mandante præcipitur, necesse est* Domino *seruus fidelis obtemperet, excusatus apud omnes quòd nihil sibi arroganter assumat, qui offensam* Domini *timere compellitur, nisi faciat quod iubetur. Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo dominica traditio seruetur, neq; aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis* Dominus *prior fecit.* Vt *calix qui in cõmemorationem eius offertur, mistus uino offeratur.* Nam *cũ dicat Christus, ego sum uitis uera, sanguis Christi non aqua est utique, sed uinũ.* Nec *potest uideri sanguis eius, quo redempti & uiuificati sumus, esse in calice, quando uinũ desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicatur. Inuenimus enim & in Genesi sacramẽtum circa* Noe *hoc idem præcucurrisse, & figuram* Dominicæ *passionis illhic extitisse, quòd uinum bibit, quòd inebriatus est, quòd in domo sua nudatus est, quòd fuit recubans nudis & patentibus femoribus, quòd nuditas illa patris à medio filio denotata est, & foras nuntiata, à duobus uerò maiore & minore contecta. Et cætera quæ necesse non est exequi, cum satis sit hoc solum complecti, quòd* Noe *typũ futuræ ueritatis ostendens, non aquam, sed uinum biberit, & sic imaginem dominicæ passionis expresserit. Item in sacerdote* Melchisedech *sacrificij dominici sacramẽtum præfiguratũ uidemus, secundum quod scriptura diuina testatur & dicit,* Et Melchisedech *rex Salem protulit panem & uinum. Fuit autem sacerdos* Dei *summi, & benedixit* Abraham. *Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat spiritus sanctus in psalmis ex persona patris ad filium dicens: Ante luciferum generaui te. Iurauit* Dominus *et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem* Melchisedech.

Gene. 9.

Figura dominicæ passionis.

Melchisedech typus dominici sacramenti.

Gene. 14.

Psal. 109.

Qui ordo utiq; hic est de sacrificio illo ueniens & inde descendens quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & uinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam qui magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificiũ Deo patri obtulit? Et obtulit hoc idẽ quod Melchisedech obtulerat, id est, panẽ & uinum, suũ scilicet corpus & sanguinem. Et circa Abraham benedictio illa praecedens, ad nostrum populum pertinebat. Nam si Abrahã Deo credidit, & deputatum est ei ad iustitiam: utiq; quisquis Deo credit & fide uiuit, iustus inuenitur, & iampridem in Abraham fideli benedictus & iustificatus ostenditur, sicut beatus Paulus apostolus probat, dicens: Credidit Abraham Deo, &
Galat. 3. *deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahae. Praeuidens autem scriptura, quia*
Gene. 26. *ex fide iustificat Deus gentes, pronuntiauit Abrahae, quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, bene-*
Matth. 3. *dicentur cum fideli Abraham: unde in Euãgelio inuenimus de*
Luc. 19. *lapidibus excitari, id est, de gentibus colligi filios Abrahae. Et cum Zachaeum laudaret Dominus, respõdit & dixit: Salus hodie domui huic facta est: quia & hic filius est Abrahae. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham possit rite celebrari, praecedit antè imago sacrificij in pane & uino scilicet constituta. Quam rem perficiens & adimplens Dominus panem & calicem mistum uino obtulit, & qui est plenitudo ueritatem praefiguratae imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem spiritus sanctus typum dominici sacrificij praemonstrat immolatae hostiae panis & uini,*
Prouerb. 9. *sed & altaris & apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, aedificauit sibi domum, & subdidit columnas septem. Mactauit suas hostias, miscuit in cratere uinum suum, & parauit mensam suam. Et misit seruos conuocans cum excelsa praedicatione ad craterem, dicens: Qui est insipiens, declinet*

ad me: & indigentibus sensu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinum quod miscui uobis. Vinum mistum declarat, id est, calicem Domini aqua & uino mistum prophetica uoce denuntiat, ut appareat in passione dominica id esse gestum, quod fuerat prædictum. In benedictione quoq; Iudæ hoc idem significatur, ubi & illhic Christi figura exprimitur, quòd à fratribus suis laudari & adorari haberet, quòd inimicorum dorsa cedentiũ atq; fugiẽtium manibus, quibus crucem pertulit & mortem uicit, compressurus fuisset, quodq́; ipse sit leo de tribu Iuda, & recubet dormiens in passione, & surgat, & sit ipse spes gentium, quibus scriptura diuina adiungit & dicit: Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum. Quando autem sanguis uuæ dicitur, quid aliud quàm uinum calicis dominici sanguinis ostenditur? Necnon & apud Esaiam hoc idem & spiritus sanctus de Domini passione testatur, dicens: Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumenta tua uelut à calcatione torcularis pleni & percalcati? Nunquid rubicunda uestimenta aqua potest facere? aut in torculari aqua est, quæ pedibus calcatur uel prælo exprimitur? Vini utique mentio est, & ideo ponitur ut Domini sanguis uino intelligatur. Et quod in calice dominico postea manifestatum est, prophetis annuntiantibus prædicatur. Torcularis quoque calcatio & pressura taxatur, quia quomodo ad potandum uinũ ueniri non potest, nisi botrus calcetur antè & prematur: sic nec nos sanguinem Christi possemus bibere, nisi Christus calcatus prius fuisset & pressus, & calicẽ prior biberet, quem credentibus propinaret. Quotiescunque autem aqua sola in scripturis sanctis nominatur, baptisma prædicatur, ut apud Esaiam significari uidemus: Nolite, inquit, priorum meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce ego facio noua, quæ nunc orientur, & cognoscetis, & faciam in deserto uiam, & flumina in loco inaquoso adaquare genus meum ele-

Gen. 49.

Esaiæ 63.

Esai. 43.

Figura sacramenti baptismalis.

ctum, plebem meam quam acquisiui, ut uirtutes meas annunciet. Prænũtiauit illhic per prophetam Deus, quòd apud gẽtes *in locis, quæ inaquosa prius fuissent, flumina postmodum redundarent, & electum genus* Dei, *id est, per regenerationem baptismi filios* Dei *factos adaquarent.* Item *denuo prædicatur, & antè prædicitur,* Iudæos *si sitierint, &* Dominũ *Christum quæsierint, apud nos esse potaturos, id est, baptismi gratiam consecuturos. Si sitierint, inquit, per deserta adducet*
Esa. 48. *illis aquam, de petra producet illis.* Findetur *petra, & fluet aqua, & bibet plebs mea.* Quod *in* Euangelio *adimpletur, quando* Christus *qui est petra, finditur ictu lanceæ in passione.* Qui *& admonens quid per prophetam sit antè prædictũ,*
Ioan. 6. *clamat & dicit: Siquis sitit, ueniat & bibat.* Qui *credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.* Atq; *ut magis possit esse manifestum, quia non de calice, sed de baptismo illhic loquitur* Dominus, *addidit scriptura, dicens:* Hoc *autem dixit de spiritu, quem accepturi erant, qui in eum credebant.* Per *baptisma enim spiritus sanctus accipitur, & sic à baptizatis, & spiritum sanctum consecutis ad bibendum* Domini *calicem peruenitur.* Neminem *autem moueat, quòd cum de baptismo loquatur scriptura diuina, sitire nos dicit & bibere, quando &* Dominus *in* Euangelio *dicat:*
Luc. 6. Beati *esurientes & sitientes iustitiam, quia quod auida & sitienti cupiditate suspicitur, plenius & uberius hauritur.* Sicut *& alio loco ad Samaritanam mulierem* Dominus *Christus*
Ioan. 4. *loquitur, docens:* Omnis *qui biberit ex aqua ista, sitiet iterũ: qui autẽ biberit ex aqua quam ego dedero, non sitiet in æternum.* Quo *& ipso baptisma salutaris aquæ significatur, quod semel scilicet sumitur, nec rursus iteratur.* Cæterum *in ecclesia calix* Domini *semper & sititur & bibitur.* Nec *argumentis plurimis opus est frater charissime, ut probemus appellatione aquæ baptisma significatum semper esse, & sic nos intellige-*

re debere, cum Dominus adueniens baptiſmi & calicis manifeſtauerit ueritatẽ, qui aquam illam fidelem, aquam uitæ æternæ præceperit in baptiſmo dari, calicem uerò docuerit exemplo magiſterij ſui uini & aquæ cõiunctione miſceri. Calicem etenim ſub die paſsionis accipiens, benedixit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hoc eſt enim ſanguis noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Dico uobis, non bibam amodo ex iſta creatura uitis uſq; in diem illum, quo uobiſcum bibam nouum uinũ in regno patris mei. Qua in parte inuenimus calicẽ miſtum fuiſſe quem Dominus obtulit, & uinũ fuiſſe, quod ſanguinem ſuum dixit. Vnde apparet ſanguinẽ Chriſti non offerri, ſi deſit uinum calici: nec ſacrificium dominicum legitima ſanctificatione celebrari, niſi oblatio & ſacrificium noſtrum reſponderit paſsioni. Quomodo autem de creatura uitis nouũ uinũ cum Chriſto in regno patris bibemus, ſi in ſacrificio Dei patris & Chriſti uinum nõ offerimus, nec calicem Domini dominica traditione miſcemus? Beatus quoque apoſtolus Paulus à Domino electus & miſſus, & prædicator Euangelicæ ueritatis cõſtitutus, hæc eadẽ in epiſtola ſua ponit, dicẽs: Dominus IESVS in qua nocte tradebatur, accepit panem & gratias egit, & fregit, & dixit: Hoc eſt corpus meũ quod pro uobis tradetur, hoc facite & uos in meam cõmemorationẽ. Simili modo & calicẽ poſtquàm cœnatũ eſt accepit, dicens: Hic calix nouũ teſtamentum eſt in meo ſanguine. Hoc facite quotieſcũq; biberitis in meam commemorationem. Quotieſcunq; enim ederitis panẽ iſtum, & calicem biberitis, mortẽ Domini annuntiabitis quoadusque ueniat. Quod ſi & à Domino præcipitur, & ab Apoſtolo eius hoc idem cõfirmatur & traditur, ut quotieſcunq; biberimus, in cõmemorationem Domini hoc faciamus, quod fecit et Dominus, inuenimur nõ obſeruari à nobis quod mandatũ eſt, niſi eadẽ quæ Dominus fecit, nos quoq; faciamus, & calicem

Matth. 26.

1. Corint. 11.

pari ratione miscentes à diuino magisterio non recedamus. Ab euangelicis autem præceptis omnino recedendum nõ esse, & eadem quæ magister docuit & fecit, discipulos quoq; obseruare & facere debere constantius & fortius, alio in loco beatus Apostolus docet, dicens: Miror quòd sic tam citò de-
Galat. 1. *mutamini ab eo qui uos uocauit in gratiam, ad aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui uos turbant, et uolunt conuertere Euangeliũ Christi. Sed licet nos, aut Angelus de cœlo aliter annuntiet, præter quàm quod annũtiauimus uobis, anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterum dico: Si quis uobis annuntiauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit. Cum ergo neque ipse Apostolus, neque Angelus de cœlo annuntiare posset aliter aut docere, præter quàm quod semel Christus docuit, & Apostoli eius annuntiauerunt, miror satis unde hoc usurpatum sit, ut contra Euangelicam & Apostolicam disciplinam quibusdam in locis aqua offeratur in dominico calice, quæ sola Christi sanguinem non poßit exprimere. Cuius rei sacramẽtum nec in psalmis tacet spiritus sanctus,*
Psal. 22. *faciens mentionem dominici calicis, & dicens: Calix tuus inebrians perquàm optimus. Calix autem qui inebriat, utique uino mistus est. Neque enim aqua inebriare quenquam potest. Sic autem calix dominicus inebriat, ut & Noe in Genesi uinum bibens inebriatus est. Sed quia ebrietas dominici calicis & sanguinis non est talis, qualis est ebrietas uini secularis, cum diceret spiritus sanctus in psalmo: Calix tuus inebrians, addidit perquàm optimus, quòd scilicet calix dominicus sic bibentes inebriat, ut sobrios faciat, ut mentes ad spiritualem sapientiam redigat, ut à sopore isto seculari ad intellectũ Dei unusquisq; resipiscat, & quemadmodum uino isto communi mens soluitur, & anima relaxatur, & tristitia omnis exponitur: ita & potato sanguine Domini & poculo salutari, exponatur memoria ueteris hominis, & fiat obliuio conuersationis*

*pristinæ secularis, & mœstũ pectus ac triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, diuinæ indulgentiæ lætitia resoluatur. Quod tunc demum potest lætificare in ecclesia Domini bibentem, si quod bibitur dominicam teneat ueritatem. Quàm uerò peruersum est, quamq; contrariũ, ut cum Dominus in nuptijs de aqua uinum fecerit, nos de uino aquam faciamus, cum sacramentum quoque rei illius admonere & instruere nos debeat, ut in sacrificijs dominicis uinum potius offeramus. Nam quia apud Iudæos defecerat gratia spiritualis, defecit & uinum. Vinea enim Domini sabaoth domus erat Israël, Christus autem docẽs & ostendens gentium populum succedere, & in locum quem Iudæi perdiderant, nos postmodum merito fidei peruenire, de aqua uinum fecit, id est, quòd ad nuptias Christi & ecclesiæ Iudæis cessantibus plebs magis gentium conflueret & conueniret, ostendit. Aquas nanq; populos significare in Apocalypsi scriptura diuina declarat, dicens: Aquæ quas uidisti, super quas sedet meretrix illa, populi, & turbæ, & gentes ethnicorum sunt & linguæ. Quod scilicet perspicimus & in sacramento dominici calicis contineri. Nam quia nos omnes portabat Christus, qui & peccata nostra portabat, uidemus in aqua populum intelligi, in uino ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice uino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & uini sic miscetur in calice Domini, ut cõmistio illa non posit ab inuicem separari. Vnde ecclesiam, id est, plebem in ecclesia constitutam fideliter & firmiter in eo, quod credidit, perseuerantem, nulla res separare poterit à Christo quò minus hæreat semper & maneat * in diuina dilectione. Sic autẽ in sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec uinum solum potest. Nam si uinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine*

Ioan 2.

Apoc. 17.

* alias, indiuidua.

nobis. Si uerò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Quando autem utrunque miscetur, & adunatione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramentum spirituale & cœleste perficitur. Sic uerò calix Domini *non est aqua sola, aut uinum solum, nisi utrunque sibi misceatur, quomodo nec corpus* Domini *potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrunq; adunatum fuerit & copulatum, & panis unius compage solidatum. Quo & ipso sacramento populus noster ostenditur adunatus, ut quemadmodum grana multa in unum collecta, & commolita, & commista, panem unum faciunt: sic in Christo qui est panis cœlestis, unum sciamus esse corpus, cui coniunctus sit noster numerus & adunatus.* Non *est ergo frater charissime quòd aliquis existimet sequendam esse quorundam consuetudinem, siqui in præteritum in calice dominico aquam solam offerendam putauerunt. Quærendum est enim, ipsi quem sint secuti.* Nam *si in sacrificio quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit, cum ipse in* Euangelio *suo dicat: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos seruos, sed amicos.* Et *quòd Christus debeat solus audiri, pater etiam de cœlo contestatur, dicens:* Hic *est filius dilectißimus in quo bene sensi, ipsum audite. Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit, sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit.* Neque *enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed* Dei *ueritatem, cum per* E*saiam prophetam* Deus *loquatur & dicat: Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.* Et *iterum* Dominus *in* Euangelio *hoc idem repetat, dicens,* Reijcitis *mandatum* Dei*, ut traditionem uestram statuatis. Sed & alio in loco ponit, & dicit: Qui soluerit unũ ex mandatis istis minimis, & sic docuerit homines, minimus uocabi-*

Ambrosius hoc fecit.

Ioan. 15.

Matth. 17.

Esa. 29.

Matth. 5.

tur in regno cœlorum. Quòd si nec minima de mandatis dominicis licet soluere, quantò magis tam magna, tam grandia, tam ad ipsum dominicæ passionis & nostræ redemptionis sacramentum pertinentia fas non est infringere, aut in aliud, quàm quod diuinitus institutum sit, humana traditione mutare? Nam si IESVS Christus Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, utique ille sacerdos uice Christi uerè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium uerum & plenum tunc offert in ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum uideat obtulisse. Cæterum omnis religionis & ueritatis disciplina subuertitur, nisi id quod spiritualiter præcipitur, fideliter reseruetur, nisi si in sacrificijs matutinis hoc quis uereatur, nec per saporem uini redoleat sanguinem Christi. Sic ergo incipit & à passione Christi in persecutionibus fraternitas retardari, dum in oblationibus discit de sanguine eius & cruore confundi. Porrò autem Dominus in Euangelio suo dicit: Qui confusus me fuerit, confundetur eum filius hominis. Et Apostolus quoque loquitur dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quomodo autem possumus propter Christum sanguinem fundere, qui sanguinem Christi erubescimus bibere? An illa sibi aliquis contemplatione blanditur, quòd & si mane aqua sola offerri uidetur, tamen cum ad cœnandum uenimus, mistum calicem offerimus? Sed cum cœnamus, ad conuiuium nostrum plebem conuocare non possumus, ut sacramenti ueritatem fraternitate omni præsente celebremus. At enim non mane, sed post cœnã mistum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo dominicum post cœnam celebrare debemus, ut sic mistum calicem frequentandis dominicis offeramus? Christũ offerre oportebat circa uesperam diei, ut hora ipsa sacrificij

Confundi ponit pro erubescere.

Galat. 1.

An uespe, an mane sit celebrandum.

ostenderet occasum & uesperam mundi, sicut in Exodo *scri-ptum est*: Et *occident illum omne uulgus synagogæ filiorum*
Psal.114. *Israël ad uesperam*. Et *iterum in psalmis*; *Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum*. Nos *autem resurrectionem* Domini *mane celebramus*. Et *quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus (passio est enim* Domini, *sacrificium quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, face-*
1.Cor.11. *re debemus. Scriptura enim dicit*: Q*uotiescunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem* Domi*ni annunciabitis quoadusque ueniat*. Q*uotiescunque ergo calicem in commemorationem* Domini *& passionis eius offerimus, id quod constat* Dominum *fecisse, faciamus*. Et *ideo frater charissime, siquis de antecessoribus nostris, uel ignorãter, uel simpliciter non hoc obseruauit & tenuit, quod nos* Domi*nus facere exemplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia* Domini *uenia concedi, nobis uerò non poterit ignosci, qui nũc à domino admoniti et instructi sumus, ut calicem dominicum uino mistum, secundum quod* Domi*nus obtulit, offeramus*. Et *de hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, ut ubiq; lex* Euangelica *& traditio dominica seruetur, & ab eo quod Christus & docuit & fecit, non recedatur*. Q*uæ ultra iam contemnere, & in errore pristino perseuerare, quid aliud est quàm incurrere in obiurgationem*
Psal.49. Domini *increpantis in psalmo, & dicentis*: Ad *quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Tu *autem odisti disciplinã, & abiecisti sermones meos retro. Si uidebas furem, concurrebas, & inter mœchos particulam tuam ponebas*. Exponere *enim iustificationes & testamentum* Domini, *et nõ hoc idem facere quod fecit* Dominus, *quid aliud est, quàm sermones eius abijcere, & disciplinam dominicam contemnere? nec terrena, sed spiritualia furta & adulteria committere, dum quis de* Euangelica *ueritate fura-*

tur Domini nostri uerba & facta, & corrumpit atque adulterat præcepta diuina? sicut apud Hieremiam *scriptum est:* Hiere.23.
Quid est, inquit, paleis ad triticum? propter hoc ecce ego ad prophetas, dicit Dominus, *qui furantur uerba mea unusquisq; à proximo suo, et seducunt populum meum in mendacijs suis, & in erroribus suis.* Item apud eundem alio loco: Et *mœchata est, inquit, lignum & lapidem, et in his omnibus non est reuersa ad me, Quod furtum & adulterium ne in nos etiam cadat, cauere solicitè & timidè, ac religiosè obseruare debemus.* Nam *si sacerdotes* Dei & Christi *sumus, non inuenio quem magis sequi, quàm* Deum & Christum *debeamus, cum ipse in* Euãgelio *maximè dicat:* Ego *sum lumen mundi. Qui* Ioan.8.
me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumẽ uitæ. Ne *ergo in tenebris ambulemus, Christum sequi & præcepta eius obseruare debemus, quia & ipse alio in loco mittẽs* Apostolos, *dixit:* Data *est mihi omnis potestas in cœlo & in* Matth.28.
terra. Ite ergo & docete gentes omnes, tingentes eos, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Docete *eos obseruare omnia quæcunque præcepi uobis. Quare si in lumine Christi ambulare uolumus, à præceptis eius & monitis non recedamus, agentes gratias, quòd dum instruit in futurum quid facere debeamus, de præterito ignoscit quod simpliciter errauimus.* Et *quia iam secundus aduentus nobis appropinquat, magis ac magis benigna eius & larga dignatio corda nostra luce ueritatis illuminat.* Religioni *igitur nostræ congruit & timori, & ipsi loco atq; officio sacerdotij nostri frater charißime, in dominico calice miscendo & offerendo custodire traditionis dominicæ ueritatem, & quod prius apud quosdam uidetur erratum, domino monente corrigere, ut cum in claritate sua et maiestate cœlesti uenire cœperit, inueniat nos tenere quod monuit, obseruare quod docuit, facere quod fecit.* Opto *te frater charißime semper bene ualere.*

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Moysen & Maximum epistola, ac cęteros cõfessores de cõfessione eorum, in qua docet quemadmodum per unius anni circulum cuncta ducuntur ad frugem, sic per annum quo carcerem perpessi fuerant, ad ęternam illos messem uenisse.

EPISTOLA IIII.

CYPRIANVS MOYSI ET MAXIMO *presbyteris, & cæteris confessoribus dilectißimis fratribus Salutem.*

T cunctos uos pariter & singulos repræsentauit affectibus nostris fratres charißimi, Celerinus adueniens fidei ac uirtutis uestræ comes & gloriosis congressoribus Dei miles. *Vniuersos uos in illo ueniente cõspeximus, & cum de charitate circa me uestra dulciter ac sæpe loqueretur, in eius sermonibus uos audiebamus. Satis ac plurimũ gaudeo, quando nobis per tales talia proferũtur. Vobiscũ illhic in carcere quodammodo & nos fuimus, diuinæ dignationis hortamẽta uobiscum sentire nos credimus, qui sic uestris cordibus inhærentius.* Honori *nos uestro charitas indiuidua connectit.*

Charitas. *Separari dilectionem spiritus non sinit. Vos illhic cõfeßio, me affectio cõcludit.* Et *nos quidem uestri diebus ac noctibus memores, et quando in sacrificijs precem cum pluribus facimus, & cum in secessu priuatis precibus oramus, coronis ac laudibus uestris plenã domini fauentiã postulamus. Sed ad reddendam uobis uicem minor est nostra mediocritas. Plus uos datis quando nostri in oratione meministis, qui sperãtes iam sola cœlestia & tantum diuina meditantes, ad fastigia celsiora mora ipsa paßionis ascẽditis, longoq; temporũ ductu glorias uestras non subtrahitis, sed augetis. Beatũ facit prima & una cõfeßio.*

Confeßio beatos facit.

Vos toties confitemini, quoties rogati, ut de carcere receda-

*tis, carcerem fide & uirtute præeligitis. Tot ueſtræ laudes, quot dies: quot menſium curricula, tot incremẽta meritorum. Semel uincit, qui ſtatim patitur. At qui manens ſemper in pœnis congreditur cum dolore nec uincitur, quotidie coronatur. Eant nunc magiſtratus & conſules ſiue proconſules, annuæ dignitatis inſignibus & duodecim faſcibus glorientur. Ecce dignitas cœleſtis in uobis honoris annui claritate ſignata eſt. Et iam reuertentis anni uolubilem circulum uictricis gloriæ diuturnitate tranſgreſſa eſt. Illuminabat mundum ſol oriens & luna decurrens, ſed uobis idem, qui ſolem fecit & lunam, maius in carcere lumen *fuit, & in corde de mentibus ueſtris Chriſti claritudo reſplendens, horribiles carceris atq; funeſtas pœnalis loci tenebras æterna illa & candida luce radiauit. Per uiciſſitudines menſium tranſmeauit hybernum, ſed uos incluſi tempora hyemis perſecutionis hyeme penſabatis. Succeſſit hyemi una temperies roſis læta, & floribus coronata: ſed uobis roſæ & flores de paradiſi delitijs aderant, & caput ueſtrum ſerta cœleſtia coronabant. Aeſtas ecce meſſium fertilitate fœcunda eſt, & area frugibus plena eſt, ſed uos qui gloriam ſeminaſtis, frugem gloriæ metitis. Atque in Domini area conſtituti, exuri paleas inextinguibili igne conſpicitis, ipſi ut tritici grana purgata & frumenta pretioſa, iam probati & conditi, hoſpitium carceris horreum computatis. Nec deeſt autumno ad munera fungenda temporis gratia ſpiritualis. Vindemia foris premitur, & profutura poculis in torcularibus una calcatur. Vos de Domini uinea pingues racemi, & iam maturis fructibus botri, preſſuræ ſecularis infeſtatione calcati, torcular noſtrum carcere torquente ſentitis. Vini uice ſanguinem funditis, ad paſſionis tolerantiam fortes martyrij poculum libenter hauritis. Sic apud ſeruos Dei annus euoluitur. Sic ſpiritualibus meritis, & cœleſtibus præmijs temporũ uiciſſitudo celebratur. Beati ſatis qui ex uobis per hæc gloria=*

Cõſolatur in carceratos.

alias, fudit.

Exhortatur ad patientiã.

rum uestigia commeantes, iam de seculo recesserunt, confecto'q; itinere uirtutis ac fidei ad complexum & osculum Domini, Domino ipso gaudente uenerunt. Sed & uestra non minor gloria, qui adhuc in certamine constituti, & comitum glorias secuturi, pugnam diu geritis, immotaq; & inconcussa fide stabiles quotidie spectaculum Deo de uestris uirtutibus exhibetis. Quò longior uestra pugna, hòc corona sublimior. Agon unus, sed multiplici præliorum numerositate congestus. Famem uincitis, & sitim spernitis, & squallorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris uigore calcatis. Pœna illhic subijcitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur. Quæ scilicet immortalitatis præmio uincitur, ut uitæ æternitate qui uicerit, honoretur. Quis nunc in uobis animus, quàm sublime, quàm capax pectus, ubi talia ac tanta uoluuntur? Vbi non nisi Dei præcepta & Christi præmia cogitantur, uoluntas est illhic tantum Dei, & in carne adhuc licet uobis positis, uita iam uiuitur nõ præsentis seculi, sed futuri. Nunc est fratres charißimi, ut memores mei sitis, ut inter magnas atque diuinas cogitationes uestras nos quoque animo ac mente uoluatis, simq; in precibus & orationibus uestris, cum uox illa purificatione confeßionis illustris, & iugi honoris sui tenore laudabilis, ad Dei aures penetrat, & aperto sibi cœlo de subactis mundi partibus ad superna transmissa, impetrat de Domini bonitate quod postulat. Quid enim petitis de indulgentia Domini, quod non impetrare mereamini, qui sic Domini mandata seruatis, qui Euangelicam uiam syncero fidei uigore tenuistis, qui incorrupto honore uirtutis cum præceptis Domini, & cũ Apostolis eius fortiter stantes nutantem multorum fidem martyrij uestri ueritate solidatis? Verè Euangelij testes, & uerè martyres Christi radicibus eius innixi, super petram robusta mole fundati, disciplinam cum uirtute iunxistis, ad timorem Dei cæteros prouo-

Pugna lõgior coronam dat sublimiorem.

castis, martyria uestra exempla fecistis. Opto uos fortißimi *ac beatißimi fratres semper bene ualere.*

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum & plebē epistola de quodā Aurelio ordinato lectore, in qua asserit nō fuisse necessarium iuxta morem quid ab eis de meritis eius quęrere, quoniam expectanda humana iudicia non sunt, ubi diuina suffragia pręcedunt.

EPISTOLA V.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIA*conis, & plebi uniuersæ* *Salutem.*

IN ordinandis clericis fratres charißimi, solemus uos antè consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed expectanda non sunt testimonia humana, cum præcedant diuina suffragia. Aurelius frater noster illustris adolescens, à Dño iam probatus & Deo charus, est in annis adhuc nouellus, sed in uirtutis ac fidei laude prouectus. Minor in ætatis suæ indole, sed maior ī honore. Gemino hic agone certauit, bis cōfessus, et bis cōfeßionis suæ uictoria gloriosus, et quādo uicit in cursu factus extorris, et cum denuo certamine fortiore pugnauit, triūphator et uictor in prælio paßionis. Quoties aduersarius prouocare seruos Dei uoluit, toties fortißimus ac prōptissimus miles & pugnauit et uicit. Parum fuerat sub oculis antè paucorū, qñ extorris fiebat, congressum fuisse, meruit & in foro cōgredi clariore uirtute, ut pòst magistratus & proconsulē uinceret, & post exiliū tormenta superaret. Nec inuenio quid in eo prædicare plus debeam, gloriā uulnerū, an uerecundiam morū, quòd honore uirtutis insignis est, an quòd pudoris admiratione laudabilis. Ita et dignitate excelsus est, et humilitate submissus, ut appareat illum diuinitus reseruatum, qui ad eccle

Aurelij commendatio.

Aurelij Agō.

Aurelius exēplar ecclesiasticæ disciplinæ.

alias, Vt quomodo in passione uirtutibus uicerat, ita post confessionem mortibus emineret.

siasticam disciplinam cæteris esset exemplo, quomodo serui Dei in confeßione uirtutibus uincerent, post confeßionem moribus eminerent. Merebatur talis clericæ ordinationis ulteriores gradus & incremēta maiora, nō de annis suis, sed de meritis æstimandus, sed interim placuit, ut ab officio lectionis inciat, quia & nihil magis cōgruit uoci, quæ Dn̄m gloriosa prædicatione cōfessa est, quā celebrādis diuinis lectionib. personare post uerba sublimia, quæ Christi martyriū prolocuta sunt: Euangelium Christi legere, unde martyres fiunt: Ad pulpitum post catastam uenire: Illhic fuisse conspicuum gentilium multitudini, hic à fratribus conspici: Illhic auditum esse cū miraculo circūstantis populi, hic cū gaudio fraternitatis audiri. Hūc igitur fratres dilectißimi à me & à collegis, qui præsentes aderant, ordinatū sciatis, quòd uos scio & libenter amplecti, & optare tales in ecclesia nostra quā plurimos ordinari. Et quoniam semper gaudiū properat, nec potest moras ferre lætitia, dominico legit. Interim uobis hoc die auspicatus est pacē, dum dedicat lectionem. Vos orationi frequenter insistite, & preces nostras uestris precibus adiuuate, ut Domini misericordia* fauens nobis citò plebi suæ, & sacerdotem reddat incolumē, & martyrem cum sacerdote lectorē. Opto uos in Deo patre & Christo IESV semper bene ualere.*

Catasta, id est, compes lignea qua uinciuntur serui.

Gaudium properat.

alias, parcens

ARG. SEQ. EPIST.

Ad martyres epistola, in qua eos ad amorē martyrij inuitans, docet Dominum non tantum seruos in certamine spectare, sed & ipsum unà luctari, & coronare pariter & coronari.

EPISTOLA VI.

CYPR. MARTYRIBVS ET CONFESsoribus IESV Christi, & Domini nostri perpetuam SALVTEM.

Xulto lætus et gratulor fortiß. ac beatißimi fratres cognita fide ac uirtute uestra, in qbus mater ecclesia gloriatur, gloriata & nuper quidem cũ cõfeßione* præstante suscepta pœna est, quæ confeßores Christi fecit extorres. Cõfeßio tamẽ præsens quantò in paßione fortior, tantò clarior & maior in honore. Creuit pugna, creuit & pugnantiũ gloria. Nec retardati estis ab acie tormentorum metu, sed ipsis tormentis magis estis ad aciẽ prouocati, fortes et stabiles ad maximi certaminis pretiũ prompta deuotione prodistis. Ex quibus quosdam iam cumperi coronatos, quosdam uerò ad coronam uictoriæ proximos: uniuersos uerò, quos agmine glorioso carcer inclusit, pari ac simili calore uirtutis ad gerendum certamen animatos, sicut eße oportuit in diuinis castris milites Christi, ut incorruptam fidei firmitatem non blanditiæ decipiant, non minæ terreant, non cruciatus ac tormenta deuincant, quia maior est qui præest in nobis, quã qui in hoc mundo est. Nec plus ad deijciendũ potest terrena* pœna, quàm ad erigendum tutela diuina. Probata res est certamine fratrum glorioso, qui ad tormenta uincẽda cæteris duces facti, exemplum uirtutis ac fidei præbuerunt, congreßi in acie donec acies succumberet uicta. Quibus ego uos laudibus fortißimi prædicem fratres? robur pectoris uestri, & perseuerantiam fidei quo præconio uocis exornem? Tolerastis usq; ad consummationem gloriæ durißimam quæstionem, nec ceßistis supplicijs, sed uobis potius supplicia ceßerunt. Finem doloribus quem tormenta non dabant, coronæ dederunt.* Quæstio grauior ad hoc diu perseuerauit, non ut stantem fidem deijceret, sed ut homines Dei ad Deũ uelocius mitteret. Vidit admirata præsentiũ multitudo cœleste certamẽ, certamẽ Dei, certamen spirituale, prælium Christi, stetisse seruos eius uoce libera, mente incorrupta, uirtute diuina, telis quidem secula-

alias, per tantos.

Milites Christi nullo uincuntur tormẽto.

alias, potẽtia

Commẽdatio martyrum.

alias, Laniena.

ribus nudos, sed armis fidei credenteis armatos. Steterũt torti torquentibus fortiores, & pulsantes ac laniantes ungulas, pulsata ac laniata membra uicerunt. Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæuiẽs diu plaga repetita, quamuis rupta compage uiscerum torqueretur in seruis Dei iam non mẽbra sed uulnera. Fluebat sanguis, qui incendium persecutionis extingueret, qui flammas & ignes gehennæ glorioso cruore sopiret. O quale illud fuit spectaculum Deo, quàm sublime, quàm magnum, quàm Dei oculis sacramẽto ac deuotione militis eius acceptum. Sicut scriptũ est in psalmis spiritu loquente ad nos: Pretiosa in conspectu Domini mors iustorum eius: pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consummatione uirtutis. Quàm lætus in illis Christus fuit, quàm libens in talibus seruis suis & pugnauit & uicit protector fidei, dans credentibus tantum, quantum se credit capere, qui sumit. Certamini suo affuit, præliatores atq; assertores sui nominis erexit, corroborauit, animauit. Et qui pro nobis mortem semel uicit, semper uincit in nobis. Cum uos, inquit, tradiderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Documentũ rei præsens prælium exhibuit. Vox plena spiritu sancto de martyris ore prorupit, cum Mappalicus beatissimus inter cruciatus suos proconsuli diceret: Videbis cras agonem. Et quod ille cum uirtutis atq; fidei testimonio dixit, Dominus impleuit. Agon cœlestis exhibitus est. Dei seruus in agonis promissi certamine coronatus est. Hic est agon quẽ propheta Esaias ante promisit, dicẽs: Nõ pusillum uobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem. Et ut ostẽderet quis hic agon esset futurus, addidit, dicens: Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabitis nomen eius Emmanuel. Hic est agon fidei

[Margin: Mors sanctorum pretiosa. Psal. 115.]
[Margin: Matth. 10.]
[Margin: Mappalicus martyr.]
[Margin: Esa. 7.]

nostræ qua congredimur, qua uincimus, qua coronamur. Hic *est agon quem nobis ostendit beatus apostolus* Paulus, *in quo oportet nos currere, & ad coronam gloriæ peruenire*. *Nescitis, inquit, quia qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite, ut omnes occupetis*. 1.Cor.9. Omnis *enim qui agonizatur, in omnibus continens est, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Item *suum ostendens certamen, & hostiam se domino citò futurum esse promittens ait*: Ego *iam delibor, & tempus instat assumptionis meæ*. Bonum *agonem certaui, cursum perfeci, fidem seruaui*. Iam *superest mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet* Dominus *in illum diem iustus iudex: nō solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius*. 2.Timot.4. Hunc *igitur agonem per prophetas antè prædictum, per* Dominum *commissum, per apostolos gestum*, Mappalicus *suo & collegarum suorum nomine proconsuli repromisit, nec fefellit in promisso suo uox fidelis, pugnam, quam spopondit, exhibuit, & palmam quam meruit accepit*. Istum *hunc beatissimum martyrem & alios participes eiusdem congreßionis, & comites, in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione uictores, ut cæteri quoque sectemini & opto pariter & hortor, ut quos uinculum confeßionis & hospitium carceris simul iunxit, iungat etiam & consummatio uirtutis, & corona cœlestis, ut lacrymas matris ecclesiæ, quæ plangunt ruinas & funera plurimorũ, uos uestra lætitia tergeatis, & cæterorum quoq; stantium firmitatem uestri exempli prouocatione solidetis*. Hortatur ad martyrium. Si *uos acies uocauerit, si certaminis uestri dies uenerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes uos sub oculis præsentis* Domini *dimicare, confeßione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire*. Certantibus praeest dominus. Qui *non sic est, ut seruos suos tantum spectet, sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter & coro-*

natur. Quòd si ante diem certaminis nostri de indulgẽtia Dei pax superuenerit, uobis tamẽ manet uolũtas integra & conscientia gloriosa. Ne cõtristetur aliquis ex uobis quasi illis minor, qui ante uos tormẽta perpeßi uicto & calcato seculo ad Dominũ glorioso itinere uenerunt. Dominus scrutator est renis, & cordis arcana perspicit, & intuetur oculta. Ad coronã Dei promerẽdam sufficit ipsius testimoniũ solũ, qui iudicaturus est. Ergo utraq; res fratres dilectißimi, sublimis est pariter & illustris. Illa securior, ad Dominum nostrum uictoriæ consummatorẽ properare: hæc lætior, accepto post gloriam commeatu, in ecclesia laude florere. O beatam ecclesiam nostram, quam sic honor diuinæ dignationis illuminat, quam tẽporibus nostris gloriosus martyrũ sanguis illustrat. Erat ante in operibus fratrum candida, nunc facta est in martyrum cruore purpurea. Floribus enim nec rosæ nec lilia desunt. Certẽt nũc singuli ad utriusq; honoris amplißimã dignitatẽ. Accipiant coronas uel de operibus cãdidas, uel de sanguine purpureas. In cœlestibus castris & pax & acies habẽt flores suos, quibus milites Christi ob gloriã coronantur. Opto uos fortißimi ac beatißimi fratres semp in Domino bene ualere, et nostri meminiße.

Dominus cordis scrutator.

ARG. EPISTOLAE SEQ.

Epistola prsbyterorum & diaconorum Romæ consistentium ad beatum Cyprianũ, in qua illi gratias agunt, quòd ipsos consiliorum suorum & laudis participes esse uoluerit.

EPISTOLA VII.

CYPR. PAPAE PRESBYTERI ET *diaconi Romæ consistentes salutem.*

*Q*Vanquàm bene sibi conscius animus, & Euangelicæ disciplinæ uigore subnixus, & uerus sibi in decretis cœlestib. testis effectus soleat se solo Deo iudice eße cõtentus, nec alterius aut lau-

des petere, aut accusationes pertimescere, tamen geminata sunt laude cõdigni, qui cum conscientiã sciant Deo *soli debere se iudici, actus tamen suos desiderant & ab ipsis suis fratribus comprobari.* Q*uod te frater Cypriane facere non mirum est, qui pro tua uerecundia & ingenita industria consiliorum tuorũ nos nõ tam iudices uoluisti, quàm participes inueniri, ut in tuis rebus gestis laudẽ tecum, dum illas probamus, inueniremus, & tuorũ consiliorũ cohæredes, quia & affirmatores esse possemus.* Idem *enim omnes crederemur operati, in quo deprehenderemur eadẽ oẽs censuræ & disciplinæ consensione sociati.* Q*uid enim magis, aut in pace tam aptum, aut in bellis persecutionis tam necessarium, quàm debitam seueritatẽ diuini uigoris tenere? quam qui remiserit, instabili rerũ cursu erret necesse est, & huc atq; illhuc uarijs & incertis negotiorum tẽpestatibus dißipetur, & quasi extorto de manibus consiliorũ gubernaculo, nauẽ ecclesiasticæ salutis illidat in scopulos, ut appareat nõ aliter saluti ecclesiasticæ cõsuli posse, nisi si qui & cõtra ipsam faciunt, quasi quidã aduersi fluctus repellãtur, & disciplinæ ipsius semper custodita ratio, quasi salutare aliquod gubernaculũ in tẽpestate seruetur.* Nec hoc no*bis nunc nuper cõsilium cogitatũ est, nec hæc apud nos aduersus improbos modò superuenerũt repentina subsidia, sed antiqua fides disciplina legitur antiqua, quoniã nec tantas de nobis laudes* Apostolus *protulisset, dicẽdo:* Q*uia fides uestra prædicatur in toto mundo, nisi iam exinde uigor iste radices fidei de tẽporibus illis mutuatus fuisset, quarum laudũ & gloriæ degenerem fuisse, maximum crimen est.* Minus *est enim dedecoris, nunquàm ad præconium laudis accessisse, quàm de fastigio laudis ruisse.* Minus *est criminis, honoratum bono testimonio non fuisse, quàm honorem bonorum testimoniorum perdidisse.* Minus *est, sine prædicatione uirtutum ingnobilem sine laude iacuisse, quàm exhæredem fidei factum laudes*

Disciplina gubernaculũ in tempestate.

Honoris iacturam facere dedecorosum.

proprias perdidisse. Ea enim quæ in alicuius gloriam proficiuntur, nisi anxio & solicito labore seruantur, in inuidiam maximi criminis intumescunt. Hoc nos non falsò dicere superiores nostræ literæ probauerunt, in quibus uobis sententiam nostram dilucida expositione protulimus, & aduersus eos qui seipsos infideles illicita nefariorum libellorum professione prodiderunt, quasi hoc euasuri irretientes illos diaboli laqueos uiderentur, quo non minus quàm si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum contestati fuerant, tenerentur, sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentes cum fierent non affuissent, cum præsentiam suam utique ut sic scriberentur mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui ut faceret impetrauit: nec alienus à crimine, cuius consensu, licet non à se admissum crimen, tamen publice legitur, & cum totum fidei sacramentum in confessione CHRISTI nominis intelligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione præstigias quæri negauit, & qui uult uideri paruisse, negasse uoluit, necnon etiam contra illos quoque qui illicitis sacrificijs manus suas atque ora polluerant, pollutis antè mentibus proprijs, unde etiam sunt ipsæ manus atque ora polluta, fidem nostram consensumq; monstrauimus. Absit enim ab ecclesia Romana uigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nisi uos seueritatis euersa fidei maiestate dissoluere, ut cum adhuc non tantum iaceant, sed & cadant euersorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum utique non profutura testentur, & noua per misericordiam falsam, uulnera ueteribus transgreßionis uulneribus imprimantur, ut miseris ad euersionem maiorem eripiatur & pœnitentia. Vbi enim indulgentiæ poterit medicina proficere, si etiam ipse medicus inter præcepta pœnitentiæ indulget periculis, si tantummodo perit uulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere cicatricem?

Libellati.

Criminis particeps est qui consentit.

Sacrificati.

Hoc non est curare, sed si dicere uerum uolumus, occidere. Quanquam confessorum quoq; , quos hic adhuc in carcerem dignitas suæ confeßionis inclusit, & ad certamen Euangelicũ *sua fides in confeßione iam gloriosa semel coronauit, literas habeas cõspirantes cum literis nostris, quibus seueritatẽ* Euan*gelicæ disciplinæ protulerunt, & illicitas petitiones ab ecclesiæ pudore reuocarunt.* Nisi *hoc fecissent disciplinæ* Euange*licæ, ruina non facilè sarciretur, præsertim cũ nulli magis tam congruens esset tenorem* Euangelici *uigoris illibatum dignitatemq; seruare, quàm qui se excruciandos & excarnificandos pro* Euãgelio *furentibus tradidissent, ne martyrij honorẽ merito perdidissent, si in occasione martyrij præuaricatores* Euã*gelij esse uoluissent.* Nam *qui qd' habet, non custodit in eo ex quo illud poßidet, dum id ex quo poßidet, uiolat, amittit illud quod poßidebat.* In *quo loco maximas tibi atque uberes gratias referre debemus & reddimus, quòd illorum carceris tenebras literis tuis illuminasti, quòd ad illos uenisti, quomodo introire potuisti, quòd illorũ animos sua fide & confeßione robustos, tuis allocutionibus literisq; recreasti, quòd felicitates eorũ condignis laudibus prosecutus, accẽdisti ad multo ardentiorẽ cœlestis gloriæ cupiditatẽ, quòd pronos impulisti, quòd ut credimus & optamus uictores futuros uiribus tui sermonis animasti, quanquam hoc totum de fide confitentium & de diuina indulgentia uenire uideatur, tamen in martyrio suo tibi ex aliquo debitores facti esse uideantur. Sed ut ad id, unde digressus sermo uidebatur esse, rursus reuertatur, quales literas in Siciliam quoque miserimus, subiectas habebis. Quanquàm nobis differentiæ huius rei neceßitas maior incumbat, quibus (post excessum nobilißimæ memoriæ uiri* Fabiani) *nondum est episcopus propter rerum & temporum difficultates constitutus, qui omnia ista moderetur, & eorum qui lapsi sunt, poßit cum autoritate & cum consilio habere ratio=*

Gratias agũt Cypriano.

nem. Quanquàm nobis in tam ingenti negotio placeat, quod & tu ipse tractasti prius, ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus, pariter astantibus laicis, facta, lapsorum tractare rationem. Perquàm enim nobis & inuidiosum & onerosum uidetur non per multos examinare, quod per multos commissum uideatur fuisse, & unam sententiam dicere, cum tam grande crimen per multos diffusum notetur exisse, quoniam nec firmum decretum potest esse, quod non plurimorum uidebitur habuisse consensum. Aspice totum orbem penè uastatum, & ubiq; iacere deiectorum reliquias, & idcirco tam grande expeti consilium, quàm latè propagatum uidetur esse malum. Non sit minor medicina quàm uulnus est, non sint minora remedia quàm funera, ut quomodo qui ruerunt, ob hoc ruerunt, quòd cæca temeritate nimis incauti fuerunt: ita qui hoc disponere nituntur, omni consiliorum moderamine utantur, ne quod nõ oportet factum, tanquam irritum ab omnibus iudicetur. Vno igitur eodemq; consilio, iisdem precibus & fletibus tam nos qui usque adhuc uidemur temporis istius ruinas subterfugisse, quàm illi qui in has temporis uidentur clades incidisse, diuinam maiestatem deprecantes, pacem ecclesiastico nomine postulemus. Mutuis uotis nos inuicem foueamus, custodiamus, armemus: oremus pro lapsis, ut erigantur: oremus pro stantibus, ut non ad ruinas usq; tententur: oremus ut qui cecidisse referuntur, delicti sui magnitudinem agnoscentes, intelligant non momentaneam neq; præproperam desiderare medicinam. Oremus ut effectus indulgentiæ lapsorum subsequatur pœnitentiam, ut intellecto suo crimine uelint nobis interim præstare patientiam, nec adhuc fluctuantem turbare ecclesiæ statũ, ne interiorem nobis persecutionem ipsi incendisse uideantur, & accedat ad criminum cumulum, quòd etiã inquieti fuerunt. Maximè enim illis con-

Orationi instandũ monet

gruit uerecundia, quorum in delictis damnatur mens inuerecunda. Pulsent sane fores, sed non utique confringant. Adeant ad limen Ecclesiæ, sed non utique ut transiliant. Castrorum cœlestium excubent portis, sed armati modestia, qua intelligant se desertores fuisse. Resumant precum suarum tubam, sed qua non bellicum clangant. Arment se quidem modestiæ telis, & quem negando mortis metu, fidei dimiserant clypeum, resumant, sed ut contra hostem diabolum uel nunc armati, non contra ecclesiam, quæ illorum dolet casus, armatos esse se credant. Multum illis proficiet petitio modesta, postulatio uerecunda, humilitas necessaria, patientia non otiosa. Mittat legatos pro suis doloribus lacrymas. Aduocatione fungantur ex intimo pectore prolati gemitus, dolorem probantes commißi criminis & pudorem. Immo si dedecoris admißi magnitudinem perhorrescunt, si pectoris & conscientiæ suæ letalem plagam & sinuosi uulneris altos recessus uerè medica manu tractant, erubescant & petere, nisi quia maioris est rursum & periculi & pudoris, auxilium pacis non petisse. Sed hoc totum in sacramento, sed in ipsius postulationis lege temporis facto temperamento, sed postulatione demissa, sed prece subdita, quoniam & qui petitur flecti debet, non incitari, & sicut respici debet diuina clementia, sic respici debet & diuina censura, & sicut scriptum est: Donaui tibi omne debitum, quia me rogasti: sic scriptum est: Qui me negauerit coràm hominibus, negabo & ego eum coràm patre meo, & coràm angelis eius. Deus enim ut est indulgens, ita est præceptorum suorum exactor, & quidem diligens, & sicut ad conuiuia uocat, sic habitum nuptiarum non habentem ligatis manibus & pedibus extra sanctorum cœtum foras iactat. Parauit cœlum, sed parauit & tartarum. Parauit refrigeria, sed parauit etiam æterna supplicia. Parauit inacceßibilem lucem, sed parauit etiam perpetuæ noctis uastam æter-

Modestiæ tela sumenda.

Lacrymæ legati dolorũ.

Matth. 18.

Matth. 10.

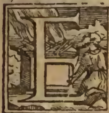
namq; caliginem. Cuius temperamenti moderamen nos hic tenere quærentes diu, & quidem multi, & quidem cum quibusdã episcopis uicinis nobis & appropinquantibus, & quos ex alijs prouincijs longè positis persecutionis istius ardor eiecerat, ante constitutionem episcopi nihil innouandum putauimus, sed lapsorum curam mediocriter temperandam esse credidimus, ut interim dum episcopus dari à Deo *nobis sustinetur, in suspẽdio eorum qui foris possunt dilatione sustineri, causa teneatur: eorum autem, quorum uitæ suæ fine urgens exitus dilationem non potest ferre, acta pœnitentia & professa frequenter suorum detestatione factorum, si lacrymis, si gemitibus, si fletibus dolentis ac uerè pœnitentis animi signa prodiderint, cum spes uiuendi secundum hominem nulla substiterit, ita demum cautè & solicitè subueniri,* Deo *ipso sciẽte quid de talibus faciat, qualiter iudicij sui examinet pondera, nobis tamen anxiè curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec uerè pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem.* Optamus *te beatißime ac gloriosissime papa semper in domino bene ualere.*

ARG. SEQ. EPIST.

Epistola beati Cypriani ad Cornelium papam Romanum, de quibusdam, Nouatiano & Nouato schismaticis, ubi illorum probra commemorat.

EPISTOLA VIII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI

T *cum diligentia & dilectione fecisti frater charißime festinatò ad nos mittẽdo* Nicephorum *acoluthum, qui nobis & de cõfessoribus regreßis gloriosam lætitiam nuntiaret, & aduersus* Nouatiani *&* Nouati *nouas et perniciosas ad impugnandũ* Chri*sti ecclesiam machinas plenißimè instrueret.* Nam cum pridie

isthuc uenisset hæreticæ prauitatis nocens factio, ipsa iam perdita, & alios qui sibi consenserint perditura, postero die Nicephorus *cum uestris literis superuenit, quibus & didicimus, & docere atque instruere cæteros cœpimus,* Euaristum *de episcopo iam nec laicum remansisse cathedræ & plebis extorrem, & de ecclesia Christi exulem, per alias longè prouincias oberrare, & ipsum ueritatis ac fidei naufragum factum, circa quosdam sui similes paria naufragia concitare:* Nicostratum *uerò diacono sanctæ administrationis amisso, ecclesiasticis pecunijs sacrilega fraude subtractis, & uiduarum ac populorum depositis denegatis, non tam in Africam uenire uoluisse, quàm conscientia rapinarum & criminum nefandorum illhinc ab urbe fugisse: & nunc ecclesiæ desertor ac profugus, quasi mutasse sit hominem, mutare regionem: cõfessorem se ultro iactat & prædicat, cum Christi confessor nec dici, nec esse iam possit, qui ecclesiam Christi negauit.* Nam cum Paulus *apostolus dicat:* Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & erunt duo in unam carnem: *Sacramentũ istud magnum est, ego autem dico in Christum & in ecclesiam: Cum hoc, inquã, beatus apostolus dicat, & Christum pariter atq; ecclesiæ unitatem indiuiduis nexibus cohærentem, sancta sua uoce testetur, quomodo potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi atque in eius ecclesia non est?* Aut *quomodo assumit sibi regendæ aut gubernandæ ecclesiæ curam, qui spoliauit & fraudauit ecclesiam Christi?* Nam de Nouato *nihil inde ad nos fuerat nuntiandum, cum magis per nos uobis debeat* Nouatus *ostendi rerum nouarum semper cupidus, auaritiæ inexplebilis, rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus, semper isthic episcopis male cognitus, quasi hæreticus semper & perfidus omnium sacerdotum uoce damnatus, curiosus semper ut prodat, ad hoc adulatur ut fallat, nunquam fidelis ut diligat, fax & ignis ad con-*

Euaristus relicto episcopatu uagus.

Nicostratus desertor ecclesiæ.

Ephes. 5.

Nouatus nouarum rerum cupidus.

Nouati cura in circumuenendo.

flanda seditionis incendia, turbo & tempestas ad fidei facienda naufragia, tranquillitatis aduersarius, pacis inimicus. Denique Nouato illhinc à nobis recedente, *id est, procella & turbine recedente, ex parte illhic quies facta est, & gloriosi ac boni cōfessores, qui de ecclesia illo incitante discesserant, postea quàm ab urbe ille discessit, ad ecclesiam reuerterunt.* Idem *est* Nouatus *qui apud nos primum discordiæ & schismatis incendium seminauit, qui quosdā isthic ex fratribus ab episcopo segregauit, qui in ipsa persecutione ad auertendas fratrum mentes alia quædam persecutio nostris fuit.* Ipse *est, qui* Felicißimum *satellitem suum diaconum nec permittente me, nec sciente, sua factione & ambitione constituit, & cum sua tempestate* Romæ *quoque ad euertendam ecclesiam, nauigans similia illhic & paria molitus est, à clero portionē plebis auellens, fraternitatis bene sibi cohærentis & se inuicem diligentis concordiam scindens.* Planè *quoniam pro magnitudine sua debeat* Carthaginem Roma *præcedere, illhic maiora & grauiora commisit.* Qui *isthic aduersus ecclesiam diaconum fecerat, illhic episcopum fecit.* Nec *hoc quisquam miretur in talibus.* Feruntur *semp mali suo furore dementes, & posteaquam scelera fecerint, conscientia ipsa sceleratæ mentis agitantur.* Nec *remanere in ecclesia* Dei *possunt, qui deificam & ecclesiasticam disciplinam nec actus sui conuersatione, nec morum pace tenuerunt.* Spoliati *ab illo pupilli, fraudatæ uiduæ, pecuniæ quoq; ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in eius furore conspicimus.* Pater *etiam eius in uico fame mortuus, & ab eo in morte postmodū nec sepultus.* Vterus *uxoris calce percussus, & partione properāte in parricidium partus expressus.* Et *damnare nunc audet sacrificantium manus, cum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius qui nascebatur, occisus est.* Hanc *conscientiam criminum iam pridem timebat, propter hoc se non de presbyterio excitari tantum, sed & cōmu-*

Mali suo semper feruntur malo.

Nouati parricidium.

nicatione prohiberi pro certo tenebat. Et urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos causa eius ageretur, nisi persecutio antè uenisset, quàm iste uoto quodam euadendæ & lucrandæ damnationis excipiens, hæc omnia cōmisit & miscuit, ut qui eijci de ecclesia & excludi habebat, iudicium sacerdotum uoluntaria discessione præcederet, quasi euasisse sit pœnam, præuenisse sententiam. Circa cæteros autem fratres elaboramus, quos ab eo circumuentos dolemus, ut ueteratoris perniciosum latus fugiant, ut letales laqueos solicitantis euadant, ut de qua ille pelli diuinitus meruit, ecclesiam repetant. Quos quidem, Domino adiuuante, per eius misericordiam regredi posse confidimus. Neque enim potest perire, nisi quē constat esse periturū, cum Dñs in euangelio suo dicat: Omnis plantatio, quā nō plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Matth. 15. *Qui plātatus nō est præceptis Dei patris et monitis, solus poterit de ecclesia ille discedere, solus episcopis derelictis cū schismaticis et hæreticis in furore manere. Cæteros uerò nobiscū adunabit Dei p̄ris misericordia, et Christi dñi n̄ri ĩdulgētia, et n̄ra patiētia. Opto te frater charißime semp bñ ualere.*

ARG. EPIST. SEQ.

Eiusdem ad eundem Cornelium epistola.

EPISTOLA IX.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

T religiosum nobis & necessarium existimaui frater charißime ad confessores, qui illhic sunt & Nouatiani & Nouati obstinatione & prauitate seducti, de ecclesia recesserunt, literas breues facere, quibus eos pro affectione mutua cōuenirem, ut ad matrem, id est, ecclesiam catholicam reuertantur, quas literas tibi ab Ethippo diacono legi prius mādaui, nequis aliud me scripsisse fingeret, quàm quod meis literis continetur. Mandaui

tamen eidē Ethippo à me ad uos misso, ut de tuo arbitrio rem gerat, et si easdē literas cōfessoribus putaueris esse credendas, ut eas tradat. Opto *te frater charissime semper bene ualere.*

ARG. EPIST. SEQ.

Eiusdem ad eundem epistola, in qua cum nequiuerit Christianæ charitatis uinculo uagātes copulare, ait eos neglexisse, & nihil temere à maledicis audire, ac ordinationem suam per se & collegas stabilire.

EPISTOLA X.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

Vod seruis Dei *& maximè sacerdotibus iustis & pacificis congruebat frater charissime, miseramus nup collegas nostros* Caldonium *&* Fortunatum, *ut non tantum persuasione literarum nostrarum, sed præsentia sua & consilio omnium uestrum eniterentur quantum possent, & elaborarent, ut ad catholicæ ecclesiæ unitatem scissi corporis membra componerent, et* Christianæ *charitatis uinculo copularent. Sed quoniam diuersæ partis obstinata & inflexibilis pertinacia non tantum radicis & matris sinum atq; complexum recusauit, sed etiam gliscente, & in peius recrudescente discordia episcopum sibi constituit, & contra sacramentum semel traditum diuinæ dispositionis & catholicæ unitatis, adulterum & contrarium caput extra ecclesiam fecit, acceptis literis tam tuis, quàm collegarū nostrorum, item aduentantibus bonis uiris & nobis charissimis collegis nostris* Pompeio *&* Stephano, *à quibus hæc omnia nobis cum lætitia communi asseuerata sunt firmiter & probata, secundum quod diuinæ traditionis & ecclesiasticæ institutionis sanctitas ac pariter ueritas exigebat, literas nostras ad te reximus. Sed & per prouinciā nostram hæc eadē collegis nostris singulis in notitiam perferentes, ab his quoq;*

fratres nostros cum literis dirigendos esse mandauimus. Quã=quàm mens nostra & propositum iam tunc fratribus & ple=bi isthic uniuersæ manifestum fuisset, quando literis nuper ab utraq; parte susceptis tuas literas legimus, & episcopatus tui ordinationem singulorum auribus intimauimus. Honoris etiã *communis memores, & * grauitatis sacerdotalis, ac sanctita tis respectum tenentes, ea quæ ex diuerso in librum missum cõ gesta fuerant, aceruationibus criminosis respuimus, conside=rantes pariter & ponderantes, quòd in tanto fratrum religio=so cœtu considentibus* Dei *sacerdotibus & altari posito nec legi debeant, nec audiri.* Neq; *enim facilè promenda sunt, & incautè ac temere publicanda, quæ discordioso stylo audien=tibus scandalum moueant, & fratres longe positos ac trans mare constitutos incerta opinione confundant.* Viderint *qui uel furori suo, uel libidini seruientes, & diuinæ legis ac san=ctitatis immemores, iactitare interim gestiunt quæ probare non possunt: & cum innocentiam destruere atque expugnare non ualeant, satis habent fama mendacij, & falsorum ore ma=culas inspergere.* Certè *quod præpositis & sacerdotibus con=gruit, danda opera est, ut talia cum à quibusdã scribuntur, per nos respuantur.* V*bi enim erit quod discimus, ac docemus scri=ptum esse:* Contine *linguam tuam à malo, et labia tua ne loquã tur insidiosè.* Item *alibi:* Os *tuum abundauit malitia, & lin=gua tua complectebatur insidias: sedens aduersus fratrem tuũ detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalũ.* Item *quod* A*postolus dicit:* Omnis *sermo malus de ore uestro non procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiã audientibus.* Porrò *hæc fieri debere ostendimus, siquando ta=lia quorundam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi a=pud nos non patimur, & idcirco frater charissime cum ad me talia aduersum te & compresbyteros tecum considentes scri=pta uenissent, clero & plebi legi præcepi, quæ religiosam sim*

alias, gratiæ

Psal. 33 & 49.

Ephes. 4.

plicitatem sonabant, nec ullis maledicorum & conuiciorum latratibus perstrepebant. Quòd autem scripta collegarum nostrorũ qui illhic ordinationi tuæ affuerunt desiderauimus, non ueteres mores obliti, nouum aliquid quærebamus. Nam satis erat, ut tu te episcopum factis literis nuntiares, nisi esset ex diuerso discrepans factio, quæ criminosis & calumniosis commentis suis collegarum pariter ac fratrum plurimorum turbaret mentes, & corda confunderet. Cui rei sopiendæ necessarium duximus, ut scribentium nobis inde collegarum nostrorum firma & solida autoritas pareretur. Qui moribus ac uitæ & disciplinæ tuæ condigna literarum suarum testimonia prædicantes, æmulis quoq; & rerum uel nouitate, uel prauitate gaudentibus, omnẽ ambigendi & discrepandi scrupulum sustulerunt, & secundum consilium nostrum salubri ratione liberatas in hoc fluctu æstuantium fratrum mentes, syncerè ac firmiter tuum sacerdotiũ probauerunt. Hoc enim uel maximè frater & laboramus, & laborare debemus, ut unitatem à Domino, & per apostolos nobis successoribus traditam quantum possumus, obtinere curemus, & quod in nobis est palabundas & errantes oues, quas quorundam peruicax factio, & hæretica tentatio à matre secernit, in ecclesiã colligamus, illis solis foris remanentibus, qui in obstinatione sua uel furore perseuerarunt, & ad nos redire noluerunt, discretionis & separationis à se factæ, & ecclesiæ derelictæ ipsi rationem domino reddituri. Quantum uerò hic ad presbyterium quorundam & Felicißimi causam pertinet, quid hic actum sit, ut scire posses, literas ad te collegæ nostri manu sua subscriptas miserunt. Qui auditis eis quid senserint, & quid pronuntiauerint, ex eorum literis disces. Melius autem frater facies, si etiã exemplaria literarum, quæ ad te legenda pro dilectione communi per Calydonium & Fortunatum collegas nostros proximè miserã, quæ de eodẽ Felicißimo & de presbyterio eius-

Vnitas à Deo et apostolis data successoribus seruanda.

dem* ad clerum isthic, nō ad plebem scripserā, legi illhic fra- tribus iubeas, quæ & ordinationem & rationem rei gestæ lo- quantur, ut tam isthic, quàm illhic circa omnia per nos fra- ternitas instruatur. Exemplaria autem eadem nunc quoq; per Meßium hypodiaconum à me missum & Nicephorum aco- luthū trāsmisi. Opto te frater charißime semper bene ualere.

*alias, ad ecclesiam nostram & ad plebē.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad eundem epistola de supradictis hęreticis, qui Cornelium male papam creatum asserebant, uolentes alium constituere.

EPISTOLA XI.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

Venerūt ad nos frater charißime mißi à Nouatiano Maximus presbyter, et Augendus diaconus, & Mecheus quidā, et Lōginus. Sed enim cum ex literis quas secū ferebāt, & ex eorū sermone atque aßeueratione Nouatianum episcopum factum comperissemus illicitè, & contra ecclesiam catholicam factæ ordinationis prauitate commoti, à communicatione eos nostra statim cohibēdos esse censuimus, refutatis interim ac retusis, quæ obstinatè ac pertinaciter asserere tentabant: nam ego & collegæ mei plurimi, qui ad me conuenerant, expectauimus aduentum collegarum nostrorum Calydonij & Fortunati, quos ad te nuper & coepiscopos nostros, qui ordinationi tuæ affuerant, legatos miseramus, ut eis aduentantibus, & rei gestæ ueritatem reportantibus, maiore autoritate & elucidata per eos probatione partis aduersæ improbitas frangeretur. Superuenerūnt uerò Pompeius & Stephanus collegæ nostri, qui & ipsi quoque ad instruendos isthic nos manifesta secundum grauitatem ac fidem suam indicia ac testimonia protulerunt, ut nec necesse fuerit audiri ultrà eos qui à Nouatiano uenerant mißi.

Qui cum statione inuidiosis quoque conuicijs & clamoribus turbulentis proruerent & flagitarent, ut crimina quæ se afferre ac probare dicebant publicè à nobis, & à plebe cognoscerētur, grauitati nostræ negauimus conuenire, ut collegæ nostri iā delecti & ordinati, & laudabili multorum sententia comprobati, uentilari ultra famam ore maledico, & æmulantiū uoce pateremur, & qui à quibus refutati & compreßi sunt, & illicitis conatibus hæresim fecisse nudati sunt, in epistolam cōgerere longum fuit, ex Primitiuo compresbytero nostro plenißimè singula, cum ad uos uenerit, audietis. Ac ne eorū furens audacia unquam desisteret, hic quoque in schismatis partes Christi membra distrahere. & catholicæ ecclesiæ corpus unum scindere ac laniare nituntur, ut ostiatim per multorū domos, uel oppidatim per quasdam ciuitates discurrentes obstinationis suæ, & erroris scißi sibi quærant comites. Quibus semel responsum dedimus, nec mandare desistimus, ut perniciosa dissensione & concertatione deposita, impietatem esse sciant, matrem deserere: & agnoscant atque intelligant, episcopo semel facto, & collegarum ac plebis testimonio & iudicio comprobato, alium constitui nullo modo posse: proinde pacificè sibi ac fideliter consuluisse, ut si se assertores Euangelij & Christi esse cōfitentur, prius ad ecclesiā reuertantur. Opto te frater semper bene ualere.

ARG. SEQ. EPIST.

Ad eundem epistola, in qua cōgratulatur de quibusdam ad ecclesię unitatem reuersis, qui à schismaticis deprauati fuerant.

EPISTOLA XII.

CYPRIANVS CORNELIO FRATRI SALVTEM.

Et egisse

T egisse nos & agere fratrer charissime maximas gratias sine cessatione profitemur Deo patri omnipotēti & Christo eius Domino et Deo nostro salutari, quòd sic ecclesia diuinitus protegatur, ut unitas eius & sanctitas non iugiter, nec in totum perfidiæ & hæreticæ prauitatis obstinatione uitietur. Legimus enim literas uestras, & uoti communis amplissimum, gaudium exultanter excepimus, Maximum presbyterum & Vrbanum confessores cum Sidonio & Macario ad ecclesiam catholicam regressos esse, id est, errore deposito, & schismatico, imo hæretico furore deserto, unitatis ac ueritatis domicilium fidei sanitate repetisse, ut unde ad gloriam processerant, illhuc gloriosi redirent, ne qui Christum confessi essent, Christi postmodū castra desererent, nec tentarent charitatis, atq; unitatis fidē, qui uicti robore & uirtute non fuerant. Ecce incolumis & immaculata laudis integritas, ecce incorrupta & solida confitentium dignitas, à desertoribus & profugis recessisse, proditores fidei & ecclesiæ catholice impugnatores reliquisse. Meritò illos reuertētes summo, ut scribitis, gaudio & clerus & plebs fraternitas omnis excepit: quoniā in confessoribus gloriam suam cōseruantibus & ad unitatem reuertentibus nemo nō socium se & participem eorum gloriæ com putat. Huius rei lætitiam de nostris possumus sensibus æstimare: nam cum isthic ad literas, uestras quas de eorum cōfessione misistis, lætus sit omnis fratrum numerus, & summa alacritate hunc nuntium cōmunis gratulationis exceperit, quid illhic ubi res ipsa & præsens lætitia sub oculis omniū gerebatur? Cum enim Dominus in Euangelio suo dicat esse summum gaudium in cœlo super peccatore pœnitentiam agente, quantò magis est gaudium & in terris pariter, & in cœlo super confessoribus ad ecclesiam Dei cum gloria sua & cum laude redeuntibus, & redeundi uiam cæteris exēplo sui fide & pro-

Vnitatem ecclesiæ seruari gaudet.

Luc. 15.

bationе facientibus? Hic enim quosdam fratres nostros error induxerat, quòd sibi communicationem confessorum sequi uiderentur. Quo errore sublato, lux omnium pectoribus infusa est, & ecclesia catholica una esse, nec scindi, nec diuidi posse, monstrata est. Nec quisquam iam facilè poterit schismatici furentis uerbis loquacibus decipi, cum probatum sit, bonos & gloriosos Christi milites non potuisse diu aliena fallacià & perfidia extra ecclesiam detineri.

EPIST. LIB. SECVNDI FINIS.

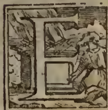
DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS EPISTOLARVM LIB. III.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Lucium papam Romanum ab exilio reuersum epistola, ubi de reditu ipsius congaudens, mirificas ei laudes commemorat,

EPISTOLA I.

CYPR. CVM COLLEGIS LVCIO FRATRI SAL.

ET nuper quidẽ tibi frater chariss. gratulati sumus, cũ te honore geminato in ecclesiæ suæ administratione confessorẽ pariter & sacerdotẽ cõstituit diuina dignatio, sed & nũc nõ minus tibi et comitib. tuis atq; uniuersæ fraternitati gratulamur, q cũ eadẽ gloria et laudib. uestris reduces uos denuo ad suos fecerit benigna dñi & larga protectio, ut pascendo gregi pastor, & gu-

bernandæ naui gubernator, & plebi regendæ rector redderetur, ut appareret relegationē uestram sic diuinitus esse dispositam, non ut episcopus relegatus & pulsus ecclesiæ deesset, sed ut ad ecclesiam maior rediret. Neq; enim in tribus pueris minor fuit martyrij dignitas, quia morte frustrata de camino ignis incolumes exierūt: aut non consummatus Daniel extitit in suis laudibus, quia qui leonibus missus fuerat ad prædam, protectus à Domino, uixit ad gloriam. In cōfessoribus Christi dilata martyria non meritum cōfeßionis minuūt, sed magnalia diuinæ protectionis ostendunt. Repræsentatum in uobis uidemus, quòd apud regem fortes, atq; illustres pueri prædicauerunt. Ipsos quidem paratos ardere flammis, ne dijs eius seruirent, aut imaginem quam fecerat, adorarent, Deum tamē quem colebant, quemq; & nos colimus, potentem esse ut eos de camino ignis eximeret, & de regis manibus ac de pœnis præsentibus liberaret. Quod inuenimus in confeßionis uestræ fide, & in Domini circa uos protectione nunc gestum, ut cum uos parati fueritis & prompti omne subire supplicium, Dominus tamen uos pœnæ subtraheret, & ecclesiæ reseruaret. Regredientibus uobis breuiata non est in episcopo confeßionis suæ dignitas, sed magis creuit sacerdotalis autoritas, ut altari Dei aßistat antistes, qui ad confeßionis arma sumenda & faciēda martyria, non uerbis plebē, sed factis cohortetur, & imminēte Antichristo paret ad prælium milites nō solū sermonis & uocis incitamēto, sed fidei & uirtutis exēplo. Intelligimus frater charißime, & tota cordis nostri luce perspicimus diuinæ maiestatis salutaria et sancta cōsilia, unde illhic repentina persecutio nuper exorta sit, inde cōtra ecclesiā Christi & episcopū Cornelium beatum martyrem, uosq; omnes, secularis potestas subito proruperit, ut ad cōfundendos hæreticos et retūdendos ostenderet Dominus, quæ esset ecclesia, qs episcopus eius unus diuina ordinatione delectus, qui cū episco

Lucius episcopatui restitutus.

Tēpestas ostēdit probatos.

po presbyteri sacerdotali honore coniuncti, quis adunatus & uerus Christi populus dominici gregis charitate connexus, qui essent quos inimicus lacesseret: qui econtra, quibus diabolus ut suis parceret. Neque enim persequitur & impugnat Christi aduersarius, nisi castra & milites Christi, hæreticos prostratos semel & suos factos contemnit & præterit. Eos quærit deijcere, quos uidet stare. Atque utinam nunc facultas daretur frater charissime, ut interesse illhic uobis regredientibus possemus, qui uos mutua charitate diligimus, ut aduentus uestri lætissimum fructum præsentes cum cæteris ipsi quoque caperemus. Quæ illhic exultatio omnium fratrum? qui concursus atq; complexus occurrentium singulorum? Vix oculis adhærentium potest satisfieri, uix uultus ipsi atque oculi plebis possunt uidendo satiari de aduentus uestri gaudio. Cognoscere illhic fraternitas cœpit qualis & quāta sit secutura Christo ueniente Letitia: cuius quia citò appropinquabit aduētus, imago iam quædam præcessit in uobis, ut quomodo Ioannes præcursor eius & præuius ueniens prædicauit Christum uenisse, sic nūc episcopo confessore Domini & sacerdote redeūte, appareat & Dominum iam redire. Vicarius uerò pro nobis ego & collegæ & fraternitas omnis has ad uos literas mittimus frater charissime, & repræsentantes uobis per epistolam gaudium nostrū, fida obsequia charitatis exprimimus, hic quoque in sacrificijs, atque in orationibus nostris non cessantes Deo patri & Christo filio eius Domino nostro gratias agere, & orare pariter ac petere, ut qui perfectus est, atq; perficiens custodiat & perficiat in uobis confessionis uestræ gloriosam coronam, qui & ad hoc uos fortasse reuocauit, ne gloria esset occulta, si foris essent confessionis uestræ consummata martyria. Nam uictima quæ fraternitati præbet exemplum uirtutis & fidei, præsentibus debet fratribus immolari. Optamus te frater charissime semper bene ualere.

Iam tam expectabatur aduentus Christi.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Maximum & Nicostratũ epistola & de unitate, petens & rogans, ut ad ecclesię redeant unitatẽ.

EPISTOLA II.

CYPR. MAXIMO ET NICOSTRAto & cæteris confessoribus SAL.

Vm frequenter charißimi cognoueritis ex literis meis, quem & cõfeßionis uestræ honorẽ, & fraternitati cõnexæ dilectionem meo sermone seruauerim, credatis quæso, & acqescatis his literis meis, qbus uos & actui ac laudibus uestris & scribo, & simpliciter et fideliter cõsulo. Grauat enim me atq; contristat intolerabilis perculsi et penè prostrati pectoris mœstitia et pstringit, cum uos illhic cõperissem cõtra ecclesiasticã dispositionẽ, contra Euangelicã *legem, contra institutionis catholicæ unitatẽ episcopũ alium fieri censuisse. i. qd' nec fas est, nec licet fieri, ecclesiam alterã institui, Christi membra discerpi, dñici gregis animũ & corpus unũ discissa æmulatione lacerari. Qd' quæso ut in uobis saltem illicitũ istud fraternitatis nostræ dißidium non pseuerat, sed & confeßionis uestræ & diuinæ traditionis memores ad matrẽ reuertimini unde prodistis, unde ad confeßionis gloriã cũ eiusdẽ matris exultatione uenistis.* Nec *putetis sic uos* Euangeliũ *Christi asserere, dum uosmetipsos à Christi grege et ab eius pace et cõcordia separastis, cum magis militibus gloriosis et bonis cõgruat intra domestica castra cõsistere, et intus positos ea quæ in cõmune tractãda sunt, agere ac prouidere.* Nam *cũ unanimitas et concordia nostra scindi omnino nõ debeat, qa nos ecclesia derelicta et foras exire, et ad uos uenire nõ possumus, ut uos magis ad eccclesiã matrẽ et ad nostrã fraternitatẽ reuertamini. qbus possumus hortamentis petimus et rogamus.* Opto *uos fratres charißimi semper bene ualere.*

Ecclesiæ unitatem seruari suadet.

ARG. EPIST, SEQ.

Ad Maximum presbyterum & urbanum & Sidonium & Macarium ad ecclesiam reuersos epistola mirifice gratulans, ad eorum laudem referẽs quicquid in confessione gesserant.

EPITOLA III.

CYPR. MAXIMO PRESBYTERO, *Item Vrbano & Sidonio & Macario fratribus* SAVLVTEM.

Lectis literis uestris fratres charißimi, quas ad me de uestra regreßione, & de ecclesiastica pace, ac fraterna redintegratione fecistis, in tãtum me lætatũ esse cõfiteor, in quantũ fuerã & antè lætatus, qñ cõfeßionis uestræ gloriã comperi, et militiæ uestræ cœlestem ad spũalem laudem lætabundus excepi. Nã & hæc fidei et laudis uestræ alia cõfeßio est, unam esse ecclesiã cõfiteri, nec alieni erroris uel potius prauitatis participem fieri, repetere eadẽ castra unde prodistis, unde ad gerendũ prælium & aduersariũ subigẽdũ fortißimis uiribus prosilistis. Illhuc enim erant de acie trophæa referenda, unde ad aciẽ fuerant arma suscepta, ne quos ad gloriam Christi ecclesia parasset, eosdẽ gloriosos Christi ecclesia non haberet. Nũc uero & uos cõgruentem fidei uestræ tenorẽ, atq; indiuiduæ charitatis et concordiæ legem dñica pace tenuistis, et exemplum cæteris dilectionis et pacis uestro itinere fecistis, ut ecclesiæ ueritas & Euangelici sacramenti unitas, quæ à nobis tenebatur, uestro etiam consensu ac uinculo necteretur: nec confessores Christi erroris duces fierent, qui uirtutis & honoris autores laudabiles extitissent. Viderint quantum uobis cæteri gratulẽtur, uel quantum apud se ipsos singuli glorientur, ego me & gratulari satis uobis, & plus cæteris in hac uestra pacifica regreßione & charitate cõfiteor: simpliciter enim quid in meo corde fuerit, debetis

Gratulatur Cyprianus, reuersis ad fidẽ.

audire. Dolebam uehementer, & grauiter angebar, quòd eis cõmunicare non possem, quos semel diligere cœpissem. Postquàm uos de carcere prodeuntes schismaticus, & hæreticus error excepit, sic res erat, quasi uestra gloria in carcere remansisset. Illhic enim resedisse uestri nominis dignitas uidebatur, quãdo milites Christi nõ ad ecclesiam de carcere redirent, in quem prius cum ecclesiæ laude & gratulatione uenissent. Nam etsi uidentur in ecclesia esse zizania, nõ tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis tantũ modo laborandũ ut frumẽtum esse poßimus, ut cum cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructũ pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit: In domo autem magna non solum uasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam uerò inhonorata. Nos operam demus, & quantum possumus laboremus, ut uas aureum uel argẽteum simus. Cæterum fictilia uasa cõfringere Domino soli cõcessum est, cui & uirga ferrea data est. Esse non põt maior domino suo seruus. Nec quisquam sibi quod soli filio pater tribuit, uendicare se putet, ut ad aream uentilandam & purgandam paleam iam ferre se posse, aut à frumento uniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Et dum dominum sibi semper quidem plusquam mitis iustitia deposcit, assumunt, de ecclesia pereunt: & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore excæcati, ueritatis lumen amittunt. Propter quod & nos temperamentum tenentes, & libram Domini contemplantes, & Dei patris pietatem ac misericordiam Domini cogitantes, diu multumq; tractatu inter nos habito iusta moderatione agenda librauimus, quæ omnia penitus potestis inspicere lectis libellis, quos hic nuper legeram, & ad uos quoque legendos

Suspicor fuisse scriptũ modo, quod alij uerterint in imò.

2. Timo. 2.

Ioan. 13.

pro communi dilectione transmiseram, ubi lapsis nec censura deest quæ increpet, nec medicina quæ sanet. Sed & catholicæ ecclesiæ unitatem quantum potuit, expreßit nostra mediocritas. Quem libellum magis ac magis nunc uobis placere confido, quando eum iam sic legitis, ut & probetis, & ametis. Siquidem quod nos uerbis conscripsimus, uos factis impletis, quãdo ad ecclesiam charitatis ac pacis unitate remeatis. Opto uos fratres charißimi & desideratißimi semper bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad presbyteros Romę consistentes epistola, ut curent quędam ipsius scripta plebi nota fieri.

EPISTOLA IIII.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis *Romæ consistentibus fratribus* SAL.

*Vales literas ad clerum Romæ agentem fecerim, quidq́; illi mihi rescripserint, quid etiam Moyses et presbyteri, et Nicostratus, et Ruffinus diaconi, & cæteri cum eis cõfeßores in custodia cõstituti, quæ ad literas meas rescripserint, ut scire poßetis fratres charißimi, exẽpla uobis legenda transmisi. Vos curate quantũ potestis pro diligentia uestra, ut scripta nostra, & illorũ rescripta fratribus uestris *innotescant.* **alias, innotescatis.* *Sed et si qui de peregrinis episcopi cõllegæ mei, uel presbyteri, uel diaconi præsentes fuerint, uel superuenerint, hæc omnia de uobis audiãt. Et si exempla epistolarũ transcribere, et ad uos perferre uoluerint, facultatẽ transcriptionis accipiãt. Quãuis & Satyro lectori fratri nostro mandaui, ut singulis desiderantibus scribendi faciat potestatem, ut in ecclesiarũ statu quoquo modo interim componendo seruetur ab omnibus una fidei consensio. De cæteris uerò quæ agenda erunt, sicut et collegis meis plurimis scripsi, plenius consilio tractabimus, quando conuenire in unum, permittente Domino cœperimus.*

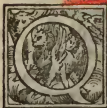
Opto uos fratres charißimi ac desideratißimi semper bene ua lere. Fraternitatem salutate. Valete.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad eosdem epistola, in qua commemorat quicquid tempore persecutionis gesserit, & à maledicis se expurgat.

EPISTOLA V.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIACO- *nis Romæ consistentibus fratribus Salutem.*

Voniam comperi fratres charißimi minus simpliciter & minus fideliter uobis renun tiari, quæ hic à nobis gesta sunt, & gerun tur, necessarium duxi has ad uos literas fa cere, quibus actus nostri, et disciplinæ, & diligentiæ ratio redderetur. Nam sicut Populus designabat episcopum.
Domini mandata instruunt, statim turbationis impetu primo, cum me clamore uiolento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quàm quietem fratrum publicam cogitans interim seceßi, ne per inuerecundam præsentiam nostram se ditio quæ cœperat, plus prouocaretur. Absens tamen corpo re, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quò minus se cundum Dñi præcepta fratribus nostris in qbus possem, mea mediocritate consulerem. Et quid egerim, loquũtur uobis epi Tredecim epistolæ.
stolæ pro tpibus missæ numero tredecim, quas ad uos transmi si, in qbus nec clero cõsiliũ meũ, nec cõfessoribus exhortatio, nec extorribus, quæ oportuit, obiurgatio, nec uniuersæ frater nitati ad deprecandã Dei misericordiam, allocutio & ꝑsuasio nostra defuit, quãtũ secundũ legem fidei et timorem Dei Dño suggerente, nostra mediocritas potuit niti. Posteà uerò quàm & tormenta uenerunt, siue iam tortis fratribus nostris, siue adhuc ut torquerentur inclusis, ad corroborandos & confor tandos eos noster sermo penetrauit. Item cũ comperissem eos

qui sacrilegis contactibus manus suas, atque ora maculassent, uel nefandis libellis, nihilo minus conscientiam polluissent, ex-
Adpro apud. *ambire ad martyres paßim, confessores quoq; importuna, & gratiosa deprecatione corrumpere, ut sine ullo discrimine atq;*
Libellati. *examine singulorum darentur quotidie libellorum millia contra* Euangelij *legem, literas feci, quibus martyres & confessores consilio meo, quantum possem, ad dominica præcepta reuocarem.* Item *presbyteris & diaconis non defuit sacerdotij uigor, ut quidam minus disciplinæ memores & temeraria festinatione præcipites, qui cum lapsis communicare iam cœperant, comprimerentur.* Intercedentibus *nobis plebi ipsi quoque quantum potuimus, composuimus, & ut in ecclesiastica disciplina seruarentur, instruximus.* Postmodum *uerò cũ quidam de lapsis, siue sua sponte, siue aliquo incitatore audaci flagitatione proruerent, ut pacem sibi à martyribus & cõfessoribus promissam extorquere uiolento impetu niterentur, de hoc etiam bis ad clerum literas feci: & legi eis mandaui, ut ad illorum uiolentiam interim quoquo genere mitigandam, siqui libello à martyribus accepto de seculo excederent, exomologesi facta & manu eius in pœnitentiam imposita, cũ pace sibi à martyribus promissa ad* Dominum *remitterẽtur.* Nec *in hoc legem dedi, aut me autorem temere constitui. Sed cum uideretur & honor martyribus habendus, & eorum qui omnia turbare cupiebant, impetus comprimendus, & præterea uestra scripta legissem, quæ ad clerum nostrum per* Cremen*tum hypodiaconum nuper feceratis, ut ijs qui post lapsum infirmitate apprehensi essent, & pœnitentes communicationem desiderarent, subueniretur, standum putaui & cum uestra sententia, ne actus noster qui adunatus esse & consentire circa omnia debet, in aliquo discreparet, planè cæterorum causas quamuis libello à martyribus accepto differri mandaui, & in nostram præsentiam reseruari, ut cùm pace à* Domino *no-*

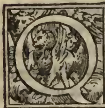
bis data plures præpositi cõuenire in unum cœperimus, cõmunicato etiam nobiscum consilio disponere singula & formare poßimus. Opto uos fratres charißimi semper bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad eosdem epistola, rogans ut his fratribus qui in carcere erant constituti, oĩs humanitas prębeatur, ac tempus eorũ annotetur qui diem suum obeunt.

EPISTOLA VI.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus SALVTEM.

Vanq̃ sciam uos fratres charißimi literis meis frequenter admonitos esse, ut gloriosa uoce domino confeßis, & in carcere cõstitutis omnis diligentia præbeatur, tamen identidem uobis incumbo, nequid ad curã desit ijs, quibus ad gloriam nihil deest. Atque utinam loci & gradus mei conditio permitteret, ut ipse nunc præsens esse possem, promptus & libens solenni ministerio cuncta circa fortißimos fratres nostros dilectionis obsequia complerem. Sed officium meum uestra diligentia præsentet, & faciat omnia quæ fieri oportet circa eos, quos in talibus meritis fidei ac uirtutis suæ illustrauit diuina dignatio. Corporibus etiam omnium (qui etsi torti non sunt, in carcere tamen glorioso exitu mortis excedunt) impartiatur & uigilantia & cura propensior. Neq; enim uirtus eorum aut honor minor est, quò minus ipsi quoque inter beatos martyres aggregentur. Quod in illis est, tolerauerunt quicquid tolerare parati & prompti fuerant. Qui se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est quicquid pati uoluit. Non enim ipse tormẽtis, sed tormenta ipsi defuerunt. Sicut scriptum est: Qui in me confessus fuerit coràm hominibus, & ego in illo confitebor coràm patre meo qui in cœlis est. Confeßi sunt. Di Marci. 8. Lucæ. 12.

Matth. 10. cit Dominus: Qui tolerauerit usq; in finem hic saluus erit. Tolerauerunt, & ad finem usq; incorrupta & immaculata uirtutum suarum merita pertulerunt. Et iterum scriptum est: Apocalyp. 2. Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Vsque ad mortem fideles & stabiles, & inexpugnabiles peruenerunt. Cũ uoluntati nostræ & confeßioni in carcere & uinculis * accidit moriendi terminus, consummata martyris gloria est. Deniq; & dies eorum quibus excedunt annotate, ut cõmemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poßimus.

*alias, accedit martyrum cõmemoratio.

Quanquam Tertullus fidelißimus & deuotißimus frater noster inter cætera solicitudinem et curam suam cum fratribus in omni obsequio operationis impartit, qui nec illhic circa curã corporum deest, scripserit ac scribat, ac significet mihi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, & celebrentur hic à nobis oblationes & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò uobiscum Domino prosperante celebrabimus. Pauperibus quoq; (ut sæpe iam scripsi) cura ac diligentia uestra nõ desit, ijs tamen qui in fide stantes, & nobiscum fortiter militantes, Christi castra non reliquerunt: quibus quidem nunc maior à nobis dilectio et cura præstanda est, quòd nec paupertate adacti, nec persecutionis tempestate prostrati, dum Domino fideliter seruiunt, cæteris quoq; pauperibus exemplum fidei præbuerunt. Opto uos fratres charißimi, ac desideratißimi semper bene ualere, et nostri meminisse. Fraternitatem meo nomine salutate.

Pauperes commendat.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Lucium & qui cum eo sunt epistola, de acceptis literis non mediocres gratias referens.

EPISTOLA VII.

CYPR. FRATRI ET COLLEGAE Lucio, & qui cum eo sunt fratres omnes in Deo SALVTEM.

Xultantibus nobis & lætantibus in Deo, quòd nos in congreßione armauerit, & in prælio uictores sua dignatione fecerit, super uenerunt literæ tuæ frater charißime, quas per Herennianum hypodiaconum, & Lucanum, & Maximum, & Amantium acoluthos misisti nobis, quibus lectis recepimus in uinculis laxamentum, in pressura solatium, & in neceßitate præsidium, & excitati sumus & robustius animati ad siquid amplius fuerit pœnarum. Nam ante paßionem à te sumus ad gloriam prouocati, qui prior nobis ducatum ad confeßionem nominis Christi præbuisti. Nos uerò secuti uestigia confeßionis tuæ parem gratiam tecum speramus. Nam qui prior est in cursu, prior est & ad præmium, & qui prior occupasti, de quo cœpisti, inde hoc nobis communicasti, demonstrationem scilicet & indiuiduam charitatē, qua semper nos dilexisti, ut quibus unus fuit spiritus in coniunctione pacis, esset precum tuarum gratia & una corona confeßionis. Acceßit autem tibi frater charißime ad confeßionis coronam retributio operum abundans mensura, quam accipies à Domino in die remunerationis, qui te nobis literis tuis repræsentasti, ut pectus illud tuū candidum & beatum, quod semper nouimus, manifestares, & secundum latitudinem eius nobiscum laudes Deo diceres, non quantum nos meremur audire, sed quantum tu potes dicere. Tuis enim uocibus & quæ minus in nobis instructa erant & ornasti, & cōfirmasti ad sustentationem earundem paßionum, quas patienter ferimus, securi de præmio cœlesti & de corona martyrij, & de regno Dei ad prophetiam quam literis tuis spiritu sancto plenus spopondisti. Hoc totum fiet dilectißime, si nos orationibus tuis in mente habueris. Quod & te facere confido, sicut & nos utique facimus. Accepimus itaq; frater desideratißime, id quod à Quirino, & à te ipso misisti sacrificiū ex omni opere mun=

do, sicut & Noe obtulit Deo, et delectatus est Deus in odore suauitatis, & respexit in sacrificium eius: Ita & in uestrũ respiciat, & delectetur reddere uobis huius tã boni operis mercedem. Peto autem ut literas quas ad Quirinũ fecimus, transmitti præcipias. Opto te frater charißime ac desideratißime semper bene ualere, & nostri meminisse. Saluta omnes qui tecum sunt.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Fidũ presbyterũ epist. de infantib. baptizãdis

EPISTOLA VIII.

CYPR. ET CAETERI COLLEgæ qui in concilio affuerunt numero 66.

Fido fratri Salutem.

Egimus literas tuas frater charißime, quibus significasti de Victore quodam presbytero, quòd ei antequàm pœnitentiam plenã egisset, & Domino Deo in quem deliquerat, satisfecisset, temere Therapius collega noster immaturo tempore & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit, recessum esse à decreti nostri autoritate, ut ante legitimum, & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis nulla infirmitate urgente, ac neceßitate cogẽte pax ei concederetur. Sed librato apud nos diu consilio, satis fuit obiurgare Therapium collegam nostrum, quòd temere hoc fecerit, & instruxisse nequid tale de cætero faciat. Pacem tamen quomodocunq; à sacerdote Dei semel datam non putauimus auferẽdam, ac per hoc Victori communicationẽ sibi traditam usurpare permisimus. Quantum uerò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quo nati sunt constitutos baptizari non oportere, & considerandam legem esse circuncisionis antiquæ, ut intra octauum

Therapius decreti transgressor.

Baptizãdi institutio.

diem eum qui natus est, baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus uisum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed uniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cũ Dominus in Euãgelio suo dicat: Filius hominis non uenit animas hominũ perdere, sed saluare: quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Quid enim ei deest, qui semel in utero, Dei manibus formatus est? Nobis enim atque oculis nostris secundum dierum secularium cursum accipere qui nati sunt incrementum uidentur, cæterum quæcunq; à Deo fiunt, Dei factoris maiestate & opere perfecta sunt. Esse deniq; apud omnes siue infantes, siue maiores natu unam diuini muneris æqualitatem, declarat nobis scripturæ diuinæ fides, cum Helisæus super infantem uiduæ filium qui mortuus iacebat, ita se Deum deprecans superstrauit, ut capiti caput, & faciei facies applicaretur, & superfusi Helisæi mẽbra singulis paruuli membris & pedes pedibus iungerentur. Quæ res si secundũ natiuitatis nostræ & corporis qualitatem cogitetur, adulto & prouecto infans non poßet æquari, nec cohærere & sufficere possent parua membra maioribus. Sed illhic æqualitas diuina & spiritualis exprimitur, quòd pares, atq; æquales sint omnes homines, quãdo à Deo semel facti sunt, et poßit ætatis nostræ incrementis corporũ secundum seculũ, nõ secundum Deum habere discrimẽ, nisi & gratia ipsa, quæ & baptizatis datur, pro ætate accipientiũ uel minor, uel maior tribuitur, cum spiritus sanctus non de mensura, sed de pietate, atq; indulgentia paterna, æqualis omnibus præbeatur. Nã Deus ut personã nõ accipit, sic nec ætatem, cum se omnibus ad cœlestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Nam & quòd uestigium infantis in primis partus sui diebus constituti, mundum nõ esse dixisti, quod unusquisq; nostrũ adhuc horreat exoscu-

Luc. 9.

Opera dei perfecta.

4. Reg. 4.

Homines pares.

Coloss. 3.

lari, nec hoc putamus ad cœlestem gloriam dandam impedi-
Titum 1. *mento esse oportere. Scriptum est enim:* Omnia *sunt munda mundis.* Nec *aliquis nostrum id debet horrere, quod* Deus *dignatus est facere.* Nam *etsi adhuc infans à partu nouus est, non ita est tamen ut quisquam illum in gratia danda, atque in pace facienda horrere debeat osculari, quãdo in osculo infantis unusquisq; nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes* Dei *manus debeat cogitare, quas in homine modò formato & recens nato quodammodo exosculamur, quando id*
Circuncisionis dies. *quod* Deus *fecit amplectimur.* Nam *quod in* Iudaica *circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentum est in umbra, atq; imagine antè præmissum, sed ueniente Christo in ueritate completum.* Nam *quia octauus dies*idẽ post sabba-*
alias, id est *tũ primus dies futurus erat, quo* Dominus *resurgeret & nos uiuificaret, & circuncisionem nobis spiritualem daret, hic dies octauus, id est, post sabbatum primus & dominicus præcessit in imagine.* Quæ *imago cessauit postmodũ superueniente ueritate, & data nobis spirituali circũcisione.* Propter *quod neminem putamus à gratia consequenda inpediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritualem circuncisionem im-*
Gratia nulli deneganda. *pediri carnali circuncisione debere. Sed omnem omnino hominem admittẽdum esse ad gratiam* Christi, *cum &* Petrus *in* A*ctibus apostolorum loquatur & dicat:* Dominus *mihi dixit*
Act. 10. *neminem hominem cõmunem dicẽdum & immundum.* Cæte*rum, si homines impedire aliud ad cõsecutionẽ gratiæ posset, magis adultos & prouectos, & maiores natu possent impedire peccata grauiora.* Porrò *autem si etiam grauissimis delictoribus & in* Deum *multum antè peccantibus, cum posteà crediderint, remissio peccatorum datur, & à baptismo, atque*
Baptismus nemini denegandus. *gratia nemo prohibetur, quantò magis prohiberi non debet infans, qui recẽs natus nil peccauit, nisi quòd secundum* Adam *carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit?*

cōtraxit? Qui ad remissam peccatorũ accipiendã hoc ipso faci lius accedit, quòd illi remitũtur nõ propria, sed aliena peccata. Et idcirco *frater chariss. hæc fuit in cõcilio nostra sentẽtia à baptismo atq; à gratia* Dei*(qui omnibus misericors & beni-gnus & pius est) neminẽ per nos debere prohiberi. Quod cũ circa uniuersos obseruandum sit atq; retinendũ, tũ magis circa infantes ipsos & recens natos obseruãdũ putamus, qui hoc ip so de ope nostra ac de diuina misericordia plus merẽtur, q̃ in primo statim natiutatis suæ ortu plorãtes ac flẽtes nil aliud fa-ciũt, q̃ deprecãtur.* Optamus *te frater chariss. semp bñ ualere.*

ARG. SEQ. EPIST.

Ad Rogatianum episcopum epistola de diacono qui contra episcopum contendit, in qua docet quę sit sacerdotalis potestas, debereq; diaconum audacię suę pœnitentiam agere.

EPISTOLA IX.

CYPR. ROGATIANO FRATRI SAL.

Rauiter & dolenter commoti sumus, ego & collegæ mei, q præsentes aderant, frater chariss. lectis lr̃is tuis, qbus de diacono tuo conquestus es, quòd immemor sacerdotalis loci tui, ac ministerij sui oblitus, contumelijs & iniurijs suis te exacebauerit, & tu qui-dem honorficè circa nos et pro solita tua humilitate fecisti, ut malles de eo cõqueri, cũ pro episcopatus uigore & cathedræ autoritate haberes potestatẽ, qua posses de illo statim uindica-ri: certus q̃, collegæ tui oẽs ratũ haberemus quodcũq; circa dia conũ tuũ cõtumeliosum sacerdotali potestate feci sses, habẽs cir-ca huiusmodi homines præcepta diuina, cũ Dñs Deus *in* Deu-*teronomio dicat:* Et *homo quicunq; fuerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotẽ aut iudicem, quicunq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit:* Deut. 17.

& non agent impie etiam nunc, & ut sciamus hanc Dei uocem cum uera & summa maiestate eius processisse ad honorandos ac uindicandos sacerdotes suos, cum aduersus Aaron
Numeri 16 sacerdotem tres de ministris Chore, Dathan, & Abiron ausi sunt superbisse, & ceruicē suam extollere, & sacerdoti praeposito se adaequare, hiatu terrae absorpti ac deuorati, poenas statim sacrilegae audaciae persoluerunt. Nec soli illi, sed & caeteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne cōsumpti sunt, ut probarentur sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit uindicari. In
1.Reg.8. libro quoque Regum, cum Samuel sacerdos à Iudaeorum populo ob senectutem (sicut tu modo) contemneretur, exclamauit iratus Dominus & dixit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et ut hoc ulcisceretur excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & poenas superbum populum calcaret & premeret, ut contemptus sacerdos de superbo populo ultione diuina uindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto constitutus, testatur & docet, quae sit sacerdotalis autoritas & potestas, dicens:
Eccles.7. Ex tota anima tua time Deum, & sacerdotes eius sanctifica. Et iterum: Honora Deū ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum praeceptum memor beatus apostolus Paulus, secundum quod in Actis Apostolorum legimus,
Actuum 23. cum ei diceretur: Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? Respondit & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex: est scri-
Exodi 22. ptum est enim: Principem populi tui non maledices. Dominus etiā noster ipse IESVS Christus rex & iudex & Deus noster usque ad passionis diem seruauit honorem pontificibus & sacerdotibus, quamuis illi nec timorē Dei, nec agnitionem Christi seruassent. Nam cum leprosum emundasset, dixit illi:
Luc.5. Vade & monstra te sacerdoti, & offer donum. Humilitate ea qua nos quoq; esse humiles docuit, sacerdotem adhuc ap-

pellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ictu paßionis cum alapam accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nihil ille contumeliose locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter & patienter, ut nos humilitatis ac patiëtiæ haberemus exemplum. Docuit enim sacerdotes ueros legitimè & plenè honorare, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Meminisse autem diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, episcopos & præpositos Dominus elegit: Diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt episcopatus sui & ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui episcopos facit, possunt & ij contra nos audere, à quibus diaconi fiant, & ideo oportet diaconum de quo scribis, agere audaciæ suæ pœnitentiam, ut honorem sacerdotis agnoscat, & episcopo præposito suo plena humilitate satisfacere. Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum malè cogitantium, ut sibi placeant, ut præpositum superbo tumore contemnant. Sic de ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque unitatem Dei rebellatur. Quòd si ultrà te contumelijs suis exacerbauerit & prouocauerit, fungaris circa eũ potestate honoris tui, ut eum uel deponas uel abstineas. Nam si Apostolus Paulus ad Timotheum scribens dixit: Iuuentutem tuam nemo despiciat: quanto magis tibi à collegis tuis dicendum est: Senectutem tuam nemo despiciat. Et quoniam scripsisti quendam cum eodem diacono tuo se miscuisse, & superbiæ eius atque audaciæ participem esse, hunc quoque, & si qui alij tales extiterint, & contra sacerdotem Dei fecerint, uel coercere poteris, uel abstinere. Nisi quod hortamur & monemus, ut peccasse se

Ioan. 18.

Ordinis ecclesiastici series.

1. Timot. 4.

Votum sacerdote dignum. potius intelligāt & satisfaciāt, et nos propositū nostrū tenere patiantur. Magis enim optamus et cupimus cōtumelias et iniuriā singulorū clementi patientia uincere, quā sacerdotali licentia uindicare. Opto te frater chariss. semper bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad presbyteros & diaconos epistola, ut diligentiores sint circa ea gerenda, quę administratio religiosa deposcit.

EPISTOLA X.

CYP. PRESBYTERIS & Diaconis fratribus SAL.

Optaueram quidē fratres chariss. ut uniuersum clerū nostrū integrū et incolumē meis literis salutarē. Sed quoniā infesta tēpestas, quæ plebē nostram ex maxima parte prostrauit, hinc quoq; addit nostris dolorib. cumuliū, ut etiā cleri portionē sua strage perstringeret, oramus Dñm, ut uos, quos in cōstantia & fidei uirtute stare cognouimus, tutos quoq; in posterū per diuinā misericordiā salutemus, & quāquā causa cōpelleret, ut ipse ad uos properare & uenire deberem, primò cupiditate & desiderio uestri, quæ res in uotis meis summa est, tum deinde ut ea quæ circa ecclesiæ gubernaculū utilitas cōmunis exposcit, tractare simul & plurimorū cōsilio examinata delimare possimus: tamē potius uisum est adhuc interim latebrā & quietē tenere respectu utilitatū aliarū, quæ ad pacē omniū nostrorū pertinent & salutem, * quarum uobis à Tertullo fratre nostro charissimo ratio reddetur, qui pro cætera sua cura, quam impensè diuinis operibus impartit, etiam huius cōsilij autor fuit, ut cautus & moderatus existerē, nec eis locis in quibus toties flagitatus & quæsitus fuissem, me temere committerem. Fretus ergo dilectione & religione uestra, quam satis noui, his lite-

alias, quorum

ris & hortor & mando, ut uos quorũ minime illhic inuidiosa & non adeò periculosa præsentia est, uice mea fungamini circa gerenda ea, quæ administratio religiosa deposcit. Habeatur interim quantũ potest pauperũ cura, sed qui tamen inconcussa fide stantes gregem Christi nõ reliquerunt, ut his ad tolerandam penuriam sumptus per uestram diligentiã suggeratur, ne quod circa fidentes tempestas nõ fecit, circa laborantes necessitas faciat. Confessoribus etiam gloriosis impartiatur cura propensior. Et quanquàm sciam plurimos ex his fratrum uoto & dilectione susceptos, tamẽ si qui sunt, qui uel uestitu, uel sumptu indigeant, sicut etiã pridem uobis scripserã, cum adhuc essent in carcere cõstituti, subministrẽtur eis quæcunq; necessaria sunt, ut sciant ex nobis, & instruantur & discant, quid secundùm scripturarum magisterium ecclesiastica disciplina deposcat, humiles & modestos & quietos esse debere, ut honorem sui nominis seruent, ut qui gloriosi uoce fuerunt, sint & moribus gloriosi. Faciant se dignos, ut in omnibus Dominum promerentes, ad cœlestem coronam laudis suæ consummatione perueniant. Plus enim superest, quàm quod transactum uidetur, cum scriptum sit: Ante mortem ne laudes hominem quenquam. Et iterum: Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronã uitæ. Et Dominus quoq; dicat: Qui tolerauerit usq; ad finem, hic saluabitur. Imitentur Dominũ, qui sub ipso tempore passionis non superbior, sed humilior fuit. Tunc enim discipulorũ suorum pedes lauit, dicens: Si ego laui pedes uestros magister & Dominus, & uos debetis aliorũ pedes lauare. Exemplum enim dedi uobis, ut sicut ego feci, & uos alijs faciatis. Item Pauli apostoli documenta testantur, qui post carcerem sæpe repetitum, post flagella, post bestias, circa omnia mitis & humilis perseuerauit, nec post tertium cœlum & paradisum quicquam sibi insolenter assumpsit, dicens: Neq; enim gratis panem manducauimus ab aliquo, sed

Nõ cuiuis pauperi subueniendum.

Eccles. 11.

Apoc. 2.

Matth. 10.

Ioan. 13.

2. Thess. 3.

in labore & fatigatione nocte et die operantes, ut nequem ue strum grauaremus. Hæc singula oro uos insinuate fratribus no
Luc. 14. *stris. Et quia is exaltabitur, qui se humiliauerit, nunc est ut ma gis insidiantem aduersariū metuant, qui fortiorē quenq; magis aggreditur, & acrior factus hoc ipso, quia uictus est, supe= rantē superare conatur. Dñs faciat, ut & ego iterū illos uide= re & salutari exhortatione cōponere mentes eorū ad seruādū gloriam suā poßim. Doleo enim qñ audio quosdam improbè & insolenter discurrere ad ineptias, uel ad discordias uacare, Christi membra etiā Christū confeßa per cōcubitus illicitos in quinari, nec à diaconis, aut presbyteris regi posse: sed id agere, ut per paucorum prauos & malos mores, multorum & bono rū confeßorū gloria honesta maculetur: quos uereri debent, ne ipsorū testimonio & iudicio cōdemnati ab eorū societate pri= uentur. Is enim demum confeßor illustris & uerus est, de quo postmodum nō erubescit ecclesia, sed gloriatur. Ad id uerò qđ scripserunt mihi conpresbyteri nostri Donatus & Nouatus, et Curdius, solus rescribere nil potui, cum à primordio episco patus mei statuerim nihil sine consilio uestro, & sine consensu plebis meæ priuatim sententia gerere. Sed cum ad uos per Dei gratiam uenero, tunc de ijs quæ uel gesta sunt, uel gerenda, si= cut honor mutuus poscit, in commune tractabimus.*

Paucorū malitia cæteros inficit.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Cornelium papam epistola, de nonnullis ad ecclesiam reuersis, qui schismaticorū uenenata astu tia circumuenti fuerant.

EPISTOLA XI.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

Quantam solicitudinem & anxietatem sustinui= mus de his cōfeßoribus, qui dolo & malitia ho= minis & callidi & ueteratoris fuerant circum= uenti & penè decepti, & ab ecclesia alie=

*nati, tantum lætitiam adepti sumus, & Deo omnipotenti, Christo Domino nostro gratias agimus, cum eos cognito suo errore intelligamus hominis maligni uelut serpētis astutia uenenata derelicta, ad ecclesiam unde exierant: sicut ipsi ex suo corde profitentur, simplici uoluntate uenisse. Et primò quidē fratres nostri probatæ fidei, amantes pacem, unitatem optantes, tumorem illorum, horum mollitiem nuntiabant. Fides tamen non idonea, ut facilè nobis credere daretur, illos penitus esse mutatos. Postea uerò quàm Vrbanus et Sidonius confessores ad presbyteros nostros uenerunt, affirmātes Maximum confessorem & presbyterum secum pariter cupere in ecclesiam redire, sed quoniam multa præcesserant ab eis designata, quæ tu quoq; episcoporum nostrorum et meis literis cognouisti, ne temere eis fides haberetur, ex ipsorum ore et confessione ista quæ per legationem mandauerant, placuit audiri. Qui cum uenissent, et à presbyteris quæ gesserant exigerentur, nouißime quod per omnes ecclesias literæ calumnijs et maledictis plenæ eorum nomine frequenter missæ fuissent, et penè omnes ecclesias perturbassent, circumuētos se esse affirmauerunt, neque in istis literis quid inesset, scisse, tantummodo circunductos se commisisse quoque schismata, et hæresis autores fuisse, ut paterentur et manus quasi episcopatum imponi, *qui cum et cæteris fuissent exprobrarentur, aut aboleren tur, et de memoria tollerentur, deprecati sunt. Omni actu ad me perlato placuit contrahi presbyterium. Affuerunt etiam episcopi quinque, qui et hodie præsentes fuerunt, ut firmato consilio, quid circa personam eorū obseruari deberet consensu omnium statueretur. Et ut motum omnium et consilium singulorum dignosceres, etiam sententias nostras placuit in notitias uestras perferri, quas et subiectas leges. His ita gestis in presbyterium uenerunt Maximus, Vrbanus, Sidonius, et plerique fratres qui eis se adiunxerunt, summis precibus deside-*

Forte sic legē dū, qui cū & in cæteris fuissent exprobrarē tur, ut abolerētur et de memoria, &c.

Reuersi ad fidem.

rantes, ut ea quæ antè fuerant gesta, in obliuionem cederent, nullaq; eorum mentio haberetur, perinde atque si nihil esset uel commissum, uel dictum inuicem, omnibus remissis cor mũdum & purum, sequentes Euangelicã *uocem, beatos esse puros corde, quòd iam sperent* Dominum. *Quod erat consequens omnis hic actus populo fuerat insinuandus, ut & ipsos uiderent in ecclesia constitutos, quos errantes & palabundos iam uiderant & dolebant: quorum uoluntate cognita, magnus fraternitatis concursus factus est. Vna uox erat omnium gra-*

Solœcismus. *tias* Deo *agentium, gaudium pectoris lacrymis exprimentes, complectentes eos quasi hodie pœna carceris fuissent liberati.* Et *ut ipsorum propria uerba designem:* Nos, *inquiunt,* Cornelium *episcopum sanctissimæ catholicæ ecclesiæ erectum à* Deo *omnipotente &* Christo Domino *nostro scimus.* Nos *errorem nostrum confitemur. Circumuenti sumus perfidiæ loquacitate factiosa amentes. Videbamur quasi quandam communicationem cum schismatico homine habuisse. Syncera tamen mens nostra semper in ecclesia fuit, nec ignoramus unum* Deum *esse, & unum Christum esse* Dominum, *quem confessi sumus, unum spiritum sanctum, unum episcopum in catholica ecclesia esse debere. Ista eorum professione non moueremur, ut quod apud potestatem seculi erant confessi, in ecclesia constituti comprobarent. Quapropter* Maximum *presbyterum locum suum agnoscere iussimus. Cæteros cum ingenti populi suffragio recepimus. Omnia autem remisimus* Deo *omnipotẽti, in cuius potestate sunt omnia reseruata. Hæc igitur frater eadem hora, eodem momento ad te perscripta transmisimus, &* Nicephorum *acholutum descendere ad nauigandum festinantem, ad uos statim dimisi, ut nulla procrastinatione habita, uelut præsens in isto clero, & in isto populi cœtu* Deo *omnipotenti &* Christo *domino nostro gratias ageres. Credimus autem fore, quinimo iam pro certo confidimus, cæteros quo-*

que qui in hoc errore sunt constituti, in ecclesiam breui reuersuros, cum autores suos uiderint nobiscum agere. Has literas puto te debere frater et ad cæteras ecclesias mittere, ut omnes sciant schismatici huius & hæretici dolũ & præuaricationem de die in diem euacuari.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad eundem de quibusdam schismaticis epistola.

EPISTOLA XII.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

N *Eqd minus ad pœnã futurã huius scelerati hoĩs deesset, prostratus uirtutibus* Dei *(cũ* Maximus *et Lõginus, et* Macheus *inde fuissent expulsi) denuo resurrexit, et sicut prioribus lr̃is tibi, quas p* Augendũ *confessorẽ misi, significauerã* Nicostratũ *et* Nouatũ, *&* Euaristũ, *&* Primum, *&* Dionysium *illò iam peruenisse. Inuigiletur ergo ut oĩbus coẽpiscopis nostris & fratribus innotescat,* Nicostratũ *multorũ criminũ reũ, et nõ solũ patronæ suæ carnali, cuius rõnes gessit, fraudes et rapinas fecisse, uerũ etiã, qd' est illi ad perpetuã pœnã reseruatũ, ecclesiæ deposita nõ modica abstulisse:* Euaristũ *uerò autorem schismatis fuisse, & successorem plebi, cui antea præfuerat, in locũ eius episcopum esse constitutum.* Maiora *uerò & grauiora hic designauit malitia & inexplebili prauitate sua, quàm quæ illhic apud suos semper exercuit, ut scias quales duces et protectores schismaticus & hæreticus lateri suo semper iunctos habeat.*

Nicostratus reus criminũ.

Euaristus schismatis autor.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Stephanum epistola de Martiano Arelatensi episcopo heresiarcha, ut eo abstento, alius loco eius substituatur, & in refouendis Christi ouibus diligentia plena exhibeatur.

EPISTOLA XIII.

CYPR. STEPHANO FRATRI SAL.

Faustinus collega noster Lugduni cõsistens frater chariſsime ſemel atq; iterũ mihi ſcripſit, ſignãs ea quæ etiã uobis ſcio utiq; nũtiata tam ab eo, quã cæteris coepiſcopis noſtris in prouincia conſtitutis, quòd Martianus Arelate cõſiſtens, Nouatiano ſe coniunxerit, & à catholicæ eccleſiæ ueritate atq; à corporis noſtri et ſacerdotij cõſenſione diſiunxerit, tenens hæreticæ præſumptionis duriſsimã prauitatem, ut ſeruis Dei pro eo dolentibus, & ad eccleſiã lacrymis & gemitu, & dolore pulſantibus diuinæ pietatis et lenitatis paternæ ſolatia et ſubſidia cludãtur, nec ad fouenda uulnera admittantur uulnerati, ſed ſine ſpe pacis et cõmunicationis relicti ad luporũ rapinã et prædã diaboli proijciantur. Cui rei noſtrum eſt conſulere et ſubuenire frater chariſsime, qui diuinam clementiam cogitantes, et gubernandæ eccleſiæ libram tenentes, ſic cenſuram uigoris peccatoribus exhibemus, ut tamen lapſis erigendis, et curandis uulneratis, bonitatis et miſericordiæ diuinæ medicinã nõ denegemus. Lapſis medicina danda. *Quapropter facere te oportet pleniſsimas literas ad coëpiſcopos noſtros in Gallijs conſtitutos, ne ultrà Martianũ peruicacẽ et ſuperbum, et diuinæ pietatis ac fraternæ ſalutis inimicum collegio noſtro inſultare patiantur, quòd necdum à nobis uidetur abſtentus, qui iam pridem iactat et prædicat quòd Nouatiano ſtudens, et eius peruicaciam ſequens, à communicatione ſe noſtra ſegregauerit, cum Nouatianus ipſe quẽ ſequitur, olim abſtentus et hoſtis eccleſiæ iudicatus ſit,* Nouatianus eccleſiæ hoſtis. *et cum ad nos in Africã legatum miſiſſet, optans ad cõmunicationem noſtram admitti, hinc à concilio plurimorum ſacerdotum qui præſentes eramus, ſententiam retulerit ſe foris eſſe cœpiſſe, nec poſſe à quoquam noſtrum ſibi cõmunicari, qui epiſcopo Cornelio in catholica eccleſia de Dei iudicio & cleri ac plebis ſuffragio ordinato profanum altare erigere, & adulteram cathedram col-* Antipapa.

locare, & sacrilega cōtra uerum sacerdotem sacrificia offerre tentauerit. Proinde si resipiscere, & ad sanæ mentis consilium redire uellet, ageret pœnitentiam, & ad ecclesiam supplex rediret. Quàm uanum est frater charißime, ut Nouatiano nuper retuso & refutato, & per totum orbem à sacerdotibus Dei abstento, nunc adulatores adhuc nobis patiamur illudere, & de maiestate ac dignitate ecclesiæ iudicare. Dirigantur in prouinciam & ad plebem Arelate consistentem à te literæ, quibus abstēto Martiano, alius in locum eius substituatur, & grex Christi qui in hodiernum ab illo dißipatus & uulneratus contemnitur, colligatur. Sufficiat multos illhic ex fratribus nostris annis istis superioribus exceßisse sine pace, uel cæteris subueniatur qui supersunt, & diebus ac noctibus ingemiscunt, & diuinam ac paternam misericordiā deprecantes, solatium nostræ opitulationis exposcunt. Idcirco enim frater charißime copiosum corpus est sacerdotum cōcordiæ mutuæ glutine atq; unitatis uinculo copulatum, ut siquis ex collegio nostro hæresim facere, & gregem Christi lacerare & uastare tentauerit, subueniant cæteri, & quasi pastores utiles & misericordes, oues dominicas in gregem colligant. Quid enim si in mari portus aliquis munitionibus suis ruptis infestus & periculosus esse nauibus cœperit, non'ne nauigantes ad proximos portus naues suas dirigunt, ubi sit tutus & salutaris introitus, & statio secura? Aut si in uia stabulum aliquod obsideri & teneri à latronibus cœperit, ut quisquis ingreßus fuerit, insidiantium illhic infestatione capiatur, non'ne commeantes, hac opinione comperta, stabula alia in itinere appetunt tutiora, ubi sint fida hospitia & receptacula commeantibus tuta? Quod neceße est: apud nos esse frater charißime debet, ut fratres nostros, qui iactati Martiani scopulis petunt ecclesiæ portus salutares, suscipiamus ad nos prompta & benigna humanitate, & stabulum cōmeantibus præbeamus tale, quale

Sacerdotum corpus cur copiosum.

Stabulū pro diuersorio.

Luc. 10. *est in euangelio, quo à latronibus sauciati & uulnerati susci=
pi, et foueri, & tutari ab stabulario poßint. Quæ est enim ma
ior, aut melior cura præpositorum, quam diligenti solicitu=
dine & medela salubri fouendis & conseruandis ouibus pro=*
Ezec. 34. *uidere? cum* Dominus *loquatur & dicat:* Quod *infirmatũ est,
non confortastis: & quod male habuit, non corroborastis: &
quod contribulatum est, non consolidastis: quod errauit, non
reuocastis: & quod periit, non inquisistis: & dispersæ sunt
oues meæ, eò quòd non sint pastores, & factæ sunt in come=
sturam omnibus bestiis agri, & non fuit qui inquireret, neque
qui reuocaret, propterea hæc dicit* Dominus: Ecce *ego super
pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auer=
tam eos, ut non pascant oues meas, & iam non pascent eas,
& extraham eas de ore eorum, & pascam eas cum iudicio.
Cum ergo pastoribus talibus per quos dominicæ oues negli=
guntur & pereunt, sic comminetur, quid nos aliud facere o=
portet frater charißime, quàm colligendis & refouẽdis* Chri=
*sti ouibus exhibere diligentiam plenam, & curandis lapso=
rum uulneribus paternæ pietatis adhibere medicinã, cũ etiam*
Matth. 9. Dominus *in* Euangelio *moneat & dicat:* Non *est opus sanis
medicus, sed male habentibus?* Nam *etsi pastores multi su=
mus, unum tamen gregem pascimus, & oues uniuersas quas
Christus sanguine suo & paßione quæsiuit, colligere & fo=
uere debemus, nec pati supplices & dolentes fratres nostros
crudeliter despici, & superba quorundam præsumptione cal=
cari, cum scriptum sit:* Ille *autem qui contumax est uir sui ia=
ctans, nihil omnino proficiet, qui dilatauit tanquam infernus
animam suam: & eiusmodi omnes* Dominus *in* Euangelio *cul*
Luc. 16. *pet & damnet, dicens:* Vos *estis qui iustificatis uos in cõspe=
ctu hominum,* Deus *autẽ dignoscit corda uestra, quoniã quod
excelsum est in hominibus, execratio est in cõspectu* Dei. Exe
crabiles & detestabiles dicit esse, qui sibi placeant, qui tumi=

di & inflati aliquid sibi arroganter assumant. Ex quibus cum *Martianus esse cœperit, & se* Nouatiano *coniungens aduersarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam nõ dicat, sed accipiat, nec sic agat quasi ipse iudicauerit de collegio sacerdotum, cum ipse sit ab uniuersis sacerdotibus iudicatus. Seruandus est enim antecessorum nostrorum beatorum martyrum* Cornelij *et* Lucij *honor gloriosus, quorum memoriam cum nos honoremus, multò magis tu frater charißime honorificare & seruare grauitate & autoritate tua debes, qui uicarius & successor eorũ factus es. Illi enim pleni spiritu* Domini *& in glorioso martyrio cõstituti dandam esse lapsis pacem censuerunt, & pœnitentia acta fructum communicationis & pacis negandum non esse literis suis signauerunt, quam rem omnes omnino ubique censuimus. Neq; enim poterat esse apud nos sensus diuersus, in quibus unus esset spiritus, & ideo manifestum est eum spiritus sancti ueritatem cum cæteris non tenere, quem uidemus diuersa sentire. Significa planè nobis quis in locum* Martiani Arelatæ *fuerit substitutus, ut sciamus ad quem fratres nostros dirigere & cui scribere debeamus.* Opto *te frater charißime semper bene ualere.*

ARG. SEQ. EPIST.

Maximi, Vrbani, Sidonij, Macarij epist. ad Cyp.

CPRIANO FRATRI MAXI*mus, Vrbanus, Sidonius, & Macarius* SAL.

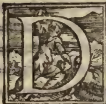
C*Erti sumus frater chariss. te quoq; nobiscum pari uoto congaudere, q nos habito consilio, utilitatibus ecclesiæ et paci magis cõsulentes, omnibus rebus prætermißis, & iudicio* Dei *seruatis, cum* Cornelio *episcopo nostro pariter & cum uniuerso clero pacẽ fecisse, cũ gaudio etiã uniuersæ ecclesiæ, prona etiam omnium charitate hoc factũ his literis nostris scire certißimè debuisti.* Oramus *te frater charißime multis annis bene ualere.*

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum de quibusdam presbyteris epistola, qui temere pacē lapsis dederūt, necdum sedata perse cutione, & citra conscientiam episcoporum.

EPISTOLA XIIII.

CYP. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus Salutem.

Iu patientiā meā tenui fratres chariss. quasi uerecundū silentiū nostrū proficeret ad qe tē. Sed cū quorundā īmoderata et abrupta præsumptio temeritate sua & honorē martyrū, & cōfessorū pudorē, & plebis uniuersæ trāquillitatē turbare conetur, tacere ultrà non oportet, ne ad periculū & plebis pariter & nostrorū taciturnitas nimia procedat. Quod enim nō periculum metuere debemus de offensa Domini, *cum aliqui de presbyteris, nec* Euāgelij *nec loci sui memores, sed neq; futurum* Domini *iudicium, neq; nunc sibi præpositum episcopum cogitantes, quod nunquā omnino sub antecessorib. factum est, cū contumelia & contemptu præpositi totum sibi uindicent? atq; utinā nō prostrata fratrum nostrorū salute sibi omnia uindicarēt. Contumelias episcopatus nostri dißimulare & ferre possum, sicut dissimulaui semper & pertuli. Sed dißimulandi nunc locus nō est, quando decipitur fraternitas nostra à quibusdam uestrum, quī dum sine ratione restituendæ salutis plausibiles esse cupiunt, magis lapsis obsunt. Summum enim delictum esse quod persecutio committi coegit, sciunt ipsi etiam qui commiserūt, cum dixerit* Dominus *& iudex noster:* Qui *in me confessus fuerit corā hominibus, confitebor & ego in illo corā patre meo qui in cœlis est. Qui autem me negauerit, & ego illum negabo.* Et *iterum dicit:* Omnia *peccata remittentur filijs hominū & blasphemiæ. Qui autē blasphemauerit in spiritū sanctum,*

Taciturnitas nimia nocet.

Dißimulandum nonnunquam.

Luc. 12.

Mar. 3.

non habet remissam, sed reus est æterni peccati. Item beatus Apostolus dixit: Non potestis calicē Domini bibere, & calicē dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini cōmunicare, & mensæ dæmoniorum. *Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, ut qui possunt agentes pœnitentiam ueram* Deo patri ad misericordiā precibus & operibus suis satisfacere, seducantur, ut magis pereant: & qui erigere se possunt, plus cadant. Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iusto tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim ueniant, & per manus impositionem episcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseuerante, nondum restituta ecclesiæ ipsius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia facta, nondum exomologesi finita, nondum manu eis ab episcopo, aut clero imposita, eucharistia illis datur, cum scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Sed nunc illi rei nō sunt, qui minus scripturæ legem nouerunt. Erunt autem rei, qui præsunt, & hæc fratribus non suggerunt, ut instructi à præpositis faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo & præscripta obseruatione. Exponunt deinde inuidiæ beatos martyres, & gloriosos seruos Dei, cum Dei sacerdote committunt, ut cum illi memores legis nostræ ad me literas direxerint, & petierint, tunc desideria singulorum examinari, & pacem dari, cum ipsa antè mater nostra pacem de misericordia Domini prior sumpserit, & uos diuina protectio reduces ad ecclesiam suam fecerit, hi sublato honore, quem nobis beati martyres cum confessoribus seruant, contempta Domini lege & obseruatione, quam ijdem martyres & confessores tenendam mandant, ante extinctum persecutionis metum, ante reditū nostrū, ante ipsum penè martyrū excessum communicent cum lapsis

1.Cor.10.

1.Cor.11.

& offerant, & eucharistiã tradãt. quando etiã si martyres ꝑ calorem gloriæ minus scripturam contẽplantes contra legem Domini plus aliquid cuperent, à presbyteris & diaconis suggerentibus admoneri deberent, sicut semper in præteritis factũ est. Castigare nos itaque diuina censura nec noctibus desinit, nec diebus. Præter nocturnas enim uisiones, per dies quoq; impletur apud nos spiritu sancto puerorũ innocens ætas, quæ in extasi uidet in oculis, & audit, & loquitur ea quibus nos Dominus monere & instruere dignatur. Et audietis omnia quãdo me ad uos reducẽ fecerit Dominus, qui ut sederem iußit. Interim temerarij & incauti & tumidi quidam inter uos, qui hominẽ non cogitant, uel Dominũ timẽt, sciẽtes quoniã si ultrà in ijsdem perseuerauerint utar ea admonitione, quã Dominus iubet, ut iterim prohibeãtur offerre, acturi et apud nos, et apud confeßores ipsos, & apud plebem uniuersam causam suã Domino permittente, cũ in sinum matris ecclesiæ recolligi cœperimus. De hoc & ad martyres, & cõfeßores ipsos, & apud plebẽ literas feci; quas utrasq; legi uobis mãdaui. Opto uos fratres charißimi ac desideratißimi in Domino semper bene ualere, & nostri meminisse.

Puerorum ore nonnunquam Deus loquitur.

ARG. EPISTOLAE SEQ.

Ad martyres & confeſſores epiſtola, qui lapſis petierunt pacem dari, ut eos nominatim libello aſsignent, & cauti deſideria petentium ponderent.

EPISTOLA XV.

CYPR. MARTYRBVS ET *confeßoribus charißimis fratribus* SAL.

Solicitudo loci nostri, et timor Domini cõpellit, fortißimi ac beatißimi martyres, admonere uos literis nostris, ut à quibus tã deuote & fortiter seruatur fides Domini, ab ijsdem quoque lex & disciplina Domini reseruetur. Nam cum omnes milites Christi

custo

custodire oporteat præcepta imperatoris sui, tum uos magis præceptis eius obtemperare plus conuenit, qui exemplum cæteris facti estis & uirtutis, & timoris Dei. Et *crediderã quidem presbyteros & diaconos, qui illhic præsentes sunt, monere uos & instruere plenißime circa* Euãgelij *legẽ, sicut & in præteritum semper sub antecessoribus nostris factũ est, ut diaconi ad carcerem cõmeantes martyrum desyderia cõsilijs suis & scripturarum præceptis gubenarent, sed nunc cũ maximo animi dolore cognosco, non tantum illhic non suggeri diuina præcepta, sed adhuc potius impediri, ut & ea quæ à uobis ipsis & circa* Deum *cautè, & circa sacerdotem* Dei *honorifice fiunt, à quibusdam presbyteris resoluãtur, qui nec timorem* Dei, *nec episcopi honorẽ cogitantes, cum uos ad me literas direxeritis, quibus examinari desideria uestra & quibusdam lapsis pacem dari postulastis, cùm persecutione finita conuenire in unum cum clero & recolligi cœperimus: Illi cõtra* Euangelij *legem, uestram quoq; honorificam petitionem ante actam pœnitentiam, ante exomologosim grauißimi atq; extremi delicti factam, ante manum ab episcopo & clero in pœnitẽtiam impositam, offerre pro illis & eucharistiam dare: id est, sanctum* Domini *corpus prosanare audeant, cũ scriptum sit: Qui ederit panẽ, aut biberit calicem* Domini *indignè, reus erit corporis & sanguinis* Domini. Et *lapsis quidem potest in hoc uenia concedi. Quis non mortuus uiuificari properet? Quis nõ ad salutem suã uenire festinet?* Sed *præpositorũ est præceptum tenere, & uel properantes, uel ignorantes instruere, ne qui ouium pastores eße debẽt, lanij fiant.* Ea *enim concedere, quæ in perniciem uertant, decipere est: nec erigitur sic lapsus, sed per* Dei *offensam magis impellitur ad ruinam. Vel ex uobis itaq; discant, quod docere debuerãt.* Petitiones *& desideria uestra episcopo seruent, & ad pacem uobis petentibus dandã maturum & pacatũ tempus expectent.* Ante *est ut à* Domino *pa*

Præceptis obtemperandum

1. Cor. 11.

Matth. 7.

cem mater prior sumat, tunc secundum uestra desideria de filiorum pace tractetur. Et *quoniam audio fortißimi & charißimi fratres impudentia uos quorundam premi, & uerecundiam uestram uim pati, oro uos quibus possum precibus, ut* Euangelij *memores & considerantes, quæ & qualia in præteritum antecessores uestri martyres concesserint, quàm soliciti in omnibus fuerint, uos quoq; soliciti & cauti petentium desideria ponderetis, utpote amici* Domini, *& cum illo postmodum iudicaturi inspiciatis & * actum, & opera, & merita singulorum, ipsorum quoq; delictorum genera & qualitates cogitetis, ne siquid abrupte & indigne uel à uobis pmissum, uel à nobis factum fuerit, apud gentiles quoque ipsos ecclesia nostra erubescere incipiat.* Visitamur *& castigamur frequenter, & ut in nobis* Domini *mandata incorrupta & inuiolata permaneant, admonemur.* Quod *quidem nec illhic apud uos cessare cognosco, quò minus plurimos quoque ex uobis instruat ad ecclesiæ disciplinam diuina censura.* Hoc autem *totum potest fieri, si ea quæ à uobis petuntur, ne facilè tribuantur, religiosa contemplatione moderemini, intelligentes & comprimentes, easq; personas accipiētes in beneficijs uestris, ut aut gratificentur, aut illicitæ cogitationis nundinas aucupētur.* De *hoc ad clerum & ad plebem literas feci, quas utrasq; uobis legi mandaui.* Sed *& illud ad diligentiam uestram redigere & emendare debetis, ut nominatim designetis eos quibus pacē dari desideratis.* Audio *enim quosdam sic libello inseri, ut dicatur:* Cōmunicet *ille cum suis.* Quod *nunquam omnino à martyribus factum est, ut cæca petitio inuidiam nobis postmodum cumulet.* Latè *enim patet quando dicitur, ille cum suis, & possunt nobis uiceni, & triceni, & amplius offerri, qui propinqui & affines, & liberti ac domestici esse asseuerentur eius qui accipit libellum, & ideo peto ut eos, quos ipsi uidetis & nostis, quorum pœnitētiam satisfactioni proximam*

** affectum, forte.*

1.Cor.11.

cõſpicitis, deſignetis nominatim libello, & ſic ad nos fidei ac disciplinæ cõgruẽtes literas dirigatis. Opto uos fortißimi ac dilectiß. fratres in Dño ſemp bñ ualere, & noſtri meminiſſe.

ARG. EPIST. SEQ.

Significatio ad plebem, inſinuans petitionem factam per martyres ſuper lapſis, quæ priori epiſtola continettur.

EPIST. XVI.

CYPR. FRATRIBVS IN PLEbe conſiſtentibus SAL.

Ngemiſcere uos & dolere ruinas fratrum noſtrorum ex me ſcio pariter & doleo, & patior ac ſentio, quod beatus Apoſtolus dicit: Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis ſcãdalizatur, et ego nõ uror? 2.Cor.11.
Et iterum poſuit in epiſtola ſua, dicens: Si patitur membrũ unum, cõpatiuntur & cætera membra. Et ſi 1.Cor 12.
lætatur membrum unũ, & collætantur cætera membra. Compatior ergo & condoleo fratribus noſtris, qui lapſi, & perſecutionis infeſtatione proſtrati, & partem noſtrorum uiſcerũ ſecum trahentes, acrem dolorem nobis ſuis uulneribus intulerunt. Quibus potens eſt diuina miſericordia medelam dare, dũ tamen non putent propere nec incaute aliquid & feſtinanter gerendum, ne ſi temere pax uſurpetur, diuinæ indignationis offenſa grauius prouocetur. Fecerunt ad nos de quibuſdam beati martyres literas, petentes examinari deſideria ſua, cùm pace nobis omnibus à Domino prius data, ad eccleſiam regredi cœperimus, examinabuntur ſingula præſentibus & iudicantibus uobis. Audio quoſdã tñ de preſbyteris, nec Euangelij memores, nec qd ad nos martyres ſcripſerint cogitãtes, nec epiſcopo honorem ſacerdotij ſui & cathedræ ſeruantes, iam cum lapſis communicare cœpiſſe, offerre pro illis, & Euchariſtiam

dare, cum oporteat ad hæc per ordinem peruenire: Nam cum in minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agatur iusto tempore, & exomologesis fiat inspecta uita eius, qui agit pœnitentiam, nec ad communicationem uenire quis poßit, nisi prius illi ab episcopo & clero manus fuerit imposita, quantò magis in his grauißimis & extremis delictis cautè omnia & moderatè secundum disciplinam Domini obseruari oportet? Quos quidem nostri presbyteri & diaconi monere debuerant, ut commendatas sibi oues fouerent, & diuino magisterio ad uiam deprecandæ salutis instruerent. Ego plebis nostræ & quietem noui pariter & timorem in satisfactione Dei & deprecatione uigilare, nisi illos quidam de presbyteris gratificantes decepissent. Vel uos itaque singulos regite, & consilio ac moderatione uestra secundum diuina præcepta lapsorum animos tēperate. Nemo adhuc importuno tempore acerba poma decerpat. Nemo nauem suam quassatam & perforatam fluctibus prius quàm diligenter eam refecerit, in altum denuo committat. Nemo tunicam scissam accipere & induere potest, nisi eam ab artifice perito sartam uiderit, & à fullone curatam receperit. Audiant quæso patiēter consilium nostrū, expectent nostrā regreßionē, ut cum ad uos per Dei misericordiā uenerimus, conuocati coepiscopi plures secundum Domini disciplinam & confessorum præsentiā beatorum martyrum literas, & desideria examinare poßimus. De hoc ad clerum, & ad martyres, & ad confessores literas feci, quas utrasq; legi uobis mandaui. Opto uos fratres charißimi ac desideratißimi in Domino semper bene ualere.

Oblatio pro aliis.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerū epistola propter lapsos & catechumenos, ne uacui exirent.

EPISTOLA XVII.

Cyp. Presbyteris & diaconis fratribus salutem.

Iror uos fratres chariſsimi ad multas epiſtolas meas, quas uobis frequenter miſi, nihil reſcripſiſſe, cum fraternitatis noſtræ uel utilitas uel neceſsitas ſic utiq; gubernetur, ſi à uobis inſtructi rerũ gerendarũ conſiliũ limare poſsimus. Quoniam tñ uideo facultatem ueniendi ad uos nondum eſſe, & iam æſtatem cœpiſſe, qd' tempus infirmitatibus aſsiduis et grauibus infeſtat, occurrendũ puto fratribus noſtris, ut qui libellos à martyribus acceperunt, ſi incõmodo aliquo & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præſentiã noſtrã, quin apud preſbyterum quemcunq; præſentem, uel ſi preſbyter repertus nõ fuerit, et urgere exitus cœperit, apud diaconũ quoq; exomologeſin facere delicti ſui poſsint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, ueniant ad Dñm cum pace, quam dari martyres literis ad nos factis deſiderauerunt. Cæteram quoq; partem plebis quæ lapſa eſt, præſentia ueſtra fouetote: & ut à fide & miſericordia Domini non deficiant, ueſtro ſolatio focillate. Neque enim deſerentur ab ope & auxilio Domini, qui mites & humiles, & pœnitentiam uerè agentes in bonis opinionibus perſeuerauerint, quò minus illis quoq; diuino remedio cõſulatur. Audientibus etiam ſiqui fuerint periculo præuenti, & in exitu conſtituti uigilantia ueſtra nõ deſit, implorantibus diuinam gratiam miſericordia Domini non denegetur. Opto uos fratres chariſsimi ſemper bene ualere, & noſtri meminiſſe. Fraternitatem uniuerſam meo nomine ſalutate, & ut noſtri meminerit rogate. Valete.

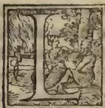
Et diaconus accipit confeſſionem in neceſsitate.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerũ epiſtola de his qui ad Euchariſtiã feſtinãt.

EPISTOLA XVIII.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIACONIS fratribus SALVTEM.

Egi literas uestras fratres charissimi, quibus scripsistis salubre consilium uestrũ non deesse fratribus nostris, ut temeraria festinatione deposita, religiosam patiẽtiã Deo præbeant: ut cum in unũ per eius misericordiam uenerimus, de omnibus speciebus secundũ ecclesiasticam disciplinã tractare possimus: maximè cũ scriptum sit: Memento unde excideris, & age pñiam. Pñiam ille autem agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, et sacerdotibus Dei obtemperãs, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur. Quoniam tamen significastis quosdã immoderatos esse, & ad cõmunicationem accipiendam festinãter urgere: & desiderastis in hanc rem formam uobis à me dari, sciatis plenè scripsisse me ad hanc rem proximis literis ad uos factis. Credo ut qui libellum à martyribus acceperunt, & auxilio eorum adiuuari apud Dñm in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologesi facta, & manu eis à uobis in pœnitentiam imposita, cum pace à martyribus sibi promissa ad Dominũ remittantur. Cæteri uerò qui nullo libello à martyribus accepto inuidiã faciunt: quoniam non paucorum, nec ecclesiæ unius, aut unius prouinciæ, sed totius orbis hæc causa est, expectent antè Domini protectione ecclesiæ ipsius publicam pacem: hoc enim & uerecundiæ & disciplinæ & uitæ ipsi*omnium nostrum cõuenientes præsente & stantium plebe, quibus & ipsis pro fide & timore suo honor habendus est, disponere omnia consilij cõmunis religione possimus. Cæterum quàm irreligiosum est, & ipsis quoq; festinantibus perniciosum, ut cum extorres facti, & patria pulsi, ac bonis suis omnibus spoliati nondum ad ecclesiam redierint: quidam de lapsis cõfessores ipsos præuenire, & antè ad ecclesiam introire festinent. Qui si nimium properãt, habent in sua potestate quod postulant. Largiter acies adhuc ge-

Apoc. 2.

Pœnitẽtia agitur seruando Dei mãdata.

*Opinor legendum, omnium nostrũ conueniet, ut præsente, etc.

ritur, & agon quotidie celebratur. Si cōmißi uere & firmiter pœnitet, & fidei calor præualet: qui differri non potest, potest coronari. Opto uos fratres charißimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam meo nomine saluta te, & ut nostri memores sint, admonete. Valete.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum epistola, non esse temere pacem dandam lapsis, & se solum idoneum ad dandū non esse.

EPISTOLA XIX.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus SALVTEM.

Ominus loqtur & dicit: Sup quē respiciā, nisi sup humilem et quietū, et trementē ser mones meos? Hoc cum debemus oēs esse, tum hmōi illi esse debent, qbus laborandū est, ut post grauem lapsum uera pnīa & humilitate tota promereri Dūm poßint. Esa. 66.

Legi aūt & uniuersorum confeßorum literas, quas uoluerunt per me collegis omnibus innotescere, & ad eos pacem à se da tam peruenire. De qbus dum apud nos ratio constiterit, quid post admißum egerint, quæ res cum omniū nostrum consilium & sñiam spectet, præiudicare ego & solum mihi rem cōmunem uendicare non audeo. Et ideo insistetur epistolis, quas proxime feceram: quarum exemplum collegis quoq; iam misi, qui perscripserunt placere sibi qd' statuimus: nec ad uos recedendum esse, donec pace nobis à Dño reddita in unum conuenire, & singulorum causas examinare poßimus. Sed qd mihi Caly donius collega meus scripserit, quidq; ei rescripserim, ut sciretis, utriusq; epistolæ exemplum literis meis iunxi: quod totum peto fratribus legatis, ut magis ac magis ad pœnitentiam com ponantur: nec delicto priori adijciant adhuc aliud delictum, dum nobis nec Euangelio seruire: nec secundum uniuersorum

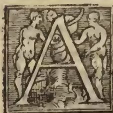
confessorum literas causas suas examinare permittunt. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere, & nostri meminisse. Fraternitatem uniuersam salutate.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Calydonium episcopum epistola, insinuans quid super lapsis egerit.

EPISTOLA XX.

CYPR. CALYDONIO FRATRI .S.

Ccepimus lr̄as tuas frater charissime satis sobrias et integritatis ac fidei plenas. Nec miramur si exercitatus et in scripturis dñi cis peritus caute oĩa et consulte geras. Recte aũt sensisti circa impertitam fratribus nostris pacẽ, quã sibi ipsi uera pñia et dñi cæ cõfessionis gloria reddiderũt sermonibus suis iustificati, qui bus se ante dãnauerant. Cũ ergo abluerint omne delictũ, et ma culã primã assistente sibi Dño posteriore uirtute deleuerint, ia cere ultra sub diabolo quasi ꝓstrati nõ debẽt, q extorres facti, et bonis suis oĩbus spoliati erexerunt se, et cũ Christo stare cœ perũt. Atq; utinã sic et cæteri post lapsum pœnitẽtes in statum pristinũ reformẽtur: quos nũc urgẽtes et pacẽ temere atq; ĩpor tune extorquẽtes, quo disposuerimus ut scires, librũ tibi cũ epi stolis numero qnq; misi: quas ad clerũ, et ad plebem, et ad mar tyres quoq; et cõfessores feci. Quæ epistolæ etiã plurimis colle gis nostris missæ placuerũt, et rescripserũt se quoq; nobiscũ in eodẽ consilio secundum catholicam fidem stare. Quod ipsum etiã tu ad collegas nostros, quos potueris, trãsmittes, ut apud omnes unus actus & una consensio secũdum Domini præcepta teneatur. Opto te frater charissime semper bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum Romę consistentem epistola insinuãs se ab eo de morte collegę sui certiorem redditum.

EPISTOLA XXI.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIACO nis Romæ consistentibus fratribus SAL.

Vm de excessu boni uiri collegæ mei rumor apud nos incertus esset fratres charissimi, & opinio dubia nutaret, accepi à uobis literas ad me missas per * Clementē hypodiaconū: quibus plenißime de glorioso eius exitu instruerer. Et exultaui satis, quod pro integritate administrationis eius consummatio quoq; honesta processerit. In quo uobis quoq; plurimum gratulor, quod eius memoriam tam celebri & illustri testimonio prosequamini, ut per uos innotesceret nobis, quod et uobis esset circa præpositi memoriam gloriosum, & nobis quoq; fidei ac uirtutis præberet exemplum. Nam quantum perniciosa est ad sequentium lapsum ruina præpositi, in tantum contra utile est & salutare, cum se episcopus per firmamētum fidei fratribus præbet imitandum. Legi etiam alias literas, in quibus nec quis scripserit, nec ad quos scriptum sit, significāter expressum est: Et quoniam me in ijsdem literis & scriptura, & sensus, & chartæ ipsæ quoq; mouerunt, nequid ex uero uel subtractum sit uel immutatum, eandem ad uos epistolam autenticam remisi, ut recognoscatis an ipsa sit quam * Clementi hypodiacono perferendam dedistis: perquàm etenim graue est, si epistolæ clericæ ueritas mendacio aliquo & fraude corrupta est. Hoc igitur ut scire poßimus & scripturam & subscriptionem, an uestra sit recognoscite, & nobis quid sit in uero rescribite. Opto uos fratres charißimi semper bene ualere.

*alias Crementium.

Præpositi uita, subditorū regula.

*alias, Crementio.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum EPISTOLA XXII.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus SALVTEM.

Equid cōſcientiam ueſtram lateret fratres chariſsimi, quid mihi ſcriptum ſit, utriuſq; epiſtolæ exemplū uobis miſi: & credo uobis id qđ reſcripſi, non diſplicere. Sed & illud ad uos perferre literis meis debui, urgente cauſa clero in urbe cōſiſtenti literas me miſiſſe: et quoniā oportuit me per clericos ſcribere: ſcio autē noſtros plurimos abſentes eſſe: paucos uerò, qui illhic ſunt, uix ad miniſteriū quotidianū opis ſufficere: neceſſe fuit nouos aliquos cōſtituere, q mitterētur. Feciſſe aūt me ſciatis lectorem Saturnū, & hypodiaconū Optatum cōfeſſorem: quos iam pridem cōmuni conſilio clero proximo feceramus, qñ aut Saturno die paſchæ ſemel atq; iterū lectionē dedimus: aut Optato cū presbyteris doctorib. lectoribus doctorē audiētiū cōſtituimus, examinantes an cōgruerent illis oīa: quæ eſſe deberent in his, qui ad clerum parabantur. Nihil ergo à me abſentibus uobis nouum factum eſt: ſed quod iam pridem communi conſilio omnium noſtrum cœperat, neceſsitate urgente promotum eſt.

ARG. EPIST, SEQ.

Ad Fortunatū & cęteros epiſtola, de his qui per tormenta ſuperantur.

EPITOLA XXIII.

CYPR. FORTVNATO, HAYMO, OPTA*to, Priuatiano, Donatulo & Felici fratribus* SAL.

S Cripſiſtis fratres chariſsimi, q, cum in Capſente ciuitate propter ordinationem epiſcopi eſſetis, pertulerit ad uos nuper frater & collega noſter, Ninum, Clementianum, Florum fratres noſtros, qui in perſecutione apprehenſi prius fuerant, & nomen Domini confeſsi uiolētiam magiſtratus & populi frementis impetum uicerant: poſtmodum cum apud proconſulē pœnis grauibus excruciarentur, ui tormentorum ſubactos eſſe,

& de gradu gloriæ, ad quam plena fidei uirtute tendebant, diu turnis cruciatibus excidisse, nec tamen post hunc grauem lapsum non uoluntate, sed necessitate susceptum à pœnitentia agenda per hoc triennium destitisse: de quibus consulendum putastis an eos ad communicationem iam fas esset admittere. Et quidem quantum ad mei animi sententiam pertinet, puto his indulgentiam Domini non defuturam, quos constat stetisse in acie, nomẽ Domini cõfessos esse, uiolentiam magistratuum, & populi furentis incursum immobilis fidei obstinatione uicisse, passos esse carcerem diu, inter minas proconsulis & fremitum populi circunstantis, tormentis laniantibus ac longa iteratione cruciantibus repugnasse: ut quod in nouissima infirmitate carnis subactum uidetur, meritorum præcedentium defensione releuetur: & sit satis talibus gloriam perdidisse, nõ tamen debere nos eis & ueniæ locum claudere, atq; eos à paterna pietate, & à nostra cõmunicatione priuare, quibus existimamus ad deprecandam clemẽtiam Domini posse sufficere, quòd triẽnio iugiter ac dolenter, ut scribitis, cum summa pœnitentiæ lamentatione planxerunt. Certè non puto incautè & temere his pacem committi, quos uidemus militiæ suæ fortitudine nec prius pugnæ defuisse: & si acies etiam denuo uenerit, gloriam suam posse reparare. Nam cum in cõsilio placuerit pœnitentiam agentibus infirmitatis periculo subueniri & pacem dari, debent utiq; in accipienda pace præcedere, quos uidemus non animi infirmitate cecidisse, sed in prælio cõgressos & uulneratos per imbecillitatem carnis confeßionis suæ coronam non potuisse perferre, maximè cum cupientibus mori non permitteretur occidi, sed tãdiu fessos tormẽta laniarent, quãdiu non fidem, quæ inuicta est, uincerent, sed carnem, quæ infirma est, fatigarent. Quoniã tamen scripsistis, ut cum pluribus collegis de hoc ipso plenißimo tractem, & res tanta exigit maius & impensius de multorum collatione consilium, &

Veniæ uia omnibus patet

nunc omnes ferè inter paschæ prima solennia apud se cum fratribus demorãtur, cum solẽnitati celebrandæ apud suos satisfecerint, & ad me uenire cœperint, tractabo cũ singulis plenius, ut de eo quod consuluistis, figatur apud nos, & rescribatur uobis firma sententia, à multorum sacerdotum cõsilio ponderata. Opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad clerum, ut curam pauperum & peregrinorũ diligentiorem habeant.

EPITOLA XXIIII.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus charissimis SAL.

Aluto uos fratres charissimi per Dei *grãm incolumis optãs citò ad uos uenire, ut desiderio tã meo q̃ uestro oĩum fratrũ satisfiat. Oportet uos tñ paci cõmuni cõsulere, et interdũ q̃uis cũ tædio animi nr̃i deesse uobis, ne pn̄tia nr̃i inuidiã et uiolentiã gentiliũ ꝓuocet: et simus autores rũpẽdæ pacis, q magis qeti oĩum cõsulere debemus.* Cũ *ergo uos scripseritis rebus cõpositis me ueni re debere: aut si antè* Dñs *dignatus fuerit ostẽdere, tunc ad uos ueniã.* Vbi. *n. mihi aut melius possit esse?* Infirmorum *et oĩum pauperũ curã peto diligenter habeatis: sed et peregrinis, siqui indigẽtes fuerint, sumptus suggeratis de quãtitate mea ꝓpria, quã apud* Rogatianum *cõpresbyterũ nostrũ dimisi, quæ quantitas, ne fortè iam uniuersa erogata sit, misi eidẽ ꝑ* Naricũ *acoluthũ aliã portionẽ, ut largius et prõptius circa laborãtes fiat operatio.* opto uos fratres charissimi semper bene ualere.

Pauperum cõmendatio.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad martyres & cõfessores ep̃la, in qua uirtutũ suarum laudem miris prçconijs attollens: quçcunq; patiantur, mystice ad futuram gloriam interpretatur.

EPISTOLA XXV.

CYPR. NEMESIANO, FELICI, Lucio, & alteri Felici, Litteo, Polyano, Victori, Laderi, & Datiuo coepiscopis: item compresbyteris, & diaconis in metallo constitutis martyribus Dei patris omnipotentis, & IESV Christi Domini & Dei conseruatoris nostri, æternam SALVTEM.

G Loria quidem uestra poscebat beatißimi ac dilectißimi fratres, ut ad conspectũ atq; ad complexum uestrũ uenire ipse deberẽ, nisi me quoq; ob confeßionem nominis Christi relegatum præfiniti loci termini coercerent. Sed quomodo possum repræsento me uobis, & ad uos etiam si corpore & gressu uenire nõ datur, dilectione tamen & spiritu uenio, exprimens literis animum meum, quo in istis uirtutibus & laudibus uestris lætus exulto, participem me computans uobis, etsi non paßione corporis, tamen cõsortio charitatis. An ego possum tacere, & uocem meam silẽtio premere, cum de charißimis meis tam multa & gloriosa cognoscam, quibus uos diuina dignatio honorauit, ut ex uobis pars iam martyrij sui consummatione præcesserit meritorum suorum coronam de Domino receptura, pars adhuc in carceris claustris, siue in metallis & uinculis demoretur, exhibens per ipsas suppliciorum moras corroborandis fratribus & armandis maiora documenta, ad meritorum titulos ampliores tormentorum tarditate proficiens, habitura tot mercedes in cœlestibus præmijs, quot nunc dies numerantur in pœnis? Quæ quidem uobis fortißimi ac beatißimi fratres pro merito religionis ac fidei uestræ accidisse non miror, ut uos sic Dominus ad gloriosum & sublime fastigium clarificationis suo honore prouexerit, qui semper in ecclesia eius custodito fidei tenore uiguistis, conseruantes firmiter dominica mandata. In simplicitate innocentiam, in charitate concordiã,

Dilectione & spiritu absentes coniunguntur.

Tormẽtis præmia crescunt.

Martyrũ laus

modeſtiam in humilitate, diligentiam in adminiſtratione, uigilantiam in adiuuandis laborantibus, miſericordiam in fouendis pauperibus, in defendenda ueritate cōſtantiam, in diſciplinæ ſeueritate cenſuram. Ac *ne aliud ad exemplum bonorum factorum deeſſet in uobis, etiam nunc in confeſſione uocis & paſſione corporis fratrum mentes ad diuina martyria prouocatis, duces uos exhibēdo uirtutis, ut dum grex paſtores ſuos ſequitur, & quod fieri à præpoſitis cernit, imitatur, paribus obſequiorū meritis à* Domino *coronetur. Quod autem fuſtibus cæſi prius grauiter & afflicti per eiuſmodi pœnas initiaſtis cōfeſsionis ueſtræ religioſa primordia, execrāda nobis iſta res nō eſt. Neq; enim ad fuſtes* Chriſtianum *corpus expauit, cuius eſt ſpes omnis in ligno. Sacramentū ſalutis ſuæ* Chriſti *ſeruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno profectus eſt ad coronam. Quid uerò mirum ſi uaſa aurea & argentea in metallum, id eſt, auri & argenti domicilium dati eſtis, niſi quòd nunc metallorum natura cōuerſa eſt, locaq; quæ aurum & argentum dare antè cōſueuerāt, accipere cœperunt: impoſuerunt quoque compedes pedibus ueſtris, & membra felicia ac* Dei *templa infamibus uinculis ligauerunt, quaſi cum corpore ligetur & ſpiritus, aut aurum ueſtrum ferri cōtagione maculetur.* Dicatis Deo *hominibus & fidem ſuā religioſa uirtute teſtantibus, ornamenta ſunt iſta, non uincula: nec* Chriſtianorum *pedes ad infamiam copulant, ſed clarificant ad coronam.* O *pedes feliciter uincti, qui nō à fabro, ſed à* Chriſto *ſoluuntur.* O *pedes feliciter uincti, qui itinere ſalutari ad paradiſum diriguntur.* O *pedes in ſeculo ad præſens ligati, ut ſint ſemper apud* Dominum *liberi.* O *pedes compedibus & ira aduerſarij interim contabundi, ſed celeriter ad* Chriſtum *glorioſo itinere curſuri. Quantum uult hic uel inuida crudelitas uel maligna, nexibus uos ſuis & uinculis teneat, citò à terris & pœnis iſtis ad cœlorum regna perue-*

Chriſtianorū ſpes in ligno.

Vincula martyrum ornamēta apud deum.

Conſolatio.

nietis. Non fouetur in metallis lecto & culcitris corpus, sed refrigerio & solatio Christi fouetur. Humi iacent fessa laboribus uiscera, sed pœna non est cum Christo iacere. Squallent sine balneis membra situ & sorde deformia, sed spiritaliter intus abluitur, quod foris carnaliter sordidatur. Panis illhic exiguus: At non in pane solo uiuit homo, sed in sermone Dei. Vestis algentibus deest: Sed qui Christum induit, & uestitus abundanter & cultus est. Semitonsi capitis capillus horrescit, sed cum sit caput uiri Christus, qualecunque caput illud deceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est. Omnis ista deformitas detestabilis & * tetra gentilibus quali splendore pensabitur? Secularis hæc & breuis pœna, quàm clara & æterni honoris mercede mutabitur, cum secundum beati Apostoli uocem transformauerit Dominus corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ? Sed nec in illo fratres dilectissimi aliqua potest aut religionis, aut fidei iactura sentiri, quòd illis nunc sacerdotibus Dei facultas non datur offerendi & celebrandi sacrificia diuina. Celebratis modò atque offertis sacrificium Deo & pretiosum pariter & gloriosum, & plurimum uobis ad retributionem præmiorum cœlestium profuturum, cùm scriptura diuina loquatur & dicat: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Hoc uos sacrificium Deo offertis, hoc sacrificium sine intermißione die ac nocte celebratis, hostiæ facti Dei & uosmetipsos sanctas atque immaculatas uictimas exhibentes, sicut Apostolus adhortatur & dicit: Oro ergo uos fratres per misericordiam Dei, ut constituatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, Deo placentem, nec configuremini seculo huic, sed transformemini in renouatione sensus, ad probandum quæ sit uoluntas Dei bona & placens, & perfecta. Hoc est enim, quod præcipue Deo placeat, hoc est, in quo maioribus meritis ad prome-

Deut. 8. Luc. 4.

alias, fœda

Pœna breuis, quam manet merces æterna.

Oblatio.

Psal. 50.

Roma. 12.

rendam Dei uoluntatem opera nostra proueniant, hoc est quod solum Domino de beneficijs eius grandibus & salutaribus fidei ac deuotionis nostræ obsequia retribuant, prædicante in Psalmis & contestante spiritu sancto: Quid retribuam,
Psal. 115. inquit, Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Pretiosa in cõspectu Domini mors iustorum eius. Quis nõ libẽter & promptè calicem salutis accipiat? quis non appetat gaudebundus & lætus in quo aliquid & ipse Domino suo retribuat? quis non pretiosam in conspectu Dei & fortiter & cõstanter mortem excipiat, complaciturus eius oculis, qui nos in congressione nominis sui desuper spectans uolentes comprobat, adiuuat dimicantes, uincentes coronat, retributione pietatis paternæ
Sua dona coronat in nobis. remunerans in nobis quicquid ipse præstitit, & honorans quod ipse perfecit? ipsius enim esse quod uincimus, & quòd ad maximi certaminis palmam subacto aduersario peruenimus, declarat & docet Dominus in Euangelio suo, dicẽs: Cum
Marci 13. autem uos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum: Ponite in cordibus uestris
Luc. 21. ἀπολογεῖσθαι. non præmiditari excusare. Ego enim dabo uobis & os & sapientiam, cui non poterunt resistere aduersarij uestri. In quo quidem & credentium magna fiducia est, & culpa grauißima perfidorum, nec credere ei qui se opem suam daturum confitentibus pollicetur, nec rursus eum timere qui æternam pœnam negantibus comminatur. Quæ uos tanta omnia fortißimi ac fidelißimi milites Christi insinuastis fratribus nostris, implentes factis quod uerbis antè docuistis, futuri maxi-
Matth. 5. mi in regno cœlorum pollicente Domino & dicente: Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabitur in regno cœlorum. Denique exemplum uestrum secuta multiplex plebis portio

confessa

confessa est uobiscum pariter, & * pariter coronata est, con- *alias, confortata.*
nexa uobis uinculo fortissimæ charitatis, & à præpositis suis
nec carcere, nec metallis separata. Cuius numero nec uirgines
desunt, quibus ad sexagenarium fructus centenus accessit,
quasq; ad cœlestem coronã gloria geminata prouexit. In pue-
ris quoque uirtus maior ætate annos suos confessionis laude
transcendit, ut martyrij uestri beatum gregem & sexus &
ætas omnis ornaret. Qui nunc nobis dilectissimi fratres con-
scientiæ uictricis uigor? quæ sublimitas animi? quæ in sensu
exultantia? qui triumphus in pectore, unumquẽq; uestrum sta-
re ad promissum Dei præmium, de Iudicij die esse securum?
ambulare in metallo, captiuo quidẽ corpore, sed corde regnan
te? scire Christum secum esse præsentem, gaudentem toleran-
tia seruorum suorum per uestigia & uias suas ad regna æter-
na gradientium? Expectatis quotidie læti profectionis uestræ
salutarem diem, & iam, iamq; de seculo recessuri ad martyrũ
munera & domicilia diuina properatis, post has mundi te-
nebras uisuri candidissimam lucem, & accepturi maiorem
passionibus omnibus & conflictationibus claritatem, Aposto *Rom. 8.*
lo contestante & dicente: Non sunt condignæ passiones hu-
ius temporis ad superuenturam claritatem quæ reuelabitur in
nobis. Planè quia nunc uobis in precibus efficacior sermo
est, & ad impetrandum quod in pressuris petitur facilior orá
tio est: petite impensius, & rogate ut confessionem omnium
nostrum dignatio diuina consummet, ut de istis tenebris &
laqueis mundi nos quoque uobiscum integros & gloriosos
Deus liberet, ut qui hic charitatis & pacis uinculo copulati,
contra hæreticorum iniurias & pressuras gentilium simul ste-
timus, pariter in regnis cœlestibus gaudeamus. Opto uos fra-
tres charissimi ac dilectissimi in Domino bene ualere, & no-
stri semper & ubiq; meminisse.

Tertij libri epistolarum finis.

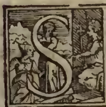
DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS EPISTOLARVM LIBER IIII.

ARG. SEQ. EPIST.

Epistola beati Cypriani ad Seagrium & Rogatianum in carcere constitutos consolatoria, ut charitatis futurę gloriam cogitantes, pressuras omnes uiriliter calcent.

EPISTOLA I.

CYPRIANVS SEAGRIO ET ROGAtiano iuniori, & cæteris confessoribus in Domino perpetuam Salutem.

ALVTO uos fratres charissimis. optans ipse quoq; conspectu uestro frui, si me ad uos peruenire loci conditio permitteret. Quid enim mihi optatius & lætius possit accidere, quã nũc uobis inhærere, ut cõplecteremini me manibus illis, quæ puræ & innocẽtes et dominicã fidẽ seruãtes, sacrilega obsequia respuerũt? Quid iucũdius & sublimius quã osculari nũc ora uestra, quæ gloriosa uoce Dñm confessa sunt, cõspici etiam præsentẽ oculis uestris, qui despecto seculo, conspiciendo Deo *digni extiterunt? Sed quoniam huic lætitiæ interesse facultas nõ datur, has pro me ad aures & ad oculos uestros uicarias literas mitto, quibus gratulor & exhortor pariter, ut in confessione cœlestis gloriæ fortes & stabiles perseueretis, & ingressi uiam dominicæ dignationis ad accipiẽdam coronam spiritali uirtute pergatis, habẽtes* Dominũ *protectorem & ducẽ, qui dixit:*

Matth. 28. *Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usq; ad consumma*

tionem mundi. O beatum carcerem, quem illustrauit uestra præsentia, O beatũ carcerem, qui homines Dei mittit ad cœlum. O tenebras lucidiores sole ipso, & luce hac mũdi clariores, ubi modo constituta sunt Dei templa, *& sanctificata diuinis cõfeßionibus membra uestra.* Nec quicquam *nunc uersatur in cordibus & mentibus uestris, nisi diuina præcepta & mandata cœlestia, quibus uos ad tolerantiam paßionis spiritus sanctus semper animauit.* Nemo mortem cogitat, *sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriam sempiternam, cum scriptum sit:*Pretiosa *est in conspectu* Dei mors *iustorum eius.* Et iterum:*Sacrificium* Deo *spiritus cõtribulatus, cor contritum & humilitatum* Deus non *despicit.*Et iterum *ubi loquitur scriptura diuina de tormentis quæ martyres* Dei *consecrant, & in ipsa paßionis probatione sanctificant:*Et*si coram hominibus tormenta paßi sunt, spes illorum immortalitate plena est.* Et in *paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam* D*eus tentauit illos, & inuenit illos dignos se.* Tan*quam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.* Fulgebunt *iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent, iudicabunt nationes & dominabuntur populis, & regnabit* D*ominus eorũ in perpetuum. Quando ergo iudicaturos uos et regnaturos cũ* Chri*sto* Domino *cogitatis, exultetis necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis, scientes ab initio mundi sic institutũ, ut laboret isthic in seculari conflictatione iustitia, quando in origine statim prima* Abel *iustus occiditur: & exinde iusti quiq; & prophetæ, &* Apo*stoli mißi; quibus omnibus* Dominus *quoq; in se ipso cõstituit exemplum, docens ad suum regnum non nisi eos qui se per suam uiam secuti sint, peruenire, dicens:*Qui amat animam suam in hoc seculo, perdet illam. Et qui odit animã suam *in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam.* Iterum:

Psal.115. Sap.3. Gene.4. Ioan.12.

Matth.10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam uerò nõ possunt occidere.* Magis autẽ metuite eum qui potest & animam & corpus occidere in gehenna. *Paulus etiam nos adhortatur, ut qui ad* Domini *promissa uenire cupimus, imitari* Dominũ
Rom.8. *in omnibus debeamus. Sumus, inquit, filij* Dei: *si autem filij, & hæredes: hæredes quidẽ* Dei, *cohæredes aũt Christi, si quidẽ cõpatiamur, ut sic cõmagnificemur.* Addit *etiam cõparationem præsentis tẽporis, & futuræ claritatis, dicens:* Non *sunt condignæ passiones huius tẽporis ad superuenturã claritatem, quæ reuelabitur in nobis.* Cuius *claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in* Domino *cõfidunt.* Beatas *autẽ fœminas saluto quæ uobiscum sunt in eadẽ confeßionis gloria constitutæ, quæ dominicam fidem tenẽtes, & sexu suo fortiores, non solum ipsæ ad coronã proximæ sunt, sed & cæteris quoq; fœminis exemplum de sua cõstantia præbuerunt.* Ac *nequid deesset ad gloriam numeri uestri, ut omnis uobiscum sexus & ætas esset in honore, pueros etiam uobis gloriosa confeßione sociauit di-*
Ananias. *gnatio diuina, repræsentans nobis tale aliquid, quale* Ananias,
Azarias. Azarias & Misahel *illustres pueri aliquãdo fecerunt, quibus*
Misahel. *inclusis in camino cesserunt ignes, & refrigerium flammæ dederunt, præsente cũ illis* Domino, *& probante quòd in cõfessores & martyres eius nihil posset gehennæ ardor operari, sed qui in* Deum *crederent, incolumes semper in omnibus perseuerarent.* Et *ut consideretis diligentius peto pro uestra religione, quæ apud illos pueros fides fuerit, quæ promereri* Dominũ *plenius potuit.* Ad *omnia enim parati; sicut nos esse debemus, aiunt regi* Nabuchodonosor: Rex, *non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi.* Est *enim* Deus, *cui nos ser-*
Dan.3. *uimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex, liberabit nos, et si non, notum sit tibi quoniam*

dijs tuis non seruimus, & imaginem auream quam statuisti, non adoramus. Cum se & crederent; & pro fide sua scirent posse etiam de præsenti supplicio liberari, iactare hoc tamen & uindicare sibi noluerũt, docentes quòd non eis minor esset confeßionis uirtus sine testimonio paßionis, addiderunt posse omnia Deum facere, se tamen non in hoc fidere, ut liberari in præsenti uellent, sed illam libertatis, & securitatis æternæ gloriam cogitarent. Quam fidem nos quoq; retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti cõtemptu præsentium futura tantummodo cogitemus, fructum regni æterni, complexum & osculum & conspectum Dei, ut sequamini in omnibus Rogatianũ presbyterum gloriosum senem, uiã nobis ad gloriam temporis nostri gloriosa uirtute & diuina dignatione faciẽtem, qui cum Felicißimo fratre nostro quieto corde semper & sobrio excipiẽs furentis populi impetũ, primũ hospitium uobis in carcere præparauit, & metator quodammodo uester, nunc quoq; uos antecedit. Quod ut cõsummetur in uobis aßiduis orationibus Dñm deprecamur: ut initijs ad summa pergentibus quos confiteri fecit, faciat & coronari. Opto uos fratres charißimi ac beatißimi in Domino semper bene ualere, & ad coronam cœlestis gloriæ peruenire.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Antonianum de Nouatiano ſchiſmatico epiſtola, in qua declarat qd erga lapſos egerit, ac docet neminem à pœnitentia agenda debere prohiberi.

EPISTOLA II.

CYPR. ANTONIANO FRATRI SAL.

Cœpimus primas literas tuas frater charißime, a *concordiã collegij sacerdotalis firmiter obstringentes, & catholicæ ecclesiæ cohærentes, quibus significasti cum Nouatiano te non cõmunicare, sed sequi cõsilium nostrum, & cum Cornelio coëpisco-*

po nostro unum tenere consensum. Scripsisti etiam, ut exemplum earundem literarum ad Cornelium collegam nostrum transmitterem, ut deposita omni solicitudine iam sciret te secum, hoc est, cum catholica Ecclesia communicare. Sed enim superuenerunt postmodum aliæ literæ tuæ per Quintum compresbyterum missæ, in quibus animaduerti animum tuum Nouatiani literis motum nutare cœpisse. Nam cum & consilium & consensum firmiter tuum antè fixisses, desiderasti in his literis, ut rescriberem tibi quam hæresim Nouatianus introduxisset, uel Cornelius qua ratione Trophimo & thurificatis communicet. Quòd quidem si pro solicitudine fidei anxie curas, & rei dubiæ ueritatem solicitus exploras, reprehendenda non est in timore diuino æstuantis animi solicitudo suspensa. Quoniam tamen uideo post primam sententiam epistolæ tuæ Nouatiani literis postmodum te esse commotum: illud frater charißime primo in loco pono, graues uiros, & semel super petram robustam solida stabilitate fundatos, non dico aura leui, sed nec uento aut turbine commoueri, ne animus dubius & incertus uarijs opinionibus, uelut quibusdam uentorum incursantium flatibus, frequenter agitetur, & à proposito quoq; suo quadam leuitatis reprehensione mutetur. Quod ne apud te uel apud quenquam Nouatiani literæ faciant, ut desiderasti frater, rationem rei tibi breuiter exponam, & quidem primum (quoniam de meo quoque actu motus uideris) mea apud te & persona, & causa purganda est, ne me aliquis existimet à proposito meo leuiter recessisse. Et cum Euangelij primò uigorem & inter initia defenderim, postmodum uidear animum meum à disciplina & censura priore flexisse, ut his, qui libellis conscientiam suam maculauerint, uel nefanda sacrificia commiserint, laxandam pacem putauerim. Quod utrunque non sine librata diu & ponderata ratione à me factum est. Nam cum acies adhuc

Cyprianus se purgat.

Nouati consilij ratio.

inter manus esset, & prælium gloriosi certaminis in persecutione ferueret, toto hortatu, & pleno impetu militum uires fuerunt excitandæ, & maximè lapsorum mentes classico quodam nostræ uocis animandæ, ut pœnitentiæ uiam non solum precibus, sed & lamentationibus sequerentur, sed (quoniam repetendi certaminis & reparandæ salutis datur occasio) ad confeßionis potiùs ardorem, & martyrij gloriam nostris increpiti uocibus prouocarentur. Denique cum de quibusdam ad me presbyteri & diaconi scripsissent, eos immoderatos esse, & ad communicationem accipiendam festinanter urgere, rescribens eis in epistola mea quæ hic extat, & hoc addidi: Qui si nimium properant, habent in sua potestate quod postulant *tempore ipso sibi plus, quàm postulant largiente. Acies adhuc geritur, & agon quotidie celebratur. Si commißi uere & firmiter pœnitet, et fidei calor præualet, qui differri non potest, potest coronari: de eo tamen quod statuendum esset circa causam lapsorum distuli, ut cum quies & tranquillitas data esset, & episcopis in unum conuenire indulgentia diuina permitteret, tunc communicato & librato de omnium collatione consilio, statueremus quid fieri oporteret. Siquis uerò ante consilium nostrum, et ante sententiam de omnium consilio statutam lapsis temere communicare uoluisset, ipse à communicatione abstineretur. Quod etiam ad Romanum clerum tunc adhuc sine episcopo agentem, & ad confessores Maximum presbyterum, & cæteros in custodia constitutos, nunc in ecclesia cum Cornelio iunctos, plenissimè scripsi. Quod me scripsisse de eorum rescriptis poteris noscere. Nam in epistola sua ita posuerunt: Quanquàm nobis in tam ingenti negotio placeat, quod tu ipse tractasti prius sanctæ ecclesiæ pacem sustinendam, deinde sic collatione consiliorum cum episcopis, presbyteris, diaconis, confessoribus pariter ac stantibus laicis facta,

*Hæc uerba, tempore ipso sibi plus, quàm postulant largiente, nō habentur in epistola unde citantur. Ea est lib. 3. epist. 18.

lapsorum tractare rationem. Additum est etiam Nouatiano tunc scribente, & quod scripserat sua uoce recitante, & presbytero Moyse, tunc adhuc confessore, nunc iam martyre subscribente, ut lapsis, infirmis, & in exitu constitutis pax daretur. Quæ literæ per totum mundum missæ, & in notitiam ecclesijs omnibus & uniuersis fratribus perlatæ sunt. Secundum quod tamen antè fuerat destinatum persecutione sopita, cum data esset facultas in unum côueniendi, copiosus episcoporum numerus, quos integros & incolumes fides sua & Domini tutela protexit, in unum conuenimus, & scripturis diu ex utraque parte prolatis, temperamentum salubri moderatione librauimus, ut nec in totum spes communicationis & pacis lapsis negaretur, ne plus desperatione deficerent, & eò quòd sibi ecclesia abdicaretur, secuti seculum gentiliter uiuerent: nec tamen rursum censura Euangelica solueretur, ut ad communicationem temere prosilirent, sed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, examinarentur causæ & uoluntates, et necessitates singulorum, secundû quod libello continetur, quem ad te uenisse confido, ubi singula placitorum capita conscripta sunt. Ac si minus sufficiens episcoporum in Africa numerus uidebitur, etiam Romæ super hac re scripsimus ad Cornelium collegam nostrum, qui & ipse cum plurimis coëpiscopis habito côsilio, in eandem nobiscum sententiam pari grauitate & salubri moderatione consensit, de quo tibi necesse fuit tunc scribere, ut scias me nihil leuiter egisse, sed secundum quod literis meis fueram antè complexus, omnia ad commune concilij nostri consilium distulisse, & nemini quidem prius me de lapsis communicasse, quando adhuc erat: unde non tantum indulgentiam, sed & coronam lapsis acciperet, postea tamen sicut collegij concordia, & colligendæ fraternitatis, ac medêdi uulneris utilitas exigebat, necessitati temporû succubuisse, & saluti multorû prouidendum

Lapsis cômunicanda pax.

putasse, & nunc ab his non recedere, quæ semel in consilio nostro de communi collatione placuerũt, quamuis multa multorum uocibus uentilentur, & mendacia aduersus sacerdotes Dei, diaboli ore prolata, ad rumpendæ catholicæ unitatis concordiam ubique iactentur. Sed te oportet ut bonum fratrem atq; unanimẽ sacerdotem, non quid maligni atq; apostatæ dicant facilè suscipere, sed quid collegæ nostri modesti & graues uiri faciant, de uitæ & disciplinæ nostræ exemplo perpendere. Venio iamiam nunc frater charißime & ad personam Cornelij collegæ nostri, ut Cornelium nobiscum uerius noueris, non de malignorum & detrahentium mẽdacio, sed de Dei iudicio, qui eum episcopum fecit, & coëpiscoporum testimonio, quorum numerus uniuersus per totum mundum concordi unanimitate consensit. Nam quòd Cornelium charißimum nostrum Deo, & Christo et ecclesiæ eius, item cõsacerdotibus cunctis laudabili prædicatione cõmendat, nõ iste ad episcopatum subitò peruenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotij sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit. Tum deinde episcopatum ipsum nec postulauit, nec uoluit, nec ui, ut cæteri quos arrogantiæ & superbiæ suæ tumor inflat, inuasit, sed quietus & modestus, & quales esse cõsueuerunt, qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore uirginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenitæ sibi & custoditæ uerecundiæ, nõ ut quidam uim fecit ut episcopus fieret, sed ipse uim passus est ut episcopatum coactus exciperet. Et factus est episcopus à plurimis collegis nostris, qui tũc in urbe Roma aderant, & qui ad nos literas honorificas, & laudabiles, et testimonio suæ prædicationis illustres de eius ordinatione miserunt. Factus est aũt Cornelius episcopus de Dei & Christi eius iudicio, de clericorum penè omnium testimonio, de plebis, quæ tunc affuit, suffragio, & de sacerdotũ an-

Cornelius gradatim ad episcopatum euectus.

alias, continentia.

tiquorum & bonorum uirorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri & gradus cathedræ sacerdotalis uacaret, quo occupato de Dei uoluntate atq; omnium nostrũ consensione firmato, quisquis iam episcopus fieri uoluerit, foris fiat necesse est, nec habeat ecclesiæ ordinationem, quia ecclesiæ non tenet unitatem, quisquis ille fuerit, multum licet de se iactans, & sibi plurimum uendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et *cum post primum secundus esse non posit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non iam secundus ille, sed nullus est.* Tum *deinde post episcopatum non exambitum nec extortum, sed de* Dei, *qui sacerdotes facit, uoluntate susceptum, quanta in ipso suscepto episcopatu suo uirtus? quantum robur animi? qualis firmitas fidei? quod nos simplici corde & perspicere penitus, & laudare debemus: sedisse intrepidum* Romæ *in sacerdotali cathedra eo tempore, quo tyrannus infestus sacerdotibus* Dei *fanda atque infanda comminaretur, cum multo patientius & tolerabilius audiret leuari aduersus se æmulum principem, quàm constitui* Romæ Dei *sacerdotem.* Non'ne *hic frater summo uirtutis & fidei testimonio prædicandus est?* Non'ne *inter gloriosos confessores & martyres deputandus, qui tantis temporibus sedit expectans corporis sui carnifices, & tyranni ferocientis ultores? qui* Cornelium *aduersus edicta feralia resistentem, & minas, & cruciatus, & tormenta fidei uigore calcantem, uel gladio inuaderent, uel crucifigerẽt, uel igne torrerent, uel quolibet inaudito genere pœnarum uiscera eius & membra laniarent?* Etiam *si maiestas* Domini *protegentis & bonitas sacerdotem quem fieri uoluit, factum quoq; protexit, tamen* Cornelius *quantum ad eius deuotionem pertinet & timorem, passus est quicquid pati potuit, & tyrannum armis, & bello postmodum uictum, prior sacerdotio suo uicit.* Quòd *autem quædam de illo inhonesta & maligna iactãtur,*

Profanus est, qui ecclesiæ unitati derogat.

Confirmatio episcopi.

nolo mireris, cum ſcias hoc eſſe opus ſemper diaboli, ut ſeruos Dei mẽdacio laceret, et opinionibus falſis glorioſum nomẽ infamet, ut qui cõſcientiæ ſuæ luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidentur. Exploraſſe autem collegas noſtros ſcias, & uerißime comperiſſe nulla illum libelli, ut quidam iactitant, labe maculatum eſſe, ſed neque cum epiſcopis qui ſacrificauerunt, communionem ſacrilegam miſcuiſſe, ſed eos demum quorum cauſa audita & innocentia probata ſit, coniunxiſſe nobiſcum. Nam & de Trophimo, & de quo tibi ſcribi deſideraſti, non ita res eſt, ut ad te pertulit rumor & mendacium malignorũ. Nam ſicut & anteceſſores noſtri ſæpe fecerunt, colligendis fratribus noſtris chariſsimus frater noſter Cornelius neceſſitate ſuccubuit, & quoniam cum Trophimo pars maxima plebis abſceſſerat, redeunte & nunc ad eccleſiam Trophimo & ſatisfaciente, & pœnitentia deprecationis errorem priſtinum confitente, & fraternitatem quam nuper abſtraxerat cum plena humilitate & ſatisfactione reuocante, auditæ ſunt eius preces, & in eccleſiam Domini non tam Trophimus, quàm maximus fratrum numerus qui cũ Trophimo fuerat, admiſſus eſt. Qui omnes regreſſuri ad eccleſiam non eſſent, niſi cum Trophimo comitante ueniſſent. Tractatu ergo illo cum collegis plurimis habito ſuſceptus eſt Trophimus, pro quo ſatiſfaciebat fratrum reditus, & reſtituta multorũ ſalus, ſic tamen admiſſus eſt Trophimus, ut laicus communicet, non ſecundum quòd ad te malignorum literæ pertulerũt, quaſi locum & ſacerdotis uſurpet: ſed & quòd paßim communicare ſacrificatis Cornelius tibi nuntiatus eſt, hoc etiam de apoſtatarum fictis rumoribus naſcitur. Neq; enim poſſunt laudare nos, qui recedunt à nobis: aut expectare debemus ut placeamus illis, qui nobis diſplicentes contra eccleſiam rebelles ſolicitandis de eccleſia fratribus uiolenter inſiſtunt. Quare & de Cornelio, & de nobis quæcunque iactantur nec audies facilè, nec

Mendaciũ bonis inſidiatur

Trophimus eccleſiæ reſtitutus.

Ex ſacerdote laicus.

Non cuiq; ſpiritui credendũ

credes frater. Si qui enim infirmitatibus occupantur, illis, sicut placuit, in periculo subuenitur, postea tamen quàm subuentum est, & periclitantibus pax data est, suffocari à nobis non possunt, aut opprimi, aut ui de manu nostra in exitum mortis urgeri, ut quoniam morientibus pax datur, necesse sit mori eos qui acceperint pacem. Cum magis in hoc iudicium diuinæ pietatis, & paternæ lenitatis appareat, quòd qui pignus uitæ in data pace percipiunt, hoc quoque ad uitam percepta pace teneantur. Et idcirco si accepta pace commeatus à Deo *datur, nemo hoc debet in sacerdotalibus criminari, cum semel placuerit fratribus in periculo subuenire.* Nec tu existimes

Libellaticus. *frater charissime, sicut quibusdam uidetur, libellaticos cũ sacrificatis æquari oportere, quando inter ipsos etiam qui sacrificauerint, & conditio frequenter & causa diuersa sit.* Neque *enim æquandi sunt, ille qui ad sacrificium nefandum statim uoluntate prosiluit, & qui luctatus & congressus diu ad hoc funestum opus necessitate peruenit:* Ille *qui & se & omnes suos prodidit, & qui ipse pro cunctis ad discrimen accedens, uxorem, & liberos, & domũ totam periculi sui perfunctione protexit:* Ille *qui inquilinos uel amicos suos ad facinus cõpulit, & qui inquilinis & colonis pepercit: frater etiam plurimos qui extorres & profugi recedebant, in sua tecta & hospitia recepit, ostendens & offerens* Deo *multas saluatas & incolumes animas, quæ pro una saucia deprecentur. Cum ergo inter ipsos qui sacrificauerũt, multa sit diuersitas, quæ inclementia esset, & quæ acerba duritia libellaticos cum ijs qui sacrificauerint iungere? quando is cui libellus acceptus est, dicat:*Ego *prius legeram, & episcopo tractante cognoueram non sacrificandum idolis, nec simulachra seruum* Dei *adorare debere, & idcirco ne hoc facerem quod non licebat, cum occasio libelli fuisset oblata, quẽ nec ipsum acciperem, nisi ostensa fuisset occasio, ad magistratum ueni uel alio eunte manda-*

ui Christianũ me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me uenire non posse, dare me ob hoc præmium, ne quod non licet faciam. Nunc tamen etiam iste qui libello maculatus est, postquàm nobis admonẽtibus didicit nec hoc facere debuisse, etsi manus pura sit, & os eius feralis cibi contagia nulla polluerint, conscientiam tamen eius esse pollutam, flet auditis nobis & lamentatur, & quod deliquerit nunc admonetur, & non tam crimine quàm errore deceptus, quòd iam de cætero instructus & paratus sit contestatur. Quorũ si pœnitentiã respuamus habentium aliquam fiduciam tolerabilis conscientiæ, statim cum uxoribus, cum liberis, quos incolumes reserua uerant, in hæresim uel schisma diabolo inuitante rapiantur. Et adscribetur nobis in die iudicij, nec ouem sauciam curasse, & propter unam sauciam multas integras perdidisse. Et cum Dominus relictis sanis unam errantem & lapsam quæsierit, & inuentam in humeris suis ipse portauerit, nos in tantum non quærimus lapsos, sed & uenientes arcemus, & cum pseudoprophetæ gregem Christi nunc uastare & lacerare nõ desinant, occasionem canibus & lupis damus, & quos persecutio infesta non perdidit, eos nos duritia nostra & inhumanitate perdimus. Et ubi erit frater charissime quod Apostolus dicit? Omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut saluẽtur. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et iterum: Factus sum infirmus, ut infirmos lucrarer. Et iterum: Si patitur unum membrum, compatiuntur & cætera membra: & si lætatur unum membrum, collætantur & cætera membra. Alia est philosophorũ & Stoicorum ratio frater charissime, qui dicunt omnia peccata paria esse, & uirũ grauem non facilè flecti oportere. Inter Christianos autem & philosophos plurimum distat. Et cum Apostolus dicat: Videte nequis uos deprædetur per philosophiam & inanem fallaciã, uitanda sunt quæ nõ de Dei clementia ue-

Tẽperanda se ueritas ne ueniatur ad deteriora.

Lucæ 15.
Matth. 18.

1. Corinth. 9.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.

Philosophorũ rationes Christianorũ rationibus dissimiles.

niunt, sed de philosophiæ duriori præsumptione descendunt.
Num.12. De Moyse autem legis in scripturis dictum: Et fuit Moyses
Luc 8. homo lenis nimis. Et Dominus in Euangelio suo dicit: Estote
Matth.9. misericordes, quomodo & pater uester misertus est uestri. Et iterum: Non est opus sanis medicus, sed malè habẽtibus. Quã potest exercere medicinam, qui dicit: eos solos curo, quibus medicus necessarius nõ est? Opẽ nostrã, medelam nostrã uulneratis exhibere debemus. Nec putemus mortuos esse, sed magis semianimes iacere, quos persecutione funesta sauciatos uidemus. qui si in totum mortui essent, nunq̃ de eisdem postmodum confessores & martyres fierent. Sed quoniam est in illis quod pœnitentia sequente reualescat ad fidem, ad uirtutem pœnitentiæ robur, armetur, quod armari non poterit, siquis desperatione deficiat, si ab ecclesia durè & crudeliter segregatus ad gentiles se uias & secularia desideria conuertat, uel ad hæreticos & schismaticos reiectus ab ecclesia transeat. Vbi & si occisus propter nomen Christi postmodum fuerit extra ecclesiam cõstitutus, & ab unitate atq; à charitate diuisus, coronari in morte non poterit. Et ideo placuit frater charißime examinatis causis singulorum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subuenire, quoniam exomologesis apud inferos non est, nec ad pœnitentiam quis à nobis compelli potest, si fructus pœnitentiæ subtrahatur. Si prælium prius uenerit, corroboratus à nobis inuenietur ad prælium. Si uerò ante prælium infirmitas urserit, consolatio pacis & communicationis abscedit. Neque enim præiudicamus Domino iudicaturo, quò minus si pœnitentiam plenam & iustam peccatoris inuenerit, tunc ratum faciat quod à nobis fuerit hic statutum. Si uerò nos aliquis pœnitentiæ simulatione deluserit, Deus qui non deridetur, & qui cor hominis intuetur, de his quæ nos minus perspeximus, iudicet, & seruorum sententiam Dominus emendet, dum tamen nos meminisse frater

debeamus scriptum esse: Frater *fratrem adiuuans exaltabitur.* Prouerb.18.
Et Apostolum quoque dixisse: In *contemplatione habete unusquisque, ne & uos tentemini, alterutrorum onera sustinete, & sic adimplebitis legem* Christi. Item quòd *superbos redarguens & arrogantiam frangens in epistola sua ponat:* Et *qui se putat stare, uideat ne cadat.* Et alio in loco dicat: *Tu quis es qui iudicas alienum seruum?* Domino *suo stat aut cadit: stabit autem: potens est enim* Deus *stabilire illum.* Ioannes *quoque* Iesum *Christum* Dominum *aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris probat, dicens:* Filioli *mei ista scribo uobis ne delinquatis, & siquis deliquerit, aduocatum habemus apud patrem,* Iesum *Christum iustum, & ipse est deprecatio pro delictis nostris.* Et Paulus *quoque Apostolus in epistola sua posuit:* Si *cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis nunc iustificati in sanguine illius liberabimur per illum ab ira: cuius pietatem & clementiam cogitantes, non acerbi adeo, nec duri, nec in fouendis fratribus inhumani esse debemus, sed dolere cum dolentibus, & cum flentibus flere, & eos quantum possumus auxilio & solatio nostræ dilectionis erigere, nec adeo immites & pertinaces ad eorum pœnitentiam retundendam, nec iterum soluti & faciles ad communicationem temere laxandam.* Iacet *enim saucius frater ab aduersario in acie uulneratus.* Inde *diabolus conatur occidere quem uulnerauit, hinc* Christus *hortatur ne in totum pereat, quem redemit.* Cui *de duobus assistimus, in cuius parte stamus? utrum'ne diabolo fauemus ut perimat, & semianimem fratrem iacentem, sicut in* Euangelio *sacerdos & leuites præterimus? an uerò ut sacerdotes* Dei *&* Christi, *quod & Christus docuit & fecit imitantes, uulneratum de aduersarij faucibus rapimus, ut curatũ* Deo *iudici reseruemus?* Nec *putes frater charissime hinc aut uirtutem fratrum minui, aut martyria deficere, quòd lapsis laxata sit pœni*

Galat.6.
1.Cor.10.
Roma.14.
1.Ioan.2.
Rom.5.

tentia, & quod pœnitentibus spes pacis oblata. Manet uerò fidentium robur immobile, & apud tinentes ac diligētes corde toto Deum *stabilis & fortis perseuerat integritas.* Nam & *mœchis à nobis pœnitētiæ tempus conceditur, & pax datur, non tamen idcirco uirginitas in ecclesia deficit, aut continentiæ propositum gloriosum per aliena peccata languescit.*

Virginitas flos ecclesiæ.

Floret ecclesia tot uirginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat, nec quia adultero pœnitentia ac uenia laxatur, continentiæ uigor frangitur. Aliud est, *ad ueniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcere non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem, aliud statim fidei & uirtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendarri & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse: aliud deniq; pendere in die iudicij ad sententiā* Domini, *aliud statim à* Domino *coronari.* Et *quidem apud antecessores nostros, quidam de episcopis isthinc in prouincia nostra dandam pacem mœchis non putauerunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt, non tamen à coepiscoporum suorum collegio recesserunt, aut catholicæ ecclesiæ unitatem uel duritiæ, uel censuræ suæ obstinatione ruperunt, ut quia apud alios adulteris pax dabatur, qui non dabat, de ecclesia separaretur, manente concordiæ uinculo, & perseuerante catholicæ ecclesiæ indiuiduo sacramento, actū suum* * *disponit & dirigit unusquisq; episcopus, rationem propositi sui* Domino *redditurus.* Miror *autem quosdā sic obstinatos esse, ut dandam lapsis non putent pœnitentiam, aut pœnitētibus existimēt ueniam denegadam,*

* alias, deponit

Apocal. 2.

cum scriptum sit: Memento *unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera.* Quod *utiq; ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem* Dominus *hortatur per opera rursus exurgere, quia scriptum est:* Eleemosyna *à morte liberat. &*

Tob. 4.

nō utiq; ab illa morte, quā semel Christi *sanguis extinxit, &*

à qua

*à qua nos salutaris baptismi & redemptoris nostri gratia liberauit, sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit. Alio item loco pœnitentiæ tēpus datur, & pœnitentiam non agenti Dominus cōminatur: Habeo, inquit, aduersus te multa, quòd uxorem Iezabel, quæ se dicit propheten, sinis docere & seducere seruos meos, fornicari & mãducare de sacrificio, & dedi illi tempus, ut pœnitentiam ageret, & pœnitere noluit à fornicatione. Ecce mitto eam in lectum, & qui cum ea fornicati sunt, in maximam tribulationem, nisi pœnitentiam egerit ab operibus suis. Quos utique ad pœnitentiam Dominus non hortaretur, nisi quia pœnitentibus indulgentiam pollicetur. Et in Euangelio: Dico, inquit, uobis, sic erit gaudium in cœlo super unum peccatorem pœnitentiam agentem, quàm super nonaginta nouē iustos, quibus non est opus pœnitentia. Nam cum scriptum sit: Deus non fecit mortem, nec delectatur in perditione uiuorum: utiq; qui neminem uult perire, cupit peccatores pœnitentiam agere, & per pœnitentiam denuo ad uitam redire. Ideo & per Iohel prophetam clamat & dicit: Et nunc hæc dicit Dominus Deus *noster: Reuertimini ad me ex toto corde uestro, simulq; & ieiunio, & fletu, & planctu, & discindite corda uestra, & non uestimenta uestra, & reuertimini ad Dominū Deum uestrum, quia misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitiam irrogatam. In psalmis etiam legimus censuram pariter & clementiam Dei comminantis simul ac parcentis, punientis ut corrigat, & cum correxerit reseruantis: Visitabo, inquit, in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Dominus quoq; in Euangelio pietatem Dei patris ostendens ait: Quis est ex uobis homo, quem si petierit filius eius panem, lapidem porrigat illi? aut si piscem postulauerit, serpentem illi porrigat? Si ergo uos, cum sitis nequam, scitis bo-*

Apoc. 2.
Luc. 15.
Sap. 1.
Iohel. 2.
alias, uester
Psal. 88.
Matth. 7.

na data dare filijs uestris, quanto magis pater uester cœlestis dabit bona poscentibus se? Comparat hoc Dominus carnalem patrem & Dei patris æternam largamq; pietatem, quod si iste in terris nequam pater offensus grauiter à filio peccatore & malo, si tamen eundem postmodum uiderit reformatum, & depositis prioris uitæ delictis ad sobrios & bonos mores, & ad innocentiæ disciplinam pœnitentiæ dolore correctum, gaudet & gratulatur, & susceptũ quem antè proiecerat cum uoto paternæ exultationis complectitur, quanto magis unus ille uerus pater bonus, misericors & pius, immo ipsa bonitas & misericordia, & pietas lætatur in pœnitẽtia filiorum suorum, nec iram pœnitentibus, aut plangentibus & lamentantibus pœnam cõminatur, sed ueniam magis & indulgentiam pollicetur? Vnde Dominus in Euangelio beatos dicit plangentes, quia qui plangit, misericordiam prouocat: qui peruicax est & superbus, iram sibi & pœnam iudicij uenientis exaggerat. Et idcirco frater charissimè pœnitẽtiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus ab spe communicationis & pacis, si in infirmitate atq; in periculo cœperint deprecari, quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturũ. Quod uerò ad Nouatiani personam pertinet frater charissime, de quo desiderasti tibi scribi quam hæresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat, cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunq; est, Christianus nõ est, qui in Christi ecclesia non est. Iactet se, & philosophiam uel eloquentiam suam superbis uocibus prædicet, qui nec fraternam charitatem, nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiã quod prius fuerat amisit: nisi si episcopus tibi uidetur, qui episcopo in ecclesia à sedecim coepi-

Matth. 5.

Pax negatur morienti.

Christianus nõ est qui in Christi ecclesia non est.

Nouatiano insultat Cyprianus.

scopis facto, adulter atq; extraneus episcopus fieri à desertoribus per ambitum nititur, & cum sit à Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra diuisa: item episcopatus unus episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam & ubicunque coniunctam catholicæ ecclesiæ unitatem, humanam conetur ecclesiam facere, & per plurimas ciuitates nouos Apostolos suos mittat, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat, cumq; iam pridem per omnes prouincias & per urbes singulas ordinati sint episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudepiscopos audeat, quasi possit, aut totum orbem noui conatus obstinatione peragrare, aut ecclesiastici corporis compaginem discordiæ suæ seminatione rescindere: nesciens schismaticos semper inter initia sua feruere, incrementa uerò habere non posse, nec augere quod illicitè cœperint, sed statim cum praua sua æmulatione deficere. Episcopatum autem tenere non poßet, etiam si episcopus prius factus à coepiscoporum suorum corpore & ab ecclesiæ unitate descisceret, cum Apostolus admoneat, ut inuicem nosmetipsos sustineamus, nec ab unitate quam Deus constituit, recedamus, & dicat: Sustinentes inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. Qui ergo nec unitatem spiritus, nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab ecclesiæ uinculo atque à sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus nec unitatem uoluit tenere, nec pacem. Tum deinde quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis obliuio; arrogantiæ suæ quanta iactatio, ut quis aut audeat, aut facere posse se credat, quod nec Apostolis concesßit Dominus, ut zizania à frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi paleam ferre & aream pur

Ecclesia una. Episcopatus unus.

Non durant schismatica molimina.

Ephes. 4.

Matth. 13.

gare concessum sit, paleas à tritico conetur separare, cumq;
2. Timoth. 2. Apostolus dicat: In domo autem magna non solum uasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia, aurea & argentea uasa uideatur eligere, lignea uerò & fictilia contemnere, abijcere, cum non nisi die Domini uasa lignea diuini ardoris incẽdio cõcrementur, & fictilia ab eo, cui data est ferrea uirga, frangantur. Aut si se renis & cordis scrutatorẽ constituit & iũdicẽ, per omnia æqualiter iudicet, & cum sciat scriptum
Ioan. 5. esse: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nequid tibi deterius fiat, fraudatores & mœchos à latere atq; à comitatu suo
Adulter peior libellatico. separet, cũ multò & grauior, & peior sit mœchi quàm libellatici causa cùm hic necessitate, ille uoluntate peccauerit: hic existimans sibi satis esse quòd non sacrificauerit, errore deceptus sit, ille matrimonij expugnator alieni, uel lupanar ingressus ad cloacam & cœnosam uoraginem uulgi, sanctificatum corpus & Dei tẽplum detestabili colluuione uiolauerit,
1. Cor. 6. sicut Apostolus dicit: Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est, qui autem mœchatur, in corpus suũ peccat. Quibus tamẽ & ipsis pœnitentia cõceditur, & lamẽtandi ac satisfaciendi spes relinquitur, secundum ipsum Aposto-
2. Cor. 12 lum dicentem. Timeo ne fortè ueniens ad uos lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam de immunditijs quas fecerunt, & fornicationibus & libidinibus. Nec sibi in hoc noui hæretici blandiantur, quòd se dicãt idololatris nõ communicare, cum sint apud illos & adulteri & fraudatores, qui teneãtur idololatriæ crimine, secũdum Apo-
Ephes. 5. stolum dicentẽ: Hoc enim scitote intelligentes quia omnis fornicator, aut immundus, aut fraudator, quod est idololatria,
Coloss. 3. nõ habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Et iterũ: Mortificate itaq; membra uestra quæ in terra sunt, exponentes for-
Galat. 5. nicationem, immunditiam, & concupiscentiã malam, & cupiditatem, quæ sunt idolorum seruitus, propter quæ uenit ira

Dei. Nam cum corpora nostra membra sint Christi, et singuli simus templum Dei, quisquis adulterio templum Dei uiolat, Deum uiolat, et qui in peccatis committendis uoluntatem diaboli facit, dæmonijs et idolis seruit. Neque enim mala facta de sancto spiritu ueniunt, sed de aduersarij instinctu, et de immundo spiritu natæ concupiscentæ contra Deum facere, & diabolo seruire compellunt. Ita fit ut si peccato alterius inquinari alterum dicunt, et idololatriam delinquentis ad non delinquentem transire sua asseueratione contendunt, excusari secundum suam uocem non possint ab idololatriæ crimine, cum constet de apostolica probatione mœchos et fraudatores, quibus illi communicant idololatras esse. Nobis autem secundum fidem nostram, et diuinæ prædicationis datam formam competit ratio ueritatis, unumquenque in peccato suo reum teneri, nec posse alterum pro altero reum fieri, cum Deus præmoneat et dicat: Iustitia iusti super eum erit, et scelus scelerati super eum erit. Et iterum: Non morientur patres pro filijs, et filij non morientur pro patribus. Vnusquisque in peccato suo morietur. Quòd legentes scilicet et tenentes neminem putamus à fructu satisfactionis et spe pacis arcẽdum, cum sciamus iuxta scripturarum fidem, autore et hortatore ipso Deo, et ad agendam pœnitentiam peccatores redigi, et ueniam atq; indulgentiam pœnitentibus nõ denegari. Atq; ô frustrandæ fraternitatis irrisio, ô miserorum lamentantium caduca deceptio, ô hæreticæ institutionis inefficax et uana traditio, hortari ad satisfactionis pœnitentiã, et subtrahere de satisfactione medicinam, dicere fratribus nostris, plange et lacrymas funde, et diebus ac noctibus ingemisce, et pro abluendo et purgando delicto tuo largiter et frequẽter operare, sed extra ecclesiam post omnia ista morieris. Quæcũq; ad pacem pertinent, facies, sed nullam pacem quã quæris, accipies. Quis nõ statim pereat? qs nõ ipsa desperatione deficiat? Quis non animũ suum à propo

Mala à diabolo.

1. Corin. 10.

Ezec. 18.

4. Reg. 14.

Pœnitentia agenda.

Similitudinibus ostẽdit ueniam pœnitẽtibus nõ denegandam.

sito lamentationis auertat? Operari tu putas *rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, nullam uindemiam premes, nullos olivueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes?* Vel *si cui* **demum usum nauium suadens dicas:* Materiam *de excellentibus syluis mercare frater: carinam praeualidis & electis roboribus intexe clauo, funibus, uelis, ut fabricetur atq; armetur nauis, operare: sed cũ hoc feceris, fructum de actibus eius & cursibus non uidebis?* Praecludere *est atq; abscindere iter doloris ad poenitendi uiam, ut cũ scripturis* Dominus Deus *reuertentibus ad se et poenitentibus blandiatur, nostra duritia et crudelitate dum fructus poenitentiae intercipitur, poenitentia ipsa tollatur.* Quòd *si inuenimus à poenitentia agenda neminem debere prohiberi, & deprecantibus atque exorantibus* Domini *misericordiam secundum quod ille misericors & pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plangentium gemitus, & poenitentiae fructus dolentibus non negandus.* Et *quia apud inferos dum confessio non est, nec exomologesis illhic fieri potest: qui ex toto corde poenituerint & rogauerint, in ecclesiam debent interius suscipi, & in ipsa* Domino *reseruari, qui ad ecclesiam suam uenturus de illis utique, quos in ea intus inuenerit, iudicabit. Apostatae uerò & desertores, uel aduersarij & hostes & Christi ecclesiam dißipantes, nec si occisi pro nomine eius foris fuerint, admitti secundum apostolum possunt ad ecclesie pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiae tenuerunt unitatẽ.* Haec *interim frater charißime pauca de multis quantum potui breuiter decucurri, quibus & desiderio tuo satisfacerem, & te magis ac magis collegij & corporis nostri societati coniungerem. Si autem tibi ueniendi ad nos opportunitas et facultas fuerit, plura in cõmunione conferre, et uberius ac plenius quae in salutarem concordiam faciant tractare poterimus.*

*alias, dominiũ & usum.

Luc. 17.

Exomologesis, id est, confeßio à uerbo ἐξομολογοῦμαι, id est, confiteor.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Moysen & Maximum presbyteros & cęteros confessores epistola, qui in persecutionibus fidem integram seruauerunt.

EPISTOLA III.

CYPR. MOYSI ET MAXIMO PRESBYteris et cæteris confessoribus dilectißimis fratribus SAL.

Loriam fidei & uirtutis uestræ fortißimi ac beatißimi fratres, iam pridem de opinione cognoueram, lętatus satis & plurimum gratulatus, quòd uos confeßione sui nominis parauerit ad coronam Domini *nostri præcipua dignatio. Vos enim primores & duces ad nostri temporis prælium facti cœlestis militiæ signa mouistis. Vos spirituale certamen, quod nunc geri* Deus *uoluit, uestris uirtutibus imbuistis. Vos surgentis belli impetus primos immobili robore atque inconcussa stabilitate fregistis. Inde initia felicia pugnandi orta sunt, unde uincendi auspicia cœperunt. Contigit hic per tormenta consummari martyria, sed qui in congreßione præcedens exemplum uirtutis fratribus factus est, cum martyribus in honore communis est. Coronas uestras manu sertas inde huc tradidistis, & de poculo salutari fratribus propinastis. Acceßit ad confeßionis exordia gloriosa & militiæ uictricis auspicia, disciplinæ tenor, quem de epistolæ uestræ uigore perspeximus, quam modo ad collegas uestros in confeßione uobiscum* Domino *copulatos, solicita admonitione misistis, ut* Euangelij *sancta præcepta, et tradita nobis semel mādata uitalia, forti et stabili obseruatione teneantur.* Ecce *alius gloriæ uestræ sublimis gradus, ecce iterū cum cōfeßione geminatus promerēdi* Dei *titulus. Stare firmo gradu, et in hac acie quæ in* Euangelio *coronatur irrumpere, et præceptis* Domini *subruēdis, manus impias inferentes fidei*

Martyrū commendatio.

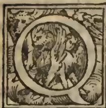
robore submouere, præbuisse ante initia uirtutum, nunc et mo
Matth. 28. *rum magisteria præbere.* Dominus *post resurrectionē mittens apostolos mādat et dicit:*Data *est mihi omnis potestas in cœlo et in terra.* Ite *ergo & docete gentes omnes, tingentes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos obserua re quæcunq; præcepi uobis.* Et Ioannes *apostolus huius mandati memor in epistola sua postmodum ponit:* In *hoc, inquit,*
1. Ioan. 2. *intelligimus quia cognouimus eum, si præcepta eius custodiamus:* Qui *dicit quoniam cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & ueritas in illo nō est.* Hæc *præcepta cum custodiēda suggeritis, diuina et cœlestia mādata seruastis.* Hoc *est esse confessorem* Dñi, *hoc est esse martyrem* Christi, *seruare uocis suæ inuiolatam circa omnia et solidam firmitatem, nec propter* Dñm *martyrem fieri, & præcepta* Dñi *destruere co nari, uti aduersus illum dignatione, quam tibi dederit armis ab illo acceptis rebellem quodāmodo fieri, hoc est* Christum *confiteri uelle, &* Euangelium *Christi negare.* Lætor *igitur ex uobis fortißimi ac fidelißimi fratres, & quantum gratulor martyribus isthic coronatis ob uirium gloriam, tātum gratulor pa riter et uobis ob dominicæ etiam disciplinæ coronam.* Dignationem *suam* Dominus *multiplici genere largitatis infudit, bonorum militum laudes et glorias spirituales copiosa uarietate distribuit, honoris uestri participes et nos sumus, gloriam uestram nostram gloriam computamus, quorū tempora illustrauit tanta felicitas, ut ætate nostra uidere contingeret probatos seruos* Dei, *& Christi milites coronatos.* Opto *uos fortißimi ac beatißimi fratres semper bene ualere, et nostri meminisse.*

ARG. EPIST. SEQ.

Epistola ad clerum, quem docet aduersa tunc imminentia, ꝓpter nimia peccata uenisse, ideo'q; instanter orādum, quoniam Deus quem corripit, diligit: & cum corripit, ad hoc corripit ut emendet.

EPISTOLA IIII.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis fratribus SALVTEM.

Vanquam sentiam fratres charißimi pro timore, quē singuli debemus Deo, nos quoque illhic aßiduis orationibus et enixis precibus instanter incumbere, admoneo tñ religiosam solicitudinem uestram, ut ad placandum atque exorandum Dñm non uoce sola, sed et ieiunijs, et lacrymis, et omni genere deprecationis ingemuscamus. Intelligendum est.n.et confitendum pressuræ istius tam turbidam uastitatem, quæ gregem nostrum maxima ex parte populata est adhuc, et usq; populatur, secundum peccata nostra uenisse, dum uiam Dñi non tenemus, nec data nobis ad salutem cœlestia mādata seruamus. Fecit Dñs noster uoluntatem patris, et nos non facimus Dñi uoluntatem, patrimonio et lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi ac dissensioni uacantes, simplicitatis et fidei negligentes, seculo uerbis solis et non factis renuntiantes, unusquisq; sibi placentes, et omnibus displicentes. Vapulamus itaq; ut meremur, cū scriptum sit: Seruus aūt ille qui cognoscit uoluntatem domini sui, et non paruerit uoluntati eius, uapulabit multis. Quas autem plagas, quæ uerbera non meremur, quādo nec confessores qui exemplo cæteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam? Itaq; dum quosdam insolenter extollit confeßionis suæ tumida et inuerecunda iactatio, tormenta uenerunt, et tormenta sine fine tortoris, sine exitu damnationis, sine solatio mortis, tormenta quæ ad coronam non facilè dimittant, sed tandiu torqueant, quandiu deijciant: nisi si aliquis diuina dignatione subtractus inter ipsa cruciamenta profecerit, adeptus gloriam non termino supplicij, sed celeritate moriendi. Hæc patimur delicto & merito nostro, sicut præmonuit diuina censura, di-

Deus placandus non uoce tantum, sed lacrymis, ieiunijs, &c.

Quicquid patimur, peccata nostra meruere.

Luc. 12.

Psal. 88. *cens: Si dereliquerint legem meam, et in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint, & praecepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & de tota mente misericordiam Dei, quia & ipse addidit, dicens: Misericordiam*
Ioan. 16. *autem meam non dispergam ab eis. Petamus & accipiemus, & si in accipiendo mora & tarditas fuerit, quoniam grauiter offendimus, pulsemus, quia & pulsanti aperitur, si modo pulsent ostium preces & gemitus & lacrymae nostrae, quibus*
Oratio unanimis. *insistere & immorari oportet, & si sit unanimis oratio. Nam quod magis suasit & compulit, ut has ad uos literas scriberem, scire debetis (sicut Dominus ostendere et reuelare dignatus est) dictum esse in uisione: Petite & impetrabitis: tunc*
Matth. 7. *deinde praeceptum plebi assistenti, ut pro quibusdam personis designatis sibi peterent: In petendo autem fuisse dissonas uoces, & dispares uoluntates, et uehementer hoc displicuisse illi*
Luc. 11. *qui dixerat: Petite & impetrabitis, quòd plebis inaequalitas discreparet, nec esset fratrum consensio una & simplex &*
Psal. 67. *iuncta concordia, cum scriptum sit: Deus qui inhabitare facit*
Actu. 2. *unanimes in domo. Et in actis Apostolorum legamus: Turba autem eorum qui crediderant, animo ac mente unà agebant: et Dominus sua uoce mandauerit, dicens: Hoc est mandatum*
Matth. 18. *meum, ut diligatis inuicem. Et iterum: Dico autem uobis, quoniam si duobus ex uobis cōuenerit in terrà de omni re quamcunque petieritis, continget uobis à patre meo qui in coelis est. Quòd si duo unanimes tantum possunt, quid si unanimitas apud omnes esset? Quid si secūdum pacem quam nobis Dominus dedit, uniuersis fratribus conueniret? Iampridem de diuina misericordia impetrassemus quod petimus, non tandiu in hoc salutis & fidei nostrae periculo fluctuaremus, imo uerò*

nec uenissent fratribus hæc mala, si in unum fraternitas fuisset animata. Nam & *illud ostensum est, quòd sederet paterfamiliâs sedente sibi ad dexteram iuuene, qui iuuenis anxius & cum quadam indignatione subtristis, maxillam manu tenens, mœsto uultu sedebat.* Alius *uerò in sinistra parte consistens rete portabat, quod se mittere, ut circunstantem populum caperet, minabatur, & cum miraretur quid hoc esset ille qui uidit, dictum est ei:* Iuuenem *qui ad dexteram sic sederet, contristari et dolere, quòd præcepta sua non seruarentur:* Illum *uerò in sinistra exultare, quòd sibi daretur occasio, ut à patrefamiliâs potestatem sumeret sæuiendi.* Hoc *prius longe ostensum est, quàm tempestas uastitatis huius oriretur.* Et *uidemus impletum quod fuerat ostensum, ut dum* Domini *præcepta contemnimus, dum datæ legis mandata salutaria non tenemus, facultatem nocendi inimicus acciperet, & minus armatos, & ad repugnandum minus cautos iactu retis operiret.* Oremus *instanter, & assiduis precibus ingemiscamus.* Nam & *hoc nobis iam olim per uisionem fratres charissimi exprobratū sciatis, quòd dormitemus in precibus, nec uigilanter oremus, &* Deus *utique qui quem corripit, diligit, quando corripit, ad hoc corripit ut emendet, ad hoc emendat ut seruet.* Excutiamus *itaque et abrumpamus somni uincula, et instanter ac uigilanter oremus: sicut* Paulus Apostolus *præcipit, dicens:* Instate *orationi uigilantes in ea.* Nam & Apostoli *orare diebus ac noctibus non destiterunt, et* Dominus *quoque ipse disciplinæ magister et exempli nostri uia frequenter et uigilanter orauit, sicut in* Euangelio *legimus:* Exijt *in mōtem orare, et fuit pernoctans in oratione* Dei. & *utique quod orabat, orabat ille pro nobis, cum peccator ipse non esset, sed nostra peccata portaret.* Adeo *autem pro nobis ille deprecabatur, ut legamus in alio loco:* Dixit *autem* Dominus *ad* Petrum: Ecce Satanas *postulauit ut uos uexaret, quomodo triticum, ego autem roga-*

Oratio. Coloss. 4. Luc. 6. Luc. 22.

ui pro te, ne deficiat fides tua. Quòd si pro nobis ac pro delictis nostris ille laborat & uigilat & precatur, quantò nos magis insistere precibus et orare, et primò ipsum Dominum rogare, tum deinde per ipsum Deo patri satisfacere debemus? Habemus aduocatum & deprecatorem pro peccatis nostris Iesum Christum dominum nostrum, si modò nos in præteritū peccasse pœniteat, et confitentes atq; intelligentes delicta nostra, quibus nunc Deum offendimus, uel de cætero nos ambulare in uijs eius, et præcepta eius metuere spondeamus. Pater nos et corrigit et tuetur, stantes tamen in fide et in pressuris atq; in angustijs licet Christo eius firmiter adhærentes, sicut
Roma. 8. scriptum est: Quis nos separabit à charitate Christi? pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Nihil horum potest separare credētes, nihil potest auellere corpori eius & sanguini cohærentes. Persecutio ista examinatio est atq; exploratio peccati nostri, excuti nos Deus uoluit & probari, sicut suos semper probauit: nec tamen in probationibus eius aliquando auxilium credentibus defuit. Deniq; ad minimum famulum suum, & in delictis licet plurimis constitutum, & dignatione eius indignum, tamen pro sua circa nos bonitate mandare dignatus est. Dic illi, inquit, securus sit, quia pax uentura est. Sed quod interim morula est, supersunt aliqui qui probentur. Sed & de uictu parco, & sobrio potu diuinis dignationibus admonemur, scilicet ne uigore cœlesti sublime iam pectus * illecebra secularis eneruet, uel ne largioribus epulis mens grauata minus ad preces orationis euigilet. Dißimulare hæc singula & apud cōscientiam meam solus occultare non debui, quibus unusquisque uestrum & instrui & regi poßit. Ne ipsi utique apud uos hanc epistolam teneatis occultam, sed legendam fratribus suggeratis. Intercipere enim quibus nos Dominus admonere & instruere dignatur, eius est qui admoneri et instrui dedignatur, eius

*alias, illecebroso poculo se.

est qui admoneri & instrui fratrem suum nolit. Probari nos *à* Domino *nostro sciant, nec à fide, in qua in eum semel credidimus, præsentis preßuræ conflictatione deficiãt.* Delicta *sua singuli recognoscentes, uel modo conuersationem ueteris hominis exponant.* Nemo *enim retro attendens, & superponens* Luc 9.
manum suam super aratrũ, aptus est regno Dei. Deniq; *uxor* Gene. 19.
Loth, *quæ liberata contra præceptum retro respexit, quod euaserat perdidit.* Attendamus *non posteriora, quò diabolus reuocat, sed priora, quò* Christus *uocat.* Oculos *erigamus ad cœlum, ne oblectamentis & illecebris nos suis terra decipiat.* Vnusquisque *oret* Dominum *non pro se tantum, sed & pro* Orandum pro
omnibus fratribus, sicut Dominus IESVS *orare nos docuit* omnibus.
ubi non singulis priuatam precem mandauit, sed communi & concordi prece orare pro omnibus iußit. Si nos Dominus *humiles & quietos, si nos inuicem copulatos, si circa iram suam timidos, si præsenti tribulatione correctos emendatosq; conspexerit, tutos ab inimici infestationibus exhibebit.* Præcesßit *disciplina, sequetur & uenia.* Nos *tantum sine cessatione poscendi, & cum fide accipiendi simplices & unanimes* Dominum *deprecemur cum gemitu pariter & fletu deprecantes, sicut deprecari oportet eos, qui sint positi inter plangentium ruinas, & timentium reliquias, inter numerosam languentium stragem, & exiguam stantium paucitatẽ.* Rogemus *pacem maturius reddi, cito* * *latebris nostris & periculis subue* alias, illecebris.
niri. In *plerisque famulis suis* Dominus *dignatur ostendere redintegrationem ecclesiæ suæ, securitatem salutis nostræ, post pluuias serenitatem, post tenebras lucẽ, post procellas & turbines placidam lenitatem.* Pia *paternæ dilectionis auxilia, di* Sæpe fit expul
uinæ maiestatis solita magnalia, quibus & persequentium sa nube sere-
blasphemia retundatur, & lapsorum pœnitentia reformetur, na dies.
& fortis & stabilis perseuerantium fiducia glorietur. Opto *uos fratres charißimi semper bene ualere.*

includentibus maior, iacens stantibus celsior, uincientibus firmior uinctus, sublimior iudicantibus iudicatus. Et quamuis ligati neruo pedes essent, calcatus serpens & obtritus & uictus est. Lucent in corpore glorioso clara uulnerum signa, eminent & apparent in membris longa tabe consumptis expressa uestigia. Sunt magna, sunt mira, quæ de uirtutibus eius ac laudibus fraternitas audiat. Et si aliquis Thomæ similis extiterit, qui minus auribus credat, nec oculorum fides deest, ut quisquis quod audit & uidet. In seruo Dei uictoriam gloria uulnerum fecit, gloriam cicatricum memoria custodit. Nec rudis iste aut nouus est in Celerino charissimo nostro titulus gloriarum, per uestigia cognationis suæ graditur, parentibus, ac propinquis suis honore consimili diuinæ dignationis æquatur. Auia eius Celerina iampridem martyrio coronata est. Item patruus eius & auunculus Laurentius & Ignatius in castris & ipsi quondam secularibus militantes, sed ueri & spirituales Dei milites, dum diabolum Christi professione prosternunt, palmas à Domino & coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones & dies anniuersaria commemoratione celebramus. Nec degener ergo esse, nec minor poterat, quem sic domesticis exemplis uirtutis ac fidei prouocabat familiæ dignitas & generosa nobilitas. Quòd si in familia seculari prædicationis & laudis est esse patricium, quanto maioris laudis & honoris est fieri in cœlesti prædicatione generosum? Non inuenio quem beatiorem magis dicam, utrum'ne illos de posteritate tam clara, an hunc de origine gloriosa. Ita æqualiter apud eos recurrit & commeat diuina dignatio, ut & illorum coronam dignitas sobolis illustret, & huius gloriã sublimitas generis illuminet. Hunc ad nos fratres dilectissimi cum tanta Domini dignatione uenientem testimonio & miraculo eius ipsius, qui se persecutus fuerat illustrem,

Thomæ similes increduli.

Celerina auia Celerini. Laurentius. Ignatius.

Sacrificia pro martyribus.

*quid aliud q̃ super pulpitũ, id est super tribunal ecclesiæ oportebat imponi, ut loci altioris celsitate subnixus, & plebi uniuersæ pro honoris sui claritate cõspicuus, legat præcepta euãgelij Domini, quæ fortiter ac fideliter sequitur? uox Dominũ cõfessa in his quotidie, quæ dominus locutus est, audiatur? Viderit an sit ulterior gradus ad quẽ proficisci in ecclesia possit. Nihil est in quo magis confessor fratribus prosit, quàm ut dum euãgelica lectio de ore eius auditur, lectoris fidẽ quisquis audierit, imitetur. Iungendus in oratione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris societate cõiunctus est, cum quo omnibus uirtutis & laudis insignibus copulatus est. Pares ambo, & uterq; cõsimiles. In quantũ gloria sublimes, in tantũ uerecundia humiles. Quantum diuina dignatione promoti, tantum sua quiete & trãquillitate summißi, et uirtutũ pariter & morum *singulis exempla præbẽtes, & cõgreßioni & paci congruentes. Illhic robore, hic pudore laudabiles. In talibus seruis lætatur dominus. In eiusmodi cõfeßoribus gloriatur, quorũ facta & cõuersatio sic proficit ad præconium gloriæ, ut magisteriũ cæteris præbeat disciplinæ. Ad hoc eos Christus esse in ecclesia diu uoluit, ad hoc de media nocte subtractos, quadam dixerim resurrectione circa eos facta, incolumes reseruauit, ut dum nihil in honore sublimius, nihil in humilitate submißius à fratribus cernitur, hos eosdẽ fraternitas sectata comitetur. Hos * tamẽ lectores interim constitutos sciatis, quia oportebat lucernã super cãdelabrũ poni, unde omnibus luceat, & gloriosos uultus in loco altiore cõstitui, ubi ab omni fraternitate circũstante cõspecti incitamentũ gloriæ uidẽtibus præbeant. Cæterũ presbyterij honorẽ designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis ijdẽ cum presbyteris honorẽtur, & diuisiones mensuræ æquatis quãtitatibus partiantur, seßuri nobiscũ prouectis & corroboratis annis suis, quamuis in nullo minor poßit uideri ætatis indole, qui consummauit ætatem gloriæ dignate.*

Celerini cum Aurelio collatio.

alias, singularia.

alias, autem

Eccles. 26.

Sportulæ.

ARG.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad plebem Thibari consistentem epistola hortatoria, ut mēte incorrupta, fide integra, uirtute deuota Christi confessionem seruet.

EPISTOLA VI.

Cypr. Plebi Thibari Consistenti SALVTEM.

Ogitaueram quidem fratres dilectiss. atq; in uotis habebam, si rerum ratio ac tēporis conditio permitteret, secundum quod frequenter desideraftis, ipse ad uos uenire, & quantulacunq; mediocritas nostra præualeret exhortationis nostræ præsens illhic fraternitātē corroborare. Sed quoniā sic rebus urgentibus detinemur, ut longe isthinc excurrere, et diu à plebe, cui de diuina indulgentia præsumus, abesse nō datur facultas, has interim pro me ad uos uicarias literas misi. Nam cū Dñi *instruentis dignatione instigemur sæpius & admoneamur, ad uestram quoq; conscientiā admonitionis nostræ solicitudinem perferre debemus. Scire enim debetis & pro certo credere ac tenere,* 1. Ioan. 2. *pressuræ diem super caput esse cœpisse, & occasum seculi, atq; Antichristi tempus appropinquasse, ut parati oēs ad prælium stemus, nec quicquā nisi gloriā uitæ æternæ, et coronā cōfeßionis dominicæ cogitemus, nec putemus talia esse, quæ ueniunt, qualia fuerunt illa quæ transierunt. Grauior nunc & ferocior pugna imminet, ad quā fide incorrupta, et uirtute robusta parare se debent milites Christi, cōsiderantes idcirco se quotidie calicē sanguinis Christi bibere, ut poßint et ipsi propter Christum sanguinē fundere.* Hoc est *enim uelle cū Christo inueniri, id quod Christus & docuit & fecit imitari secundū* Ioā. *Apostolum dicentem: Qui dicit se in Christo manere, debet quō ille ambulauit & ipse ambulare.* 1. Ioan. 2. *Item beatus Paulus apostolus exhortatur & docet, dicens: Sumus filij* Dei. *Si autem filij, &* Roma. 8.

hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi, siquidem compatiamur ut & commagnificemur. Quæ nūc omnia consideranda sunt nobis, ut nemo quicquam de seculo iam moriente desideret, sed sequatur Christum, qui & uiuit in æternum, & uiuificat seruos suos in fide sui nominis constitutos. Venit enim tempus fratres dilectissimi, quod iampridem Dominus noster prænuntiauit, & docuit aduenire, dicens: Ve-
Ioan.16. niet hora, ut omnis qui uos occiderit, putet se officium Deo facere. Sed hæc facient, quoniam nō cognouerunt patrem neq; me. Hæc autem locutus sum uobis, ut cum uenerit hora eorū, memores sitis quia ego dixi uobis. Nec quisquam miretur persecutionibus nos assiduis fatigari, & pressuris angentibus frequenter urgeri, cum hæc futura in nouissimis temporibus Dominus antè prædixerit, & militiam nostram magisterio et hortamento sui sermonis instruxerit: Petrus quoq; apostolus eius docuerit, ideo persecutiones fieri, ut probemur, & ut dilectioni Dei iustorum præcedentium exemplo, nos etiam morte & passionibus copulemur. posuit enim in epistola sua,
1.Pet.4. dicens: Charissimi, nolite mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit, nec excidatis tanquam nouum uobis contingat, sed quoties communicatis Christi passionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si improperatur uobis in nomine Christi, beati estis, quia maiestatis & uirtutis Domini nomen in uobis requiescit. Quod quidem secundum illos blasphematur, secundum nos autem honoratur. Docuerunt autem nos Apostoli ea, quæ de præceptis dominicis & cœlestibus mandatis ipsi quoq; didicerunt, Domino ipso scilicet corroboran-
Luc.18. te nos & dicente: Nemo est, inquit, qui relinquat domum,
Matth.19. aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut sorores, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam. Et

iterum: Beati, inquit, eritis, cùm odio uos habuerint homines, Luc. 6.
& separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro, quasi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlo. Gaudere nos & exultare uoluit in persecutionibus Dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tūc martyribus patent cœli. Neq; enim sic nomē militiæ dedimus, ut pacem tantūmodo cogitare, & detrectare, ac recusare militiam debeamus, cum in ipsa militia primus ambulauerit Dominus, humilitatis & tolerantiæ & paßionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret, & quod pati hortatur, prior pro nobis ipse pateretur. Sit ante oculos fratres dilectißimi, quòd qui omne iudicium à patre solus accepit, & qui uenturus est iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam prætulerit, prænuntians & cōtestans confessurum se corā patre suo confitentes, & negaturū negantes. Si mortē possemus euadere, merito mori timeremus. Porrò autem cum mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de diuina promißione & dignatione uenientē, & fungamur exitu mortis cū præmio immortalitatis, nec uereamur occidi, quos constet quando occidimur, coronari: nec quisquam fratres dilectißimi, cum populū nostrum fugari conspexerit metu persecutionis & spargi, conturbetur, quòd collectam fraternitatem non uideat, nec tractantes episcopos audiat. Simul tūc omnes esse non possumus, quibus occidere non licet, sed occidi necesse est. Vbicunq; in illis diebus unusquisque fratrū fuerit à grege interim hac neceßitate temporis corpore non spiritu separatus, non moueatur ad fugæ illius horrorem, nec recedens & latens solitudine deserti loci terreatur. Solus non est, cui Christus in fuga comes est. Solus nō est, qui templum Dei seruās ubicunq; fuerit, sine Deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro

Persecutio fidelium coronatio.

Christi exemplo primū facere, postea docere oportet

Mors omnib. æqua, tardior, aut citior.

oppresserit, fera inuaserit, fames ac sitis, aut frigus afflixerit, uel per maria præcipiti nauigatione properantem tempestas, aut procella submerserit, expectat militem suum Christus ubi cunque pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morienti præmium reddit, quod daturum se in * surrectione promisit. Nec minor est martyrij gloria, non publicè & inter multos perisse, cũ pereundi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad testimonium martyrij sui testis ille qui probat martyres & coronat. Imitemur fratres dilectissimi Abel iustum, qui initiauit martyria, dum propter iustitiam primus occiditur. Imitemur Abraham Dei amicũ, qui nõ est cõtatus ut filium uictimam suis manibus offerret, dum Deo fide deuotionis obsequitur. Imitemur tres pueros, Ananiam, Azariam, & Misahelem, qui nec ætate territi, nec captiuitate fracti, Iudæa deuicta & Hierosolymis captis, in ipso regno suo regem fidei uirtute uicerũt, qui adorare statuam, quam Nabuchodonosor rex fecerat, iussi, & minis regis & flammis fortiores extiterũt proclamantes, & fidem suam per hæc uerba testantes: Nabuchodonosor rex, nõ opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim Deus cui nos seruimus potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex, liberabit nos, et si non, notũ sit tibi, quia dijs tuis non deseruimus, & imaginem auream quã statuisti nõ adorabimus. Credebant se illi secundũ fidem posse euadere, sed addiderunt, et si non, ut sciret rex illos propter Deum quem colebãt & mori posse. Hoc est enim robur uirtutis & fidei, credere & scire quòd Deus à morte præsente liberare possit, & tamẽ mortem non timere nec cedere, ut probari potius fides possit. Erupit per os eorũ spiritus sancti incorruptus & inuictus uigor, ut appareat, uera esse quæ in Euangelio suo Dominus edixit, dicens: Cum autem uos apprehẽderint, nolite cogitare quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini.

alias, persecutione.

Abel primus martyrij autor.

Abrahami obedientia.

Ananias.

Azarias.

Misahel.

Daniel. 3

Deus à morte liberare põt.

Matth. 10.

Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Dixit, quid loqui & respondere possimus dari nobis in illa hora diuinitus & offerri, nec nos tunc esse qui loquimur, sed spiritum Dei patris, qui cum à confitentibus non discedit, neq; diuiditur, ipse in nobis & loquitur, & coronatur. Sic & Daniel cum compelleretur adorare idolum Bel, quem tunc & rex & populus colebant, in asserendo Dei sui honorem plena fidei libertate prorupit, dicens: Nihil colo ego nisi Dominũ Deum meum, qui cõdidit cœlum & terram. Quid in Maccabæis beatorum martyrum grauia tormenta, & multiformes septẽ fratrũ pœnæ, & cõfortans liberos suos mater in pœnis, & moriens ipsa quoq; cum liberis? Non'ne magnæ uirtutis & fidei documenta testantur, & nos ad martyrij triũphum suis passionibus adhortãtur? Quid prophetæ quos ad præscientiam futurorũ spiritus animauit? Quid Apostoli, quos Dominus elegit? Non'ne cum iusti occiduntur propter iustitiam, mori nos quoque docuerunt? Christi natiuitas à martyrijs infantũ statim cœpit, ut ob nomen eius à bimatu & infrà qui fuerant, necarẽtur. Aetas necdum habilis ad pugnã, idonea extitit ad coronam, ut * apparerent innocentes esse qui propter Christum necantur, infantia innocens ob nomen eius occisa est. Ostensum est neminem esse à periculo persecutionis immunẽ, quando & tales martyria fecerũt. Quàm uerò grauis causa sit hominis Christiani seruum pati nolle, cum passus sit prior Dominus, et pro peccatis nostris nos pati nolle, cum peccatum suum proprium ille non habens passus sit ille pro nobis? Filius Dei passus est, ut nos filios Dei faceret, & filius hominis pati non uult, ut esse Dei filius perseueret? Si odio seculi laboramus, odiũ seculi sustinuit prior Christus. Si cõtumelias in hoc mundo, si fugam, si tormenta toleramus, grauiora expertus est mundi factor & Dominus, qui & admonet, dicens: Si seculum, inquit, uos odit, mementote quo-

Daniel. 14.

Maccabæi.

Prophetæ.

Apostoli.

Christi natiuitas.

* alias, appareret.

Christus passus ut nos redimeret.

niam me primo odit. Si de seculo essetis, secundum quod suum esset amaret. Sed quia de seculo non estis, & ego elegi uos de seculo, propterea odit uos seculũ. Mementote sermonis quem dixi uobis, Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Dominus & Deus noster quicquid docuit & fecit, ut discipulus excusatus esse non poßit, qui discit & non facit. Neq; aliquis ex uobis fratres dilectißimi futuræ persecutionis metu, aut Antichristi imminentis aduentu sic terreatur, ut non Euangelicis exhortationibus, & præceptis ac monitis cœlestibus ad omnia inueniatur armatus. Venit Antichristus, sed superuenit & Christus. Graßatur & sæuit inimicus, sed statim sequitur Dominus paßiones nostras & uulnera uindicaturus. Irascitur aduersarius & minatur, sed est qui poßit de eius manibus liberare. Ille metuendus est, cuius iram nemo poterit euadere, ipso præmonente & dicente: Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autẽ metuite eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Et iterum: Qui amat animam suam, perdet illam: & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam. Et in Apocalypsi instruit & præmonet dicens: Siquis adorat bestiam & imaginem eius, & accipit notam in fronte sua & in manu, bibet & ipse de uino iræ Dei misto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorũ ascendit in secula seculorum, nec habebunt requiem die ac nocte, quicunq; adorant bestiam & imaginem eius. Ad agonem secularem & exercentur homines & parantur, & magnam gloriam computant honoris sui, si illis spectante populo, & imperatore præsente contigerit coronari. Ecce agon sublimis & magnus, & coronæ cœlestis præmio gloriosus, ut spectet nos certantes Deus, & super eos quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens

Discipulus ut discit faciat.

Matth. 10.

Ioan. 12.

Apoc. 14.

certaminis nostri spectaculo perfruatur. Praeliantes nos & fidei congreßione pugnantes spectat Deus, spectant angeli eius, spectat & Christus. Quanta est gloriae dignitas, quanta felicitas praeside Deo cogredi, & Christo iudice coronari? Armemur fratres dilectißimi uiribus totis, & paremur ad agonem mente incorrupta, fide integra, uirtute deuota. Ad aciem quae nobis indicitur, Dei castra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper stetit. Armentur & lapsi, ut et lapsus recipiat quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad praelium prouocet. Armat & praeparat nos beatus Apostolus, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mundi harum tenebrarum, aduersus spiritus nequitiae in coelestibus. Propter quod induite tota arma Dei, ut poßitis resistere in die nequißimo: ut cum omnia perfeceritis, stetis accincti lumbos uestros in ueritate, induti loricam iustitiae, & calciati pedes in praeparatione Euangelij pacis, assumentes scutum fidei, in quo poßitis omnia ignita iacula nequißimi extinguere, & galeam salutis, et gladium spiritus qui est sermo Dei. Haec arma sumamus, his nos tutamentis spiritualibus & coelestibus muniamus, ut in die nequißimo resistere diaboli minis et repugnare poßimus. Induamur loricam iustitiae, ut contra inimici iacula munitum sit pectus et tutum. Calciati simus Euangelico magisterio, et armati pedes, ut cum serpens calcari à nobis et obteri coeperit, mordere et supplantare non poßit. Portemus fortiter scutum fidei, quo protegente quicquid iaculatur inimicus, poßit extingui. Accipiamus quoq; ad tegmentum capitis galeam salutarem, ut muniantur aures, ne audiant edicta feralia. Muniantur oculi, ne uideant detestanda simulachra. Muniatur frons, ut signum Dei incolume seruetur. Muniatur os, ut Dominum suum Christum uictrix lingua fateatur. Armemus & dexteram gladio spirituali, ut sacrificia funesta fortiter respuat, ut eu-

Ephes. 6.

Arma Christianorum. πανοπλίαν.

charistiæ memor, qui Domini corpus accepit, in ipso Dominum suum complectatur, postmodum à Domino suo sumpturus præmium cœlestium coronarũ. O' dies ille qualis et quantus adueniet fratres dilectißimi, cum cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis uerò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit illa gloria, & quanta lætitia, admitti ut Deum uideas honorari, ut cum Christo domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Abraham, & Isaac, & Iacob, & patriarchas omnes, & prophetas, & apostolos, & martyres salutare, cum iustis & Dei amicis in regno cœlorum datæ immortalitatis uoluptate gaudere, sumere illhic, quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit? Maiora enim nos accipere, quàm quod hic aut operamur, aut patimur Apostolus prædicat, dicens: Non sunt cõdignæ paßiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cum reuelatio illa uenerit, cum charitas super nos Dei fulserit, iam beati erimus, & læti dignatione Domini honorati. Quàm rei manebunt & miseri, qui Dei desertores aut contra Deum rebelles uolũtatem fecerunt diaboli, ut eos necesse sit cũ ipso simul inextinguibili igne torqueri. Hæc fratres dilectißimi hæreant cordibus uestris. Hæc sit armorũ nostrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, et cogitatione semper ac sensibus uoluere iniquorũ supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus cõminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis persecutionis dies superuenerint, miles Christi præceptis eius et monitis eruditus nõ expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronã. Opto uos fratres charißimi semper bene ualere.

Iudicij dies bonis gaudio, malis gehennæ futurus.

1. Cor. 2.

Roma. 8.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Magnū epistola, de his qui in lecto grām cōsequuntur, ubi insinuat, quocunq; tpe gratiam Dei perfectione nō carere, dum ab ęgro fides nō exulat.

EPISTOLA VII.

Væsisti etiam frater charißime, q̄d mihi de illis uideatur, qui in infirmitate, et languore grām Dei consequuntur, an habēdi sint legitimi Christiani, eò q̄, aqua salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini uerecundia et modestia nostra præiudicat, quò minus unusquisq; quod uoluerit, sentiat, et quod senserit, faciat. Nos, quantum cōcipit mediocritas nostra, existimamus in nullo mutilari, et debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illhic poße cōtingere, ubi plena et tota fide et dantis et sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neq;.*n. sic in sacramento salutari delictorum cōtagia, ut in lauacro carnali & seculari sordes cutis et corporis abluuntur, ut et sapone et nitris, & cæteris quoq; adiumentis, & *dolio & piscina opus sit, quibus ablui et mundari corpusculum poßit.* Aliter *pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur.* In *sacramentis salutaribus neceßitate cogente, &* Deo *indulgentiam suam largiente totum credentibus conferūt diuina compendia.* Nec *quēquam mouere debet, q̄ aspergi uel perfundi uidentur ægri, cum gratiam dominicam consequuntur, quādo scriptura sancta per* Ezechielem *prophetam loquatur & dicat:* Et *aspergam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs uestris, & omnibus simulachris uestris, & mundabo uos, & dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in uobis.* Item *in* Numeris: Et *homo qui fuerit immūdus usq; ad uesperam, hic purificabitur die tertio & die septimo, & mundus erit.* Si *autem non fuerit purifica-*

Perfunduntur apud nos, merguntur apud Anglos.

*alias, lotio

Ezech. 36.

Nume. 19.

tus die tertio & die septimo, non erit mundus, & extermina-bitur anima illa de Israël, quoniam aqua aspergnis non est super eum aspersa. Et iterum: *Et locutus est* Dominus *ad* Moy-*sen, dicens*: Accipe Leuitas *de medio filiorum Israël & purificabis eos.* Et ita *facies eis purificationem eorum, circunsperges eos aqua purificationis.* Et iterum: *Aqua aspersionis purificatio est.* Vnde *apparet aspersionem quoque aquæ instar lauacri salutaris obtinere, & quandò hæc in ecclesia fiunt, ubi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnia & consummari ac perfici* ✱ *eos salutari aqua & fide legitima* Christi *gratiam consecutos nō posse maiestate* Domini *& fidei ueritate.* Porrò *autem quòd quidam nō Christianos, sed Clinicos uocant, non inuenio unde hoc nomen assumant, nisi fortè qui plura et secretiora legerunt apud* Hippocratem *uel* Soranum Clinicos *istos deprehēderunt.* Ego *enim qui Clinicum de* Euā*gelio noui, scio paralytico illi & debili per longa ætatis curricula in lecto iacenti nihil infirmitatem suam obsuisse, quò minus ad firmitatem cœlestem plenissime perueniret.* Nec *tantum indulgentia dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suum reparatis & uegetatis uiribus sustulisse.* Et *idcirco quantum fide concipere & sentire nobis datur, mea sententia hæc est, ut Christianus iudicetur legitimus, quisquis fuerit in ecclesia lege & iure fidei diuinam gratiam consecutus.* Aut *si aliquis existimat eos nihil consecutos, eò quòd ab aqua salutari tantum perfusi sint, si inanes & uacui sunt, non decipiantur, ut si incommodum languoris euaserint, & conualuerint, non baptizentur.* Si *autem baptizari non possunt, qui iam baptismo ecclesiastico sanctificati sunt, cur in fide sua &* Domini *indulgentia scandalizantur?* An *consecuti sunt quidem gratiam dominicam, sed breuiore & minore mensura muneris diuini ac spiritus sancti, ut habeātur qdem Christiani, non sint tamen cæteris adæquandi?* Quinimo *spiritus*

Nume. 8.

✱ *alias, posse domini maiestate fidei ueritate.* Porrò *aūt quod quidā eos saluari aqua, & fide legitima xp̄i gratiam consecutos.*

sanctus non de mensura datur, sed super credentē totus infunditur. Nam *si dies omnibus æqualiter nascitur, & si sol super omnes pari & æquali luce diffunditur, quantò magis Christus sol & dies uerus in ecclesia sua lumen uitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cuius æqualitatis sacramentum uidemus in* Exodo *esse celebratum, cum de cœlo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cœlestis cibum* Christi *uenientis ostenderet.* Illhic *enim sine discrimine uel sexus, uel ætatis gomor à singulis æqualiter colligebatur.* Vnde *apparebat* Christi *indulgentiam & cœlestem gratiam postmodum secuturam æqualiter omnibus diuidi sine sexus uarietate, sine annorū discrimine, sine acceptione personæ super omnem* Dei *populum spiritualis gratiam muneris infundi.* Planè *eadē gratia spiritualis, quæ æqualiter in baptismo à credentibus sumitur, in conuersatione atq; actu nostro postmodum uel minuitur, uel augetur, ut in* Euangelio *dominicum semen æqualiter seminatur, sed pro uarietate terræ aliud absumitur, aliud in multiformem copiam uel tricesimi, uel sexagesimi, uel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur.* Adhuc *uerò cum singuli ad denarium uocentur, quid est ut quod à* Deo *æqualiter distribuitur, humana interpretatione minuatur?* Quòd *si aliquis in illo mouetur, quòd quidam de ijs qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur, sciat diaboli nequitiam pertinacem usq; ad aquam salutarem ualere: in baptismo uerò * omnes nequitiæ suæ uires amittere.* Quod *exemplum cernimus in rege* Pharaone, *qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tandiu resistere potuit & præualere, donec ad aquam ueniret, quò cum uenisset, & uictus est & extinctus.* Mare *autem illud sacramentum baptismi fuisse, declarat beatus apostolus* Paulus *dicens:* Nolo *enim uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt, & omnes in* Moyse *baptizati sunt in nube*

Spūs sine mensura datur. Ioan. 3. Sol æqualiter radios diffundit. Gratia Dei æqualiter distribuitur. Exod. 16. Matth. 13. *alias, omne nequitia sua uirus. 1. Cor. 10.

& in mari. & addidit, dicens: Hæc autem omnia figuræ nostræ fuerunt. Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas uoce humana & potestate diuina flagelletur & uratur, ut torqueatur diabolus. Et cum exire se & hoïes Dei dimittere sæpe dicat, & in eo tamen quod dixerit fallat, & id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio obstinationis & fraudis exerceat: cum tamen ad aquam salutarem, atque ad baptismi sanctificationem uenitur, scire debemus & fidere quia illhic diabolus opprimitur, & homo dicatus diuina indulgentia liberatur. Nam sicut scorpij & serpentes, qui in sicco præualent, in aquam præcipitati præualere non possunt, aut sua uenena retinere: sic & spiritus nequã, qui scorpij et serpentes appellantur, et tamen per nos data à Domino potestate calcantur, permanere ultra non possunt in hominis corpore, in quo baptizato & sanctificato incipit spiritus sanctus habitare. Hoc deniq; & rebus ipsis experimur, ut necessitate urgente in ægritudine baptizati & gratiam consecuti careant immundo, quo antea mouebantur, & laudabiles ac probabiles in ecclesia uiuant, plusq; per dies singulos in augmentum cœlestis gratiæ per fidei incrementa proficiant. Et contrà sæpe nonnulli de illis qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur, ut manifestũ sit diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides postmodum defecerit, regredi. Nisi si iustum quibusdam uidetur, ut illi qui extra ecclesiam apud aduersarios & Antichristos profana aqua polluũtur, baptizati iudicentur. Hi uerò qui in ecclesia baptizantur, minus indulgẽtiæ & gratiæ diuinæ consecuti esse uideantur, & tantus honor habeatur hæreticis, ut inde uenientes non interrogentur, utrum'ne loti sint an perfusi, utrum'ne Clinici sint an Peripatetici: Apud nos autẽ de integra fidei ueritate detrahatur, & baptismo ecclesiastico maiestas sua & sanctitas derogetur. Rescripsi fili charissime ad li-

Diabolus baptismo opprimitur.

Mira similitudo.

Peripatetici ab ambulando dicuntur. Clinici lecto affixi sũt: huc alludit iocus.

teras tuas quantum parua nostra mediocritas ualuit, & osten di quid nos, quantum in nobis est, sentiamus: nemini præscri bentes quò minus statuat quod putat unusquisque præpositus actus sui rationem Domino redditurus, secũdum quod beatus Apostolus Paulus in epistola sua ad Romanos scribit & dicit: Vnusquisq; nostrum pro se rationẽ dabit. Non ergo nos inui= cem iudicemus. Opto te fili charißime semper bene ualere. Roma. 14.

ARG. EPIST. SEQ.

Ad Cornelium papam epistola, in qua de literis ad presbyteros mißis se purgat, & cũcta ad illius di gnitatem fecisse ostendit.

EPISTOLA VIII.

CYPR. CORNELIO FRATRI SAL.

Egi literas tuas frater chariß. quas per Pri mitiuũ cõpresbyterũ nostrũ misisti, in qui bus te cõperi motũ, quod cũ de Adrumeti na colonia Polycarpi nomine ad te literæ dirigerẽtur, posteaquã nos ego & Libera lis in eundẽ locũ uenißemus, cœpissent il= lhuc ad presbyteros & diaconos literæ dirigi. Quod scire te uolumus & pro certo credere, nulla leuitate aut cõtumelia fa= ctum: sed cũ statuißemus cõplures, qui in unum cõueneranus, ut legatis ad uos coepiscopis nostris Calydonio et Fortunato mißis, omnia interim integra suspẽderẽtur, donec ad nos ijdẽ collegæ nostri rebus illhic aut ad pacẽ redactis, aut ꝓ ueritate cõpertis redirent: presbyteri & diaconi in Adrumetina cõsi= stẽtes, Polycarpo coepiscopo nostro absente, ignorabant quid nobis in cõmune placuisset. At ubi nos in præsenti uenimus, cõperto cõsilio nostro, ipsi quoq; id quod & cæteri obserua= re cœperunt, ut in nulla ecclesiarum isthic consistentium con= sensio discreparet. Quidã tamẽ mẽtes nonnũquã & animos sermonib. suis turbãt, dũ aliter quædã quã se habet ueritas, nun

tiant. Nos enim singulis nauigantibus, ne cum scandalo ullo nauigarent, rationem reddidisse nos scimus, & hortatos esse, ut ecclesiæ catholicæ matricem & radicem agnoscerent ac tenerent. Sed quoniam latius fusa est nostra prouincia, habet etiam Numidiam & Mauritaniam sibi cohærentes, ne in urbe schisma factum absentium animos incerta opinione confunderet, placuit ut per episcopos, retenta à nobis rei ueritate, ad comprobandam ordinationem tuam facta autoritate maiore, tum demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino in prouincia ista positos literæ fierent, sicut fiunt, ut te uniuersi collegæ nostri & communicationem tuam, id est, catholicæ ecclesiæ unitatem pariter & charitatem probarent firmiter ac tenerent. Quod diuinitus euenisse, & consilium nostrum prouidenter processisse gaudemus. Sic enim nunc episcopatus tui & ueritas pariter & dignitas apertissima luce & manifestissima & firmissima est confirmatione fundata, ut & ex rescriptis collegarum nostrorum, qui ad nos literas inde fecerũt, & ex relatione ac testimonijs coepiscoporũ Pompeij, & Stephani, & Calydonij, ac Fortunati ordinationis tuæ & origo necessaria, & ratio iusta, & gloriosa quoque innocentia ab omnibus nosceretur. Quod ut simul cum cæteris quoque collegis nostris stabiliter ac firmiter administremus, atque ut catholicæ ecclesiæ concorditer unanimitatem teneamus, perficiat diuina protectio, ut Dominus qui sacerdotes sibi in ecclesia sua eligere & constituere dignatur, electos quoque, & constitutos sua uoluntate atq; opitulatione tueatur, gubernanter inspirans ac subministrans; & ad improborum contumaciam frenandam, uigorem, & ad lapsorum fouendam pœnitentiam, lenitatem. Opto te frater charissime semper bene ualere.

Matrix Roma.

ARG. EPISTOLAE SEQ.

Ad Florentiũ Pupianũ epist. ubi dolẽs ꝙ temere

de obtrectatoribus crediderit, se purgat, & animi illius lenitatem ostendit.

EPISTOLA IX.

CYPR. QVI ET THASCIVS FLOrentio cui & Pupiano fratri SALVTEM.

Go te frater credideram tandē iā ad pœnitentiā conuerti, quod in præteritū tā infanda, tā turpia, tā etiā gētibus execrāda, aut audisses de nobis temere, aut credidisses. Porrò autē etiā nūc in literis tuis animaduerto te aduhc esse, qui prius fueras, eadēte de nobis credere, & in eo quod crediderās, pseuerare, & ne forte claritatis & martyrij tui dignitas, nostra cōmunicatione maculetur, mores nostros diligēter inquirere, & post Deū *iudicē qui sacerdotes facit, te uelle, nō dicā de me (quātus enim ego?) sed de* Dei *&* Christi *iudicio iudicare: hoc est in* Deū *nō credere, hoc est rebellem aduersus* Christū *& aduersus* Euāgeliū *eius existere, & cū ille dicat:* Non ne duo *passeres asse ueneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris uolūtate? et probet maiestas eius et ueritas sine cōsensu & permissu* Dei *etiā minima nō fieri, tu existimes sacerdotes* Dei *sine consensu eius in ecclesia ordinari? Nā credere quòd indigni et incerti sint qui ordinātur, quid aliud est, quā credere quòd nō à* Deo, *nec per* Deū *sacerdotes eius in ecclesia cōstituātur?* An *putas esse maius de me meū, quā* Dei *testimoniū, cū* Dominus *ipse doceat & dicat testimoniū nō esse uerū, siquis ipse de se testis existat, eò quòd unusquisq; utiq; sibi faueat, nec contra se aliquis infesta & aduersa depromat, fides uerò syncera sit ueritatis, si in prædicationibus nostris alius sit prædicator ac testis? Si testimonium, inquit, dixero de me, testimonium meum non est uerum: alius est enim qui testis est de me.* Quòd *si ipse* Dominus *qui omnia postmodū iudicaturus sit,*

Matth. 10.

Testis in propria causa nemo idoneus.

Ioan. 5.

noluit de testimonio suo sibi credi, sed maluit de iudicio ac testimonio Dei patris probari. Quanto magis hoc seruos eius obseruare oportet, qui iudicio ac testimonio Dei non probantur tantum, sed etiam gloriantur? Præualuit autem apud te contra diuinam sententiam, & contra conscientiam nostram Dei iuribus nixam, inimicorum & malignorum commẽtum, quasi apud lapsos & profanos, & extra ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit spiritus sanctus, esse aliud poßit nisi mens praua, & fallax lingua, & odia uenenata, & sacrilega mendacia, quibus qui credit, cum illis necesse est inueniatur, cum dies iudicij uenerit. Quod uerò dixisti sacerdotes humiles esse debere, quia & Dominus & Apostoli humiles fuerunt, humilitatem meam & fratres omnes, & gẽtiles quoq; optimè norunt & diligunt, & tu quoq; noueras & diligebas, cum adhuc in ecclesia esses, & mecum cõmunicares. Quis autem nostrum longe est ab humilitate, utrum'ne ego qui quotidie fratribus seruio, & uenientes ad ecclesiam singulos benignè & cum uoto & gaudio suscipio, an tu qui te episcopum episcopi, & iudicem iudicis ad tempus à Deo dati constituis, cum Dominus Deus in Deuteronomio dicat: Et homo quicunq; fecerit in superbia, ut non exaudiat sacerdotem, aut iudicem, quicũq; fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cum audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc? Et iterum ad Samuelem loquitur & dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et adhuc Dominus in Euãgelio, cum ei dictum esset: Sic respondes pontifici? custodiens & docens sacerdotalem honorem seruari oportere, contra põtificem nihil dixerit, sed innocentiam suam tantummodo purgans responderit, dicẽs: Si male locutus sum, exprobra de malo: si autem bene, quid me cædis? Item Beatus Apostolus, cum ei dictũ esset: Sic insilis in sacerdotẽ Dei maledicendo? nihil cõtumeliose locutus sit aduersus sacerdotem: cum & potuerit se constan

Sacerdotes humiles.

Deutero. 17.

1. Reg. 8.

Ioan. 18.

Actu 23.

cōſtanter exercere aduerſus eos qui Dominum crucifixiſſent, & qui iam Deum, & Chriſtum, templum, & ſacerdotium perdidiſſent. Sed quamuis in falſis & ſpoliatis ſacerdotibus umbram tamen ipſam inanem ſacerdotalis nominis cogitās dixerit: Neſciebam fratres quia pontifex eſt, ſcriptum eſt enim: Principem plebis tuæ non maledices: niſi ſi ſacerdos tibi fui Exod. 22. *ante perſecutionem, quando mecum communicabas, ſed poſt perſecutionem ſacerdos eſſe deſij. Perſecutio enim te uenientem ad ſummam martyrij ſublimitatem prouexit: me autem proſcriptionis onere depreſſit, cum publicè legeretur: Siquis tenet uel poſſidet de bonis Cæcilij Cypriani epiſcopi Chriſtianorum, proſcribatur: ut etiam qui non credebant Deo epiſcopum cōſtituenti, uel diabolo crederent epiſcopum proſcribenti. Nec hoc iacto, ſed dolens profero, cum te iudicem Dei conſtituas & Chriſti, qui dicit ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes præpoſitos qui Apoſtolis uicaria ordinatione ſuccedūt: Qui audit uos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me* Luc. 10. *miſit. Et qui reijcit uos, me reijcit, & eum qui me miſit. Vnde enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, niſi dum epiſcopus qui unus eſt, & eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, et homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur? Quis enim hic eſt ſuperbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem ſuam præpoſitos & ſacerdotes uocare, ac niſi apud te purgati fuerimus, & ſententia tua abſoluti, etiam ſex annis nec fraternitas habuerit epiſcopum, nec plebs præpoſitum, nec grex paſtorem, nec eccleſia gubernatorem, nec Chriſtus antiſtitem, nec Deus ſacerdotē? ſubueniat Pupianus & ſententiam dicat: Iudicium Dei & Chriſti in apertum referat, ne tantus fideliū numerus qui ſub nobis accerſitus eſt, ſine ſpe ſalutis & pacis exiſſe uideatur, ne nouus credentium populus nullam per uos conſecutus eſſe baptiſmi gratiam &*

spiritus sancti iudicetur, ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & cōmunicatio nostra examinatione concessa iudicij sui autoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & episcopatum nostrum cognitionis tuæ autoritate firmare, ut Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus sit. Apes habent regem et iudicem, & ei fidem seruant. Latrones mancipi obsequio pleno humilitatis obtemperant. Quanto simpliciores & meliores uobis brutæ pecudes, & muta animalia, & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpositus illhic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consentit. Dixisti sanè scrupulum tibi esse tollendum de animo, in quem incidisti, sed tua mente et uoluntate sacrilega, dum incesta, dum impia, dum nefanda contra fratrem, contra sacerdotem facilè audis, et libenter credis, aliena mendacia quasi propria et priuata defendis, nec recordaris scriptum esse: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. & iterum: Malus obaudit linguæ iniquorum, iustus autem non intendit labijs mēdacibus. Quare in hunc scrupulum non inciderunt martyres spiritu sancto pleni, et ad conspectum Dei et Christi eius, paßioni iam proximi, qui ad Cyprianum episcopum literas de carcere direxerūt, sacerdotem Dei agnoscentes et contestantes ei? Quare in hunc scrupulum non inciderunt tot episcopi collegæ mei, qui uel cum de medio recesserunt, proscripti sunt, uel apprehensi in carcere et in catenis fuerunt, aut qui in exilium relegati, illustri itinere ad Dominū profecti sunt, qui quibusdam locis animaduersi cœlestes coronas de Domini clarificatione sumpserunt? Quare in hunc scrupulum non inciderunt de plebe ista nostra quæ apud nos est, et nobis de Dei dignatione cō missa est, tot cōfessores quæstionati et torti, & insigniū uulne

Apes regē habent.

Præpositus inter prædones.

Eccl. 18.
Prouerb. 17.

rum & cicatricum memoria gloriosi? tot uirgines integræ? tot laudabiles uiduæ? ecclesiæ deniq; uniuersæ per totum mundum nobiscũ unitatis uinculo copulatæ? nisi si omnes isti communicantes mecum, secundum quod scripsisti: polluto ore nostro polluti sunt, & si spem uitæ æternæ cõmunicationis nostræ contagione perdiderunt, Pupianus solus integer, inuiolatus, sanctus, pudicus, qui nobis miscere se noluit, in paradiso atq; in regno cœlorum solus habitabit. Pupiano insultat Cypr. *Scripsisti etiam quòd ecclesia nunc propter me portionẽ sui in disperso habeat, cum omnis ecclesiæ populus & collectus sit & adunatus, & indiuidua concordia sibi iunctus, & soli illi foris remanserint, qui etsi intus essent, eijciendi fuerant, ne patiatur* Dominus *populi sui protector & tutor triticum de area sua diripi, sed solæ possint paleæ de ecclesia separari, cum & apostolus dicat: Quid enim si exciderũt à fide quidam illorum?* Nunquid *infidelitas illorum fidem* Dei *euacuauit? absit. Est enim* Deus *uerax, omnis autem homo mendax.* Et Dominus *quoq; in* Euan*gelio, cum eum loquentem discipuli derelinquerent, conuersus ad duodecim dixerit:* Nunquid *& uos uultis ire?* Re*spondit* Rom, 3. Ioan. 6. *ei* Petrus, *dicẽs:* D*omine ad quem ibimus? uerbum uitæ æternæ habes, & nos credidimus & cognouimus, quoniam tu es filius* Dei *uiui.* Loquitur *illhic* Petrus, *super quem ædificanda fuerat ecclesia, docens quia & si contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, ecclesia tamen* Christia*norum non recedit, & illi sunt ecclesia & plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærẽs.* Vnde *scire debes episcopum in ecclesia esse, & ecclesiã in episcopo, & si qui cum episcopo non sint, in ecclesia non esse, & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cũ sacerdotibus* Dei *non habẽtes obrepunt, & latenter apud quosdam cõmunicare se credunt, cum ecclesia quæ catholica una est, scissa non sit neque diuisa, sed sit utiq; connexa, et cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutino co*

pulata. Quamobrem frater si maiestatem Dei, qui sacerdotes ordinat, & Christi cogitaueris: si Christum qui arbitrio & nutu ac præsentia sua & præpositos ipsos, & ecclesiam cum præpositis gubernat, aliquando respexeris, si de innocentia sacerdotum non humano odio, sed diuino iudicio credideris, si temeritatis & superbiæ atq; insolentiæ tuæ agere uel serò pœnitentiā cœperis, si Deo & Christo eius quibus seruio, & quibus puro & immaculato ore sacrificia & in persecutione pariter & in pace indesinenter offero, plenißimè satisfeceris, cōmunicationis tuæ poterimus habere rationem, manente tamē apud nos diuinæ censuræ respectu & metu, ut prius Dominum meum cōsulam, an tibi pacem dari, & te ad communicationem ecclesiæ suæ admitti sua ostensione & admonitione permittat. Memini enim quid iā mihi sit ostensum, immo quid seruo obsequenti & timenti de dominica & diuina autoritate præceptum, qui inter cætera quæ ostendere & reuelare dignatus est, & hoc addidit: Itaq; qui Christo non credit sacerdotem facienti, posteà credere incipiet sacerdotem uindicanti. Quanquàm sciam omnia ridicula & uisiones ineptas quibusdam uideri, sed utique illis qui malunt contra sacerdotes credere quàm sacerdoti: Sed nihil mirum, quando de Ioseph fratres sui dixerunt, Ecce somniator ille uenit. Nunc ergo uenite occidamus eum, & somniator posteà quod somniauerat consecutus sit, & occisores ac uenditores confusi sint, ut qui uerbis non credidissent, factis postmodum crederent. De ijs autem, quæ tu egisti uel in persecutione, uel in pace, stultum est ut uelim te iudicare, cum tu magis iudicem te nostri constitueris. Hæc pro animi mei pura conscientia, & Domini Dei mei fiducia rescripsi. Habes tu literas meas, & ego tuas: In die iudicij ante tribunal Christi utrunq; recitabitur.

Reuelatio.

Gen. 37

ARG. SEQ. EPIST.

Ad clerū de Numidico confessore p̄sbr̄o ordinato.

EPISTOLA X.

CYPR. PRESBYTERIS ET DIAconis, & plebi uniuersæ charißimis ac desideratißimis fratribus S A L.

Vntiandum uobis fratres charißimi, quod pertineat ad communem lætitiam, & ad ecclesiæ nostræ maximam gloriam, existimaui. Nam admonitos uos & instructos sciatis dignatiõe diuina, ut Numidicus presbyter adscribatur presbyterorum Carthaginensium numero, & nobiscum sedeat in clero luce clarißima confeßionis illustris, & uirtutis ac fidei honore sublimis, qui hortatu suo copiosum martyrum numerum lapidibus & flammis necatum ante se misit. Quiq; uxorem adhærentem lateri suo cõcrematam simul cum cæteris (uel conseruatam magis dixerim) lætus aspexit. Ipse semustulatus, & lapidibus obrutus, et pro mortuo derelictus, dum postmodum filia solicito pietatis obsequio cadauer patris inquirit, semianimis inuẽtus, et resocillatus et extractus à comitibus, quos ipse præmiserat, remansit inuitus. Sed remanendi (ut uidemus) hæc fuit causa, ut eum clero nostro Dominus adiũgeret, et desolatam quorundam presbyterorum nostrorum copiam gloriosis sacerdotibus adornaret. Et promouebitur quidem, dum tempus permiserit, ad ampliorem locum religionis suæ, cum in præsentia protegente Domino uenerimus. Interim quod ostenditur fiat, ut cũ gratiarum actione suscipiamus hoc Dei munus, sperantes de misericordia Domini eiusmodi ornamenta compleri, ut redintegrato ecclesiæ suæ robore, tam mites et humiles faciat consessus nostri honore florere. Numidicus presbyter.

DIVI CAECILII CYPRIA. EPIST. LIBRI QVARTI FINIS.

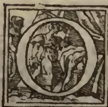
DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS, VARII TRACTATVS.

ARG. TRACTATVS SEQ.

Contra Demetrianum tractatus, dicentem Christianis imputari debere omnia, quibus tunc mũdus urgebatur, ꝙ ab ipsis dij nõ colerentur. In qua obiectis se purgans demonstrat mala multiplicari ꝙ ab idololatris Deus non coleretur.

TRACTATVS PRIMVS *contra Demetrianum.*

Hic stylus est elaboratior, quadam imitatus ex Tertulliano.

Blatrãtem te et aduersum Deum, qui unus et uerus est, ore sacrilego & uerbis impijs obstrepentem frequenter Demetriane *contempseram, uerecundius ac melius existimans errãtis imperitiam silentio spernere, quàm loquendo dementis insaniam prouocare.* Nec *hoc sine magisterij diuini autoritate faciebam, cum*

Prouer. 9. *scriptum sit:* In *aures imprudentis noli qcquam dicere, ne cum*

Prouer. 23. *audierit, irrideat sensatos sermones tuos.* Et *iterũ:* N*oli respondere imprudenti ad imprudentiã eius, ne similis fias illi: et sanctum quoq; iubeamur intra conscientiã nostram tenere, nec cõculcandum porcis et canibus exponere, loquente* Dño *et dicen*

Matth. 7. *te:*Ne *dederitis sanctum canibus, neq; miseritis margaritas uestras ante porcos, ne conculcent ea pedibus, et conuersi elidãt uos.* N*am cum ad me sæpe studio magis contradicendi, quàm uoto discẽdi uenires, et clamosis uocibus personans malles tua impudenter ingerere, quàm nostra patienter audire, ineptum uidebatur congredi tecum, cum facilius esset et leuius turbulen*

*ti maris concitos fluctus clamoribus retundere, quàm tuam rabiem tractatibus coërcere. Certe et labor irritus et nullus effectus, offerre lumen cæco, sermonem surdo, sapientiam bruto: cum nec sentire brutus possit, nec cæcus lumen admittere, nec surdus audire. Hæc considerans sæpe conticui, et impatientem patientia uici, cum nec docere indocilem possem, nec impium religione comprimere, nec furentē lenitate cohibere. Sed enim cum dicas plurimos conqueri, q. bella crebrius surgant, quòd lues, quòd fames sæuiant: quodq; imbres & pluuias serena longa suspendant, nobis imputari, ultrà tacere nō oportet, ne iam non uerecundiæ, sed diffidentiæ esse incipiat quòd tacemus, & dum criminationes falsas contemnimus refutare, uideamur crimen agnoscere. Respondemus igitur & tibi Demetriane pariter & cæteris, quos tu forsitan concitasti, & aduersum nos odia tua maledicis uocibus seminando, comites tibi plures radicis atq; originis tuæ pullulatione fecisti, quos tamen sermonis nostri admittere credo rationem. Nam qui ad malum motus est mendacio fallente, multo magis ad bonum mouebitur, ueritate cogente. Dixisti per nos fieri, & quòd nobis debeant imputari omnia ista, quibus nunc mundus quatitur & urgetur, quòd dij uestri à nobis non colantur. Qua in parte (quia ignarus diuinæ cognitionis & ueritatis alienus es) illud primo in loco scire debes, senuisse iam mundum, non illis uiribus stare quibus prius steterat, nec uigore & robore eo ualere, quo antea præualebat. Hoc etiam nobis tacentibus, & nulla de scripturis sanctis prædicationibusq; diuinis documenta promentibus, mundus ipse iam loquitur, & occasum sui rerum labentium probatione testatur, non hyeme nutriendis seminibus tanta imbrium copia est, non frugibus æstate torrendis solita flagrantia est, nec sic * uerna de temperie sata læta sunt, nec adeo arboreis fœtibus autumna fœcunda sunt. Minus de effossis & fatigatis montibus eruuntur marmorum*

Cæco lumen, surdo sermonem, sapiētiā bruto offerre labor irritus.

Refellit Demetriani susurros.

Mūdus senuit

* alias, uernali

crustæ, minus argenti & auri opes suggerunt exhausta iam alias, Breuiā tur. *metalla et pauperes uenæ.* *Breuiatur in dies singulos, & decrescit ac deficit in agris agricola, in mari nauta, miles in castris, innocentia in foro, iustitia in iudicio, in amicitijs concordia, in artibus peritia, in moribus disciplina.* Putás ne tu tātam *posse substantiam rei senescentis existere, quanta prius potuit nouella adhuc & uegeta iuuenta pollere?* Minuatur necesse *est quicquid fine iam proximo in occidua & in extrema deuergit.* Sic *sol in occasu suo radios minus claro & igneo splendore iaculatur.* Sic *declinante iam cursu exoletis cornibus luna tenuatur, & arbor quæ fuerat ante uiridis & fertilis, arescentibus ramis fit postmodum sterili senectute deformis.* Et *fons qui exundantibus prius uenis largiter profluebat, senectute deficiens uix modico sudore distillat.* H*æc sententia mun*-

Omnia orta cadunt. *do data est: hæc* Dei *lex est, ut omnia orta occidant, & aucta senescant, ut infirmentur fortia, & magna minuantur, ut cum infirmata & diminuta fuerint, finiantur.* H*æc* Christianis *imputas, quòd minuantur singula mundo senescente?* Q*uid si & senes imputent* Christianis, *quòd minus ualeant in senectute? quòd non perinde ut prius uigeant auditu aurium, cursu pedum, oculorum acie, uirium robore, succo uiscerum, mole mē*-

Vitæ breuitas *brorum, & cum olim ultra octingentos & nongentos annos uita hominum longæua procederet, uix nunc posit ad centenarium numerum peruenire?* Canos *uidemus in pueris, capilli deficiūt antequàm crescant, nec ætas in senectutem desinit, sed incipit à senectute: sic in ortu adhuc suo ad finem natiuitas properat, sic quodcunq; nunc nascitur, mundi ipsius senectute degenerat, ut nemo mirari debeat singula in mundo cœpisse deficere, cum totus ipse iam mundus in defectione sit & in fine.* Q*uòd autem crebrius bella continuant, quòd sterilitas et fames solicitudinem cumulant, quòd sæuientibus morbis ualetudo frangitur, quòd humanum genus luis populatione ua*-

statur, et hoc scias esse prædictum, in nouissimis tẽporibus mul tiplicari mala, & aduersa uariari, & appropinquante iam iudicij die, magis ac magis in plagas generis humani censuram Dei indignantis accendi. Non enim sicut tua falsa querimonia et imperitia ueritatis ignara iactat et clamitat, ista accidunt, quòd Dij uestri à nobis non colantur, sed quòd à nobis nõ colatur Deus. Nam cum ipse sit mundi Dominus, cognitor & rector, et cuncta arbitrio eius & nutu gerantur, nec quicquam fieri poßit, nisi quod aut fecerit, aut fieri ipse permiserit, utique quando ea fiunt, quæ iram Dei indignantis ostendunt, non propter nos fiunt, à quibus Deus colitur, sed delictis et meritis uestris irrogantur, à quibus Deus omnino nec quæritur, nec timetur, nec relictis uanis superstitionibus religio uera cognoscitur, ut qui Deus unus est, omnibus unus, colatur ab omnibus et rogetur. Ipsum denique audi loquentem, ipsum uoce diuina instruentem nos pariter ac monentem: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et iterum: Non erũt tibi dij alieni absq; me. Et iterum: Nolite ambulare post deos alienos, ut seruiatis eis, et ne adoraueritis eos, et ne incitetis me in operibus manuum uestrarum ad disperdendos uos. Propheta item spiritu sancto plenus contestatur et denuntiat iram Dei, dicens: Hæc dicit Dominus omnipotens: Eò quòd domus mea deserta est, uos autem sectamini unusquisque in domum suam, propterea abstinebit cœlum à rore, & terra subtrahet procreationes suas, et inducam gladium super terram, et super frumentum, & super uinum, & super oleum, & super homines, et super pecora, super omnes labores manuum uestrarum. Item propheta alius repetit et dicit: Et pluam super unam ciuitatem, et super aliam non pluam. Pars una compluetur, et pars super quam non pluero, arefiet. Et congregabuntur duæ et tres ciuitates in unam ciuitatẽ potandæ aquæ causa, nec satiabuntur, et non conuertimini ad me dicit Domi-

Tempore multiplicãtur mala.

Luc. 4.

Exod. 20.

Hiere. 7.

Aggæi. 1.

Amos. 4.

nus indignatur ecce Dominus & irascitur, & quòd ad Deum non conuertamini comminatur, & tu miraris aut quereris in hac obstinatione & contemptu uestro, si rara desuper pluuia descēdat, si terra situ pulueris squalleat, si uix ieiunas & pallidas herbas sterilis gleba producat, si uineam debilitet grando cadens, si oleam detruncet turbo subuertens, si fontem siccitas statuat, aërem pestilens aura corrumpat, homines morbida ualetudo consumat, cum omnia ista peccatis prouocantibus ueniant, & plus exacerbetur Deus quando nihil talia & tanta proficiant? Fieri enim ista uel ad disciplinam contumacium, uel pœnam malorum, declarat in scripturis sanctis idem Deus, dicens: Sine causa percussi filios uestros, disciplinam nō exceperunt. Et propheta deuotus ac dicatus Deo ad hæc eadē respondet & dicit: Verberasti eos, nec doluerunt, flagellasti eos, nec uoluerunt credere, nec accipere disciplinam. Ecce irrogantur diuinitus plagæ, & nullus Dei metus est. Ecce uerbera desuper & flagella non desunt, et trepidatio nulla, nulla formido est. Quid si non intercederet rebus humanis uel ista censura, quanto adhuc maior in omnibus esset audacia facinorum impunitate secura? Quereris quòd minus nunc tibi uberes fontes, et auræ salubres, et frequens pluuia, et fertilis terra obsequium præbeant, quòd non ita utilitatibus tuis et uoluptatibus elementa deseruiāt. Tu enim Deo seruis, per quem tibi cuncta deseruiunt? Tu famularis illi, cuius nutu tibi uniuersa famulātur? Ipse de seruo tuo exigis seruitium, et homo hominem parere tibi et obedire compellis, et cum sit uobis eadem sors nascendi, conditio una moriendi, corporum materia consimilis, animarum ratio communis, æquali iure, & pari lege uel ueniatur in huuc mundum, uel de hoc mundo postmodum recedatur, tamen nisi pro arbitrio tuo tibi seruiatur, nisi ad uoluntatis imperiū pareatur, imperiosus et minus seruitutis exactor flagellis uerberas, fame, siti, nuditate, frequen-

Quicquid patimur peccata nostra meruerunt.

Hiere. 2.

Hiere. 5.

Demetrianū increpat Cyprianus.

Corporū materia similis. Animarū ratio communis

ter ferro & carcere affligis & crucias, & non agnoscis Do*minum* Deum *tuum, cum sic exerceas ipse dominatum? Meritò ergo incursantibus plagis non desunt* Dei *flagella nec uerbera, quæ cum nihil isthic promoueant, nec ad* Dominũ *singulos tanto cladium terrore conuertant, manet postmodum carcer æternus, & iugis flamma, & pœna perpetua, nec audietur illhic rogantium gemitus, quia nec hic* Dei *indignãtis terror auditus est, qui per prophetam clamat & dicit:* Audite *sermonem* Domini *filij Israël, quia iudiciũ* Domini *est aduersum incolas terræ, eò quòd neque misericordia, neque ueritas, neq; agnitio* Dei *est super terram, sed execratio & mendaciũ, & cædes, & furtum, & adulterium diffusum est super terram, sanguinem sanguini supermiscent.* Idcirco *terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestijs agri, cum serpentibus terræ, cum uolucribus & uolatilibus cœli, & deficient pisces maris, ut nemo iudicet, & nemo reuincat.* Indignari *se* Deus *dicit & irasci, eò quòd agnitio* Dei *non sit in terris, &* Deus *non agnoscitur nec timetur.* Delicta *mendaciorum & libidinum, fraudũ, crudelitatis, blasphemiarũ, impietatis et furoris* Deus *increpat & incusat, & ad innocentiam nemo conuertitur.* Fiunt *ecce quæ uerbis* Dei *antè prædicta sunt, nec quisquam fide præsentium, ut in futurum cõsulat, admonetur.* Inter *ipsa aduersa, quibus uix coartata & conclusa anima respirat, uacat malos esse, & in periculis tantis nõ de se magis, sed de altero iudicare.* Indignamini *indignari* Deum, *quasi aliquid boni malè uiuendo mereamini, quasi non omnia ista quæ accidunt, minora adhuc sint & leuiora peccatis uestris.* Qui *alios iudicas, aliquando esto & tibi iudex, conscientiæ tuæ latebras intuere, imo (quia nullus iam delinquendi uel pudor est, & sic peccatur quasi magis pro ipsis peccatis placeatur) qui perspicuus & nudus uideris à cunctis, & ipse te respice.* Aut *enim superbia inflatus es, aut auaritia rapax, aut iracundia sæuus,*

Osee.4.

Inuehitur in Demetrianũ.

alias, elatione *aut ⁎alea prodigus, aut uinolentia temulentus, aut liuore inuidus, aut libidine incestus, aut crudelitate uiolentus, et mireris in penas generis humani iram Dei crescere, cum crescat quotidie quod puniatur? Hostem quereris exurgere, quasi & si hostis desit, esse pax inter ipsas togas poßit. Hostem quereris exurgere, quasi non etsi externa de barbaris arma et pericula comprimantur, ferocius intus et grauius de calumnijs & iniurijs potentium ciuium domesticæ impugnationis tela grassentur. De sterilitate aut fame quereris, quasi famem maiorem siccitas, quàm rapacitas faciat, quasi non de captatis annonarum incrementis et pretiorũ cumulis flagrantior inopiæ excrescat ardor. Quereris cludi imbribus cœlum, cum sic horrea cludantur in terris. Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt indigentibus præbeantur. Pestem et luem criminaris, cum peste ipsa et lue uel detecta sint, uel aucta crimina singulorum, dum nec infirmis exhibetur misericordia, et defunctis auaritia inhiat ac rapina, ijdẽ ad pietatis obsequiũ timidi, ad impia lucra temerarij: fugientes morientiũ funera, et appetentes spolia mortuorum, ut appareat in ægritudine sua miseros ad hoc forsitan derelictos esse, ne poßint, dum curãtur, euadere. Nam perire ægrum uoluit, qui censum pereuntis inuadit. Tantus ⁎cladium terror dare non potest innocentiæ disciplinam, & inter populum frequenti strage morientem, nemo considerat se esse mortalem. Paßim discurritur, rapitur, occupatur. Prædandi dißimulatio nulla, nulla cunctatio est. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille qui non rapit, damnum & dispendium proprium sentiat, sic unusquisq; rapere festinat. In latronibus est utcunq; scelerum aliqua uerecundia, auias fauces & desertas solitudines diligunt, et sic illhic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris & nocte ueletur. Auaritia palam sæuit, et ipsa audacia sua tuta in fori luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. Inde falsarij, inde uenefici, inde in me-*

Auaritia sacerdotum.

Solœcismus.

alias, gladiorum.

dia ciuitate sicarij, tam ad peccandũ præcipites, quàm impunè peccantes. A nocente crimẽ admittitur, nec innocens qui uindicet, inuenitur. De accusatore uel iudice metus nullus. Impunitatẽ cõsequuntur mali, dum modesti tacẽt, timent conscij, uæneunt iudicaturi. Et idcirco per prophetam diuino spiritu & instinctu rei ueritas promitur, certa & manifesta ratio monstratur, Dominũ posse aduersa prohibere, sed ne ille subueniat merita peccantiũ facere. Nunquid, ait, non ualet manus Domini, ut saluos uos faciat, aut grauauit aurem, ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & Deum separãt. Et propter delicta uestra auertit faciem suam à uobis, ne misereatur. Peccata itaq; & delicta reputentur cõscientiæ, uulnera cogitentur, & desinet unusquisq; de domino & de nobis cõqueri, si quod patitur, intelligat se mereri. Ecce idipsum quale est, unde nobiscũ maximè sermo est, quòd nos infestatis innoxios, quòd in contumeliam Dei impugnatis atq; opprimitis Dei seruos. Parum est quòd furentium uarietate uitiorum, quòd iniquitate feralium criminum, quòd cruentarũ cõpendio rapinarũ uita uestra maculatur, quòd superstitionibus falsis religio uera subuertitur, quòd Deus omnino nec quæritur nec timetur, adhuc insuper Dei seruos & maiestati ac * nomini eius dicatos iniustis persecutionibus flagellatis. Satis non est quòd tu ipse Dominũ non colis, adhuc insuper eos qui colunt sacrilega infestatione persequeris. Deum nec colis, nec colere omnino permittis, & cum cæteri, qui non tantum ista inepta idola & manu hominis facta simulachra, sed & portẽta quædam & monstra uenerantur, tibi placeant, solus displicet Dei cultor. Fumant ubiq; in templis uestris hostiarum busta & rogi pecorum, & Dei altaria uel nulla sunt, uel occulta. Crocodili & cynocephali & lapides & serpentes coluntur, et Deus solus in terris aut non colitur, aut nõ est impune quòd colitur: innoxios, iustos, deo charos domo priuas, patrimonio spolias, catenis premis,

Hier. 42.

Peccata separant à Deo.

Superstitione subuertitur religio.

* alias numini

Crocodilus colitur.

Christianorũ persecutor Demetrianus.

carcere includis, gladio, bestijs, ignibus punis. Saltem contentus esto dolorum nostrorum compendio ac simplici ac ueloci breuitate pœnarum. Admoues laniandis corporibus longa tormenta, multiplicas lacerandis uisceribus numerosa supplicia, nec feritas atque immanitas tua usitatis potest contenta esse tormentis, excogitat nouas pœnas ingeniosa crudelitas. Quæ hæc est insatiabilis carnificinæ rabies, quæ inexplebilis libido sæuitiæ? Quin potius elige tibi alterum de duobus: Christianum esse, aut est crimē, aut nō est. Si crimē est, cur non interficis confitentem? si crimen non est, quid persequeris innocentem? Torqueri enim debui si negarem. Si pœnā tuam metuens id quod prius fueram, & quòd Deos tuos non colueram, mendacio fallente celarem, tunc torquendus fuissem, tunc ad cōfessionem criminis ui doloris adigendus, sicut in cæteris quæstionibus torquentur rei, qui se negant crimine quo accusantur teneri, ut facinoris ueritas, quæ indice uoce non promitur, dolore corporis exprimatur. Nunc uerò cum sponte cōfitear & clamem, & crebris ac repetitis identidem uocibus Christianū me esse contester, quid tormenta admoues confitenti, & deos tuos nō in abditis & secretis locis, sed palàm, sed publicè, sed in foro ipso magistratibus & præsidibus audientibus destruēti, ut etsi parum fuerat, quod in me prius criminabaris, creuerit quod & odisse & punire plus debeas, quòd dū me Christianum celebri loco & populo circunstante pronuntio, & uos & Deos uestros clara & publica præconatione confundo, quid te ad infirmitatem corporis uertis? quid cum terrenæ carnis imbecillitate contendis? Cum animi uigore congredere, uirtutē mentis infringe, fidem destrue, disceptatione si potes uince, uince ratione. Vel si quid dijs tuis numinis & potestatis est, ipsi in ultionem suam surgant, ipsi se sua maiestate defendant. Aut quid præstare colentibus poßint, qui se de non colentibus uindicare non possunt? Nam si eo qui uindicatur

Hæc ex Tertulliano.

pluris est ille qui uindicat, tu dijs tuis maior es. Si autẽ ijs quos colis maior es, nõ tu illos colere, sed ab ipsis potius coli debes. Sic illos læsos ultio uestra defendit, quomodo & clausos ne pereant tutela uestra custodit. Pudeat te eos colere, quos ipse defendis, pudeat tutelam de ijs sperare, quos tu tueris. O si audire eos uelles & uidere, quando à nobis adiurantur & torquentur spiritualibus flagris, & uerborum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur, quando eiulantes & gementes uoce humana & potestate diuina flagella & uerbera sentientes uenturum iudicium cõfitentur. Veni & cognosce esse uera, quæ dicimus. Et quia sic deos colere te dicis, uel ipsis quos colis crede, aut si uolueris & tibi credere: de te ipso loquatur audiente te, qui nunc tuum pectus obsedit, qui nunc mentem tuam ignorantiæ nocte cæcauit: uidebis nos rogari ab eis, quos tu rogas: timeri ab eis, quos tu times: quos tu adoras, uidebis sub manus nostras stare uinctos, & tremere captiuos, quos tu suspicis & ueneraris ut dominos. Certe uel sic cõfundi in istis erroribus tuis poteris, cum conspexeris & audieris deos tuos quid sint, ad interrogationes nostras statim prodere, & præsentibus licet uobis præstigias illas & fallacias suas non posse celare. Quæ ergo mentis ignauia est, imo quæ desipientium cæca & stulta dementia, ad lucem de tenebris non uenire, & mortis æternæ laqueis uinctos spem nolle immortalitatis excipere, nõ metuere Deum comminantem & dicentẽ: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli? Et iterũ: Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorum, & incuruatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Quid te ad falsos deos humilias & inclinas? Quid ante inepta simulachra & figmenta terrena captiuum corpus incuruas? Rectum te Deus fecit, & cum cætera animalia prona & ad terram situ uergente depressa sint, tibi sublimis status, & ad cœlum atq; ad Deum tuum uultus erectus est. Illhuc intuere, illhuc

Exod. 22.
Esa. 2.

Os homini sublime dedit, cœlumq; uidere iussit.

oculos tuos erige, in supernis Deum quære. Vt carere inferis possis, ad alta & cœlestia suspensum pectus attolle. Quid te in lapsum mortis cum serpente, quem colis, sternis? Quid in ruinam diaboli per ipsum & cum ipso cadis? Sublimitatem serua, qua natus es. Perseuera talis, qualis à Deo factus es. Cũ statu oris & corporis animum tuum statue. Vt cognoscere Deum possis, te antè cognosce. Relinque idola, quæ humanus error inuenit. Ad Deum conuertere, quem si imploraueris sub uenit. Christo crede, quem uiuificandis ac reparandis nobis pater misit. Lædere seruos Dei & Christi persecutionibus tuis desine, quos læsos ultio diuina defendit. Inde est quòd nemo nostrum quando apprehẽditur, reluctatur, nec se aduer sus iniustam uiolentiam uestram, quamuis nimius & copiosus noster populus, ulciscitur. Patientes facit de secutura ultione securitas. Innocentes nocentibus cedunt. Insontes pœnis & cruciatibus acquiescunt, certi & fidentes quòd inultum non remaneat quodcunque perpetimur, quantoq; maior fuerit persecutionis iniuria, tanto & iustior fiat & grauior pro persecutione uindicta. Nec unquam impiorum scelere in nostrum nomen exurgitur, ut non statim diuinitus uindicta comitetur. Vt memorias non teneamus antiquas, & ultiones pro cultoribus Dei sæpe repetitas, nullo uocis præconio reuoluamus, documentũ recentis rei satis est, quòd sic celeriter, quodq; in tanta celeritate sic granditer nuper secuta defensio est, ruinis regum, iacturis opum, dispendio militum, diminutione castrorum. Nec hoc casu accidisse aliquis existimet, aut fuisse fortuitum putet, cum iampridẽ scriptura diuina posuerit & dixerit: Mibi uindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Et iterum spiritus sanctus præmoneat & dicat: Ne dixeris: ulciscar me de inimico meo: sed expecta Dominum, ut tibi auxilio sit. Vnde clarum est atq; manifestum, quia non per nos, sed pro nobis accidũt cũcta ista, quæ de Dei indignatione

Scelus uindicta sequitur. (margin)

Deut. 32 (margin)

descend=

descendunt. Nec ideo quis putet Christianos ijs quæ accidunt, non uindicari, quòd & ipsi uideantur incursione perstringi. Pœnam de aduersis mundi ille sentit, cui & lætitia & gloria omnis in mundo est. Ille mœret & deflet, si sibi male sit in seculo, cui bene non potest esse post seculum, cuius uiuendi fructus omnis hic capitur, cuius hic solatium omne finitur, cuius caduca & breuis uita hic aliquam dulcedinem computat uoluptatum: cum isthinc recesserit, pœna iam sola superest ad dolorem. Cæterum nullus hic dolor est de incursione malorum præsentium, quibus fiducia est futurorum bonorum. Denique nec consternamur aduersis, nec frangimur, nec dolemus, neque in ulla aut rerum clade, aut corporum ualetudine mussitamus, spiritu magis quàm carne uiuentes, firmitate animi infirmitatem corporis uincimus. Per ipsa, quæ nos cruciāt & fatigant, probari & corroborari nos scimus & confidimus. Putatis nos aduersa uobiscum æqualiter perpeti, cum eadem aduersa uideatis à nobis & uobis non æqualiter sustineri? Apud uos impatientia clamosa semper & querula est, apud nos fortis & religiosa patientia, quieta semper, & semper in Deum grata est, nec quicquam isthinc lætum, aut prosperum sibi uendicat, sed mitis & lenis, & contra omnes fluctuantis mundi turbines stabilis diuinæ pollicitationis tempus expectat. Quādiu enim corpus hic permanet, commune cum cæteris sit necesse est, & corporalis conditio cōmunis, nec separari generi humano ab inuicem datur, nisi isthinc de seculo recedatur. Intra unam domum boni & mali interim continemur. Quicquid intra domum euenerit, pari sorte perpetimur, donec æui temporalis fine completo, ad æternæ uel mortis uel immortalitatis hospitia diuidamur. Non ergo idcirco compares uobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mundo & carne constituti mundi & carnis incommoda uobiscum pariter incurrimus. Nam cum in sensu doloris sit omne quod

Patientia aduersis probatur.

Vna domus bonos & malos habet.

punit, manifestum est eum non esse participem pœnæ tuæ, quem uideas tecum æqualiter nõ dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei, & inter ipsas seculi labentis ruinas erecta mens, & immobilis uirtus, & nunquã nisi læta patientia & de Deo suo semper anima secura, sicut per prophetam spiritus sanctus loquitur & hortatur, spei ac fidei nostræ firmitatem cœlesti uoce corroborans: Ficus, inquit, non afferet fructum, & non erit generatio in uineis. Mentietur opus oliuæ, & campi non præstabunt frumentum. Deficient à stabulo oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem in Domino exultabo, & gaudebo in Deo salutari meo. Dei hominem & cultorẽ Dei subnixum spei ueritate, & fidei stabilitate fundatum, negat mundi huius & seculi infestationibus commoueri. Vinea licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus æstuans campus arescat, quid hoc ad Christianos? quid ad Dei seruos, quos paradisus inuitat, quos gratia omnes & copia regni cœlestis expectat? Exultant semper in Domino, & lætantur, & gaudent in Deo suo, & mala atque aduersa mundi fortiter tolerant, dum bona & prospera futura prospectant. Nam qui exposita natiuitate terrena spiritu recreati & renati sumus, nec iam mundo, sed Deo uiuimus, non nisi cum ad Deum uenerimus, Dei munera & promissa capiemus: & tamen pro arcendis hostibus, & imbribus impetrandis, & uel auferendis uel temperandis aduersis rogamus semper, & preces fundimus. Et pro pace ac salute uestra propitiantes ac placantes Dominum diebus ac noctibus iugiter atque instanter oramus. Nemo igitur sibi blandiatur, quòd nobis & profanis Dei cultoribus & Deo aduersantibus sit interim per æqualitatem carnis & corporis laborum secularium conditio communis, ut ex hoc opinetur non omnia ista, quæ nunc accidunt, uobis irrogari, cum de ipsius prædicatione & prophetica contestatione antè prædictum sit, uenturam super iniustos

Spe firmatur Christiani.

Abac. 3.

Paradisus Christianos inuitat.

iram Dei, persecutiones quæ nos humanitus læderent non defuturas, sed ultiones quæ læsos diuinitus defenderent secuturas. Et quãta sunt quæ isthic pro nobis interim fiunt? In exemplum aliquid datur ut Dei uindicis ira noscatur: cæterũ retro est iudicij dies, quem scriptura sancta denuntiat, dicẽs: Vlulate, proximus est enim dies Domini; & obtritio à Deo aderit. Esa. 13.
Ecce enim dies Domini uenit insanabilis indignationis & iræ, ponere orbem terræ desertum, & peccatores perdere ex eo. Et iterum: Ecce dies Domini uenit ardens uelut clibanus ignis, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui ut stipula, & succendet illos aduenit dies: dicit Dominus. Succendi & cremari alienigenas præcinit Dominus, id est, alienos à diuino genere & profanos spiritualiter non renatos, nec Dei filios factos. Euadere enim eos solos posse, qui renati & signo Christi signati fuerint, alio in loco Dominus loquitur, quando ad uastationem mundi & interitum generis humani Angelos suos mittens, grauius in ultimo cõminatur, dicens: Ite & cædite, & nolite parcere oculis uestris. Nolite misereri senioribus atq; iuuenibus, & uirgines & mulieres & paruulos interficite, ut deleantur. Omnem autẽ, super quem signum scriptum est, ne tetigeritis. Quod autẽ sit hoc signum, & qua in corporis parte positũ, manifestat alio in loco Dominus, dicẽs: Transi mediam Hierusalem, & notabis signum super frontes uirorum, qui ingemunt & mœrent propter iniquitates, quæ fiunt in medio ipsorum. Et quòd ad passionem & sanguinem Christi pertineat hoc signum: & ille saluus atque incolumis reseruetur, quisquis in hoc signo inuenitur, item Dei testimonio cõprobatur, dicentis: Et erit sanguis in signum uobis super domos, in quibus eritis, & uidebo sanguinem, & protegam uos: & non erit in uobis plaga diminutionis, cum percutiam, & conteram terram Aegypti. Quod autem antè occiso agno præcessit in imagine, impletur in Christo, secuta

Malach. 4.

Ezech. 9.

Exod. 12.

postmodum ueritate. Illic percussa Aegypto, Iudaicus populus euadere non nisi sanguine & signo agni potuit: ita & cum uastari cœperit mundus & percuti, quisquis in sanguine & signo Christi inuentus fuerit, solus euadet. Respicite itaq; dum tempus est ad ueram & æternam salutem: & quia iam mundi finis in proximo est, ad Dominum Deum mentes uestras Dei timore conuertite. Nec uos delectet in seculo inter iustos & mites impotens ista & uana dominatio, cum & in agro inter cultas & fertiles segetes lolium & auena dominetur. Nec dicatis mala accidere, quia dij uestri à nobis non coluntur, sed sciatis esse hanc iræ Dei censuram: ut qui beneficijs non intelligitur, uel plagis intelligatur. Deum uel serò quærite, quia iam pridem per prophetam Deus præmonens hortatur & dicit: Quærite Dominum, & uiuet anima uestra. Deum uel serò cognoscite, quia Christus adueniens hoc admonet docetq; dicens: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum, & quem misisti IESVM Christum. Credite illi, qui omnino non fallit, Credite illi, qui hæc omnia futura prædixit. Credite illi, qui credentibus præmium uitæ æternæ dabit. Credite illi, qui incredulis æterna supplicia gehennæ ardoribus irrogabit. Quæ tunc erit fidei gloria, quæ pœna perfidiæ, cum iudicij dies uenerit? quæ lætitia credentium, quæ mœstitia perfidorum, noluisse isthic prius credere, & ut credant, iam redire non posse? Cremabit addictos ardens semper gehenna, & uiuacibus flammis uorax pœna: nec erit unde habere tormenta uel requiem possint aliquando uel finem. Seruantur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem: spectabitur illhic à nobis semper, qui hic nos spectauit ad tempus: & in persecutionibus factis oculorum crudelium breuis fructus perpetua uisione pensabitur, secundum scripturæ sanctæ fidem dicentis: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt ad ui-

[Margin notes: Finis mũdi in proximo est. — Infelix loliũ, et steriles dominantur auenæ. — Amos. 5. — Ioan. 17. — Mar. 9.]

sionem uniuersæ carni. Et iterum: *Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerũt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes*: Hi *sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij*. Nos *insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore*. Quomodo *ergo computati sunt inter filios* Dei, *& inter sanctos sors illorum est*? Ergo *errauimus à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis*. Lassati *sumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem* Domini *ignorauimus*. Quid *nobis profuit superbia? aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis?* Transierunt *omnia illa tanquam umbra*. Erit *tunc sine fructu pœnitentia, & dolor pœnæ, & inanis ploratio*, et *inefficax deprecatio*. In *æternã pœnam serò credunt, qui in uitam æternam credere noluerunt*. Securitati *igitur & uitæ dum licet, prouidete*. Offerimus *uobis animi & consilij nostri salutare munus*. Et *quia odisse non licet nobis, & sic* Deo *plus placemus, dum nullam pro iniuria uicem reddimus, hortamur dum facultas adest, dum adhuc aliquid de seculo superest*, Deo *satisfacere*, et *ad ueræ religionis candidam lucem de profundo tenebrosæ superstitionis emergere*. Non *inuidemus commodis uestris, nec beneficia diuina celamus*. Odijs *uestris beneuolentiam reddimus, & pro tormentis ac supplicijs, quæ nobis inferuntur, salutis iter demonstramus*: Credite *& uiuite, & qui nos ad tempus persequimini, in æternum gaudete nobiscum*. Quando *isthinc excessum fuerit, nullus iam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus*. Hic *uita aut amittitur, aut tenetur: hic saluti æternæ cultu* Dei *& fructu fidei prouidetur*. Nec *quisquam aut peccatis retardetur, aut annis, quò minus*

Securitati consulendum.

Pœnitentiæ nullus post mortẽ locus.

ueniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam aditus: & quærentibus atq; intelligentibus ueritatem facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu et uitæ temporalis occasu pro delictis roges Deum, qui unus & uerus est, confeßionem et fidem eius agnitionis implores, uenia confitenti datur, et credenti indulgentia salutaris de diuina pietate conceditur, et ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. Hanc gratiam Christus impartit, hoc munus misericordiæ suæ tribuit subigendo mortem tropheo crucis, redimendo credentem pretio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœlesti. Hunc si fieri potest sequamur omnes, huius sacramento et signo censeamur, hic nobis uiam uitæ aperit, hic ad paradisum reduces facit, hic ad cœlorum regna perducit, cum ipso semper uiuemus, et facti per ipsum filij Dei cum ipso semper exultabimus, ipsius cruore reparati. Erimus Christiani cũ Christo simul gloriosi, de Deo patre beati, de perpetua uoluptate lætantes semper in conspectu Dei, et agentes deo gratias semper. Neq; enim poterit nisi et lætus semper esse et gratus, qui cum morti fuisset obnoxius, factus est immortalitate securius. Amen.

Pœnitentia nulla sera est.

ARG. TRACT. II.

Tractatus beati Cypriani de habitu uirginum, cęteras mulieres ad pudicitiam & mundi cõtemptum inuitans, docensq́ quantum periculi sit uel in unius transgreßione pręcepti & culpę leuioris: deinde uirginalem conuersationem instituens demonstrat quę uirginibus meditanda, quæ concupiscenda sunt.

TRACTATVS SECVNDVS, DE HABITV VIRGINVM.

Disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fontes ac nutrimentū bonæ indolis, magistra uirtutis facit in Christo manere semper, ac iugiter in Deo uiuere, ad promissa cœlestia & diuina præmia peruenire. Hanc sectari salubre est, & aduersari ac negligere letale. In psalmis loqtur spiritus sanctus: Continete disciplinam, ne forte irascatur Dominus, & pereatis à uia recta, cum exarserit citò ira eius super uos. Et iterū: Peccatori autem dixit Deus: Vt quid exponis iustificationes meas: & assumis testamentum meum per os tuum? Tu autem odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retro. Et denuo legimus: Disciplinam qui abijcit, infelix est. Et de Salomone mandata sapientiæ monentis accepimus: Fili ne neglexeris disciplinam domini, ne defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus corripit. Si autem quem diligit Deus corripit, & sic corripit ut emendet, fratres quoque & maxime sacerdotes non oderunt, sed diligunt eos quos corripiunt ut emendent, cum & Deus per Hieremiam antè prædixerit, & tempora nostra significauerit, dicens: Dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos pascentes cum disciplina. Quòd si in scripturis sanctis, tam ueteribus quàm etiam nouis frequenter & ubique disciplina præcipitur, & fundamentum omne religionis ac fidei de obseruatione ac timore proficiscitur, quid cupidius appetere, quid magis uelle ac tenere nos conuenit, quàm ut radicibus fortius fixis, et domicilijs nostris super petram robusta mole solidatis, incōcussi ad procellas & turbines seculi stemus, ut ad Christi munera per diuina præcepta ueniamus, considerantes pariter ac scientes quòd templa Dei sint membra nostra, ab omni fæce cōtagionis antiquæ lauacri uitalis sanctificatione purgata, nec uiolari ea aut pollui fas sit, cum qui uiolat & ipse uioletur? Eorū nos templorum

Disciplina.
Et hic quedā imitatus ē ex Tertulliano.
Psal. 2.
Ibidem. 49.
Sap. 3.
Prou. 3.
Hiere. 3.

cultores & antistites sumus. Seruiamus illi, cuius esse iam cœpimus. Paulus in epistolis suis ponit & dicit, quibus nos ad
1. Cor. 6. *curricula uiuendi per diuina magisteria formauit:* Non estis *uestri: empti enim estis magno pretio, glorificate & portate* Dominum *in corpore uestro. Glorificemus & portemus* Dominum *puro & mundo corde, & corpore, & obseruatione meliori, ut qui per sanguinem* Christi *domini nostri redempti sumus, per omnia seruitutis obsequia redemptoris imperio pareamus, demusq; operam nequid immundum et profanum templo* Dei *inferatur, ne offensus sedem quam inhabitat, derelinquat. Sospitantis* Domini *uerba sunt & docentis, curantis pariter & monentis:* Ecce, *inquit, sanus factus es, iam no*
Ioan. 5. *li peccare, nequid tibi deterius fiat. Dat uiuendi morem, dat innocentiæ legem. Postquàm contulit sanitatem, nec habenis liberis & solutis uagari postmodum patitur, sed ipsis potius, sanatus quibus fuerat, mancipato grauius comminatur, quòd sit scilicet minor culpa deliquisse antè, cum necdum nosset disciplinam* Dei, *nulla sit uenia ultrà delinquere, postquam* Dominum *nosse cœpisti: et quidem hoc tam uiri quàm mulieres, tam pueri, quàm puellæ, sexus omnis atque omnis ætas obseruet, atque procuret pro religione & fide, quam* Domino *debet, ne quod sanctum & purum de* Domini *dignatione percipitur, minus solicito timore teneatur.* Nunc *nobis ad uirgines sermo est, quarũ quò sublimior gloria, maior & cura est.* Flos *est ille ecclesiastici germinis: decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum,* Dei *imago respondens ad sanctimoniam* Domini, *illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas atq; in illis largiter floret ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas. Quantoq; plus copiosa uirginitas numero suo addidit, tanto gaudium matris augescit. Ad has loquimur, has hortamur affectione potius quàm potestate, non quòd extremi & minimi*

et humilitatis nostræ conscij aliquid ad censuram licentiæ uiri-dicemus, sed quòd ad solicitudinem magis cauti plus de diaboli infestatione timeamus. Neque inanis cautio est et formido uana, quæ ad salutis uiam consulit, quæ dominica & uitalia præcepta custodit, ut quæ se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes tam carne quàm mente se Deo deuouerint, opus suum consumment magno præmio destinatum, nec ornari iam aut placere cuiquam nisi Domino suo studeãt, à quo & mercedem uirginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiunt hoc uerbũ, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones qui ex utero matris sunt nati, & sunt spadones qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum, & sunt spadones qui castrati sunt ab hominibus. Denuo quoq; per hanc Angeli uocem continentiæ munus ostenditur, uirginitas prædicatur. Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunq; ierit. Neque enim masculis tantum continentiæ gratiam repromittit Dominus, et fœminas præterit, sed quoniam fœmina uiri portio est, & ex eo sumpta atque formata est, in scripturis ferè omnibus ad protoplastum Deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur & fœmina. Quòd si Christum continentia sequitur, et regno Dei uirginitas destinatur, quid est illis cum terreno cultu & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere gestiunt, Dominũ offendunt, non cogitantes esse prædictum, qui hominibus placent confusi sunt: quoniã Deus nihil fecit eos. Et Paulus quoq; gloriose & sublimiter prædicans dicit: Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem. Continentia uerò & pudicitia non in sola carnis integritate consistit, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter ac pudore, ut secundum Apostolum, quæ innupta est, sancta sit et corpore et spiritu. Instruit nos Paulus & dicit: Cœlebs cogitat ea quæ Dei sunt, quomo-

Matth. 19.

Spadones.

Apoc. 14.

Fœmina uiri portio.

Galat. 1

1. Cor. 7.

do placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Sic & uirgo & mulier innupta cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu. Virgo non esse tantum, sed et intelligi debet & credi, ut nemo cum uirginem uiderit, dubitet an uirgo sit. Parem se integritas in omnibus præstet, nec bonum corporis cultus infamet. Quid ornata, quid compta procedit, quasi maritum aut habeat aut quærat? Timeat potius placere, si uirgo est, nec periculum sui appetat, quæ ad meliora & diuina se seruat. Quæ uirum non habent, cui placere se simulent, integræ & puræ non tantum corpore, sed etiam spiritu perseuerent. Neque enim fas est uirginem ad speciem suæ formæ comi, aut de carne, et de eius pulchritudine gloriari, cum nulla sit illis magis quàm aduersus carnem colluctatio, et uincendi, aut domandi corporis obstinata certatio. Paulus quoq; forti ac sublimi uoce proclamat: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo: & uirgo in ecclesia de specie carnis atque de corporis pulchritudine gloriatur? Addit Paulus & dicit: Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs et concupiscentijs. Et quæ se carnis concupiscentijs et uitijs renuntiasse profitetur, in ijsdem quibus renũtiauerat, inuenitur? Deprehẽderis uirgo, detegeris. Aliud te esse iactas, & aliud affectas. Maculis te concupiscentiæ carnalis aspergis, cum integritatis candidata sis, & pudoris. Clama, inquit Esaiæ Dominus: Omnis caro fœnum, et omnis claritas eius ut flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit, uerbum autẽ Domini manet in æternum. Neminem Christianum decet, & maxime uirginem non decet claritatem ullam cõputare carnis & honorem, sed solum appetere sermonem Dei, bona in æternũ mansura cõplecti. Aut si in carne sit gloriandum, tunc planè quando in nominis Domini confeßione cruciatur, quando fortior

Virginibus aduersus carnẽ colluctatio

Galat. 6.

Ibidem. 5.

Esa. 40.

fœmina, uiris torquentibus inuenitur, quando ignes, aut cruces, aut ferrum, uel bestias patitur, ut coronetur. Illa sunt carnis pretiosa monilia, illa corporis ornamēta meliora. Sed sunt aliquæ diuites, et facultatū ubertate locupletes, quæ opes suas præferant, et se bonis suis uti debere contendant. Sciant primò illam diuitem esse, quæ in Deo *diues est: Illam esse locupletem, quæ locuples in Christo est*. Bona *illa esse, quæ sunt spiritualia, diuina, cœlestia, quæ nos ad* Dominum *ducant, quæ nobiscum apud* Deum *perpetua possessione permaneant. Cæterum quæcunq; terrena sunt in seculo accepta, & hic cum seculo remansura, tam contemni debent, quàm mundus ipse contemnitur, cuius pompis et delitijs iam tunc renuntiauimus cum meliore transgressu ad* Dominum *uenimus*. Hinc Ioannes nos *excitat & hortatur spirituali & cœlesti uoce* * corroborans: Nolite, *ait, diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Siquis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia seculi*. Et *mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uolūtatem* Dei, *manet in æternum, quomodo et* Deus *manet in æternum. Aeterna igitur & diuina sectanda sunt, et omnia de* Dei *uoluntate facienda sunt, ut* Domini *nostri uestigia & magisteria diuina sectemur, qui monuit & dixit*: Non *descendi de cœlo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. Quòd si non est maior* Domino *suo seruus, et liberatori debet obsequium liberatus, qui esse cupimus Christiani, debemus quod Christus fecit & docuit, imitari. Scriptum est enim, et legitur, et auditur, & in exemplum nostræ ecclesiæ ore celebratur: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit & ipse ambulare*. Ambulandum *est uestigijs paribus, æmula ingreßione nitendum est*. Tunc *respondet ad fidem nominis sectator ue-*

Carnis monilia.

1. Ioan. 2.

*alias, constans.

Ioan. 6.

1. Ioan. 2.

ritatis, et credenti præmium datur, si quod creditur, et geratur. Locupletem te dicis & diuitem, sed diuitijs tuis Paulus occurrit, et ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandũ, sua uoce præscribit. Sint, inquit, mulieres cum uerecũ-
1.Timo.2. *dia & pudicitia componentes se: non in tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut pretiosa ueste, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem. Item*
1. Petr.3. *Petrus ad hæc eadem præcepta consentit, et dicit: Sit in muliere non exterior ornamenti, aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Quòd si illi mulieres quoq; admonẽt coërcendas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiosa obseruatione moderandas, quæ excusare cultus suos soleant per maritum, quanto id magis obseruare uirginem fas est, cui nulla ornatus sui competat uenia, nec deriuari in alterum poßit mendacium culpæ, sed sola ipsa remaneat in crimine? Locupletem te dicis & diuitem, sed non omne quod potest debet & fieri, nec desideria prolixa & de seculari ambitione nascentia ultra honorem ac pudorem uirginitatis extendi, cum scriptum sit:*
1.Corin.6. *Omnia licent, sed non omnia expediũt. Omnia licent, sed non omnia ædificant. Cæterum si tu te sumptuosius comes, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomenta succendas, ut & ipsa non pereas, alios tamen perdas, et uelut gladium te & uenenum uidentibus præbeas, excusari non potes, quasi mente casta sis & pudica. Redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas & uirgines Christi, quæ sic uiuis ut poßis adamari. Locupletem te dicis & diuitem, sed iactare diuitias suas uirginem non decet. Cum dicat*
Sapien.5. *scriptura diuina: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt illa omnia tan-*
1. Cor. 7. *quam umbra. & Apostolus rursum moneat & dicat: Et qui*

emunt sic sint quasi non poßidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi non utantur, præterit enim habitus huius mundi. Petrus etiam, cui oues suas Dominus pascendas, tuendasq; cōmendat, super quem posuit & fundauit ecclesiam, aurum sibi quidem esse & argentum negat, sed se dicit gratia diuitē esse, fide eius & uirtute locupletem, quibus multa magnalia cum miraculo faceret, quibus ad gratiam gloriæ bonis spiritualibus abundaret. Has opes, istas diuitias poßidere nō potest, qui se diuitem seculo magis uult esse quàm Christo. Locupletem te eße dicis & diuitem, & utendum putas ijs quæ poßidere te Deus uoluit: utere, sed ad res salutares: utere, sed ad bonas artes: utere ad illa, quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit. Diuitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonia tua Deo fœnera, Christum ciba, ut uirginitatis præferre gloriam liceat, ut ad Domini præmia uenire contingat, multorū precibus exora. Commēda illhic thesauros tuos, ubi nullus fur effodiat, quò nullus insidians graßator irrumpat. Poßeßiones tibi, sed cœlestes magis cōpara, ubi fructus tuos iuges ac perennes & ab omni contactu iniuriæ secularis immunes, nec rubigo atterat, nec grando cædat, nec sol urat, nec pluuia corrumpat. Nam delinquis & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo diuitias datas credis, ut illis non salubriter perfruaris. Nam & uocem homini Deus dedit, & tamen non sunt idcirco amatoria cantanda nec turpia: & ferrum esse ad culturam terræ Deus uoluit, nec homicidia sunt idcirco facienda: aut quia thura & myrrham & ignem Deus instituit, sacrificādum est inde idolis: uel quia abundant pecudum greges in agris tuis, uictimas & hostias immolare debebis. Alioqui tentatio est patrimonium grande, nisi ad usus bonos census operetur, ut patrimonio suo unusquisque locupletior magis redimere debeat, quàm augere delicta. Ornamentorum ac uestium insignia & lenocinia fucorū non nisi pro-

Act. 3.

ſtitutis & impudicis fœminis congruunt, & nullarum ferè pretioſior cultus eſt, quàm quarum pudor uilis eſt. Sic in ſcripturis ſanctis quibus nos inſtrui Dominus uoluit et moneri, deſcribitur ciuitas meretrix, compta pulchrius et ornata, et cum ornamentis ſuis ac propter ipſa potius ornamenta peritura. Et *uenit, inquit, unus ex ſeptem* Angelis *habētibus phialas ſeptem, et aggreſſus eſt me, dicens:* Veni *oſtendam tibi damnationem meretricis magnæ ſedentis ſuper aquas multas, cum qua fornicati ſunt reges terræ.* Et *duxit me in ſpiritu: et uidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam, et mulier illa amicta erat pallio purpureo & coccino, et adornata erat auro & margaritis, & lapidibus pretioſis, & ferens poculum aureum in manu ſua plenum execrationis & immunditiæ, & fornicationis totius terræ.* Fugiant *caſtæ uirgines, et mulieres pudicæ inceſtarum cultus, habitus impudicarum, lupanarium inſignia, ornamenta meretricum.* Clamat *etiam ſpiritu ſancto plenus* Eſaias, *& filias* Sion *auro & ueſte* * *corruptas increpat, et obiurgat pernicioſis opibus affluentes, & à* Domino *per ſeculi delitias recedentes:* Exaltatæ *ſunt, ait, filiæ* Sion, *& ambulauerunt alto collo, & nutu oculorum, & inceſſu pedum trahentes tunicas, & pedibus ſimul ludentes.* Humiliabit Dominus *principales filias* Sion, *& reuelabit* Dominus *habitum earum, & aufert* Dominus *gloriam ueſtis illarum, & ornamenta earum, & crines, & cincinnos, & lunulas, & diſcriminalia, & dextralia, & armillas, &* * *batronatum, & ſpecula, et annulos, et inaureis, et ſerica contexta cum auro et hyacintho.* Et *erit pro odore ſuauitatis puluis, et pro cingulo reſte præcingeris, et pro ornamento capitis aureo caluitium habebis.* Hoc Deus *culpat & denotat: hinc corruptas eſſe uirgines, hinc à cultu uero & diuino deſciuiſſe pronuntiat.* Exaltatæ *ceciderunt: comptæ turpitudinē fœditatemq; meruerunt: ſerico & purpura indutæ,* Chriſtum

[Margin notes: Apocal. 17. — Comptas opinor legendum. — Eſa. 3. — alias, botronatum.]

induere non possunt: auro & margaritis & monilibus adornatæ, ornaméta ✱ *corporis et pectoris perdiderunt*. Quis nõ id execretur et fugiat, quod alijs fuerit exitio? Quis id appetat et assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit et telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, uenenum scires esse quod ille potauit. Si accepto cibo qui acceperat interiret, scires esse letale quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde nec biberes, unde interisse alios antè conspiceres. Nunc quanta ignorantia ueri est, animi quanta dementia, id uelle quod & nocuerit semper et noceat? et putare quòd inde ipsa non pereas, unde alios perisse cognoscas? Neque enim Deus purpureas aut coccinas oues fecit, aut herbarum succis, aut conchylijs tingere et colorare lanas docuit. Nec distinctis auro lapillis et margaritis contexta serica, et numerosa compage digestis monilia instituit, quibus ceruicem quam fecit absconderet, ut operiatur illud quod Deus in homine formauit, et conspiciatur desuper id quod diabolus adinuenit. An uulnera inferri auribus Deus uoluit, quibus innocẽs adhuc infantia et mali secularis ignara crucietur, ut postea de aurium cicatricibus et cauernis pretiosa grana dependeant, et si non suo pondere, mercium quantitate? Quæ omnia peccatores et apostatæ Angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, à cœlesti uigore recesserunt. Illi et oculos circunducto nigrore fucare, et genas mendacio ruboris inficere, et mutare adulterinis coloribus crinem, et expugnare omnem oris et capitis ueritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non uirgines tantum aut uiduas, sed et nuptas puto et omnes omnino fœminas admonendas, quòd opus Dei et factura eius et ✱ plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flauo colore, uel nigro puluere, uel rubore, aut quolibet deniq; liniaméta

Fortè, cordis

alias, plasma

Gene. 1. natiua corrumpente medicamine. Dicit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostram: & audet quisquam mutare & conuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcunq; mutatur. Siquis pingendi artifex uultum alicuius & speciem & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummatoq; simulachro, manus alius afferret, ut iam formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio uideretur. Tu te existimas impune laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam? Vt enim impudica circa homines & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis uiolatisq; quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Quòd ornari te putas, quòd putas comi, impugnatio est ista diuini operis, præuaricatio est ueritatis. Monentis Apostoli uox est: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus. Itaq; festa celebremus, non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Num synceritas perseuerat & ueritas, quando quæ syncera sunt polluuntur colorum adulterijs, medicaminum fucis, in mendacium uera mutantur? Dominus tuus dicit: Non potes facere capillum unum album aut nigrum, & tu ad uincendam Domini tui uocem uis te esse potiorem? Audaci conatu & sacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præsagio futurorum capillos iam tibi flammeos auspicaris, et peccas proh nefas, capite, id est, corporis parte meliore: & cū scriptum sit de Domino: Caput autē eius & capilli erant albi uelut lana aut nix, tu execraris canitiem, detestaris alborem, qui sit ad Domini caput similis. Non metuis oro quæ talis es, ne cū resurrectionis dies uenerit, artifex tuus te non recognoscat?

Margin notes: Hic locus citatur ab Augustino libro de doctrina Christiana. 4. ca. 21. — 1. Corinth. 5. — Matth. 5. — Apocal. 1.

*ſcat? ad ſua præmia & promiſſa uenientem remoueat & excludat? increpans uigore cenſoris & iudicis dicat: Opus hoc meum non eſt, nec hæc imago noſtra eſt, cutem falſo medicamine polluiſti, crinem adultero colore mutaſti, expugnata eſt mendacio facies, figura corrupta eſt, uultus alienus eſt, Deum uidere non poteris, cum oculi tibi nō ſint, quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit. Illum tu ſectata es, rutilos atq; depictos oculos ſerpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter arſura. Hæc oro non cogitanda ſunt Dei ſeruis? non die ſemper ac nocte *metuenda? uiderint quid ſibi nuptæ per placendi ſtudium de coniugum ſolatio blandiantur, quos dum in excuſationem ſuam proferunt, ad ſocietatem criminoſæ conſenſionis aſciſcunt. Virgines certè quibus iſte ſermo nunc conſulit, quæ ſe eiuſmodi artibus compſerint, inter uirgines non putem debere numerari, ſed tanquam contactas oues & morbidas pecudes à ſancto & puro grege uirginitatis arceri, ne cōtagio ſuo cæteras polluant, dum ſimul degunt, ne perdant alias, quæcunque perierunt. Et quoniam continentiæ bonum quærimus, pernicioſa quæq; & infeſta uitemus. Nec illa prætereo, quæ dum negligentia in uſum ueniunt, contra pudicos & ſobrios mores licentiam ſibi de uſurpatione fecerunt. Quaſdam non pudet nubentibus intereſſe, & inter illam laſciuientium libertatem ſermonum colloquia inceſta miſcere, audire quod non decet, quod non licet dicere, obſeruare, & eſſe præſentes inter uerba turpia & temulenta cōuiuia, quibus libidinum fomes accenditur, ſponſa ad patientiam ſtupri, ad audaciam ſponſus animatur. Quis illi in nuptijs locus eſt, cui animus ad nuptias non eſt? Aut uoluntariæ illhic & lætæ eſſe quæ poſſunt, ubi & ſtudia & uota diuerſa ſunt? Quid illhic diſcitur? quid uidetur? Quantum à propoſito ſuo uirgo deficit, quando pudica quæ uenerat, impudicior diſcedit? Corpore licet uirgo ac mente permaneat, oculis, auribus, lingua*

Homo creatoris ſui oblitus.

* alias meditanda

minuit illa quæ habebat. Quid uerò quæ promiscuas balneas adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitiæ corpora dicata prostituunt, quæ cum uiros atq; à uiris nudæ uident turpiter, ac uidentur, non ne ipsæ illecebrã uitijs præstant? non ne ad corruptelam & iniuriam suã desideria præsentium solicitant & inuitant? Viderit, inquis, qua illhuc mente quis ueniat, mihi tantũ reficiendi corpusculi cura est & lauandi. Non te purgat ista defensio, nec lasciuiæ & petulãtiæ crimen excusat. Sordidat lauatio ista, non abluit, nec emundat membra, sed maculat. Impudicè tu neminem cõspicis, sed ipsa conspiceris impudicè. Oculos tuos turpi oblectatione nõ polluis, sed dum oblectas alios, ipsa pollueris. Spectaculum de lauacro facis: theatra sunt fœdiora quò conuenis: uerecũdia illhic omnis exuitur, simul cum amictu uestis honor corporis ac pudor ponitur, denotanda & contrectanda uirgnitas reuelatur. Iam nunc considera an cum uestita est, uerecunda sit inter uiros talis, quæ ad inuerecundiam proficit audacia nuditatis. Sic ergo ecclesia frequẽter uirgines suas plangit, sic ad infames earum ac detestabiles fabulas ingemiscit, sic flos uirginum extinguitur, honor continentiæ ac pudor ponitur, gloria omnis ac dignitas profanatur, sic se expugnatus inimicus per artes suas inserit: sic insidijs per occulta fallentibus diabolus obrepit: sic dum ornari cultius, dũ liberius euagari uirgines uolunt, esse uirgines desinunt, furtiuo dedecore corruptæ, uiduæ antequam nuptæ, non mariti sed Christi adulteræ, quàm fuerant, præmijs ingentibus uirgines destinatæ, tam magna supplicia pro amissa uirginitate sensuræ. Audite igitur uirgines ut parentẽ, audite quæso uobis timentẽ pariter ac monentẽ, audite utilitatibus & commodis uestris fideliter cõsulẽtẽ: Estote tales quales uos artifex Deus fecit. Estote tales quales uos manus patris instituit. Maneat in uobis facies incorrupta, ceruix pura, forma syncera. Non inferantur auribus uul-

Virgines exhortatur.

nera, nec brachia includat aut colla de armillis & monilibus pretiosa catena, sint à compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi cōspiciendo Deo digni. Celebrentur lauacra cū fœminis, quarum in uos pudica lauatio est. Nuptiarum festa improba et cōuiuia lasciua uitentur, quorum periculosa contagio est. Vince uestem, quæ uirgo es, quæ Deo seruis: uince aurum, quæ carnem uincis et seculum. Non est eiusdē nō posse à maioribus uinci, et imparē minoribus inueniri. Arcta & angusta est uia, quæ ducit ad uitam: durus & arduus limes qui tendit ad gloriam. Per hūc uitæ limitē martyres pergunt, eunt uirgines, iusti quiq; gradiuntur. Lata & spatiosa itinera uitæ letalis: illhic illecebræ & mortiferæ uoluptates, illhic diabolus blanditur, ut fallat: arridet, ut noceat: illicit, ut occidat. Primus cum centeno martyrum fructus est, secundus sexagenarius uester est. Vt apud martyres non est carnis et seculi cōtagio, nec parua et leuis et delicata congreßio: sic & in uobis, quarum ad gratiam merces secunda est, sit et uirtus ad tolerantiam proxima. Non est ad magna facilis ascensus. Quem sudorem perpetimur, quem laborem, cum conamur ascendere colles & uertices montium? quid ut ascendamus ad cœlum? Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. Immortalitas perseueranti datur, perpetua uita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate uirgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna uos merces manet, præmium grande uirtutis, munus maximum castitatis. Vultis scire quo malo careat, et quid boni teneat cōtinentiæ uirtus? Multiplicabo, inquit mulieri Deus, tristitias tuas, et gemitus tuos, et in tristitia paries filios, & conuersio tua ad uirum tuum, & ipse tui dominabitur. Vos ab hac sententia liberæ estis, uos mulierum tristitias & gemitus nō timetis: nullus uobis de partu circa filios metus, nec maritus est Dominus. Dominus uester et caput Christus est, ad instar et uicem masculi: sors uo-

Vitæ uia arcta.

Præmia beatorum.

Immortalitas perseueranti datur.

Gen. 3.

bis & conditio communis est. Domini uox est illa, dicentis: Filij seculi huius generant & generantur. Qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt, neq; enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam uos esse cœpistis: uos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculum sine seculi contagione transitis. Cum castæ perseueratis & uirgines, angelis Dei estis æquales, tantum maneat et duret solita & illæsa uirginitas, et ut cœpit fortiter, iugiter perseueret. Nec monilium aut uestium quærat ornatum, sed morum. Deum spectet & cœlum, neq; oculos ad sublime porrectos ad carnis et mundi concupiscentiam deprimat, & de terrena deponat. Prima sententia crescere & generare præcepit: secunda ad continentiam suasit. Cum adhuc rudis mundus & inanis est, copia fœcunditatis generante propagamur, & crescimus ad humani generis augmentum. Cum iam refertus est orbis, et mundus impletus, qui capere continentiam possunt spadonum more uiuentes castrantur ad regnum. Nec hoc iubet dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando manet uoluntatis arbitrium liberum. Sed cũ habitationes multas apud patrem suum esse dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora uos petitis, carnis desideria castrantes maioris gratiæ præmium in cœlestibus obtinetis. Omnes quidem qui ad diuinum munus & patrimonium baptismi sanctificatione perueniunt, hominem illhic ueterem gratia lauacri salutaris exponunt, et innouati spiritu sancto à sordibus contagionis antiquæ, iterata natiuitate purgantur. Sed natiuitatis iteratæ uobis maior sanctitas et ueritas competit, quibus desideria iam carnis et corporis nulla sunt. Sola in uobis quæ sunt uirtutis et spiritus, ad gloriam remanserũt. Apostoli uox est, quem Dominus uas electionis suæ dixit,

Luc. 20.

Cõtinentiam suadet Deus, non iubet.

quem ad promenda mandata cœlestia Deus misit: Primus homo, inquit, de terræ limo: secũdus de cœlo. Qualis ille è limo, tales et qui de limo: & qualis cœlestis, tales et cœlestes. Quomodo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus et imaginem eius qui de cœlo est. Hanc imaginem uirginitas *portat, portat integritas, portat sanctitas, portat et ueritas. Portant disciplinæ* Dei *memores, iustitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam iniuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace unanimes atq; cõcordes. Quæ uos singula ô bonæ uirgines obseruare, diligere, implere debetis; quæ* Deo *&* Christo *uacantes ad* Dominum *cui uos dicastis, & maiore & meliore parte præceditis.* Prouectæ *annis, iunioribus facite magisterium: minores natu præbete comparibus incitamentum: hortamentis uos mutuis excitate, æmulis de uirtute documentis ad gloriam prouocate.* Durate *fortiter, spiritualiter pergite, peruenite feliciter: tantum mementote tunc nostri, cum incipiet in uobis uirginitas honorari.*

1.Cor.15.

Imagines Dei portatores.

SECVNDI TRACTATVS DE HABITV VIRGINVM FINIS.

ARG. TRACTATVS SEQ.

Tractatus beati Cypriani aduersus Nouatianum schismaticum ostendens præpositos ecclesiæ ad innocentiam simplices esse oportere, & cum simplicitate prudentes in præceptorum obseruatione aduersus occultam hostis luctam, qui plus metuendus est & cauendus cum latenter obrepit, quàm cum se aduersarium profitetur.

TRACTATVS TERTIVS DE *ſimplicitate prælatorum.*

Matth. 5.

VM moneat Dominus & dicat: Vos eſtis ſal terræ: cumq; eſſe nos iubeat ad innocentiam ſimplices, & tamen cum ſimplicitate prudentes, quid aliud fratres dilectiſſimi quàm prouidere nos conuenit, et ſolicito corde uigilantes ſubdoli hoſtis inſidias intelligere pariter & cauere, ne qui Chriſtum ſapientiam Dei patris induimur, minus ſapere in tuenda ſalute uideamur? Neq; enim perſecutio ſola metuenda eſt, & ea quæ ſubruendis ac deijciendis Dei ſeruis aperta impugnatione graſſantur. Facilior cautio eſt, ubi manifeſta formido eſt. Et ad certamen animus antè præſtruitur, quando ſe aduerſarius confitetur. Plus metuendus eſt & cauendus inimicus, cum latenter obrepit, cum per pacis imaginem fallens occultis acceßibus ſerpit: unde & nomen ſerpentis accepit. Ea eſt eius ſemper aſtutia, ea eſt circumueniendi hominis cæca & latebroſa fallacia. Sic ab initio ſtatim mundi fefellit: & uerbis mendacibus blandiens, rudes animas incauta credulitate decepit. Sic Dominum ipſum tentare conatus, quaſi obreperet rurſus & falleret, latenter acceßit: intellectus tamen eſt & retruſus, & ideo proſtratus, quia agnitus atque detectus. Vnde nobis exemplum datum eſt, ueteris hominis uiam fugere, ueſtigijs Chriſti uincentis inſiſtere: ne denuo incauti in mortis laqueum reuoluamur, ſed ad periculum prouidi accepta immortalitate potiamur. Immortalitate autem potiri quomodo poſſumus, niſi ea à quibus mors expugnatur & uincitur, Chriſti mandata ſeruemus? ipſo monente & dicente: Si uis ad uitam uenire, ſerua mandata. Et iterum: Si feceritis quod mando uobis, iam non dico uos ſeruos, ſed amicos. Hos deniq; fortes dicit & ſtabiles: hos ſuper petram robuſta mole fundatos: hos contra omnes tempeſtates

Serpẽs dictus diabolus.

Matth. 9.

Ioan. 15.

& turbines seculi immobili & inconcussa firmitate solidatos. Qui audit, inquit, uerba mea, & facit ea, similabo eum Matth. 7.
uiro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram. Descendit *pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim fuit super petram.* Verbis *igitur eius insistere, quæcunq; & docuit & fecit, discere & facere debemus.* Cæterum *credere se in* Christum *quomodo dicit, qui non facit, quod Christus facere præcepit? aut unde perueniet ad præmium fidei, qui fidē non uult seruare mandati?* Nutet *necesse est & uagetur, & spiritu erroris arreptus, uelut puluis quē uentus excutit, uentiletur.* Nec *ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris uiæ non tenet ueritatem. Cauenda sunt autem non solum quæ sunt apertè manifesta, sed & astutæ fraudis subtilitate fallentia. Quid uerò astutius, quid'ue subtilius, quàm ut Christi aduentu detectus ac prostratus inimicus (postquàm lux gentibus uenit, & sospitandis hominibus salutare lumen effulsit, ut surdi auditum spiritalis gratiæ admitterent, aperirent ad* Deum *oculos suos cæci, infirmi æterna sanitate reualescerent, claudi ad ecclesiam currerent, muti claris uocibus & precibus orarent) uidens idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauerit nouam fraudem, ut sub ipso* Christiani *nominis titulo fallat incautos?* Hæreses *inuenit & schismata, quibus subuerteret* Insidiæ diaboli.
fidem, ueritatem corrumperet, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in uiæ ueteris cæcitate, circunscribit & decipit noui itineris errore. Rapit *de ipsa ecclesia homines, & dum sibi appropinquasse iam lumini, atque euasisse seculi noctem uidentur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum* Euangelio *Christi & cum obseruatione eius & lege non stantes, christianos se uocent, & ambulantes in tenebris, habere se lumen existiment, blandiente*

aduersario atq; fallente, qui secundum Apostoli *uocem transfigurat se uelut angelum lucis, & ministros subornat suos uelut ministros iustitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei,* Antichristum *sub uocabulo* Christi, *ut dum uerisimilia mentiuntur, ueritatem subtilitate frustrentur.* Hoc eò fit fratres *dilectißimi dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cœlestis doctrina seruatur.* Quæ *si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est.* Probatio *est ad fidem facilis compendio ueritatis.* Loquitur Dominus *ad* Petrum: Ego *tibi dico, inquit,*

Matth.16. *quia tu es* Petrus, *& super istam petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ infrorum non uincent eam.* Tibi *dabo claues regni cœlorum, & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunquæ solueris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Et *eidem post resurrectionē suam dicit:* Pasce *oues meas.* Et *quãuis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat:* Sicut *misit me pater, & ego mitto uos, accipite spiritum sanctum:* Sicui *re-*

Apostoli Petro oatres. *miseritis peccata, remittentur illi: sicui tenueritis, tenebuntur: tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua autoritate disposuit.* Hoc *erant utique & cæteri* Apostoli, *quod fuit* Petrus, *pari consortio præditi & honoris & potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur,*

Cantic.6. *ut ecclesia una monstretur.* Quam *unam ecclesiam etiam in cantico canticorum spiritus sanctus ex persona* Domini *designat & dicit:* Vna *est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Hanc *ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit?* Qui *ecclesiæ renititur et resistit, in ecclesia se esse confidit? quando & beatus* Paulus *apostolus*

Ephes.4. *hoc doceat, & sacramentum unitatis ostendat, dicens:* Vnum

Concordia. *corpus et unus spiritus, una spes uocationis uestræ,* unus Do-

minus, una fides, unum baptisma, unus Deus. *Quam unitatem firmiter tenere & uindicare debemus, maxime episcopi qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indiuisum probemus.* Nemo *fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuaricatione corrumpat.* Episcopatus *unus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur.* Ecclesia *una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo solis multi radij, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum.* Et *cum de fonte uno riui plurimi defluunt, numerositas licet diffusa uideatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen seruatur in origine.* Auelle *radium solis à corpore, diuisionem lucis unitas non capit.* Ab *arbore frange ramum, fractus germinare non poterit.* A *fonte præcide riuum, præcisus arescet: Sic & ecclesia* Domini *luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est, quod ubiq; diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in uniuersam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter riuos latius expandit, unum tamen caput est, & origo una, & una mater fœcunditatis successibus copiosa.* Illius *fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur.* Adulterari *non potest sponsa* Christi*: incorrupta est & pudica.* Vnam *domum nouit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.* Hæc *nos* Deo *seruat, hæc filios regno, quos generauit, assignat.* Quisquis *ab ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis ecclesiæ separatur.* Nec *pertinet ad* Christi *præmia, qui relinquit ecclesiam* Christi. Alienus *est, profanus est, hostis est.* Habere *iam nō potest* Deum *patrē, qui ecclesiam non habet matrē. Si potuit euadere, qui extra arcā* Noë *fuit: et qui extra ecclesiā foris fuerit, euadit.* Monet Dominus, *& dicit:* Qui *non est mecum, aduersus me est: & qui non mecum colligit, spargit.* Qui *pacē* Christi *et cōcordiam rumpit,*

Episcopatus unus.

Radij multi, Sol unus.

Simimitudinibus unitatem ecclesiæ pbat.

Arca Noe.

Matth. 12.

aduersus Christum facit. Qui alibi præter ecclesiam colligit,
Ioan.10. Christi ecclesiam spargit. Dicit Dominus: Ego et pater unum
sumus. Et iterum de patre & filio & spiritu sancto scriptum
est: & tres unum sunt: & quisquam credit hanc unitatem de
diuina firmitate uenientem, sacramentis cœlestibus cohærentē
scindi in ecclesia posse, & uoluntatum collidentium diuortio
separari? Hanc unitatem, qui non tenet, Dei legem non tenet:
non tenet patris & filij fidem, uitam non tenet & salutem.
Hoc unitatis sacramentum, hoc uinculum concordiæ insepa-
rabiliter cohærentis ostenditur, quando in Euangelio tunica
domini Iesu Christi non diuiditur omnino nec scinditur, sed
sortientibus de ueste Christi, quis Christum potius indueret,
integra uestis accipitur, incorrupta atque indiuidua tunica
poßidetur. Loquitur ac dicit scriptura diuina: De tunica au-
tem, que de superiore parte non consutilis, sed per totum te-
Ioan.19. xtilis fuerat, dixerunt ad inuicem: Non scindamus eam, sed
sortiamur de ea cuius sit. Vnitatem ille portabat de superiore
parte uenientem, id est, de cœlo & à patre uenientem, quæ ab
accipiente & poßidente scindi omnino non poterat, sed to-
tam simul & solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat.
Poßidere non potest indumentum Christi, qui scindit & di-
uidit ecclesiam Christi. Contrà denique, cum, Salomone mo-
riente, regnum eius & populus scinderetur, Achias propheta
Ieroboam regi obuius factus in campo, in duodecim scissuras
uestimētum suum discidit, dicens: Sume tibi decē scissuras, quia
3.Reg.11. hæc dicit Dominus: Ecce scindo regnū de manu Salomonis, et
dabo tibi decē sceptra, et duo sceptra erunt ei propter seruum
meum Dauid, & propter Hierusalem ciuitatem quam elegi,
ut ponam nomē meum illhic. Cum duodecim tribus Israel scin
derentur, uestimentum suum propheta Achias scidit. At uero
quia Christi populus non potest scindi, tunica eius per totum
textilis & cohærens, diuisa à poßidentibus non est. Indiui-

dua, copulata, connexa ostendit populi nostri (qui Christum induimus) concordiam cohærentem. Sacramento uestis declarauit ecclesiæ unitatem. Quis ergo *sic est sceleratus & perfidus, quis sic discordia furore uesanus, ut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatem* Dei? *uestem* Domini? *ecclesiam* Christi? Monet *ipse in* Euangelio *suo, & docet, dicens:* Et *erit unus grex & unus pastor.* Et *esse posse uno in loco aliquis existimat, aut multos pastores, aut plures greges?* Apostolus *item* Paulus *hanc eandem nobis insinuans unitatem, obsecrat & hortatur, dicens:* Obsecro *uos, inquit, fratres per nomen domini nostri* IESV Christi, *ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Sitis autem compositi in eodem sensu, & in eadem sententia.* Et *iterum dicit:* Sustinentes *inuicem in dilectione, satis agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. Stare tu & uiuere putas posse de ecclesia recedentem? sedes sibi alias & diuersa domicilia condentem? cum dictum sit ad* Raab, *in qua præformabatur ecclesia:* Patrem *tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & erit, omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus erit.* Item *sacramentum pascha non aliud* Exodi *lege contineat, quàm ut agnus, qui in figura* Christi *occiditur, in domo una edatur.* Loquitur Deus *dicens:* In *domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras.* Caro Christi *& sanctum* Domini *eijci foras non potest, nec alia ulla credentibus præter unam ecclesiam domus est.* Hanc *domum hoc unanimitatis hospitium designat & denuntiat spiritus sanctus in psalmis, dicens:* Deus *qui inhabitare facit unanimes in domo.* In *domo* Dei, *in* Ecclesia Christi *unanimes habitant, concordes & simplices perseuerant.* Idcirco *& in columba uenit spiritus sanctus simplex animal & lætum, non felle amarum, non morsibus sæuum, non unguium laceratione uiolen-*

Ioan. 10.
I. Cor. 1.
Iosue. 2.
Psal. 67.
Columba ecclesia.

tum: hoſpitia humana diligere, unius domus cõſortium noſſe, cum generant, ſimul filios edere, cum commeant, uolatibus inuicem cohærere, communi conuerſatione uitam ſuam degere, oris oſculo cõcordiam pacis agnoſcere, legem circa omnia unanimitatis implere. Hæc eſt in eccleſia noſcenda ſimplicitas, hæc charitas obtinenda, ut columbas dilectio fraternitatis imitetur, ut manſuetudo & lenitas agnis & ouibus æquetur. Quid facit in pectore Chriſtiano luporum feritas? & canum rabies? & uenenum letale ſerpentum? & cruenta ſæuitia beſtiarum? Gratulandum eſt, cum tales de eccleſia ſeparantur, ne columbas, ne oues Chriſti ſæua ſua & uenenata contagione prædentur. Cohærere & coniungi non poteſt amaritudo cum dulcedine, caligo cum lumine, pluuia cum ſerenitate, pugna cum pace, cum fœcunditate ſterilitas, cum fontibus ſiccitas, cum tranquillitate tempeſtas. Nemo æſtimet bonos de eccleſia poſſe diſcedere. Triticũ non rapit uentus, nec arborem ſolida radice fundatam procella ſubuertit. Inanes paleæ tempeſtate iactantur, inualidæ arbores turbinis incurſione euertuntur. Hos execratur, & percutit Ioannes Apoſtolus, dicens: Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis: ſi enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent nobiſcum. Hinc hæreſes & factæ ſunt frequenter, & fiunt, dum peruerſa mens non habet pacem, dum perfidia diſcordans non tenet unitatem. Fieri uerò hæc Dominus permittit & patitur, manente propriæ libertatis arbitrio, ut dum corda & mentes noſtras ueritatis diſcrimen examinat, probatorum fides integra, manifeſta luce clareſcat. Per Apoſtolum præmonet ſpiritus ſanctus & dicit: Oportet & hæreſes eſſe, ut probati manifeſti ſint in uobis. Sic probantur fideles, ſic perfidi deteguntur, ſic & ante iudicij diem hîc quoque iam iuſtorum atque iniuſtorum animæ diuiduntur, & à frumento paleæ ſeparantur. Hi ſunt qui ſe ultro apud temerarios conuenas ſine diuina diſpoſitio-

ἐναντιώσεις.

ne præficiunt, qui se præpositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt. Quos designat in psalmis spiritus sanctus, sedentes in pestilentiæ cathedra pestes & lues fidei, serpentis Psal.1. *ore fallentes, & corrumpendæ ueritatis artifices, uenena letalia linguis pestiferis euomentes. Quorum sermo, ut cancer, serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorũ mortale uirus infundit, Contra eiusmodi clamat* Dominus, *ab his refrænat & reuocat errantem plebem suam, dicẽs:*Nolite *audire sermones pseudoprobetarum, quoniam uisiones cordis eorum frustrantur eos. Lo*quuntur, *sed non ab ore* Domini. Dicunt *eis, qui abijciũt uerbum* Dei:*Pax erit uobis, & omnibus ambulantibus in uoluntatibus suis.* Omnis *qui ambulat in errore cordis sui, non uenient super eum mala.* Non *locutus sum ad eos, & ipsi prophetauerunt. Si stetissent in substantia mea, et audissent uerba mea, et sic docuissent populum meum, conuertissem eos à malis cogitatonibus eorum.* Hos *eosdem denuo* Dominus *designat & denotat, dicens:* Me *dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, et effoderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.* Quum *aliud baptisma præter unum esse non posit, baptizare posse se opinantur.* Vitæ *fonte deserto, uitalis et salutaris aquæ gratiam pollicentur.* Non *abluũtur illhic homines, sed potius sordidantur: nec purgantur delicta, sed ĩmo cumulantur.* Non Deo *natiuitas illa, sed diabolo filios generat.* Per *mendacium nati, ueritatis promissa non capiunt.* De *perfidia procreati, fidei gratiam perdunt.* Ad *pacis præmium uenire non possunt, qui pacem* Domini *discordiæ furore ruperunt.* Nec *se quidam uana interpretatione decipiant, quòd dixerit* Dominus, Vbicunque *fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum.* Cor*ruptores* Euangelij *atque interpretes falsi extrema ponunt,*

Baptisma unum. Ephes.4.

Matth.18.

et superiora prætereunt, partim memores, et partim subdole corrumpentes. Vt ipsi ab ecclesia scißi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Dominus *enim cum discipulis suis unanimitatem suaderet & pacem: dico, inquit, uobis, quoniam si duobus ex uobis conuenerit in terra de omni re quãcunque petieritis, contingent uobis à patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui, Si duobus, inquit, ex uobis cõuenerit in terra. unanimitatem prius posuit, concordiam pacis antè præmisit, ut conueniat nobis fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cũ corpore ipsius ecclesiæ & cum uniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine* Christi *colligi, quos constat à* Christo *& ab eius* Euangelio *separari? non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt.* Et *cũ hæreses et schismata postmodũ nata sint, dũ cõuenticula sibi diuersa constituunt, ueritatis cap ut atque orignem reliquerunt.* Dominus *autem de ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in ecclesia loquitur, ut si ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet, collecti unanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare poßint de* Dei *maiestate quod postulant: Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego, inquit, cum eis sum, cũ simplicibus scilicet atq; pacatis, cum* Deum *timentibus, et* Dei *præcepta seruantibus. Cum his duobus uel tribus licet, esse se dixit: quomodo & cum tribus pueris in camino ignis fuit, & quia in* Deum *simplices, atque inter se unanimes permanebãt, flammis ambientibus medios spiritu roris animauit. Quomodo* Apostolis *duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unanimes erant, ipse affuit, ipse resolutis carceris claustris, ut uerbum quod fideliter prædicabant, multitudini traderent, ad forum*

Matth. 18.

Vnanimitati plurimum tribuendum.

Daniel. 3.

Actuum 5.

rurſus impoſuit. Quando ergo in præceptis ſuis ponit & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis ſum: non homines ab eccleſia diuidit, qui inſtituit & fecit eccleſiam, ſed exprobrans diſcordiam perfidis, & fidelibus pacem ſua uoce commendans, oſtendit magis eſſe ſecum duobus aut tribus unanimiter orãtibus, quàm cum diſſidentibus plurimis, pluſq; impetrari poſſe paucorum concordi prece, quàm diſcordi oratione multorum. Ideo & *cum orandi legem daret, addidit, dicens:* Et *cum ſteteritis ad orationem, remittite ſiquid habetis aduerſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cœlis eſt, remittat uobis peccata.* Et *ad ſacrificium cum diſſenſione uenientem reuocat ab altari, & iubet prius concordare cũm fratre, tunc cum pace redeuntem* Domino *munus offerre, quia nec ad* Cain *munera reſpexit* Deus. Neque *enim habere pacatum* Deum *poterat, qui cum fratre pacem per zeli diſcordian non habebat. Quam ſibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ ſacrificia celebrare ſe credunt æmuli ſacerdotum? an ſecum eſſe Chriſtum cum collecti fuerint opinantur, qui extra Chriſti eccleſiam colliguntur?* Tales *etiam ſi occiſi in confeßione nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur.* Inexpiabilis *& grauis culpa diſcordiæ nec paßione purgatur.* Eſſe *martyr non poteſt, qui in eccleſia non eſt: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura eſt derelinquit.* Pacem *nobis Chriſtus dedit: concordes atque unanimes eſſe præcepit: dilectionis & charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata ſeruari mandauit, exhibere ſe non poteſt martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem.* Docet *hoc & conteſtatur* Paulus *apoſtolus dicens,* Et *ſi habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.* Et *ſi in cibos pauperum diſtribuero omnia mea, & ſi tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil*

Mar. 11.

Ne martyr quidem absque charitate

1. Cor. 13.

proficio. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non agit perperam, non cogitat malũ, Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: charitas nunquam excidit. Nunquàm, *inquit, charitas excidit: hæc enim semper in regno erit, hæc in æternum fraternitatis sibi cohærentis unitate durabit.* Ad *regnum cœlorum non potest peruenire discordia, nec ad præ*
Ioan. 15. *mia Christi, qui dixit:* Hoc *est mandatum meum, ut diligatis inuicem quemadmodum dilexi uos.* Pertingere *non poterit ad præmium Christi: qui dilectionem Christi perfida dissensione uiolauit.* Qui *charitatem non habet,* Deum *nõ habet.* Ioannis
1. Ian. 4. *beati apostoli uox est:* Deus, *inquit, dilectio est, & qui in dilectione manet, manet in* Deo, *&* Deus *in illo manet.* Cũ Deo *manere non possunt, qui esse in ecclesia* Dei *unanimes noluerunt, ardeant licet flammis, & ignibus traditi, uel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ, nec religiosæ uirtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus.* Occidi *talis potest, coronari non potest.* Sic *se Christianum esse profitetur, quomodo & Christum diabolus*
Mar. 13. *sæpe mentitur, ipso* Domino *præmonente & dicente:* Multi *uenient in nomine meo, dicentes.* Ego *sum Christus, & multos fallent. Sicut ille Christus non est, quamuis fallat in nomine illius: ita nec Christianus uideri potest, qui non permanet in* Euangelij *eius & fidei ueritate.* Nam *& prophetare, & dæmonia excludere, & uirtutes magnas in terris facere, sublimis utique & admirabilis res est.* Non *tamen regnum cœleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur.* Denuntiat Dominus *&*
Matth. 7. *dicit:* Multi *dicent mihi in illo die:* Domine *domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo uirtutes magnas fecimus?* Et *tunc dicam illis:* Nunquàm *uos cognoui: recedite à me, qui opera-*

mini

mini iniquitatem. Iustitia opus est, ut promereri quis poßit Deum iudicem. Præceptis eius et monitis obtemperãdum est, ut accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio, cum spei & fidei nostræ uiam compẽdio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, unus est. &: Diliges Dominum Matth.22.
Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua. Hoc primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquã te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionem magisterio suo docuit, prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit. Quam uerò unitatem seruat, quam dilectionem custodit, aut cogitat, qui discordiæ furore uesanus ecclesiam scindit, Copia.
fidem destruit, pacem turbat, charitatem dißipat, sacramentũ profanat? Malum hoc fidelißimi fratres iam pridem cœperat, sed nunc creuit eiusdem mali infesta clades, et surgere & pullulare plus cœpit hæreticæ peruersitatis & schismatum uenenata pernicies: quia & sic in occasum mundi oportebat, prænuntiante per Apostolum nobis & præmonente spiritu 2.Timoth.3.
sancto: In nouißimis, inquit, diebus aderunt tempora molesta, χαλεποί.
& erunt homines sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemi parentibus inobediẽtes, ingrati, impij, sine affectione, sine fœdere, delatores, incontinẽtes, immites, bonum nõ amantes, proditores, procaces, stupore inflati, uoluptates magis quàm Deum diligentes, habentes deformationẽ religionis, uirtutem autem eius abnegantes. Ex ijs sunt qui repunt in domos uiduarum, & prædantur mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs desiderijs, semper discentes, et nunquàm ad scientiam ueritatis peruenientes. Et quomodo Iannes & Mambres restiterunt Moysi, sic & hi resistunt ueritati, sed ultrà nõ proficient plurimum. Imperitia enim eorũ manifesta erit omnibus, sicut & illorũ fuit. Adimplentur quæcũq; prædicta sunt, & appropinquante seculi fine hominum pariter ac

temporum probatione uenerunt. Magis ac magis aduersario sæuiente error fallit, extollit stupor, liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia exaspe= rat, ira præcipitat. Nō tamē nos moueat aut turbet multorum nimia et abrupta perfidia, sed potius fidem nostram prænun= tiante rei ueritate corroboret. Vt quidam tales cœperunt, quia hæc antè prædicta sunt, ita cæteri fratres ab eiusmodi caueāt, quia & hæc antè prædicta sunt instruente Domino *& dicen=*

Marci 13. *te. Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Vitate quæ= so uos eiusmodi homines, et à latere, atq; auribus uestris perni ciosa colloquia uelut contagium mortis arcete, sicut scriptum*

Eccle. 28. *est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequā. Et*

1. Cor. 15. *iterum: Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ.*

Matth. 15. Docet Dominus *et admonet à talibus recedendum. Cæci sunt, inquit, et duces cæcorum. Cæcus autem cæcum ducens ambo in foueam cadent. Auersandus talis atque fugiendus quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, et pec= cat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo uide= tur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius uel plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra* Dei *dispositionem repugnat, hostis altaris, aduersus sa crificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sa= crilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, cō temptis episcopis &* Dei *sacerdotibus derelictis cōstituere au det aliud altare, precem alteram illicitis uocibus facere, domi= nicæ hostiæ ueritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem* Dei *nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic* Chore *&* Da=

Nume. 16. *than &* Abiron, *qui sibi contra* Moysen *&* Aaron *sacerdo= tem sacrificantes licentiam uēdicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus penderūt. Tertia cōpagibus ruptis in pro= fundum sinū patuit, stantes atq; uiuentes recedētis soli hiatus.*

absorbuit. Nec *tantum eos qui autores fuerant,* Dei *indignantis ira percußit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites: qui coagulati cum ijsdem simul ad audaciam fuerant, exiens à* Domino *ignis properata ultione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra* Deum *fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationē* Dei *humana uoluntate conati.* Sic & Ozias *rex, cū turibulum ferens, & cōtra legem* Dei *sacrificium sibi uiolenter assumens, resistente sibi* Azaria *sacerdote, obtēperare nollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ uarietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offēnso* Domino, *ubi signantur, qui* Dominū *promerētur.* Et *filij* Aaron, *qui imposuerunt altari ignem alienum, quem non præceperat* Dominus, *in cōspectu statim* Domini *uindicātis extincti sunt: quos imitantur scilicet atq; sectantur, qui* Dei *traditione contempta alienas doctrinas appetunt, & magisteria humanæ institutionis inducunt, quos increpat* Dominus *& obiurgat in* Euāgelio *suo, dicēs:* Reijcitis *mādatum* Dei, *ut traditionem uestram statuatis: peius hoc crimen est, quàm quod admisisse lapsi uidentur, qui tamen in pœnitentia criminis constituti,* Deum *plenis satisfactionibus deprecantur.* Hic *ecclesia queritur & rogatur: illhic ecclesia repugnatur.* Hic *potest necessitas fuisse: illhic uoluntas tenetur in scelere.* Hic *qui lapsus est, sibi tantum nocuit: illhic qui hæresim uel schisma facere conatus est, multos secum trahendo decipit.* Hic *animæ unius est damnū: illhic periculum plurimorum.* Certe *peccasse se, hic & intelligit & lamētatur & plangit: ille tumens in peccato suo, & in ipsis suis delictis placens, à matre filios segregat, oues à pastore solicitat,* Dei *sacramenta disturbat.* Et *cum lapsus semel peccauerit, ille quotidie peccat.* Postremò *lapsus, martyriū* * *primitionē consecutus potest regni promissa percipere: ille si extra ecclesiam fuerit occisus, ad ecclesiæ nō po-*

Margin notes: Ozias. — 2. Paral. 26. — 4. Reg. 5. — Aaron filij extincti. — Leuit. 10. — Marci 7. — * alias, postmodum.

test præmia peruenire. Nec quisquam miretur dilectißimi fratres etiam de confeßoribus quosdam ad ista procedere, inde quoq; aliquos tam nefanda quàm grauia peccare. Neq; enim confeßio immunẽ facit ab insidijs diaboli, aut contra tentationes, & pericula, & incursus atq; impetus seculares ad hoc in seculo positũ, perpetua securitate defendit: cæterum nũquàm in confeßoribus fraudes & stupra, & adulteria postmodum uideremus, quæ nunc in quibusdam uidentes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confeßor est, Salomone maior, aut melior, aut charior non est, qui tamen quandiu in uijs Domini ambulauit, tandiu gratiam, quam de Domino fuerat consecutus, obtinuit. Postquàm deriliquit Domini uiam, perdidit &

Apocal. 3. *gratiam* Domini. *Et ideo scriptum est:* Tene quod habes, ne *alius accipiat coronam tuam. Quod utiq;* Dominus non mina*retur auferri posse coronam iustitiæ, nisi quia recedẽte iustitia recedat necesse est & corona.*

Confeßio gloriæ exordium. *Confeßio exordium gloriæ est, nõ meritum coronæ, nec perficit laudem, sed initiat dignitatem, cumq; scriptum sit: Qui perseuerauerit usq; in finem,*

Matth. 10. *is saluus erit: quicquid ante finem fuerit, gradus est, quo ad fastigium salutis ascenditur, non terminus, quo iam culminis summa teneatur, Confeßor est, sed post confeßionem periculũ*

Confeßor. *maius est, quia plus aduersarius prouocatus est. Confeßor est, hoc magis stare debet cum* Domini Euãgelio, *per* Euangeliũ *gloriam consecutus à* Domino. *Cui multum datur, multũ quæretur ab eo, & cui plus dignitatis adscribitur, plus de illo exigitur seruitutis.* Nemo *per confeßoris exemplum pereat.* Nemo *iniustitiã, nemo insolentiam, nemo perfidiam de confeßoris moribus discat. Confeßor est, sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus, ut qui Christi confeßor dicitur, Christum quem confitetur imitetur.* Nam *cũ dicat ille:*

Luc. 18. *Qui se extollit humiliabitur, & qui humiliat se exaltabitur: & ipse à patre exaltatus sit, quia se in terris sermo & uir-*

tus, & sapientia Dei patris humiliauit, quomodo potest extollentiam diligere, qui & nobis humilitatem sua lege mandauit, & ipse à patre amplißimum nomen præmio humilitatis accepit? Confeßor est Christi, sed si non postea blasphemetur maiestas & dignitas Christi. Lingua Christum confeßa non sit maledica, non sit turbulenta, non conuicijs & litibus perstrepens audiatur: non contra fratres & Dei sacerdotes post uerba laudis serpentis uenena iaculetur. Cæterum si culpabilis & detestabilis postmodum fuerit, si confeßionem suam mala conuersatione prodiderit, si uitam suam turpi fœditate maculauerit, si ecclesiam denique, ubi confeßor factus est, derelinquens et unitatis concordiam scindens, fidem primam perfidia posteriore mutauerit, blandiri sibi per confeßionem non potest quasi electus ad gloriæ præmium, cum ex hoc ipso magis creuerint merita pœnarum. Nam & Iudam inter Apostolos Dominus elegit, & tamen Iudas dominum postmodum prodidit. Non tamen idcirco Apostolorum fides & firmitas cecidit, quia proditor Iudas ab eorum societate defecit: sic & hic non statim confeßorum sanctitas, & dignitas comminuta est, quia quorundam fides fracta est. Beatus Apostolus loquitur in epistola sua, dicens: Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum, nunquid infidelitas illorum fidem euacuauit? absit. Est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Stat confeßorum pars maior & melior in fidei sue robore, & in legis ac disciplinæ dominicæ ueritate. Nec ab ecclesiæ pace discedunt, qui se in ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt, atqui hoc ipso ampliorem consequuntur fidei suæ laudem, quòd ab eorum perfidia segregati, qui iuncti confeßionis consortio fuerunt, à contagio criminis recesserunt, uero illuminati Euangelij lumine, pura & candida Domini luce radiati, tam sunt in cõseruanda Christi pace laudabiles, quàm fuerunt in diaboli congreßione ui-

Iudas proditor.

Roma. 3.

ctores. Opto equidem dilectißimi fratres & consulo pariter & suadeo, ut si fieri potest, nemo de fratribus pereat, & consentientis populi corpus unum gremio suo gaudens mater includat. Si tamen quosdam schismatum duces, & dissensionis autores, in cæca & obstinata dementia permanentes, non potuerit ad salutis uiam consilium salubre reuocare: cæteri tamen uel simplicitate capti, uel errore inducti, uel aliqua fallentis astutiæ calliditate decepti, à fallaciæ uos laqueis soluite, uagantes gressus ab erroribus liberate, iter rectum uiæ

2. thessa. 3. cœlestis agnoscite. Contestantis Apostoli uox est: Præcipimus uobis, inquit, in nomine domini IESV Christi, ut recedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinatè, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Et iterum dicit:

Ephes. 5. Nemo uos decipiat inanibus uerbis. Propterea enim uenit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite ergo esse participes eorum. Recedendum est à delinquentibus, uel ĭmo fugiendum, ne dum quis male ambulantibus iungitur, & per itinera erroris & criminis graditur, à uia ueri itineris exerrans, pari

Vnitas. crimine et ipse teneatur. Vnus Deus est & Chrictus unus, ecclesia eius una, fides una, & plebs in solidam corporis unitatem cōcordiæ glutino copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum dißidio compaginis separari, diuulsis laceratione uisceribus in frusta discerpi. Quicquid à matrice discesserit, seorsum uiuere & spirare non poterit: substantiam salutis

Psal. 33. amittit. Monet nos spiritus sanctus & dicit: Quis est homo qui uult uitā, & amat uidere dies optimos? Contine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur insidiose. Declina à

Pax quærenda. malo & fac bonū, quære pacem & sequere eam. Pacem quærere debet & sequi filius pacis, à dissensionis malo continere linguam suam debet, qui nouit & diligit uinculum charitatis. Inter sua diuina mādata & magisteria salutaria paßioni iam

Ioan. 14. proximus Dominus addidit, dicēs: Pacē dimitto uobis, pacem

meam do uobis. Hanc nobis hæreditatem dedit, dona omnia suæ pollicitationis & præmia in pacis conseruatione promisit. Si cohæredes Christi sumus, in Christi pace maneamus. Si filij Dei sumus, pacifici esse debemus. Beati, inquit, pacifici, quoniam ipsi filij Dei uocabuntur. Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fideliter sibi unanimitatis nexibus cohærentes. Hæc unanimitas sub apostolis olim fuit. Sic nouus credentium populus Domini mandata custodiens charitatem suam tenuit, probat scriptura quæ dicit: Turba autē eorum qui crediderant, anima & mente una agebant. et iterum: Et erant perseuerantes unanimes in oratione cum mulieribus, et Maria quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia poterant quodcunq; de Domini misericordia postulabant. In nobis uerò sic unanimitas diminuta est, ut & largitas operationis infracta est. Domos tunc & fundos uenundabant, et thesauros sibi in cœlo reponentes, distribuenda in usus indigentium pretia apostolis offerebāt. At nūc de patrimonio nec decimas damus, et cum uendere iubeat Dominus, emimus potius et augemus. Sic in nobis emarcuit uigor fidei, sic credentium robur elanguit. Et idcirco Dominus tempora nostra respiciens in Euangelio suo dicit: Filius hominis cum uenerit, putas inueniet fidem in terra? Videmus fieri quod ille prædixit. In Dei timore, in lege iustitiæ, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorum metum cogitat, diem Domini, et iram Dei, et incredulus uentura supplicia, et statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat. Quod metueret conscientia nostra si crederet, quia non credit omnino, nec metuit. Si autem crederet, et caueret. Si caueret, euaderet. Excitemus nos quantum possumus dilectissimi fratres, & somno inertiæ ueteris abrupto, ad obseruanda & gerenda Domini præcepta uigilemus. Simus tales quales esse nos

Marginalia: Matth. 5. — Act. 4. — Act. 1. — Taxat auaritiam. — Luc. 18. — Fides rara. — Vigilandum est.

ipse præcepit dicens: Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominũ suum quando ueniat à nuptijs, ut cum uenerit et pulsauerit, aperiant ei. Beati *serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes.* Accinctos *nos esse oportet, ne cum expeditionis dies ueneri t, impeditos & implicitos apprehendat.* Luceat *in bonis operibus nostrum lumen & fulgeat, ut ipsum nos ad lucem claritatis æternæ de hac seculi nocte perducat.* Expectemus *soliciti semper & cauti aduentum* Domini *repentinum, ut quando ille pulsauerit, euigilet fides nostra uigilantiæ præmium de* Domino *receptura. Si hæc mandata seruentur, si hæc monita & præcepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente non possumus. Serui uigiles Christo dominante regnabimus.*

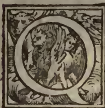
ARG. TRACT. QVARTI.

Tractatus quartus beati Cypriani, quod idola dij nõ sint, nec ab his regna defendi, quę acceptum tempus certo fine custodiunt, & unum uerum Deum esse & dominum omnium, quem christiani colunt.

TRACTATVS QVARTVS

de Idolorum *uanitate.*

Idololatriæ origo.

Vòd idola dij non sint, et quod unus Deus *sit, & quod credentibus datum sit, deos non esse quos colit uulgus, hinc notum est.* Reges *olim fuerunt qui ob regalem memoriã coli apud suos postmodũ etiam in morte cœperunt: inde illis instituta templa, inde ad defunctorũ uultus per imaginẽ detinendos expressa simulachra.* Nam *et immolabant hostias, et dies festos dando honores celebrabant:* Inde *posteris facta sunt sacra, quæ primitus fuerãt assumpta solatia.* Nã *ut uideamus an sit hæc apud singulos ueritas,* Melicertes *et* Leucothea *præcipitantur in maria, & fiunt postmodũ maris numina.* Castor *et* Pollux *alternis moriũtur,*

Melicertes. Leucothea. Castor. Pollux.

ut uiuāt. Aesculapius ut in Deū resurgat, fulminatur. Hercules *ut hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur.* Apollo *Admeti pecora pauit. Laomedōti muros* Neptunus *instituit, nec mercedē operis infelix structor accepit. Antrum Iouis in Creta uisitur, & sepulchrum eius ostenditur, & ab eo Saturnum fugatum esse manifestum est: Inde Latium de latebra eius nomen accepit. Hic literas imprimere, hic signare numos in Italia primus instituit, unde ærarium Saturni uocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcē pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculum dictum est, & mensis Ianuarius institutus est: Ipse bifrons exprimitur, quòd in medio constitutus annū incipientem pariter & recedentem spectare uideatur.* Mauri *uerò manifeste reges colunt, nec ullo uelamento hoc nomen obtexūt: Inde per gentes & prouincias singulas uaria deorum religio mutatur, dū non unus ab omnibus* Deus *colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura seruatur: hoc ita esse* Alexander *magnus insigni uolumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis proditum sibi à *pijs hominibus, à sacerdote secretū, quòd maiorum regum memoria seruata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dij nati sunt, cur non hodie quoq; nascuntur? nisi fortè* Iupiter *senuit, aut partus in* Iunone *defecit. Cur uerò deos putas pro* Romanis *posse, quos sæpius uideas nihil pro suis aduersus eorum arma ualuisse?* Romanorum *autem uernaculos deos nouimus: est* Romulus *peierante* Proculo *deus factus, et* Picus, *et* Tyberinus, *&* Pilumnus, *&* Consus, *quem deum fraudis, uelut consiliorum deum coli* Romulus *uoluit, postquàm in raptum Sabinarum perfidia peruenit.* Deam *quoq;* Cloacinam Tatius *adinuenit & coluit,* Pauorem Hostilius *atq;* Pallorem, *mox à nescio quo* Febris *dedicata, &* Acca *&* Flora *meretrices, hi dij* Romani. *Cæterum* Mars *Thracius, &* Iupiter *Creticus, &*

Aesculapius. Hercules. Apollo. Neptunus. Saturnus fulcifer. Iupiter. Latium. Ianus bifrons Mauri regum suorum cultores. Alexander. *alias dijs. Dij Romanorum. Romulus. Picus. Tyberinus. Consus. Cloacina. Pauor. Febris. Acca. Flora. Mars. Iupiter.

Iuno. Diana. Idea. Iuno uel Argiua, uel Samia, uel Pœna, & Diana Taurica, & deorum mater Idea, & Aegyptia portenta non numina, quæ utique siquid potestatis habuissent, sua ac suorum regna seruassent. Planè sunt apud Romanos & uicti penates, quos Aeneas profugus aduexit. Est & Venus calua, multò hic turpius calua, quàm apud Homerum uulnerata. Regna autem nõ merito accidunt, sed sorte uariantur. Cæterum imperium antè tenuerunt & Assyrij, & Persæ: & Græcos & Aegyptios regnaße cognouimus. Ita uicibus potestatum Romanis quoq; ut & cæteris imperandi tempus obuenit. Cæterum si ad originem redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum. Nunc ut rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atq; ut matrimonium faciat, rem concordiæ per discordiam auspicatur. Rapiunt, frociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiæ sunt illts rupta hospitij fœdera, & cum soceris bella* crudelia. Est et gradus summus in Romanis honoribus consulatus. Sic consulatum cœpisse uidemus ut regnum. Filios interficit Brutus, ut crescat de suffragio sceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspicijs, aut augurijs Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Cæterum et Regulus auspicia seruauit, et captus est: et Mancinus religionem tenuit, & sub iugum missus est. Pullos edaces habuit Paulus, et tamen apud Cannas cæsus est. C. Cæsar ne ante brunam in Africam nauigia transmitteret, augurijs et auspicijs retinentibus spreuit, eò facilius et nauigauit & uicit. Horum autem omnium ratio est illa quæ fallit et decipit, & præstigijs cæcantibus ueritatem, stultum et prodigum uulgus inducit. Spiritus insynceri et uagi, qui postquã terrenis uitijs immersi sunt et à uigore cœlesti, terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & depra-

Imperij uicißitudo.

Asylum.

*Alias, ciuilia.

Cõsulatus

Regulus. Mancinus. Paulus. Cæsar.

uati errorem prauitatis infundere. Hos *& poëtæ dæmonas no runt, & Socrates instrui se, & regi ad arbitrium dæmonis* Socrates dæ-
prædicabat, & magis inde est ad perniciosa uel ludicra po= tentatus, quorum tamen præcipuus Sosthenes formã ueri Dei *negat conspici posse, & angelos ueros sedi eius dicit aßiste= re.* In quo & Plato *pari ratione consentit, & unum* Deum *ser uans, cæteros angelos uel dæmonas dicit.* Hermes quoq; Tris= *megistus unum* Deum *loquitur, eumq́; incomprehensibilẽ atq; inæstimabilem confitetur. Hi ergo spiritus sub statuis atque imaginibus *consecratis delitescunt. Hi afflatu suo uatum pe= ctora inspirant, extorum fibras animant, auium uolatus gu= bernant, sortes regũt, oracula efficiunt, falsa ueris semper in= uoluunt.* Nam *& falluntur & fallunt, uitam turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam spiritus corporibus occulta men tis terrent, membra distorquent, ualetudinem frangunt, mor= bos lacessunt, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium & rogis pecorum saginati, remißis, quæ constrinxerant, curasse uideantur.* Hæc *est de illis medela, cum ipsorum cessat iniuria nec aliud his studium est, quàm à* Deo *homines auocare, et ad superstitionem sui ab intellectu ueræ religionis auertere, & cum sint ipsi pœnales, quærere sibi ad pœnam comites, quos ad crimen suum fecerunt errore participes. Hi tamen adiura= ti per* Deum *uerum nobis statim cedunt & fatentur, & de ob sessis corporibus exire coguntur.* Videas *illos nostra uoce & oratione occultè flagellis cædi, igni torqueri, incremẽto pœnæ propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari unde ueniant, & *quando discedant, ipsis etiã qui se colant audientibus con fiteri, & uel exiliunt statim, uel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.* Hinc *uul= gus in odium nostri nominis cogunt, ut nos odisse incipi= ant homines antequàm nosse, ne cognitos aut imitari poßint, aut damnare non poßint.* Vnus *igitur omniũ* Dominus Deus,

Socrates dæmone usus.

Sosthenes.

Plato.

Trismegistus.

*alias, cõser uati.

Beneficia tyrannorum.

*quò legendũ arbitror.

Odium ante notitiam.

Deus unus.

Neq; enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem. Ad diuinum imperiũ etiam de terris mutuemur exemplum. Quando unquam regni societas aut cum fide cœpit, aut sine cruore desijt? Sic Thebanorum germanitas rupta, et permanens rogis dißidentibus etiam in morte discordia: & Romanos geminos unum non capit regnum, quos unum uteri cepit hospitium. Pompeius & Cæsar affines fuerunt, nec tamen neceßitudinis fœdus in æmula potestate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris, cũ in hoc omnis natura consentiat. Rex unus est apibus, & dux unus in gregibus, et in armentis rector unus, multò magis mũdi unus est rector, qui uniuersa quæcunquæ sunt uerbo iubet, ratione dispensat, uirtute consummat. Hic enim uideri non potest, uisu clarior est. Nec comprehendi, tactu purior est. Nec æstimari, sensu maior est. Et ideo sic Deum dignè eum æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Quod uerò templũ habere poßit Deus, cuius templũ totus est mũdus, & cũ homo latius maneat intra unã ædiculã, uim tantæ maiestatis includat? In nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore. Nec nomen Dei quæras, Deus nomen est illi. Illhic uocabulis opus est, ubi proprijs appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo qui solus est, Dei uocabulũ totũ est. Ergo unus est, et ubique totus diffusus est. Nam et uulgus in multis Deum naturaliter confitetur, cum mens et anima sui autoris et principis admonetur. Dicit frequenter audimus, ô Deus, & Deus uidet, et Deo cõmendo, & Deus mihi reddet, & quod Deus uult, et si Deus dederit. At quæ est hæc summa delicti, nolle agnoscere quẽ ignorare nõ poßis? Quòd uerò & Christus sit, & quomodo per ipsum nobis salus uenerit, sic est ordo, sic ratio. Iudæis primum erat apud Deum gratia, sic olim iusti erant, sic maiores eorũ religionibus obediebant. Inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negli=

Regnum socij impatiens.

Apibus rex unus: Gregibus dux unus

Deus unus ubique.

Christus quomodo salutis autor.

gentes disciplinæ, superbi postmodum facti & fiducia patrum inflati, dum diuina præcepta cõtemnunt, datam sibi gratiam perdiderunt. Quàm fuerit illis profana uita, quæ cõtra-cta sit uiolatæ religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui etsi uoce tacent, exitu confitentur. Dispersi & palabundi uagantur, soli & cœli sui profugi per hospitia aliena iactantur. Iudæi uagabundi. *Necnõ Deus antè prædixerat fore, ut uergẽte seculo, & mundi fine iam proximo, ex omni gente & populo & loco cultores sibi allegeret Deus multò fideliores, qui indulgẽtiam de diuinis muneribus haurirent, quam acceptam Iudæi contemptis religionibus perdidissent. Indulgentiæ igitur huius & gratiæ arbiter & magister sermo & filius Dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminatur & doctor humani generis prædicabatur. Hic est uirtus Dei, hic ratio, hic sapiẽtia eius & gloria, hic in uirginem illabitur, * carnem spiritu sancto cooperante induitur.* alias, carne spiritus sanctus induitur. *Deus semper cum homine miscetur, hic Deus noster, hic Christus est, qui mediator duorum hominem induit, quem perducat ad patrem.* Deus homo. *Quod homo est, esse Christus uoluit, ut & homo possit esse quod Christus est. Sciebãt & Iudæi Christũ esse uenturũ.* Christus prænuntiatus. *Nam hoc illis semper prophetis monentibus annũtiabatur. Sed significato duplici eius aduentu, uno, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: altero, qui Deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in passione præcessit occultus, unum tantum credunt qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Iudæorum populus intelligere nõ potuit, delictorum meritũ fuit. Sic erãt sapientiæ et intelligẽtiæ cæcitate mulctati, ut qui uita indigni essent, haberent uitam ante oculos, nec uiderent.* Miracula Christi prædicta. *Itaque cum Christus secundum à prophetis prædicta, uerbo & uocis imperio dæmonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret cæcos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elemẽta famula-*

ri, seruire uentos, maria obedire, inferos cedere, unū qui exercitio & exemplo hominis fungeretur, alterum qui Dominum *fateretur non intelligendo.* Iud*æi qui illum crediderant hominem tantum, de humilitate carnis & corporis existimabant,*

alias, magum *magnum diligentia potestatis.* H*unc magistri eorum atque primores, hoc est, quos & doctrina ille & sapientia reuincebat, accensa ira & indignatione prouocata, postremò detentum* Pontio Pilato, *qui tunc ex parte* Romana *Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem suffragijs uiolentis ac pertinacibus flagitantes.* Hoc *eos facturos & ipse prædixerat, & prophetarum omnium testimonium sic antè præcesserat, oportere illum pati, non ut sentiret mortem, sed ut uinceret: & cum passus esset, denuo ad superos regredi, ut uim diuinæ maiestatis ostenderet.* Fi*dem itaque rerum cursus impleuit.* N*am & crucifixus, præuento carnificis officio spiritum sponte dimisit, & die tertio rursus à mortuis sponte*

Resurrectio. *surrexit.* Apparuit *discipulis suis talis ut antè fuerat, & agnoscendum se uidentibus præbuit, simul uictus & substantiæ corporalis firmitate conspicuus ad dies quadraginta remoratus est, ut denuo ad præcepta uitalia instrui possent &*

Ascensio. *discerent quæ docerent.* T*unc in cœlum circunfusa nube sublatus est, ut hominem quem dilexit, quem induit, quem à morte protexit, ad patrem uictor imponeret:* I*am uenturus è cœlo ad pœnam diaboli, & censuram generis humani, ultoris uigore & iudicis potestate: per orbem uerò discipuli magistro &* Deo *monente diffusi præcepta* D*ei in salutem darent, ab errore tenebrarum ad uiam lucis adducerent: cæcos & ignaros ad agnitionem ueritatis ocularent.* A*c ne esset probatio minus solida, & de* C*hristo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa pœnarum genera tentantur.* Dolor *qui ueritatis testis est admouetur, ut* C*hristus* Dei *filius qui hominibus ad uitam datus creditur,*

non tantū præconio uocis, sed & paßionis testimonio prædicaretur. Hūc igitur comitamur, hunc sequimur, hūc habemus itineris ducem, lucis principem, salutis autorē, cœlū pariter et patrē quærētibus et credētibus pollicentē. Quod est Christus erimus Christiani, si Christum fuerimus secuti.

DIVI CAECILII CYPRIANI EPISCOPI CARTHAGINENSIS VARII SERMONES.

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo primus de eleemosyna, ad pietatis & misericordię opera inuitans, asseuerās iustitiæ & misericordię operibus pietatē diuinā mortalib. subuenire.

SERMO PRIMVS DE *Eleemosyna.*

VLTA *& magna sunt fratres charissimi beneficia diuina, quibus in salutem nostram Dei patris & Christi larga & copiosa clementia & operata sit, & semper operetur, quòd conseruandis ac uiuificandis nobis pater filium misit, ut reparare nos posset, quodq; filius missus esse & hominis filius uoluit, ut nos filios Dei faceret. Humiliauit se, ut populum, qui prius iacebat, erigeret. Vulneratus est, ut uulnera nostra sanaret. Seruiuit, ut ad libertatem seruientes extraheret. Mori sustinuit, ut moriens immortalitatem mortalibus exhiberet. Multa hæc sunt & magna diuinæ misericordiæ munera. Sed adhuc qualis prouidentia illa & quanta clementia Christi est, quòd nobis salutari ratione prospicitur, ut homini qui redem-* Christi immortalis beneficia.

ptus est reseruando plenius consulatur? Nam cum Dominus aduenians sanasset illa quae Adam portasset uulnera, & uenena serpentis antiqua curasset, legem dedit sano, & praecepit ne ultrà peccaret, nequid peccati grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiae praescriptione cõclusi, nec habebat quid fragilitatis humanae infirmitas atq; imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiae & misericordiae operibus ostensis, uiam quandam tuendae salutis aperiret, ut sordes postmodum quascunq; cõtrahimus eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis spiritus sanctus & dicit:Eleemosynis & fide delicta purgantur: non utiq; illa delicta quae fuerant antè contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuo dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic ostenditur quoque & probatur, quia sicut lauacro aquae salutaris gehennae ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operationibus iustis delictorũ flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissa peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiã largitur. Hoc et in Euangelio Dominus docet: nam cũ denotarẽtur discipuli eius quòd ederent, nec prius manus lauissent, respondit, & dixit: Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: uerum date eleemosynam, & ecce munda sunt omnia uobis. docens scilicet & ostendens nõ manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius quàm extrinsecus diluendas. uerum qui purgauerit quod est intus, eum quoq; id, quod est foris, repurgasse, & emundata mente, cute quoq; mundum esse coepisse & corpore. Porrò autem monens & ostendens unde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors docet ac monet misericordiã fieri. Et qa seruare quaerit, quos magno redemit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuo posse purgari. Agnoscamus itaq; fratres charissimi diuinae

Marginal notes: Tob. 4. (beside "dicit:Eleemosynis"); Eccle. 3. (beside "sanctificatione"); Luc. 11. (beside "ederent")

diuinæ indulgentiæ munus salubre, et emundandis purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ uulnere esse non possumus, medelis spiritualibus uulnera nostra curemus. Nec *quisquam sic sibi blandiatur de puro, atque immaculato corde, ut innocentia sua fretus medicinam nō putet esse adhibendam uulneribus, cum scriptum sit:* Quis *gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccatis?* Et *iterum in epistola sua* Ioannes *ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autē confeßi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est* Dominus*, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est, quàm necessaria, quàm benigna est clementia diuina? quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum uulnera, dedit curandis denuo sanandisq; uulneribus remedia salutaria.* Nunquam *deniq; fratres charißimi admonitio diuina cessauit, nunquàm tacuit, quò minus in scripturis sanctis tam ueteribus, quàm nouis semper & ubiq; ad misericordiæ opera* Dei *populus prouocaretur, & canente atque exhortante spiritu sancto quisquis ad spem regni cœlestis instruitur, facere eleemosynas iuberetur.* Mandat *& præcipit* Esaiæ Deus*:* Exclama, *inquit, in fortitudine, & noli parcere, sicut tuba exalta uocem tuam, & nuntia plebi meæ peccata eorum, & domui* Iacob *facinora eorum.* Et *cum peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumq; eorum facinora pleno indignationis impetu protulisset, dixissetq; eos, nec, si orationibus & precibus, & ieiunijs uterentur, satisfacere pro delictis posse, nec, si in cilicio & cinere uoluerentur, iram* Dei *posse lenire: in nouißima tamen parte demonstrans solis* Deum *eleemosynis posse placari, addidit, dicens:* Frange *esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, uesti eum, &*

1. Ioan. 1.

Esa. 58.

Ibidem.

domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet tempo-
raneum lumen tuum, *&* *uestiméta tua citò orientur*, *&* *præ-*
ibit ante te iustitia, *&* *claritas* Dei *circundabit te*. Tunc ex-
clamabis, *&* Deus *exaudiet te*, *dum adhuc loqueris dicet tibi:*
Peccatorū remedia. Ecce *adsum*. Remedia *propitiando* Deo *ipsius* Dei *uerbis da-*
ta sunt, *quid deberent facere peccantes*, *magistria diuina do-*
cuerunt. Operationibus *iustis* Deo *satisfieri*, *misericordiæ me-*
Eccles. 29. *ritis peccata purgari*, *&* *apud Salomonem legimus*: *Conclu-*
de eleemosynam in sinu pauperis, *&* *hic pro te exorabit ab*
Prouerb. 21. *omni malo*. Et iterum: *Qui obturat aures ne audiat imbecil-*
lum, *&* *ipse inuocabit* Dominū, *et non erit qui exaudiat eum*.
Neq; *enim promereri misericordiam* Domini *poterit*, *qui mi-*
sericors ipse non fuerit, *aut impetrabit de diuina pietate ali-*
quid in precibus, *qui ad precem pauperis nō fuerit humanus*.
Quod item in psalmis spiritus sanctus declarat & probat, *di-*
Psal 40. *cens*: Beatus *qui intelligit super egenum*, *&* *pauperem*, *in die*
mala liberabit eum Dominus. *Quorum præceptorū memor*
Danielis 4. Daniel, *cum rex* Nabuchodonosor *aduerso somnio territus*
æstuaret, *pro auertendis malis ac mitigandis diuina ope impe-*
tranda remedium dedit, *dicens*: Propterea rex *consilium meū*
placeat tibi, *et peccata tua eleemosynis redime*, *&* *iniustitias*
tuas miserationibus pauperum, *&* *erit* Deus *parcens peccatis*
tuis. *Cui rex non obtemperans*, *aduersa quæ uiderat*, *&* *infe-*
sta perpessus est, *quæ euadere & uitare potuisset*, *si peccata*
Raphael Angelus. *sua eleemosynis redemisset*. Raphael *quoq;* Angelus *paria te-*
statur, *et ut eleemosyna libēter ac largiter fiat hortatur*, *dicēs:*
Bona *est oratio cum ieiunio & eleemosyna*, *quia eleemosyna*
à morte liberat, *&* *ipsa purgat peccata*. *Ostendit orationes*
nostras ac ieiunia minus posse, *nisi eleemosynis adiuuentur*.
Deprecationes sine opere par ui sunt momēti. Deprecationes *solas parum ad impetrandum ualere*, *nisi fa-*
ctorum & operum accessione satientur. Reuelat Angelus *&*
manifestat, *&* *firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces*

fieri, eleemosynis uitam de periculo redimi, eleemosynis animas à morte liberari. Nec sic fratres chariſsimi iſta proſerimus, ut non quod Raphael Angelus dixit, ueritatis testimonio comprobemus. Sic in Actibus Apostolorum facti fides posita est, & quòd eleemosynis non tantum à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestæ & impletæ rei probatione cõpertum est. Tabita operationibus iustis & eleemosynis præstandis plurimum dedita, cum infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est, qui cum impigrè pro apostolica humanitate uenisset, circumsteterunt eum uiduæ flentes & rogãtes, pallia & tunicas, & omnia illa quæ prius sumpserant indumenta monstrantes, nec pro defuncta suis uocibus, sed ipsius operibus deprecantes. Sensit Petrus impetrari posse, quod sic petebatur, nec defuturum Christi auxilium uiduis deprecãtibus, quando esset in uiduis ipse uestitus. Cum itaq; genibus nixus orasset, & uiduarum ac pauperum idoneus aduocatus legatas sibi preces ad Deum pertulisset, conuersus ad corpus, quod in tabula iam lotum iacebat, Tabita, inquit, exurge in nomine IESV Christi. nec defuit Petro quò minus statim ferret auxilium, qui in Euangelio dari dixerat quicquid fuisset eius nomine postulatum. Mors itaque suspenditur, & spiritus redditur, & mirantibus ac stupentibus cunctis, ad hanc denuo lucẽ rediuiuum corpus animatur. Tantum potuerũt misericordiæ merita, tantum opera iusta ualuerunt. Quæ laborantibus uiduis largita fuerat subsidia uiuendi, meruit ad uitam uiduarum petitione reuocari. Itaq; in Euãgelio Dominus doctor uitæ nostræ, & magister salutis æternæ uiuificans credentium populum, & uiuificatis cõsulens in æternum, inter sua diuina mandata & præcepta cœlestia nihil crebrius mandat & præcipit, quàm ut insistamus eleemosynis dandis, nec terrenis poſſeſsionibus incũbamus, sed cœlestes thesauros potius recondamus. Vendite, inquit, res uestras Actuum 9.

Luc.12. & date eleemosynam. Et iterum: Nolite uobis thesauros condere super terram, ubi tinea & comestura exterminat, & ubi fures effodiunt, & furantur: Thesaurizate autem uobis thesauros in coelo, ubi neque tinea, neque comestura exterminat & ubi fures non effodiunt, nec furantur: Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cum obseruata lege

Matth.19. perfectum & consummatum uellet ostendere: Si uis, inquit, perfectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in coelo & ueni sequere me. Item alio loco negotiatorem coelestis gratiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, pretiosam margaritam, hoc est, uitam æternam Christi cruore pretiosam, de quantita-

Ibidem 13. te patrimonij sui dicit debere mercari: Simile est, inquit, regnum coelorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit pretiosam margaritam, abijt et uendidit omnia quæcunque habuit, & emit eam. Eos denique & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisque pauperibus

Luc.19. operarios cernit. Nam cum Zachæus dixisset: Ecce dimidium ex substantia mea do egenis, & sicui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit IESVS & dixit: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: utique qui secundum præceptum Dei eleemosynam facit, Deo credit: & qui habet fidei ueritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideo, quia credit, quia scit uera esse, quæ prædicta sunt uerbis Dei, nec scripturã sacram posse mẽtiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines, excidi & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum uocari. Quia & in alio loco operarios & fructuosos, fideles appel-

Ibid.16. lat, infructuosis uerò & sterilibus fidem derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles nõ fuistis, quod est uerum quis cre-

det uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est uestrum quis dabit uobis? Si uereris & metuis, ne si operari plurimum cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito ad penuriam fortè redigaris, esto in hac parte intrepidus, esto securus. Finiri non potest unde in usus Christi impenditur, unde opus cœleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de scripturarum sanctarum fide, et diuinæ pollicitationis autoritate promitto. Loquitur per Salomonem spiritus sanctus, et dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui autem auertit oculos suos, in magna penuria erit: ostendens misericordes, atque operantes egere non posse, magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Item beatus Apostolus Paulus dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, et panem ad edendum præstabit, et multiplicabit seminationem uestram, et augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ, ut omnibus locupletemini. Et iterum, administratio huius officij non tantum supplebit ea quæ sanctis desunt, fide, sed et abundabit per multas gratiarum actiones in Dominum. Quoniam dum gratiarũ actio ad Deum pro eleemosynis, atq; orationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operãtis Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, et perfidis, atque incredulis præscia uoce denuntians contestatur, & dicit: Nolite cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester, quia omnium horum indigetis. Quærite primum regnum Dei et iustitiam eius, et hæc omnia apponentur uobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus cum iudicij dies uenerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis mi-

Prouerb. 28. 2. Corin. 9. Matth. 6. Ibidem.

ser, quia dum times ne res familiaris fortè deficiat, uita ipsa & salus deficit: & dum nequid de rebus tuis minuatur attendis, nõ respicis quòd ipse minuaris, amator magis mammonæ, quàm animæ tuæ, ut dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideo bene

1. Timo. 6. *Apostolus clamat & dicit:* Nihil intulimus in hunc mundum, *uerum nec auferre possumus: habentes autem exhibitionem & tegumentum, his contenti simus.* Nam *qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulas, & in desideria multa & nociua, quæ mergunt hominem in perditionem,*

Cupiditas radix malorum *& in interitum:* Radix *enim omnium malorum cupiditas est, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Metuis *ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est, ut iusto possent deesse subsidia, cum scriptum sit:* Non

Prouer. 10. 3. Reg. 17. Danie. 14. *occidet fame* Dominus *animam iustam?* Helias *in solitudine coruis ministrantibus pascitur.* Et Danieli *in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandium diuinitus apparatur: & tu metuis ne operanti, &* Deum *promerenti desit alimentum? quando ipse in* Euangelio *ad exprobrationem eorum, quibus*

Matth. 6. *mens dubia est, & fides parua, contestetur, & dicat:* Aspicite *uolatilia cœli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater uester cœlestis alit illa, non'ne uos pluris estis illis?* Volucres Deus *pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest.* Tu Christiano, *tu* Dei *seruo, tu operibus bonis dedito, tu* Domino *suo charo aliquid putas defuturum?* Nisi *si putas quia qui* Christum *pascit, à* Christo *ipse non pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cœlestia &*

Christianus dici non meretur, qui Christo nõ credit. *diuina tribuuntur.* Vnde *hæc incredula cogitatio? & unde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui* Christo *omnino non credit, appel=*

latur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cum Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & ut nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodũ in tabernacula æterna susciperent, fideliter et salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura, dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi qui erant cupidissimi, & irridebant. Quales nunc quosdam in ecclesia uidemus, quorum præclusæ aures et corda cæcata nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittunt, de quibus mirari non oportet, quòd contemnant in tractatibus seruum, quando à talibus ipsum Dominum uideamus esse contemptum. Quid tibi istis ineptis & stultis cogitationibus plaudis, quasi metu & solicitudine futurorum ab operibus retarderis? quid umbras & præstigias quasdam uanæ excusationis obtendis? Confitere immo quæ uera sunt, & quia scientes non potes fallere, secreta & abdita mentis exprome. Obsederunt animum tuum sterilitatis tenebræ, & recedente inde lumine ueritatis, carnale pectus alta & profunda auaritiæ caligo cæcauit: pecuniæ tuæ captiuus & seruus es: catenis cupiditatis & uinculis alligatus es, & quem iam soluerat Christus, denuo uinctus es: seruas pecuniam, quæ te seruata non seruat: patrimonium cumulas, quod te pondere suo onerat, nec meministi quid Deus responderit diuiti exuberantium fructuum copiam stulta exultatione iactanti: Sulte, inquit, hac nocte expostulatur anima tua à te: quæ ergo præparasti, cui erunt? quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnam tuam patrimonij tui pondus exaggeras, ut quò locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo, fac tibi ex possessionum terrestrium prouentu Christum participem, ut & ille te sibi faciat regnorũ cœlestium cohæredem. Erras & falleris quisquis te in seculo diuitẽ credis. Audi in Apocalypsi domini tui

Luc. 16.

Immo pro potius sæpe usurpat.

Pecuniæ seruus.

Luc. 12.

uocem, eiusmodi homines iustis obiurgationibus increpantem:
Apocal. 3. *Dicis, inquit, diues sum, & ditatus sum, et nullius rei egeo, & nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus es. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum de igne, ut sis diues, et uestiaris uestem albam, et non appareat in te fœditas nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Qui ergo locuples ac diues es, eme tibi à Christo aurum ignitum, ut sordibus tuis tanquam igne decoctis, esse aurum mundum poßis, si eleemosynis et iusta operatione purgeris. Eme tibi albam uestem, ut qui secundum Adam nudus fueras, et horrebas antè deformis, indumēto Christi candido uestiaris. Et quæ matrona locuples et diues es, unge oculos tuos non stibio diaboli, sed collyrio Christi, ut peruenire ad uidendum Deum poßis, dum Dominum & operibus bonis & moribus promereris. Cæterum quæ talis es, nec operari in ecclesia potes. Egentem enim et pauperem non respexerunt oculi tui superfusi nigroris tenebris & nocte cæcati. Locuples & diues dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicis, quæ in dominicum sine sacrificio uenis, quæ partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis. Intuere in Euangelio uiduam præceptorum cœlestium memorem, inter ipsas pressuras et angustias egestatis operantem, in gazophylacium duo, quæ sola sibi minuta fuerant, mittentem. Quam cum animaduerteret Dominus & uideret, non de patrimonio, sed de animo opus eius examinans, et considerans non quantum, sed*
Luc. 21. *ex quanto dedisset, respondit & dixit: Amen dico uobis, quoniam uidua ista plus omnibus misit in dona Dei. Omnes enim isti ex eo quod abundat illis, miserunt in dona Dei: hæc autem de inopia sua omnem quemcunque habuit uictum, misit. Multum beata mulier et gloriosa, quæ etiam ante diem iudicij meruit iudicis uoce laudari. Pudeat diuites sterilitatis atque infelicitatis suæ: uidua et inops, uidua in opere inuenitur. Cumq;*
Diuitū exprobratio.

uniuersa quæ dantur, pupillis et uiduis conferantur, dat illa quam oportebat accipere, ut sciamus quæ pœna diuitem sterilem maneat, cum hoc ipso documento operari etiam pauperes debeant. Atque ut intelligamus hæc omnia Deo dari, & cum quisq; hæc facit, Deum promereri, Christus illud Dei dona appellat, et in dona Dei uiduam duos quadrantes misisse significat, ut magis ac magis posit esse manifestum, quia qui miseretur pauperis, Deo fœnerat. Sed nec illa res fratres charißimi à bonis operibus & iustis refrænet & reuocet Christianũ, quòd excusari se posse aliquis existimet beneficio filiorum, quando impensis spiritualibus Christũ cogitare, qui accipere se profeßus est, debeamus, nec cõseruos liberis nostris, sed Dominum præferamus, ipso instruente & monente: Qui diligit, inquit, patrem aut matrẽ super me, non est me dignus: & qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus. Matth. 10.
Item in Deuteronomio ad corroborationẽ fidei & dilectionẽ Dei paria conscripta sunt: Qui dicunt, inquit, patri aut matri, non noui te, et filios suos non cognouerunt, hi custodierũt præcepta tua, et testamentum tuum seruauerũt. Nam si Deum toto corde diligimus, nec parẽtes nec filios Deo præferre debemus. Quod & Ioannes in epistola sua ponit, charitatẽ Dei apud eos non esse, quos uidemus operari in pauperes nolle: Qui habuerit, inquit, substantiam mundi, & uidit fratrẽ suum desiderantem, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Si enim Deus eleemosynis pauperum fœneratur, & cum datur minimis, Christo datur, non est quòd quis terrena cœlestibus præferat, nec diuinis humana præponat. Sic uidua illa in tertio Regnorum libro, cum in siccitate, & fame consumptis omnibus de modico farinæ & oleo, quod superfuerat, fecisset subcinericium panem, quo assumpto, moritura cum liberis esset, superuenit Helias, & petit sibi prius ad edendum dari, tunc quod superfuisset inde illam cum filijs

Deuter. 33.
1. Ioan. 3.
3. Reg. 17

suis uesci. Nec obtemperare illa dubitauit, aut Heliæ filios ma ter infame & egestate præposuit. Fit imo in conspectu Dei, *quod* Deo *placeat prompte ac libenter quod petebatur, offer= tur: nec de abundantia portio, sed de modico totum datur, et esurientibus liberis alter prius pascitur, neq; in penuria & fa= me cibus ante quàm misericordia cogitatur, ut dum in opere salutari carnaliter uita contemnitur, spiritualiter anima reser= uetur.* Helias *itaq; typum Christi gerens, & quòd illa pro mi= sericordia uicem singulis reddat ostendens, respondit & di= xit: Hæc dicit* Dominus, *fidelia farris non deficiet, & capsa= ces olei non minuetur, usq; in diem, quo dabit* Dominus *im= brem super terram. Secũdum diuinæ pollicitationis fidem mul tiplicata sunt uiduæ & cumulata, quæ præstitit, & operibus iustis ac misericordiæ meritis augmenta & incrementa sumen tibus, farris & olei uasa completa sunt.* Nec *filijs abstulit ma= ter quod* Heliæ *dedit, sed magis contulit filijs quod benignè et piè fecit.* Et *illa nondum* Christum *sciebat, nondum præcepta eius audierat, non cruce & paßione eius redempta, cibum & potũ pro sanguine rependebat, ut ex hoc appareat, quantũ in ecclesia peccet qui se & filios* Christo *anteponẽs diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentiũ paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorũ, quòminus largiter bonis operibus insi stas: atqui hoc ipso operari amplius debes, quò multorum pi= gnorũ pater es, plures sunt pro qbus* Deum *depreceris. Mul= torum delicta redimenda sunt, multorum precandæ conscien= tiæ, multorum animæ redimendæ.* Vt *in hac uita seculari alen dis sustinendisq; pignoribus quo maior est numerus, hòc ma= ior est & sumptus: ita & in uita spirituali atq; cœlesti, quò amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic &* Iob *sacrificia numerosa pro liberis offerebat, quantusq; erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur*

Helias typus Christi.

Filiorum numerus liberalitatem et eleemosynas minuit.

Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest, quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergeri, probat scriptura diuina dicens: Iob homo uerus & iustus habuit filios septem, & filias tres, et emundabat illos, offerens pro eis hostias Deo secundum numerum illorum, & pro peccatis eorum uitulum unum. Si ergo uerè filios tuos diligis, si eis exhibes plenam, & paternam dulcedinem charitatis, operari magis debes, ut filios tuos Deo iusta operatione commendes. Nec eum liberis tuis cogites patrem, qui & temporarius, & infirmus est: sed illum pares, qui æternus & firmus filiorum spiritualium pater est. Illi aßigna facultates tuas, quas hæredibus seruas: ille sit liberis tuis tutor, ille curator, ille contra omnes iniurias secculares diuina maiestate protector. Patrimonium Deo creditum nec respublica eripit, nec fiscus inuadit, nec calumnia aliqua forensis euertit. In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode seruatur. Hoc est charis pignoribus in posterum prouidere, hoc est futuris hæredibus paterna pietate consulere, secundum fidem scripturæ sanctæ dicentis: Iunior fui, etenim senui, & nunquam uidi iustum derelictum, neq; semen eius egens pane. Tota die miseretur & commodat, semen eius in benedictione erit. Et iterum: Qui conuersatur sine uituperatione & in iustitia, beatos post se filios relinquet. Præuaricator itaq; et proditor pater es, nisi filijs tuis fideliter consulas, nisi conseruandis eis religiosa & uera pietate prospicias. Qui studes terreno magis quàm cœlesti patrimonio filios tuos diabolo magis commendare, quàm Christo, bis delinquis, et geminum crimen admittis, & quòd non præparas filijs tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plus amare, quàm Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Da utilia & salutaria præcepta pignoribus, qualia ille filio dedit: manda filijs tuis, quod & ille filio mandauit dicēs:

Iob.1. — Patrimonium Deo credēdū. — Psal.36. — Prouer.20. — Tob.14.

Thobiæ præcepta ad filium

Et nunc fili mando tibi: serui Deo *in ueritate, & fac coràm illo quod illi placet, & filijs tuis manda ut faciant iustitiam, & eleemosynas, & sint memores* Dei, *& benedicant nomen eius omni tempore*. Et *iterum*: Omnibus *diebus uitæ tuæ fili dilectißime* Deum *in mente habe, & noli præterire præcepta eius*. Iustitiam *fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis, quoniam agente te in ueritate, erit respectus operum tuorum*. Ex *substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere*: Ita *fiet ut nec à te facies* Dei *auertatur*. Prout *habueris fili, sic fac eleemosynam: si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac: & si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica*. Et *ne timueris cum facis eleemosynam, præmium bonum reponis tibi in diem necessitatis*. Quia *eleemosyna à morte liberat, & non patitur ire in gehennam*. Munus *bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eam coràm summo* Deo. Quale *munus est fratres dilectißimi, cuius editio* Deo *spectante celebratur?* Si *in gentilium munere grande & gloriosum uidetur, proconsules uel imperatores habere præsentes, et apparatus ac sumptus apud munerarios maior est, ut poßint placere maioribus: quanto illustrior muneris & maior est gloria*, Deum *&* Christum *spectatorem habere?* Quanto *isthic & apparatus uberior, et sumptus largior exhibendus est, ubi ad spectaculum conueniunt cœlorum uirtutes, conueniunt* Angeli *omnes, ubi munerario non quadriga uel consulatus petitur, sed uita æterna præstatur, nec captatur inanis & temporalis fauor uulgi, sed perpetuum præmium regni cœlestis accipitur?* Atq; *ut pigros & steriles & cupiditate nummaria nihil circa fructum salutis operātes magis pudeat, ut plus conscientiam sordidam dedecoris ac turpitudinis suæ rubor cædat, ponat unusquisq; ante oculos suos diabolum cum seruis suis, id est, cū populo proditionis & mortis in medium prosilire, plebem* Christi *præ-*

Tob. 4. Tob. 12. Eleemosynæ fructus.

sente & iudicante ipso cõparationis examine prouocare, dicentem: Ego *pro istis, quos mecũ uides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucẽ pertuli, nec sanguinẽ fudi, nec familiam meam pretio paßionis & crucis redemi, sed nec regnum cœleste illis promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo reuoco, & munera mihi, quàm pretiosa, quàm grãdia, quàm nimio & longo tempore quæsita sumptuosißimis apparatibus comparant, rebus suis uel obligatis in muneris apparatione, uel uenditis, ac nisi * editio honesta succeßerit, conuicijs ac sibilis eijciuntur, & furore populari nonnũquam penè lapidantur?* Tuos *tales munerarios Christe demonstra, illos diuites, illos copiosis opibus affluẽtes, an in ecclesia præsidente & spectante te eiusmodi munus edant, oppignoratis uel distractis rebus suis, imo ad cœlestes thesauros mutata in melius poßeßione translatis?* In *istis muneribus hominum caducis, atq; terrenis nemo pascitur, nemo uestitur, nemo cibi & potus solatio sustinetur, cuncta inter furorem edentis, & spectantis errorem prodiga & stulta uoluptatum frustrantium uanitate depereunt.* Illhic *in pauperibus tuis tu uestiris, & pasceris, tu æternam uitam operantibus polliceris, & uix tui meis pereuntibus adæquantur, qui à te diuinis mercedibus & præmijs cœlestibus honorantur. Quid ad hæc respondemus fratres charißimi? Sacrilega sterilitate & quadam tenebrarũ nocte coopertas diuitum mentes, qua ratione defendimus? qua excusatione purgamus qui zabuli seruis minores sumus, ut Christo pro pretio paßionis & sanguinis, uicem nec in modicis rependamus?* Præcepta *nobis ille dedit: quid facere seruos suos oporteret instruxit, operantibus præmium pollicetur, & sterilibus supplicium comminatur: sententiam suam protulit, quid iudicaturus sit, & antè prædixit. Quæ potest excusatio esse ceßanti? quæ defensio sterili? nisi quòd non faciente seruo quod præcipitur,* Dominus *faciet quod minatur: qui &*

alias, editor honestus.

Operantibus præmium. Otiosis supplicium.

dicit:Cum uenerit filius hominis in gloria sua, & omnes Angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segregabit eos abinuicem quemadmodum pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues ad dextram, hœdos autem ad sinistram: tunc dicet rex ijs, qui ad dexteram suam erunt: Venite benedicti patris mei, percipite quod uobis paratum est regnum ab origine mundi: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes fui, & adduxistis me: nudus, & uestistis me: infirmus, & uisitastis me: in carcere fui, & uenistis ad me. Tunc responderũt ei iusti dicentes: Domine quando te uidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & potauimus: quando te uidimus hospitem, & adduximus, nudum, & uestiuimus: quando autem te uidimus infirmum, & in carcere, & uenimus ad te? Tunc respondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quandiu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tũc dicet ijs qui ad sinistram eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & Angelis eius, Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non potastis me, hospes fui, & non adduxistis me, nudus, & non uestistis me, infirmus & in carcere, & non uisitastis me. Tunc respondebunt & ipsi, dicentes, Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & nõ ministrauimus tibi? Et respondebit illis, Amen dico uobis, quandiu uni ex minimis istis non fecistis, neq; mihi fecistis. Et ibunt iniusti in ambustionem æternam, iusti autem in uitam æternam. Quid potuit nobis maius Christus edicere? quomodo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ operam prouocare, quàm quòd præstari id dixit sibi, quicquid egenti præstatur & pauperi? & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi, ut qui respectu fratris in ecclesia non mouetur, uel Christi contem-

platione moueatur: & qui non cogitat in labore & egestate conseruum, uel Dominũ cogitet in ipso illo quem despicit con stitutum. Et idcirco fratres charissimi quibus metus pronus in Deum est, & spreto calcatoq; iam mundo ad superna & diui na animus erectus est, fide plena, mente deuota, operatione cõ tinua promerẽdo, Domino obsequiũ præbeamus: demus Chri sto uestimenta terrena, indumenta cœlestia recepturi. Demus cibum & potum secularem, cum Abraham, Isaac & Iacob ad conuiuium cœleste uenturi: ne parum metamus, plurimum se minemus. Securitati ac saluti æternæ, dum tempus est, consula mus, Paulo Apostolo admonente & dicente: Ergo dum tem pus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Bonum autem facientes non deficiamus, tem pore enim suo metemus. Cogitemus fratres charissimi quid sub Apostolis fecerit credentium populus, quando intra ipsa primordia maioribus uirtutibus mens uigebat, quando credẽ tium fides nouo adhuc fidei calore feruebat, domicilia tunc & prædia uenundabant, et dispensandam pauperibus facultatem libenter ac largiter Apostolis offerebant, terreno patrimonio uendito, atq; distracto, fundos illhuc trãsferentes, ubi fructus caperent possessionis æternæ: illhic cõparantes domos, ubi in ciperẽt semper habitare. Talis tunc fuit in operibus cumulus, qualis in dilectione consensus, sicut legimus in Actibus Apo stolorum: Turba autem eorum qui crediderant anima ac men te una agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quic quam suum iudicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt il lis omnia communia. Hoc est natiuitate spirituali uere Dei fi lios fieri, hoc est lege cœlesti æquitatem Dei patris imitari. Quodcũq; enim Dei est, in nostra usurpatione commune est, nec quisquàm à beneficijs eius ac muneribus arcetur, quò mi nus omne humanum genus bonitate ac largitate diuina æqua liter perfruatur: sic æqualiter dies illuminat, sol radiat, im

Saluti consulendum. Gal. 6.

Act. 4.

Apostolis omnia communia.

ber rigat, uentus aspirat, & dormiētibus somnus unus est, stel larum splendor ac lunæ cōmunis est. Quo æqualitatis exēplo, qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis communis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit fratres charissimi operantium gloria, quàm grandis, & summa lætitia, cum populum suum Dominus cœperit recensere, & meritis atq; operibus nostris præmia promissa retribuere, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit, æternitatem nobis immortalitatemq; largiri, ad quam nos sanguinis sui uiuificatione reparauit, reduces ad paradisum denuo facere, regna cœlorum fide & ueritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligantur plena fide, hæc corde toto diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati, & res posita in potestate facientis, res grandis & facilis, sine periculo persecutionis corona pacis, uerum Dei munus et maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus præ se effert gratiam spiritualem, promeretur Christum iudicem, Deū cōputat debitorem. Ad hanc operum salutariū palmam libenter ac promptè certemus, oēs in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus, et qui seculo ac mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi ac mūdi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currētes, dies nos uel reditionis, uel persecutionis inuenerit, nusquā Dn̄s meritis nostris ad præmium deerit. In pace coronam uincentibus candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit. Amen.

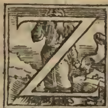
Exhortatio.

ARG.

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo eiusdẽ secũdus de zelo & liuore, in quo latentes inimici insidias detegens, unde zelus & quãdo & quomodo cœperit ostẽdit, & multiplicẽ eius perniciem demonstrat.

SERMO SEC. DE ZELO ET LIVORE.

Elare quod bonũ uideas, et inuidere meliõribus, leue et modicum apud quosdã crimẽ uidetur fratres chariss. dumq; existimatur leue esse et modicũ, nõ timetur, dũ nõ timetur, cõtemnitur, dũ cõtemnitur, nõ facilẽ uitatur, et fit cæca et occulta pernicies, quæ dũ minus perspicitur, ut caueri à prouidẽtibus possit, improuidas mentes latenter affligit. Porrò autẽ Dominus *prudentes esse nos iussit, & cauta solicitudine uigilare præcepit, ne aduersarius uigilans semp, et semp insidiãs qũ in pectus obrepat, dẽ scintillis conflet incẽdia, de paruis maxima exaggeret, et dum remissis et incautis leniore aura et flatu molliore blãditur, procellis ac turbinibus excitatis ruinas fidei et salutis ac uitæ naufragia moliatur.* Excubandũ est *itaq; fratres dilectiss. atq; omnibus uiribus elaborandum, ut inimico seuienti, et iacula sua in omnes corporis partes, quibus percuti et uulnerari possumus, dirigenti, solicita et plena uigilantia repugnemus, secundũ quod* Petrus *quoq; apostolus in epistola sua præmonet et docet, dicens, Sobrij estote et uigilate, quia aduersarius uester zã bulus tanquam leo rugens et aliquid deuorare quærẽs, circuit.* i. Pet. 5. *Circuit ille nos singulos, et tanquam hostis, clausos obsidens muros, explorat, et tentat, an sit aliqua pars membrorũ minus stabilis et minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices et faciles uoluptates, ut uisu destruat castitatẽ.* Diaboli uersutia. *Aures p canorã musicã tẽtat, ut sonus dulciori auditu soluat et molliat* Christiani *uigorẽ; Linguã ad cõuiciũ, puo*

cat, manus iniurijs lacessentibus ad petulantiam cædis instigat: ut fraudatorem faciat, lucra opponit iniusta: ut animam pecunia capiat, ingerit perniciosa compendia: honores terrenos promittit, ut cœlestes adimat: ostendit falsa, ut uera subripiat. Et cum latēter non potest fallere, exertè atq; apertè minatur, terrorē turbidæ persecutionis intētans, ad debellādos Dei seruos inquietus semper, & semper infestus. In pace subdolus, in persecutione uiolentus. Quamobrem fratres dilectißimi contra omnes diaboli uel fallaces insidias, uel apertas minas stare debet instructus animus & armatus, tam paratus semper ad repugnandum, quàm est ad impugnandum semper paratus inimicus. Et quoniam frequentiora sunt tela eius, quæ latenter obrepunt, magisq; occulta & clandestina iaculatio, quò minus perspicitur, hòc grauius & crebrius in uulnera nostra grassatur, ad hec quoq; intelligenda et depellenda uigilemus, ex quibus est zeli & liuoris malum. Quod si quis penitus inspiciat, inueniet nihil magis Christiano cauendum, nihil cautius prouidendum, quàm nequis inuidia & liuore capiatur: nequis fallentis inimici cæcis laqueis implicatus, dum zelo frater in fratris odia cōuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur: quod ut colligere plenius. & manifestius perspicere poßimus, ad caput eius atq; originem recurramus. Videamus ergo unde zelus & quando et quomodo cœperit. Facilius enim malum tam perniciosum à nobis uitabitur, si eiusdem mali origo & magnitudo noscatur. Hinc diabolus inter initia statim mūdi & perijt primus, & perdidit. Ille angelica maiestate subnixus, ille Deo acceptus & charus postquā hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum maleuolo liuore proru pit, non prius alterum deijciens instinctu zeli, quàm ipse zelo antè deiectus, captiuus antequàm capiens, perditus antequam perdēs, dum stimulāte liuore homini gratiā datæ immortalitatis eripit, ipse quoq; id qd' prius fuerat, amisit. Quale malū est

Inuidia uitanda.

Inuidiæ origo

fratres charißimi, quo angelus cecidit, quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est qui decipit? Exinde *inuidia grassatur in terris, dum liuore* **paritur, magistro perditionis obsequitur, dum zabulum qui zelat, imitatur. Sicut scriptū est:* Inuidia *autē zabuli mors introiuit in orbem terrarū.* Imitantur ergo illū *qui sunt ex parte eius.* Hinc *deniq; nouæ fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum* Abel *iustum* Cain *zelat iniustus, dum bonum malus inuidia & liuore persequitur.* Tantum *ualuit ad consummationē facinoris æmulationis furor, ut nec charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor* Dei, *nec pœna delicti cogitaretur.* Iniustè *oppressus est, qui iustitiam primus ostenderat, odia perpessus est, qui odisse non nouerat, occisus est impiè, qui moriens nō repugnabat.* Et *quòd* Esau *fratri suo* Iacob *inimicus extitit, zelus fuit.* Nam *quia ille benedictionē patris acceperat, hic in odiū persecutionis facibus liuoris exarsit.* Et *quod* Ioseph *fratres sui uendiderunt, causa uendendi de æmulatione descendit, postquā id quod sibi in uisionibus prosperum fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in inuidiam maleuolus animus erupit.* Saul *quoq; rex ut* David *odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis innocentē, misericordē, mitem, lenitate patientem necare cuperet, quid aliud quàm zeli stimulus prouocauit? quia* Goliad *interfecto, & opere ac dignatione diuina tanto hoste deleto populus admirans in laudes* David *prædicationis suffragio prosilijt,* Saul *simultatis atq; insectationis furias de liuore concepit.* Et *ne longū faciā singulos recensendo, pereuntis simul populi atttendamus interitū.* Iudæi *nónne inde perierunt, dum* Christo *malunt inuidere quàm credere?* Obtrectantes *magnalibus, quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, nec ad diuina noscenda cordis oculos aperire potuerunt.* Quæ *nos considerantes fratres charißimi, contra tantam mali perniciem*

*alias, periturus.

Sap. 2.

Gen. 4.

Gene. 27. & 37.

1. Reg. 18.

Ibidem 17.

uigilanter & fortiter dicata Deo & *uegetata pectora nostra muniamus.* Aliorum *mors proficiat ad nostram salutem, imprudentium pœna prouidentibus confert sanitatem.* Non *est autem quod aliquis existimet malum istud una specie cōtineri, aut breuibus terminis & angusto fine cōcludi.* Latè patet *zeli multiplex & fœcunda pernicies, radix est omnium malorum, & fons cladium, seminarium delictorum, materia culparum.* Inde *odium surgit, animositas inde procedit, auaritiam zelus inflammat, dum quis nō potest suo esse contentus uidēs alterum ditiorem.* Ambitionem *zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus altiorem, zelo excæcante sensus nostros, ac in ditionem suam mentis arcana redigente,* Dei *timor spernitur, magisterium* Christi *negligitur iudicij dies non prouidetur.* Inflat *superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit.* Nec *se potest iam cohibere, nec regere qui factus est potestatis alienæ.* Hinc *dominicæ uinculum pacis rumpitur, hinc charitas fraterna uiolatur, hinc adulteratur ueritas, unitas scinditur, ad hæreses atq; schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum.* Hinc *recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione peruersus, animositate & liuore non hominis, sed honoris inimicus.* Qualis *uerò est animi tinea, aut quæ cogitationum tabes pectoris quāta rubigo, zelare in altero uel uirtutem eius, uel felicitatē, id est, odisse in eo uel merita propria, uel beneficia diuina, in malū proprium bona aliena conuertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorū gloriam facere suā pœnam, & uelut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta maleuolētiæ ungulis pulsent, non cibus talibus lætus, non potus potest esse iu-*

Inuidia radix omnium malorum.

cundus, suspiratur semper & gemitur, & doletur. Dumq; ab *inuidis nunquam liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur.* Mala cætera habent ter*minum, & quodcunq; delinquitur, delicti consummatione finitur: in adulterio cessat facinus perpetrato stupro : in latrone conquiescit scelus homicidio admisso : et prædoni rapacitatem statuit possessa præda, et falsario modum imponit impleta fallacia: zelus terminum nõ habet, permanens iugiter malum, et sine fine peccatum est. Quantoq; ille cui inuidetur successu meliore profecerit, tantò inuidus in maius incendium liuoris ignibus inardescit.* Hinc *uultus minax, toruus aspectus, pallor in facie, in labijs tremor, stridor in dentibus, uerba rabida, effrænata conuicia, manus ad cædis uiolentiam promptæ, etiam si gladio interim uacuæ, odio tamen furiosæ mẽtis armatæ.* Et *idcirco spiritus sanctus dicit in psalmis.* Nolite *zelare bene ambulantem in uia sua.* Et *iterum.* O*bseruabit peccator iustũ & stridebit ad eum dentibus suis.* Deus *autem irridebit eum, quoniam prouidet quia ueniet dies eius.* Hos *beatus* Paulus *Apostolus designat et denotat, dicens.* Venenum *aspidum sub labijs eorum, & os eorum maledictione et amaritudine plenum est.* Veloces *ad effundendum sanguinem pedes eorum : contritio et calamitas in uijs eorum, qui uiam pacis non cognouerunt, nec est timor* Dei *ante oculos eorũ,* Multò *malum leuius, & periculum minus est, cum membra gladio uulnerantur.* Facilior *cura est, ubi plaga perspicua, et citò ad sanitatem medela subueniente perducitur uulnus quod uidetur : zeli uulnera obstrusa sunt & occulta : nec remedium cura medentis admittunt, qui se intra conscientiæ latebras cæco dolore clauserunt.* Quicunq; *es inuidus & malignus, uideris quàm sis eis, quos odisti, insidiosus, perniciosus, infestus, nullius magis, quàm tuæ salutis inimicus es.* Quisquis *ille est quem zelo persequeris, subterfugere & uitare te poterit: tu te fugere*

Inuidia fine termino.

Psal. 36.

Roma. 3.

Psal. 13. & 139.

Inuidia uulnus occultũ.

non potes: ubicunq; fugeris, aduersarius tuus tecum est hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, inelucta- bili catenarum nexu ligatus & uinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi ulla subueniunt. Perseuerans *ma- lum est, hominem persequi ad* Dei *gratiam pertinentem: cala- mitas sine remedio est, odisse felicem.* Et idcirco, *fratres dile- ctissimi, huic periculo cõsulens* Dominus, *ne quis zelo fratris in laqueum zabuli incurreret, cum eum discipuli interrogas- sent quis inter illos maior esset:* Qui *fuerit, inquit, minimus in omnibus uobis, hic erit magnus.* Amputauit *omnem æmula tionẽ responso suo, omnem causam & materiam mordacis in- uidiæ eruit & abscidit.* Discipulo *Christi zelare non licet, non licet inuidere.* Exaltationis *apud nos non potest esse conten- tio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus unde placea- mus: denique et* Apostolus *instruens et docens, ut qui illumi- nati* Christi *lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasi- mus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit et di*
Roma. 13. *cit:* Nox *transiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus & ebrie- tatibus: non in concupiscentijs et impudicitijs: nõ in certamini bus & zelo.* Si *recesserunt de pectore tuo tenebræ: si nox inde discussa est: si caligo detersa est: si illuminauit sensus tuos splendor diei: si homo lucis esse cœpisti, quæ sunt* Christi *sequere: quia lux & dies* Christus *est.* Quid *in cœli tenebras ruis? quid te nubilo liuoris inuoluis? quid inuidiæ cæcitate om ne pacis & charitatis lumen extinguis? quid ad zabulum, cui renuntiaueras, iterum redis? quid* Cain *similis existis?* Ho- *micidij nanq; facinore constringi eum quisquis zelauerit, & odio fratrem suum habuerit, declarat* Ioannes Apostolus *in*
1. Ioan. 3. *epistola sua, dicens.* Qui *fratrem suum odit, homicida est: & scitis quia omnis homicida non habet uitam se manentem.*

Et iterum: *Qui dicit se esse in luce, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc, & in tenebris ambulat, & non scit quò eat: quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius.* Qui 1.Ioan.2. odit, inquit, fratrem suum, in tenebris ambulat, & non scit quò eat: uadit enim nescius in gehennam, ignarus & cæcus præcipitatur in pœnam, recedens scilicet à Christi lumine, monentis & dicentis: *Ego sum lux mundi: qui me secutus* Ioan.8. *fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ.* Sequitur autem Christum, qui præceptis eius insistit, qui per magisterij eius uiam graditur, qui uestigia eius atque itinera sectatur, qui quod Christus & fecit & docuit, imitatur: secundum quod Petrus quoque hortatur et monet, dicens: *Christus* I.Petr.2. *passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum ut sequamur uestigia eius.* Meminisse debemus quo uocabulo Christus plebem suam appellet, quo titulo gregem suum nuncupet: oues nominat, ut innocentia Christiana ouibus æquetur: agnos uocat, ut agnorum naturam simplicem simplicitas mentis imitemur. Quid sub uestitu ouium lupus latitat? quid gregem Christi, qui Christianum se mentitur, infamat? Christi nomen induere, & non per Christi uiam pergere, quid aliud quàm præuaricatio est diuini nominis, quàm desertio itineris salutaris: cum & ipse doceat & dicat eum ad uitam uenire, Matth.19. qui mandatum seruauerit, & eum esse sapientem, qui uerba eius audierit & fecerit? doctorem quoq; eum maximum in regno cœlorum uocari, qui fecerit & sic docuerit: tunc prædicanti profuturam, quod bene atq; utiliter prædicatum fuerit, si id quod ore promitur, factis sequentibus impleatur? Quid uerò insinuauit crebrius discipulis suis Dominus? quid inter salutaria monita & præcepta cœlestia custodienda seruandáq; magis mandauit, quàm ut eadem dilectione qua discipulos ipse dilexit, nos quoque inuicem diligamus? Quomodo autem uel pacem Domini, uel charitatem tenet, qui intercedente ze-

lo nec pacificus poteſt eſſe, nec charus? Ideo & apoſtolus Paulus cum pacis & charitatis merita depromeret, cumq́; aſſeueraret firmiter, & doceret, nec fidem ſibi, nec eleemoſynas, nec paßionem quoq; ipſam confeßionis & martyrij profuturam, niſi charitatis fœdera integra atque inuiolata ſeruaſſet, adie-
1.Cor.13. *cit, & dixit: Charitas magnanima eſt, charitas benigna eſt, charitas non zelat.* Docens *ſcilicet & oſtendens eum poſſe charitatem tenere, quiſquis magnanimus & benignus, & à zelo et liuore alienus eſt.* Item *alio loco cum moneret, ut homo iam ſancto ſpiritu plenus natiuitate cœleſti* Dei *filius factus non ni-*
1.Cor.3. *ſi ſpiritualia et diuina ſectetur, ponit & dicit:* Et ego quidem *fratres nō potui uobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, quaſi infantibus in Chriſto.* Lac *uobis potum dedi, non cibum: nondum enim poteratis, ſed neque adhuc poteſtis: adhuc enim eſtis carnales: ubi enim in uobis zelus & contentio & diſſenſiones ſunt, non ne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?* Obterenda *ſunt fratres chariſsimi uitia & peccata carnalia, & terreni corporis infeſta labes ſpirituali uigore calcanda: ne dum iterum ad ueteris hominis conuerſationem reuoluimur, letalibus laqueis implicemur,* Apoſtolo
2.Cor.10. *hoc idem prouidenter & ſalubriter præmonēte:* Itaq;, inquit, *fratres non ſecundum carnem uiuamus. Si enim ſecundum carnem uixeritis, mori incipietis. Si autem ſpiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis: quotquot enim ſpiritu* Dei *aguntur, hi ſunt filij* Dei. *Si filij* Dei *ſumus, ſi templa eius eſſe iam cœpimus: ſi accepto ſpiritu ſancto, ſanctè & ſpiritualiter uiuimus, ſi de terris oculos ad cœlum ſuſtulimus, ſi ad ſuperna & diuina plenū* Deo *Chriſto pectus ereximus, non niſi quæ ſunt* Deo *& Chriſto digna faciamus: ſicut &* Apoſtolus *ponit &*
Coloſſ.3. *dicit: Si conſurrexiſtis, inquit, cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera* Dei *ſedēs: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Mortui *enim eſtis, & uita ue-*

stra abscondita est cum Christo in Deo:cum aũt Christus appa ruerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Qui ergo in baptismo secundũ hominis antiqui peccata carna lia et mortui & sepulti sumus, qui regeneratione cœlesti Chri sto consurreximus, quæ sunt Christi & cogitemus pariter & geramus:sicut idem Apostolus docet rursus & monet, dicens: Primus homo de terra limo, secundus homo de cœlo:qualis il 1.Cor.15.
le de limo, tales & qui de limo:& qualis cœlestis, tales & cœ lestes. Quomodo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cœlo est. Imaginem autem cœlestem portare non possumus, nisi in eo quod esse iam cœ= pimus, Christi similitudinem præbeamus:hoc est enim mutas= se quod fueras, & cœpisse esse quod non eras, ut in nobis diui na natiuitas luceat, ut ad Deum *patrem deifica disciplina re= spõdeat, ut honore & laude uiuẽdi* Deus *in homine clarescat, ipso hortante & monente, & eis qui se clarificant, uicem mu= tuam pollicente:* Eos, *inquit, qui clarificant me, clarificabo, &* Ioan.12.
qui spernit me, spernam. Ad *quam clarificationem formãs nos & præparãs* Dominus *& filius* Dei *similitudinem* Dei *patris insinuans in* Euangelio *suo dicit:* Audistis *quia dictum est:* Di= Leui.19
liges proximum tibi, & odio habebis inimicum tibi: Ego *au* Matth.5.
tem dico uobis, diligite inimicos uestros, & orate pro eis, qui uos persequuntur, ut sitis filij patris uestri, qui in cœlis est:qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos et iniustos. Si hominibus lætum est et gloriosum filios habere consimiles: et tunc magis generasse delectas, si ad pa= trem liniamentis paribus soboles subcisiua respondeat: quan= tò maior in Deo *patre lætitia est, cum quis sic spiritualiter na scitur, ut actibus eius et laudibus diuina generositas prædi= cetur? Quæ iustitiæ palma est, quæ corona, esse te talẽ, de quo* Deus *non dicat:* Filios *generaui et exaltaui, ipsi autem spreue= runt me: collaudet te potius* Christus *et inuitet ad præmium*

Matth. 25. dicens: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod uobis paratum est ab origine mundi? His meditationibus corroborandus est animus, fratres dilectißimi, eiusmodi exercitationibus contra omnia diaboli iacula firmandus. Sit in manibus diuina lectio, in sensibus dominica cogitatio. Oratio iugis omnino non cesset. Salutaris operatio perseueret. Spiritualibus semper actibus occupemur, ut quotiescunq; inimicus accesserit, quoties adire tentauerit, et clausum aduersus se pectus inueniat & armatum. Non enim Christiani nominis corona una est, quæ tempore persecutionis accipitur. Habet & pax coronas suas, quibus de uaria & multiplici congreßione uictores prostrato & subacto aduersario coronamur. Libidinem subegisse, continentiæ palma est. Contra iram, contra iniuriam repugnasse, corona patientiæ est. De auaritia triumphus est, pecuniam spernere. Laus est fidei, fiducia futurorum mundi aduersa tolerare. Et qui superbus in prosperis non est, gloriam de humilitate consequitur. Et qui ad pauperum fouendorum misericordiam pronus est, retributionem thesauri cœlestis adipiscitur. Et qui zelare non nouit, quiq; unanimis & mitis fratres suos diligit, dilectionis & pacis præmio honoratur. In hoc uirtutum stadio quotidie currimus, ad has iustitiæ palmas & coronas sine intermißione temporis peruenimus: ad quas ut tu peruenire etiam poßis, qui fueras zelo & liuore possessus omnẽ illam malitiam, qua prius tenebaris, abijce, ad uiam uitæ æternæ uestigijs salutaribus reformare. Euelle de pectore tuo spinas & tribulos, ut te dominicum semen fertili fruge locupletet, ut diuina & spiritualis seges in copiam fœcũdæ messis exuberet. Venena fellis euome, discordiarum uirus exclude, purgetur mens quam serpentinus liuor infecerat. Amaritudo omnis, quæ intus insederat, Christi dulcedine leniatur. Si de sacramento crucis & cibum sumis & potum, lignum quod apud Mara proficit in imagine ad saporis dulcedinem, tibi

Coronæ Christianorum uariæ.

in ueritate proficiat ad mulcendi pectoris lenitatem. Nec ad *medelam prosperandæ ualetudinis labores, unde uulneratus fueras, inde curare.* Ama *eos quos antè oderas, dilige illos qui bus iniustis obtrectationibus inuidebas.* Bonos *imitare, si potes: si sectari non potes, collætare certè & gratulare melioribus: fac te illis adunata dilectione participem, fac te consortio charitatis & fraternitatis uinculo cohæredem.* Dimittentur *tibi debita, quādo tu ipse dimiseris.* Accipientur *sacrificia tua, cum pacificus ad* Deum *ueneris. Sensus atq; actus tui diuinitus dirigentur, quando ea quæ diuina & iusta sunt cogitaueris, sicut scriptum est:* Cor *uiri cogitat iusta, & à* Deo *dirigentur gressus eius.* Habes *autem multa quæ cogites.* Paradisum *cogita, quò* Cain *non redit, qui zelo fratrem suum peremit.* Cogita *cœleste regnum, ad quod non nisi concordes atq; unanimes* Dominus *admittit.* Cogita *quòd filij* Dei *hi soli possint uocari, qui sint pacifici, qui natiuitate cœlesti & lege diuina ad similitudinem* Dei *patris &* Christi *respondent adunati.* Cogita *sub oculis nos* Dei *stare, spectante ac iudicante ipso conuersationis ac uitæ nostræ curricula decurrere, peruenire nos tunc demum posse, ut eum uidere contingat, si ipsum nunc uidentem delectemus actibus nostris, si nos dignos gratia eius et indulgentia præbeamus, si placituri semper in regno, in hoc mundo antè placeamus.*

Prouerb. 16.
Genes. 4.

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo tertius eiusdem diui Cypriani de bono patientię, in quo à Christo incipiens & per sanctorum exempla discurrens, docet quàm sit utilis patientia & necessaria uniuersis, & maximè Christianis, qui diabolo impugnante plus quatiuntur.

SERMO TERTIVS
de bono patientiæ.

E patientia locuturus, fratres dilectißimi, et utilitates eius et cōmoda prædicaturus, unde potius incipiã, quàm qd' nunc quoq; ad audientiam uestram patientiam uideo esse necessariam, ut nec hoc ipsum quod au ditis et discitis, sine patientia facere poßitis. Tunc enim demum sermo et ratio salutaris efficaciter discitur, si patienter quod dicitur audiatur. Nec inuenio, fratres dilectißimi, inter cæteras cœlestis disciplinæ uias, quibus ad consequenda diuinitus præmia spei ac fidei nostræ secta dirigitur, quid magis sit uel utilius ad uitã, uel maius ad gloriam, quàm ut qui præceptis dominicis obsequio timoris ac deuotionis innitimur, patientiam maxime tota obseruatione tueamur: hanc se sectari philosophi quoq; profitentur, sed tam illhic patiẽtia falsa est, quàm et sapientia falsa est. Vnde enim uel sapiens esse uel patiens poßit, qui nec sapientiam, nec patientiam Dei nouit, quando de ijs qui sibi sapere in mundo uidentur, ipse moneat et dicat.
Esa. 29. Perdam sapientiam sapientium, et prudentiã prudentium reprobabo. Item beatus apostolus Paulus plenus spiritu sancto, et uocandis formandisq; gentibus missus, contestetur et instruat, dicens.
Coloss. 2. Videte nequis uos deprædetur per philosophiã et inanẽ fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. Et alio loco.
1. Cor. 3. Nemo se, inquit, decipiat. Siquis putat sapientem se esse in uobis, mundo huic stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim. Reprehẽdam sapientes
Iob. 5. in astutia eorũ. Et iterum. Cognouit Dñs cogitationes sapien-
Psal. 93. tium quia stultæ sunt. Quare si sapientia illhic uera nõ est, esse non potest nec et uera patientia. Nam si patiens ille est qui humilis et mitis est, philosophos autem nec humiles uidemus esse nec mites, sed sibi multum placentes, et hoc ipso quòd sibi

placeant Deo displicentes: apparet non esse illhic uerã patientiam, ubi sit insolens affectatæ libertatis audacia, & exerti ac seminudi pectoris inuerecunda iactantia. Nos autem, fratres charißimi, qui philosophi non uerbis, sed factis sumus, nec uestitu sapientiam, sed ueritate præferimus, qui uirtutum magis conscientiam quàm iactantiam nouimus, qui non loquimur magna, sed uiuimus quasi serui & cultores Dei, patientiam quam magisterijs cœlestibus discimus, obsequijs spiritualibus præbeamus. Est enim nobis cum Deo uirtus ista cõmunis: Inde patientia incipit: inde claritas eius & dignitas caput sumit. Origo & magnitudo patientiæ Deo autore procedit. Diligenda res homini quæ Deo chara est. Bonum quod amat diuina maiestas, cõmẽdat. Si Dominus nobis & Deus pater est, sectemur patientiã Dei pariter et patris: quia & seruos oportet esse obsequentes, & filios non decet esse degeneres. Qualis uerò in Deo & quanta patientia, quod in contumeliã suæ maiestatis & honoris instituta ab hominibus profana templa, & terrena figmenta, & sacra sacrilega patientißimé sustinens, super bonos & malos æqualiter facit diem nasci & lumen solis oboriri, & cum imbribus terram rigat, nemo à beneficijs eius excluditur, quò minus iustis similiter & iniustis discretas pluuias largiatur. Videmus inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus & innoxijs, religiosis & impijs, gratias agentibus & ingratis Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, spirare uentos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus mitescere uinearũ, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere. Et cum crebris ĩmo continuis exacerbetur offensis Deus, indignationem suam temperat, & præstitutũ semel retributionis diem patiẽter expectat. Cumq; habeat in potestate uindictam, mauult diu tenere patientiam, sustinens scilicet clementer & differens, ut si fieri potest, multum malitia protracta aliquando mutetur, & homo in erro-

Philosophi Deo displicentes.

Patientiæ origo à Deo.

Bonis ac malis sol exoritur.

Vindictã differt Deus.

rum & scelerum contagione uolutatus uel serò ad Dominum
Ezech.18. *conuertatur, ipso monente & dicente.* Nolo mortem morien=
Malach.3. *tis, quantum ut reuertatur & uiuat.* Et iterum: Reuertimini
Iohel.2. *ad me, dicit* Dominus. Et iterum: Reuertimini ad Dominum
Deum *uestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens et multæ miserationis, & qui sententiã flectat aduersus malitias irrogatas.* Quod item Apostolus Paulus commemorans, &
Rom.2. *peccatorem ad pœnitẽtiam reuocans, proponit & dicit.* Aut *nunquid opulentiam bonitatis eius & sustentionis & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam patientia & bonitas* Dei *ad pœnitentiam te adducit?* Tu *autem secundum duritiam tuam & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, &* reuelationis *iusti iudicij* Dei, *qui reddet unicuiq; secundum opera sua.* Iustum *iudiciũ* Dei *dixit esse, quia serum est, quia diu multumq; differtur, ut homini ad uitam longa* Dei *patientia consulatur.* Tunc *repræsentatur pœna impio & peccatori, quando iam non potest pœnitentia prodesse peccanti, atq; ut plenius intelligere poßimus, fratres dilectißimi, quia patiẽtia* Dei res *est, & quisquis lenis & patiens & mitis est,* Dei *patris imitator est, cum in* Euãgelio *suo* Dominus *præcepta in salutem daret, & diuina monita depromens ad perfe-*
Leuit.19. *ctum discipulos erudiret, posuit & dixit:* Audistis *quia dictũ*
Matth.5. *est:* Diliges *proximum tuum, & odio habebis inimicũ tuum.* Ego *autẽ dico uobis:* Diligite *inimicos uestros, & orate pro eis, qui uos persequuntur, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Si *enim dilexeritis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne hoc & publicani faciũt?* Et *si salutaueritis fratres uestros tantum, quid amplius facietis? nónne ethnici idipsum faciunt?* Estote *itaq; uos perfecti, sicut pater uester cœlestis perfectus est.* Sic *pfectos dixit fieri* Dei *filios, sic cõsummari ostendit & docuit cœlesti nati-*

nitate reparatos, si patientia Dei *patris maneat in nobis, si similitudo diuina, quam peccato* Adam *perdiderat, manifestetur & luceat in actibus nostris*. *Quæ gloria est similē* Deo *fieri, qualis & quanta felicitas habere in uirtutibus, quod diuinis laudibus poßit æquari?* Nec *hoc fratres dilectißimi* Iesus *Christus &* Dominus Deus *noster tantū uerbis docuit, sed adimpleuit & factis.* Et *quia ad hoc descendisse se dixeras, ut uoluntatem patris faceret, inter cætera admirabilia suarum uirtutum, quibus indicia diuinæ maiestatis expreßit, paternam quoque patientiam tolerantiæ tenore seruauit: omnes deniq; actus eius ab ipso statim aduentu patientia comite signantur, quod primum de illa sublimitate cœlesti, ad terrena descēdens, nō aspernatur* Dei *filius carnem hominis induere, ut cū peccator ipse nō esset, aliena peccata portaret.* Immortalitate *interim posita fieri se & mortalem patitur, ut innocens pro nocentium salute perimatur.* Dominus *baptizatur à seruo, et remissam peccatorum daturus, ipse non dedignatur lauacro regnerationis corpus abluere: diebus quadraginta ieiunat, per quem cæteri saginantur: esurit, & famem sentit ut qui in fame sermonis et gratiæ fuerant, cœlesti pane saturarentur. Cum diabolo tentante congreditur, & inimicum tantum uicisse contentus, nil ultra uerba conatur.* Discipulis *non ut seruis dominica potestate præfuit, sed benignus & mitis fraterna eos charitate dilexit.* Dignatus *est etiam pedes apostolorū lauare, ut dum circa seruos talis esset dominus, exēplo suo doceret, qualis circa cōpares & æquales debeat esse conseruus.* Nec *mirandū quòd circa odedientes talis extiterit, qui* Iudam *potuit usq; ad extremum longa patientia sustinere, cibum cum inimico sumere, hostem domesticū scire, nec palàm ostendere, traditoris osculum non recusare.* In Iudæis *uerò tolerādis æquanimitas quāta & quanta patientia? incredulos ad fidem suadēdo flectere, obsequio ingratos fouere, cōtradicētibus respondere leniter,*

Patientia Christi.

Aequanimitas

superbos sustinere clementer, humiliter persequentibus cedere, prophetarum interfectores & aduersum Deum semper rebelles usq; ad crucis & passionis horã uelle colligere: sub ipsa autem passione & cruce, priusquam ad crudelitatem necis & effusionẽ sanguinis ueniretur, quæ cõuiciorum probra patienter audita, quæ cõtumeliarũ tolerata ludibria? ut insultantium sputamina patienter exciperet, qui sputo suo cæci oculos paulo antè formasset: & cuius in nomine nunc à seruis eius zabulus cũ angelis suis flagellatur, flagella ipse pateretur: coronaretur spinis, qui martyres floribus coronat æternis: palmis in faciem uerberaretur, qui palmas ueras uincẽtibus tribuit: spoliaretur ueste terrena, qui indumento immortalitatis cæteros uestit: cibaretur felle, qui cibũ cœlestem dedit: aceto potaretur, qui poculũ salutare propinauit. Ille innocens, ille iustus, immo innocentia ipse, & ipse iustitia, inter facinorosos deputatur, & testimonijs falsis ueritas premitur, iudicatur iudicaturus, & Dei sermo ad uictimam tacẽs ducitur. Et cum ad crucẽ Domini confundantur sydera, elemẽta turbẽtur, cõtremiscat terra, nox diem claudat, Sol ne Iudæorum facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat, ille non loquitur, nec mouetur, nec maiestatem suã sub ipsa saltem passione profitetur, usq; ad finẽ perseueranter ac iugiter tolerantur omnia, ut consummetur in Christo plena & perfecta patientia. Et post ista adhuc interfectores suos, si conuersi ad eum fuerint, suscipit, & patientia sua salutari ad conseruandos benignus & patiens ecclesiam suam nemini cludit, illos aduersarios, illos blasphemos, illos nominis sui semper inimicos, si pœnitentiã delicti agant, si admissum facinus agnoscãt, non solum ad indulgẽtiam criminis, sed ad præmium regni cœlestis admittit. Quid potest patientius, quid benignius dici? uiuificatur Christi sanguine etiam qui effudit sanguinẽ Christi, talis est Christi ac tanta patientia, quæ nisi tanta ac talis existeret, Paulum

quoq;

quoq; Apostolum ecclesia non haberet. Quòd si & nos fratres charissimi, in Christo sumus, si ipsum induimus, si ipse est salutis nostræ uia, qui Christum uestigijs salutaribus sequimur, per Christi exempla gradiamur, sicut Ioannes Apostolus instruit dicens: Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ipse ambulare. 1. Ioan. 2. *Item Petrus, super quem ecclesia Domini dignatione fundata est, in epistola sua ponit & dicit. Christus passus est pro nobis, relinquens uobis exemplum ut sequamini uestigia eius,* 1. Pet. 2. *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur, non remaledicebat: cum pateretur, nō comminabatur. Tradebat se iudicanti se iniuste. Inuenimus denique & patriarchas, & prophetas, & iustos omnes qui figuram Christi imagine præeunte portabant, nihil magis custodisse in laude uirtutum suarum, quàm quòd patientiam forti & stabili æquanimitate tenuerunt. Sic Abel originem martyrij & passionem iusti hominis initians primus & dedicans, aduersus fratrem fratricidam non resistit nec reluctatur, sed humilis & mitis patienter occiditur.* Gen. 4. *Sic Abraham Deo credēs et radicem ac fundamentum fidei primus instituens, tentatus in filio non dubitat neque cunctatur, sed præceptis Dei tota patientia deuotionis obsequitur.* Gene. 22. *Et Isaac ad hostiæ dominicæ similitudinem præfiguratus, quando à patre immolandus offertur, patiens inuenitur. Et Iacob fugatus à fratre, de domo sua patienter excedit,* Gen. 32. *& maiore patientia postmodum supplex adhuc magis impium & persecutorem muneribus pacificis ad concordiam reuocat. Ioseph uenūdatus à fratribus & relegatus nō tantum patienter ignoscit, sed & gratuita frumenta uenientibus largiter & clementer impartit. Moyses ab ingrato & perfido populo contemnitur frequēter, et penè lapidatur, et tamē lenis et patiens pro eisdem Deū deprecatur. In Dauid uerò ex quo secundū carnē Christi natiuitas oritur, quā magna & mira &*

Christiana patientia, habuisse in manu sæpe, ut Saul regem persequentem se, & interficere cõcupiscentem, posset occidere, & tamen subditum sibi & traditũ maluisse seruare, nec rependisse inimico uicem; sed occisum adhuc insuper & uindicasse? Tot deniq; *prophetæ interfecti; tot martyres gloriosis mortibus honorati, qui omnes ad cœlestes coronas patientiæ laude uenerũt.* Neq; *enim potest accipi dolorum et paßionum corona, nisi præcedat in dolore & paßione patientia. Quàm sit autem patientia utilis & necessaria, fratres dilectißimi, ut manifestius & plenius poßit nosci,* Dei *sententia cogitetur, quam in origine statim mundi & generis humani* Adam *præcepti immemor & datæ legis trãsgressor accepit, tũc sciemus quàm patientes in isto seculo esse debeamus, qui sic nascimur,*
Gene. 3. *ut pressuris isthic & cõflictationibus laboremus. Quia audisti, ĩquit, uocẽ mulieris tuæ, et mãducasti ex illa arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis.* In *tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ. Spinas & tribulos eijciet tibi, & edes pabulum agri.* In *sudore uultus tui edes panẽ tuum, donec reuer-*
Homo cinis. *taris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis.* Huius *sententiæ uinculo colligati omnes & constricti sumus, donec morte expuncta de isto seculo recedamus.* In *tristitia & gemitu simus necesse est omnibus diebus uitæ nostræ.* Edamus *panẽ necesse est cũ sudore et labore.* Vnde *unusquisq; cum nascitur, & hospitio huius mundi excipitur, initiũ sumit à lacrymis: & quãuis adhuc omnium nescius et ignarus, nihil aliud nouit in illa ipsa prima natiuitate, quàm flere, prouidẽtia naturali lamentatur.* Vitæ *mortalis anxietates, & labores & procellas mundi, quas ingreditur, in exordio statim suo ploratu uel gemitu rudis anima testatur. Sudatur enim quãdiu isthic uiuitur & laboratur.* Nec *sudantibus et laborantibus possunt alia magis quã patiẽtiæ subuenire solatia, quæ cũ apta sint &*

necessaria in isto mundo uniuersis, tum magis nobis qui diabolo impugnāte plus quatimur, qui in acie quotidie stātes inueterati & exercitati hostis colluctationibus fatigamur, quibus præter uarias & assiduas tētationū pugnas & in persecutionum quoq; certamine patrimonia relinquēda sunt, subeundus carcer, portandæ catenæ, animæ impendendæ, gladius, bestiæ, ignes, cruces, omnia deniq; tormentorū ac pœnarū genera fide & uirtute patiētiæ perferēda, Domino ipso instruēte & dicēte: Hæc locutus sum uobis, ut in me pacē habeatis, in seculo autem pressurā habebitis, sed fidite quoniā ego uici mundū. Si autē qui diabolo & mundo renuntiauimus, pressuras & infestationes diaboli & mūdi crebrius ac uiolētius patimur, quātò magis patiētiam debemus tenere, qua adiutrice & comite omnia infesta toleremus? Domini & magistri nostri salutare præceptū est: Qui tolerauerit, inquit, usq; ad finem, hic saluus erit. Et iterū: Si permāseritis, inquit, in uerbo meo, uerè discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Tolerandū & perseuerandum est, fratres dilectissimi, ut ad spem ueritatis & liberatis admissi, ad ueritatem & libertatem ipsam peruenire possimus: quia hoc ipsum quòd Christiani sumus, fidei & spei res est: ut autē spes & fides ad fructum sui possint peruenire, patiētia opus est. Non enim præsentem gloriā sequimur, sed futurā, sed quod Apostolus Paulus monet, dicens: Spe saluati sumus. Spes autem quæ uidetur nō est spes. quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patiētiam expectamus. propterea expectatio & patientia necessaria est, ut id quod esse cœpimus, impleamus, & quod credimus & speramus, Deo præstāte capiamus. Denique alio in loco idem Apostolus iustos & operantes, & fœnoris diuini incremento cœlestes thesauros sibi recondentes, ut patientes quoq; sint, instruit & docet, dicens: Ergo dum tempus habemus, operemur quod bo-

Ioan. 16. Matth. 10. Ioan. 8. Rom. 8 Galat. 6.

num est ad omnes, maximè uerò ad domesticos fidei. Bonum *autem facientes nõ deficiamus, tẽpore enim suo metemus.* Admonet nequis impatiens in operatione deficiat, nequis tentationibus aut auocatus, aut uictus, in medio laudis & gloriæ itinere desistat, & pereant præterita, dum quæ cœperãt desinunt esse perfecta. Sicut scriptum est: Iustitia iusti non liberabit eum in quacunq; die exerrauerit. Et iterum: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuã: quæ uox adhortatur patiẽter & fortiter perseuerare, ut qui ad coronam & laudem iam proximam nititur, durante patiẽtia coronetur. Patientia autem, fratres dilectißimi, nõ tantum bona custodit, sed & repellit aduersa. Spiritui sancto fauens, & cœlestibus ac diuinis cohærens, contra facta carnis & corporis, quibus anima expugnatur & capitur, uirtutũ suarũ propugnaculo reluctatur. Inspiciamus denique pauca de multis, ut de paucis intelligantur & cætera. Adulteriũ, fraus homicidium, mortale crimen est. Sit fortis & stabilis in corde patiẽtia, & nec adulterio sanctificatũ corpus & Dei templum polluitur, nec iustitiæ dicata innocẽtia cõtagione fraudis inficitur, nec post gustatam Eucharistiam manus gladio & cruore maculantur. Charitas fraternitatis uinculũ est, fundamentũ pacis tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & spe & fide maior est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscũ semper æterna apud Deum in regnis cœlestibus permanebit. Tolle illi patiẽtiam, & desolata nõ durat. Tolle sustinendi tolerãdiq; substãtiã, et nullis radicibus ac uiribus perseuerat. Apostolus deniq; cũ de charitate loqueretur, tolerantiam & patientiam illi iunxit. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non æmulatur, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Ostẽdit inde illam *perseuerare ut tenaciter poßit, qui norit omnia sustinere. Et alio in loco: Sustinẽtes, inquit, inuicẽ in dilectione satis agen-

Ezech. 33. Apocal. 3. Charitas. 1. Cor. 13.

alias, pseuerare posse, quòd norit omnia sustinere.

tes, seruate unitatē spiritus in cōiunctione pacis: probauit nec unitatē seruari posse, nec pacē, nisi se inuicē fratres mutua tolerantia foueant, et concordiæ uinculum patientia intercedente custodiant: quid deinde, ut nō iures neq; maledicas, ut tua ablata nō repetas, ut accepta alapa & alterā maxillam uerberanti præbeas, ut fratri in te peccanti non tantum septies, sed septuagies septies, sed omnia omnino peccata dimittas, ut diligas inimicos tuos, ut pro aduersarijs & persecutoribus precem facias? Non poteris ista perferre, nisi tolerantiæ & patientiæ teneas firmitatē, qd' factum uidemus in Stephano, qui cum à Iudæis ui & lapidibus necaretur, non sibi uindictam, sed interfectoribus ueniam postulabat, dicēs. Domine ne statuas illis hoc peccatū. Sic esse oportuit primum martyrem Christi, qui martyres secuturos gloriosa morte præcurrens, nō tantū dominicæ passionis prædicator esset, sed & patientissimæ lenitatis imitator. Quid dicam de ira, de discordia, de simultate, quæ in Christiano esse non debent? sit patientia in pectore, & hæc illhic locū habere nō possunt: aut si adire tētauerint, citò discedent exclusa, ut domiciliū pacificū perseueret in corde, Deum ubi pacis delectet habitare. Admonet deniq; Apostolus et docet dicens. Nolite cōtristari spiritum sanctū Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, et ira, & indignatio, & clamor, et blasphemia auferantur à uobis. Si enim Christianus à furore & contentione carnali tanquam de maris turbinibus excessit, & tranquillus ac lenis in portu Christi esse iam cœpit, nec iram aut discordiam debet intra pectus admittere, cui nec malum pro malo reddere licet, nec odisse. Nec non ad uaria quoq; carnis incōmoda, & crebros corporis durosq; cruciatus, quibus humanū genus quotidie fatigatur & patitur, patientia necessaria est. Nam cum in illa prima trāsgressione præcepti firmitas corporis cum īmortalitate discesserit, & cum morte infirmitas uenerit, nec possit firmitas

Actuum. 7.

Patiētia omnibus necessaria.

recipi, nisi cum recepta & immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atq; infirmitate corporea luctari semper & cõgredi, quæ luctatio & congreßio nõ nisi patientiæ uiribus potest sustineri. Examinandis autẽ nobis atq; explorãdis diuersi importantur labores, & multiplex tentationum qualitas irrogatur, de iacturis facultatũ, de ardoribus febriũ, de cruciatu uulnerum, de amißione charorũ. Nec aliud magis iniustos discernit & iustos, quàm quòd in aduersis per impatientiam queritur et blasphemat iniustus, patientia iustus probatur, sicut scriptum est: In dolore sustine, & in humilitate tua patientiã habe, quoniã igne probatur aurum atq; argentũ. Sic Iob examinatus est & probatus est, ad summũ fastigium patiẽtiæ laudis uirtute prouectus. Quãta aduersus eum iacula zabuli emissa? quãta admota tormẽta? iactura rei familiaris infligitur, numerosæ sobolis orbitas irrogatur, diues in cẽsu dominus, & in liberis pater ditior, nec dominus repentè, nec pater est: accedit uulnerum uastitas, & tabescentes ac defluentes artus, uermiũ quoque edax pœna consumit. At nequid omnino remaneret, quod nõ Iob in suis tentationibus experiretur, armat zabulus & uxorẽ illo antiquo nequitiæ suæ usus ingenio, quasi omnes per mulierem decipere poßet & fallere, quod fecit in origine: nec tamen Iob grauibus ac densis conflictationibus frangitur, quò minus inter illas angustias & preßuras suas Dei benedictio uictrice patientia prædicetur. Tobias quoq; post iustitiæ & misericordiæ suæ opera magnifica, luminũ amißione tentatus, in quantũ patienter cæcitatem pertulit, in tantũ granditer Deũ patiẽtiæ laude pmeruit. Atq; ut magis, fratres dilectißimi, patiẽtiæ bonũ luceat, quid mali ecõtrario impatientia importet, consideremus. Nam ut patientia bonum Christi est, sic econtra impatientia zabuli malum: & sicut in quo habitat & manet Christus, patiens inuenitur, ita impatiẽs semper existit, cuius mentem zabuli nequitia poßidet. Exordia denique ipsa

Ecclef. 2.

Iob patientia probatus.

Tobias cæcitatem pertulit.

Impatientia.

uideamus. Zabulus hominem ad imaginem Dei factum impatienter tulit, inde & perijt primus & perdidit. Adam contra præceptum cœleste cibi letalis impatiens, in mortem cecidit, nec acceptam diuinitus gratiam patientia custode seruauit, & ut fratrem Cain perimeret, sacrificij eius & muneris impatiens fuit: & quòd Esau de maioribus ad minora descendit, primatus suos per impatientiam lentis amisit. Quid Iudaicus populus circa beneficia diuina perfidus & ingratus? non'ne quòd à Deo primum recessit, impatientiæ crimen fuit? dum Moysi cum Deo loquentis moras non potest ferre, profanos deos ausus est postulare, ut itineris sui duces nuncuparet caput bubulũ, et terrestre figmentũ: nec unquã ab eadẽ impatientia destitit, quo minus semper docilitatis & diuinæ admonitionis impatiens prophetas suos et iustos quosque perimendo ad crucem quoq; & sanguinẽ Domini prosiliret. Impatiẽtia etiã in ecclesia hæreticos facit, & ad Iudæorũ similitudinẽ contra Christi pacẽ et charitatem rebelles ad hostilia & furiosa odia compellit. Et ne longũ sit singulatim recensere omnia, omnino quæ patiẽtia ædificat ad gloriã, impatiẽtia destruit ad ruinam. Quare fratres dilectißimi & bonis patientiæ & impatientiæ malis diligenter expensis, patientiã per quã in Christo maneamus, ut uenire cũ Christo ad Deũ poßimus, plena obseruatione teneamus, quæ copiosa et multiplex nõ angusto fine cõcluditur, nec breuibus terminis coërcetur. Late patet patientiæ uirtus, & ubertas eius ac largitas, de unius quidem nominis fonte proficiscitur, sed exundãtibus uenis per multa gloriarum itinera diffunditur, nec proficere aliquid in actibus nostris potest ad consummandã laudẽ, nisi inde cõsummationis accipiat firmitatẽ. Patientia est, quæ nos Deo & cõmendat et seruat: Ipsa est, quæ iram tẽperat, quæ linguam frænat, mentem gubernat, pacẽ custodit, disciplinã regit, libidinis impetũ frangit, tumoris uiolentiam comprimit, incendium simultatis extinguit,

Adam impatiens.

Cain impatiens.

Esau impatiens.

Patientiæ cõmendatio.

coërcet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet: tuetur in uirginibus beatam integritatem, in uiduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem: facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, contra iniurias & contumelias mites, docet delinquentibus citò ignoscere: si ipse delinquas, diu & multum rogare: tentationes expugnat, persecutiones tolerat, paßiones & martyria consummat. Ipsa est *quæ fidei nostræ fundamenta firmiter ponit: ipsa est quæ incrementa spei sublimiter prouehit: ipsa actum dirigit, ut tenere poßimus uiam* Christi, *dum per eius tolerãtiam gradimur: ipsa efficit, ut perseueremus filij* Dei, *dum patientiã patris imitamur.* Et *quoniam plurimos scio fratres dilectißimi, uel pondere iniuriarum ingentium, uel dolore de ijs qui aduersum se grassantur & sæuiunt, uindicare uelociter cupere, nec illud in extrema parte reticendum est, ut in istis fluctuantis mundi turbinibus, &* Iudæorum *siue gentilium & hæreticorum quoq; persecutionibns constituti, patienter expectemus* ultionis diẽ, *nec ad uindictam doloris nostri querula festinatione properemus, cum scriptum sit.* Expecta *me, dicit* Dominus, *in diem*
Soph. 3. *resurrectionis meæ in testimonium, quoniam iudicium meum est ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam.* Expectare *nos iubet* Dominus *& futuræ ultionis diem forti patientia sustinere: qui & in* Apoca-
Apoc. 22. *lypsi loquitur dicens.* Ne *signaueris uerba prophetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo est, ut & ij qui perseuerant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat adhuc: iustus autem adhuc iustior fiat, similiter & qui sanctus est, sanctior.* Ecce *uenio citò, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum facta sua.* Vnde *etiam clamantes martyres, & ad uindictam suam dolore erumpente properãtes, expectare adhuc iubentur, & temporibus consummandis implendisq; mar-*
Apoc. 6. *tyribus præbere patientiam.* Et *cum aperuisset, inquit, agnus*

quintum sigillum, uidi sub ara Dei *animas occisorum propter uerbum* Dei *& martyrium suum, & clamauerunt uoce magna, dicentes.* Quousque Domine *sanctus & uerus non indicas & uindicas sanguinem nostrum de ijs qui in terris inhabitant?* Et *datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, & dictum est eis ut requiescerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum, quiq; postea occiderentur exemplo ipsorum.* Quando *autem ueniet sanguinis iusti diuina uindicta, declarat per* Malachiam *prophetam spiritus sanctus, dicēs.* Ecce *dies* Domini *uenit ardens quasi clibanus, eruntq; alienigenæ & omnes iniqui stipula, & succendet illos adueniens dies, dicit* Dominus: *qd' item legimus in psalmis, ubi* Dei *iudicis prædicatur aduentus censuræ suæ maiestate uerendus:* Deus *manifestus ueniet,* Deus *noster, & non silebit.* Ignis *in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius procella nimia, aduocabit cœlum desursum, & terram deorsum, ut separent populum suum.* Colligite *illi iustos eius, eos qui disponunt testamentum eius in sacrificijs: & annuntiabunt cœli iustitiam eius, quoniam* Deus *iudex est.* Nam *&* Esaias *eadem prænuntiat dicēs.* Ecce *enim* Dominus *sicut ignis ueniet, et sicut procellæ currus eius, retribuere in ira uindictam: in igne enim* Domini *iudicabuntur, et gladio eius uulnerabuntur.* Et *iterum.* Dominus Deus *uirtutum prodibit & comminuet bellum, excitabit certamen, et clamabit super inimicos suos cum fortitudine:* Tacui *tacui, nunquid semper tacebo?* Quis *autē est hic qui tacuisse prius dicit, & non semper tacebit? utiq; ille, qui sicut ouis ad uictimam ductus est, & sicut agnus coràm tondente se sine uoce non aperuit os suum: utique ille, qui non clamauit, neque in plateis uox eius audita est: utique ille, qui non fuit contumax neque contradixit, cum dorsum suum poneret ad flagella, & maxillas ad palmas, faciem suam non auertit à fœditate sputorum: utique ille, qui cum accusaretur à sa*

Malach. 4.

Psal. 49.

Esa. 66.

Ibidem. 42.

Esa. 53.

cerdotibus et senioribus nihil respondit, & admirante Pilato patientissimum silentium tenuit. Hic est qui cum in passione tacuerit, in ultione postmodũ non tacebit. Hic est Deus noster, id est, non omnium, sed credentium fidelium Deus, qui cum in secundo aduentu uenerit manifestus, non silebit: nam cum in humilitate prius fuerit occultus, ueniet in potestate manifestus. Hunc expectemus iudicem fratres dilectissimi, iudicem & uindicem nostrũ, ecclesiæ suæ populum et ab initio mundi iustorũ omnium numerum secum pariter uindicaturum: qui ad uindictam suam nimiũ festinat et properat, consideret quia necdum uindicatus est ipse, qui uindicat. Pater Deus præcepit filiũ suũ adorari, & apostolus Paulus diuini præcepti memor ponit &

Philip. 2. *dicit. Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestrium, et infernorũ: & in Apocalypsi angelus Ioanni uo*

Apoc. 19. *lenti adorare se resistit et dicit: Vide ne feceris, quia conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Iesum dominum adora. Qualis dominus Iesus, & quanta patientia, ut qui in cœlis adoratur, necdum uindicetur in terris? Huius patientiam fratres dilectissimi in persecutionibus et passionibus nostris cogitemus. Huius aduentui plenum expectationis obsequiũ præbeamus. Nec defendendi ante Dominum serui irreligiosa & inuerecunda festinatione properemus. Insistamus potius et elaboremus, et toto corde uigilantes, atq; ad omnem tolerantiam stabiles dominica præcepta seruemus, ut cum illa iræ & uindictæ dies uenerit, non cum impijs & peccatoribus puniamur, sed cum iustis & Deum timentibus honoremur. Amen.*

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo quartus beati Cypriani de mortalitate, ad amorem relinquendi hãc uitam exhortans, & ostendens hoc quod sine ullo discrimine cum iniustis iusti moriuntur, non esse putãdum bonis & malis in-

teritum esse communem, quoniam ad refrigerium iusti uocantur, ad supplicium rapiuntur iniusti.

SERMO IIII. DE MORTALITATE.

Etsi apud plurimos uestrûm fratres dilectissimi mens solida est, et fides firma, et anima deuota, quæ ad præsentis mortalitatis copiam non mouetur, sed tanquã petra fortis & stabilis turbidos impetus mundi, & uiolentos seculi fluctus frangit potius, ipsa nec frangitur, & tentationibus non uincitur, sed probatur: tamẽ quia animaduerto in plebe quosdam uel imbecillitate animi, uel fidei paruitate, uel dulcedine secularis uitæ, uel sexus mollitie, uel, quod maius est, ueritatis errore minus stare fortiter, nec pectoris sui diuinum atque inuictum robur excrere, dißimulanda res non fuit nec tacenda, quò minus quantum nostra mediocritas potest, uigore pleno & sermone de dominica lectione concepto, delicatæ mentis ignauia comprimatur, & qui homo Dei & Christi esse iam cœpit, Deo & Christo dignus habeatur. Agnoscere enim se debet fratres dilectißimi, qui Deo militat, qui positus in cœlestibus castris diuina iã sperat, ut ad procellas & turbines mundi trepidatio nulla sit in nobis, nulla contatio, quando hæc uentura prædixerit Dominus, prouidæ uocis hortatu instruens & docens, & præparans atq; corroborans ecclesiæ suæ populum ad omnem tolerantiam futurorum, bella & fames, et terræmotus et pestilentias per loca singula exurgere prænuntiauit & docuit. Et ne inopinatus nos & nouus rerum infestantium metus quateret, magis ac magis in nouißimis temporibus aduersa crebrescere, antè præmonuit. Fiunt ecce quæ dicta sunt, & quando fiunt quæ antè prædicta sunt, sequentur & quæcunque promissa sunt, Domino ipso pollicente & dicente: Cum autem uideritis hæc omnia fieri, scitote quoniam in proximo est re-

Ignauia mentis qualiter cõprimenda.

Luc. 21.

gnum Dei. Regnum Dei fratres dilectißimi esse cœpit in proximo, præmiū uitæ & gaudium salutis æternæ, & perpetua lætitia & possesio paradisi nuper amissa, mundo transeunte iam ueniunt, iam terrenis cœlestia, et magna paruis, & caducis æterna succedunt. Quis hic anxietatis & solicitudinis locus est? quis inter hæc trepidus & mœstus est, nisi cui spes & fides deest? Eius est enim mortem timere, qui ad Christum nolit ire: eius est ad Christum nolle ire, qui se non credit cū Christo incipere regnare. Scriptum est enim iustum fide uiuere. Si iustus es & fide uiuis, si uere in Deum credis, cur nō cū Christo futurus, & de domini pollicitatione securus, quòd ad Christum uoceris, amplecteris, & quòd zabulo careas, gratularis?
Symeon. Symeon denique ille iustus, qui uere iustus fuit, qui fide plena Dei præcepta seruauit, cum ei diuinitus respōsum fuisset, quòd
Luc. 2. non antè moreretur, quàm Christum uidisset, & Christus infans in templum cum matre uenisset, agnouit in spiritu natum esse iam Christum, de quo sibi fuerat antè prædictum, quo uiso, sciuit citò se esse moriturū. Lætus itaq; de morte iam proxima, et de uicina accersione securus, accepit in manibus puerum, & benedicēs Deum exclamauit & dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuū: Probans scilicet & contestans tunc esse seruis Dei pacem, tunc liberam & tranquillā quietem, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portū petimus, quando expuncta hac morte ad immortalitatem uenimus. Illa est enim nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilis & firma & perpetua securitas. Cæterum quid aliud in mundo, quàm pugna aduersus diabolum quotidie geritur? quàm aduersus iacula eius & tela conflictationibus aßiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreßio est, cum carnalibus uitijs, cum illecebris secularibus aßidua, & iugis, & molesta

Vltima semp Expectāda dies homini est, diciq; btūs Ante obitū nemo supremaq; funera debet.

Hostes homīs

luctatio est. Obsessa mens hominis & undique zabuli infestatione uallata, uix occurrit singulis, uix resistit. Si auaritia pro strata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio cõtempta est, ira exasperat, inflat superbia, uinolentia inuitat, inuidia concordiã rumpit, amicitiã zelus abscindit. Cogeris maledicere, quod lex diuina prohibet: compelleris iurare quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter zabuli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit & optandum, ad Christũ subueniente uelocius morte properare, ipso instruente nos & dicente: Amen amen dico uobis, quoniam uos plorabitis & plangetis, seculũ autem gaudebit: uos tristes eritis, sed tristitia uestra in lætitiam ueniet. Quis non ad lætitiã uenire festinet? quis nõ tristitia carere optet? Quãdo autem in lætitiã ueniat nostra tristitia, Dominus denuo ipse declarat dicens: Iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudiũ uestrũ nemo tollet à uobis. Cum ergo uidere Christum gaudere sit, nec poßit eße gaudium nostrũ nisi cum uiderimus Christum, quæ cæcitas animi, quæ'ue dementia est, ama re pressuras & pœnas, & lacrymas mundi, & non festinare potius ad gaudiũ, quod nunq̃ poßit auferri? Hoc autem fit fratres dilectißimi, quia fides deest, quia nemo credit futura eße quæ promittit Deus, qui uerax est, cuius sermo credẽtib. æternus & firmus est. Si tibi uir grauis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utiq; pollicẽti fidem, nec te falli ac decipi ab eo crederes, quẽ stare in sermonibus atq; in actibus suis scires: nunc Deus tecum loquitur, & tu mẽte incredula perfidus fluctuas? Deus tibi de hoc mundo recedẽti immortalitatẽ pollicetur atq; æternitatẽ, & tu dubitas? hoc est Deũ omnino nõ nos se, hoc est Christum credẽtiũ magistrũ peccato incredulitatis offẽndere, hoc est in ecclesia constitutũ fidẽ in domo fidei non habere. Quantum prosit exire de seculo, Christus ipse salutis

Ioan. 16.

atq; utilitatis nostræ magister ostēdit, qui cum discipuli eius contristarentur, quòd se iam diceret recessurum, locutus est ad eos, dicens: Si me dilexissetis, gauderetis, quoniam ad patrem
Ioan.14. *uado: docens & ostendens, cum chari quos diligimus de seculo exeunt, gaudendum potius q̃ dolendum. Cuius rei memor*
Philipp.1. *beatus apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & uitijs carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & uenenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ Christo uocante proficisci. At enim mouet quosdam quòd æqualiter cũ gentibus nostros morbi istius ualetudo corripiat, quasi ad hoc crediderit Christianus, ut & immunis à contactu malorum, mundo & seculo feliciter perfruatur, & non omnia hîc aduersa perpessus ad futuram lætitiam reseruetur. Mouet quosdam quòd sit nobis cum cæteris mortalitas ista communis. Quid enim nobis in hoc mundo non commune cum cæteris, quandiu adhuc secundum legem primæ natiuitatis manet caro ista communis? Quoadusq; isthic in mundo sumus, cum genere humano carnis æqualitate coniungimur, spiritu separamur. Itaq; donec corruptiuum istud induat incorruptionem, & mortale hoc accipiat immortalitatē, & spiritus nos perducat ad Deum patrem, quæcunq; sunt carnis incommoda, sunt nobis cum humano genere communia. Sic cũ flatu sterili terra ieiuna est, neminem fames separat: sic cũ incursione hostili ciuitas aliqua possessa est, omnes simul captiuitas uastat. Et quando imbres nubila serena longa suspendunt, omnibus siccitas una est. Et cum nauem scopulosa saxa confringunt, nauigantibus naufraugium sine exceptione commune est. Et oculorum dolor, & impetus febrium & omnium ualetudo membrorum cum cæteris communis est nobis, quandiu portatur in seculo caro ista cõmunis. Quinimmo siqua cõ*

Carne hic æquamur, separamur spiritu

ditione, siqua lege crediderit Christianus, noscat & teneat, sciat plus sibi, quàm cæteris in seculo laborandum, cui magis sit cum diaboli impugnatione luctandum. Docet & præmonet scriptura diuina, dicens: Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Et iterum: In dolore sustine & in timore, & in humilitate patientiam habe, quoniam igne probatur aurum similiter & argentum. Sic Iob post rerum damna, post pignorum funera, uulneribus quoq; & uermibus grauiter afflictus, non uictus est, sed probatus: qui in ipsis conflictationibus suis et doloribus patientiam religiosæ mentis ostendens ait: Nudus exiui ex utero matris, nudus etiã ibo sub terram: Dominus dedit & Dominus abstulit: sicut Domino uisum est, ita et factum est, sit nomen Domini benedictum. Et cum eum uxor sua cõpelleret, ut ui doloris impatiẽs aliquid aduersus Deum querula & inuidiosa uoce loqueretur, respondit & dixit: Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Si enim bona suscepimus de manu Domini, quare mala non toleremus? In his omnibus quæ contigerunt Iob, labijs suis nihil peccauit in conspectu Domini. Itaq; illi testimonium perhibet Dominus, dicens. Animaduertisti puerũ meum Iob? nõ est similis illi quisquã in terris, homo sine querela, uerus Dei cultor. Et Tobias post opera magnifica, post misericordiæ suæ multa et gloriosa præconia, cæcitatem luminum passus, timens & benedicens Deum in aduersis, per ipsam corporis sui cladem creuit ad laudem, quem & ipsum uxor sua deprauare tentauit, dicens. Vbi sunt iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris. At ille circa timorẽ Dei stabilis & firmus, et ad omnem tolerãtiam passionis fide religionis armatus, tentationi uxoris inualidæ in dolore non cessit, sed magis Deum maiore patientia promeruit, quẽ postmodũ Raphael collaudat & dicit. Opera Dei reuelare & confiteri honorificũ est, nã quãdo orabas tu et Sara nurus tua, ego ob-

Eccle. 2.
Iob 1.
Iob 2.
Tob. 2.

tuli memoriam orationis uestræ in cõspectu claritatis Dei. Et *cum sepelires mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti & cõdidisti mortuum, et missus sum tentare te.* Et *iterum:* Me *misit* Deus *curare te, & Saram nurum tuã: ego enim sum* Raphael *unus ex septem angelis sanctis qui assistimus & conuersamur ante claritatẽ* Dei. *Hanc tolerantiam iusti semper habuerunt, hanc* Apostoli *disciplinã de* Domini *lege tenuerunt, non mussitare in aduersis, sed quæcunq; in seculo accidunt, fortiter & patienter excipere.* Cum Iudæorum *populus hinc semper offenderit, quòd aduersus* Deum *frequentius murmuraret, si-*
Nume.20. *cut testatur in* Numeris Dominus Deus, *dicens:* Desinat *murmuratio eorum à me, & non morientur.* Murmurandum *non est in aduersis, fratres dilectissimi, sed patienter & fortiter*
Psal.50. *quicquid acciderit sustinendum, cum scriptum sit: Sacrificium* Deo *spiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum* Deus
Deut.8. *non despicit: In* Deuteronomio *quoq; moneat spiritus sanctus per* Moysen *& dicat:* Dominus Deus *tuus uexabit te, & famem inijciet tibi, & cognoscetur in corde tuo si bene custodieris præcepta eius, siue non.* Et *iterũ:* Tentat *uos* Dominus Deus *uester, ut sciat si diligitis* Dominum Deum *uestrum ex*
Gen.22. *toto corde uestro, & ex tota anima uestra.* Sic Abraham Deo *placuit, qui ut* Deo *placeret, nec amitteret filium timuit, nec gerere parricidium recusauit.* Qui *filium non potes lege & sorte mortalitatis amittere, quid faceres, si filium iuberetis occidere?* Ad *omnia te facere paratum timor* Dei *et fides debet.*
Exhortatio ad patiẽtiam. *Sit licet rei familiaris amissio, sit de infestantibus morbis assidua membrorum & cruenta uexatio, sit de uxore, de liberis, de excedentibus charis funebris et tristis auulsio, non sint tibi offendicula ista, sed prælia: nec debilitẽt aut frangant* Christiani *fidem, sed potius ostendant in colluctatione uirtutẽ, cum cõtemnenda sit omnis iniuria malorum præsentium, fiducia futurorum*

turorum bonorum. Nisi præcesserit pugna, non potest esse uictoria, cum fuerit in pugnæ congreßione uictoria, tunc datur uincentibus & corona: nam gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles probatur. Delicata iactatio est, cum periculum non est: conflictatio in aduersis probatio est ueritatis. Arbor quæ alta radice fundata est, uentis incumbentibus non mouetur: & nauis quæ forti compage solidata est, pulsatur fluctibus nec foratur: & quando area fruges terit, uentos grana fortia & robusta contemnunt, inanes paleæ flatu portante rapiuntur. Sic et Apostolus Paulus, post naufragia, post flagella, post carnis & corporis multa & grauia tormenta, non uexari sed emendari se dicit in aduersis, ut dum grauius affligitur, uerius comprobetur: Datus est mihi, inquit, stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, qui me collaphizet, ut non extollar, propter qđ Dominũ ter rogaui, ut discederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Quando ergo infirmitas uel imbecillitas & uastitas aliqua grassatur, tunc uirtus nostra perficitur: tunc fides si tentata perstiterit, coronatur, sicut scriptum est. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Hoc denique inter nos & cæteros interest, qui Deum nesciunt, quòd illi in aduersis querũtur & murmurant: nos aduersa non auocant à uirtutis & fidei ueritate, sed corroborãt in dolore. Hoc quod nunc corporis uires solutus in fluxũ uenter euiscerat, quòd in faucium uulnera conceptus medullitus ignis exæstuat, quòd aßiduo uomitu intestina quatiũtur, quòd oculi ui sanguinis inardescũt, quòd quorundam pedes uel aliquæ membrorum partes contagio morbidæ putredinis amputantur, quòd per iacturas & damna corporum prorumpente languore uel debilitatur inceßus, uel auditus obstruitur, uel cæcatur aspectus, ad documentũ proficit fidei. Contra tot impetus uastitatis & mortis inconcußi animi uirtutibus congre

2.Cor.12.

Eccl.27.

di, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas, inter ruinas humani generis stare erectum, nec cum eis, quibus spes in Dominum nulla est, iacere prostratum? Gratulari magis oportet, & temporis munus amplecti, quòd dum nostram fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Christum per angustam Christi uiam pergimus, præmium uitæ & fidei ipso iudicante capiamus. Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui nõ Christi cruce & paßione censetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, ut cruciatus eius & gemitus interim differatur. Multi ex nostris in hac mortalitate moriuntur, hoc est, multi ex nostris de seculo liberantur. Mortalitas ista ut Iudæis & gentibus & Christi hostibus pestis est, ita Dei seruis salutaris excessus est. Hoc quod sine ullo discrimine generis humani cum iniustis & iusti moriuntur, non est quod putetis bonis & malis interitum esse communem. Ad refrigerium iusti uocantur, ad supplicium rapiũtur iniusti: datur uelocius tutela fidentibus, perfidis pœna. Improuidi & ingrati sumus fratres dilectißimi ad diuina beneficia, nec quid nobis cõferatur agnoscimus. Excedũt ecce in pace tutæ cum gloria sua uirgines, ueniẽtis Antichristi minas & corruptelas & lupanaria non timentes: pueri periculum lubricæ ætatis euadunt, ad continentiæ atque innocentiæ præmium feliciter perueniunt: tormẽta iam non timet delicata matrona, metum persecutionis, & manus cruciatusq; carnificis moriendi celeritate lucrata. Pauore mortalitatis & temporis accenduntur tepidi, constringuntur remißi, excitantur ignaui: desertores compelluntur, ut redeant: gentiles coguntur, ut credant: uetus fideliũ populus ad quietẽ uocatur: ad aciem recens & copiosus exercitus robore fortiore colligitur, pu-

Mors quibus timenda.

gnaturus sine metu mortis cum prælium uenerit, qui ad militiam tempore mortalitatis accedit. Quid deinde illud fratres dilectissimi, quale est, quàm pertinens, quàm necessariũ, quòd pestis ista & lues, quæ horribilis & feralis uidetur, explorat iustitias singulorum, & mentes humani generis examinat, an infirmis seruiant sani? an propinqui cognatos pie diligant? an misereantur seruorum languentium domini? an deprecantes ægros non deserant medici? an feroces uiolentiam suam comprimant? an rapaces auaritiæ furentis insatiabilem semper ardorem uel metu mortis extinguant? an ceruicem flectant superbi? an audaciam leniant improbi? an pereuntibus charis uel sic aliquid diuites largiantur & donent sine hærede morituri? Vt nihil aliud mortalitas ista contulerit, hoc Christianis & Dei seruis plurimum præstitit, quòd martyrium cœpimus libenter appetere, dum mortem discimus non timere. Exercitia sunt nobis ista, non funera, dant animo fortitudinis gloriam, contemptu mortis præparant ad coronam. Sed forte tasse aliquis opponat & dicat: Hoc me ergo in præsenti mortalitate contristat, quòd qui paratus ad confessionem fueram, & ad tolerantiam passionis toto me corde & plena uirtute deuoueram, martyrio meo priuor, dum morte præuenior. Primo in loco non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martyrium: nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere: tunc deinde Deus scrutator renum & cordis, & occultorum contemplator & cognitor uidet te, & laudat, & comprobat, & qui perspicit apud te paratam fuisse uirtutem, reddet pro uirtute mercedem. Nunquid Cain cum Deo munus offerret iam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus prouidus antè damnauit: ut illhic cogitatio mala, & perniciosa conceptio Deo prouidente, prospecta est: ita & in Dei seruis, apud quos confessio cogitatur, & martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo iudice

Obiectio.

coronatur. Aliud *est martyrio animū deesse, aliud animo de-fuisse martyrium.* Qualem *te inuenit* Deus *cum uocat, talem pariter & iudicat, cum ipse testetur & dicat:* Et *sciet omnes ecclesiæ quòd ego sum scrutator renis et cordis.* nec *enim san-guinem uestrum quærit* Deus, *sed fidem: nam nec* Abraham, *nec* I*saac,nec* Iacob *occisi sunt, & tamen fidei ac iustitiæ me-ritis honorati inter patriarchas primi esse meruerūt.* Ad *quo-rum conuiuium cōgregatur quisquis fidelis & iustus & lau-dabilis inuenitur.* Meminisse *debemus uoluntatem nos non no stram, sed* Dei *facere debere, secundum quod nos* Deus *quoti-die iußit orare.* Quàm *præposterum est, quamq; peruersum, ut cum* Dei *uoluntatē fieri postulemus, quando euocat nos & accersit de hoc mundo* Deus, *non statim uoluntatis eius impe-rio pareamus.* Hoc *nitimur & reluctamur, & peruicacium more seruorum ad conspectum* Domini *cum tristitia & mœ-rore perducimur, exeuntes isthinc neceßitatis uinculo, nō ob-sequio uolūtatis, & uolumus ab eo præmijs cœlestibus hono-rari, ad quem uenimus inuiti?* Quid *ergo rogamus & peti-mus, ut adueniat regnum cœlorum, si captiuitas terrena dele-ctat?* Quid *precibus frequenter iteratis rogamus & posci-mus, ut acceleret dies regni, si maiora desideria & uota po-tiora sunt seruire isthic diabolo, quàm regnare cum* Christo? Deniq; *ut manifestius diuinæ prouidentiæ indicia clarescerēt, quòd* Dominus *præscius futurorum suis consulat ad ueram sa lutē: cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus cō-meatum sibi precaretur, astitit deprecanti & iam penè mo-rienti iuuenis honore & maiestate uenerabilis, statu excel-sus, & clarus aspectu, & quem aßistentem sibi uix posset hu-manus aspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem ui-dere iam poterat de seculo recessurus.* Atque *ille non sine qua dam animi & uocis indignatione infremuit, & dixit:* Pati *ti-*

Qualis quis inuenitur, talis indicatur.

Visio.

metis, exire non uultis, quid faciam uobis? Increpantis uox est & monentis, qui de persecutione solicitis, de accersione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster et collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit, ut diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? didicit imo nobis remanentibus, ut dum sacerdotem qui commeatum petebat increpitum esse comperimus, quid cũctis expediat agnosceremus. Nobis quoq; ipsis minimis & externis quoties reuelatum est, quàm frequenter atq; manifeste de Dei dignatione præceptum est, ut cõtestarer assiduè, et publicè prædicarem, fratres nostros non esse lugendos accersione dominica de seculo liberatos, cum sciam non eos amitti, sed præmitti, recedentes præcedere, ut proficiscentes et nauigantes desiderari eos debere, nõ plangi: nec accipiendas esse hic atras uestes, quando illi ibi indumenta alba iam sumpserint: occasionem dandam non esse gentilibus, ut nos merito ac iure reprehendant, quòd, quos uiuere apud Deum dicimus, ut extinctos & perditos lugeamus, & fidem, quam sermone & uoce depromimus, cordis et pectoris testimonio reprobemus. Spei nostræ ac fidei præuaricatores sumus: simulata, ficta, fucata uidentur esse quæ dicimus. Nihil prodest uerbis proferre uirtutem, et factis destruere ueritatẽ. Improbat deniq; Apostolus Paulus & obiurgat & culpat, siqui contristentur in excessu suorũ: *Nolumus, inquit, ignorare uos fratres de dormiẽtibus, ut non contristemini sicut & cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quia* IESVS *mortuus est et resurrexit, sic et* Deus *eos qui dormierunt in* Christo, *adducet cum illo.* Eos contristari dicit in excessu suorum, qui spem non habent. Qui autẽ spe uiuimus, et in Deum credimus, & Christum passum esse pro nobis, et resurrexisse confidimus in Christo manẽtes, & per ipsum atq; in ipso resurgentes, quid aut ipsi recedere

Gaudendum morte potius quàm flendũ.

1. Thessa. 4.

isthinc de seculo nolumus, aut nostros recedentes quasi perditos plãgimus ac dolemus, ipso Christo domino ac Deo nostro
Ioan.11. monente & dicente: Ego sum resurrectio, qui credit in me licet moriatur, uiuet: et omnis qui uiuit et credidit in me, nõ morietur in æternum. Si in Christum credimus, fidem uerbis & promissis eius habeamus, et non moriemur in æternũ, ad Christum cum quo & uicturi & regnaturi semper sumus, læta securitate ueniamus. Quod interim morimur, ad ĩmortalitatem morte transgredimur: nec potest uita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cœlestis gratiæ dignitatem uenire citius exoptet?
Philip.3. Paulo apostolo prædicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in cœlis est, unde & dominum expectamus Iesum Christum, qui transformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Tales nos futuros & Christus dominus pollicetur, quãdo ut cum illo simus, et cum illo in æternis sedibus uiuamus, atq; in regnis cœlestibus gaudeamus, pa-
Ioan.17. trem precatur pro nobis: Pater quos mihi dedisti, uolo ut ubi ego fuero, et ipsi sint mecum, et uideant claritatẽ quam mihi dedisti prius quàm mundus fieret. Venturus ad Christi sedem, ad regnorũ cœlestium claritatem, lugere non debet nec plangere, sed potius secundum pollicitationẽ Domini, secundum fidem ueritatis, in profectione sua & translatione gaudere. Sic
Enoch Deo placuit. deniq; inuenimus & Enoch translatum esse, qui Deo placuit. Sic in Genesi testatur & loquitur scriptura diuina: Et placuit
Genesis.5. Enoch Deo, & non est inuentus postmodum, quia Deus illum transtulit. Hoc fuit placuisse in cõspectu Dei, de hac cõtagione seculi meruisse transferri. Sed et per Salomonem docet spiritus sanctus, qui Deo placeant, maturius hinc eximi et citius liberari, ne dum in isto mundo diutius immorantur, mundi con

tactibus polluantur: Raptus *est, inquit, ne malitia mutaret in-tellectum eius, placita enim erat* Deo *anima eius: propter hoc properauit educere eum de media iniquitate. Sic & in psalmis ad* Dominũ *properat spirituali fide* Deo *sua anima deuota, sicut scriptum est: Quam dilectissimæ habitationes tuæ* Deus *uirtutũ, desiderat & properat anima mea ad atria* Dei. *Eius est in mundo diu uelle manere, quẽ mũdus obiectat, quẽ seculũ blandiens atq; decipiens, illecebris terrenæ uoluptatis inuitat.* Porrò *cum mũdus oderit* Christianum, *quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris* Christũ *qui te redemit et diligit?* Ioannes *in epistola sua clamat & loquitur: & ne carnalia desideria sectantes mundum diligamus, hortatur:* Nolite, *inquit, diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Siquis dilexerit mundũ, nõ est charitas patris in illo: quia omne quod in mũdo est, cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscentia oculorũ, & ambitio seculi quæ non est à patre, sed ex cõcupiscentia mũdi, & mundus transibit et concupiscentia eius: qui autẽ fecerit uoluntatẽ* Dei, *manet in æternum, sicut &* Deus *manet in æternum.* Porrò *fratres dilectissimi, mẽte integra, fide firma, uirtute robusta, parati ad omnẽ uoluntatẽ* Dei *simus: pauore mortis excluso ĩmortalitatem quæ sequitur, cogitemus.* Hoc *nos ostendamus esse quod credimus, ut neq; charorũ lugeamus excessum: & cum accersionis propriæ dies uenerit, incunctanter & libenter ad* Dominũ *ipso uocãte ueniamus. Quod cum semper fuerit faciẽdũ* Dei *seruis, nũc fieri multo magis debet corruẽte iam mundo. & malorum infestantiũ turbinibus obsesso, ut qui cernimus cœpisse iam grauia, & scimus imminere grauiora, lucrũ maximũ cõputemus, si isthinc uelocius recedamus. Si in habitaculo tuo parietes uetustate nutarent, tecta desuper tremerẽt, domus iam fatigata, iam lassa ædificijs senectute labẽtibus, ruinã proximã minaretur, non ne omni celeritate migrares? Si te nauigãte turbida & procellosa tẽpestas fluctibus ui-*

Sap. 4.

Psal. 83.

1. Ioan 2.

uenti excitatis, prænuntiaret futura naufragia, non ne portum
Mundus mutat. uelociter peteres? Mundus ecce nutat & labitur, & ruinam
sui non iam senectute rerum, sed fine testatur: & tu non Deo gratias agis, non tibi gratularis quòd exitu maturiore subtractus, ruinis & naufragijs, & plagis imminentibus exuaris? Considerandum est fratres dilectißimi, & identidem cogitandum, renuntiasse nos mundo, & tanquam hospites & peregrinos hic interim degere. Amplectamur diem, qui aßignat singulos domicilio suo, qui nos isthinc ereptos, & laqueis secularibus exutos paradiso restituit, & regno cœlesti. Quis non peregre constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, uentum prosperum cupidius optaret, ut uelociter charos liceret amplecti? Patriam nostram paradisum computamus, parentes nostros patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, ut patriã nostram uidere, ut parentes salutare possimus? Magnus illhic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrũ, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra incolumitate solicita. Ad horum conspectum & complexũ uenire, quanta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illhic cœlestium regnorum uoluptas sine timore moriendi, & cũ æternitate uiuẽdi? quàm summa & perpetua fœlicitas? illhic Apostolorũ gloriosus chorus: illhic prophetarum exultantium numerus: illhic martyrũ innumerabilis populus, ob certaminis & paßionis uictoriam coronatus: triumphantes illhic uirgines, quæ concupiscentiam carnis & corporis continentiæ robore subegerũt: remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt, qui dominica præcepta seruantes ad cœlestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos fratres dilectißimi auida cupiditate properemus, ut cum his citò esse poßimus, ut citò ad Christum uenire contingat, optemus.

Hanc cogitationẽ noſtrã Deus uideat, hoc propoſitũ mẽtis & fidei dominus Chriſtus aſpiciat, daturus eis gloriæ ſuæ amplio ra præmia, quorum circa ſe fuerint deſideria maiora. Amen.

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo quintus eiuſdẽ de lapſis & coronatis iam martyribus uel ad uitã ſeruatis, docens Deũ familiã ſuã hoc examine ꝓbare uoluiſſe, quia traditam diui nitus diſciplinã pax lõga corruperat. Deinde multa de corpore xp̃i miracula enarrãs ad pn̄iam hortaẽ.

SERMO QVINTVS DE LAPSIS.

Ax ecce dilectiſſimi fratres eccleſiæ reddi ta eſt, & qđ difficile nuper incredulis, ac perfidis impoßibile uidebatur, ope atq; ul tione diuina ſecuritas noſtra reparata eſt. In lætitiam mentes redeunt, & tempeſtate preſſuræ ac nube diſcuſſa, tranquillitas ac ſerenitas refulſerunt. Dandæ laudes Deo, & beneficia eius ac munera cum gratiarũ actione celebranda, q̃uis agere gr̃as no ſtra uox nec in perſecutione ceſſauerit. Neq;.n. tantum inimi co licere poteſt, ut non qui Dñm toto corde, et anima, et uirtu te diligimus, benedictiones eius et laudes ſemp et ubiq; cũ glo ria prædicemus. Exoptatus uotis oĩbus dies uenit, et poſt lon gæ noctis horribilem tetramq; caliginẽ. Dei luce radiatus mũ dus eluxit. Confeſſores præconio boni nominis claros, et uirtu tis ac fidei laudibus glorioſos, lætis cõſpectibus intuemur, ſan ctis oſculis adhærentes, deſideratos diu inexplebili cupiditate cõplectimur. Adeſt militũ Chriſti cohors candida, qui pſecu tionis urgentis ferociam turbulentã ſtabili congreßione frege runt, parati ad patientiã carceris, armati ad tolerantiã mortis. repugnaſtis fortiter ſeculo, ſpectaculum glorioſum præbuiſtis Deo, ſecuturis fratribus fuiſtis exẽplo. Religioſa uox Chriſtũ locuta eſt, in quẽ ſe ſemel credidiſſe cõfeſſa ẽ. Illuſtres manus q̃

Serenitas diſcuſſa nube re fulget.

Confeſſorum cõmendatio.

non nisi diuinis operibus assueuerant, sacrificijs sacrilegis restiterunt. Sanctificata ora cœlestibus cibis post corpus & sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerunt, ab impio sceleratoq; uelamine, quo illhic uelabantur sacrificantium capita captiua, caput uestrum liberum mansit. Frons cum signo Dei pura, diaboli coronam ferre nõ potuit, coronæ se domini reseruauit. Quàm uos læto sinu excipit mater ecclesia de prælio reuertentes. Quàm beata, quàm gaudẽs portas suas aperit, ut adunatis agminibus intretis, de hoste prostrato trophæa referentes. Cum triumphantibus uiris & fœminæ ueniunt, quæ cum seculo dimicantes sexum quoq; uicerunt. Veniunt & geminata militiæ suæ gloria uirgines, & pueri annos suos uirtutibus transeuntes. Necnon & circunstantiũ cætera multitudo uestram gloriam sequitur, proximis & penè cõiunctis laudis insignibus uestigia uestra comitatur. Eadem & illis synceritas cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis præceptorum cœlestium radicibus nixos, & Euangelicis traditionibus roboratos, nõ præscripta exilia, nõ destinata tormenta, non rei familiaris damna & corporis supplicia terruerunt. Explorandæ fidei præfiniebantur dies. Sed qui seculo renũtiasse se meminit, nullum seculi diem nouit. Nec tempora terrena iam computat, qui æternitatẽ de Deo sperat. Nemo fratres nemo hanc gloriam mutilet, nemo incorruptam stantium firmitatem maligna obtrectatione debilitet, cum dies negantibus præstitutus excessit, quisquis professus intra diem non est, Christianum se esse confessus est. Primus est uictoriæ titulus, gentilium manibus apprehensum, Dominum cõfiteri. Secundus ad gloriã gradus est, cauta secessione subtractu Domino reseruari. Illa publica, hæc priuata confessio est. Ille iudicem seculi uincit, hic contentus Deo suo iudice, conscientiam puram cordis integritate custodit. Illhic fortitudo promptior, hic solicitudo securior. Ille appropinquante hora sua iam ma-

Victoriæ gradus.

turus inuentus est, hic fortasse dilatus est, qui patrimonio dere licto idcirco secesßit, quia non erat negaturus, cõfiteretur utiq; si fuisset & ipse detentus. Has martyrum cœlestes coronas, has confessorum glorias spirituales, has stantium fratrum maximas eximiasq; uirtutes mœstitia una contristat, quòd auulsam nostrorum uiscerum partem uiolentus inimicus populationis suæ strage deiecit. Quid hoc loco faciam dilectißimi fratres fluctuãs uario mẽtis æstu? Quid aut quomodo dicam? Lacrymis magis quàm uerbis opus est ad exprimendum dolorem, quo corporis nostri plaga deflenda est, quo populi aliquãdo numerosi multiplex lamẽtanda iactura est. Quis enim sic durus ac ferreus, quis sic fraternæ charitatis oblitus, qui inter suorũ multiformes ruinas & lugubres ac multo squallore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere præualeat? nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lacrymis quàm uoce depromat? Doleo fratres doleo uobiscum, nec mihi ad leniendos dolores meos integritas propria & sanitas priuata blanditur; quando plus pastor in gregis sui uulnere uulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, mœroris et funeris pondera luctuosa participo. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacẽtibus iacere me credo. Iaculis illis grassantis inimici mea mẽbra simul percussa sunt, sæuientes gladij per mea uiscera transierunt. Immunis & liber à persecutionis incursu fuisse non potest animus. In prostratis fratribus et me prostrauit affectus. Habenda tamen est fratres dilectißimi, ratio ueritatis, nec sic mentem et sensum persecutionis infestæ tenebrosa caligo debet cæcasse, ut nihil remanserit lucis et luminis, unde diuina præcepta perspici poßint. Sed cladis causa cognoscitur, & medela uulneris inuenitur, Deus probare familiã suã uoluit. Et quia traditã nobis diuinitus disciplinã pax longa corruperat, iacentẽ fidem, et penè dixerim dormientem censura cœlestis erexit: cumq; nos pro peccatis

Veritatis ratio habenda.

Fides dormiẽs censura cœlesti erigitur.

nostris amplius pati meremur, clementissimus Dominus *sic cuncta moderatus est, ut hoc omne quod gestū est, exploratio potius quàm persecutio uideretur.* Studebant *augendo patrimonio singuli, & obliti quid credentes aut sub* Apostolis *antè fecissent, aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant.* Non *in sacerdotibus religio deuota, non* * *in ministerijs fides integra, non in operibus misericordia, nō in moribus disciplina.* Corrupta *barba in uiris, in fœminis forma fucata.* Adulterati *post* Dei *manus oculi, capilli mēdacio colorati.* Ad *decipienda corda simpliciū callidæ fraudes, circumueniendis fratribus subdolæ uoluntates.* Iungere *cum infidelibus uinculum matrimonij, prostituere cum gentilibus membra* Christi. Non *iurare tantum temere, sed ad hoc etiam peierare.* Præpositos *superbo tumore contemnere, uenenato sibi ore maledicere.* Odijs *pertinacibus inuicem dissidere.* Episcopi *plurimi, quos et ornamento esse oportet cæteris et exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes negotiationis quæstuosæ nundinas aucupari.* Esurientibus *in ecclesia fratribus habere argentum largiter, uelle fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere.* Quid *non perpeti tales pro peccatis eiusmodi mereremur? cum iam pridem præmonuerit ac dixerit censura diuina:* Si *dereliquerint legem meam, et in iudicijs meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint, et præcepta mea non seruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum, et in flagellis delicta eorum.* Prænuntiata *sunt ista nobis et antè prædicta.* Sed *nos datæ legis et obseruationis immemores, id egimus per nostra peccata, ut dum* Domini *mandata contemnimus, ad correctionem delicti et probationem fidei remedijs seuerioribus ueniremus.* Nec *saltem serò cōuersi ad* Domini *timorem sumus, ut*

Inuersa oīa *ministris

Psal. 88.

hanc correctionem nostram probationemq; diuinam patienter subiremus. Ad prima statim uerba minantis inimici, maximus fratrum numerus fidem suam prodidit, nec prostratus est persecutionis impetu, sed uoluntario lapsu se ipse prostrauit. Quid, oro, inauditum, quid nouum uenerat, ut uelut incognitis atq; inopinatis rebus exortis Christi sacramentum temeritate praecipiti solueretur? Nónne haec & prophetae ante, & apostoli postmodum nuntiauerunt? Nónne iustorum pressuras, & gentilium semper iniurias pleni spiritu sancto praedicauerunt? Nónne fidem nostram semper armans & Dei seruos coelesti uoce corroborans, dicit scriptura diuina: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Nónne iram diuinae indignationis ostendens, & poenae metum praemonens denuo dicit? Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis. Et iterum Deus loquitur dicens: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Deo soli. In Euangelio quoq; postmodum Dominus in uerbis doctor, & consummator in factis, docens quid fieret, et faciẽs quodcunq; docuisset: quicquid nunc geritur et geretur, nónne antè praemonuit? Nónne & negantibus aeterna supplicia, & salutaria confitentibus praemia antè constituit? Exciderunt quibusdam, proh nefas, omnia, & de memoria recesserunt. Non expectauerunt saltem, ut interrogati negarent, ut thus accenderent apprehensi. Ante aciem multi uicti, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare idolis uiderentur inuiti. Vltro ad forum currere, ad mortem sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionẽ datam, quã semper optassent. Quot illhic à magistratibus uespera urgente dilati sunt? quot ne eorum differretur interitus etiam rogauerunt? Quam uim potest talis obtendere, qua crimen suum purget, cum uim magis ipse fecerit ut periret? Nónne quando ad Capitolium sponte uentum est,

Deut. 9.
Esa. 2.
Exodi 22.

*quando ultro ad obsequium diri facinoris accessum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt uiscera, brachia conciderunt? Non sensus obstupuit, sermo hæsit, lingua defecit? Stare illhic potuit Dei seruus, & loqui & renũtiare Christo, qui iam diabolo renuntiarat & seculo? Non ara illa, quò moriturus acceßit, rogus illi fuit? Non illi altare, quòd fœtore retro fumare ac redolere conspexerat, uelut funus & bustum uitæ suæ horrere ac fugere debebat? Quid hostiam tecũ miser, quid uictimã immolaturus uel supplicaturus imponis? Ipse ad aras hostia, uictima ipse uenisti. Immolasti illhic salutem tuam, spem tuam. Fidem tuam funestis illis ignibus concremasti. Ac multis proprius interitus satis nõ fuit. Hortamentis mutuis in exitiũ populus impulsus est, mors inuicem letali poculo propinata est. Ac nequid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus uel impositi uel attracti. Amiserunt paruuli, quod in primo statim natiuitatis exordio fuerant consecuti. Nónne illi cum iudicij dies uenerit dicent. Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Dei ad profana contagia sponte properauimus, perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas: Illi nobis ecclesiam matrem, illi patrem Deum negauerunt, ut dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude * moreremur? Nec est, proh dolor, iusta aliqua & grauis causa, quæ tantum facinus excuset. Relinquenda erat patria, & patrimonij facienda iactura. Cui enim nascenti atque morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonij sui facienda iactura est? Ut Christus non relinquatur, salutis ac sedis æternæ iactura timeatur. Clamat ecce per prophetam spiritus sanctus: Discedite, discedite, exite inde, & immundum nolite tangere. Exite de medio eius, mundamini qui fertis uasa Domini: & qui sunt uasa domini ac templum Dei, ne immundum tangere, &*

alias, caperemur.

Esa. 52.

feralibus cibis pollui uiolariq; cogantur, non exeunt de medio nec recedunt? Alibi quoque uox auditur è cœlo, præmonens quid Dei seruos facere conueniat, dicens: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorũ eius, & ne perstringaris plagis eius. Qui exit & cedit, delicti particeps nõ fit. Plagis uerò & ipse constringitur, qui socius criminis inuenitur. Et ideo Dominus in persecutione secedere & fugere mandauit, atq; ut id fieret et docuit & fecit. Nam cum corona de Dei dignatione descendat, nec poßit accipi nisi fuerit hora sumendi, quisquis in Christo manens interim cedit, non fidem denegat, sed tempus expectat. Qui autem cum non secederet cecidit, remansit negaturus. Dissimulanda fratres ueritas non est, nec uulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonij sui amor cæcus: nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ uelut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus uincula, illæ catenæ, quibus & uirtus retardata est, & fides pressa, et mens uincta, & anima præclusa: ut serpenti terram, secundum Dei sententiam deuoranti, præda & cibus fierẽt, qui terrestribus inhærerent. Et idcirco Dominus bonorũ magister, & præmonens in futurum: Si uis, inquit, perfectus esse, uade, uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & ueni sequere me. Si hoc diuites facerent, per diuitias non perirent, thesaurum in cœlo reponentes, hostem nunc & expugnatorem domesticum non haberent: esset in cœlo cor, & animus & sensus, si thesaurus esset in cœlo. Nec uinci à seculo posset, qui unde uinceretur in seculo non haberet: sequeretur Dominũ solutus & liber, ut Apostoli & sub Apostolis multi, & nonnulli sæpe fecerunt, qui & rebus suis & parentibus derelictis, indiuiduis Christo nexibus adhæserunt. Sequi autem Christum quomodo poßunt, qui patrimonij uinculo detinentur? aut quomodo cœlum petunt, & ad sublimia & alta

Apoc. 18.

Matth. 19.

conscendunt, qui terrenis cupiditatibus degrauantur? possidere se credunt, qui potius possidentur, census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Hoc tempus, hos homines Apostolus denotat, dicens. Qui autē uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas, & desideria multa, & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos præmijs ad contemptum rei familiaris inuitat? Parua hæc & exigua huius temporis damna, quibus mercedibus pensat? Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, propter regnū Dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam æternam. Quibus cognitis, & de Domini pollicētis ueritate compertis, non tantum timenda non est eiusmodi, sed et optanda iactura, ipso denuo Domino prædicante et monente. Beati eritis cum persecuti uos fuerint, & separauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini uestro ut nequā propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in cœlis. Sed tormēta postmodum uentura erant, & cruciatus graues reluctantibus imminebant. Queri de tormentis potest, qui per tormenta superatus est, & excusationem doloris obtendere, qui uictus est in dolore. Potest rogare talis, & dicere. Certare quidem fortiter uolui, & sacramenti mei memor deuotionis ac fidei arma suscepi, sed me in congreßione pugnantem cruciamenta uaria & supplicia longa uicerūt. Stetit mens stabilis, & fides fortis, & cum torquentibus pœnis immobilis diu anima luctata est, sed cum durißimi iudicis recrudescēte sæuitia iam fatigatum nunc flagella scinderent, nunc contunderent fustes, nunc equuleus extenderet, nunc ungula effoderet, nunc flamma torreret, caro

Pecuniæ mancipati.

1. Timot. 6.

Cupiditas radix malorū.

Mar. 10.

Matth. 5.

me in colluctatione deseruit, infirmitas uiscerũ cessit, nec animus sed corpus in dolore defecit. Potest citò proficere ad ueniam causa talis. Potest eiusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto & Aemilio aliquando dominus ignouit. Sic in prima congressione deuictos, uictores in secundo prælio reddidit, ut fortiores ignibus fierent, qui ignibus antè cessissent, & unde superati essent, inde superarent. Deprecabantur illi non lacrymarum miseratione, sed uulnerum, nec sola lamentabili uoce, sed laceratione corporis & dolore. Manabat pro fletibus sanguis, & pro lacrymis cruor semiustulatis uisceribus defluebat. Nunc uerò quæ uulnera ostendere uicti possunt? quas plagas hiantium uiscerum? quæ tormenta membrorum, ubi non fides congressa cecidit, sed congreßionem perfidia præuenit? Nec excusat oppreßum neceßitas criminis, ubi crimen est uoluntatis. Nec hoc eò dico, ut fratrum causas onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam cum scriptum sit, qui uos felices dicunt, in errorem uos mittunt, & semitas pedum uestrorum turbant. Qui peccãtem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilijs fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit dominus, redarguo & castigo. Sic oportet Dei sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed remedijs salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes uulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis receßibus uiscerum uirus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiendum uulnus est & secandum, & putredinibus amputatis medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem, gratias aget postmodum, cum senserit sanitatem. Emersit enim, fratres dilectißimi, nouum genus cladis, & quasi parum persecutionis procella sæuierit, accessit ad cumulum sub misericor-

Corpus non animus ĩ martyrio deficit.

Apoc. 3.

Medicus imperitus.

diæ titulo malum fallens & blanda pernicies. Contra Euangelij uigorem, contra Domini ac Dei legē temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipiētibus profutura. Nō quærunt sanitatis patientiam, nec ueram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de peccatoribus exclusa est, grauißimi extremiq; delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium uulnera, & plaga letalis altis & profundis uisceribus infixa, dißimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorū cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiamnum scelus suum faucibus & contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, cum occurrat scriptura diuina & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnē, & anima quæcunq; manducauerit ex carne salutaris sacrificij, quod est Domini, & immunditia eius super ipsum, & peribit anima illa de populo suo: Apostolus item testetur & dicat: Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum, non potestis mensæ Domini communicare & mensæ dæmoniorū. Idem cōtumacibus & peruicacibus comminetur & denūtiet, dicens: Quicūq; ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atq; contemptis, uis infertur corpori eius & sanguini eius. Plus modo in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cum Dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiā sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatā indignantis Domini & minantis, pacē putant esse, quam quidā uerbis fallacibus uenditant. Non est pax illa, sed bellum. Nec ecclesiæ iungitur qui ab Euangelio separatur. Quid iniuriam beneficium uocāt? quid impietatē uocabulo pietatis appellant? quid eis qui flere iugiter, & rogare Dn̄m suum debent, intercepto

Pax dantibus periculosa.

Leuit. 17.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

pœnitentiæ lamentatione communicare se simulant? Hoc sunt eiusmodi lapsis, quod grando frugibus, quod turbidum sydus arboribus, quod armẽtis pestilens uastitas, quod nauigijs sæua tempestas. Solatium æternæ spei adimunt, arborem à radice subuertunt, sermone morbido ad letale contagium serpunt, nauem ad scopulos, ne in portum perueniat, illidunt. Non concedit pacem facilitas ista, sed tollit: nec cõmunicationem tribuit, sed impedit ad salutem. Persecutio est hæc alia, et alia tentatio, per quam subtilis inimicus impugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria uanescat, comprimatur pectorum gemitus, statuatur fletus oculorum, ne Dominum grauiter offensum longa & plena pœnitentia deprecetur, cum scriptum sit. Memento unde cecideris, & age pœnitentiam. Nemo se fallat, nemo decipiat. Solus Dominus misereri potest. Veniã peccatis, quæ in ipsum commissa sunt, solus potest ille largiri qui peccata nostra portauit, qui pro nobis doluit, quẽ Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest maior, nec remittere aut donare indulgentia sua seruus potest, quod in dominum delicto grauiore commissum est, ne adhuc lapso & hoc accedat ad crimen, si nesciat esse prædictum: Maledictus homo qui spem habet in homine. Dominus orandus est, dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem negare se dixit, qui omne iudicium de patre solus accepit. Credimus quidem posse apud iudicem plurimum ualere martyrum merita & opera iustorum, sed cum iudicij dies uenerit, cum post occasum seculi huius & mundi ante tribunal Christi populus eius adstiterit. Cæterum si quis præpropera festinatione temerarius remißionem se cunctis dare putat posse, aut audet domini præcepta rescindere, non tantùm nihil prodest, sed & obest lapsis. Prouocasse est iram, nõ seruasse sententiam, nec misericordiam prius Dei deprecan

Apoc. 2.

Deo propriũ misereri.

Hier. 17.

Dominus orandus.

dam putare, sed cõtempto Domino *de sua facilitate præsumere. Sub ara* Dei *animæ occisorum martyrum clamant magna*
Apoc. 6. *uoce dicẽtes:* Quousq; Domine *sanctus & uerus non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? & requiescere ac patientiam adhuc tenere iubentur: & quenquam posse aliquis existimat remittendis paßim donandisq; peccatis bonum fieri contra iudicẽ uelle, aut prius quàm uindicetur, ipse alios posse defendere? Mandant aliquid martyres fieri? si iusta, si licita, si non contra ipsum dominũ à* Dei *sacerdote facienda sunt, si obtemperantis facilis & prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid martyres fieri? Sed si scripta non sunt in* Domini *lege quæ mãdant, antè est ut sciamus illos de* Deo *impetrasse, quod postulant, tunc facere quod mandant.* Neq; *enim statim uideri potest de diuina maiestate cõcessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum.* Nam *&* Moyses *pro peccatis populi petit, nec tamen peccãtibus ueniam, cum petisset, accepit:* Pre-
Exod. 32. *cor, ait,* Domine, *deliquit hic populus delictũ grande, & nunc si dimittis eis delictũ dimitte: sin autem, dele me de libro quem scripsisti.* Et *dixit* Dominus *ad* Moysen: *Siquis deliquit ante me, deleam eum de libro meo.* Ille *amicus* Dei, *ille facie ad faciem locutus cum* Deo, *quod petijt impetrare non potuit, nec* Dei *indignantis offensam sua deprecatione pacauit.* Hiere-
Hier. 1. *miam* Deus *laudat & prædicat, dicens:* Prius *quàm te formarem in utero, noui te, & prius quàm exires de uulua, sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te: & idem pro pec-*
Ibidem 7. *catis populi deprecanti frequentius & oranti:* Noli, *ait, orare pro populo hoc, & noli postulare pro eis in prece & oratione, quia non exaudiam in tempore in quo inuocabunt me, in tempore afflictionis suæ.* Quid *uerò iustius* Noe, *qui cum*
Gen. 6. *repleta esset terra peccatis, solus inuentus est iustus in terris?*
Daniel. 3. Quid *gloriosius* Daniele? Quid *ad facienda martyria in fi-*

dei firmitate robustius? in Dei dignatione felicius? qui toties & cum confligeret uicit, & cum uinceret superuixit? Quid Iob *in operibus promptius, in tentationibus fortius, in dolore patientius, in timore submißius, in fide uerius?* Nec *his tamen, si rogarent, concessurum se* Deus *dixit.* Cum *propheta* Ezechiel *pro delicto populi deprecaretur:* Terra, *inquit, quæcunque peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in eam famem, & auferam ab ea hominem & pecora.* Et *si fuerint tres uiri ij in medio eius,* Noë, Daniel, & Iob, *non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salui erunt.* Adeò *non omne quod petitur, in præiudicio petentis, sed in dantis arbitrio est.* Nec *quicquam sibi usurpat & uindicat humana sententia, nisi annuat & censura diuina.* In Euangelio Dominus *loquitur, dicens:* Qui *me confeßus fuerit coràm hominibus, & ego confitebor eum coràm patre meo qui in cœlis est.* Qui *autem me negauerit, & ego negabo eum.* Si *se negantem non negat: nec confitentem confitetur.* Non *potest* Euangelium *in parte cõsistere, & in parte nutare.* Aut *utrũq; oportet ut ualeat, aut utrũque uim ueritatis amittat.* Si *negantes rei criminis non erunt, nec confitentes præmium uirtutis accipient.* Porrò *si fides quæ uicerit, coronatur, necesse est, ut uicta perfidia puniatur.* Ita *martyres aut nihil possunt, si* Euangelium *solui potest: aut si* Euangelium *non potest solui, contra* Euangelium *facere non possunt, qui de* Euangelio *martyres fiunt.* Nemo, *fratres dilectißimi, infamet martyrũ dignitatem, nemo eorum glorias destruat, & coronas.* Manet *incorrupta fidei robur incolume, nec dicere aliqd aut facere contra* Christum *potest, cuius & spes, & fides, & uirtus, et gloria omnis in* Christo *est.* Vt *ab episcopis cõtra mandatum* Dei *fiat, autores esse nõ possunt, qui ipsi* Dei *mãdata fecerũt.* An *quisquam maior* Deo, *aut diuina bonitate clementior, qui aut infectũ ue-*

Iob. 1.
Ezech. 14.
Mar. 8.
Luc 12.
Matth. 10.

lit, quod passus est Deus *fieri, aut quasi illi minus potestatis ad protegendam ecclesiam suam fuerit, auxilio nos suo putet posse seruari? nisi hæc ignaro* Deo *gesta sunt, aut non permittente illo omnia ista ueniunt, cum doceat indociles, & admoneat immemores scriptura diuina, quæ loquitur, dicens:* Quis *dedit in direptionem* Iacob *&* Israel *eis qui prædabãtur eum? non'ne* Deus *cui peccauerunt, & nolebant in uijs eius ambulare, neq; audire legem eius?* Et *superduxit super eos iram animationis suæ.* Et *alibi testatur ac dicit:* Nunquid *non ualet manus* Dei *ut saluos faciat?* Aut *grauauit aurem ut non exaudiat? sed peccata uestra inter uos &* Deum *separãt, et propter delicta uestra auertit faciem à uobis, ne misereatur.* Delicta *potius nostra reputemus, actus nostros & animi secreta uoluentes, cõscientiæ merita põderemus.* Redeat *in cor nostrum, non ambulasse nos in uijs* Domini, *& abiecisse legẽ* Dei: *præcepta eius & monita salutaria nunquam seruare uoluisse, quid de eo boni sentias?* Quem *timorẽ fuisse apud eum, quam fidem credas, quem corrigere nec metus potuit, nec persecutio ipsa reformauit?* Alta *& erecta ceruix, nec quia cecidit, inflexa est.* Tumens *animus & superbus, nec quia uictus est, fractus est.* Iacens *stantibus, & integris uulneratus minatur, & quod non statim* Domini *corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto* Domini *sanguinẽ bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur.* Atq; *ô tuã nimiã furiose demẽtiam:* Irasceris *ei, qui abs te auertere iram* Dei *nititur: ei minaris, qui pro te* Domini *misericordiã deprecatur: qui uulnus tuũ sentit, quod ipse non sentis: qui pro te lacrymas fundit, quas ipse forsitan non fundis.* Oneras *adhuc crimen et cumulas.* Et *cum sis ipse implacabilis ad antistites dei, putas circa te dominum posse placari?* Accipe *potius & admitte quæ loquimur:* Quid *surdæ aures salutaria præcepta non audiũt, quæ monemus?* Quid *cæci oculi pœnitentiæ iter non uident, quod ostendimus?* Quid *perculsa &*

Esa.42. Esa.59. Exhortatio.

alienata mens remedia uitalia non percipit, quæ de scripturis cœlestibus & discimus & docemus? Aut si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, uel præsentibus terreantur. Ecce eorum, qui negauerunt, quæ supplicia conspicimus, quos eorum tristes exitus flemus? Nec hic esse sine pœna possunt, quamuis necdum pœnæ dies uenerit. Plectuntur interim quidam, quo cæteri corrigantur. Exempla sunt omnium, tormenta paucorum. Vnus ex his qui sponte Capitolium negaturus ascendit, postquàm Christum negauit, obmutuit. Pœna inde cœpit, unde cœpit & crimen, ut nec rogare iam posset, qui uerba ad precandam misericordiam non haberet. Alia in balneis cōstituta (hoc enim crimini eius & malis deerat, ut ad balneas statim pergeret, quæ lauacri uitalis gratiam perdidisset) illhic ab immundo spiritu immunda correpta cecidit, laniauit dentibus linguam, qua fuerat uel pasta impie uel locuta. Postquàm sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris armata est. Ipsa sui carnifex extitit, nec diu superesse postmodum potuit, doloribus uentris & uiscerum cruciata deficit. Præsente ac teste me ipso accipite quid euenerit. Parentes fortè fugientes dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum quò populus confluebat, quòd carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mistum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed facinus puella commissum tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, ut sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Sed enim puella mista cū sanctis, precis nostræ & orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis æstu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente quibus poterat indicijs cōscientiam facti in simplicibus adhuc annis rudis

Puella à demone possessa.

anima fatebatur. Vbi uerò solennibus adimpletis calicem diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere: os labijs obturantibus premere, calicem recusare. Perstitit tamen diaconus, & reluctanti licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus & uomitus. In corpore atq; ore uiolato eucharistia permanere non potuit. Sanctificatus in domini sanguine potus, de pollutis uisceribus erupit. tanta est potestas domini, tãta maiestas. Secreta tenebrarũ sub eius luce detecta sunt, sacerdotem Dei nec occulta crimina fefellerunt. Hoc circa infantem, quæ ad loquendum alienũ circa se crimen necdum habuit ætatẽ. At uerò ea quæ ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta sacrificantibus latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & uelut quædam uenena letalia intra fauces & pectus admittens, angi & anima exæstuante concludi postmodum cœpit. Et pressuram non iam persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans et tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen, quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Et cum quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et quidam alius & Miraculum. *ipse maculatus sacrificio à sacerdote celebrato, partẽ cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Dei edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit, documento unius ostẽsum est, Dominum recedere, cum negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cum gratia salutaris in cinerẽ sanctitate fugiente mutetur. Quàm multi quotidie immundis spiritibus adimplentur, quàm multi usq; ad insaniam mentis excordes dementiæ furore quatiuntur? Nec necesse est ire per exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam delictorum pœna sit uaria, quàm delin-*

quentium multitudo numerosa. Vnusquisque *consideret non quid alius passus sit, sed quid pati & ipse mereatur.* Nec *euasisse se credat, si eum interim pœna distulerit, cum timere plus debeat, quem sibi* Dei *iudicis censura seruauit: ne sibi quo minus agant pœnitentiam blandiantur, qui & si nefandis sacrificijs manus non contaminauerunt, libellis conscientiam polluerunt.* Et *illa professio denegantis contestatio est Christiani quod fuerat abnuentis, fecisse se dixit quicquid alius faciendo commisit.* Cumq; *scriptum sit:Nõ potestis duobus dominis seruire, seruiuit seculari domino qui obtẽperauit eius edicto.* Ma*gis obaudiuit humano imperio quàm* Deo. Viderit *an minore uel dedecore, uel crimine apud homines publicauerit quod admisit.* Deum *tamen iudicem subterfugere & uitare non poterit, cum dicat spiritus sanctus in psalmis:* Quod *est imperfectum meum, uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.* Et *iterum:*Homo *uidet in facie,* Deus *in corde.* Ipse *quoq;* Dominus *præmoneat & præstruat dicens:* Et *sciẽt omnes ecclesiæ quia ego sum scrutator renis & cordis.* Perspicit *ille abdita et secreta, atq; occulta cõsiderat.* Nec Dei *oculos potest aliquis euadere dicentis:*Ego Deus *approximans, et nõ* Deus *de longinquo. Si absconditus fuerit homo in abditis, ego ergo non uidebo eum?* Non'*ne cœlum & terram ego impleo?* Videt *ille corda & pectora singulorum, & iudicaturus non tantum de factis, sed & de uerbis et de cogitationibus nostris: omnium mentes uoluntatesq; conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur.* Deniq; *quando & fide maiore & timore meliore sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc uel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes* Dei *dolenter & simpliciter confitentur, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licet & modicis uulneribus exquirunt, scientes scriptum esse:* Deus *non deridetur.* Deri-

Matth. 6. Psal. 138. 1. Reg. 16. Hiere. 17. Deo omnia manifesta. Galat. 6.

deri & circumueniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi. Plus imo delinquit, qui secũdum hominem Deum cogitans, euadere se pœnam criminis credit, si non palàm crimen admisit. Christus in præceptis suis dicit: Qui confusus me fuerit, confundet eum filius hominis. Et Christianum se putat; qui Christianus esse aut confunditur, aut ueretur? Quomodo potest esse cum Christo, qui ad Christum pertinere aut erubescit, aut metuit? Minus planè peccauerit non uidendo idola, nec sub oculis circunstantis atque insultantis populi sanctitatem fidei profanando, non polluendo manus suas funestis sacrificijs, nec sceleratis cibis ora maculando. Hoc eò proficit, ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad ueniam criminis peruenire, non est tamen immunis à crimine. Nec cesset in agenda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti uidetur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso uos fratres delictum suum, dum adhuc qui deliquit in seculo est, dum admitti confeßio eius potest, dum satisfactio & remißio facta per sacerdotes apud dominum grata est. Conuertamur ad dominum mente tota, & pœnitentiam criminis ueris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur. Illi se anima prosternat. Illi mœstitia satisfaciat. Illi spes omnis incumbat. Rogare qualiter debeamus dicit ipse: Reuertimini, inquit, ad me ex toto corde uestro, simulq; & ieiunio & fletu & planctu, & scindite corda uestra & non uestimenta. Ad dominum toto corde redeamus. Iram & offensam eius ieiunijs, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus. Lamentari eum putamus, ex toto corde, ieiunijs, fletibus, planctibus dominum deprecari, qui ex primo criminis die lauacra cũ fœminis quotidie celebrat, qui epulis affluẽtibus pastus, et sagina largiore distentus, cupiditates suas postridie eructat, nec cibos suos et potus cũ pauperũ neceßitate cõmunicat?

Qui hilaris & lætus incedit, quomodo mortem suam deflet? Cumq; scriptum sit, non corrumpetis effigiem barbæ uestræ, barbam uellit & faciem suam comit. Et placere nunc cuiquam *studet, qui* Deo *displicet?* An *illa ingemiscit & plangit, cui uacat cultum pretiosæ uestis induere, nec indumentum* Christi *quod perdidit cogitare? accipere pretiosa ornamenta, & monilia elaborata, nec diuini & cœlestis ornatus damna deflere?* Tu *licet indumēta peregrina et uestes sericas induas, nuda es.* Auro *te licet & margaritis gemmisq; cōdecores, sine* Christi *decore deformis es.* Et *quæ capillos tuos inficis, uel nūc in doloribus desine.* Et *quæ nigri pulueris ductu oculorū liniamēta depingis, uel nunc lacrymis oculos tuos ablue.* Siquem *de tuis charis mortalitatis exitu pdidisses, ingemisceres dolēter & fleres, facie inculta, ueste mutata, neglecto capillo, uultu nubilo, ore deiecto indicia mœroris ostēderes.* Animā *tuā misera perdidisti, spiritualiter mortua superuiuere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare cœpisti, & non acriter plangis, non iugiter ingemiscis?* Non *te uel pudore criminis, uel continuatione lamentationis abscondis?* Ecce peiora adhuc peccandi *uulnera, ecce maiora delicta, peccasse, nec satisfacere: deliquisse, nec delicta deflere.* Ananias, Azarias, Misahel *illustres ac nobiles pueri, quò minus exomologesin* Deo *facerent, nec inter flammas & camini exæstuantis incendia quieuerunt.* Bene *sibi licet conscij, & dominum fidei ac timoris obsequio sæpe promeriti, humilitatem tamē tenere & domino satisfacere nec inter ipsa gloriosa uirtutum suarum martyria destiterunt.* Loquitur *scriptura diuina:* Stās, *inquit,* Azarias *precatus est, & aperuit os suum, et exomologesin faciebat* Deo *simul cum sodalibus suis in medio ignis.* Daniel *quoq; post fidei atq; innocentiæ suæ multiplicē gratiam, post dignationem domini circa uirtutes ac laudes suas sæpe repetitam, ieiunijs adhuc promereri* Deum *nititur, in sacco & in cinere uolutatur: exomo-*

Deformis quisq; sine Dei decore.

Daniel. 9.

Daniel. 9. *logeſin faciens dolenter & dicens:* Domine Deus *magnus & fortis,& metuendus, qui ſeruas teſtamentum & miſerationes eis qui te diligunt & conſeruant imperia tua,peccauimus, facinus admiſimus,impij fuimus,trãſgreßi ſumus,ac deſeruimus præcepta tua & iudicia tua, non audiuimus uerba puerorum tuorum prophetarũ, quæ locuti ſunt in nomine tuo ſuper reges noſtros & omnes gentes, & ſuper omnem terram.* Tibi Domine *gloria,tibi iuſtitia,nobis autem confuſio.* Hæc mites, *hæc ſimplices,hæc innocẽtes in promerenda* Dei *maieſtate fecerunt:& nunc ſatisfacere,&* Dominũ *deprecari detrectant, qui* Dominum *negauerunt? Quæſo uos fratres acquieſcite ſalubribus remedijs,conſilijs obedite melioribus, cum lacrymis noſtris ueſtras lacrymas iungite, cum noſtro gemitu ueſtros gemitus copulate.* Rogamus *uos, ut pro uobis* Deum *rogare poßimus,preces ipſas ad uos prius uertimus,quibus* Deũ *pro uobis ut miſereatur,oramus.* Agite *pœnitentiã plenã,dolentis ac lamentantis animi probate mœſtitiam: nec uos quorundam moueat aut error improuidus, aut ſtupor uanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percußi ſunt animi cæcitate, ut nec intelligant delicta, nec plangant.* Indignantis Dei *maior hæc plaga eſt,ſicut ſcriptum eſt:* Et *dedit illis* Deus *ſpiritũ*
Eſaia. 6. 2.Theſ.2. *tranſpunctionis.* Et *iterum:* D*electum ueritatis nõ receperũt, ut ſalui fierent, ac propterea mittet illis* Deus *operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, ſed ſibi placeant in iuſtitia.* Iniuſte *ſibi placentes,& tranſpunctæ mentis alienatione dementes* Dei *præcepta contemnunt, medelam uulneris negligunt, agere pœnitentiam nolũt.* Ante *admiſſum facinus improuidi,poſt facinus obſtinati:nec prius ſtabiles,nec poſtmodum ſupplices:quando debuerant ſtare, iacuerunt: quando iacere & proſternere ſe* Deo *debent,ſtare ſe opinantur.* Pacem *ſibi ultro nemine dante ſumpſerunt, falſa pollicitatione ſeducti,et apoſtatis ac perfidis*

iuncti errorē pro ueritate sumpserunt. Communicationem nō communicantium ratam ducunt, hominibus contra Deum credunt, qui cōtra homines Deo non credunt. Eiusmodi homines quantum potestis effugite, perniciosis contactibus adhærētes salubri cautione uitate. Sermo eorum sicut cancer serpit: colloquiū uelut cōtagium transilit: noxia & uenenata persuasio persecutione ipsa peius interficit: illhic superest pœnitētia quæ satisfaciat. Qui autē pœnitētiam criminis tollunt, satisfactionis uiam claudunt. Ita fit ut dum temeritate quorundam uel promittitur salus falsa, uel creditur, spes ueræ salutis adimatur. Vos uerò fratres, quorum timor in Deum pronus est, & in ruina licet animus cōstitutus mali sui memor est, pœnitētes ac dolentes peccata uestra perspicite, grauissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti uestri oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam domini, nec tamen iā ueniam uendicantes. Deus quantum patris pietate indulgens semper & bonus est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto uulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit. Putas'ne tu dominum citò posse placari, quem uerbis perfidis abnuisti, cui patrimoniū præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione uiolasti? Putas facilè eum misereri tui, quē tuum non esse dixisti? Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, uigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamētationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio uolutari & sordibus: post indumentū Christi perditum, nullum iam uelle uestitum: post diaboli cibum malle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur: quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & uictus est. Pro hoste ui-

Sermo malorum sicut cancer.

Deus misericors.

tanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possiden tibus & uendenda. Ad hoc tantum profuerit quod remansit, ut inde crimē & culpa redimatur. Incūctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam uulneris erogetur, opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est, Domino fœneretur. Sic sub Apostolis fides uiguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit: prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, et non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si ueris pœnitentiæ lamentationibus & lacrymis ingemiscat, si ad ueniam delicti sui Dñm iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit dicens: Cum conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies ubi fueris. Ezech. 33. *Et iterum: Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, quantum ut reuertatur & uiuat. Et Iohel propheta pietatem* Iohel. 2. *Dñi Dño ipso monente, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum uestrum, quoniam misericors & pius est, et patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitiam irrogatam. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Penitēti, operanti, roganti potest clementer ignoscere: potest acceptū ferre, quicquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint sacerdotes: uel siquis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius irā, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit. Dat ille arma rursum, quibus uictus armetur, reparat & corroborat uires, quibus fides instaurata uegetetur. Repetet, & certamen suū miles iterabit, in acie prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior post dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus uirtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Dño, quam contristauerat nuper, lætam faciet ecclesiam, nec iam solam Dei ueniam merebitur, sed coronam.*

ARG. SERMONIS SEQ.

Sermo sextus eiusdē de oratione dominica, scilicet, Pater noster: in quo docet qua potissimū oratione uti, & qualiter ad eā accedere, & quo gestu corporis & mō uocis cōueniat, q se Xpianū esse asserit.

SERMO SEXTVS DE oratione dominica.

Euāgelica præcepta, fratres dilectiss. nihil sunt aliud quā magisteria diuina, fundamēta ædificandæ spei, fundamēta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigēdi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentiū mētes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus uoluit & audiri: sed quāto maiora sunt quæ filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in prophetis fuit, propria uoce testatur? non iam mandans ut paretur uenienti uia, sed ipse ueniens & uiam nobis aperiens & ostendens, ut qui in tenebris mortis errātes improuidi et cæci prius fuimus, lucis gratia illuminati, iter uitæ, duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita et præcepta diuina, quibus populo suo cōsulit ad salutē, etiā orādi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit uiuere, docuit & orare, benignitate scilicet qua & cætera dare et conferre dignatus est, ut dum prece et oratione quā filius docuit, apud patrē loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horā uenire, quādo ueri adoratores adorarēt patrē in spiritu et ueritate, et impleuit qd' ante promiserat, ut q spiritū et ueritatē de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoq; eius uere et spiritaliter adoremus. Quæ enim pōt magis spiritualis esse oratio, q̄ quæ à Christo nobis data est, à quo nobis et spiritus sanctus missus est? Quæ uera magis apud patrē precatio, q̄ quæ à filio qui est ueritas, de eius ore prolata

Oratio dominica cæteris anteferenda.

est ut aliter orare, quàm docuit, nõ ignorantia sola sit, sed & Matth.15. culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei, ut traditionem uestrã statuatis. Oremus itaq; fratres dilectissimi sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem, Agnoscat pater filij sui uerba, cũ precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit et in uoce. Et cum ipsum habeamus apud patrẽ aduocatum pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri Ioan.16. uerba promamus. Nam cũ dicat, quia quodcunq; petieritis à patre in nomine meo, dabit uobis: quanto efficacius impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub cõspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo uocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita contrà congruit uerecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dominus secretè nos orare præcepit in abditis & secretis, uel semotis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, ut sciamus Deum ubique esse præsentẽ, audire omnes & uidere, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quo Hiere.23. que & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus appro ximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ergo ego non uidebo eum? Non ne cœlum Prouerb.15. & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei spe culantur bonos & malos. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, uerecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: non paßim uentilare preces nostras incõditis uocibus, nec petitionem cõmendandã modestè, Deo tumultuosa loquacitate iactare. Quia deus nõ uocis, sed cordis auditor est. Nec admonẽdus est clamoribus, qui cogitationes uidet, prouocãte Domino & dicente:

dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus uestris? & alio Luc 5.
loco: Et *scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis* Hier. 17.
& cordis. Quod Anna *in primo* Regnorũ *libro ecclesiæ ty=* Anna typus ecclesiæ.
pum portans custodit & seruat, quæ Dominum *non clamosa*
petitione, sed tacite & modeste intra ipsas pectoris latebras
precabatur. Loquebatur *prece occulta, sed manifesta fide:lo=*
quebatur nõ uoce, sed corde: quia sic sciebat Deum *audire, &*
impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter postulauit.
declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur *in corde* 1. Reg. 1.
suo, & labia eius mouebantur, & uox eius non audiebatur, et
exaudiuit eam deus. Item *legimus in psalmis, dicite in cordi=* Psal 4.
bus & in stratis uestris, & transpungimini. Per Hieremiam Hier. 29.
quoq; hæc eadem spiritus sanctus suggerit & docet, dicens:In
sensu autem tibi debet adorari deus. Adorans *autem fratres*
dilectißimi nec illud ignoret, quemadmodum in tẽplo cũ pha= Orandi adorãdiq; modus.
risæo & publicanus orauerit, non alleuatis impudenter ad cœ
lum oculis, nec manibus insolenter erectis, pectus suũ pulsans,
& peccata intus inclusa cõtestans, diuinæ misericordiæ implo
rabat auxilium. Et *cũ sibi* Pharisæus *placeret, sanctificari hic*
magis meruit, qui sic orauit, qui spem salutis non in fiducia
innocentiæ suæ posuit, cum innocẽs nemo sit, sed peccata con=
fessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus Innocẽs nemo
ignoscit. Quæ *dominus in* Euangelio *suo ponit & dicit.* Ho=
mines duo ascenderunt in templum adorare, unus pharisæus Luc. 18.
& alter publicanus. Pharisæus *cũ stetisset, talia apud se pre=*
*cabatur:*Deus *gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri ho=*
mines iniusti, raptores, adulteri, quomodo & publicanus iste:
ieiuno bis in sabbato, decimas do de omnibus quæcunq; poßi=
deo. Publicanus *autem de longinquo stabat, & neque oculos*
uolebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens:
Deus *propitius esto mihi peccatori.* Dico *uobis, descendit hic*
iustificatus magis in domũ suam, quàm ille Pharisæus. Quia Matth. 23.

omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. Quæ nos fratres dilectißimi de diuina lectione discentes, postquàm agnouimus ad orationem qualiter accedere debeamus, cognoscamus, docente domino, & quid oremus. Sic, inquit, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tentationem: sed libera nos à malo. Amen. Ante omnia pacis doctor, atque unitatis magister singulatim noluit, & priuatim precem fieri, ut quis, cum precatur, pro se tantum precetur. Non dicimus pater meus, qui in cœlis es: nec, panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantum unusquisq; delicta postulat, aut ut in tentationem non inducatur, atq; à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis, & communis oratio: & quando oramus, non pro uno, sed pro populo toto oramus, quia totus populus unum sumus. Deus pacis & concordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus uoluit, quomodo in uno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, et cum docet quomodo orauerint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse poßimus. Tunc, inquit, illi tres quasi ex uno ore hymnum canebant, & benedicebant Dominum. Loquebantur quasi ex uno ore, & nondum illos Christus orare docuerat, & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur dominum pacifica, & simplex, & spiritualis oratio: sic & apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse. Erant, inquit, perseuerantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus, & Ma-

Orandũ quid

Oratio sit cõmunis, & publica.

Dan.3.

Act.1.

ria, quæ fuerat mater IESV, *& fratribus eius. Perseuerabãt in oratione unanimes, orationis suæ & instantiam simul, & cõcordiam declarantes. Quia deus, qui inhabitare facit unanimes in domo, non admittit in diuinam & æternam domum,* Psal. 67. *nisi apud quos est unanimis oratio. Qualia autem sunt fratres dilectißimi orationis dominicæ sacramenta, quam multa, quàm magna breuiter in sermone collecta, sed in uirtute spiritualiter copiosa? ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus, atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic, ait, orate:* Pater noster qui *es in cœlis.* Matth. 6. Homo nouus renatus, *& deo suo per gratiã eius restitutus, pater primo in loco dicit, quia filius esse iã cœpit. In sua, inquit, propria uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem, ut filij dei* Ioan. 1. *fierent, qui credunt in nomine eius. Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est dei filius, hinc debet incipere, ut & gratias agat, & profiteatur se dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis* Deum: *contestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ uerba renuntiasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est: Qui dicunt patri & matri,* Deute. 33. *non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerunt.* Item Dominus *in* Euangelio *suo præcepit, ne uocemus nobis patrem* Matth. 23. *in terra, quòd sit scilicet nobis unus pater qui est in cœlis.* Et *discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit:* Matth 8. *Sine, mortui mortuos suos sepeliant: dixerat enim patrẽ suum mortuum, cum sit credentium pater uiuus.* Nec hoc *solum, fratres dilectißimi, animaduertere, & intelligere debemus, quòd appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: pater noster, id est, eorũ qui credũt, eorũ qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritualis natiuitate reparati, filij* Dei

esse cœperunt. Quæ uox etiam Iudæos perstringit, & percutit, qui Christum sibi per prophetas annuntiatū, & ad se prius missum non tantū spreuerūt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam nō possunt patrē Deū uocare, cum Dominus eos cōfundat, & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre

Ioan.8. estis, & cōcupiscētias patris uestri uultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in ueritate non stetit: quia ueritas non est in illo. Et per Esaiam prophetam Deus clamat indignans:

Esa.1. Filios genui & exaltaui: ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorē suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus me nō intellexit. Væ gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequam, filij sceleſti. Dereliquistis Dominū, & in indignationē misistis illū sanctum Israel. In quorū exprobrationē Christiani quando oramus, pater noster dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum, qui eum reliquerūt, esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorū datur, eis filiorum nomē adscribitur, eis et æternitas repromittitur, Domino ipso

Ioan.8. dicente: Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Quanta autem Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius et bonitatis ubertas, qui sic nos uoluerit orationem celebrare in cōspectu Dei, ut Deum patrē uocemus, & ut est Christus dei filius, sic & nos dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaq; fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando Deū patrem dicimus, quasi filij dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi dei templa, ut deum in nobis constet habitare. Nec degeneret actus noster à spiritu, ut qui cœlestes & spirituales esse cœpimus, non nisi spiritualia & cœlestia cogitemus, & aga-

mus, qui et ipse Deus dixit: Eos *qui clarificant me, clarifica-* 1. Reg. 2.
bo, & qui me spernit, spernetur. Beatus quoq; Apostolus in
epistola sua posuit: Non *estis uestri, empti enim estis pretio* 1. Cor. 6.
magno, clarificate & portate Deum *in corpore uestro.* Post
hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Sanctificetur
Deo, *ut sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab* nomen tuum.
eo, ut nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum *à quo* Deus
sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti Leuit. 20.
estote, quoniam ego sanctus sum: ideo petimus & rogamus,
ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo, quod esse cœpi-
mus, perseueremus: & hoc quotidie deprecamur. Opus *est*
enim nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delin- Delinquimus
quimus, delicta nostra sanctificatione aßidua repurgemus. quotidie.
Q*uæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de* Dei *dignatione con*
fertur, A*postolus prædicat, dicens:*Neq; *fornicarij, neq; ido-* 1. Cor. 6.
lis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorũ appe
titores, neq; fures, neq; fraudulenti, neq; ebriosi, neq; maledi-
ci, neq; raptores regnũ Dei *cõsequentur.* Et *hæc quidem fui-*
stis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in
nomine domini Iesu *Christi, & in spiritu* Dei *nostri.* Sancti-
ficatos nos dicit in nomine domini Iesu Christi, *& in spiritu*
Dei *nostri.* H*æc sanctificatio ut in nobis permaneat oramus,*
& quia Deus, *& iudex noster sanato à se & uiuificato com-*
minatur iam non delinquere, nequid ei deterius fiat, hanc
continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus
postulamus, ut sanctificatio & uiuificatio, quæ de Dei *gratia*
sumitur, ipsius protectione seruetur. Sequitur in oratione. Ad
ueniat regnum tuum. Regnum *etiam* Dei *repræsentari nobis*
petimus, sicuti & nomen eius, ut in nobis sanctificetur, postu-
lamus. Nam Deus *quãdo nõ regnat, aut apud eum quãdo in-*
cipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrũ *regnũ*
petimus aduenire à Deo *nobis repromissum,* Christi *sanguine*

& paßione quæsitum, ut qui in seculo antè seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur

Matth. 25. & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Potest uerò fratres dilectißimi & ipse Christus esse regnum Dei, quem uenire quotidie cupimus: cuius aduentus ut citò nobis repræsentetur, optamus. Nam cum resurrectio ipse nostra sit, qui in ipso resurgimus, sic & regnũ Dei potest ipse intelligi quia in illo regna-

Regnũ cœleste Terrestre. turi sumus. Bene autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renuntiauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum

Matth. 8. prius fuerat, exciderunt, domino manifestante & probante: Multi, inquit, uenient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum, Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illhic erit ploratio & stridor dentium. Ostendit quia antè filij regni Iudæi erant, quãdo & filij Dei esse perseuerabãt. Postquàm cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et ideo Christiani, qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, nos & ut regnum dei nobis ueniat oramus, addimus quoq; et dicimus: Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, et in terra: non ut deus faciat quod uult, sed ut nos facere poßimus, quod deus uult. Nam deo quis obsistit, quò minus quod uelit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò minus per omnia noster animus, atque actus deo obsequatur, oramus et petimus, ut fiat in nobis uoluntas dei, quæ ut fiat in nobis, opus est dei uoluntate, id est, ope eius et protectione, quia nemo suis uiribus fortis est, sed dei indulgentia et misericordia tutus est. Denique et deus infirmitatem hominis, quem portabat, ostendens ait:

Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum di= Matth. 26.
scipulis suis tribuens, ut non uoluntatem suam, sed Dei *faciãt,*
addidit, dicens: V*eruntamen non quod ego uolo, sed quod tu.*
Et *alio loco dicit:* Non *descẽdi de cœlo, ut faciam uoluntatem*
meã, sed eius qui me misit. Quòd si filius obaudiuit, ut faceret
patris uoluntatẽ, quãto magis seruus obaudire debet, ut faciat
Dei *uoluntatẽ? sicut in epistola sua* Ioãnes *quoq; ad faciendam*
Dei *uoluntatẽ hortatur & instruit, dicẽs:* Nolite *diligere mun* 1. Ioan. 2.
dum, neq; ea quæ in mundo sunt. Siquis dilexerit mundũ, non
est dilectio patris in illo. Quia omne quod in mundo est, con
cupiscentia carnis est, & concupiscẽtia oculorum, & ambitio
seculi, quæ nõ est à patre. sed ex cõcupiscentia mundi, & mun=
dus trãsibit & cõcupiscẽtia eius. Qui autẽ fecerit uoluntatem
Dei, *manet in æternum, quomodo et* Deus *manet in æternum.*
Qui in æternũ manere uolumus, Dei *qui æternus est, uolũtatẽ*
facere debemus. V*oluntas autẽ* Dei *est, quã Christus et docuit* Voluntas Dei
et fecit. Humilitas *in cõuersatione, stabilitas in fide, uerecundia*
in uerbis, in factis iustitia, in opibus misericordia, in moribus
disciplina, iniuriam facere non nosse, et factam tolerare posse,
cum fratribus pacem tenere, D*eum toto corde diligere, amare*
in illo quod pater est, timere quod Deus *est,* Christo *nihil om*
nino præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, cha
ritati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fiden
ter aßistere, quando de eius nomine & honore certamen est,
exhibere in sermone cõstantiam, qua confitemur: in quæstione
fiduciã, qua cõgredimur: in morte patientiã, qua coronamur:
hoc est cohæredem Christi *uelle esse, hoc est præceptum* Dei
facere, hoc est uoluntatem patris adimplere. Fieri *autem pe=*
timus uoluntatem Dei, *ut in cœlo & in terra, quod utrunque* Sicut in cœlo
ad consummationem nostræ uoluntatis pertinet, & salutis. & in terra.
N*am cum corpus è terra, & spiritũ poßideamus è cœlo, ipsi*
terra et cœlum sumus, & in utroq;, id est, corpore et spiritu,

Colluctatio carnis, et spiritus. ut Dei uoluntas fiat, oramus. Est enim inter carnē & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congreßio, ut non quæ uolumus ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia concupiscit: & ideo petimus impense inter duo ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, ut dum & spiritu, & carne uoluntas Dei geritur, quæ per eum renata est, anima seruetur. Quod

Galat. 5. aperte, atq; manifeste apostolus Paulus sua uoce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quæcunq; uultis ipsa faciatis. Manifesta autē sunt facta carnis, quæ sunt, adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatria, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniā qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcirco quotidianis īmo cōtinuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra uoluntatē circa nos Dei fieri: quia hæc est uoluntas Dei, ut terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant. Potest etiam sic intelligi fratres dilectißimi, ut quoniam mandat, & monet Deus etiā inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc terreni sunt, & necdum cœlestes esse cœperūt, ut & circa illos uoluntas Dei fiat, quam Christus hominē conseruando, & redintegrādo perfecit. Nam cum discipuli ab eo

Matth. 5. non iam terreni appellentur, sed sal terræ, & Apostolus pri-

1. Cor. 15. mum hominem uocet de terræ limo, secundum uerò de cœlo, merito & nos, qui esse debemus patri Deo similes, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic monente Deo oramus, & petimus, ut precem

pro omnium salute faciamus. Vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram uoluntas Dei *facta est, ut essemus de cœlo: ita & in terra, hoc est, in illis credentibus fiat uoluntas* Dei, *ut qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cœlestes ex aqua & spiritu nati*. Procedente *oratione postulamus, & dicimus:* Panem *nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod potest spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & uterque intellectus utilitate diuina proficit ad salutem*. Nam *panis uitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est: sic & panem nostrum uocamus, quia* Christus *noster, qui corpus eius contingimus, panis est*. Hunc *autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in* Christo *sumus, & eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à* Christi *corpore separemur, ipso prædicante & monente:* Ego *sum panis uitæ, qui de cœlo descendi*. Siquis *ederit de hoc pane, uiuet in æternum*. Panem *autem, quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita. Quando ergo dicit in æternum uiuere, siquis ederit de eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contrà timendum est, & orandum, ne dum quis abstentus separatur à* Christi *corpore, procul remaneat à salute, comminante ipso & dicente: nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis uitam in uobis*. Et *ideo panem nostrum, id est,* Christum *dari nobis quotidie petimus, ut qui in* Christo *manemus & uiuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus*. Potest *uerò & sic intelligi, ut qui seculo renuntiauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia spiritualis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & uictum, cum instruat dominus & dicat:* Qui *non renuntiaue*

Panẽ nostrũ quotidianũ interpretatio.

Ioan. 6.

Alia interpretatio.

Luc 14.

rit omnibus, quæ sunt eius, nõ potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundum uocem magistri sui renuntians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus uictum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur: quia & cõtrarium sibi fit, & repugnans, ut quæramus in seculo diu uiuere, qui petimus regnum Dei uelociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, firmans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, uerum neq; auferre quid possumus: Habentes itaq; exhibitionem, & tegumentum, his contenti simus. Qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, et in interitum. Radix enim omnium malorũ est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantum contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illhic esse radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta*deprædatione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantẽ, & se exuberantiũ fructuum largitate iactantem redarguit Deus, dicẽs: Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, et cui uita iam deerat, uictus abundantiam cogitabat. Contrà autem dominus perfectum, & consummatum docet fieri, qui omnibus suis uenditis, atque in usum pauperum distributis thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ paßionis imitari, qui expeditus & succinctus nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad dominũ antè præmissas ipse quoq; comi

Matth. 6.
1. Timo. 6.
Cupiditas malorum radix.
*alias, deceptione.
Luc. 12.
Matth. 19.

tatur. Ad quod ut poßit unusquisq; nostrum parare se, sic di-scit orare, et de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cum scriptum sit: Non occidit dominus *fame animam iusti.* Et iterũ: Iunior *fui & senui, & non uidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem:* Item dominus *promittat et dicat:* Nolite co-*gitare dicentes:* Quid *edemus, aut quid bibemus, aut quid ue stiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater uester quia horũ omniũ indigetis. Quærite primùm regnum & iusti tiam dei, et hæc omnia apponentur uobis. Quærentibus re-gnum et iustitiam dei, omnia promittit apponi.* Nam *cum sint dei omnia, habenti dominum nihil deerit, si deo ipse non desit,* Sic Danieli *in leonem lacu iussu regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes, et parcentes homo dei pascitur. Sic alitur* Helias *in fuga, et in solitudine coruis ministrantibus, et uolucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur.* Atque *ô humanæ malitiæ detestan-da crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiunt.* Post *hæc & pro peccatis nostris deprecamur, dicentes:* Et *remitte nobis debita nostra, sicut et nos remitti-mus debitoribus nostris. Post subsidium cibi petitur et uenia delicti, ut qui à deo pascitur, in deo uiuat, nec tantum præsen-ti & temporali uitæ, sed et æternæ consulatur, ad quam ue-nire potest, si peccata donentur: quæ debita dominus appellat, sicut in* Euangelio *suo dicit:* Remisi *tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necesse, quàm prouidenter et salu-briter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de deo petitur, con-scientiæ suæ animus recordetur.* Ne *quis sibi quasi innocens placeat, et se extollendo plus pereat, instruitur et docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique et* Ioannes *in epistola sua monet, dicens:* Si *di-*

Prouer. 10. Psal. 36. Matth. 6. Daniel. 14. 3. Reg. 17. Remitte nobis debita. Matth. 18. 1. Ioan. 1.

xerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem confeßi fuerimus peccata nostra, fidelis et iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua utrunque complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam cum rogamus. Ideo & fidelem dixit dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit, & ueniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcirco & alio in loco dicit: In qua mẽsura mensi eritis, in ea remetietur uobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitũ, cõseruo suo noluit ipsi dimittere, in carcerẽ religatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino indultũ fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore cẽsuræ suæ uigore prædixit: Cũ steteritis, inquit, ad orationẽ, remittite, siqd habetis aduersus aliquẽ, ut & pater uester qui in cœlis est, remittat peccata uobis: si autem uos non remiseritis, neq; pater uester qui in cœlis est, remittet peccata uobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cum secundum tuam sententiam iudiceris, & quod feceris hoc & ipse patiaris. Pacificos enim et cõcordes, atq; unanimes eße in domo sua Deus præcipit, et quales nos fecit natiuitate secũda, tales uult renatos perseuerare, ut qui filij dei esse cœpimus, in dei pace maneamus, & quibus spiritus unus est, unus sit & animus, & sensus: sic nec sacrificium Deus recipit. Dißidentem ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, ut pacificis precibus & Deus poßit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, et fraterna concordia,

Matth. 7.

Mar. 11.

& de unitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, ut ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic uenire cum timore Dei, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio dei talis esset, postmodum sacrificium deo factus est, ut martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam paßionem, qui & iustitiam habuerat, & pacem: tales deniq; à domino coronantur, tales in die iudicij cum domino uindicabuntur. Cæterum discordans & dißidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus, & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, ut cum deo uiuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi. Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari? Illud quoque necessariè admonet dominus, ut in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi deus antè permiserit, ut omnis timor noster & deuotio, atque obseruatiò ad deum conuertatur, cum in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur, probat scriptura diuina, quæ dicit: Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam deus in manu eius. Datur autem potestas aduersus nos malo, secundù nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædantur illum? nónne deus cui peccauerunt, & nolebant

Gen. 4.

1. Ioan. 3.

Ne nos inducas in tentationem.

4. Reg. 24.

Esaiæ 42.

in uijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ? Et iterum: *Salomone peccante, & à præceptis et à uijs* Domini *recedente sic positum est: excitauit* Dominus *satã ipsi Salomoni.* Potestas *uerò aduersus nos dupliciter datur, uel ad pœnam cum delinquimus, uel ad gloriam cum probamur: sicuti de* Iob *factum uidemus manifestante* Deo *& dicente:* Ecce *omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum caue ne tangas.* Et Dominus *in* Euangelio *loquitur tẽpore paßionis:* Nullam *haberes, inquit, aduersum me potestatem, nisi data tibi esset desuper.* Quando *autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, nequis se insolenter extollat, nequis sibi superbè, atq; arroganater aliquid assumat, nequis aut confeßionis, aut paßionis gloriam suam ducat, cum* Dominus *ipse humilitatem docẽs dixerit:* Vigilate *& orate, ne ueniatis in tentationem.* Spiritus *quidem promptus est, caro autem infirma: ut dum præcedit humilis et summissa confeßio, & datur totum* Domino, *quicquid suppliciter cum timore & honore* Dei *petitur, ipsius pietate præstetur.* Post *ista omnia in consummatione orationis uenit clausula, uniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens.* In *nouißimo enim ponimus:* Sed *libera nos à malo: comprehendentes aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mũdo molitur inimicus, à quibus potest esse fida, & firma tutela, si nos* Deus *liberet, si deprecantibus, atque implorantibus opem suam præstet.* Quando *autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet quod ultrà adhuc debeat postulari, cum semel protectionem* Dei *aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operãtur, securi stamus & tuti.* Quis *enim ei de seculo metus est, cui in seculo* Deus *tutor est?* Quid *mirũ, fratres dilectißimi, si oratio talis est, quã* Deus *docuit, qui magisterio suo omnẽ precẽ nostrã*

[Margin notes: 3. Reg. 11. — Iob 1. — Ioan. 19. — Marc. 14. — Sed libera nos à malo.]

salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam prophetam fuerat antè prædictum, cum plenus spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, et breuians in iustitia, quoniã sermonem breuitatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cum Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus uenerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui, atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessariũ, uelociter disceret. Sic cum doceret quid sit uita æterna, sacramentum uitæ magna & diuina breuitate complexus est, dicens: Hæc est autẽ uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item cum de lege & prophetis præcepta prima, & maiora decerperet: Audi, inquit, Israel, dominus Deus tuus dominus unus est. &, Diliges dominum Deum tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua: hoc est primum, & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Et iterum: Quæcunq; uolueritis ut faciant uobis homines bona, ita & uos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. Nec uerbis tantum, sed & factis Dñs orare nos docuit, ipse orans frequenter, & deprecans, & quid facere nos oporteat exẽpli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedẽs in solitudine & adorans. Et iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctãs in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctẽ iugiter uigilans continuis precibus orabat, quãto nos magis in frequẽtanda oratione debemus nõ esse uigilare? Orabat aũt Dñs, & rogabat nõ pro se: qd enim pro se innocẽs precaretur? sed pro delictis nostris, sicut et ipse declarat cũ dicit ad Petrũ: Ecce satanas expetiuit, ut uos uexa-

Esa.10. Ioan.17. Deut.6. Matth.7. Luc.9. Matth.14 Mar.6. Luc.22.

ret quomodo triticum, ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autē solum rogo, sed & pro his qui credituri sunt per uerbum ipsorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me & ego in te, ut & ipsi in nobis sint. Magna Domini propter salutem uestram benignitas pariter & pietas, ut non contentus quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium uidete quod fuerit, ut quomodo unū sunt pater & filius, sic & nos in ipsa unitate maneamus, ut hinc quoq; possit intelligi quantum delinquat, qui unitatem scindit & pacem, cum pro hoc & rogauerit Dominus, uolēs scilicet plebem suā unire, cum sciret ad regnum Dei discordiam non uenire. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, uigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo et sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo, sursum corda, ut dum respondet plebs, habemus ad Dominū, admoneatur nihil aliud se, quàm Dominū cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequēter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, ut aliud habeamus in corde, aliud in uoce, cum intentione syncera Dominū debeat non uocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari & capi ineptis cogitationibus & profanis, cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loquaris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cum te ipse nō audias? Vis esse Deū memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totū non cauere, hoc est quando oras Dominum, maiestatem Dei neglīgētia orationis offende

Ioan. 17.

Cogitatio carnalis abijcienda

Sursum corda.

offendere, hoc est uigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus, & cum dormit oculis, corde uigilare. Sicut scriptum est ex persona ecclesiæ loquētis in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum uiglat. Quapropter solicite & caute Apostolus admonet dicens: Instate orationi uigilantes in ea. Docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulans de Deo posse, quos Deus uideat in oratione uiglare. Canti.5. Coloss.4.
Orantes autem non infructuosis, nec nudis precibus ad Deum ueniamus. Inefficax petitio est, cum precatur Deū sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur: utique & sermo non habens fructum promereri Deum nō potest, qui nulla operatione fœcundus est. Et ideo scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmiū pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationē cum operatione uenięti benignus auditor est. Sic deniq; Cornelius centurio cum oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem & semper orans Deum, huic circa horam nonam oranti astitit Angelus testimoniū reddens sui operis & dicens: Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriā coràm Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael Angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificū est. Nam quando orabas ut & Sara, ego obtuli memoriam orationis uestræ in conspectu claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia nō es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abisti condidisti mortuum, & missus sum tentare te, & iterum misit me Deus curare te, & Saram nurū tuā. Ego enim sum Raphael unus ex septem Angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque Dominus admonet & docet similia Tob.12. Cornelius centurio. Act.10. Raphael Angelus.

contestans, Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte *quassatos in requiem, & omnem ✱ consignationem iniustam dissipa.* Frange *esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum uesti, & domesticos seminis tui non despicies.* Tunc *erumpet temporaneum lumen tuum, & uestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas* Dei *circũdabit te.* Tunc *exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet, ecce adsum.* Adesse *se promittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos* Dei *secundũ eius præcepta facientes, dum audiunt quod* Deus *præcepit fieri, ipsi quoq; à* Deo *merẽtur audiri.* Beatus Apostolus Paulus *in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia* Dei *dixit esse, Saturatus sum, inquit, recipiens ab* Epaphrodito *ea quæ à nobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificio accepto & placente* Deo. Nam *quando quis miseretur pauperis,* Deo *fœnerat, & qui dat minimis, deo donat, spiritualiter deo suauitatis odorem sacrificat.* In *orationibus uerò celebrãdis inuenimus obseruasse cum* Daniele *tres pueros, in fide fortes, et in captiuitate uictores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramẽto scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat.* Nam *& prima hora in tertiam ueniens, consummatum numerum trinitatis ostendit.* Itemq; *ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatẽ.* Et *quando à septima nona completur, per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iampridem spiritualiter determinãtes adoratores dei statutis & legitimis ad precẽ temporibus seruiebant, & manifesta postmodum res est, sacramentũ olim fuisse, quod antè sic iusti precabãtur.* Nam *super discipulos hora tertia descendit spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ promissionis impleuit.* Item Petrus ho

alias, cogitationem.

Philip. 4.

*ra sexta in tectum superius ascendens signo pariter & uoce Dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiā salutis admitteret, cum de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & ut redimere & uiuificare nos posset, tunc uictoriam suam paßione perfecit. Sed nobis, fratres dilectiß. præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spatia & sacramēta creuerūt. Nam & mane orandū est, ut resurrectio do*Mane orandū *mini matutina oratione celebretur, quod olim spiritus sanctus designabat in psalmis, dicens.* Rex meus & Deus meus, quoniam *ad te orabo domine mane, & exaudies uocem meā, manè aßistam tibi, & cōtemplabor te.* Et iterum per prophetam *loquitur dominus.* Diluculo *uigilabunt ad me dicentes.* Eamus Psal. 5. *& reuertamur ad dominum* Deum *nostrū. Recedente item sole ac die cessante necessariò rursum orandū est: Nā quia Christus sol uerus, & dies uerus est, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus ut super nos lux denuo ueniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiā præbiturum. Christum aūt diem dictū, in psalmis declarat spiritus sanctus. Lapis, inquit, quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à domino factus est, & est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies quem fecit dominus, ambulemus et iucūdemur in eo. Item quòd sol appellatus sit, Malachim propheta testatur, dicēs. Vobis autem qui timetis nomen domini, orietur sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quòd si in scripturis sanctis sol uerus & dies uerus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quo minus frequenter ac semper deus debeat adorari, ut qui in Christo, hoc est, in sole & in die uero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quādo mundi lege decurrēs uicibus alternis nox resoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orātibus damnum potest, quia filijs lucis & noctū dies est. Quando enim sine lumi*

Orandum uesperi. Psal. 117. Malach. 4.

ne est, cui lumen in corde est? Aut quomodo sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est,
Luc. 2. in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna uidua sine intermißione rogans semper & uigilans perseuerabat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo, ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint uel gẽtiles, qui necdũ illuminati sunt: uel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt. Nos, fratres dilectißimi, qui in Domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus quid esse accepta gratia coeperimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine, non impediamur à tenebris quas euasimus: nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritualiter et renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine uigilemus oraturi semper, & acturi gratias Deo: hic quoq; orare & gratias agere non desinamus.

D. CAECILII CYP. LIBELLVS VNVS AD FORtunatum de exhortatione martyrij, XII. capitibus distinctus, ex quibus plenius summariũ noscitur argumentum.

Esiderasti Fortunate charißime nobis, ut quoniã pressurarũ et persecutionũ põdus incumbit, et in fine atq; in consummatione mundi Antichristi tempus infestum appropinquare iam coepit, ad præparandas & corroborandas fratrum mentes de diuinis

scripturis hortamenta componerem, quibus milites Christi ad spirituale et cœleste certamen animarē. Obtemperandum fuit desiderio tuo tam necessario, ut quantum sufficit nostra mediocritas auxilio diuinæ inspirationis instructa, quasi arma ac munimēta quædam pugnaturis fratribus de præceptis diuinis promerentur. Parum est enim quod Dei plebē classico nostræ uocis erigimus, nisi credentiū fidē, ac dicatam Deo deuotamq; uirtutem diuina lectione firmemus. Quid autē potius ac maius curæ nostræ ac solicitudini congruit, quàm ut cōmissum nobis diuinitus populū et exercitum in castris cœlestibus constitutū, aduersus diaboli tela & iacula exhortationibus assiduis præparemus? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum, qui non exercitatus in campo prius fuerit. Aut qui agonisticā corona quærit adipisci, in stadio coronabitur, nisi usum et peritiam uiriū antè meditetur. Aduersarius uetus est et hostis antiquus, cū quo prælium gerimus. Sex millia annorū plenè cōplentur, ex quo hominē diabolus impugnat. Omnia iam genera tentandi et artes atq; insidias deijciendi usu ipso uetustatis edidicit. Si imparatū inuenerit Christi militē, si rudem, si non solicitū ac toto corde uigilantē, circūuenit nesciū, fallit incautum, decipit imperitū. Si uerò quis dominica præcepta custodiens et fortiter Christo adhærens contra eum steterit, uincatur necesse est, quia Christus quē confitetur inuictus est. Ac ne in longū sermonē meum extenderem, frater charissime, et audientē uel legentem styli latioris copia fatigarem, cōpendium feci, ut propositis titulis quos quis et nosse debeat et tenere, capitula dominica subnecterem, et id quod proposueram diuinæ lectionis autoritate solidarē, ut non tam tractatum meū uidear tibi misisse, quàm materiam tractantibus præbuisse, quæ res in usum singulis proficit utilitate multorū. Nam si confectam et paratā iam uestem darem, uestis esset mea, qua alius uteretur, & forsan non pro habitudine staturæ et corporis res alteri

Miles inexercitatus bello inutilis.

Diabolus longo usu doctus

Christi miles inuictus.

facta minus cõgruens haberetur. Nunc *uero de agno, per quẽ redempti ac uiuificati sumus, lanam ipsam et purpuram misi, quam cum acceperis, tunicã tibi pro uoluntate cõficies, et plus ut in domestica tua atque in propria ueste lætaberis: et cæteris quoque ut conficere et ipsi pro arbitrio suo poßint, quod misimus exhibebis, ut uetere illa nuditate contecta perferant omnes induměta* Christi, *cœlestis gratiæ sanctificatione uestiti.* Necnon *et illud consilium, frater charißime, utile et salubre prospexi, in exhortatione tam necessaria, quæ martyres faciat, amputandas esse uerborum nostrorum moras et tarditates, atq; ambages sermonis humani subtrahendas, ponẽda illa sola, quæ* Deus *loquitur, quibus seruos suos ad martyriũ Christus hortatur.* Præcepta *ipsa diuina uelut arma pugnantibus suggerenda sunt.* Illa *sint militaris tubæ hortamenta, illa pugnantibus classica.* Inde *aures erigantur, inde instruantur mentes, inde & animi et corporis uires ad omnẽ paßionis tolerantiam roborentur.* Nos *enim qui domino permittente primum baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparemus, insinuantes et docentes hoc esse baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius, baptisma in quo* Angeli *baptizant, et in quo* Deus *et* Christus *eius exultant, baptisma post quod nemo iam peccat, baptisma quod fidei nostræ increměta consummat, baptisma quod nos de mundo recedentes statim* Deo *copulat.* In *aquæ baptismo percipitur peccatorum remissa, in sanguinis corona uirtutum.* Amplectenda *res est et optanda, et omniũ postulationum nostrarum precibus expetenda, ut qui serui* Dei *sumus, simus et amici.*

Præcepta Dei arma christianorum.

Baptisma.

CAPVT PRIMVM.

IN *exhortandis itaq; ac preparãdis fratribus nostris, et fidei ac uirtutis firmitate ad præconium dominicæ cõfeßionis, atq; ad prælium persecutionis et paßionis armãdis, primo in loco dicen-*

dum est, idola deos non esse, quæ sibi homo facit. Neque enim *quæ fiũt, factore suo et fabricatore maiora sunt, aut protegere & seruare quenquã possunt quæ ipsa de templis suis pereunt, nisi ab homine seruentur. Sed nec elementa colenda esse, quæ homini secundũ dispositionẽ & præceptũ* Dei *seruiũt.* II.

Destructis idolis & elementorum ratione monstrata, ostendendum dominum solum colendum esse. III.

Tunc addendum quæ comminatio Dei *sit aduersus eos, qui idolis sacrificant.* IIII.

Præterea docendum non facile ignoscere Deum *idololatris.* V.

Et *q̃ sic idololatriæ indignetur* Deus, *ut præceperit etiam eos interfici, qui sacrificare et seruire idolis suaserint.* VI.

Subiungendum post hæc q̃ redempti ac uiuificati Christi *sanguine nihil* Christo *præponere debeamus, quia nec ille qcquam nobis præposuerit, & ille propter nos mala bonis prætulerit, paupertatem diuitijs, seruitutem dominationi, mortem immortalitati.* Nos *contrà in paßionibus nostris paupertati seculari, paradisi diuitias & delicias præferamus, dominatum et regnum æternum temporariæ seruituti, immortalitatem morti,* Deum & Christum *diabolo &* Antichristo. VII.

Insinuandum quoque, ne erepti de faucibus diaboli & de laqueis seculi liberati, si in angustijs & pressuris esse cœperint, egredi denuo ad seculum uelint & perdant quod euaserint. VIII.

Insistendum potius esse & perseuerandum in fide & ueritate, & cœlestis ac spiritalis gratiæ consummatione, ut ad palmam & coronam poßit perueniri. IX.

Ad hoc enim pressuras et ꝑsecutiones fieri ut ꝓbemur. X.

Nec timendas esse iniurias, & pugnas persecutionum, quia maior est Dominus *ad protegendum, quàm diabolus ad impugnandum.* XI.

Ac ne expauescat aliquis et cõturbetur ad pressuras et persecutiones, quas patimur in isto mundo, probandum antè prædictum esse, q̃ nos mundus odio habiturus esset, & q̃ persecutiones aduersum nos excitaret, ut ex hoc ipso quod hæc fiant, manifesta sit fides diuinæ pollicitationis in mercedibus et præmijs postmodum secuturis. Nec nouum quid accidat Christianis quando ab initio mundi boni laborauerint, et oppreßi atq; occisi sint iusti ab iniustis. XII.

In nouißima parte ponendum est, quæ spes et quæ merces maneat iustos et martyres post conflictationes huius temporis & paßionis: & q̃ plus accepturi simus in paßionis remuneratione, quàm quod hic sustinemus in ipsa paßione.

CAPITVLVM PRIMVM.

Vod idola dij non sint, & q̃ nec elementa uice Dei *colenda sint, in psalmo. cxiij. Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominum.* Os *habent et non loquentur, oculos habent et non uident. Aures habent & non audiunt, neq; enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant homines qui faciunt ea.* Item *in Sapientia Salomonis:* Omnia *idola nationum æstimauerunt deos, quibus neq; oculorum usus est ad uidendum, neq; aures ad percipiendum spiritum, neq; aures ad audiendum, nec digiti in manibus ad tranctandum, sed et pedes eorum pigri ad ambulandum.* Homo *enim fecit illos, et qui spiritum mutuatus est finxit illos.* Nemo *aũt sibi similem homo poterit* Deum *fingere: cum sit enim mortalis, mortuũ fingit manibus iniquis.* Me*lior aũt ipse ijs quos colit, quoniam ipse quidem uixit, illi nunquã.* Item *in* Exodo: *Nõ facies tibi idolum, nec cuiusquam similitudinem.* Item *apud Salomonem de elementis: Neq; opera attendentes agnouerũt quis esset artifex, sed aut ignẽ, aut spiritum, aut citatũ aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiã aquam,*

Psal. 113. Sap. 15. Exod. 20. Sap. 13.

aut solem, et lunam deos putauerunt. Quorum si propter spe ciem hoc æstimauerũt, sciant quanto ijs Dñs sit speciosior: aut si uirtutes et opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis, quo niam qui hic constituit fortia fortior est illis. II.

Quòd Deus *solus colendus sit, in* Deuteronomio: *domi- num* Deum *tuũ adorabis, et illi soli seruies.* Item in Exod. Non *erunt tibi dij alij absq; me.* Item *illhic:* V*idete quia ego sum, & non est* Deus *præter me.* Ego *interimam et uiuere faciam, percutiam & ego sanabo, & non est qui eripiat de manibus meis.* Item in Apocalypsi: Et *uidi alium* Angelum *uolantem in medio cœli, habentem* Euangelium *æternum, ut annuntiaret su per terram, & super omnes nationes, & tribus, et linguas, et dicentem uoce magna:* Metuite *potius* Deum, *& date illi clari tatem, quoniam uenit hora iudicij eius, & adorate eum qui fe cit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Sic *et do minus in euangelio commemorationem facit primi & secundi præcepti dicẽs:* Audi Israël, *dominus* Deus *tuus dominus unus est:* Et *diliges dominum* Deum *tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota uirtute tua.* Hoc *primum & secun- dum simile huic:* Diliges *proximum tuum tanquam te.* In *his duobus mãdatis tota lex pendet & prophetæ.* Et *iterum:* Hæc *est autem uita æterna, ut cognoscant te solum uerum* Deum: *et quem misisti* Iesum Christum. III.

Deut. 32. Exod. 20. Deut. 6. Apoc. 14. Matth. 22. Ioan. 17.

Quæ cõminatio Dei *sit aduersus eos qui idolis sacrificant: in* Exodo: *Sacrificans dijs eradicabitur, nisi* Deo *soli.* Item in Deuteronomio: *Sacrificauerunt dæmonijs & non* Deo. Item *apud* Esaiam: Adorauerunt *eos quos fecerunt digiti eorum, & curuatus est homo, & humiliatus est uir, & non laxabo illis.* Et *iterum:* Illis *fudistis libamina, & illis imposuistis sacri ficia.* Super *hæc non indignabor dicit dominus?* Item Hiere- *mias:* Nolite *ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, & ne adoraueritis eos, & ne incitetis me in operibus manuũ ue-*

Exod. 22. Deut. 32. Esa. 2. Hiere. 7.

Apoc.14. *strarum ad desperdendos uos.* Item in Apocalypsi: *Siquis adorat bestiam & imaginem eius, & accipiet notam in fronte sua aut in manu, bibet & ipse de uino iræ* Dei *misto in poculo iræ eius, & punietur igne & sulphure sub oculis sanctorum* Angelorum, *& sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in secula seculorum ascendet.* Nec *habebunt requiem die ac nocte, quicunque adorauerint bestiam & imaginem eius.* IIII.

Exod.32. *Non facilè ignoscere* Deum *idololatris.* Moyses *in* Exodo *pro populo rogat nec impetrat.* Precor, *ait*, Domine, *deliquit hic populus delictum grande: fecerunt sibi deos aureos, & nunc si dimittis illis delictum grande, dimitte: sin autem, sine me, et dele de libro quem scripsisti.* Et *dixit* Dominus *ad* Moysen. *Siquis delinquit ante me, deleam eum de libro meo.* Item *cum* Hieremias *pro populo deprecaretur,* Dominus *ad eum* Hiere.7. *loquitur, dicens:* Et *tu noli orare prò populo hoc, & noli postulare prò ipsis in prece et oratione, quia nō exaudiam illum in tempore quo inuocabunt me, in tēpore afflictionis suæ.* Eze*chiel quoque hanc eandem denuntiat indignationem de eis qui* Ezech.14. *in* Deum *delinquunt.* Et *fuit, inquit, uerbum* Domini *ad me dicens:* Fili *hominis, terra quæcūq; peccauerit mihi, ut delictum delinquat, extendam manum meam super eam, & obteram stabilimentum panis, & immittam in ea famem, & auferam de ea hominem & pecora.* Et *si fuerint tres uiri in medio eius,* Noë, D*aniel, &* Iob, *non liberabunt filios neq; filias, ipsi soli* 1.Reg.2. *salui erunt.* Item *in* Regum *primo libro. Si delinquendo peccet uir aduersus uirum, orabunt pro eo* Dominum. *Si autem in* Deum *peccet homo, quis orabit pro eo?* V.

Quòd sic idololatriæ indignetur Deus, *ut præceperit etiā eos interfici, qui sacrificare et seruire idolis suaserint,* In Deu- Deute.13. *teronomio: Quòd si rogauerit te frater tuus, aut filius tuus, aut filia tua, aut uxor tua, quæ est in sinu tuo, aut amicus*

tuus, qui æqualis est animæ tuæ, latenter dicẽs: Eamus et *seruiamus dijs alienis, dijs gentium: non consenties ei, & non exaudies eum, & non parcet oculus tuus super eum, & non celabis eum, & annuntians annuntiabis de illo.* Manus *tua erit super eum in primis interficere eum, et manus omnis populi postremo, et lapidabunt eum et morietur, quoniam quæsiuit auertere te à domino* Deo *tuo.* Et *iterum loquitur dominus et dicit:* Nec *ciuitati parcendum etiam si uniuersa consenserit ad idololatriam: aut si audieris in una ex ciuitatibus quas dominus* Deus *tuus dabit tibi inhabitare te illhic, dicentes.* Eamus *& seruiamus dijs alienis, quos non nosti.* Interficiens *eos necabis omnes qui sunt in ciuitate cæde gladij, & incendes ciuitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum.* Non *reædificabitur etiam nunc ut auertatur* Deus *ab indignatione iræ suæ.* Et *dabit tibi misericordiam & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris uocem domini* Dei *tui, & obseruaueris præcepta eius.* Cuius *præcepti & uigoris* 1. Mathab.2. *memor* Mathathias *interfecit eum qui ad aram sacrificaturus accesserat.* Quòd *si ante aduentum* Christi *circa* Deum *colendum, & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum* Christi *seruanda sunt, cum ille ueniens non uerbis tantum nos hortatus sit, sed & factis, post omnes iniurias et contumelias passus quoq; et crucifixus, ut nos pati & mori exemplo suo doceret, ut nulla sit homini excusatio pro se non patienti, cum passus sit ille pro nobis, & cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unumquenque debere?* Et *ideo in* Euangelio *comminatur & dicit:* Quicunque *confessus me fuerit coràm hominibus, & ego confitebor eum coràm patre meo qui est in cœlis:* Matth.10. Qui *autem negauerit me coràm hominibus, & ego negabo eum coràm patre meo qui est in cœlis.* Item *apostolus* Paulus. Si *enim commorimur, inquit, et conuiuemus.* Si *toleramus &* 2. Timo.2.

conregnabimus. Si negamus, & ipse negabit nos. Item Ioannes:
1.Ioan.2. Qui negat filium, nec patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet. Vnde nos ad contemptum mortis hortatur dominus & corroborat, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest animam & corpus occidere in gehennam. Et iterum:
Ioan.12. Qui amat animã suam, perdet eam, & qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternam conseruabit illam. VI.

Quòd redempti et uiuificati Christi sanguine nihil Christo præponere debeamus: In Euangelio dominus loquitur & dicit:
Matth 10. Qui diligit patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus: Et qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus.
Deut.33. Sic & in Deuteronomio scriptum est: Qui dicunt patri aut matri, non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, et testamentum tuum seruauerunt.
Roma.8. Item apostolus Paulus: Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi, pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est:
Psal. 43. Quia propter te occidimur tota die, æstimati sumus ut oues uictimæ, sed in his omnibus superamus, ꝑpter eum qui nos dilexit. Et iterum:
1.Cor.6. Nõ estis uestri, empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore uestro. Et iterũ: Pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.
2.Cor.5. VII.

Ereptos de faucibus diaboli & de laqueis seculi liberatos non debere denuo ad seculum reuerti, ne perdant quod euaserint: In Exodo Iudaicus populus ad umbram nostri & imaginem præfiguratus, cum Deo tutore & uindice euasisset Pharaonis atq; Aegypti, id est, diaboli & seculi durissimam seruitutem, circa Deum perfidus & ingratus, aduersus Moysen

mussitat, respiciens solitudinis ac laboris incommoda, & non intelligens libertatis ac salutis beneficia diuina, reuerti quaerit ad Aegyptum, hoc est, ad seculi seruitutem, unde fuerat abstractus, cum magis fidere in Deum *deberet & credere, quoniam qui à diabolo & seculo liberauit populum suum, proteget liberatum: Quid hoc nobis, inquiunt, fecisti eijciendo nos* Exod. 14. *de* Aegypto? Melius *erat nobis seruire* Aegyptijs, *quàm mori in solitudine hac. Et dixit* Moyses *ad populum: State fidentes & uidete salutem quae est à* Domino, *quam nobis faciet hodie.* Dominus *ipse pugnabit pro uobis & uos tacebitis. Quod nos admonens in* Euangelio *suo* Dominus *& docens ne ad zabulum rursus & ad seculum quibus renuntiauimus & unde euasimus, reuertamur, dicit:* Nemo *retro attendens & superponēs manum suam in aratrum aptus est regno* Luc. 9. & 17 Dei. *Et qui in agro est, non reuertatur retro.* Memores *estote uxoris* Loth. Ac *nequis aliqua uel cupiditate rerum uel suorum dulcedine retardetur, quo minus* Christum *sequatur addidit & dicit:* Qui *non renuntiat omnibus quae sunt eius, non potest meus esse discipulus.* VIII.

Insistendum esse & perseuerandum in fide & uirtute, & coelestis & spiritualis gratiae consummatione, ut ad palmam & ad coronam posit perueniri: In Paralipomenon: Dominus *uobiscum est, quandiu & uos estis cum ipso. Si autem dereliqueritis eum, derelinquet uos.* Item *apud* Ezechielem: *Iustitia iusti non liberabit eum in quacunque die exerrauerit.* Item 2. Paral. 15. Ezech. 33. Dominus *in* Euangelio *loquitur & dicit.* Qui *perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit.* Et *iterum: Si manseritis in uerbo meo, uerè discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.* Praemonens *quoq; nos semper paratos esse debere, & expeditos in procinctu firmiter stare, adiecit & dicit: Sint lumbi uestri praecincti, & lucernae ardentes, & uos similes hominibus expectantibus* Dominum *suum quando re-* Matth. 10. Ioan. 8. Luc. 12.

uertatur à nuptijs, ut cum uenerit & pulsauerit aperiant ei. Felices serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Item beatus Apostolus ut fides nostra proficiat & crescat, & ad summa perueniat hortatur, dicens: Nescitis quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamē accipit coronam? Sic currite ut apprehendatis. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et iterum: Nemo militans Deo, implicat se molestijs secularibus, ut possit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit quis non coronabitur, nisi legitimè pugnauerit. Et iterū: Oro autem uos fratres per misericordiam Dei, ut constituatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentē, & ne configuremini seculo huic, sed transformemini in renouatione spiritus ad probandum quæ sit uoluntas Dei bona, & placens & perfecta. Et iterum: Sumus filij Dei: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Siquidem cōpatiamur ut & commagnificemur. In Apocalypsi eadem loquitur diuinæ prædicationis hortatio, dicēs: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod exemplum perseuerandi & permanendi designatur in Exodo: ubi Moyses ad superandum Amalech, qui figuram portat diaboli, in signo & sacramento crucis alleuat supinas manus. Nec uincere aduersarium potuit, nisi postquàm stabilis in signo alleuatis iugiter manibus perseuerauit. Et factum est, inquit, cum leuabat Moyses manus, præualebat Israel. Vbi autem submiserat manus, inualescebat Amalech. Et accepto lapide supposuerūt sub eo, & sedebat super eum. Et Aaron & Vr sustentabant manus eius hinc & inde, et factæ sunt manus Moysi stabiles usq; in occasum solis. Et fugauit Iesus Amalech & omnem populum eius. Et dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc, ut sit in memoria, in libro, & da in aures Iesu, quoniam deletione delebo memoriam Amalech sub cœlo.

1. Cor. 9.
2. Tim. 2.
Rom. 12.
Roma. 8.
Apoc. 3.
Amalech figura diaboli.
Exod. 17.

Ad hoc enim pressuras & persecutiones fieri ut probe=mur: in Deuteronomio: Tentat *uos* Dominus Deus *uester, ut sciat si diligitis eum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra, & ex tota uirtute uestra.* Et iterum apud Salomonem: Deut.13.
Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribu=lationis. Paulus quoq; *paria testatur, ac loquitur, dicens:* Glo=riamur *in spe claritatis* Dei. *Non solum autem, sed & gloria=mur in pressuris, scientes quoniam pressura tolerantiam ope=ratur, tolerantia autem probationē, probatio autem spem, spes autē non confunditur, quia dilectio* Dei *diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.* Et Petrus in *epistola sua ponit, & dicit:* Chariſsimi *nolite mirari ardorem accidentē uobis, qui ad tentationem uestram fit, nec excidatis tanquam nouum aliquid uobis contingat. Sed quotiescunq; cō=municatis* Christi *paßionibus, per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si impro=peratur uobis in nomine* Christi, *beati estis, quia maiestatis & uirtutis* Domini *nomen requiescit in uobis, quod quidem per illos blasphematur, per nos autem honoratur.* X.
Eccl.27.
Roma.5.
1.Pet.4.

Timendas non esse iniurias & pœnas persecutionum, & ne expauescat quis ad pressuras & persecutiones quas pa=titur in hoc mundo, quia maior est Dominus *ad protegēdum, quàm zabulus ad impugnandum.* Ioannes *in epistola sua po=nit & dicit:* Maior *est qui in uobis est quàm qui in isto mun=do.* Item *in* Psalmo: Non *metuam quid mihi faciat homo,* Do=minus *mihi auxiliator est.* Et *iterum:* Isti *in equis, nos autem in nomine* Domini Dei *nostri magnificabimus.* Ipsi *obligati sunt & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus.* Et *adhuc fortius docens & ostendens spiritus sanctus ca=stra zabuli non timenda, & si bellum nobis hostis indixe=rit, in ipso magis bello spem nostram consistere, & congres=sione illa iustos ad diuinæ sedis & salutis æternæ præmium*
1.Ioan.4.
Psal.117.
& 19.

Psal.26. peruenire, in psalmo ponit & dicit: Si directa in me fuerint castra, non timebit cor meum. Et si exurrexerit super me bellum, in illud ego sperabo. Vnam petij à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini per omnes dies uitæ meæ. Item in Exodo declarat scriptura diuina pressuris multiplicari nos potius & augeri dicens: Quantoq; eos deprimebant, tanto plures fiebant & inualescebant magis. Et in Apocalypsi protectio diuina promittitur in paßionibus nostris: Nihil, inquit, horum timeas, quæ passurus es. Nec alius securitatem nobis pollicetur & protectionem, quàm qui & per Esaiam prophetam loquitur dicens: Noli timere quia ego te redemi, & uocaui te in nomine tuo, meus es tu. Et si pertransieris per aquam, tecum sum, & flumina te non inundabunt. Et si pertransieris per ignem, ignis non comburet te, quoniam ego Dominus Deus tuus sum, qui te saluum facio. Qui & in Euangelio promittit auxilium diuinum Dei seruis in persecutionibus non defuturum, dicens: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini: Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum. Ponite in cordibus uestris non præmeditari excusare, ego enim dabo uobis os & sapientiam, cui non poterũt resistere aduersarij uestri. Sic & in Exodo ad Moysem contantem & ad populum trepidantem Deus loquitur dicens. Quis dedit os homini? & quis fecit mutum? & quis surdum? & quis uidentem & cæcum? non ne ego Dominus Deus? Et nunc perge, & ego aperiam os tuum, & instruam te quid loquaris. Nec difficile est Deo aperire os hominis deuoti sibi, & confessori suo inspirare constantiam & fiduciam loquendi, qui in Numeris aduersus Balaam prophetam etiam asinam fecit loqui. Quare in persecutionibus nemo cogitet quod periculum diabolus importet, sed consideret quod auxilium

Marginal references: Exodi 1. Apoc.2. Esa.43. Math.10. Mar.13. Luc.21. Exod.4. Num.22 2.Pet.2.

lium Deus præstet, nec mentem labefaciat humana infestatio, sed corroboret fidē diuina protectio, quādo unusquisq; secundum dominica promissa & fidei suæ merita tātum accipiat de Dei ope, quantum se credit accipere, nec sit quod omnipotens præstare non poßit, nisi accipiētis fides caduca defecerit. XI.

Antè prædictū esse quòd nos mundus odio habiturus esset, & quòd persecutiones aduersus nos excitaret, & quòd nihil nouum Christianis accidat, cum ab initio mundi boni laborauerint, & oppreßi atque occisi sint iusti ab iniustis, Dominus in Euangelio præmonet & prænuntiat, dicens: Si mundus uos odit, scitote quoniā me primo odijt. Si de mūdo essetis, mūdus quod suum esset, amaret. Sed quia de mundo non estis, & ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote sermonis quem dixi uobis: Nō est seruus maior domino suo, Si me persecuti sunt, & uos persequētur. Et iterum: Veniet hora ut omnis qui uos occiderit, putet se officiū Deo facere. Sed hoc facient, quoniam non cognouerunt patrē neque me. Hæc autem locutus sum uobis, ut cum uenerit hora, eorū memores sitis, quia ego dixi uobis. Et iterum: Amen amen dico uobis, quia plorabitis & plangetis, seculū autem gaudebit: uos tristes eritis, sed tristitia uestra in lætitiam ueniet. Et iterum: Hæc locutus sum uobis, ut in me pacē habeatis, in seculo autē presuram. Sed fidite quoniam ego uici seculum. Et iterū cum à discipulis suis interrogaretur de signo aduentus sui & cōsummationis mundi, respondit & dixit: Cauete nequis uos fallat, multi enim uenient in nomine meo dicētes: Ego sum Christus: & multos fallent. Incipietis autē audire bella & auditus bellorū, uidete, nolite tumultuari: oportet enim hæc fieri, sed nōdum est finis. Exurget autē gens super gentem, & regnum super regnū, & erunt fames & terræmotus & pestilentiæ per loca. Omnia autē ista initia parturitionum sunt. Tunc tradent uos in tribulationē & interficient uos, et eritis odibiles omni-

Ioan. 15. Ioan. 16. Luc. 21. Mar. 13. Matth. 24.

bus gentibus propter nomem meum. Et tunc scandalizabuntur multi, & se inuicem tradent & odient inuicem. Et multi pseudoprophetæ exurgent & seducent multos, & eò quòd facinus abundet, & refrigescet charitas multorum. Qui autẽ tolerauerit usq; in finẽ, hic saluus erit. Et prædicabitur Euangelium istud regni per totum orbem terræ in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. Cum autem uideritis

Daniel. 9. abominationem uastationis, quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui in Iudæa sunt fugiant in montes, & qui in tecto est non descendat tollere quicquam de domo: & qui in agro est, non conuertatur retro auferre uestimentum suum. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem ne fiat fuga uestra hyeme, neq; sabbato. Erit autem tunc pressura magna, qualis non fuit ab initio mundi usq; nũc, sed neq; fiet: & nisi breuiati essent dies illi, non esset salua omnis caro: propter electos autem breuiabuntur dies illi. Tunc siquis dixerit uobis: Ecce hic est Christus, aut ecce illhic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia ad errorem faciendum, si fieri potest, & electis. Vos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Si ergo dixerint uobis: Ecce in solitudine est, nolite exire: ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruscatio quæ exit ab oriente & paret usq; ad Occi'entem, ita erit & aduentus filij hominis. Vbi fuerit corpus, illhic colligentur aquilæ. Continuò autem post pressuram dierum illorum sol tenebrascet, & luna non dabit lumẽ suum, et stellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum mouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo, & lamentabuntur se omnes tribus terræ, & uidebũt filium hominis uenientem in nubibus in uirtute magna & claritate. Et mittet angelos suos cum uirtute magna & claritate, & cum tuba magna. Et colligent electos eius à quatuor

uentis à summis cœlorum usq; ad summitates eorum. Nec no*ua aut repentina hæc sunt, quæ nunc accidunt* Christianis, *cum boni & iusti semper &* Dei *lege innocentiæ ac ueræ religionis timore deuoti, per pressuras & iniurias & graues ac multiformes infestationum pœnas angusti itineris difficultate gradiantur. Sic in origine statim mundi* Abel *iustus à fratre primus occiditur, &* Iacob *fugatur, &* Ioseph *uenundatur, &* D*auid misericordem, Saul rex persequitur, &* Heliam *maiestatem* Dei *constanter ac fortiter asserentem rex* Achab *opprimere conatur. Zacharias sacerdos interficitur in medio templi & altaris, ut illhic hostia ipse fiat, ubi* Deo *hostias immolabat.* Tot *deniq; martyria iustorum sæpe celebrata, tot edita in posterum fidei & uirtutis exempla.* Tres *pueri* Ananias, Azarias, Misahel *ætate cõpares, dilectione cõcordes, fide stabiles, uirtute cõstantes, flammis ac pœnis urgẽtibus fortiores, soli se* Deo *seruire, solum nosse, solum colere proclamant, dicentes.* Nabuchodonosor *rex non opus est nobis de hoc uerbo respondere tibi.* Etenim Deus *cui nos seruimus, potens est nos eripere de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare nos.* Quod *si noluerit, notum sit tibi, quia dijs tuis nõ seruiemus, & statuam auream quã statuisti, non adoramus.* Et Daniel Deo *deuotus & sancto spiritu plenus exclamat* et *dicit.* Nihil *colo ego nisi dominum meum, qui cõdidit cœlũ* et *terram.* Tobias *quoque sub regali licet ac tyrannica seruitute, sensu tamen ac spiritu liber confeßionem suam* Deo *seruat, & uirtutẽ maiestatemq; diuinam sublimiter prædicat, dicẽs.* Ego *in terra captiuitatis meæ confitebor illi, & ostendam uirtutẽ eius in natione peccatrice.* Quid *uerò in Machabæis septem resfrat natalium pariter & uirtutum sorte consimiles, septenarium numerum sacramento perfectæ consummationis implentes? sic fratres septẽ in martyrio cohærẽtes, ut primi in dispositione diuina septem dies annorum septem millia continen-*

Angusta bonorum uia.

Gen. 4.

1. Reg. 14.

3. Reg. 19.

Matth. 23.

Dan. 3.

Dan. 14.

Tob. 13.

Machab. 2

tes, ut ſeptem ſpiritus & angeli ſeptem qui aßiſtunt & conuerſantur ante faciem Domini, & lucerna ſeptiformis in taber
Apoc.1. *naculo martyrij, & in Apocalypſi ſeptem candelabra aurea,*
Prouerb.9. *& apud Salomonē columnæ ſeptē, ſuper quas ædificat domū ſapiētia: ita & iſthic ſeptem fratrum numerus, eccleſiarū ſeptē numerū ſui quantitate cōplexus, ſecundū quod in primo Re-*
Eſa.4. *gum libro legimus, ſterilem ſeptem peperiſſe. Et apud Eſaiam Septē mulieres unū hominē apprehendunt, cuius inuocari ſuper ſe nomen expoſcunt. Et Apoſtolus Paulus qui huius legitimi numeri & certi meminit, ad ſeptem eccleſias ſcribit. Et in Apocalypſi Dominus mādata ſua diuina & præcepta cœle*
Apoc.1. *ſtia ad ſeptem eccleſias & earundē angelos dirigit, qui nunc iſte in fratribus numerus inuenitur, ut conſummatio legitima impleatur. Cum ſeptem liberis planè copulatur & mater origo & radix, quæ eccleſias ſeptem poſtmodum peperit, ipſa prima & una ſuper petram Domini uoce fundata. Nec uacat quod in paßionibus, ſola cū liberis mater eſt. Martyres enim qui ſe Dei filios in paßione teſtantur, iam non niſi Deo patre cenſentur, ſicut in Euangelio docet, dicens: Ne uocaueritis uo-*
Matth.23. *bis patrē ſuper terram: unus eſt enim pater ueſter qui in cœlis eſt. Quæ uerò ediderunt confeßionū præconia, quàm præclara, quàm magna documenta fidei præbuerunt? Rex Antiochus infeſtus, imo in Antiocho Antichriſtus expreſſus, ora*
2.Mach.7. *martyrum glorioſa & ſpiritu confeßionis inuicta contagio ſuillæ carnis maculare quærebat, & cùm flagellis grauiter uerberaſſet, ac nihil promouere potuiſſet, ſartagines iußit igniri: quibus ignitis & accenſis, eum qui primus locutus fuerat, & magis regem uirtutis & fidei conſtantia prouocauerat, admoueri præcepit & frigi, producta & execta prius lingua quæ confeſſa Deum fuerat. Quod martyrium glorioſius contigit? lingua enim confeſſa nomen Dei prior ad Deum debuit ipſa proficiſci. Pòſt in ſecundo excogitatis acrioribus*

pœnis, antequàm cætera membra torqueret, cutẽ capitis cum capillis detraxit, odio ſcilicet certo. Nam cũ caput uiri Chriſtus ſit, & caput Chriſti Deus, qui caput laniabat in martyre, Deum & Chriſtum perſequebatur in capite. At ille martyrio ſuo fidens, & reſurrectionis ſibi præmium de Dei remuneratione promittens exclamauit & dixit: Tu quidẽ * impotens ex hac præſenti uita nos perdis, ſed mundi rex defunctos pro ſuis legibus in æternã uitæ ſurrectionẽ ſuſcitabit. Tertius linguã poſtulatus citò protulit: nam penam linguæ execandæ iam didicerat à fratre contemnere, manus quoq; amputandas cõſtanter extendit, multũ beatus genere iſto ſupplicij, cui contigit extenſis manibus ad pœnam paßionis dominicæ inſtar imitari. Nec nõ & quartus pari uirtute tormẽta contemnens, & ad retundendum regem cœleſti uoce reſpondens exclamauit & dixit: Potius eſt ab hominibus morti datos expectare ſpem à Deo, iterũ ſuſcitandos ab eo in uitã æternã: Tibi enim reſurrectio ad uitã nõ erit. Quintus præter q̃ carnificinã regis & duros uarioſq; cruciatus fidei uigore calcabat, ad præſcientiã quoq; & notitiam futurorum ſpiritu diuinitatis animatus prophetauit regi, & indignationem Dei, & ultionẽ uelociter proſecuturã. Poteſtatem, inquit, inter homines habens, cũ ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autẽ putare genus noſtrum à Deo derelictum eſſe. Suſtine & uide magnam poteſtatem eius, qualiter te & ſemen tuum torquebit. Quale illud leuamentum fuit martyrij, quàm magnũ, quàm grande ſolatiũ? In cruciatibus ſuis non tormenta propria cogitare, ſed tortoris ſui ſupplicia prædicare? In ſexto uerò non uirtus ſola, ſed humilitas prædicanda eſt, nihil ſibi martyrem uindicaſſe, nec cõfeßionis ſuæ honorem ſuperbis uocibus uentilaſſe, peccatis potius ſuis adſcripſiſſe, quod perſecutionem à rege pateretur, Deo uerò dediſſe quod poſtmodum uindicaretur. Docuit eſſe martyres uerecundos de ultione fidere, & nihil in paßione

* alias, quia potens es.

iactare. Noli, inquit, frustra errare, nos enim propter nosmetipsos hoc patimur peccantes in Deum nostrũ. Tu autẽ ne te existimes impune futurum aggressus pugnare cũ Deo. Admirabilis quoque mater, quæ nec sexus infirmitate fracta, nec multiplici orbitate cõmota, morientes liberos spectauit libenter, nec pœnas illas pignorum, sed & glorias cõputauit, tam grande martyriũ Deo præbens uirtute oculorũ suorũ, quàm præbuerunt filij eius tormentis & paßione membrorũ. Cùm sex punitis & occisis superesset unus ex fratribus, cui rex diuitias & potentatus & multa pollicebatur, ut crudelitas eius aut feritas, uel unius subacti solatio foueretur, & peteret ut ad filium deijciendum secum deprecaretur & mater. Deprecata est illa, sed ut decebat martyrum, matrem, ut decebat legis & Dei memorem, ut decebat filios suos nõ delicatè sed fortiter diligentem. Deprecata est enim, sed ut Deum cõfiteretur, deprecata est ne à fratribus suis frater in consortio laudis & gloriæ separaretur, tunc se septem filiorum computãs matrem, si sibi cõtingeret septem Deo peperisse nõ seculo. Armans itaq; eum & corroborans, & feliciore tunc partu filium generans: Fili, inquit, miserere mei, quæ te in utero mensibus nouem portaui, & lac triennio dedi, & alui, & in ætatem istam perduxi. Oro fili aspicias cœlũ & terram, & omnibus quæ in eis sunt aspectis intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus. Itaq; fili ne timeas carnificem istum, sed dignus fratribus effectus, excipias mortẽ, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Magna laus matris in exhortatione uirtutis, sed maior in Dei timore & in fidei ueritate, quòd nihil sibi aut filio de sex martyrum honore promisit, nec fratrum precem profuturã credidit ad negantis salutem. Persuasit potius participem fieri paßionis, ut in iudicij die posset cũ fratribus inueniri. Post hæc liberis suis commoritur & mater: neq; enim aliud iam decebat, quàm ut quæ martyres pepererat &

fecerat, in consortio illis gloriæ iungeretur, & quos ad Deum præmiserat, ipsa quoque sequeretur. Ac nequis uel libelli, uel alicuius rei oblata sibi occasione qua fallat, amplectatur decipientium malum munus, nec Eleazarus tacendus est, qui cum sibi à ministris regis offerretur facultas, ut accepta carne qua liceret sibi uesci, ad circumueniendum regem simularet se edere, quæ de sacrificijs atque illicitis cibis ingerebãtur, consentire ad hanc fallaciam noluit, dicens, nec ætati suæ, nec nobilitati conuenire id fingere, quo cæteri scandalizarentur, & in errorem inducerentur, existimãtes & Eleazarum nonaginta annos natum ad morem alienigenarum relicta & prodita Dei lege transisse, nec tanti esse lucrari breuia uitæ momenta, ut offenso Deo incurreret æterna supplicia. Atq; illhic excruciatus diu & in extremo iam constitutus, cum inter uerbera & tormenta moreretur, ingemiscens ait. Domine qui sanctam habes scientiam, manifeste tu scis, quia cum poßim à morte liberari, durißimos dolores corporis tolero flagellis uapulans, animo autem propter tui ipsius metum libenter hoc patior. Syncera prorsus fides & uirtus integra ac satis pura, non regem Antiochum cogitasse, sed Deũ iudicẽ, & scisse proficere sibi ad salutẽ non posse, si hominem derideret ac falleret, cũ Deus qui cõscientiæ nostræ iudex est, & solus timendus est, nec derideri poßit omnino nec falli. Si igitur & nos dicati Deo ac deuoti uiuimus, si supra ipsa iustorum antiqua & sancta uestigia iter facimus, per eadem documenta pœnarum, per eadem paßionum martyria pergamus, hòc ampliorem gloriam cõputantes temporis nostri, quòd cum uetera exempla numerentur, exuberante postmodum uirtutis ac fidei copia, numerari non possunt martyres Christiani, testante Apocalypsi & dicente. Post hæc uidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu & populo & lingua stantes in cõspectu throni & agni, & erãt amicti stolis

Eleazarus.

2. Mach. 6.

Apoc. 7.

albis, & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Salus Deo nostro sedenti super thronũ & agno, & respondit unus ex senioribus dicens: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & unde uenerũt? Et dixi ei: Domine mi scis. & ait mihi: Hi sunt qui uenerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerũt in sanguine agni: propter hoc sunt in cõspectu throni Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Quòd si tantus ostenditur & probatur Christianorum martyrum populus, nemo difficile uel arduum putet esse martyrem fieri, quando uideat martyrum populum non posse numerari. XII.

Quæ spes & merces maneat iustos & martyres post conflictationes huius temporis & paßiones per Salomonem spiritus sanctus ostendit & præcinit dicens: Et si coràm homini-
Sap. 3. bus tormenta paßi sunt, spes eorũ immortalitate plena est. Et si in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Tanquam aurũ in fornace probauit illos, & quasi holocausta hostiæ accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. Item apud eundem uindicta nostra describitur, & persequentium nos atque insistantium pœnitentia prædicatur:
Sapien. 5. Tunc stabunt iusti, inquit, in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam habentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est

nobis:. Laſſati ſumus in iniquitatis uia & perditionis, & ambulauimus ſolitudines difficiles, uiam autem Domini *ignorauimus. Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid diuitiarum iactatio cõtulit nobis? tranſierunt omnia illa tanquam umbra.* Item *in pſalmo.* 115. *pretium & merces paßionis oſtenditur. Pretioſa, inquit, eſt in conſpectu domini mors ſanctorũ eius.* Item *in pſalmo.* 125. *triſtitia conflictationis & lætitia retributionis exprimitur: Qui ſeminant, inquit: in lacrymis, in gaudio metent. Ambulantes ambulabant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem uenient in exultatione, tollentes gremia ſua. Et iterum in pſalmo.* 118. *Beati qui immaculati ſunt in uia, qui ambulant in lege* Domini. *Beati qui ſcrutantur martyria eius, in toto corde exquirunt eum. Item dominus in* Euangelio, *ultor ipſe perſecutionis noſtræ & remunerator paßionis:* Beati eritis, inquit, qui perſecutionem paßi fueritis propter iuſtitiam, quia ipſorum eſt regnum cœlorum. Et iterum. Beati eritis cum odio uos habuerint homines, & ſeparauerint uos, & expulerint, & maledixerint nomini ueſtro quaſi nequam propter filium hominis: Gaudete in illo die & exultate, ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlis. Et iterum. Qui perdet animan ſuam propter me, hic ſaluabit. *Nec ſolos animaduerſos & interfectos pollicitationis diuinæ manent præmia, ſed etiam ſi ipſa paßio fidelibus deſit, fides tamen integra atq; inuicta perſtiterit, & contemptis ac relictis ſuis omnibus* Chriſtum *ſe ſequi* Chriſtianus *oſtenderit, ipſe quoque à* Chriſto *inter martyres honoratur, pollicente ipſo & dicente?* Nemo eſt qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat ſepties tantum in iſto tempore, in ſeculo autem futuro uitam æterriam. Item in Apocalypſi hoc idem loquitur: Vidi, inquit, animas occiſorum propter nomen Ieſu & ſermonem Dei. & cum primo loco poſuiſſet occiſos, addidit dicens: Et

Matth. 5. Luc. 18. Apoc. 20.

quicunque imaginem bestiæ non adorauerunt, nec acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua, quos uniuersos à se in eodem loco simul uisos coniungit & dicit: Et *uixerunt & regnauerunt cum* Christo. *Viuere omnes dicit & regnare cum Christo, non tantum qui occisi fuerint, sed & quique in fidei suæ firmitate &* Dei *timore perstantes, imaginem bestiæ non adorauerunt, neque ad funesta eius & sacrilega edicta consenserunt.* Plus *nos accipere in paßionis mercede, quàm quod hic*
2. Cor. 12. *sustinemus in ipsa paßione, probat beatus apostolus* Paulus, *qui dignatione diuina usque in tertium cœlum atque in paradisum raptus, audisse se inenarrabilia testatur, qui occulta fide* Iesum *Christum uidiße se gloriatur, qui id quod & didicit &*
Rom. 8. *uidit maioris conscientiæ esse ueritate profitetur.* Non *sunt, inquit, condignæ paßiones huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Quis *ergo non omnibus uiribus elaboret ad tantam claritatẽ peruenire, ut amicus* Dei *fiat, & cum Christo statim gaudeat? ut post tormenta & supplicia terrena, ad præmia diuina perueniat? si militibus secularibus gloriosum est, ut hoste deuicto redeant in patriam triumphantes: quanto potius & maius est, deuicto zabulo ad paradisum triumphantes redire, & unde* Adam *peccator eiectus est, illuc prostrato eo, qui antè deceperat, trophæa uictricia reportare? offerre* Deo *acceptißimum munus, incorruptam fidem & uirtutem mentis incolumem, laudem deuotionis illustrem? comitari eum, cum uenire cœperit uindictam de inimicis recepturus, lateri eius aßistere, cum sederit iudicaturus? cohæredem Christi fieri? angelis coæquari? cum patriarchis, cum apostolis, cum prophetis cœlestis regni poßeßione lætari?* Has *cogitationes quæ persecutio potest uincere, quæ poßunt tormenta superare?* Durat *fortis & stabilis religiosis meditationibus fundata mẽs, & aduersus omnes diaboli terrores & minas mundi animus immobilis perstat, quem*

futurorum fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutionibus terræ, sed patet cœlum: minatur Antichristus, sed dominus Christus tuetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur: occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur: uita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas & quanta securitas, exire hinc lætũ, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos, quibus homines uidebantur & mundus, & aperire eosdem statim ut Deus uideatur & Christus, tam ueclociter migrandi quanta uelocitas ut terris repente subtrahari, & in regnis cœlestibus reponaris? Hæc oportet mente contemplari et cogitatione, hæc die ac nocte meditari. Si talem persecutionis dies Christi militem inuenerit, uinci nõ poterit uirtus ad præmium prompta. Vel si accersitio ante peruenerit, sine præmio non erit fides quæ erat ad martyrium parata. Sine damno temporis merces Deo iudice reditur, in persecutione militia, in pace conscientia coronatur. Amen.

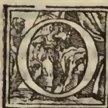
Libelli de exhortatione martyrij.

FINIS.

D. CYPRIANI ADVERSVS IVDAEOS LIBER PRIMVS

ad Quirinum, cuius argumentũ subscripta epistola continet.

CYPR. QVIRINO FILIO SAL.

Btemperandũ fili chariſsime deſiderio tuo ſpirituali, impẽſiſsima petitione diuina magiſtria poſcenti, quibus nos dominus per ſcripturas ſanctas erudire dignatus eſt & inſtruere, ut à tenebris erroris abducti, & luce eius pura & candida luminati, uiam uitæ per ſacramenta ſalutaria teneamus. Et quidem ſicut petiſti, ita à nobis ſermo compoſitus, & libellus compendioſa breuitate digeſtus eſt, ut quæ ſcribantur non copia latiore diffunderem, ſed quantum mediocritas memoriæ ſuggerebat, excerptis capitulis & annexis neceſſaria quæq; colligerem, quibus non tam tractaſſe, quàm tractantibus materiam præbuiſſe uideamur. Sed et legentibus breuitas huiuſmodi plurimum prodeſt, dum nõ intellectum legentis & ſenſum liber longior ſpargit, ſed ſubtiliore compendio, id quod legitur, tenax memoria cuſtodit. Complexus ſum uerò libellos duos pari æqualitate * moderatos: Vnum quo oſtendere nixi ſumus Iudæos ſecundum quæ fuerant antè prædicta, à Deo receſsiſſe, & indulgentiam Domini, que ſibi & pridem data, & in poſterum promiſſa fuerat, perdidiſſe: ſucceſsiſſe uerò in eorum locum Chriſtianos fide Dominum promerentes, & de omnibus gentibus ac de toto orbe uenientes. Item libellus alius continet Chriſti ſacramentũ, quòd idem uenerit qui ſecundum ſcripturas annuntiatus eſt & geſſerit ac perfecerit uniuerſa, quibus intelligi & cognoſci poſſe prædictus eſt: quæ legenti tibi interim proſunt ad prima fidei liniamenta formãda. Plus roboris tibi dabitur,

*alias, moderatus.

& magis ac magis intellectus cordis operabitur scrutanti scripturas ueteres ac nouas plenius, & uniuersa librorum spiritualium uolumina perlegenti. Nam nos nunc de diuinis fontibus impleuimus modicum, quod tibi interim mitteremus. Bibere uberius et saturari copiosius poteris, si tu quoq; ad eosdem diuinæ plenitudinis fontes nobiscũ pariter poturus accesseris. Opto te fili charissime semper bene ualere.

CAPVT PRIMVM.

Libellus primus, Iudæos in offensam Dei grauiter deliquisse, quòd Dominum dereliquerint, & idola secuti sint.

2 Item quòd prophetis nõ crediderint, & eos interfecerint.

3 Antè prædictum quòd dominum neq; cognituri, neq; intellecturi, neq; recepturi essent.

4 Quòd scripturas sacras intellecturi Iudæi non essent, intelligi autẽ haberẽt in nouissimis temporibus posteaquàm Christus uenisset.

5 Nihil posse Iudæos intelligere de scripturis, nisi prius crediderint in Christum.

6 Quòd Hierusalem perdituri essent, et terram quam acceperunt relicturi.

7 Item quòd essent amissuri lumen domini.

8 Quòd circuncisio prima carnalis euacuata sit, & secunda spiritualis repromissa sit.

9 Quòd lex prior quæ per Moysen data est, cessatura eẽt.

10 Quòd lex noua dari deberet.

11 Quòd dispositio alia & testamentum nouũ dari haberet.

12 Quòd baptisma uetus cessaret, & nouum inciperet.

13 Quòd iugum uetus euacuaretur, & iugũ nouũ oriretur.

14 Quòd pastores ueteres cessaturi essent, et noui inciperẽt.

15 Quòd domus & templum Dei Christus futurus esset, et cessasset templum uetus, nouumq; cœpisset.

16 Quòd sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ue-

niret, qui in æternum futurus esset.

17 *Quòd propheta alius sicut* Moyses *promissus sit, scilicet, qui testamẽtũ nouũ daret, et qui magis audiri deberet.*

18 *Quòd duo populi prædicti sint, maior, et minor, id est, uetus* Iudæorum, *& nouus qui esset ex nobis.*

19 *Quòd ecclesia, quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus quàm quot synagoga antè habuisset.*

20 *Quòd gentes magis in Christum crediture essent.*

21 *Quòd panem & calicem domini & omnem gratiam eius amissuri essent* Iudæi, *nos uerò accepturi, & q. Christianorum nouum nomen benediceretur in terris.*

22 *Quòd ad regnum cœlorum magis gentes quàm* Iudæi *perueniant.*

23 *Quòd solo hoc* Iudæi *accipere ueniam poßint delictorum suorum, si sanguinem* Christi *occisi baptismo eius abluerint, & in ecclesiam transeuntes præceptis eius obtemperauerint.*

LIBRI PRIMI CAP. I.

Vdæos in offensam Dei *grauiter deliquisse quòd* Dominum *reliquerint, & idola fecuti sint, in* Exodo *populus ad* Aaron: Exurge *& fac nobis deos qui nos præcedant, qa* Moyses *uir hic, qui nos eiecit de* Aegypto, *quid ei acciderit, non scimus.* Itẽ *illhic* Moyses *ad dominum: Precor te domine, deliquit populus hic delictum grande: fecerunt sibi deos aureos & argenteos, & si dimittis eis, dimitte: sin autẽ, dele me de libro quem scripsisti.* Et *dixit* Dominus *ad* Moysen: *Siquis deliquerit ante me, delebo illum de libro meo.* Item *in* Deuteronomio: *Sacrificauerũt dæmonijs & non* Deo. Item *in libro* Iudicum: Et *fecerunt filij* Israël *malignũ cõtra* Dominũ *Deum patrũ suorum, qui eiecit*

Exod. 32. Deut. 32. Iud. 2.

eos de terra Aegypti, & secuti sunt deos gentium, qui circa il
los sunt, & ostenderũt Deum, et seruierũt Baal. Item illhic: Et
adiecerunt filij Israël iterũ facere malignum cõtra Dominum.
Et seruierũt Baal & dijs alienigenarum, & reliquerunt Do-
minum, & non seruierunt illi. Derelictus est Iuda, & abomi-
natio facta est in Israël & in Hierusalem, quoniam profanauit
Iudas sancta domini, in quibus dilexit & affectauit deos alie-
nos. Exterminabit Dominus hominem qui facit haec, & humi
lis efficietur in tabernaculis Iacob apud Malachiel. II.

Quòd prophetis nõ crediderint & eos interfecerint, apud
Hieremiam Dominus dicit: Misi ad uos seruos meos prophe- Hier. 7.
tas, ante lucem mittebam, & non audiebatis me, neq; intende-
batis auribus uestris, dicens: Conuertatur unusquisq; à uia sua
mala, & à nequißimis affectionibus uestris à seculo & usque
in secula. Nolite ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, et
ne adoraueritis, & ne incitetis me in operibus manuũ uestra-
rum ad dispergendos uos, & non audistis me. Item in Regum
libro tertio Helias ad Deum: Aemulando aemulatus sum do- 3. Reg. 19.
minum Deum omnipotentem, quia dereliquerũt te, altaria tua
demolierunt, & prophetas tuos interfecerunt gaudio, & re-
mansi ego solitarius, & quaerunt auferre animam meam. Item
in Esdra: Desciuerunt à te & abiecerunt legem tuam post dor
sum suum, & prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur
eos, ut reuerterentur ad te. III.

Quòd dominũ neq; cognituri, neq; intellecturi, neq; rece-
pturi essent, apud Esaiam. Audi coelum, & praebe aurẽ terra, Esa. 1.
quoniã Dominus locutus est: Filios generaui & exaltaui ipsi
autẽ me spreuerũt. Agnouit bos poßessorẽ suũ & asinus prae-
sepe domini sui, Israël autẽ non cognouit, & populus me non
intellexit. Vae genti peccatrici, populo pleno peccatis, * semi- *alias, semẽ.
ni nequã, filij scelesti reliquistis dominũ, & in indignationem
misistis illũ sanctũ Israël. Item apud eũdem dominus dicit: Va-

de & dic populo isti: Aure audietis & non intelligetis, & uidentes uidebitis, & non uidebitis. *Incrassaui enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos concluserunt, ne fortè uideāt oculis, et auribus audiant, & corde intelligāt, et reuertantur, et curem illos.* Item apud Hieremiā dominus dicit: Me dereliquerūt fontē aquæ uiuæ, et effoderunt sibi lacus detritos qui nō poterūt aquā portare. Item apud eundē:

Hier.2. Ibid.20. et.8. *Ecce sermo Domini factus est eis in maledictū, nō uolunt illū.* Itē apud eūdem dominus dicit: Cognouit tempus suū turtur et hirundo, ruris passeres custodierūt tēpora introitus sui: populus autē meus non cognouit iudicium domini. Quomodo dicetis, sapiētes sumus, & lex domini nobiscum est? Incassum facta est mœchatura falsa, scribæ cōtusi sunt, sapiētes trepidauerunt, & capti sunt, quia uerbum Dei reprobauerūt. Item apud Salomonem: Quærunt me mali & non inuenient: odio enim habuerūt sapientiā, sermonē autem domini nō receperūt. Item in

Psal.27.et.13. psalmo: Redde eis retributionē eorū, quoniā nō intellexerunt in operibus domini. Item in Psalmo: Non cognouerunt neque intellexerūt, in umbra deambulabunt. Item in Euangelio secun

Ioan.1. dum Ioannem: In sua propria uenit, et sui eum non receperūt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem ut filij Dei fierent, qui credunt in nomen eius. IIII.

Quòd scripturas sacras Iudæi intellecturi non essent, intelligi autem haberent in nouißimis temporibus, posteaquàm

Esa.29. Christus uenisset: apud Esaiam: Et erunt uobis hi omnes sermones sicut sermones libri, qui signatus est, quem si dederis homini scienti literas ad legendum, dicet: Non poßum legere, signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermones libri, & qui in tenebris, & qui in nebula sunt, oculi cæcorum uidebunt. Item apud Hieremiam: In nouißimis diebus

Hier.23. Dan.12. cognoscetis ea. Item apud Danielem: Muni sermones, & signa librum adusque tempus consummationis, quo addiscant

multi

multi, & impleatur agnitio, quoniam cum fiet dispersio, cognoscent omnia hæc. Paulus ad Corinthios in epistola prima: *Nolo enim uos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Item in epistola ad Corinthios secunda: *Obtusi sunt sensus eorũ usq; ad hunc diem, hoc eodem uelamento in lectione ueteris testamenti manente, quod non reuelatur, qui in Christo euacuatur, & usque in hodiernum, siquando legitur Moyses, uelamentum est super cor eorum. Mox autẽ ut cõuersus est ad Dominũ, aufertur uelamentum.* In Euangelio dominus post resurrectionẽ: *Isti sunt sermones, quos locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum, quia oportet adimpleri omnia scripta in lege Moysi & prophetis, & psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit illis: Quia scriptum est Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiã & remissam peccatorũ usq; in omnes gentes.* V. Luc. 24.

Nihil posse Iudæos intelligere de scripturis, nisi crediderint in Christum, apud Esaiam: Et si non credideritis, neque intelligetis. Vnde Dominus in Euangelio: *Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Fidẽ autem stare iustitiam, & illhic esse uitam, prædictum est apud Abacuc: Iustus autem ex fide mea uiuet: tamen Abraham pater gentium credidit.* In Genesi: *Credidit Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam.* Item Paulus ad Galatas: *Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo, quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Prouidens autem scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuntiat Abrahæ quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt cum fideli Abraham.* VI. Esa. 7. Ioan. 8. Abac. 2. Gen. 15. Galat. 3.

Quòd Hierusalem perdituri essent, & terram quam acceperant relicturi apud Esaiam: Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igni exustæ, regionẽ uestram in conspectu uestro alie- Esa. 1.

ni comedent eam, & deserta & subuersa à populis alienis derelinquetur filia Sion, sicut casa in uinea, & sicut custodiarium in cucumerario, quasi ciuitas quæ expugnatur. Et nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorra similaremus. Item in Euágelio Do-
Matth. 23. minus dicit: Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas missos ad te, quoties uolui colligere filios tuos, sicut gallina pullos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. VII.

Quòd essent amissuri lumen Domini: apud Esaiam, Veni-
Esa. 2. te ambulemus in lumine Domini, dimisit enim populum suum domum Israel. Item in Euangelio: Fuit lumen uerum, quod
Ioan. 1. illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In hoc mundo fuit, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Item illhic? Qui non crediderit, iam iudi-
Ioan. 3. catus est, quia non crediderit in nomine unici filij Dei. Hoc autem est iudicium, quoniam lux uenit in seculum, & magis dilexerunt tenebras, quàm lumen. VIII.

Quòd circuncisio prima carnalis euacuata sit, & secúda spiritualis repromissa sit: apud Hieremiã: Hæc dicit Dominus uiris Iuda, & qui habitant Hierusalem: Renouate inter uos nouitatem, & ne seminaueritis in spinis, circuncidite Deo uestro uos, & circúcidite præputiũ cordis uestri, ne exeat sicut ignis ira mea, & exurat, & non sit qui extinguat. Item Moy-
Deut. 30. ses dicit: In nouissimis diebus circuncidet Deus cor tuum, & cor seminis tui, ad Dominum Deum amandum. Item apud Iesum Naue. Et dixit Dominus ad Iesum. Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & abcide & circuncide secundò filios
Coloss. 2. Israel. Item Paulus ad Colossenses: Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliationẽ carnis, sed in circuncisione Christi. Itẽ quòd Adam primus à Deo factus incircúcisus, & Abel iustus, & Enoch qui Deo placuit, & translatus est.

Et Noe qui terris omnibus ob delicta pereũtibus solus in quo humanum genus seruaretur electus est: ut Melchisedech sacerdos, secundum cuius ordinem Christus repromissus est, tũc quòd illud signaculum feminis non proficit. Signo autem Domini omnes signantur. IX.

Quòd lex prior quæ per Moysen data est, cessatura esset: apud Esaiam: Tunc manifesti erunt qui signant legẽ, ne discedant. Et dices: Expecto Deum qui auertit faciem suam à domo Iacob, & fidens ero in illum. Item in Euangelio: Omnes prophetæ & lex usq; ad Ioannem prophetauerunt. X. Matth. 11.

Quòd lex noua dari haberet: apud Michæam. Quoniam lex de Sion proficiscetur, & sermo Domini ab Hierusalem. Mich. 4.
Et iudicabit inter plurimos populos, & reuincet, & deteget ualidas nationes. Item apud Esaiam: De Sion enim procedet Esa. 2.
lex, & uerbum Domini de Hierusalẽ, & iudicabit inter gentes. Item in Euangelio secundum Matthæum: Ecce uox de Matt. 3.
nube dicens: Hic est filius meus dilectus in quo bene sensi, ipsum audite. XI.

Quòd dispositio alia & testamentum nouum haberet dari: apud Hieremiam. Ecce ueniunt, dicit Dominus, & consummabo in domum Israel, domum Iuda testamentum nouum. Hiere. 23.
Non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in diem qua apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quia non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit Dominus. Quia hoc testamẽtũ quod disponam domui Israel post dies illos dicit Dominus. Deus leges meas in sensum illorum scribam illa, & ero illis in Deũ, & ipsi erunt mihi in plebem, & non docebunt unusquisque fratrem suum, dicentes. Dignosce Dominum, quia omnes sciẽt me à minimo usq; ad maximũ eorũ, quia propitius ero iniquitatibus eorũ, et peccatorũ eorũ nõ ero memor amplius. XII.

Quòd baptisma uetus cessaret & nouum inciperet: apud

Esa. 43. Esaiam: Nolite priora meminisse, & antiqua nolite reputare. Ecce facio noua quæ nunc orientur, & cognoscetis, & faciam in deserto uiam, & flumina in loco inaquoso adaquare genus humanum, electam plebem meam quam acquisiui, ut uirtutes meas exponeret. Item apud eundem: Si sitierint per deserta adductis illis findetur petra, & fluet aqua & bibet plebs mea.

Matth. 3. Item in Euangelio secundum Matthæum Ioannes dicit: Ego uos quidem baptizo in aqua & in pœnitentia: qui uenit post me fortior me est, cuius nõ sum idoneus calciamenta portare. Ipse uos baptizabit spiritu sancto & igne. Item secundũ Ioannem: Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod enim natum est de carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Ioan. 3.

XIII.

Quòd iugum uetus euacuaretur, & iugum nouum daretur: in Psalmo: Ad quid tumultuatæ sunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes collecti sunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Disrumpamus uincula eorum, & abijciamus à nobis iugum eorum. Item secundum Matthæum Dominus dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meum super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonũ est, & sarcina mea leuis. Apud Hieremiam: In illa die contribulabo iugum à ceruice illorum, & uincula illorum disrumpam, & non operabuntur alijs, sed operabuntur Domino Deo, & Dauid regem suscitabo ipsis.

Psal. 2.

Matth. 11.

Hier. 30.

XIIII.

Quòd pastores ueteres cessaturi essent & noui inciperent: apud Ezechielem: Propterea hoc dicit Dominus: Ecce ego super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam eos, ut nõ pascant oues meas, & iam non pascent eas, & extraham oues meas de ore eorum, et pascam eas cum

iudicio. Apud Hieremiam Dominus dicit: Et dabo uobis pa- Hier.3.& 31.
stores secundum cor meum, & pascent uos pascentes cum di-
sciplina. Item apud Hieremiam: Audite uerbum Domini gen-
tes, & nuntiate in insulis quæ longe sunt, dicite: Qui disper-
git Israel congregabit illum, & custodiet sicut pastor gre-
gem suum. Quia eruit Dominus Iacob, & eruit de manu for-
tioris illius. XV.

Quòd domus & templum Dei Christus futurus esset, & cessasset templum uetus nouumq; cœpisset: Regum secundo: Et fuit uerbũ Domini ad Nathan dicens: Vade & dic seruo meo Dauid: Hæc dicit Dominus: Tu non ædificabis mihi domum ad habitandum, sed erit cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, & parabo regnum eius, hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius in secula, & ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, & fidem consequetur domus eius, & regnum eius usque in secula in conspe- Mar.13.
ctu meo. Item in Euangelio Dominus dicit: Non relinquetur in templo lapis super lapidem qui nõ dissoluatur, & post triduum aliud excitabitur sine manibus. XVI.

Quòd sacrificium uetus euacuaretur, & nouum celebrare-
tur: apud Esaiam: Quid mihi multitudinem sacrificiorum ue- Esa.1.
strorũ dicit Dominus? Plenus sum. Holocausta & pinguamina agnorum, & sanguinem taurorum & hircorũ nolo. Quis enim exquisiuit ista de manibus uestris? Item in Psalmo quadragesimo nono: Non edam carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibam. Sacrifica Deo sacrificium laudis, & redde altißimo uota tua. Inuoca me in die pressuræ, & eruam te & clarificabis me. Item in Psalmo eodẽ: Sacrificiũ laudis clarificabit me, & illhic uia est, in qua ostendam illi salutare Dei. Itẽ in Psalmo quarto: Sacrificate sacrificiũ iustitiæ, & sperate in Malach.1.
Deum. Itẽ apud Malachiam: Non est uoluntas mihi circa uos,

dicit Dominus, *& sacrificium acceptum non habebo ex manibus uestris. Quoniam à solis ortu & usque in occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incensi offerent nomini meo, & sacrificium mundum, quoniam magnum est nomen meum apud gentes, dicit* Dominus. XVII.

Quòd sacerdotium uetus cessaret, & nouus sacerdos ueni
Psal. 109. *ret, qui in æternum futurus esset: in* Psalmo: Ante *luciferum genui te.* Iurauit Dominus *& non pœnitebit eum, tu es sacerdos*
1. Reg. 2. *in æternum secundum ordinem* Melchisedech. Item *in* Regum *primo* Deus *ad* Heli *sacerdotem.* Et *suscitabo mihi sacerdotẽ fidelem, qui omnia quæ sunt in corde meo faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & transibit in conspectu* Christorũ *meorum omnibus diebus, & erit qui remanserit in domo tua, ueniet adorare in obolo pecuniæ & pane uno.* XVIII.

Quòd propheta alius sicut Moyses *promissus sit, scilicet*
Deut. 18. *qui testamentum nouum daret, & qui magis audiri deberet, in* Deuteronomio Deus *ad* Moysen. Et dixit Dominus *ad me:* Prophetam *excitabo eis de fratribus eorum sicut & te.* Dabo *uerbum meum in ore eius, & loquetur ad eos ea quæ præcepero.* Et *quisquis non audierit quæ loquetur propheta ille in nomine meo, ego uindicabo.* De quo *&* Christus *in* Euange-
Ioan. 5. *lio secundum* Ioannem. *Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam æternam habere, hæ sunt quæ testimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.* Nolite *putare quia ego uos accuso apud patrem, est qui uos accuset* Moyses, *in quem uos speratis. Si enim credidissetis* Moysi, *crederetis & mihi, de me enim ipse scripsit. Si autem illius scripturis non creditis, quomodo uerbis meis credetis?* XIX.

Quòd duo populi prædicti sint maior & minor, id est, uetus Iudæorum, *& nouus qui est ex nobis futurus, in* Genesi.

Et dixit dominus Rebeccæ: Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de utero tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. Item apud Osee: Vocabo nō populum meum, populum meum, & non dilectum, dilectum: Erit enim quo loco dicetur non populus meus, illo loco uocabuntur filij Dei uiui. Gen. 25 Osee 2.

XX.

Quòd ecclesia quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quàm quot synagoga antea habuisset: apud Esaiam: Iocundare sterilis, quæ non paris, erumpe & exclama quæ nō parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Dixit enim dominus. Dilata locum tabernaculi tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende. Noli parcere, longas fac mensuras tuas, & palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam & in sinistram extende, & semen tuum poßidebit gentes, & ciuitates desertas inhabitabit. Noli timere quia reuinces. Neq; reuerearis, quia maledicta es, quoniam confusionem æternam obliuisceris. Sic & Abrahæ, cum de ancilla natus esset prior filius, Sara sterilis diu mansit, & serò in senecta de pollicitatione peperit filium Isaac, qui fuit typus Christi. Sic & Iacob accepit uxores duas, maiorē Liam oculis infirmioribus in typum synagogæ, minorem speciosam Rachel in typum ecclesiæ, quæ & sterilis diu mansit, & posteà peperit Ioseph, qui & ipse fuit typus Christi. & in Regum primo legitur Helcana uxores duas habuisse, Fenennam cum filijs, & Annam sterilem, ex qua nascitur Samuel, non secundum ordinem generandi, sed secundum dei miserationem & promißionem cum illa orâsset in templo, & natus Samuel typus fuit Christi. Item in Regum primo. Sterilis septem peperit, & quæ plurimos haberet filios infirmata est. Filij autē sunt ecclesiæ septē. Vnde & Paulus septē dona spiritus scripsit, & Apocalypsis ecclesias septem ponit, ut seruetur septenarius numerus, ut dies septē, quibus dominus mun- Esa. 54. Apoc. 1.

dum fecit, ut Angeli septem qui assistunt & cõuersantur ante faciem Dei, sicut Raphael Angelus dicit in Tobia: & lucerna septiformis in tabernaculo testimonij, & oculi Domini, qui mundum speculantur, & lapis cum oculis septem ut Zacharias dicit, & spiritus septem & candelabra in Apocalypsi septem, & columnæ septem super quas ædificauit domum sapientia apud Salomonem. XXI.

Quòd gẽtes in Christũ magis crediture essent: in Genesi: Gen. 12. *Et dixit Dominus ad Abrahã: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & uade in illam terrã, quam tibi ostendero, & faciã te in gentẽ magnam, & benedicam te, & magnificabo nomẽ tuum, & eris benedictus, & benedicã* Gen. 27. *qui te benedixerit, & maledicam qui te maledixerit, & benedicẽtur in te omnes tribus terræ. de hoc ipso in Genesi: Et benedixit Isaac Iacob: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus de rore cœli, & à fertilitate terræ multitudinẽ frumenti, uini & olei, & seruiẽt tibi gentes, & adorabũt te principes, & eris Dominus fratris tui, & qui maledixerit tibi, sit maledictus, & qui benedixerit* Gen. 48. *tibi, sit benedictus. De hoc ipso in Genesi: Vt uidit autẽ Ioseph quoniã posuit pater suus manũ dexterã super caput Effraim, graue illi uisum, et apprehẽdit Ioseph manũ patris sui auferre à capite Effraim ad caput Manasse. Dixit autẽ Ioseph ad patrẽ suũ: Nõ sic pater, hic est primitiuus meus, superpone dexterã tuã super caput eius. Ipse autẽ noluit, et dixit: Scio fili scio, & hic erit in populũ, et hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semẽ eius erit in multitudinẽ gentiũ. Itẽ in* Gen. 49. *Genesi: Iuda te laudabũt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. Adorabunt te filij patris tui, catulus leonis Iuda de frutice fili mi ascẽdisti, recubans obdormisti uelut leo, & uelut catulus leonis. Quis excitabit illum? Non deficiet princeps de Iuda, & dux de femoribus eius, quoadusque*

ueniant deposita illi, & ipse erit spes gentium. Deligans ad *uitem pullum suum, & ad ilicem pullum asinæ suæ. Lauabit in uino stolam suam, et in sanguine uuæ amictum suum.* * Formi *dolosi oculi eius à uino, & candidi dentes eius magis, quàm lac.* Inde in Numero de populo nostro *scriptum est:* Ecce po- *pulus quasi populus leoninus consurget.* In Deuteronomio: Eritis *gentes in caput, incredulus autẽ populus in caudã.* Au- *dite uocẽ tubæ, & dixerunt:* Non *audiemus.* Propter hoc au- *dient gentes, & qui pascent pecora in eis.* In Psalmo decimo *septimo:* Constitues *me in caput gentium.* Populus quem non *cognoui seruiuit mihi, in auditu oris obediuit mihi.* De hoc *ipso apud* Hieremiam Dominus *dicit:* Prius quàm te *forma- rem in utero noui te, & prius quàm exires de uulua sanctifi- caui te, et prophetam in gentibus posui te.* Item apud *Esaiam:* Ecce *posui illum testem nationibus.* Manifestaui *principem et imperatorem gentibus.* Item *apud eundem:* Gentes *quæ non nouerunt te, inuocabunt te: & populi qui ignorabunt te, ad te confugient.* Item *apud eundem:* Et *erit in illa die radix* Iesse, *qui surgens imperabit omnibus gentibus, et in illum gen tes sperabunt, & erit requies eius honor.* Item *apud eundem:* Terra Zabulon *& terra* Neptalim *uia maris, & qui mari- tima inhabitatis, & trans* Iordanem *gentium populus ambu- lans in tenebris, uidete lumen magnum qui habitatis in regio- ne umbræ mortis.* Lumen *lucebit super uos.* Item *apud eundẽ:* Sic *dicit dominus* Deus Christo *meo domino, cuius tenui de- xteram, ut exaudiant eum gentes.* Fortitudinem *tuam disrum- pet, & in illum gentes sperabunt, & ciuitates concludentur.* Item *apud eundem:* Venio *colligere omnes gentes & linguas, & uenient & uidebunt claritatem meam, & dimittam super eos signum, & mittam ex eis conseruatos in gentes, quæ lon- ge sunt, quæ non audierunt nomen meum, neq; uiderunt glo- riam meam, & nuntiabunt claritatẽ meam inter gentes.* Item

Diuersa le- ctio, legẽdum opinor formo si.

Deutero. 28.

Hiere. 1.

Esa. 55.

Ibid. 11.

Ibid. 9.

Esa. 66.

apud eundem: Et *in omnibus his non sunt conuersi, igitur extollet signum in gentes, quæ sunt longe, et attrahet illas à summo terræ.* Item: *Quibus non est nuntiatum de eo, uidebunt, & qui non audierũt, intelligent.* Item: *Manifestus sum eis, qui me non quærunt, inuentus sum ab eis, qui me non interrogabant.* Dixi, *ecce sum genti, quæ non inuocauit nomẽ meum.* De hoc *ipso in* Actis *apostolorum* Paulus, *Vobis primum oportuerat indicari uerbum* Dei: *sed quia expulistis illud, nec uos dignos uitæ æternæ iudicastis, ecce cõuertimus nos ad gentes, sic enim dixit per scripturas* Dominus: Ecce *lucem posui te inter gentes, ita ut sis in salutationem usq; ad fines terræ.*

Esa. 65. / Actu. 13.

XXII.

Quòd panem & calicem Christi, *et omnem gratiam eius amissuri essent* Iudæi, *nos uerò accepturi, & quòd* Christiano*rum nouum nomen benediceretur in terris: apud* Esaiam *sic dicit* Dominus: Ecce *qui seruiũt mihi, manducabũt, uos autẽ esurietis.* Ecce *qui seruiunt mihi, bibent, uos autẽ sitietis: qui mihi seruiunt, lætabuntur, uos aũt cõfundemini: & seruos meos uocabo nomine alio, quod benedicetur in terra.* Itẽ *illhic,* Igitur *extollet signum in gentes, quæ sunt longe, & attrahet illas ab extremo terræ.* Et *ecce cito leuiter aduenient, non esurient neq; sitient.* Item *illhic:* Ecce *itaq; dominator dominus Sabaoth auferet à* Iudæa, *et ab* Hierusalẽ *ualentẽ & ualidũ, ualentiam panis, & ualentiã aquæ.* Item *in psalmo tricesimo tertio,* Gustate *& uidete quoniã* Dominus *dulcis est.* Felix *est uir, qui sperat in eum.* Timete Deum *omnes sancti eius, quoniã nõ est inopia eis qui eum metuũt.* Diuites *eguerunt & esurierunt: qui autem inquirunt* Dominum, *non egebunt omni bono.* Item *in* Euan*gelio secundum* Ioannem Dominus *dicit,* Ego *sum panis uitæ, qui ueniet ad me, non esuriet, et qui in me crediderit, nõ sitiet unquàm.* Item *illhic ipse,* Siquis *sitit, ueniat et bibat.* Qui *credit in me, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.* Item *illhic ipse:* Nisi *ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius san-*

Esa. 65. / Ioan. 6. / Ibidem. 7. / Ibidem. 6.

guinem, non habebitis uitam in uobis. XXIII.

Quòd ad regnum cœlorum magis gentes quàm Iudæi per ueniant, in Euangelio Dominus dicit: Multi uenient ab oriente & occidente, et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno cœlorum. Filij aūt regni exibūt in tenebras exteriores. Illhic erit ploratio & stridor dentium. XXIIII.

Quòd solo hoc Iudæi accipere ueniam poßint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint, & in ecclesiam eius transeuntes præceptis eius obtemperauerint: apud Esaiam Dominus dicit: Iam non relaxabo peccata uestra. Cum extenderitis manus, auertam faciem meam à uobis, & si multiplicaueritis preces, non exaudiam uos, manus enim uestræ sanguinis plenæ. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias ab inimicis uestris, à conspectu oculorum meorū, cessate à nequitijs uestris. Discite bonum facere, exquirite iudicium, conseruate eum qui iniuriam patitur, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, et uenite disputemus. Item Dominus dicit: Et si fuerint peccata uestra ut phœniceum, ut niuem exalbabo: & si fuerint quasi coccinum, ut lanam inalbabo: & si uolueritis, & audieritis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis, et non audieritis me, gladius uos cōsumet. Os enim Domini locutum est ista. Esa. 1.

LIBRI PRIMI FINIS.

LIBRI SECVNDI CAPVT. I.

Christum primogenitum esse, et ipsum esse sapiētiam Dei, per quem omnia facta sint.

2 *Quòd sapientia Dei Christus, et de sacramento incarnationis eius, et paßionis, et calicis, et altaris, et apostolorum qui missi prædicauerunt.*

3 *Quòd idem sit sermo Dei.*

4 *Quòd Christus idem manus et brachium Dei est.*

5 *Quòd idem angelus et Deus Christus.*

6 *Quòd Christus Deus uenturus esset illuminator & salua tor generis humani.*
7 *Quòd cum à principio filius Dei fuisset, generari denuo haberet secundum carnem.*
8 *Quòd hoc futurum esset signũ natiuitatis eius, ut de uirgi ne nasceretur homo & Deus, hominis & Dei filius.*
9 *Quòd et homo et Deus et Christus ex utroq; genere con cretus ut mediator esse inter nos & patrem poßit.*
10 *Quòd semine Dauid secundum carnem nasci haberet.*
11 *Quòd in Bethleem.*
12 *Quòd humilis in primo aduentu suo ueniret.*
13 *Quòd ipse sit Christus, quem Iudæi occisuri essent.*
14 *Quòd ipse dictus sit ouis & agnus, qui occidi haberet, & de sacramento paßionis.*
15 *Quòd idem & lapis dictus sit.*
16 *Quòd deinde idẽ lapis mõs fieret, et impleret totũ orbẽ.*
17 *Quòd in nouißimis tẽporibus idẽ mons manifestaretur, sup quẽ gẽtes uenirẽt, et in quẽ iusti quiq; ascẽderent.*
18 *Quòd ipse sit sponsus, ecclesiam sponsam habens, de qua filij spiritualiter nascerentur.*
19 *Quòd cruci illum fixuri essent Iudæi.*
20 *Quòd in paßione crucis et signo uirtus omnis sit et ptãs.*
21 *Quòd in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in fron tibus notantur.*
22 *Quòd in medio die in paßione eius tenebræ futuræ eẽnt.*
23 *Quòd à morte non uinceretur, nec apud inferos reman surus esset.*
24 *Quòd ab inferis tertia die resurgeret.*
25 *Quòd cum resurrexisset, acciperet à patre omnem pote statem, & potestas eius æterna sit.*
26 *Quòd perueniri non poßit ad Deum patrem, nisi per fi lium eius Iesum Christum.*

27 *Quòd ipse iudex uenturus sit.*
28 *Quòd ipse sit rex in æternum regnaturus.*
29 *Quòd ipse sit & iudex & rex.*

LIBER SECVNDVS ADVERSVS IVDAEOS. CAP. I.

Hristum primogenitũ esse, et ipsum esse sapientiã Dei, per quem omnia facta sint, in prouerbijs: Dñs *condidit me initium uiarũ suarũ, in opera sua ante secula fundauit me in principio antequam terrã faceret, et antequàm abyssos constitueret, ꝓduceret fontes aquarũ, antequàm mõtes collocarentur, ante omnes colles genuit me* Dñs. *Fecit regiones & inhabitabilia, et fines inhabitabiles sub cœlo. Cum pararet cœlum, aderam illi, & cũ secerneret suam sedem. Cũ super uentos ualidas faceret desuper nubes, et cum confirmatos ponebat fontes sub cœlo, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illũ disponens, ego erã cui adgaudebat. Quotidie autem iocundabar ante faciem eius in omni tpe, cum lætaretur orbe perfecto.* Item apud *eundẽ in* Ecclesiastico: Ego *ex ore altißimi prodij ante omnẽ creaturam.* Ego *in cœlis feci, ut operaretur lumen indeficiens, & nebula texi oẽm terram.* Ego *in altis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cœli circuiui, & profundum abyßi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. In omni populo & in omni gente primatum tenui, & oĩum excellentiũ et humilium corda propria uirtute calcaui. Spes omnis in me uitæ et uirtutis. Trãsite ad me omnes qui concupiscitis me.* Item *in psalmo octogesimooctauo: Et ego primogenitũ ponam illum altißimũ apud reges terræ. In æternũ seruabo illi misericordiã meã, et testamentũ meũ fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius. Si dereliquerint filij eius legem meã, & in iudicijs meis nõ ambulauerint, uisitabo*

Prouer. 8.

Eccle. 24.

in uirga eorum facinora, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam nõ dispergam ab eis. Item in Euangelio
Ioan.17. secundũ Ioannẽ Dominus dicit: Hæc est autem uita æterna, ut cognóscãt te solum Deum uerũ dominũ, et quem misisti Iesum Christũ. Ego te clarificaui in terra, opus perfeci quod dedisti mihi ut faciam ea. Nũc tu clarifica me apud teipsum claritate quã habui apud te, prius quam mundus fieret. Item Paulus ad
Coloss.1. Colossenses: Qui est ergo imago Dei inuisibilis & primogenitus totius creaturæ. Item illhic: Primogenitum à mortuis ut fieret in omnibus ille primatum tenens. Item in Apocalypsi:
Apoc.21. Ego sum alpha & ω mega, initium ac finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Quòd idem sit & sapientia &
1.Cor.1. uirtus Dei, Paulus ad Corinthios: Quoniam Iudæi signa desiderant, & Græci prudentiam quærunt, nos autem prædicamus Iesum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis Iudæis et Græcis Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. II.

Quòd sapientia Dei Christus, & de sacramento incarnationis eius, et paßionis, et calicis, et altaris, et apostolorum qui
Prouerb.9. mißi prædicauerunt, apud Salomonem in Prouerbijs: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem. Mactauit suam hostiam, miscuit in cratera uinum suum, & parauit suam mensam, & misit seruos suos cum excelsa prædicatione ad craterẽ, dicẽs: Qui est insipiens, declinet ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite edite de meis panibus, & bibite uinũ quod miscui uobis. Derelinquite stultitiam, et quærite prudentiam, & corrigite scientiæ intelligentiam. III.

Quòd Christus idem sit sermo Dei, in psalmo quadragesimo quarto: Eructauit cor meum sermonem bonum, dico ego opera mea regi. Item in psalmo tricesimosecundo: Sermone Dei cœli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Item apud Esaiam: Verbum consummans & breuians in iu-

stitia, quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Item in psalmo centesimosexto: Misit sermonem suum, & curauit illos. Item in Euangelio secundum Ioãnem: In prin cipio fuit sermo, & sermo erat apud Deum, & Deus erat ser mo. Hic erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominum, & lux lucet in tenebris, & te nebræ illam non comprehenderunt. Item in Apocalypsi: Et ui di cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, uocabatur fidelis & uerus, æquum iustumq; iudicans, & præliaturus, eratq; coopertus ueste conspersa sanguine, & di citur nomen eius sermo Dei. IIII.

Ioan.1.

Apoc.6.

Quòd Christus idẽ manus et brachiũ Dei sit, apud Esaiã: Nunquid non ualet manus Dei, ut saluos faciat? aut generauit aurem ut nõ exaudiat? Si peccata uestra inter uos & Deũ se parant, & propter peccata uestra auertit faciem suam à uo bis ne misereatur, manus enim uestræ inquinatæ sunt sangui ne, & digiti uestri in peccatis. Labia autem uestra locuta sunt facinus, & lingua uestra iniustitiam meditatur. Nemo loqui tur uera, neq; est iudicium uerum. Fundunt in uanis et loquun tur inania, qui parturiunt dolorem, & pariunt facinus. Item apud eundem sic dicit Dominus: Cœlum mihi thronus, et ter ra suppedaneum pedum meorum. Quam mihi domum ædifi cabitis? aut quis locus ad requiem mihi? omnia enim ista fecit manus mea. Item: Domine Deus altum est brachium tuum, & non sciebant, cum cognouerint autem, confundentur. Item: Re uelauit Dominus brachium suum sanctum in conspectu om nium gentium, uidebunt omnes gentes & ipsa suprema terræ salutem à Deo. V.

Esa.50.et.59.

Esa.52.

Psal.97.

Quòd idem angelus et Deus Christus, in Genesi ad Abra ham: Et uocauit eum angelus Domini de cœlo, & dixit illi: Abraham, Abraham. Ille autẽ dixit: Ecce ego. Et dixit: Noli

Gene.22.

imponere manum tuam super puerũ,neq; feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Item illhic ad Iacob:
Gene.31. Et dixit mihi angelus in somnis: Ego sum quem uidisti in loco Dei, ubi unxisti mihi titulum lapideum, & uouisti mihi uotum.
Exod.15. tum. Item in Exodo: Deus autem praeibat eos, die quidem per columnam nubis, ostendens illis iter, nocte autem in columna ignis. Item illhic: Promouit autem angelus Dei, qui praecedebat exercitum filiorum Israël. Item: Ecce ego praemitto angelum meum ante faciem tuam ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram quam tibi praeparaui. Obserua enim & obaudi eũ, ne fueris inobaudiẽs, & nõ deerit tibi, nomen enim
Ioan.5. meum in illo est. Vnde ipse in Euangelio dicit: Ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me. Cũ alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. Et iterũ in psalmo. 117: Benedictus est qui uenit in nomine domini. Quòd Deus Christus, in Gene
Gene.35. si: Dixit autem ad Iacob: Exurge et ascende in locum Betheli, & habita illhic, et fac illhic altare Deo, qui tibi apparuit cum
Esa.45. fugeres à facie Esau fratris tui. Item apud Esaiam: Sic dicit Dominus Sabaoth: Fatigata est Aegyptus, negotiatio Aethiopum & Sabaim uiri alti ad te transgredientur, & tui erũt serui, & postea ambulabunt uincti cõpedibus, & adorabunt uincti compedibus. Et interpretabũtur quoniam in te Deus est, et non est alius Deus praeter te. Tu enim es Deus, & non sciebamus: Deus Israël saluator. Cõfundẽtur et reuerebuntur omnes qui aduersantur tibi, & cadent in confusione. Item apud eun-
Esa.40. dem: Vox clamãtis in deserto, parate uiam domino, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis riuus ĩplebitur, et omnis mons & collis humiliabitur, & erũt omnia tortuosa in directũ, & aspera in campum, & uidebit omnis claritas dominum, & uidebit omnis caro salutare Dei: quoniã dominus locutus est. Itẽ
Baruch.3. apud Baruch: Hic Deus noster & non deputabitur alius absq; illo:

illo, qui inuenit omnem uiam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus cõuersatus est. Item apud Zachariã Deus dicit. Et transibunt per mare angustum, & percutient in mari fluctus, & arefacient omnes altitudines fluminum, & confundentur omnes iniuriæ Assyriorum, & sceptrum Aegypti auferetur, & confortabo eos in domino deo ipsorum, & in nomine eius gloriabuntur, dicit dominus. Item apud * Moysen dicit dominus. Non faciam iuxta iram indignationis meæ, non sinam deleri Effrem, quoniã deus ego sum, & non homo in te sanctus, & non introibo in ciuitatem, post Deum ibo. Item in Psalmo 44. Thronus deus in secula seculorum, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis super participes tuos. Item in Psal. 45. Vacate et cognoscite quoniã ego sum Deus. Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Item in Psalmo octogesimoprimo. Non cognouerunt neque intellexerunt, in umbra deambulabunt. Item in Psalmo sexagesimoseptimo. Cantate deo, psallite nomini eius, uiam facite illi qui ascendit in occasu, deus nomen illi. Item in Euangelio secundum Ioannem. In principio fuit sermo, & sermo erat apud deum, et deus erat sermo. Item in eodem dominus ad Thomam. Inijce huc digitum tuum, & uide manus meas, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas et dixit illi. Dominus meus & deus meus. Dixit illi Iesus. Quoniam uidisti, et credidisti. Beati qui non uiderunt, & crediderunt. Item Paulus ad Romanos. Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus cognatis meis secundum carnẽ, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio, & claritas, & testamentum, & legis cõstitutio, & famulatus, et promissiones, quorum patres, ex quibus Christus secũdum carnem, qui est super omnia * benedictus in secula. Item in Apocalypsi. Ego sum alpha, & ω

Zach. 10.

alias, Osea. 11

Ioan. 1. & 20.

Rom. 9.

Mirum est in exemplaribus etiã uetustissimis non addi, Deus, cum sit apud Graecos.

Apoc. 21.

mega, initium & finis. Ego *sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis, qui uicerit, poßidebit ea, & eorum hæreditatē, & ero eius* Deus, *& ille erit mihi filius*. Item in *psalmo octogesimo primo*: Deus *stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens*. Et *iterū illhic*. Ego *dixi dij estis, & filij altißimi omnes*. Vos *autem sicut homines moriemini*. Quòd *si iusti qui fuerint, & præceptis diuinis obtēperauerint, dij dici poßunt, quanto magis Christus* Dei *filius? Sicut ipse in* Euāgelio *dicit*

Ioan.10. *secundum* Ioannem: Nónne *est scriptum in lege, quoniam dij estis? Si illos dixit deos, & non poterit solui, quem pater sanctificauit & misit in seculum, uos dicitis: quoniā blasphemas: quia dixi, filius* Dei *sum? Si non facio facta patris, nolite mihi credere: & si non uultis mihi credere, factis credite, & cognoscite quoniam in me est pater, & ego in illo*. Item *in* Euange-

Math.1. *lio secundum* Matthæum: Et *uocabis nomen eius* Emmanuel,

Emmanuel. *quod est interpretatum nobiscum* Deus.

VI.

Quòd *Christus* Deus *uenturus esset illuminator & saluator generis humani, apud* Esaiam: *Confortamini manus resolutæ*

Esa.35. *et genua debilia: & hortamini, qui estis pusillanimes, nolite metuere*. Deus *noster iudiciū retribuet, ipse ueniet, & saluos nos faciet*. Tunc *aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum aud ent*. Tunc *saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua mutorum, quia rupta est in deserto aqua, & riuus in terra sitienti*. Item *illhic*: Non *senior neq; angelus, sed ipse* Dominus *liberabit illos, qui diligit eos, & parcet, & ipse redimet eos*. Itē *illhic*: Ego Dominus Deus *uocaui te in iustitia, ut teneam manum tuam & cōfortabo te, & dedi in testamentum generis mei, in lumē gentium, aperire oculos cæcorū, producere de uinculis uinctos, & de domo carceris sedentes in tene*

Esa.42. *bris*. Ego *dominus deus, hoc nomen mihi est, claritatem meam alteri non dabo, neq; uirtutes meas sculptilibus*. Item *in psal-*

Psal.24. *mo*: Vias *tuas domine ostende mihi, et semitas tuas edoce me*

quia tu es Deus *saluator meus.* Vnde *in Euangelio secundum* Ioannem Dominus *dicit:* Ego *sum lumen mundi, qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ.* Ioan. 8.
Item *secundum* Matthæū: *Gabriel angelus ad* Ioseph: Ioseph *fili* David, *ne metueris assumere Mariam uxorem tuā.* Quod *enim ex illa natum fuerit, de spiritu sancto est.* Pariet *autem filium, & uocabis nomen eius* Iesum. Hic *enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Item *secundum* Lucam: Et Zacharias *impletus est spiritu sancto & prophetauit, dicens:* Benedictus Dominus Deus *Israel, qui prospexit redemptionē populo suo, & excitauit uobis cornu salutis in domo* David *pueri sui,* Item *illhic:* Angelus *ad pastores:* Ne *timueritis: ecce enim annuntio uobis, quoniam natus est uobis hodie saluator, qui est Christus* Iesus *in ciuitate* Dauid. VII. Matth. 1. Luc. 1.

Quòd *cū à principio filius* Dei *fuisset, generari denuo haberet secundum carnem:* In *psalmo* 11. Dominus *dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Postula *à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item *in* Euangelio: Et *factum est, ut audiuit salutationē* Mariæ Elisabeth, *exultauit infans in utero eius, & impleta est spiritu sancto, & exclamauit uoce magna, et dixit:* Benedicta *tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui.* Et *unde hoc mihi, ut ueniat mater* Domini *mei ad me?* Item Paulus *ad* Galatas: At *ubi aduenit adimpletio tēporis, misit* Deus *filium suum factum de muliere.* Item *in epistola* Ioannes: Omnis *spiritus, qui confitetur* Iesum *Christum in carne uenisse, de* Deo *est: qui autem negat eum in carne uenisse, de* Deo *non est, sed de Antichristi spiritu.* VIII. Luc. 1. Galat. 4. 1. Ioan. 4.

Quòd *hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut de uirgine nasceretur homo &* Deus, *hominis &* Dei *filius, apud* Esaiā: Et *adiecit* Dominus *loqui ad* Achaz: Pete *tibi signū à* Domino Deo *tuo in altitudinem sursum, et in altitudinem de-* Esa. 7.

orsum. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominũ Deum meũ. Et dixit: Audi itaq; domus Dauid, non pusillũ uobis certamẽ cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem. Propter hoc dabit Deus ipse uobis signũ: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filiũ, & uocabis nomẽ Emmanuel. Butyrum & mel manducabit, ut sciat reprobare malũ & eligere bonũ. Hoc semẽ dixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli in Genesi. Tunc dixit Deus ad serpentem:

Gen. 3. Quid tu hoc fecisti? Maledictus tu ab omni pecore, & ab omni genere bestiarũ terræ. Pectore tuo et uentre repes, et erit tibi terra cibus omnibus diebus uitæ tuæ. Et ponã inimicitiam inter te & mulierem. & inter semen tuũ & semen eius, ipse tuũ obseruabit caput, & tu obseruabis calcaneũ eius. IX.

Ipse refertur ad Christum.

Quòd homo et Deus Christus ex utroq; genere cõcretus, ut mediator esse inter nos & patrẽ posset, apud Hieremiam:

Hier. 17. Et homo est, & quis cognoscet eum? Item in Numeris: Orie-

Num. 24. tur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Itẽ illhic: Procedet homo ex semine eius, & dominabitur multarum gentium, & exaltabitur ✱ ipsum regnum, & augebitur regnum

alias, gog eius, & Deus duxit eum in Aegyptum, quasi claritas uniformis ei et edet carnes inimicorum suorum, & crassitudines illorum emedullabit, & balistis suis cõfiget inimicũ. Recubans requieuit quasi leo, & quasi catulus leonis. Quis suscitabit eum? qui benedicũt te, benedicti sunt, et qui maledicũt te, male-

Esa. 61. dicti sunt. Itẽ apud Esaiã. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, bene nuntiare pauperibus misit me, curare cõ tribulatos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum, uocare annum Domino acceptabilem & diem retributionis. Vnde in Euangelio Gabriel ad Mariam. Spiritus sanctus

Luc. 1. superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit te, quapropter hoc quod nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Item

1. Cor. 15. in epistola Pauli ad Corinthios priore. Primus homo de terræ

limo, secundus homo de cœlo, qualis ille è limo, tales & qui de limo, & qualis cœlestis, tales & cœlestes, quomodo portauimus imaginem eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cœlo est. X.

Quòd ex semine David *secundum carnem nasci haberet, in* Regum *secundo.* Et *fuit uerbum domini ad* Nathan *dicēs.* Vade *& dic seruo meo* David. Hæc *dicit dominus.* Non *tu ædificabis mihi domum ad habitandum, sed erit cum impleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, & parabo regnum eius.* Hic *ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius usque in seculum.* Et *ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, & fidem consequetur domus eius, & regnum eius usque in seculum in conspectu meo.* Item *apud* Esaiam, Et *exibit uirga de radice* Iesse, *& flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapiētiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & implebit eum spiritus timoris domini.* Item *in psalmo.* Iurauit *deus ipsi* David *in ueritate, & nō reprobauit eū, de fructu uētris tui ponam super thronum tuum.* Itē *in* Euangelio *secundum* Lucam. Et *dixit angelus ad illam.* Ne *timeas* Maria, *inuenisti enim gratiam apud deum.* Ecce *concipies in utero, & paries filiū, & uocabis nomē eius* IESVM. Hic *erit magnus, & filius altißimi uocabitur, et dabit illi dominus deus thronum* David *patris sui, & regnum* Iacob *in secula, & regni eius non erit finis.* Item *in* Apocalypsi. Et *uidi librū in dextera dei sedentis super thronum, scriptum intus & retro, signatum signis septem, & uidi angelum fortem prædicantem uoce magna.* Quis *dignus est accipere librum, et aperire signa eius?* Nec *quisquam poterat, neq; in cœlo, neq; super terram, neq; sub terra aperire librū, neq; prospicere eum.* Et *ego flebam multum quòd nemo dignus repertus esset qui*

2. Reg. 7. Esa. 11. Psal. 131. Luc. 1. Apoc. 5.

aperiret librũ, aut uideret illum. Et unus de senioribus dixit mihi, Ne fleueris, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & soluere septem signa eius. XI.

Mich 5. Quòd in Bethleem nasceretur, apud Michæã: Et tu Bethleem Effrata non exigua es, ut constituaris in millibus Iuda, ex te mihi procedit, qui sit princeps apud Israel, & possessiones eius à principio à diebus seculi. Item in Euangelio. Et

Matth. 2. cum Iesus natus esset in Bethleem in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente aduenerunt Hierosolymã dicentes. Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & uenimus cũ muneribus adorare illum. XII.

Quòd humilis in primo aduentu suo ueniret, apud Esaiã: Domine quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui

Esa. 53. reuelatum est? Annuntiauimus coràm ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitienti. Non est figura ei neq; claritas, & uidimus illum & non habuit figuram neq; speciem. Sed figura eius sine honore, et deficiens præter cæteros homines. Homo in plaga positus & sciens ferre imbecillitatem, quia aduersa est facies eius, inhonoratus est, & nõ est computatus. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos putauimus esse illũ in dolore, & in plaga, & in uexatione: ipse autẽ uulneratus est propter facinora nostra, & infirmatus est propter peccata nostra. Doctrina pacis nostræ super illũ, & liuore eius sanati sumus. Oẽs sicut oues errauimus, homo uia sua errauit.

Ibidem 53. Et dominus tradidit illũ pro peccatis nostris, & ipse propter eà q, uexatus est, nõ aperuit os suum. Itẽ apud eundẽ: Nõ sum contumax neq; contradico, dorsum meũ posui ad flagella, & maxillas meas ad palmas, faciẽ autẽ nõ auerti à fœditate sputorũ, & fuit Deus auxiliator meus. Itẽ: Nõ clamabit, neq; au-

Esa. 42. diet quis in plateis uocem eius. Arundinem quassatam nõ confringet, & linum fumigans nõ extinguet, sed in ueritate proferet iudicium. Fulgebit & non quassabitur quoadusque ponat

iudicium in terra, & in nomine eius gentes credent. Item in Psal. 21. *Ego autem sum uermis, et non homo, maledictum hominum & abiectio populi. Omnes qui uidebant me, despiciebãt me, & locuti sunt labijs, et mouerunt caput, Sperauit in domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quoniam uult eum.* Itẽ illhic. *Aruit uelut testa uirtus mea, et lingua mea adglutinata est faucibus meis.* Item apud Zachariam: *Et ostendit mihi dominus Iesum sacerdotem illum maximum stantem ante faciem angeli domini, et diabolus stabat ad dexterã eius aduersari ei. Et Iesus erat indutus ueste sordida, & stabat ante faciem ipsius angeli, & respondit, & ait ad eos qui stabant ante faciem eius dicens: Auferte uestimẽta sordida ab eo, & induite eum mutatorijs, & imponite cidarim mundam super caput eius, & dixit ad eum: Ecce abstuli iniquitates tuas.* Item Paulus ad Philippenses: *Qui in figura Dei constitutus, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudinem hominũ factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit se factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomẽ, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria Dei patris est.* XIII.

Psal. 21. Zach. 3. Philip. 2.

Quòd ipse sit Iesus Christus, quem Iudæi occisuri essent, in Sapientia Salomonis. Circumueniamus iustum, quoniã insuauis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & exprobrat nobis peccata legis. Promittit se scientiam Dei habere, et filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductione cogitationum, grauis est nobis etiam ad uidendum, quoniam dißimilis est alijs uita illius, & mutatæ sunt uiæ illius, tanquã nugaces æstimati sumus ab illo, & continet se à uijs nostris quasi ab immunditijs, & præfert nouißima iustorum, & gloriatur

Sap. 2.

patrem se habere Deum. *Videamus ergo si sermones illius ueri sint, & tentemus quæ uentura sunt illi. Contumelia & tormento interrogemus illum, ut sciamus reuerētiam illius.* Mor*te turpißima condemnemus eum.* Hæc *cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia ipsorum, & nescierunt*

Esa.57. *sacramenta* Dei. Item *apud* Esaiā: Videte *quomodo iustus perit, & nemo intelligit, & uiri iusti tolluntur, & nemo recognoscit.* A *facie enim iniustitiæ sublatus est iustus, & erit in pace sepultura eius.* De *hoc ipso antè prædictum est in* Exodo: Innocentem *& iustum non occides.* Item in Euangelio:

Exod.23. Iudas *pœnitentia ductus, sacerdotibus & senioribus dixit,*

Matt.27. *peccaui tradens sanguinem iustum.* XIIII.

Quòd ipse dictus sit ouis & agnus, qui occidi haberet, et de sacramento paßionis, apud Esaiam. *Sicut ouis ad uictimam*

Esa.53. *adductus est, & sicut agnus coràm tondentibus eum, sine uoce, sic non aperuit os suum.* In *humilitate iudicium eius sublatum est, natiuitatē eius quis enarrabit? Quoniam auferetur à terra uita eius, à facinorib. populi mei adductus est ad mortem, & dabo malos pro sepultura eius, & ipsos diuites pro morte eius, quia facinus non fecit, neque insidias ore suo, propterea ipse confitetur multos, & fortium diuidet spolia, propterea quòd tradita est ad mortem anima eius, & inter facinorosos deputatus est.* Et *ipse peccata multorum pertulit, & propter facinora illorum traditus est.* Item *apud* Hiere-

Hiere.11. *miam:* Domine *significasti mihi & cognoscam, tunc uidi meditationes eorum.* Ego *sicut agnus sine malitia productus sum ad uictimam, in me cogitauerunt cogitatum, dicentes.* Venite, *mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra uitam eius, & non erit in memoria nomen eius amplius.* In

Exod.12. Exodo Deus *ad* Moysen. *Accipiant singuli ouem per domum tribuum, ouem sine uitio, perfectum masculū anniculū, & erit uobis.* Ab *agnis & hœdis accipietis, & occident il-*

lum omne uulgus filiorum Israël ad uesperam, & accipient de sanguine eius, et ponent super duos postes, & super limen in domibus, in quibus edent eum in ipsis, & edent carnes istas no cte assatas igni, & azyma cum lactucis agrestibus edent. Non edetis de eis cruda, neq; cocta in aqua, sed assata igni, caput cũ pedibus & interaneis, nihil derelinquẽtes ex his mane, & ossa non confringetis ex eo. Quæ autẽ relicta fuerint ab eo usq; in mane, igni crementur. Sic autem comedetis eum, Lumbi ue stri præcincti, & caligæ uestræ in pedibus uestris, & edetis eũ festinanter, quia pascha Domini est. Item in Apocalypsi, Et uidi in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habẽtem cornua septẽ, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi per orbem terræ. Et uenit & accepit librum de dextera sedentis in throno. Et cum accepisset librum, quatuor animalia, et uigintiquatuor seniores prostrauerũt se ante agnum, habentes singuli aureas citharas plenas odoramẽtis supplicationum, quæ sunt orationes eorum, & cantauerunt nouum canticum dicentes. Dignus es Domine accipere librum & aperire signa eius, quoniam occisus es, & emisti nos de sanguine tuo ex omni tribu & lingua, et populo, et natione: et eos regnum Deo nostro, sacerdotesq; fecisti, et regnabunt super terram. Item in Euangelio. Altera die uidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait, Ecce qui aufert peccata mundi. Apoc. 5. Ioan. 1.

XV.

Quòd idẽ lapis dictus sit, apud Esaiam sic dicit Dominus, Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidem pretiosum, summum angularem honoratũ, et qui crediderit in eum, non confundetur. Item in psalmo, Lapis quem reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli. À domino factus est iste, et est mirabilis in oculis nostris. Iste dies quem fecit dominus, exultemus et iocundemur in eo. Ò domine salua igitur, ô domine dirige igitur, benedictus est qui uenit in nomine domi- Esa. 28. Psal. 117.

Zach.3. ni. Item apud Zachariam: Ecce ego adduco puerum meum, ortus nomē ei est, quoniam lapis, quem dedi ante faciem Iesu, super ipsum unum septem oculi sunt. Item in Deuteronomio:
Deut.27. Et scribes super lapidem omnem legem hanc manifeste nimis.
Iosue.24. Item apud Iesu Naue: Et accepit lapidem magnum, & statuit eum illhic cōtra Dominū, & ait Iesus ad populum: Ecce lapis iste erit uobis in testimoniū, quòd audieritis omnia quæ dicta sunt à Domino, quanta locutus est ad uos hodie: erit ipse uobis in testimoniū in nouissimo dierū, quādo recesseritis à Deo ue-
Actu.4. stro. Item in actibus apostolorum Petrus, Principes populi, et seniores Israël ecce nos interrogamur hodie à uobis super benefacto hominis infirmi in quo iste saluatus est. Sit uobis omnibus notum & omni populo Israël, quia in nomine Iesu Christi Nazareni quem uos crucifixistis, quē Deus suscitauit à mortuis, in illo ipse in conspectu uestro sanus astitit, in alio autem nullo. Hic est lapis qui contemptus est à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Non est enim nomen aliud sub
Gene.28. cœlo, in quo oportet saluari nos. Hic est lapis in Genesi, quem ponit Iacob ad caput suum, quia caput uiri Christus, & dormiens uidit scalam ad cœlum pertingentem in qua constitutus erat Dominus, & angeli ascendebant, & descendebant, quem lapidem consecrauit & unxit, sacramento unctionis Christum
Exod.17. significans. Hic est lapis in Exodo, super quem sedit Moyses in cacumine collis, quando Iesu Naue contra Amalech dimicauit, & sacramento lapidis, & stabilitate sessionis Amalech superatus est ab Iesu, id est, diabolus à Christo uictus est. Hic
1.Reg.4. est lapis magnus in Regum primo, super quem posita est arca testamenti, quando eam ab Allophy remissam & redditam
1.Reg.17. in plaustro boues reportauerunt. Item hic est lapis in Regum, quo Dauid frontem Goliæ percussit & occidit, significans diabolum & seruos eius inde prosterni, uicta scilicet ea capitis parte quam signatam non habent. Quo signo nos tuti sem-

per ſumus, & uiuimus. Hic *eſt lapis, quem cum alienigenas Iſraël uiciſſet, ſtatuit Samuel, & appellauit nomen eius* Abenezer, *id eſt, auxiliator.* XVI.

Quòd deinde idem lapis mons fieret, & impleret totã terram, apud Danielem: Ecce *imago nimis magna, & contemplatio eius imaginis metuenda & elata ſtabat contra te, cuius caput fuit ex auro bono, pectus & brachia eius argentea, uenter & fimur ærea, pedes autẽ ex parte ferrei, ex parte autem fictiles, quoaduſque abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus concidentium, & percußit imaginem ſuper pedes ferreos & fictiles & comminuit eos minutatim, & factum eſt ſimul ferrum & teſta, & æramentum, & argentum, & aurum facta ſunt minuta quaſi palea, aut puluis in area æſtate, & uentilauit illa uentus, ita ut nihil remanſerit ex illis, & lapis qui percußit imaginem, factus eſt mons magnus, & impleuit totam terram.* XVII. Dan. 3.

Quòd in nouißimis temporibus idem mõs manifeſtaretur, ſuper quem gentes uenirent, & in quem iuſti quique aſcenderent, apud Eſaiam: Et *erit in nouißimis temporibus manifeſtus mons domus* Domini *ſuper uerticem montium, & exaltabitur ſuper colles, & uenient ſuper illum omnes gentes, & ambulabunt multi & dicent:* Venite *aſcendamus in montem* Domini, *& in domum* Dei Iacob, *& nũtiabit nobis uiã eius, & ambulabimus in illa.* De Sion *enim procedet lex, & uerbum* Domini *ab* Hieruſalem, *& iudicabit inter gentes, & redarguet populum multum, & condient gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces, & iam non diſcent pugnare.* Item *in pſalmo:* Quis *aſcendet in montẽ* Domini, *& quis ſtabit in loco ſancto eius?* Innocens *manibus & mundus corde, qui non accepit in uano animam ſuam, & non ſubdole iurauit proximo ſibi: iſte accipiet benedictionem à* Domino, *et miſericordiam à* Deo *ſalutari.* XVIII. Eſa. 2. Pſal. 23.

Quòd ipse sit sponsus ecclesiam habens sponsam, de qua fi
Iohel.2. lij spiritualiter nascerentur, apud Iohel: Canite tuba in Sion,
sanctificate ieiunium, & indicite curationem, aggregate popu
lum, sanctificate ecclesiam, excipite maiores natu, colligite par
uulos lactentes, procedat sponsus de cubili suo, & sponsa de
Hiere 16. thalamo suo. Item apud Hieremiam, Et auferam de ciuitatibus
Iuda, & de quadriuijs Hierusalem uocem lætantium, & uo-
cem gaudentium, uocem sponsi, & uocem sponsæ. Item in
Psal.18. psalmo, Et ipse uelut sponsus egrediens de thalamo suo. Exul-
tauit ut gigas uiam currere, à summo cœli egreßio eius, et de-
cursio eius usque ad summum eius, & non est qui lateat à ca-
Apoc.21. lore eius. Item in Apocalypsi, Veni ostendam tibi nouam nu-
ptam uxorem agni, & duxit me in spiritu in montem magnũ,
& ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem
de cœlo, à Deo habentem claritatem Dei. Item in Euangelio,
Ioan.3. Vos mihi testes estis, quoniam dixi eis, qui mißi sunt ab Hie-
rosolymis ad me, quia non sum Christus, sed quoniam missus
sum ante illum. Qui enim habet sponsam, sponsus est. Amicus
autem sponsi est, qui stat & audit eum, & gaudio gaudet pro-
pter uocem sponsi. Huius rei mysterium ostensum est apud Ie-
su Naue, quando iussus est excalciare se, quòd scilicet sponsus
non ipse esset. Erat enim in lege, ut quisquis nuptias recusa-
Mos uetus. ret, calciamentum deponeret, calciaretur uerò ille qui sponsus
futurus esset. Et factum est cum esset Iesus in agro Iericho, cir-
cunspexit oculis, & uidit hominem stantem ante faciem suam,
Iosue.5. & frameam tenentem in manu eius, & dixit. Noster es, an ad-
uersariorum? Ille autem dixit. Ego sum dux uirtutis Domi-
ni, nunc adueni. Et Iesus cecidit ad terram, & ait illi. Domi-
ne quid imperas famulo tuo? & ait dux uirtutis Domini. Sol
ue calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra
Exod.3. sancta est. Item in Exodo Moyses iubetur calciamentum de-
ponere, quòd nec ipse sponsus esset. Et apparuit angelus Do-

mini in flamma ignis de rubo, & uidit quoniam rubus arderet igni, & non cremabatur. Et dixit Moyses: *Transiens uidebo hoc grande uisum, cur utiq; non crematur rubus. V*t *uidit autem quoniam accedit uidere, uocauit eum dominus* Deus *de rubo, dicens:* Moyses Moyses. *Qui dixit: Quid est? & dixit,* Ne *accesseris huc, nisi solueris calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est.* Et *dixit ei,* Ego *sum* Deus *patris tui,* Deus Abrahã, Deus *Isaac,* Deus Iacob. Hoc *autem manifestum est in* Euangelio *secundum* Ioannem. Et *respondit illis* Ioãnes: Ego *quidem baptizo in aqua, in medio autem uestri stat, quẽ uos nescitis, ipse est enim de quo dixi: Post me ueniens homo ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere.* Item *in* Euangelio *secundum* Lucam. *Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, et uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quãdo ueniat à nuptijs, ut cum uenerit et pulsauerit, aperiant ei.* Felices *serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes.* Item *in* Apocalypsi: Regnauit *dominus* Deus *omnipotẽs, gaudeamus & exultemus, & demus ei gloriæ claritatem, quoniam uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius se præparauit.* XIX.

Ioan.1.

Luc.12.

Apoc.19.

Quòd crucifixuri illum essent Iudæi, *apud* Esaiam: Ex*pandi manus meas tota die ad plebem contradicentem, & contumacem mihi, qui ambulant uias non bonas, sed post peccata sua.* Item *apud* Hieremiam: *V*enite *& mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra uitam eius.* Item *in* Deuteronomio, Et *erit pendens uita tua ante oculos tuos, ac timebis die ac nocte, & non credes uitæ tuæ.* Item *in psalmo:* Et *foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi autem contemplati sunt, & uiderunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam sortem miserunt. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum: in auxilium meũ attende.* Libera *à gladio animam meam, et de manu canis*

Esa.65.

Hiere.11.

Deut.28.

Psal.21.

unicam meam. Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornis humilitatem meam. Enarrabo nomẽ tuum fratribus meis,
Psal.118. *in medio ecclesiarũ laudabo te.* Item in psalmo: *Confige clauis*
Psal.140. *de metu tuo carnes meas.* Item in psalmo: *Alleuatio manuum mearum sacrificium uespertinũ.* De quo sacrificio Sophonias
Sopho.1. dicit: *Metuite à facie domini Dei, quoniã propè est dies eius, quia apparuit Dominus sacrificiũ suum, sanctificauit electos*
Zach.12. *suos.* Item apud Zachariã: *Et intuebuntur me, in quem transfi*
Psal.76. *xerunt.* Item in psalmo: *Exclamaui ad te tota die, Domine*
Num.23. *extendi ad me manus meas.* Item in Numeris: *Non quasi homo suspenditur, neq; quasi filius hominis patitur.* Vnde in euã
Ioan.3. gelio Dominus dicit: *Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in eremo: ita exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui crediderit in filium, habeat uitam æternam.* XX.

Quòd in paßione crucis & signo uirtus omnis sit & po-
Abac.3. *testas,* apud Abacuc: *Texit cœlos uirtus eius, & laudis eius plena est terra, & splendor eius ut lux erit, cornua in manibus eius erunt. Et illhic constabilita est uirtus gloriæ eius, & cõstituet dilectionem ualidam, ante faciem suam ibit uerbum, & procedet in campos secundum gressus suos.* Item apud
Esa.9. Esaiam: *Ecce natus est nobis puer, datus est nobis filius, cuius imperium super humerum eius, & uocatum est nomen eius magnæ cogitationis nuntius.* Hoc signo crucis & Amalech
Exod.17. *uictus est ab Iesu per Moysen.* In Exodo dicit Moyses ad Iesum: *Elige tibi uiros & exi, & constitue cum Amalech in crastinum: Ecce ego stabo in cacumine collis, et uirga Dei in manu mea. Et factum est cum leuabat manum Moyses præualebat manus Israël. Vbi autem submiserat manus, inualescebat manus Amalech: sed manus Moysi erant graues, & accepto lapide suppofuerunt sub eo, & sedebat super eum, & Aaron & Vr sustentabant manus eius hinc & inde, & factæ sunt manus Moysi stabiles usque in occasum Solis, & fugauit*

Iesus Amalech et omnem populum eius. Et dixit Dominus ad Moysen, Scribe hoc, ut sit memoriale in libro, & da in aures eius, quoniam deletione deleam memoriam Amalech de sub cœlo. XXI.

Quòd in hoc signo salus sit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem dicit Dominus: Transi mediam Hierusalem, et notabis signum super frontes uirorum qui ingemunt & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio eorum. Item illhic: Vadite & cædite, et nolite parcere oculis uestris, nolite misereri: Seniores, & iuuenes, & uirgines interficite, ut perdeleantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis, et ab ipsis sanctis meis incipite. Item in Exodo Deus ad Moysen: Et erit is sanguis in signo uobis super domos, in quibus ibi eritis, et uidebo sanguinem, et protegam uos, et non erit in uobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Aegypti. Item in Apocalypsi: Et uidi agnum stantem in montem Sion, et cum eo. 144. millia, et habebant nomen eius, et nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Item illhic: Ego sum alpha et ω mega, primus et nouißimus, initium et finis. Felices eos qui faciunt præcepta eius, ut sint postes eorum super lignum. XXII.

Ezech. 9. Exod. 12. Apoc. 14. Apoc. 22.

Quòd medio die in paßione eius tenebræ futuræ essent, apud Amos: Et erit in illo die, dicit Dominus, sol occidet meri die, et obtenebrabitur dies lucis, et conuertam dies festos uestros in luctum, et omnia cantica uestra in lamentationem. Item apud Hieremiam: Et territa est quæ parit, et tæduit animam eius. Subijt sol, cum adhuc medius dies esset, confusa est et maledicta, reliquos eorum in gladio dabo, in conspectu inimicorum suorum. Item in euangelio: À sexta autem hora tenebræ factæ sunt per totam terram, usque ad horam nonam. Item in psalmo uicesimonono: Domine abstraxisti ab inferno animam meam. XXIII.

Amos. 8. Hiere. 15. Matth. 27.

Quòd à morte uindicaretur, nec apud inferos remansurus esset, in psalmo. 15. Non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum uidere interitum. Item in psalmo tertio. Ego dormiui, & somnum cepi, & resurrexi, quoniam dominus auxiliator mihi. Item secundum Ioannem: Nemo aufert animam meam à me, sed ego pono eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc enim mandatum accepi à patre meo. XXIIII.

Osee. 6. *Quòd ab inferis tertio die resurgeret, apud Osee:* Viuificauit nos post biduum die tertio. Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moysen, Descende, & testificare populo, et sanctifica illos hodie, et cras, et lauent uestem suam, et sint parati in perendinum diem, die enim tertio descendet Dominus in mõtem Syna. Item in euangelio, Progenies nequam adultera signum quærit, et signum non dabitur ei nisi signum Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. XXV.

Exo. 19.

Luc. 11.

Quòd cum resurrexisset, acciperet à patre omnem potestatem, & potestas eius æterna sit, apud Danielem: Videbam in uisu noctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniens, uenit usque ad ueterem dierum, & stetit in conspectu eius, & qui aßistebant obtulerunt ei, & data est ei potestas regia, & omnes reges terræ, & genus omnis claritatis seruient ei, et potestas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius non corrumpetur. Item apud Esaiam, Nunc exurgã, dicit Dominus, nũc clarificabor, nunc exaltabor, nũc uidebitis, nũc intelligetis, nunc confundemini, uana erit fortitudo spiritus, uos ignis consumet. Item in psalmo. 109. Dixit Dominus domino meo, sede ad dexteram meam, quoadusq; ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Item in Apocalypsi: Et conuersus respexi, ut uiderem uocem, quæ mecũ loquebatur, et uidi septem candelabra aurea, et in medio candelabrorum

Dan. 7.

Esa. 33.

Apoc. 1.

rum

rum similem filio hominis uestitum podere, & erat præcinctus supra mamillas zona aurea. Caput autem & capilli eius erant albi uelut lana aut nix, & oculi eius uelut flāma ignis, et pedes eius aurichalco similes, sicut de fornace ignis, ut sonus aquarum multarum, & habebat in dextera sua septē stellas, & ex ore eius gladius utraq; parte acutus exibat, & facies eius splendebat ut sol in uirtute sua. Et cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus, et posuit super me dexteram suam, dicens. Noli timere, ego sum primus et nouissimus, & uiuus qui fueram mortuus, & ecce sum uiuens in secula seculorum, et habeo claues mortis et inferorum. Item in Euangelio dominus post resurrectionem discipulis dicit. Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra, ite ergo et docete omnes gentes, tingentes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos obseruare omnia quæcunque præcepi uobis. Matth.28.

XXVI.

Quòd perueniri ad deum patrē non poßit, nisi per filium eius Christum Iesum, in Euangelio: Ego sum uia, et ueritas et uita, nemo uenit ad patrem nisi per me. Item illhic: Ego sum ostium, per me qui introierit, saluabitur. Itē illhic: Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uidetis, et non uiderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt. Item illhic: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Qui dicto non audiens est in filium, non habet uitam, sed ira dei manebit super eum. Itē Paulus ad Ephesios: Et cum uenisset annuntiauit uobis pacem qui longe, et pacē ijs qui propè, quia per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrē. Item ad Romanos: Oēs enim peccauerunt, & egent claritate dei, iustificantur aūt dono ipsius & gratia per redemptionē quæ est in Christo Iesu. Item in epistola Petri apostoli: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret deo. Item illhic: In hoc enim & mortuis prædicatum est, ut suscitentur. Ioan.14. Matth.13. Ioan.3. Ephes.2. Rom.3. 1.Pet.3.

1.Ioan.2. Item in epistola Ioannis: Qui negat filium, neq; patrem habet: qui confitetur filium, & patrem habet. XXVII.

Malach. Quòd ipse iudex uenturus sit, apud Malachiam: Ecce dies uenit ardens uelut clibanus, eruntq; omnes alienigenæ, & omnes iniqui stipula, & succēdet illos adueniēs dies, dicit Dominus. Item in Psalmo quadragesimonono: Deus deorum Dominus locutus est, & uocauit terram. A` solis ortu usq; ad occasum, ex Sion species decoris eius. Deus manifeste ueniet, deus noster & non silebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius procella nimia. Vocauit cœlum sursum & terram, ut separaret populum suum. Colligite illi iustos eius, eos qui disponunt testamentum eius in sacrificijs, & annuntiabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus iudex est. Item apud Esaiā: Do

Esa.42. minus deus uirtutum prodibit, & comminuet bellum. Excitabit certamen, et clamabit super inimicos eius cū fortitudine. Tacui, nunquid semper tacebo? Item in Psal. sexagesimoseptimo. Exurgat deus, & dißipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. Quomodo deficit fumus, deficiant, quomodo tabescit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei. Et iusti iocundentur, & exultent in conspectu dei. Psallite nomini eius, uiam facite illi, qui ascendit in occasum, deus nomen illi. Turbabuntur à facie eius patres orphanorū & iudices uiduarum. Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit in domo unanimes, producens uinctos in uirtute, similiter eos qui habitant in monumentis. Deus cū transires, prodires in cōspectu populi tui, in transeundo in eremū. Item in Psal. 81. Exurge deus & iudica terram, quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus. Item in Euāgelio secūdum Mat

Matth.8. thæū: Quid nobis & tibi fili Dauid? Quid huc uenisti ante tē

Ioan.5. pus punire nos? Item secundū Ioannē: Nihil pater iudicat, sed omne iudiciū filio dedit, ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem, qui nō honorificat filiū, nō honorificat pa-

trem qui eum misit. Item in epistola Pauli ad Corinthios secunda. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque sui corporis propria, secundũ quæ egit, siue bona siue mala. 2. Cor. 5.

XXVIII.

Quòd ipse sit rex in æternũ regnaturus, apud Zachariã: Dicite filiæ Sion. Ecce rex tuus uenit tibi, iustus & saluans, mitis, sedẽs super asinum indomitum. Item apud Esaiã. Quis nuntiabit uobis quia ignis ardet? quis nuntiabit uobis locum æternum? Ambulans in iustitia, & manus abstinens à muneribus, grauans aures ut non audiat iudiciũ sanguinis, & comprimens oculos suos, ne uideat iniustitiam, hic habitabit in alta spelunca petræ fortis. Panis illi dabitur, & aqua eius fidelis, regem cum claritate uidebitis. Item apud Malachiam: Rex magnus sum ego, dicit dominus, & nomen meum illustre est apud gentes. Item in psalmo 2. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, nuntians præceptum eius. Item in psalmo 20. Commemorabuntur & conuertentur ad dominum omnes termini terræ, & adorabunt in cõspectu tuo omnes patriæ gentium, quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Item in psalmo 23. Aufferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex gloriæ & claritatis, dominus fortis in prælio. Aufferte portas principes uestras, & extollimini portæ æternales, & introibit rex claritatis, dominus uirtutum, ipse est rex claritatis. Item in psalmo 43. Eructauit cor meum sermonem bonũ, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scriptoris acutè scribentis, decoris specie super filios hominum. Effusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in secula. Accingere ense tuo ad femur potentissime. Decori & speciei tuæ intende, & dirige, & regna propter ueritatẽ & mansuetudinẽ et iustitiam. Item in psal. 4. Rex meus et deus meus, quoniã ad tẽ orabo domine mane, exaudies uocẽ meam, mane

Zach. 9. Esa. 33. Malach. 1.

aßistam tibi & contēplabor te. Item in *psal.* 95. Dominus *regnauit, exultet terra, iucundentur insulæ multæ.* Item in *psal.* 44. *Aßistit regina ad dexteram tuam in ueste inaurata. Audi filia, & uide, & inclina aurem tuã, & obliuiscere populi tui & domus patris tui. Quoniam desiderauit speciem tuam rex, quia ipse est* Dominus Deus *tuus.* Item in *psalmo septuagesimosecundo:* Deus *autem rex noster ante seculum operatus est salutem in medio terræ.* Item in Euangelio *secundum* Matthæum: *Cum* Iesus *natus esset in* Bethleem Iudæ *in diebus* Herodis *regis: ecce magi ab* Oriente *uenerunt* Hierosolymam, *dicentes: Vbi est qui natus est rex* Iudæorum? Vidimus *enim stellam eius in* Oriente, *& uenimus adorare eum.* Item *secundum* Ioannem *dixit* Iesus: Regnum *meum non est de isto seculo: si de hoc seculo esset regnum meum, ministri mei turbarentur, ne traderer* Iudæis. Nunc *autem regnum meum non est hinc.* Dixit Pilatus: *Ergo rex es tu?* Respondit Iesus: Tu *dicis, quoniam rex sum:* Ego *in hoc natus sum, & in hoc ueni in seculum, ut testimonium perhibeam ueritati.* Omnis *qui est de ueritate audit uocem meam.*

Matth. 2.

Ioan. 18.

XXIX.

Quòd ipse sit & iudex & rex, in psalmo 70. Deus *iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.* Iudicare *populum tuum in iustitia.* Itē *in* Apocalypsi: Et *uidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum uocabatur fidelis & uerax, equum iustum qui prædicat & præliatur.* Oculi *autem eius erant tanquã flamma ignis, & super caput eius diademata multa, & portabat nomē scriptum, nemini alij nisi ipsi soli notũ:* Et *erat coopertus ueste aspersa sanguine, & dicitur nomē eius uerbũ* Dei, *& exercitus qui sunt in cœlo sequebantur eũ in equis albis induti byßino mundo, & de ore eius exibat gladius utraq; parte acutus, ut de eo percuteret natiões, quas ipse pacturus est in uirga ferrea, & ipse calcabit torcular uini iræ* Dei *omnipotentis, habet etiã in ueste, & in*

Apoc. 19.

femore suo nomen scriptum, rex regũ & Dominus dominantium. Item in Euangelio: Cum uenerit filius hominis in claritate sua, & omnes angeli cum eo, tũc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes, & segregabit illos ab inuicem, quemadmodum pastor segregat oues ab hœdis, & statuet oues ad dexteram suam, hœdos autem ad sinistram. Tunc dicet rex eis, qui ad dexteram eius erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi: esuriui enim, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & potastis me: hospes fui, et abduxistis me: nudus, & texistis, infirmus fui, et uisitastis me, in carcere, et uenistis ad me. Tunc respondebunt iusti dicentes, Domine quando te uidimus esurientem, & pauimus? sitientem, & potauimus? quando te uidimus hospitem, & abduximus? nudum, & uestiuimus? quando autem te uidimus infirmari, & in carcere, & uenimus ad te? Et respondens rex dicet eis: Amen dico uobis, quandiu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet ijs, qui ad sinistram eius erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius, esuriui enim, & nõ dedistis mihi manducare, sitiui, & non potastis me, hospes fui, & non abduxistis me, nudus, & non uestistis me, infirmus, & in carcere, & non uenistis ad me. Tunc respondebunt & ipsi dicentes: Domine quando te uidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Et respondebit illis. Amẽ dico uobis, quãdiu nõ fecistis uni ex minimis his, neq; mihi fecistis, & adibũt isti in ambustionẽ æternã, iusti autẽ in uitã æternã. Matth. 25.

LIBRI SECVNDI FINIS.

AD QVIRINVM LIBER TERTIVS.

CYPR. QVIRINO FILIO SAL.

R O fide ac deuotione tua, quam Domino Deo exhibes fili charißime, petisti ut ad instruendum te excerperem de scripturis sanctis quædã capitula, ad religiosam sectæ nostræ disciplinã pertinentia: lectionis diuinæ succinctam diligentiam quærẽs, ut animus Deo deditus, non longis aut multis librorum uoluminibus fatigetur, sed eruditus breuiario præceptorum cœlestiũ habeat ad fouendam memoriam suam salubre & grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obsequium debeo, feci quod petisti, ut laborem semel, ne tu semper laborares. Quantum potuit itaq; mediocritas nostra complecti, collecta sunt à me quædam præcepta dominica & magisteria diuina, quæ esse facilia & utilia legentibus poßint, dum in breuiariũ pauca digesta, et uelociter perleguntur, & frequẽter iterantur. Opto te fili charißime semper bene ualere.

CAPITVLA TERTII LIBRI.

10 In deum solum fidendum, & in ipso gloriandum.
11 Eum qui fidem consecutus est, exposito priore homine, cœlestia tantũ & spiritualia cogitare debere, nec attendere ad seculum cui iam renuntiauimus.
12 Non iurandum.
13 Non maledicendum.
14 Nunquàm mußitandum, sed circa omnia quæ accidunt, benedicendum deum.
15 Ad hoc tentari homines à Deo ut probentur.
16 De bono martyrij.
17 Minora esse quæ in seculo patimur, quàm sit præmium quod promissum est.
18 Dilectioni Dei & Christi nihil præponendum.
19 Voluntati non nostræ, sed Dei obtemperandum.
20 Fundamentũ, & firmamentũ spei, & fidei esse timorem.
21 Non temere de altero iudicandum.
22 Accepta iniuria remittendum, & ignoscendum.
23 Vicem malis non reddendam.
24 Non posse ad patrem peruenire, nisi per Christum.
25 Ad regnum dei nisi baptizatus, & renatus quis fuerit, peruenire non posse.
26 Parum esse baptizari, & Eucharistiã accipere, nisi quis factis & opere perficiat.
27 Baptizatum quoque gratiam perdere, quam consecutus sit, nisi innocentiam seruet.
28 Nõ posse in ecclesia remitti ei, qui in dominũ deliquerit.
29 De odio nominis antè prædictum.
30 Quod quis deo uouerit citò reddendum
31 Eum qui non crediderit, iam iudicatum esse.
32 De bono uirginitatis & continentiæ.
33 Nihil patrem iudicare, sed filium, & patrem ab eo non honorificari, à quo non honorificetur filius.

34 *Fidelem gentiliter uiuere non oportere.*

35 *Deum ad hoc patientem esse, ut nos pœniteat peccati nostri & reformemur.*

36 *Mulierem ornari seculariter non debere.*

37 *Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri.*

38 *Seruum dei innocentem esse debere, ne incidat in pœnam secularem.*

39 *Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo.*

40 *Non iactanter nec tumultuose operandum.*

41 *Inepte & scurriliter non loquendum.*

42 *Fidē tantū ꝓdesse, et tantū nos posse, quantū credimus.*

43 *Posse eum statim consequi qui uere crediderit.*

44 *Fideles inter se disceptantes, non debere gentilem iudicem experiri.*

45 *Spem futurorum esse, & ideo fidē circa ea quæ promissa sunt, patientem esse debere.*

46 *Mulierem in ecclesia tacere debere.*

47 *Delicto merito nostro fieri, ut laboremus, nec dei opem in omnibus sentiamus.*

48 *Non fœnerandum.*

49 *Inimicos quoque diligendos.*

50 *Sacramentum fidei non esse profanandum.*

51 *Quòd nemo in opere suo extolli debeat.*

52 *Credendi uel non credēdi libertatem in arbitrio positā.*

53 *Dei arcana perspici non posse, & ideo fidē nostram simplicem esse debere.*

54 *Neminem sine sorde & sine peccato esse.*

55 *Non hominibus sed deo placendum.*

56 *Deum nihil latere ex his quæ geruntur.*

57 *Fidelem emendari & reseruari.*

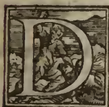
58 *Neminem contristari morte debere, cum sit in uiuendo labor et periculū, in moriēdo pax et resurgēdi securitas.*

59 *De idolis quæ gentiles deos putant.*
60 *Ciborum concupiſcentiam nimiam non appetendam.*
61 *Poßidendi concupiſcentiam et pecuniã non appetendam.*
62 *Matrimonium cum gentilibus non iungendum.*
63 *Grauius delictum eſt fornicationis.*
64 *Quæ ſint carnalia, quæ mortem parant: & quæ ſpiritualia, quæ ad uitam ducant.*
65 *Omnia delicta in baptiſmo deponi.*
66 *Diſciplinam Dei in eccleſiaſticis præceptis obſeruãdam.*
67 *Prædictum, quòd diſciplinam ſanam aſpernaturi eſſent.*
68 *Recedendũ ab eo q inordinatè, et contra diſciplinã uiuat.*
69 *Non in ſapientia mundi nec in eloquentia eſſe regnũ Dei, ſed in fide crucis & uirtute conuerſationis.*
70 *Parentibus obſequendum.*
71 *Patres quoq; aſperos eſſe circa filios non oportere.*
72 *Seruos cũ crediderĩt plus dñis carnalibus ſeruire debere.*
73 *Item dominos mitiores eſſe debere.*
74 *Viduas probatas quaſq; honorandas.*
75 *Suorum & maximè fidelium curam plus unumquenque habere debere.*
76 *Maiorem natu non temere accuſandum.*
77 *Peccantem publicè obiurgandum.*
78 *Cum hæreticis non loquendum.*
79 *Innocentiam fidenter petere, & impetrare.*
80 *Nihil licere diabolo in homine, niſi Deus permiſerit.*
81 *Mercedem mercenario citò reddendam.*
82 *Non augurandum.*
83 *Circum in capite non habendum.*
84 *Non uellendum.*
85 *Surgendum cum epiſcopus aut presbyter ueniat.*
86 *Schiſma non faciendum, etiam ſumma fide & in eadem traditione permaneat qui recedit.*

87 *Fideles simplices cum prudentia esse debere.*
88 *Fratrem non circumueniendum.*
89 *Subitò uenire finem mundi.*
90 *Vxorē à uiro nō recedere, aut si recesserit ĩnuptā maneř.*
91 *Tantum unumquenq; tentari, quantum potest sustinere.*
92 *Non quicquid licet esse faciendum.*
93 *Prædictum quòd hæreses futuræ essent.*
94 *Cum timore & honore eucharistiam accipiendam.*
95 *Bonis conuiuendum, malos autem uitandos.*
96 *Factis, non uerbis operandum.*
97 *Et ad fidem & ad consecutionem properandum.*
98 *Catechumenum peccare non debere.*
99 *Iudicium secundum tempora futurum, uel æquitatis ante legem, uel legis post Moysen.*
100 *Gratiam Dei gratuitam esse debere.*
101 *Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse.*
102 *Correptionem quoq; bonos libenter audire debere.*
103 *A multiloquentia temperandum.*
104 *Non mentiendum.*
105 *Frequēter emēdādos q delinquūt ĩ domestico ministerio.*
106 *Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem Deo relinquendam.*
107 *Non detrahendum.*
108 *Non esse proximo insidiandum.*
109 *Infirmos uisitandos.*
110 *Susurrones maledictos esse.*
111 *Sacrificia malorum acceptabilia non esse.*
112 *Grauius iudicari de his qui in hoc seculo plus habuerint potestatis.*
113 *Viduam & pupillos protegi oportere.*
114 *Dum in carne est quis, exomologesin facere debere.*
115 *Adulationem perniciosam esse.*

116 Plus ab eo diligi Deũ, cui in baptismo plura peccata dimit tuntur.
117 Fortem congreßionem esse aduersus diabolum, et ideo fortiter nos stare debere, ut poßimus uincere.
118 De Antichristo quòd in homine ueniat.
119 Graue fuisse iugum legis, quòd à nobis abiectum est: et leue esse iugum domini, quod à nobis susceptum est.
120 Orationibus insistendum.

DIVI CAECILII CYPRIANI ad Quirinum, liber tertius. CAP. I.

E bono opis et misericordiæ, apud Esaiā: Exclama, inquit, in fortitudine, et noli parcere, sicut tuba exalta uocem tuā, adnuntia plebi meæ peccata ipsorũ, et domui Iacob facinora eorũ. Me de die in diem quærunt, et cognoscere uias meas cõcupiscunt, quasi plebs quæ iustitiam fecerit, et iudicium nõ deseruerit. Postulāt me nunc iudicium iustum, et appropinquare Deo concupiscũt dicentes: Quid quia ieiunauimus, et non uidisti: humiliauimus animas nostras, & non cognouisti? In diebus enim ieiunij inueniuntur uoluntates uestræ: aut enim subiectos uobis subpungitis, aut ad iudicia & lites ieiunatis, aut proximos cæditis pugnis, ut quid mihi ieiunatis? ut hodie audiatur uox uestra in clamore? Non hoc ieiunium ego elegi, nisi humiliet homo animam suam. Et si contorseris quasi circulum collum tuum, & saccum et cinerem substraueris, nec sic uocabitur ieiunium acceptum. Non tale ieiuniũ elegi, dicit dominus: sed solue omnẽ nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium cõmerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem consignationẽ iniustam dißipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, uesti, & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erũpet tem- Esa. 58.

poraneum lumen tuum, & uestimenta tua citò orientur. Et præibit ante te iustitia, & claritas Dei *circundabit te*. Tunc *exclamabis, et* Deus *exaudiet te*. Dum *adhuc loqueris dicet:*
Iob.29. *ecce adsum.* De *hoc ipso apud* Iob: *Conseruaui egenum de manu potentis, & pupillo, cui non erat adiutor, auxiliatus sum.* Os *uiduæ benedixit me, cũ essem oculus cæcorum, pes quoq; claudorum ego essem, & inualidorũ pater*. De *hoc ipso apud*
Tob.2. Tobiam: Et *dixi* Tobiæ *filio meo*: Vade *et adduc quemcunq; pauperem inueneris ex fratribus nostris, qui tamen in mente habet* Deum *ex toto corde suo, hunc adduc et manducabit pariter meum prandium hoc. Sustineo te fili donec uenias.* Item *illhic*: Omnibus *diebus uitæ tuæ fili* Deum *in mente habe, & noli præterire præcepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitæ tuæ, & noli ambulare uiam iniquitatis: quoniam agente te ex ueritate, erit respectus operum tuorum*. Ex *substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere, ita fiet ut nec à te auertatur facies* Dei. *Quomodo habueris fili, sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam. Si enim exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica.* Et *ne timueris, cum facis eleemosynam: præmium bonum repones, repones tibi in diem necessitatis, quoniam eleemosyna à morte liberat, et non patitur ire in tenebris*. Munus *bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eam coràm summo* Deo. De *hoc ipso apud* Salomonem *in* Parœ-
Prouer.19. *mijs: Qui pauperi miseretur,* Deo *fœneratur.* Item *illhic: Qui dat pauperi, nunquam indigebit. Qui autem auertit oculum*
Prouer.15. *suum, in multa penuria erit*. Item *illhic*: Eleemosynis *& fide peccata purgantur.* Item *illhic*: Si *esurierit inimicus tuus, ciba eum, si sitierit, potabis eum: hoc enim faciens, carbones uiuos*
Eccle.3. *superfundes in caput eius. Itẽ illhic: Sicut aqua extinguit ignẽ, sic & eleemosyna extinguit peccatum.* De *hoc ipso in* Parœ-
Prouerb.3. *mijs*: Ne *dixeris, abi & reuertere, cras ego dabo, cum possis*

continuo benefacere: non enim scis quid contingat sequenti die. Item illhic: Qui obturat aures suas ne audiat imbecillem, & ipse inuocabit Deũ, & nõ erit qui exaudiat eum. Itẽ illhic: Qui conuersatur sine uituperatione in iustitia, beatos filios relinquit. Apud eundem in Ecclesiastico: Fili si habes, bene fac tecũ, & Deo dignas oblationes offer, memorare quoniã mors nõ tardat. Item illhic: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & haec pro te orabit ab omni malo. De hoc in psalmo. 31. misericordiam & postero prodesse: Iunior fui, etenim senui, et non uidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panẽ, Tota die miseretur & foeneratur, et semen eius in benedictione est. De hoc ipso in psalmo. 40. Beatus qui intelligit super egenum, & pauperẽ, in die malo liberabit illum Deus. Item in psalmo. 111. Distribuit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternũ. De hoc ipso apud Oseae: Misericordiam uolo: quàm sacrificium, & agnitionẽ Dei plus quàm holocaustomata. De hoc ipso in euangelio κατὰ Matthaeũ: Beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Item illhic: Beati misericordes, quia ipsi misericordiã cõsequentur, Item illhic: Thesaurizate uobis thesauros in coelo, ubi neq; tinea, neq; comestura exterminat, & ubi fures non effodiunt, et furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illhic erit & cor tuũ. Item illhic: Simile est regnũ coelorũ homini negotianti, quaerenti bonam margaritam: ubi autem inuenerit pretiosam margaritam, abijt & uẽdidit omnia quae habuit & emit eam. Etiam modicũ opus prodesse. Item illhic: Et qui potauerit unũ ex minimis istis calicẽ aquae frigidae in nomine discipuli, amẽ dico uobis, non peribit merces eius. Nemini negandam eleemosynã. Item illhic: Omni poscenti da, et ab eo qui uoluerit mutuari, ne auertaris te. Item illhic: Si uis ad uitam uenire, serua mandata. Dicit illi, quae? et dicit Iesus: Non occides, non moechaberis, non falsam testimoniũ dices. Honora patrem et matrem, et diliges proximum tibi

Marginal notes: Prouer. 21. — Eccle. 14. — Osea. 6. — Matth. 5. — Matth. 13. — Matth. 10. — Luc. 6. — Matth. 19.

tanquam te. Dicit illi iuuenis: *Omnia ista obseruaui: Quid adhuc mihi deest?* Dicit illi Iesus: *Si uis perfectus esse, uade & uende omnia tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me.* Item illhic: *Cum uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ, & colligentur ante eum omnes gentes. Et segregabit illos ab inuicē, quemadmodum segregat pastor oues ab hœdis. Et statuet oues ad dexteram suam, hœdos autem ad sinistram. Tunc dicet rex eis, qui ad dexteram suam sunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod uobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & potastis me. Hospes fui, & adduxistis me. Infirmatus fui, & uisitastis me. In carcere fui, & uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicētes: Domine quando te uidimus esurientē, & pauimus, sitientem, et potauimus? Quādo te uidimus hospitē, & adduximus: nudum, et uestiuimus? Quādo autē te uidimus infirmū, & in carcere, & uenimus ad te? Respōdens rex dicit: Amē dico uobis, quàm diu fecistis uni horū ex fratribus meis minimis, et mihi fecistis. Tūc dicet illis, qui à sinistris eius sunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. Sitiui & non potastis me. Hospes fui, & non adduxistis me. Nudus fui & non uestistis me. Infirmus & in carcere & non uisitastis me. Tunc respondebunt & ipsi dicētes: Domine quando te uidimus esurientē, aut sitientē, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & nō ministrauimus tibi? Et respondebit illis: Amen dico uobis, quàm diu non fecistis uni ex minimis his, neq; mihi fecistis. Et ibūt isti in ambustionē æternam: Iusti autem in uitam æternam.* De hoc ipso in euangelio κατὰ Lucam: *Res uestras uendite, et date eleemosynam.* Item

Luc. 12. et. 11. illhic: *Qui fecit quod est intus, fecit quod & foris est.* Verum-

tamen date eleemosynam, & ecce uobis omnia sunt munda. Item illhic, *Ecce dimidium ex substantia mea do egenis, & si cui quid fraudaui quadruplum reddo.* Dixit autem Iesus, *quia salus hodie domui huic facta est, quoniam & ipse filius est* Abrahæ. De hoc ipso ad Corinthios secunda, *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorũ abundantia nostræ inopiæ sit supplementum, ut sit æqualitas, sicut scriptum est. Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum, non indiguit.* Item illhic, *Qui parcè seminat, parcè & metet. Qui seminat in benedictionem, de benedictione metet. Vnusquisq; autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristitia, uel ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit* Deus. Item illhic, *Sicut scriptum est, Distribuit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum.* Item illhic, *Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad edendum præstabit. Et multiplicabit semen uestrum, & augebit incremẽta frugum iustitiæ uestræ, ut in omnibus locupletemini.* Item illhic, *Administratio huius officij non tantum suppleuit ea quæ sanctis desunt, sed & abundauit per multarum gratiarum actionem in* Deum. De hoc ipso in epistola Ioannis, *Qui habuerit substantiam mundi, & uiderit fratrem suum desiderantem, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas* Dei *manet in illo?* De hoc ipso in euangelio κατὰ Lucam, *Cum facis prandium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neq; fratres, neq; uicinos, neque diuites, ne fortè & illi reinuitent te, & fiat retributio tibi, Sed cum facis epulum, uoca pauperes, debiles, cæcos & claudos, & beatus eris, quoniam non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.*

Luc. 19. — 2. Cor. 8. — Exod. 16. — 2. Cor. 9. — Psal. 111. — 1. Ioan. 3. — Luc. 14.

II.

In opere & eleemosynis, etiam si per mediocritatẽ minus fiat, ipsam uoluntatem satis esse: in epistola Pauli ad Corinthios secunda, *Si uoluntas prompta est, secundum quodcunq; habuerit, acceptabile est, non secundum quod non habuerit,* 2. Cor 8.

neq; sit alijs refrigerium, uobis pressura. III.

Malach. 2. Agapen & dilectionem fraternam religiose & firmiter exercendam: apud Malachiam: Non'ne Deus unus condidit nos? Non'ne pater est unus omnium nostrum? Quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum? De hoc ipso κατὰ

Ioan. 14. Ioannem, Pacem remitto uobis, pacem meam do uobis. Item illhic, Hoc est mandatum meum ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi uos. Maiorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Item illhic, Beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei uocabuntur. Item illhic, Amen dico uobis, quoniā si duobus ex uobis cōuenerit in terra de omni re, quancunq; petieritis, continget uobis à patre meo qui in cœlis est. Vbicunq; enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum. De hoc ipso ad Corin-

1. Corin. 3. thios prima, Et ego quidem fratres nō potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi infantibus in Christo, lac uobis potum dedi, non escam. Dum enim anhuc pusilli eratis, non poteratis, sed neq; nunc potestis. Adhuc enim estis carnales. Vbi enim inuocatis æmulationes & dissensiones, non'ne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? Item illhic, Et si habuero fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Et si distribuero omnia mea, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est. Charitas benigna est. Charitas non æmulatur. Charitas non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniustitiam, conlætatur autem in ueritate. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas

Galat. 5. nunquàm excidet. De hoc ipso ad Galatas, Diliges proximum tibi tanquam te. Si autē mordetis, et incusatis inuicem, uidete ne consumamini ab inuicem. De hoc ipso in epistola

1 Ioan. 3. Ioannes, In hoc apparent filij Dei, et filij diaboli. Omnis qui non

non est iustus, non est de deo, & qui non diligit patrem suum & matrem suam, qui enim fratrem suum odit, homicida est, & scitis quia omnis homicida non habet in se uitam æternam. Item illhic. *Siquis dixerit, quoniam diligit deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, deum quem non uidet, quomodo potest diligere?* De hoc ipso in Actibus Apostolorum. *Turba autem eorum qui crediderant, anima ac mente una agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quicquam suum iudicabant ex bonis quæ eis erant, sed fuerunt illis omnia communia.* De hoc ipso in Euangelio κατὰ Matthæum. *Si obtuleris munus tuum ad altare, & illhic recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illhic munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, et tunc ueniens offeres munus tuum ad altare.* Item in epistola Ioannis. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.* Item illhic. *Qui dicit se in luce esse et fratrem suum odit, mendax est, & in tenebris ambulat usque adhuc.* IIII.

Act. 4.

Matth. 5.

1. Ioan. 4.

In nullo gloriandum quando nostrum nihil sit: in Euangelio κατὰ Ioannem: *Nemo potest quicquam accipere, nisi datum illi fuerit de cœlo.* Item in epistola Pauli ad Corinthios prima. *Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Item in βασιλειῶν libro 1. *Nolite gloriari neque loquamini elata, nõ procedat magniloquentia ex ore uestro, quia deus scientiarum dominus.* Item illhic: *Inualidus factus est arcus potentum, & infirmi accincti sunt uirtute.* De hoc ipso in Machabæis. *Iustum est subditum deo esse, & mortalem non paria deo sentire.* Item illhic, *Et uerba uiri peccatoris ne timueris, quia gloria eius in stercore erit, & in uermes. Hodie extolletur, & cras non inuenietur, quoniam conuersus est in terram suam & cogitatio eius peribit.*

Ioan. 19.

1. Corin 5.

1. Reg. 2.

2. Mach. 9.

Esa.66. Humilitatem & quietē in omnibus tenendam, apud Esaiā sic dicit dominus Deus. Cœlum mihi thronus, et terra scabellum pedum meorum. Quam mihi sedem ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea, et sunt omnia mea. Et super quem aspiciam alium, nisi super humilem & quietum, & timentem sermones meos? De hoc ipso

Matt.5. in Euangelio κατὰ Matthæum. Beati mites, quoniam ipsi hæ

Luc.9. reditabunt terrā. De hoc ipso κατὰ Lucā. Qui minimus fuerit in omnibus uobis, hic erit magnus. Itē illhic: Qui se extollit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur. De hoc

Rom.11. ipso ad Romanos. Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. De hoc ipso in psalmo tricesimotertio. Et humiles spiritu saluabit. Item ad Romanos: Reddite omnibus quæ debentur: cui tri

Rom.13. butum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis, nisi

Matth.23. ut inuicem diligatis. Item in Euangelio κατὰ Matthæum. Deligunt primum recumbēdi locum in cœnis, & primam sessionem in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos autem ne uocaueritis rabbi. Vnus est enim uobis magister. Item in euangelio κατὰ Ioannem. Non est ser

Ioan.13. uus maior domino suo, neq; Apostolus maior eo qui se misit. Hæc scientes beati eritis, si feceritis ea. Item in psalmo 81. Humilem & pauperem iustificate.

VI.

Bonos quosq; & iustos plus laborare, & tolerare debere,

Eccl.27. quia probantur, apud Salomonem. Vas figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Item in psalmo quinquagesimo. Sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatum Deus non spernet. Item in psalmo trigesimo tertio. Proximus est Dominus contribulato corde, & humiles spiritu saluabit. Item illhic: Multa flagella iustorum, et ex omnibus illis liberauit illos dominus. De hoc ipso apud Iob. Nu-

dus exiui de utero matris meæ, nudus ego ibo sub terram. Do Iob 1.
minus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita fa-
ctum est, sit nomen Domini *benedictum.* In his omnibus
quæ contigerunt ei, nihil peccauit Iob *labijs suis in conspectu*
Domini. De hoc ipso in Euangelio κατὰ Matthæum. *Bea-* Matth.5.
ti plangentes, quoniam ipsi consolabuntur. Item κατὰ Ioan- Ioan.16.
nem. *Hæc locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in se-*
culo autem pressuram habebitis, sed fidite, quoniam ego ui-
ci mundum. De hoc ipso ad Corinthios secunda. *Datus est* 2.Cor.12.
mihi stimulus carnis meæ, Angelus *satanæ, qui me colaphi-*
zet, ne extollar. Propter quod ter Dominum *rogaui, ut di-*
scederet à me. Et *dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea.* Nam
uirtus in infirmitate perficitur. De hoc ipso ad Romanos. Rom.5.
Gloriamur in spe claritatis Dei. Non *solum autem, sed &*
gloriamur in pressuris, scientes quoniam pressura toleran-
tiam operatur, tolerantia probationem, probatio autem
spem. Spes autem non confundit, quia dilectio dei infusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.
De hoc ipso κατὰ Matthæum. *Quàm lata & spatiosa uia* Matth.7.
est quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui intrant per eam.
Quàm arcta & angusta uia est, quæ ducit ad uitam, & pau-
ci sunt qui eam inueniunt. De hoc ipso in Tobiam: *Vbi sunt* Tob.2.
iustitiæ tuæ? ecce quæ pateris. Item in Sapientia Salomonis. Eccl.3.
In locis impiorum gemunt iusti, in illorum autem perditio-
nem abundabunt iusti. VII.

Non *contristandum spiritum sanctum, quem accepimus:*
apud Ephesios. *Nolite contristare spiritũ sanctum dei, in quo* Ephes.4.
signati estis, in die redemptionis. Amaritudo, *& ira, & indi-*
gnatio, & clamor, & blasphemiæ auferãtur à uobis. VIII.

I*racundiam uincendam esse, ne cogat delinquere: apud* Sa-
lomonem in Paroemijs: Melior *est uir patiens forti. Qui enim* Prouerb.16.
iracundiam contemnit, melior est, quã qui urbem capit. Item

illhic: Imprudens in eadem die nuntiat iram suam, abscondit autem inhonorationem suam astutus. de hoc ipso ad Ephesios: Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam uestram. Item in Euangelio κατὰ Matthæum: Audistis quia dictum est antiquis, non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio.

Ephe. 4. Matth. 5.

IX.

Gal. 6. Inuicem se fratres sustinere debere, ad Galatas: In contemplationem habentes unusquisque, ne & uos contentemini. Alterutrum onera sustinete, & sic adimplebitis legem Christi.

X.

In deum solum fidendum esse & in ipso gloriandum, apud Hieremiam: Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec glorietur diues in diuitijs suis, & fortis in fortitudine sua, sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & nosse quoniam ego sum deus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam super terram, quoniam in his est uoluntas mea, dicit dominus. De hoc in psalmo quinquagesimoquarto: In domino speraui non timebo quid faciat mihi homo. Item illhic: Non nisi deo soli subdita est anima mea. Item in psalmo centesimo decimoseptimo: Non metuam quid faciat mihi homo, dominus mihi auxiliator est. Item illhic: Bonū est confidere in dominū, quàm fidere in hominem. Bonum est sperare in dominū, quàm sperare in principibus. De hoc ipso apud Danielem: Responderunt autem Sidrac, Misac. & Abdenago Nabuchodonosor regi: Rex non opus est nobis de hoc sermone respondere tibi. Est enim deus cui nos seruimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis liberabit nos. Et si non: notum tibi sit rex, quia dijs tuis non seruimus, & imaginē aureā quam statuisti, non adoramus. Item apud Hieremiam: Maledictus homo qui spem habet in homine, & benedictus homo, qui fidet in domino, & erit in deum spes eius. De hoc

Hiere. 9. Daniel. 3. Hiere. 17.

ipso in Deuteronomio:Dominum Deum *tuum adorabis*, & Deut.6.
illi soli seruies. De hoc ipso ad Romanos: Et coluerunt & ser Rom.1.
uierunt creaturæ relicto creatore, propter quod & tradidit illos Deus *in paßiones ignominiæ*. De hoc ipso apud Ioannē: Maior *est qui in uobis est, quàm qui in hoc mundo*. XI.

Eum *qui fidem assecutus est exposito priore homine, cœlestia tantum & spiritualia cogitare debere, nec attendere ad seculum, cui iam renuntiauimus, apud* Esaiam: Quærite Dominum, *& cum inueneritis inuocate eum. Cum autem appro-* Esa.55.
pinquauerit uobis, relinquat impius uias suas, & uir facinorosus cogitationes suas, & conuertatur ad Dominum, *& misericordiam consequetur, quia in multũ remittet peccata uestra*. De *hoc ipso apud Salomonem*: Vidi *uniuersa opera quæ fa-* Eccl.1.
cta sunt sub sole, & ecce omnia uanitas. De *hoc ipso in* Exodo: *Sic autem comedetis illum*: Lumbi *uestri præcincti, & calciamenta uestra in pedibus uestris, & baculi uestri in manibus* Exod.12.
uestris, & edetis eum festinanter, pascha Domini *est*. De *hoc ipso in* Euãgelio κατὰ Matthæũ: Nolite *cogitare dicẽtes, quid edemus, aut bibemus, aut quid uestiemur? hæc enim nationes* Matth.6.
inquirunt. Scit autẽ pater uester, quia horum omnium indigetis. Quærite *primùm regnũ* Dei, *& iustitiam eius, & omnia ista apponentur uobis*. Item *illhic*: Nolite *cogitare in crastinũ. Crastinns enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua*. Item *illhic*: Nemo *retro attẽdens & superponens manum suam super aratrum, aptus est regno* Dei. Item *illhic*: Aspicite *uolatilia cœli, quoniã non seminant, neq; metunt, neq; colligũt in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa*. Non *uos pluris estis illis? de hoc ipso* κατὰ Lucam: *Sint lumbi uestri accincti, & lucernæ ardentes*. Et *uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando ueniat à nuptijs, & cum uenerit &* Luc.12.
pulsauerit, aperiant illi. Felices *serui illi, quos adueniens dominus inuenerit uigilantes*. De *hoc ipso apud* Matthæũ: Vul- Matth.8.

pes foueas habent, & uolucres cœli diuersoria, filius autē hominis non habet ubi caput suū inclinet. Item illhic: Qui nō renūtiat omnibus, quæ sunt eius, nō potest meus discipulus esse.
1.Cor.6. De hoc ipso ad Corinthios 1. *Non estis uestri, empti enim estis pretio magno, clarificate, & portate Deū in corpore uestro.* Item illhic: *Tempus collectum: superest ergo ut qui habent uxores quasi non habentes sint, & qui plangunt quasi non plangentes, & qui gaudent quasi non gaudentes, & qui emūt quasi non ementes, & qui poßident quasi non poßidentes, & qui hoc mundo utuntur quasi nō utantur. Præteribit enim figura huius mundi.*
1.Cor.15. Item illhic. *Primus homo de terræ limo, secundus homo de cœlo, Qualis ille è limo, tales & qui è limo: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Quomodo portauimus imaginē eius qui de limo est, portemus & imaginem eius qui de cœlo est.*
Philip.2. De hoc ipso ad Philippenses: *Omnes sua quærūt, & non quæ sunt Christi, quorum finis est interitus, quorum Deus est uenter, & gloria in confusionem eorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœlis est, unde & saluatorem expectamus Dominū nostrum* IESVM *Christū, qui tranformauit corpus humilitatis nostræ, conformatum corpori claritatis suæ.*
Gal.6. De hoc ipso ad Galatas: *Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini nostri* IESV *Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* De hoc ipso ad
2.Tim.2. Timotheum: *Nemo militans deo obliget se molestijs secularibus, ut poßit placere ei cui se probauit. Sed & si certauerit quis, nō coronabitur, nisi legitime pugnauerit.* De hoc ipso ad
Coloss.2. Colossenses: *Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tanquam uiuentes in mundo uana sectamini?* Item de hoc ipso: *Si uerè resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ terrena sunt. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in deo. Cum autem Christus ap-*

paruerit uita uestra, tunc & uos cum eo apparebitis in gloria. De hoc ipso ad Ephesios: Exponite prioris cōuersationis *ueterem hominem qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis.* Innouamini autem *spiritu sensus uestri, & induite nouum hominem, qui secumdum* Deum *constitutus est in iustitia, & sanctitate & ueritate.* De hoc ipso *in epistola* Petri: *Quasi hospites & aduenæ, & peregrini abstinete uos à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam: conuersationem autem habentes inter gentes bonam, ut dum uniuersi detrectant de uobis, quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnificent* Deum. De *hoc ipso in epistola* Ioannis: *Qui dicit se in Christo manere, debet quomodo ille ambulauit, & ille ambulare.* Item *illhic:* Nolite *diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Siquis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo. Quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupisentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia seculi & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem* Dei *patris manet in æternum, quomodo &* Deus *manet in æternum.* Item *in epistola* Pauli *ad* Corinthios *prima:* Expurgate *uetus fermentum, ut sitis noua consperſio, sicut estis azymi.* Nam *& pascha nostrum immolatus est Christus:* Itaque *festa celebremus non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis.* Ephes. 4. 1 Pet. 2. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 5.

XII.

Non *iurandum, apud Salomonem:* Multum *iurans replebitur iniquitate, & non discedet à domo eius plaga, & si uane iurauerit non iustificabitur.* De *hoc ipso* κατὰ Matthæum: Dico *uobis non iurare in toto.* S*it autem sermo uester, est est, non non.* De *hoc ipso in* Exodo: Non accipies nomen domini Dei *tui in uanum.* Eccl. 23. Matth. 5. Exod. 20.

XIII.

Non *maledicendum, in* Exodo. Non *malidices, neque prin* Exo. 22.

cipi populi tui detraxeris. Item in psalmo tricesimosecundo. *Quis est homo qui uult uitam, & cupit uidere dies bonos? Contine linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.* De hoc ipso in Leuitico. *Et locutus est dominus ad Moysen, dicens: Produc eum foras, qui maledixerit, extra castra, et imponent omnes qui audierint, manus suas super caput eius, & lapidabit eum omnis synagoga filiorũ Israel.* De

Leuit. 24.

hoc ipso in epistola Pauli ad Ephesios. *Omnis sermo malus de ore uestro non procedat, sed bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* De hoc ipso ad Romanos. *Benedicentes, non maledicentes.* De hoc ipso in Euangelio κατὰ Matthæum: *Qui dixerit fratri suo fatué, reus erit in gehennã ignis.* De hoc ipso κατὰ Matthæum. *Dico autem uobis quia omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij. De sermonibus enim tuis iustificaberis, & de sermonibus tuis condemnaberis.* XIIII.

Ephes. 4. Rom. 12. Matth. 5. & 12.

Nunquàm mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt, benedicendum deum, apud Iob. *Dic uerbum aliquod in deum & morere. At ille intuitus eam dixit. Tanquam una ex ineptis mulieribus locuta es. Si bona accipiamus de manu domini, mala cur non tolerabimus? In his omnibus quæ acciderunt, nihil peccauit Iob labijs suis in conspectu domini.* Item illhic. *Animaduertisti in puerũ meum Iob? nõ enim similis est illi quisquam in terris, homo sine querela, uerus dei cultor, abstinẽs se ab omni malo.* De hoc ipso in psalmo tricesimotertio. *Benedicam domininũ omni tempore, semper laus eius in ore meo.* Item in Numeris. *Desinat murmuratio eorum à me, & non morientur.* Item in Actibus Apostolorum. *Circa autem mediam noctem Paulus & Silas orantes gratias agebant deo, audiebant autem eos uincti.* Item in epistola Pauli ad Philippenses. *Omnia autem pro delectatione facite, sine murmurationibus & reputationibus, ut sitis sine querela, & im-*

Iob 2. Num. 11. Act. 13. Philipp. 2.

maculati filij Dei. XV.

Ad hoc tentari homines à Deo ut probentur: in Genesi, Et tentauit Deus Abraham, & dixit ad illum, Accipe filium tuũ unicum quem diligis Isaac, & uade in terram, impones illum ibi in holocaustum hostiam, in unum ex montibus, de quo dixero tibi. De hoc ipso in Deuteronomio, Tentat dominus Deus uester uos, ut sciat, si diligitis dominũ Deum uestrum ex toto corde uestro, & ex tota anima uestra. De hoc ipso in Sapientia Salomonis, Et si coràm hominibus tormẽta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est, & in paucis uexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentauit illos, et inuenit eos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi hostiæ holocausta accepit illos, et in tẽpore erit respectus illorum. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit dominus eorum in perpetuum. De hoc ipso in Machabæis: Abraham non'ne & in tentatione inuentus est fidelis, & deputatum est ei ad iustitiam? Gene. 22. Deut. 13. Sapien. 3. 1. Mach. 2.

XVI.

De bono martyrij, in Sapiẽtia Salomonis, Liberat de malis animam martyr fidelis. Item illhic, Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui labores eorum diripuerũt. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam habentes, & per angustiam spiritus gementes, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinẽ improperij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis, & ambulauimus solitudines difficiles, uiam autẽ domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? transierunt omnia Prouer. 14. Sapien. 5.

ista sicut umbra. De hoc ipso in psalmo. 115. *Pretiosa in con-*
Psal. 115. *spectu domini mors sanctorum eius*. Item illhic, *Qui seminãt in lacrymis, in gaudio metent. Et ambulantes ambulabant, & plorabant mittentes semina sua. Venientes autem uenient, in exultatione colligentes gramina sua*. De hoc ipso in euan-
Ioan. 12. gelio κατὰ Ioannem, *Qui amat animam suam perdet illam, et qui odit animam suam in isto seculo, in uitam æternam inue-*
Matth. 10. *niet illam*. Item illhic, *Cum autem tradiderint uos, nolite cogi tare quid loquamini: non enim uos estis qui loquimini, sed spi-*
Ioan. 16. *ritus patris uestri, qui loquitur in uobis*. Item illhic: *Veniet ho ra, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequiũ se Deo fa- cere. Sed & hoc facient, quoniam non cognouerunt patrem*
Matth. 5. *neq; me*. De hoc ipso apud Matthæum, *Beati qui persecutio- nem paßi fuerint propter iustitiam, quoniã ipsorũ est regnum cœlorum*. Item illhic, *Ne timueritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum, qui potest animam, & corpus perdere in gehẽnam*. Item illhic, *Quicunq; me confeßus fuerit coràm hominibus, & ego confitebor illum coràm patre meo qui in cœlis est. Qui autem me negauerit coràm hominibus, & ego negabo eum coràm patre meo qui in cœlis est. Qui autem sustinuerit usq; in finẽ,*
Luc. 6. *hic saluus erit*. De hoc ipso κατὰ Lucã, *Beati eritis cum ode- rint uos homines, & separauerint uos, & expulerint, & ma- ledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium homi- nis. Gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces uestra*
Luc. 18. *multa est in cœlis*. Item illic, *Amen dico uobis, nemo est, qui relinquat domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem futuro uitam æternam*. De hoc
Apoc. 6. ipso in Apocalypsi: *Et cum aperuissem quintum signum, ui- di sub ara Dei animas occisorum propter uerbum Dei, & martyrium suum, & clamauerunt magna uoce dicentes:*

Quousq; domine uerus & sanctus, non iudicas, & uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? Et datæ sunt eis singulis stolæ albæ, & dictum est eis, ut quiescerēt adhuc breui tempore, donec impleatur numerus conseruorum, & fratrum eorum, quiq; postea occidētur exemplo ipsorum. Item illhic, *Post hæc uidi turbā multam, quam dinumerare ex his nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & ex omni populo & lingua, stantes in conspectu throni, & in conspectu agni, & erant amicti stolis albis, & palmæ fuerunt in manibus eorū, et magno clamore dicebāt:* Laus Deo *nostro sedēti super thronū, & agno.* Et *respondit unus de senioribus, dicens mihi, Qui amicti sunt stolas albas, qui sunt & unde uenerūt?* Et *dixi ei,* Domine *mi tu scis.* Et *ait mihi,* Hi *sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerūt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni, ideo sunt in cōspectu throni* Dei, *& seruiūt ei diebus & noctibus in tēplo eius.* Et *is qui sedet in throno habitabit super eos, neque esurient, neque sitient unquā, sed neq; sol super eos cadet, neq; ullū æstum patientur. Quoniā agnus qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad fontē aquæ uiuæ, & absterget* Deus *omnem lacrymam ex oculis eorū.* Item illhic: *Qui uincet dabo illi edere ex omni ligno uitæ, quod est in paradiso* Dei *mei.* Item illhic: *Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Beati erunt, qui uigilabunt, & seruabunt uestimēta sua, ne nudi ambulent, & uideant turpitudinem suā.* De hoc ipso ad Timotheum in *secunda:* E*go iam delibor, & tempus instat assumptionis, bonum* certamen certaui, cursum perfeci, fidem seruaui, iam superest mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet dominus in illo die iudex iustus: non solum autem mihi, sed & omnibus qui dilexerunt aduentum eius.* De hoc ipso ad Romanos: *Sumus filij* Dei*: si autem filij, & hæredes* Dei, *cohæredes autem* Chri

Apoc. 7.

Apoc. 2.

2. Timo. 4.

*alias, agonē

Roma. 8.

sti. Siquidem compatiamur, & commagnificemur. De hoc *ipso psalmo centesimo decimooctauo*, Beati *qui immaculati sunt in uia, & qui ambulant in uijs domini.* Beati *qui perscrutantur martyria eius.* XVII.

Minora *esse quae in seculo patimur, quàm sit praemium*
Roma.8. *quod promissum est, in epistola* Pauli *ad* Romanos: Non *sunt condignae paßiones huius temporis, ad superuenturam claritatem, quae reuelabitur in nobis.* XVIII.

Deute.6. Dilectioni Dei *et* Christi *nihil praeponendum, in* Deutero*nomio*, Diliges *dominum* Deum *tuum de toto corde tuo, &*
Matth.10. *de tota uirtute tua.* In *euangelio* κατὰ Matthaeum, Qui *amat patrem, aut matrem super me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus, & qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est meus discipulus.* Item
Roma.8. *in epistola* Pauli *ad* Romanos, Quis *nos separabit à charitate* Christi, *pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas,*
Psal.43. *an periculum, an gladius? sicut scriptum est,* Quoniam *causa tui occidimur tota die, deputati sumus ut oues uictimae, sed in his omnibus superuincimus, propter qd' dilexit nos.* XIX.

Voluntati *non nostrae, sed* Dei *obtemperandum, in euan*
Ioan.6. *gelio* κατὰ Ioannem: Non *descendi de coelo, ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit.* De *hoc ipso*
Matth.26. κατὰ Matthaeum, Pater, *si fieri potest, trãseat à me calix iste, ueruntamen non quod ego uolo, sed quod tu.* Item *in prece quotidiana,* Fiat *uoluntas tua sicut in coelo & in terra.* Item
Matth.7. κατὰ Mathaeum, Non *omnis qui dicit mihi domine domine, introibit in regnum coelorum, sed is qui facit uoluntatem patris mei qui in coelis est, ipse introibit in regnum coelorũ.* Item
Luc.12. κατὰ Lucam: Ille *autem seruus qui cognoscit uoluntatem domini sui, et non paruerit uoluntati eius, uapulabit multis.* Item
1.Ioan.2. *in epistola* Ioannis: Qui *autem fecerit uoluntatem* Dei, *manet*

in æternum, quomodo & ipse manet in æternum. XX.

Fundamentum & firmamentum spei, & fidei esse timorē, in psalmo centesimo decimo, Initium sapientiæ timor Domini. De hoc ipso in sapientia Salomonis: Initium sapientiæ, metuere dominum. In Parœmijs eiusdem, Beatus est homo qui ueretur omnia per metum. De hoc ipso apud Esaiam, Et super quem alium respiciam, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? De hoc ipso in Genesi, Et uocauit eum angelus domini de cœlo, & dixit illi, Abraham. Ille autem dixit, Ecce ego. Et dixit, Noli inijcere manum tuam in puerum, neq; feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui, quoniam times Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectißimo propter me. Item in psalmo secundo: Seruite domino in timore, & exultate cum tremore. Item in psalmo tricesimotertio: Timete dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Item in psalmo decimooctauo, Timor domini castus perseuerans in secula seculorum. XXI.

Eccle. 1 — Prouerb. 28. — Esa. 66. — Gene. 22.

Non temere de altero iudicandum, in euangelio κατὰ Lucam, Nolite iudicare, ne iudicemini: nolite condemnare, ne cōdemnemini. De hoc ipso ad Romanos: Tu quis es qui iudicas alienū seruum? domino suo stat, aut cadit: stabit autem, potens enim Deus statuere eum. Et iterum, Quare in excusatione es ô homo? in quo enim iudicas alium, teipsum cōdemnas, eadem enim agis quæ iudicas. Speras autem tu qui iudicas eos qui mala agunt, et eadem facis, quia ipse es fugiens iudicium Dei? Item in epistola ad Corinthios prima, Et qui se sperat stare, uideat, ne cadat. Et iterum: Siquis se putat scire aliquid, dum non sit quemadmodum oporteat.* XXII.

Luc. 6. — Roma. 14. — * alias, inexcusabilis. — 1. Cor. 10.

Accepta iniuria remittendum & ignoscendum, in euangelio in prece quotidiana: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Item κατὰ Marcum: Et

Matth. 6. — Mar. 11.

cum steteritis ad orationem, remittite siquid habetis aduersus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est, remittat uobis pec
Ibidem. 4. *cata uestra. Item illhic, In qua mensura mensi fueritis, in ea re metietur uobis.* XXIII.

Vicem malis non reddendam, in epistola Pauli ad Roma-
Roma. 12. nos, Nemini malum pro malo reddentes. Item illhic, Noli uinci à malo, sed uince in bono malum. De hoc ipso in Apo-
Apoc. 22 calypsi: Et dixit mihi, ne signaueris uerba prophetiæ libri huius, quia iam tempus in proximo est, & hi qui perseuerant nocere, noceant, & qui in sordibus est, sordescat: iustus autem adhuc iustiora faciat, similiter & sanctus sanctiora. Ecce uenio citò, & merces mea mecum est, reddere unicuiq; secundum facta sua. XXIIII.

Non posse ad patrem peruenire, nisi per filium eius Iesum
Ioan. 14. Christum, in euangelio κατὰ Ioannem, Ego sum uia, ueritas,
Ioan. 10. & uita: nemo uenit ad patrē nisi per me. Item illhic, Ego sum ianua, per me siquis introierit, saluabitur. XXV.

Ad regnū Dei, nisi baptizatus, et renatus quis fuerit, per-
Ioan. 3. uenire non posse, in euangelio κατὰ Ioannem, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod enim natum est de carne, caro est: & quod
Ibid. 6. natum est ex spiritu, spiritus est. Item illhic, Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. XXVI.

Parum esse baptizari, & Eucharistiam accipere, nisi quis factis, & opere perficiat, in epistola Pauli ad Corinthios,
1. Cor. 9. Nescitis quia qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite, ut occupetis: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos uerò incor-
Matt. 3. et. 7. ruptam. In euangelio κατὰ Matthæum, Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Item illhic: Multi mihi dicent in illa die: Domine domine, non'ne in

nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nequaquam *uos uidi, recedite à me qui operamini iniquitatem.* Item illhic, *Luceat lumen uestrum corám hominibus, ut uideant bona opera uestra, & clarificent patrem uestrum qui in cœlis est.* Item Paulus ad Philippenses, *Lucete sicut luminaria in mundo.* Matth.5. Philip.2.

XXVII.

Baptizatum quoq; gratiam perdere, quam consecutus sit, nisi innocentiam seruet, in euangelio κατὰ Ioannem, *Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nequid tibi deterius fiat.* Item in epistola Pauli ad Corinthios, *Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? si quis templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus.* De hoc ipso in Paralipomenon, *Dominus uobiscum est, dum estis uos cum ipso: si dereliqueritis eum, derelinquet uos.* Ioan.5. 1.Cor.3. 2. Paraly.

XXVIII.

Non posse in ecclesia remitti ei qui in Deum deliquerit, in euãgelio κατὰ Matthæum, *Qui dixerit uerbũ aduersus filiũ hominis, remittetur illi: qui autẽ dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur illi, neq; in isto seculo, neq; in futuro.* Itẽ κατὰ Marcum, *Omnia peccata remittentur filijs hominum & blasphemiæ: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctũ, non remittetur illi, sed reus erit æterni peccati.* De hoc ipso in βασιλειῶν primo: *Si delinquendo peccetur aduersus uirum, orabunt pro eo dominum: si autem in Deum peccet homo, qs exorabit pro eo?* Matth.

XXIX.

De odio nominis antè prædictũ, in euãgelio κατὰ Lucam, *Et eritis odibiles omnibus hominibus propter nomen meum.* Item κατὰ Ioannem, *Si seculum uos odit, scitote quoniam me primò odijt, si de seculo essetis, seculum quod suum est amaret: sed quia de seculo nõ estis, & elegi uos de seculo, propterea odit uos seculum.* Mementote sermonem quem dixi uobis, *Non est maior domino suo seruus: si me persecuti sunt, &* Luc.21. Ioan.15.

uos persequentur. XXX.

Quod quis Deo uouerit, citò reddendum, apud Salomonem, Prout uoueris uotum domino, ne moram feceris reddere illud. De hoc ipso in Deuteronomio, *Si autem uoueris uotum*

Deut.23. *domino* Deo *tuo, non tardabis reddere illud, quia inquirens quæret illud* Deus *tuus à te, & erit in peccatum, ea quæ egredientur per labia tua, obseruabis, & facies donum quod locutus es ex ore tuo.* De hoc ipso *in psalmo quadragesimonono, Sacrifica* Deo *sacrificium laudis, & redde altißimo uota tua. Inuoca me in die pressuræ, & eximam te, & clarificabis me.*

Act.5. *De hoc ipso in* Actibus Apostolorum, *Cur impleuit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto, cum esset fundus in tua potestate?* Non hominibus *mentitus es, sed* Deo.

Hiere.48. *Item apud* Hieremiam, *Maledictus qui facit opera domini negligenter.* XXXI.

Eum qui non crediderit, iam iudicatum esse, in Euangelio

Ioan.3. κατὰ Ioannem: Qui *non crediderit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unici filij* Dei. Hoc *autẽ est iudicium, quoniam lux uenit in seculum, & magis dilexerunt homines tenebras quàm lucem.* De hoc *ipso in psalmo primo,* Pro*pterea non resurgent impij in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum.* XXXII.

Gene.3. *De bono uirginitatis, & continentiæ, in* Genesi: *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas, & gemitus tuos, & in tristitia paries filios, & erit conuersio tua ad uirum tuum, &*

Matth.19. *ipse tui dominabitur.* De *hoc ipso ĩ euãgelio* κατὰ Matthæũ, Non *omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datum est: Sunt enim spadones, qui ex utero matris nati sunt: & sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus: & sunt spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum.* Qui *potest capere, capiat.*

Luc.20. *Item* κατὰ *Lucam,* Filij *seculi huius generant & generãtur, qui autem habuerint dignationem seculi illius,*

& re

& resurrectionem à mortuis non nubunt, neq; nubuntur. Neque enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filij resurrectionis. Resurgere autem mortuos Moyses significat, quomodo dicit in rubo: Dominus Deus Abraham, et Deus Isaac, & Deus Iacob, non est Deus mortuorum, sed uiuorum, oẽs enim illi uiuunt. De hoc ipso in epistola Pauli ad Corinthios prima. Bonum est hominem mulierem non contingere, propter fornicationem autem unusquisq; uxorẽ habeat suam, & unaquæque uirum suum habeat. Vxori uir debitum reddat, similiter & uxor uiro. Vxor corporis sui potestatem non habet, similiter & uir corporis sui potestatem nõ habet, sed uxor. Nolite fraudare inuicem, nisi ex conuentione ad tempus, ut uacetis orationi. Et iterum reuertamini in idipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam. Hoc dico secundum consilium, non secundum imperium: uolo autem omnes homines esse, sicut & me, sed unusquisq; propriũ habet charisma à Deo, alius sic, alius autem sic. Item illhic. Cœlebs cogitat quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autẽ matrimonium contraxit, cogitat ea, quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uxori: sic & mulier, & uirgo innupta cogitat ea, quæ sunt Domini, ut sit sancta corpore, & spiritu, quæ autem nubit, cogitat ea quæ sunt mundi huius, quomodo placeat uiro. De hoc ipso in Exodo: Cũ præcepisset Deus Moysi, ut sanctificaret populum in diem tertiũ, sanctificauit ille, et adiecit. Estote parati tribus diebus, non accedentes ad mulieres. De hoc ipso in βασιλειῶν primo. Et respondit sacerdos ad Dauid, & dixit: Non sunt panes prosani in manu mea, nisi panis sanctus unus, si obseruati sunt pueri à muliere, manducabunt. Item in Apocalypsi. Hi sunt qui cum mulieribus nõ coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt, hi sunt qui sequuntur agnum quocunque uadit. XXXIII.

1. Cor. 7.

Ibidem.

Exod. 15.

Apoc. 14.

Nihil patrem iudicare, sed filium, & patrem ab eo non honorificari, à quo non honorificetur, & filius, in Euangelio
Ioan.9. κατὰ Ioannem. Nihil pater iudicat, sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, sicut honorificāt patrē. Qui non honorificat filium, nec honorificat patrem qui eum
Gen.19. misit. Item in Genesi. Et pluit dominus à domino super Sodomam & Gomorram sulphur, & ignem de cœlo. Item in psal. 70. Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuā filio regis. Iudicare populum in tuam iustitiam. XXXIIII.

Fidelem gentiliter uiuere non oportere, apud Hieremiam
Hiere.7. Hæc dicit dominus. Secundum uiam gentilium non ambulaueritis. De hoc ipso quòd segregare se quis debeat à gentilibus,
Apoc.18. ne sit socius culpæ, & fiat particeps plagæ, in Apocalypsi. Et audiui aliam uocem de cœlo dicentem. Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorū eius, & ne præstringaris plagis eius; quoniam delicta eius usq; ad cœlū peruenerūt, et meminit dominus Deus iniquitatum eius. Ideo reddet ei dupla, et in quo poculo miscuit, duplū remistū est ei, sed inquantum se clarificauit, et delitiarum habuit, intantum datur ei & cruciatus, & luctus, quoniam in corde suo dicit. Regina sum, & uidua esse non possum, nec luctus uisura sum, propterea una hora plagæ eius aduenient mors, luctus & fames, & igni cremabitur, quia fortis est dominus Deus, qui eam iudicabit. Et flebunt & plangent se in ea reges terræ, quia cum ea fornicati
Esa.52. sunt, & in delictis conuersati sunt. Item apud Esaiam. Exite de medio eorum, qui fertis uasa domini. XXXV.

Deum ad hoc patientem esse, ut nos pœniteat peccati no-
Eccles.5. stri, ut reformemur, apud Salomonem in Ecclesiastico. Ne dixeris, peccaui, & quid accidit mihi triste? est enim altißimus patiens redditor. Item ad Romanos: An nunquid opulentiam
Rom.2. bonitatis eius, & sustinentiam, & patientiam contemnis, ignorans quia bonitas Dei in pœnitentiam te adducit? Tu

autem secundum duritiam tuam, & cor impatiens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, *qui reddet unicuique secundum opera sua.* XXXVI.

Mulierem ornari seculariter non debere, in Apocalypsi. *Et uenit unus ex septē angelis habētibus phialas, & aggressus est me, dicens.* Veni *ostēdam tibi damnationem meretricis* Apoc.17.
magnæ, sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et *uidi mulierem sedentem super bestiam, & mulier illa amicta erat pallium purpureum, & coccineum, & adornata erat auro, & lapidibus pretiosis, & margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum, & immunditiæ, & fornicationis totius terræ. Item ad* Timo- 1.Tim.2.
theum. Sint mulieres uestræ cum uerecundia, & pudicitia componentes se: non tortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut ueste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem. De *hoc ipso in epistola* Petri *ad* Ponticos. *Sit in muliere non exterior ornamenti,* 1.Pet.3.
aut auri, aut uestis cultus, sed cultus cordis. Item in Genesi. Gen.38.
Thamar *cooperuit se pallio, & adornauit, & cum aspexisset eam Iudas, uisum est ei meretricem esse.* XXXVII.

Fidelem non oportere ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri, in epistola Petri *ad* Ponticos. *Ne quisquam uestrum tanquā fur, aut homicida patiatur, aut tanquā maledicus; aut* 1.Pet.4.
curas alienas agens, sed tanquā Christianus. XXXVIII.

Seruum Dei *innocentem esse debere, ne incidat in pœnam secularem, in epistola* Pauli *ad* Romanos. *Vis non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ab ea.* Rom.13.
XXXIX.

Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo. *Christus* 1.Pet.2.
enim passus est pro nobis, relinquens exemplum uobis, ut sequamini uestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledixit, cum pateretur, non minabatur, tradebat autem se iudicanti iniuste.

Philip.2. Item Paulus ad Philippenses, Qui in figura Dei constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed se inaniuit, formam serui accipiens, in similitudinẽ hominis factus, in habitu inuẽtus est homo. Humiliauit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, ut sit super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu curuetur, cœlestiũ, & terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quia dominus

Ioan 13. Iesus in gloria est dei patris. De hoc ipso in Euangelio κατὰ Ioannem: Si ego laui pedes uestros dominus & magister, & uos debetis aliorum pedes lauare, Exemplum enim dedi uobis, ut sicut ego feci, & uos alijs faciatis. XL.

Non iactanter, nec tumultuose operandum, in Euangelio

Matth.6. κατὰ Matthæum: Nesciat sinistra quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui uidet in absconso, reddet tibi. Item illhic: Cum facis eleemosynam, noli tumultuare quomodo hypocritæ faciunt in uicis & in synagogis, ut clarificentur ab hominibus. Amen dico uobis, compleuerunt mercedem suam. XLI.

Inepte & scurriliter non loquendum, in epistola Pauli ad

Ephes.5. Ephesios: Stultiloquium & scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, nec nominentur quidem in uobis: XLII.

Fidem tantum prodesse, & tantum nos posse, quantum cre-

Gen.15. dimus, in Genesi. Et credidit Abraham deo, & deputatum est

Esa.7. Matth.14. ei ad iustitiam. Item apud Esaiam. Et si non credideritis, neq; intelligetis. Item in Euãgelio κατὰ Matthæum. Modicæ fidei quare dubitasti? Et iterum. Si habueritis, fidem quasi granum sinapis, diceretis monti huic, transi hinc illhuc, et transibit, &

Mar.11. nihil impossibile erit uobis. Item κατὰ Marcum. Omnia quæcunq; oratis & petitis, credite quia accipietis, & erũt uobis.

Abac.2. Et iterum. Omnia possibilia credenti. Item in Abacuc. Iustus

autem ex fide mea uiuet. Item in Daniele. Ananias, Azarias, Misahel credentes Deo liberati sunt de flamma. Dan. 3. XLIII.

Posse eum statim consequi qui crediderit uere, in Actibus Apostolorum. Ecce aqua, quid est quod me impedit baptizari? Tunc dixit Philippus. Si credis ex toto corde tuo, licet. Act. 8. XLIIII.

Fideles inter se disceptantes, non debere gentilem iudicem experiri, in epistola Pauli ad Corinthios prima. Audet quisquam uestrum aduersus alterum negotium habens disceptare apud iniustos, & non apud sanctos? Nescitis quia sancti hunc mundum iudicabunt? Et iterum. Iam quidē in totum delictum in uobis est, quia iudicia habetis cum inuicē. Quare non magis iniuriam patimini, & quare non magis fraudamini? * & uos iniuriam facitis, & fraudatis, & hoc fratribus, aut nescitis, quoniam iniusti regnum non consequentur? 1. Cor. 6. alias, sed XLV.

Spem futurorum esse, & ideo fidē circa ea, quæ promissa sunt patientē esse debere, in epistola Pauli ad Romanos. Spe saluati sumus. Spes autem quæ uidetur, non est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod nō uidemus speramus, per patientiam expectamus. Rom. 8. XLVI.

Mulierē in ecclesia tacere debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima. Mulieres uestræ in ecclesia taceāt. Si quæ autem discere uolunt domi uiros suos interrogent. Item ad Timotheum. Mulier cū silētio discat in omni subiectione. Doce re autem mulierem non permitto, neq; præpositam esse uiro. Adam enim primus formatus est, deinde Eua, & Adam non est seductus, mulier autem seducta est. 1. Cor. 14. 1. Tim. 2. XLVII.

Delicto & merito nostro fieri, ut laboremus, nec Dei opē in omnibus sentiamus, apud Osee. Audite sermonē domini filij Israel, quia iudiciū est domino aduersus incolas terræ, quòd neq; misericordia, neq; ueritas, neq; agnitio dei sit super terram. Execratio, & mendaciū, & cædes, & furtū, & adulte- Osee 4.

rium diffusum est super terram. Sanguinẽ sanguini supermiscent, & idcirco terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestijs agri, & cum serpẽtibus terræ, cum uolucribus cœli, & deficiẽt pisces maris, ut nemo iudicet, nemo reuincat. De hoc ipso apud Esaiã. *Nunquid non ualet manus domini, ut saluos faciat, aut grauauit aurẽ, ut non exaudiat? Sed peccata uestra inter uos & deum separant, & propter peccata uestra auertit faciẽ à uobis ne misereatur. Manus enim uestræ plenæ sunt sanguine, & digiti uestri in peccatis, labia autem uestra locuta sunt facinus, & lingua uestra iniustitiam meditatur, nemo loquitur uera, neq; est iudicium uerum, fidunt in uanis, & loquuntur inania, qui parturiũt dolorem, & parient facinus.*

Esa. 59.

Item apud Sophoniam. *Defectione deficiat à facie terræ, dicit dominus. Deficiat homo, & pecudes deficiant, uolucres cœli, & pisces maris, & auferã iniquos à facie terræ.* XLVIII.

Sopho. 1.

Non fœnerandum, in psalmo xiij. *Qui pecuniam suam non dedit in fœnore, & munera super innocentes non accepit, qui ista fecerit, nõ cõmouebitur in æternum.* De hoc ipso in Ezechiele. *Homo autem qui erit iustus, hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet, panem suum esurienti dabit, & nudum operiet, & pecuniam suam in usuras non dabit.* Item in Deuteronomio. *Non fœnerabis fratri tuo usuram pecuniæ, & usurã ciborũ.* XLIX.

Ezech. 18.
Deut. 23.

Inimicos quoq; diligẽdos, in Euãgelio κατὰ Lucam. *Si diligitis qui uos diligunt, quæ uobis gratia est? & peccatores enim diligunt eos qui se diligũt.* De hoc ipso κατὰ Matthæũ. *Diligite inimicos uestros, & orate pro his qui uos persequũtur, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* L.

Luc. 6.
Matth. 5.

Sacramentum fidei non esse profanandum, Apud Salomonem in Parœmijs. *In aures imprudẽtis noli quicquam dicere.*

Prouerb. 23.

ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos. De hoc ipso in Euangelio κατὰ Matthæum: Ne dederitis *semẽ canibus, neque miseritis margaritas uestras ante porcos, ne fortè conculcent ea pedibus suis, & conuersi elidant uos. L I. Matth.7. *alias, sanctũ

Quòd nemo in opere suo extolli debeat, apud Salomonem in Ecclesiastico: Noli te extollere in faciendo opere tuo. Item in Euangelio κατὰ Lucam: Quis uestrum habens seruũ arantem, aut pastorem, & uenienti de agro dicit, continuo transi, recumbe? Sed dicit illi, para aliquid quod cœnem: & accinge te, & ministra mihi, donec manducem, & bibã: & postea tu manducabis, & bibes. Nunquid habet gratiam seruo illi, quia fecit quæ imperata sunt? Et sic itaq; & uos cum feceritis, quæ uobis imperata sunt, dicite. Serui superuacui sumus: quod habuimus facere, fecimus. L II. Eccl.10. Luc.17.

Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam, in Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam uitam, & mortem, bonum & malum: elige uitam, & uiues. Item apud Esaiam: Et si uolueritis, & audieritis me, bona terræ edetis. Si autẽ nolueritis, & non audieritis me, gladius uos cõsumet: os enim Domini locutum est ista. Item in Euangelio κατὰ Lucam: Regnum dei intra uos est. L III. Deut.30. Esa.1. Luc.17.

Dei arcana perspici nõ posse, & ideo fidem nostram simplicem esse debere, in epistola Pauli ad Corinthios prima: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicuti ego cognitus sum. Item in Salomonis Sapientia: Et in simplicitate cordis quærite Deum. Item apud eundem: Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter. Item apud eundem: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus sis. Item in Salomone: Noli esse multũ iustus, & noli argumentari plus, quàm oportet. Item apud eũdem: Væ qui arguti sunt in semetipsis. Item in Machabæis: Daniel in simplicitate sua liberatus est de ore 1.Cor.13. Sap.1. Eccl.3.& 7 Macha.2.

Rom.11. leonum. Item in epistola Pauli ad Romanos: O altitudo diuitiarum, et sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & quàm inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? uel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi claritas in secula seculorum. Item ad Timotheum: Stultas & ineruditas quæstiones deuita, sciens quia lites generant. Seruum autem Dei non
2.Tim.2. oportet litigare, sed mitem esse ad omnes. LIIII.

Neminem sine sorde, & sine peccato esse, apud Iob: Quis
Iob.25. enim mundus à sorde? nec unus, etiam si sit uita eius unius diei in terra. Item in psalmo 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Item in epistola
1.Ioan.1. Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. LV.

Non hominibus, sed Deo placendum: in psalmo 52. Qui hominibus placent, confusi sunt: quoniam deus nihil fecit illos. Item in epistola Pauli ad Galatas: Si hominibus placere uellē,
Gal.1. Christi seruus non essem. LVI.

Deum nihil latere ex his, quæ gerantur, in Sapientia Salomonis: In omni loco speculantur oculi Dei, bonos & malos. De hoc ipso apud Hieremiam: Ego Deus approximans, &
Prouerb.15. Hiere.23. non est Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego non uidebo eum? Nónne cœlum, & terram ego impleo, dicit dominus? Item in βασιλειῶν primo: Ho-
1.Reg.16 mo uidet in facie, Deus autē in corde. Item in Apocalypsi: Et
Apoc.2. scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis & dabo unicuique secundum opera sua. Item in psalmo decimoctauo: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me Domine. Item in epistola Pauli ad Corinthios secūda: Om-
2.Cor.5. nes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisq; propria corporis sui secundum quæ egit, siue bona

siue mala. LVII.

Fidelem emendari, & reseruari: in psalmo.118. Emendans emendauit me dominus, & morti me non tradidit. Item *in psalmo octogesimooctauo. Visitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non auferam ab eis.* Item *apud* Malachiam, *Et sedit conflans & expurgans sicut aurum, & argentum, & emundauit filios* Leui. Malach.3.
Item *in euangelio*, Non exibis inde, *donec soluas nouissimum quadrantem.* Matth.5.

LVIII.

Neminem contristari morte debere, cum sit in uiuendo labor, & periculum, in moriendo pax, & resurgendi securitas: in Genesi, *Tunc dixit ad* Adam, *Quia exaudisti uocem uxoris tuae, & manducasti ex illa arbore, de qua sola praeceperam tibi, ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis.* In *tristitia, & gemitu edes ex ea, omnibus diebus uitae tuae. Spinas & tribulos reijciet tibi, & edes pabulum agri tui in sudore uultus tui.* Edes *panem tuum donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam terra es, & in terram ibis.* Item *illhic.* Et *complacuit* Enoch Deo, *& nõ est inuentus postmodum: quia* Deus *illum transtulit,* Apud Esaiam, *Omnis caro foenum, & omnis claritas eius sicut flos foeni.* Aruit *foenum, & flos decidit. Sermo autem* Dei *manebit in aeternum.* Item *apud* Ezechielem, Ipsi *dicunt, arida facta sunt ossa nostra: perijt spes nostra, interiuimus: propterea propheta, & dic:* Haec *dicit dominus.* Ecce *ego aperio monumenta uestra, & educam uos de monumentis uestris, & inducam uos in terram* Israël. Et *dabo spiritum meum in uos, & uiuetis.* Et *ponam uos in terram uestram, & cognoscetis quoniam ego dominus locutus sum, & faciam, dicit dominus.* Item *in* Sapientia Salomonis, Raptus *est, ne malitia mutaret intellectum illius: placita enim erat* Deo *anima illius.* Item *in psalmo.83. Quàm amabiles sunt habitationes tuae* Deus *uirtutũ, desiderat*

Genes.3. Ibidem.5. Esa.40. Ezech.37. Sapien.4.

& properat anima mea ad atria Dei. Item in epistola Pauli
1. Thess.4. ad Thessalonicenses, *Nolumus autem ignorare uos fratres de dormientibus, ne contristemini, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Si enim credimus quia* Iesus *mortuus est & resurrexit, sic &* Deus *eos qui dormierunt in* Iesu, *adducet cum eo*. Item
1.Cor.15. ad Corinthios in prima, *Stulte, tu quod seminas non uiuificatur, nisi prius mortuum fuerit*. Et iterum,
Ibidem. *Stella à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Seminatur corpus in corruptione, surgit in incorruptela. Seminatur in ignominia, resurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, resurgit in uirtute. Seminatur corpus animale, resurgit spirituale*. Et iterum,
Ibidem. *Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem corruptiuũ hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet uerbũ quod scriptũ est:* Absorpta est mors *in contentionem*. Vbi est mors *aculeus tuus?* Vbi est mors *in-*
Ioan.17. *tentio tua?* Item in euangelio κατὰ Ioannem, *Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego fuero, & ipsi sint mecum, & uideant claritatem meam quam mihi dedisti ante constitutionem mundi*. Item κατὰ Lucan, *Nunc dimittis domine seruum tuum in*
Luc.2. *pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum*. Item κατὰ Io-
Ioan.14. annem, *Si me dilexissetis, gauderetis, quoniam uado ad patrẽ: quia pater maior me est*.

LIX.

De idolis quæ gentiles deos putant: *in Sapientia Salomo-*
Sapien.15. *nis*, Omnia idola nationum æstimauerunt deos, quibus neque oculorũ usus est ad uidendũ, neq; nares ad percipiendum spiritum, neq; aures ad audiendũ, neq; digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandũ. Homo enim fecit illos, & qui spiritũ mutuatus est, finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit Deum fingere. Cum sit enim mortalis, mortuum finget manibus iniquis. Melior est autem ipse is qui colit: quoniam ipse quidem uixit, illi nunquam. De hoc

ipso, Neque opera attendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terræ Deos putauerunt, Quorũ si propter speciem æstimauerunt, sciant quanto his Dominus sit pretiosior: aut si uirtutes eorum aut opera mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc instituit fortia, fortior est illis. Item in psalmo.134. Idola gentium argentum & aurum, opus manuum hominum Os habent & non loquentur, oculos habent & non uidebũt, aures habent & non audient, neq; enim est spiritus in ore eorum. Similes fiant illis qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in illis. Item in psalmo.26. Omnes dij gentium dæmonia, Dominus autem cœlos fecit. De hoc ipso in Exodo, Non facietis uobis deos aureos, neq; argenteos. Et iterum, Non facies tibi idolum, nec cuiusquam similitudinem. Sapien.13. Exod.20. Deute.5.

LX.

Ciborum nimiam concupiscentiam non appetendam: apud Esaiam, Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Nõ remittetur uobis peccatũ istud, quoadusq; moriamini. Item in Exodo, Consedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. In epistola Pauli ad Corinthios prima, Cibus nos non cõmendat Deo: neq; si manducauerimus, abundabimus, neq; si non ederimus, egebimus. Et iterum, Cum conueneritis ad mãducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet, ut non in iudicium cõueniatis. Item ad Romanos, Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Item in euangelio κατὰ *Ioannem, Ego panem habeo quem non nostis. Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui me misit, ut perficiam opus eius.* Esa.22. Exod.32. 1.Cor.8. Ibidem.11. Roma.14. Ioan.4.

LXI.

Posidendi concupiscentiam, & pecuniam non appetendam, apud Salomonem in Ecclesiastico, Qui diligit argentũ, non satiabitur argento. Item in Parœmijs, Captans annonam maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius est, Eccl.14. Prouer.11.

Esa.5. qui communicat. Item apud Esaiam: Vae qui coniungunt domum ad domum, & agrum agro continuant, ut auferant proximo suo aliquid. Nunquid habitabitis soli super terram?

Sopho.1. Item apud Sophoniam: Aedificabunt domos & non habitabunt, & instituent uineas, & non bibent uinum earum, quia

Luc.9 et.12. propè est dies domini. Item in euangelio κατὰ Lucan: Quid enim prodest homini lucrifacere totum mundum, se autem ipsum perdere? Et iterum, Dixit autem illi Deus: Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quae ergo parasti, cuius erunt?

Luc.16. Et iterum: Commemorare quoniam percepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc uerò hic rogatur, tu

Actu.3. autem doles. Item in Actibus Apostolorum, Dixit autem Petrus ad eum: Argentum quidem & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Et apprehensa manu eius

1.Timo.6. dextera, excitauit eum. Item ad Timotheum in prima: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre quid possumus. Habentes itaque habitationem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem diuites uolunt fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia: quae mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

LXII.

Matrimonium cum Gentilibus non iungendum: apud To-

Tob.6. biam: Vxorem accipe ex semine parentum tuorum. & noli sumere uxorem alienam, quae non est ex tribu parentum tuo-

Gene.24. rum. Item in Genesi: Mittit puerum suum Abraham, ut de semine suo accipiat Rebeccam filio eius Isaac. Item in Esdra:

I.Esdrae.10. Satis non fit Deo cum uastarentur Iudaei, nisi alienigenas uxores cum filijs quoq; quos ex illis procreauerant, reliquissent.

1.Corin.7. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima, Mulier uincta est

quandiu uiuit uir eius: si autem dormierit, liberata est, ut cui uult nubat, tantum in domino: felicior autem erit si sic permanserit. Item de hoc ipso ad Corinthios prima, N*escitis quia corpora uestra membra Christi sunt? Auferens membra Christi, facies membra fornicariæ? absit. Aut nescitis quia qui conglutinantur fornicariæ, unum corpus sunt?* E*runt enim duo in carne una. Qui autem se coniunxerit domino, unus spiritus est.* Item ad Corinthios secunda, N*olite coniungi cum infidelibus. Quæ autem participatio est iustitiæ & iniquitati? Aut quæ communio est lumini ad tenebras?* Item in Salomonem βασιλειῶν tertio. E*t auerterunt uxores alienigenæ cor eius post deos suos.* LXIII. Ibidem. 6. 2. Cor. 6. 3. Reg. 11.

Grauius delictum esse fornicationis: item ad Corinthios prima. O*mne delictum quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur, in carne sua peccat.* N*on estis uestri: empti enim estis in pretio magno. Clarificate & portate dominum in corpore uestro.* LXIIII. 1. Cor. 6.

Quæ sint carnalia, quæ mortem pariant, & quæ spiritualia, quæ ad uitam ducant: in epistola Pauli ad Galatas: C*aro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quæ uultis, ipsa faciatis.* M*anifesta sunt autem facta carnis: quæ sunt, fornicationes, adulteria, immunditiæ, spurcitiæ, idololatriæ, ueneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia: quia qui talia agunt, regnum* D*ei non possidebunt.* F*ructus autem spiritus est gaudium, charitas, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs.* LXV. Galat. 5.

Omnia delicta in baptismo deponi: In epistola Pauli ad Corinthios prima: N*eque fornicarij, neque idolis seruientes.* 1. Cor. 6.

neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum appetitores, neq; fraudulenti, neq; fures, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnum Dei *consequentur.* Et *hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri* Iesu Christi, *& in spiritu* Dei *nostri.* LXVI.

Disciplinam Dei *& in ecclesiasticis præceptis obseruandam: apud* Hieremiam, Et *dabo uobis pastores secundum cor*
Hiere.3. *meum, & pascent uos, pascentes cum disciplina.* Item *apud*
Prouerb.3. Salomonem *in* Parœmijs, Fili *ne neglexeris disciplinam* Dei, *neq; defeceris ab eo correptus.* Quem *enim diligit* Dominus, *corripit.* Item *in psalmo.2.* Continete *disciplinam, ne fortè irascatur dominus, & pereatis à uia recta.* Cum *exarserit citò ira eius super uos: beati omnes qui confidunt in eo.* Item *in psalmo.49.* Peccatori *autem dicit* Deus: Ad *quid appones iustificationes meas, & assumes testamentum meũ per os tuum? tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos post*
Sap.3. *te.* Itẽm *in* Sapientia Salomonis: Disciplinam *qui abijcit, infelix est.* LXVII.

Prædictum, quòd disciplinam sanã aspernaturi essent, Paulus *ad* Timotheum *secunda.* Erit *tempus quando sanam doctri*
2.Timo.4. *nam non sustinebunt, sed secundum sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes, in audiendo scalpentes aures.* Et *à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.* LXVIII.

Recedendum ab eo qui inordinatè, & contra disciplinam
2.Thessa.3. *uiuit: in epistola* Pauli *ad* Thessalonicenses, Præcipimus *autem uobis in nomine* Iesu Christi, *ut discedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinatè, & nõ secundum traditionem quam accepẽrũt à nobis.* Item *in psalmo quadragesimo nono:* Si *uidebas furem, simul currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas.* LXIX.

Non *in sapientia mundi, nec eloquentia esse regnum* Dei,

sed in fide crucis, & in uirtute conuersationis: in epistola Pauli ad Corinthios. 1. Misit me Christus annuntiare non in sermonis sapientia, ne inanis fiat crux Christi, uerbum enim crucis stultitia est his qui pereunt: his autem qui saluantur, uirtus Dei est. Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor seculi huius? nonne infatuauit Deus sapiẽtiam huius mundi? Quoniam quidem in sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, complacuit Deo per stultitiam prædicationis saluare credentes. Quoniam Iudæi signa desiderãt, & Græci prudentiam quærunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem uocatis Iudæis & Græcis Christum, Dei uirtutum, & Dei sapientiam. Et iterum, Nemo se decipiat. Siquis putat se sapientem esse in uobis, seculo huic stultus fiat, ut fiat sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim, Reprehendes sapientes in astutia ipsorum. Et iterum, Dominus cognouit cogitationes sapientium, quia sunt stultæ. LXX.

1.Cor.1.

1.Cor.3.

Iob.5.

Parentibus obsequendum: in epistola Pauli ad Ephesios: Filij, obsequentes estote parentibus uestris, hoc enim est iustum. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promißione, ut bene sit tibi, & longæuus sis super terram. LXXI.

Ephe.6.

Patres quoq; asperos circa filios esse non oportere. Et parentes nolite in iracundiam mittere filios uestros, sed nutrite eos in disciplina, & in correptione domini. LXXII.

Seruos cum crediderint, plus dominis carnalibus seruire debere, in epistola Pauli ad Ephesios: Serui obedite dominis uestris carnalibus cum metu et tremore, & in simplicitate cordis uestri sicut Christo, nõ ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi. LXXIII.

Item dominos mitiores esse debere. Et uos eadem domini facite ad eos, laxantes iracundiam, scientes quia & uestrum ipsorum Dominus est in coelis, & exceptio personarum non est in illo. LXXIIII.

Viduas probatas quasq; honorandas: in epistola Pauli ad
1.Timo.5. Timotheum.1. Viduas honora, quæ uere uiduæ sunt. Quæ autem delicata est, uiuens mortua est. Et iterum, Iuniores autem uiduas præteri. Cum enim indelicatæ fuerint in Christo, nubere uolunt. Habentes iudicium quoniam primam fidem exprobrauerunt. LXXV.

Suorum & maxime fidelium curam plus unumquẽq; habere debere: item ad Timotheum.1. Siquis autem suorum et maxime domesticorũ nõ agit curã, fidem denegat & est deterior
Esa.58. infideli. De hoc ipso apud Esaiam: Si uideris nudum, uesti, & domesticos seminis tui ne despicias. De quibus domesticis in
Matth.10. euangelio dictum est: Si patrem familiæ dixerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius? LXXVI.

Maiorem natu non temere accusandum: Ad Timotheum
1.Timo.5. prima: Aduersum maiorem natu accusationem ne receperis. LXXVII.

Peccantem publice obiurgandum: epistola Pauli ad Timotheum prima: Peccantes coràm omnibus corripe, ut et cæteri metum habeant. LXXVIII.

Titum.3. *Cum hæreticis non loquendum*: ad Titum: Hæreticum hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est huiusmodi & peccat, & est à semetipso damnatus.
1.Ioan.2. De hoc ipso in epistola Ioannis: Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, nobiscum utique
2.Timo.2. mansissent. Item ad Timotheum secunda: Sermo eorum, ut cancer, serpit. LXXIX.

Innocentiã fidenter petere & impetrare: In epistola Ioan-
1.Ioan.3. nis: Si cor nostrum non nos reprehẽdit, fiduciam habemus ad Deum

deum, & quodcunque petierimus, accipiemus ab eo. Item in Euangelio κατὰ Matthæum. Beati mundo corde, quoniã ipsi deum uidebunt, in psalmo 23. Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. LXXX. Matth.5.

Nihil licere diabolo in hominem, nisi deus permiserit, in Euangelio κατὰ Ioannem. Dixit Iesus: Nullam haberes potestatem aduersum me, nisi data esset tibi desuper. Item in βασιλειῶν 3. Et excitauit deus Satanam ipsi Salomoni. Item in Iob prius deus permisit, & tunc diabolo licuit. Et in Euangelio antè permisit dominus dicendo Iudæ. Quod facis, fac celerius. Item apud Salomonem in Parœmijs. Cor regis in manu dei. LXXXI. Ioan.19. 3.Reg.5. Iob 2. Ioan.13. Prouerb.21.

Mercedem mercenario citò reddendã, in Leuitico. Nõ dormiet merces mercenarij tui apud te usq; in mane. LXXXII. Leuit.19.

Itẽ nõ augurandũ. In Deut. Nõ auguremini. LXXXIII. Deut.18.

Item cirrum in capite non habendum. Non facietis cirrum ex coma capitis uestri. LXXXIIII.

Item non uellendum. Non corrumpetis effigiem barbæ uestræ. LXXXV. Leuit.19.

Surgendum cum episcopus aut presbyter ueniat, in Leuitico. A facie senioris exurges, et honorabis personam presbyteri. LXXXVI. Ibidem.

Schisma non faciendũ, etiam summa fide & in eadem traditione permaneat qui recedit, apud Salomonem in Ecclesiaste: Scindens ligna, periclitabitur in eis si exciderit ferrum. Itẽ in Exodo. In domo una comedetur, non eijcietis de domo carnem foras. Item in psalmo 132. Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. In Euangelio κατὰ Matthæum. Qui non est mecum, aduersum me est. Et qui mecum non colligit, spargit. Item in epistola Pauli ad Corinthios 1. Obsecro autẽ uos fratres per nomen domini nostri Iesu Chri- Eccl.10. Exod.12. Matth.12. 1.Cor.1.

sti, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata. Scitis autem compositi in eodem sensu, & in eadem sententia. Item in psalmo sexagesimoseptimo: Dominus *qui habitare facit unanimes in domo.* LXXXVII.

Fideles, simplices cum prudentia esse debere: κατὰ *Matthæum:* Matth.10. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Et iterum: Vos estis sal terræ. Si autem sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihil ualet, nisi ut proijciatur foras et conculcetur ab hominibus.* LXXXVIII.

Fratrem non circumueniendum: In *epistola Pauli ad* Thes- 1.Thess.4. *salonicenses:* Non *circumuenire in negotio fratrem suum: quia ultor est deus de his omnibus.* LXXXIX.

1.Thess.5. *Subitò uenire finem mundi, inquit* Apostolus: Dies *Domini, sicut fur in nocte, ita adueniet. Cum dixerint pax & firmitas, tunc illis repentinus adueniet interitus. Item in Actibus Apostolorum. Nemo potest cognoscere tempus aut tempora, quæ pater posuit in sua potestate.* XC.

Vxorem à uiro non recedere, aut si recesserit innuptā ma- 1.Cor.7. *nere: ad Corinthios. His autem quæ nupserunt, præcipio, non ego, sed dominus, uxorem à uiro non separari: si autem recesserit, manere innuptam, aut reconciliari uiro, & uirum uxorem non dimittere.* CXI.

Tantum unumquenq; tentari, quantum potest sustinere: ad 1.Cor.10. *Corinthios 1. Tentatio uos non occupauit, nisi humana.* Fide*lis autem* Deus, *qui non patietur uos tentari super quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam euadendi facultatem, ut poßitis tolerare.* XCII.

Item non quicquid licet esse faciendum. Item *illhic:* Om- Ibidem 6. *nia licent, sed non omnia expediunt.* Omnia *licent, sed non omnia ædificant.* XCIII.

Ibidem 11. *Item prædictum quòd hæreses futuræ essent:* In *epistola Pauli ad Corin. 1.* Oportet *& hæreses esse, ut probati mani-*

fistati sint in uobis. XCIIII.

Cum timore & honore eucharistiam accipiendam, in Le-uitico: Anima autem quæcunq; manducauerit ex carne sacrifi-cij salutaris, quod est Domini, et immunditia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Item in epistola ad Co-rinthios 1. Quicunq; ederit panem, aut biberit calicem Domi-ni indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. XCV. Leuit. 7. 1. Cor. 11.

Bonis conuiuendum, malos autem uitandos: apud Salomo-nem in Parœmijs: Ne adduxeris impium in habitaculum iusto-rum. Item apud eundem in Ecclesiastico. Viri iusti sint tibi conuiuæ. Et iterum, Amicus fidelis medicamentum uitæ, & immortalitatis. Itē illhic, Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem. Item illhic, Beatus qui inuenit uerum amicum, & qui enarrat iustitiam audienti. Item illhic: Sepi aures tuas spinis, & noli audire lin-guam nequam. Item in psalmo decimoseptimo. Cum iusto iu-stificaberis, & cum uiro innocente, innocens eris, et cum per-uerso peruersus eris. Item in epistola Pauli ad Corinthios 1. Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimæ. XCVI. Prouerb. 3. Eccl. 9. & 6. & 25. & 28. 1. Cor. 15.

Factis, non uerbis operandum, apud Salomonem in Eccle-siastico: Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis & remissus in operibus tuis. Item in epistola Pauli ad Corinthios prima. Non in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Item ad Ro-manos. Non auditores legis iusti sunt apud deum, sed facto-res legis iustificabuntur. Item in Euangelio κατὰ Matthæū. Qui fecerit & sic docuerit, maximus uocabitur in regno cœ-lorum. Item illhic κατὰ Matthæum. Omnis qui audit uerba mea & facit ea, similabo eum uiro sapienti, qui ædificauit do-mum suam super petram. Descendit pluuia, aduenerunt flu-mina, & flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & non cecidit, fundata fuit super petram. Et omnis qui au-dit uerba mea, & non facit ea, similabo eum uiro insipien- Eccl. 4. 1. Cor. 4. Rom. 2. Matth. 5. & 7.

ti qui ædificauit domum suam super arenam. Descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti, & impegerũt in domũ illam, et cecidit, et facta est ruina eius magna. XCVII.

Et ad fidem, & ad consecutionẽ properandum, apud Salomonẽ in Ecclesiastico, Ne tardes conuerti ad deum, & ne differas de die in diem. Subitò enim uenit ira illius. XCVIII.

Catechumenum peccare non debere, in epistola Pauli ad Romanos. Faciamus mala dum ueniunt bona, quorum condemnatio iusta est. XCIX.

Iudicium secundũ tempora futurum uel æquitatis ante legem, uel legis post Moysen: Paulus ad Romanos. Quòd qui
Rom.2. dem sine lege peccauerunt, sine lege & peribũt. Et quòd quidem in lege peccauerunt, per legem & iudicabuntur. C.

Gratiam Dei gratuitam esse debere, in Actibus Apostolo-
Act.8. lorum. Pecunia tua tecum est in perditione, quia existimasti
Matth.10. gratiam Dei per pecuniam poßideri. Item in Euangelio: Gra-
Ioan.2. tis accepistis, gratis date. Item in Euangelio: Domum patris
Esa.55. mei, domum facitis negotiationis. Item apud Esaiam. Qui sititis, ite ad aquam, & quotquot non habetis pecuniam, euntes
Apoc.21. emite, et edite sine pecunia. Item in Apocalypsi. Ego α & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ uiuæ gratis. Qui uicerit, poßidebit ea, & eorum hæreditatem, & ero eius Dominus, & ille erit mihi filius. CI.

Spiritum sanctum in igne frequenter apparuisse: in Exo-
Exod.19. do. Et mons Sina fumabat totus, quoniam descenderat Deus
Act.2. in eum in igne. Item in Actibus Apostolorum. Et factus est subitò de cœlo sonus quasi ferretur flatus uehemens, & impleuit totum locum illum in quo erant sedentes. Et uisæ sunt illis linguæ diuisæ, quasi ignis, qui & insedit unumquenque illorum, & impleti sunt omnes spiritu sancto. Item in sacrificijs quæcunq; accepta habebat Deus, descendebat ignis de cœ
Exod.3. lo, qui sacrificata consumeret. Item in Exodo. In flamma ignis

apparuit angelus domini de rubo. CII.

Correptiones quoq; bonas libenter audire debere, apud Salomonem in Parœmijs. Qui corripit impium, odietur ab eo. Corripe sapientem, & diliget te. CIII. Prouerb.9.

A multiloquentia temperandum. Ex multiloquentia non effugies peccatũ, parcens autem labijs sensatus eris. CIIII. Prouerb. 10.

Nõ mẽtiendũ. Abominatio est domino labia mẽdacia. CV. Prouerb.12.

Frequenter emendandos qui delinquunt in domestico ministerio, in Prouerbijs Salomonis. Qui parcit baculo, odit filium suũ. Et iterũ: Ne desiteris paruulum emẽdando. CVI. Prouerb.13. & 19.

Iniuria accepta patientiam tenendam, & ultionem Deo relinquendam. Ne dixeris, ulciscar me de inimico meo, sed sustine dominum ut tibi auxilio sit. Item illhic. Mihi uindictã, ego retribuam, dicit dominus. Item apud Sophoniã. Expecta me, dicit dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium, quoniam iudicium meũ ad congregationem gentium, ut excipiam reges, & effundam super eos iram meam. CVII. Deut.32. Rom.12. Sopho.3.

Non detrahendum, apud Salomonem in Parœmijs. Noli diligere detrahere, ne eradiceris. Itẽ in Psalmo 49. Sedẽs aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scandalum. Item in epistola Pauli ad Coloss. De nullo male loqui nec litigiosos esse. CVIII. Prouerb.13. Coloss.4.

Non esse proximo insidiandum, apud Salomonem in Parœmijs. Qui fodit foueã proximo suo, incidet ĩ eã ipse. CIX Prouerb.26.

Infirmos uisitandos, apud Salomonem in Ecclesiastico. Ne pigriteris uisitare infirmum. Ex his enim dilectione firmaberis. Item in Euangelio. Infirmus fui, & uisitastis me, in carcere fui, & uenistis ad me. CX. Eccl.7. Matth.25.

Susurrones maledictos esse, in Ecclesiastico, Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacẽ habẽtes. CXI. Eccl.28.

Sacrificia malorum accepta non esse, in Ecclesiastico. Dona iniquorum non probat altissimus. CXII. Eccl.34.

Grauius iudicari de his qui in seculo plus habuerunt potestatis. Iudicium durißimum in his qui præsunt, fiet: Exiguo e-
Sap. 6. *nim concedetur misericordia. Potentes autem potenter tormenta patientur. Item in psalmo 2. Et nunc reges intelligite, emendamini, qui iudicatis terram.* CXIII.

Viduam *& pupillos protegi oportere: apud* Salomonem
Eccl. 4. *in* Ecclesiastico: *Esto pupillis misericors, ut pater, & pro uiro matri eorũ, et eris uelut filius altißimi si obedieris.* De hoc
Exod 22. *ipso in* Exodo: *Omnem uiduam & orphanum non uexabitis: Si autem uexaueris eos, & uociferãtes exclamauerint ad me, audiam exclamationes eorum, & irascar animo in uobis, & perimam uos gladio, & erunt coniuges uestræ uiduæ, & filij uestri orphani.* Item apud Esaiam: *Iudicate pupillos & iu-*
Esa. 1. *stificate uiduam, & uenite disputemus: dicit* Dominus. Item a
Iob 29. *pud* Iob: *Conseruaui egenum de manu potentis, & pupillo, cui non erat adiutor, auxiliatus sum.* Item: *Os uiduæ benedixit me. Item in* Psalmo *sexagesimo septimo:* Patres *orphanorum, et iudices uiduarum.* CXIIII.

Dũ in carne est quis exomologesin facere debere: in Psalmo 6. *Apud inferos autem quis confitebitur tibi?* Item Psalmo 29. *Nunquid exomologesin faciet tibi puluis?* Item alibi
Ezech. 33. *exomologesin faciendam:* Malo *pœnitentiam peccatoris ma-*
Hier. 8. *gis quàm mortem.* Item apud Hieremiam: *Hæc dicit* Dominus. *Nunquid qui cadit, non surget, aut qui auertitur, non conuertetur?* CXV.

Esa. 3. *Adulationem perniciosam eße, apud* Esaiam. *Qui uos felices dicunt, in errorem uos mittunt, & semitam pedum uestrorum cõturbant.* CXVI.

Plus ab eo diligi Deũ, *cui in baptismo plura peccata dimittuntur. in* Euangelio κατα Lucã. *Cui plus dimittitur, plus dili*
Luc 7. *git, & cui minus dimittitur, modicium diligit.* CXVII.

Fortem congreßionem esse aduersus diabolum, & ideo for

titer nos stare debere ut possimus uincere. In epistola Pauli ad Ephesios: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus potestates & principes huius mundi, & harum tenebrarum, ad spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Propter hoc induite arma Dei, ut possitis resistere in die nequissimo, ut cum omnia perfeceritis induentes loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus assumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignea iacula nequissimi extinguere, & galeam salutis assumere, & gladium spiritus, qui est uerbum Dei. CXVIII. Ephes. 6.

Item de Antichristo quòd in homine ueniat: apud Esaiam: Hic homo qui concitat terram, & commouet reges, qui posuit orbem terræ totum desertum. CXIX.

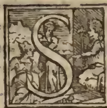
Graue fuisse iugum legis, quod à nobis abiectum est: & leue esse iugum Domini, quod à nobis susceptum est: in Psal. 2. Ad quid tumultuatæ sunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterũt reges terræ, et principes cõgregati sunt in unum aduersus Dominũ & aduersus Christũ eius. Dirũpamus uĩcula eorũ & proijciamus à nobis iugũ eorũ. Item in Euangelio κατὰ Matthæũ: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meum super uos, & discite quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonũ est, & onus meum leue est. Item in Actibus Apostolorum: Visum est sancto spiritui & nobis nullam imponere sarcinam, quàm istam quæ ex necessitate est, abstinere uos ab idololatrijs, & sanguinis effusione & fornicatione. Et quæcunque uobis fieri non uultis, alijs ne feceritis. CXX. Matth. 11. Act. 15.

Orationibus insistendum: in epistola Pauli ad Colossenses: Instate orationi, uigilantes in ea. In Psal. 1. Sed in lege Domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Coloss. 4.

Ad Quirinum libri tertij finis.

AD IVBAIANVM DE HAERETICIS BAPTIZANDIS.

CYPRIANVS IVBAIANO FRATI S. SAL.

CRIPSISTI *mihi frater, significans desiderare te motum animæ nostræ, quid nobis uideatur de hæreticorum baptismo, qui foris positi, & extra ecclesiam constituti uindicant sibi rem nec iuris sui, nec potestatis. Quod nos nec ratum possumus, nec legitimum iudicare, quando hoc apud eos esse constet illicitum.* Et *quoniam super hac re quid sentiremus literis nostris expreßimus, ut compendium facerem, exemplum earundem literarum tibi misi, quid in concilio cum complures adessemus decreuimus, quid deinde pòst ad quendam collegam nostrum de eadem re requirentem rescripserim.* Et *nunc quoque cum in unum coueniſſemus tam prouinciæ* A*fricæ, quàm* Numidiæ *episcopi numero unus & septuaginta, hoc idem denuo sententia nostra firmauimus, statuentes unum baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica constitutum, ac per hoc non rebaptizari à nobis, sed baptizari. Quiccunque ergo ab adultera & profana aqua ueniunt, abluendi sunt, & sanctificandi salutaris aquæ ueritate.* Nec *nos mouet frater quod in literis tuis complexus es,* Nouatianos *rebaptizare eos, quos à nobis solicitant, quando ad nos omnino non pertineat quid hostes ecclesiæ faciunt, dummodo teneamus ipsi potestatis nostræ honorem, & rationis ac ueritatis firmitatem.* Nam Nouatianus *simiarum more, quæ cum homines non sint, homines imitantur, uult ecclesiæ catholicæ autoritatem uindicare, quando ipse in ecclesia non sit, imo adhuc insuper contra ecclesiam rebellis extiterit. Sciens*

enim unum esse baptisma, hoc unum sibi uindicat, ut apud se esse ecclesiam dicat, & non hæreticos faciat. Nos *autem qui ecclesiæ unius caput & radicem tenemus, pro certo scimus et fidimus nihil illhic extra ecclesiam licere, & baptismatis quod est unum caput nos esse, ubi & ipse baptizatus prius fuerat, quando diuinæ unitatis & rationem et unitatẽ tenebat. Quòd si in ecclesia baptizatos rebaptizandos foris extra ecclesiam* Nouatianus *existimat, à se incipere debuerat, ut prior extraneo et hæretico baptismo rebaptizaretur, qui post ecclesiam, imo contra ecclesiam baptizandos foris opinatur. Quale est autem quia hoc* Nouatianus *facere audet, ut nos putemus non esse faciendum?* Ergo *quia & honorem cathedræ sacerdotalis* Nouatianus *usurpat, nunquid idcirco nos cathedræ renuntiare debemus?* Aut *quia* Nouatianus *altare collocare, & sacrificia offerre contra fas nititur, ab altari & sacrificijs cessare nos oportet, ne paria & similia cum illo celebrare uideamur?* Vanum *prorsus & stultũ, ut quia* Nouatianus *extra ecclesiã uindicat sibi ueritatis imaginẽ, relinquamus ecclesiæ ueritatem.* Apud *nos autẽ non noua aut repentina res est, ut baptizandos censeamus eos, qui ab hæreticis ad ecclesiam perueniunt, cũ multi iam anni sint, & longa ætas ex quo sub* Agrippino *bonæ memoriæ uiro cõuenientes in unum, episcopi plurimi hoc statuerunt, atq; exinde in hodiernum tot millia hæreticorũ in prouincijs nostris ad ecclesiã cõuersi, nõ aspernati sint, neq; cunctati, imo rationabiliter cõplexi sint, ut lauacri uitalis, & salutaris baptismi gratiã cõsequerentur.* Neq; *enim difficile est doctori uera & legitima insinuare eis qui hæretica prauitate damnata, et ecclesiastica ueritate cõperta ad hoc ueniunt, ut discant, ad hoc discũt, ut uiuãt.* Nos *non debemus stuporem hæreticis patrocinij & consensus nostri & libenter et prompte obtẽperant ueritate.* Planè *quoniam inueni in epistola cuius exemplũ ad me trãsmisisti scriptũ esse, quòd quæren-* **Locus deprauatus.**

dum non sit quis baptizauerit, quando is qui baptizatus sit, accipere remißam peccatorum potuerit secundũ quæ credidit, prætereundũ locum non putaui, maxime cum in eadẽ epistola animaduerterim etiam Martiani fieri mentionẽ, ut nec ab ipso uenientes dicat baptizari oportere, quòd iam in nomine Iesu *Christi baptizati esse uideantur.* Considerare *itaque debemus fidem eorũ, qui foris credunt, an secundum eandẽ fidem poßit aliquid gratiæ consequi.* Nam *si fides est una nobis & hæreticis, esse potest & gratia una. Si eundem patrem, eundem filium, eundẽ spiritũ sanctum, eandem ecclesiam cõfitentur nobiscum* Patripaßiani, Appellanionitæ, Marcionitæ, *& cæteræ hæreticorũ pestes & gladijs ac uenenis subuertentes ueritatem, potest illhic & baptisma unum esse, si est & fides una.* Ac *ne longũ sit per hæreticos uniuersos decurrere, & singulorũ uel ineptias uel insanias recensere, quia nec delectatio est dicere, quod aut ostendere pudet aut nosse, de* Marcione *interim solo cuius mentio in epistola à te ad nos missa facta est, examinemus an poßit baptismatis eius ratio constare.* Dominus *enim post resurrectionem discipulos suos mittens, quem-*
Matth. 28. *admodum baptizare deberẽt, instituit & docuit, dicẽs:* Data *est mihi omnis potestas in cœlo & in terra:* Ite *ergo, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti.* Insinuat *trinitatem, cuius sacramẽto gẽtes baptizarentur.* Nunquid *hanc trinitatem* Marcion *tenet?* Nunquid *eundẽ asserit quẽ & nos* Deum *patrem creatorẽ?* Nunquid *eundẽ unũ filium* Christum *de* Maria *uirgine natum, qui sermo caro factus est, qui peccata nostra portauerit? qui mortem moriẽdo uicerit? qui resurrectionem per semetipsum initiauerit, & discipulis suis in eadẽ carne resurrectionem ostenderit?* Longe *alia est apud* Marcionem, *sed & apud cæteros fides, imo nihil est apud illos nisi perfidia & blasphemia, & cõtentio sanctitatis & ueritatis inimica.* Quomodo *ergo po-*

test uideri apud illos baptizatos consecutos esse peccatorum remissam, & domini indulgentiam per suam fidem, qui ipsius fidei non habuerint ueritatem? Si enim sicut quibusdam uidetur, secundũ fidem suam quis accipere aliquid foris extra ecclesiam potuit: itaq; id accipere non potuit, quod nec credidit, sed potius adultera & profana secundum quod credebat accepit. Quem locum profani & adulteri baptismi, subtiliter Hieremias propheta perstringit, dicens: Vt quid qui contristant me, præualent? Plaga mea solida est. Vnde sanabor? Facta est mihi quasi aqua mendax, nõ habens fidem. Mentionem facit per prophetam spiritus sanctus aquæ mendacis, & perfidiæ, utiq; eius quæ baptismi imaginem mentitur, & gratiam fidei adumbrata simulatione frustratur. Quòd si secundũ prauam fidem baptizari aliquis foris et remissam peccatorũ consequi potuit, secundum eandem fidem consequi & spiritum sanctum potuit. Aut utrunque enim fides foris potuit, aut neutrum eorũ qui foris fuerat, accepit. Manifestum est autem ubi & per quos remissa peccatorum dari possit, quæ in baptismo scilicet datur. Nam Petro primum dominus, super quem ædificauit ecclesiam & unde humanitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit, ut id solueretur in terris, quod ille soluisset. Et post resurrectionem quoq; ad apostolos loquitur, dicens: Sicut misit me pater, et ego mitto uos: Hoc cum dixisset, inspirauit, et ait illis: Accipite spiritum sanctum. Si cuius remiseritis peccata, remittuntur illi: si cuius tenueritis, tenebuntur. Vnde intelligimus non nisi in ecclesia præpositos et in euangelica lege ac dominica ordinatione fundatos licere baptizare, et remissam peccatorum dare, foris autẽ nec ligari aliquid nec solui, ubi non sit, qui aut ligare possit aliquid, aut soluere. Nec hoc frater sine scripturæ diuinæ autoritate proponimus, ut dicamus certa lege, ac propria ordinatione cuncta esse disposita, nec posse quenquam contra episco-

Hier. 15.
A.
Ioan 20.

pos & sacerdotes usurpare aliquid, quod non sit sui iuris acc potestatis. Nam & Chore & Dathan & Abiron cõtra Moy
Num.16. sen & Aaron sacrificandi sibi licentiam uindicare conati sunt, nec tamẽ quod illicite ausi sunt, impune fecerũt. Et filij Aaron
Leuit.10. qui alienum ignem altari imposuerunt, in conspectu Domini indignantis extincti sunt. Quod supplicium manet eos, qui alienam aquam baptismo ingerunt falso, ut diuina censura ulciscatur, & uindicet id hæreticos cõtra ecclesiã gerere, quod non nisi soli liceat ecclesiæ. Quod autem dicunt quidam de eis
Actu.8. qui in Samaria baptizati fuerant, aduenientibus apostolis Petro & Ioanne, tantum super eos manum impositam esse, ut acciperent spiritum sanctum, rebaptizatos tamen eos non esse, locum istum frater ad præsentẽ causam uidemus omnino non pertinere. Illi enim qui in Samaria crediderant, fide uera crediderant, & intus in ecclesia, quæ una est, & cui soli gratiam baptismi dare, & peccata soluere permissum est, à Philippo diacono quem ijdem apostoli miserant, baptizati erant. Et idcirco quoniam legitimũ & ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, baptizari eos ultrà non oportebat: sed tantummodo quod deerat, id à Petro & Ioanne factũ est, ut oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoq; apud nos geritur, ut qui in ecclesia baptizantur, per præpositos ecclesiæ offerantur, & per nostram orationẽ ac manus impositionem spiritũ sanctum consequantur, & signaculo dominico cõsummentur. Non est ergo frater quod hæreticis cedendum existimemus, ut baptisma quod non nisi ecclesiæ datum sit, prodendum putemus. Boni militis est, aduersus rebelles & hostes imperatoris sui castra defendere. Gloriosi ducis est sibi commissa
Deut.4. signa seruare. Scriptum est: Dominus Deus tuus Deus zelans est: qui spiritũ Dei accepimus, zelum diuinæ fidei habere de-
Num.25. benus. Quo zelo Phinees placauit, & pro meritis indignan-

tis iram populo pereunte leniuit. Quid adulteram & alienigenam diuinæ unitatis inimicam in acceptum referimus, qui non nisi Christum & unicam ecclesiam nouimus? Ecclesia paradisi instar exprimens, arbores fructiferas intra muros suos intus inclusit, ex quibus qui non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Matth. 3. *Has arbores rigat quatuor fluminibus, id est, euangelijs quatuor, quibus baptismi gratiam salutari & cœlesti inundatione largitur. Nunquid de ecclesiæ fontibus rigari potest, qui intus in ecclesia non est? Nunquid paradisi potus salubres & salutares impartiri cuiquam potest, qui peruersus & à semetipso damnatus, & extra paradisi fontes relegatus aruit, & æternæ sitis siccitate defecit? Clamat dominus, ut qui sitit, ueniat & bibat de fluminibus aquæ* Ioan. 7. *uiuæ, quæ eius uenis refluxerunt. Quò uenturus est, qui sitit, utrum'ne ad hæreticos, ubi fons & fluuius aquæ uitalis omnino non est? an ad ecclesiam, quæ una est, & super unum qui claues eius accepit uoce domini fundata est? Hæc est una quæ tenet et possidet omnem sponsi sui gratiam, in hac præsidemus, pro honore eius atq; unitate pugnamus, huius & gratiam pariter & gloriam fidei uirtute defendimus. Nos diuino permissu rigamus sitientem Dei populum, nos custodimus terminos uitalium fontiū. Si possessionis nostræ ius tenemus, si sacramentū unitatis agnoscimus, cur præuaricatores ueritatis, cur proditores unitatis existimamur? Aqua ecclesiæ fidelis & salutaris & sancta corrumpi aut adulterari non potest, sicut et ipsa ecclesia incorrupta, & casta, & pudica est. Et si ecclesiæ deuoti, & in ecclesia constituti sunt hæretici, possunt baptismo eius & cæteris salutaribus bonis uti: si autem in ecclesia non sunt, imo & cōtra ecclesiam faciunt, quomodo baptizare baptismo ecclesiæ possunt? Neque enim parua res hæreticis & modica cōceditur, quando à nobis baptisma eorū in acceptum refertur: cum inde incipiat omnis fidei origo, & ad spem uitæ*

æternæ salutaris ingreßio, et purificandis ac uiuificandis Dei *seruis diuina dignatio*. Nam *si baptizare quis apud hæreticos potuit, utiq; et remissam peccatorum consequi potuit*. Si *peccatorum remissam consecutus est, si sanctificatus est, si templum* Dei *factus est, quæro cuius* Dei? *si creatoris, non potuit, quia in eum non credidit: si* Christi, *nec eius fieri potuit templum, qui negat dominum* Christum: *si spiritus sancti, quomodo placatus ei esse potuit, qui aut patris, aut filij inimicus est?* Proinde *frustra quidam, qui ratione uincuntur, consuetudinem nobis opponunt, quasi consuetudo maior sit ueritate, aut non fuerit in spiritualibus sequendum, si melius fuerit à sancto spiritu reuelatum*. Ignosci enim potuit *simpliciter erranti, sicut de seipso dicit apostolus* Paulus: Qui primo, inquit,
1. Timo. 1. *fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam merui, qui ignorans feci. Post inspirationem uerò & reuelationem factam, qui in eo quod errauerat, perseuerat, prudens & sciens sine uenia ignorantiæ peccat: præsumptione enim atque obstinatione superatur.* Nec *quisquam dicat quod accepimus ab* Apostolis, *qui non nisi unam ecclesiam tradiderunt, & baptisma unum, quod non nisi in ecclesia sit constitutum, et neminem inueniamus ab* Apostolis, *cum apud hæreticos baptizatus esset, in eodem baptismo admissum esse, et cõmunicasse, ut uideantur* Apostoli *baptisma hæreticorum probasse*. Quòd *enim quidam dicunt, quasi ad hæreticorũ suffragium pertineat, quod dixerat apostolus* Paulus: Veruntamen
Philip. 1. *omni modo siue per occasionem, siue per ueritatem* Christus *annuntietur: inuenimus hoc quoque ad eorum patrocinium, qui hæreticis suffragantur & plaudunt, nihil posse proficere.* Neque *enim de hæreticis, aut eorum baptismo loquebatur in epistola sua* Paulus, *ut aliquid quod ad hanc rem pertineat posuisse ostendatur*. Loquebatur *de fratribus siue inordinatè et contra ecclesiasticam disciplinam ambulantibus, siue euan-*

gelicam ueritatem de Dei timore seruantibus. Et quosdam ex eis posuit uerbum Dei constanter atque intrepidè locutos, quosdam uerò in inuidia & dissensione uerbi uersatos, quosdam seruare circa se beneuolam charitatē, alios uerò habuisse beneuolam dissensionem, tamen patienter omnia se sustinere, dummodo siue in ueritate, siue per occasionem nomen Christi, quod Paulus prædicabat, ad plurimorum notitiam perueniret, & noua adhuc ac rudis sermonis seminatio loquentium prædicatione crebresceret. Porrò aliud est eos qui intus in ecclesia sunt, de nomine Christi loqui: aliud eos qui foris sunt, & contra ecclesiam faciunt, in nomine Christi baptizare. Quare qui hæreticis patrocinantur, non id proferant, quod Paulus de fratribus posuit: sed ostendant si hæretico aliquid concedendum putauit, aut si fidem et baptisma eorum probauit, aut si perfidos & blasphemos remißionem peccatorum accipere extra ecclesiam posse constituit. Si autem quid apostoli de hæreticis senserint, consideremus, inueniemus eos in omnibus epistolis suis execrari & detestari hæreticorum sacrilegam prauitatem. Nam cum dicant, sermones eorum ut cancer serpere, quomodo potest is sermo dare remissam peccatorum, qui ut cancer serpit ad aures audientium? Et cum dicant nullam participationem esse iustitiæ & iniquitati, nullam communionem lumini & tenebris, quomodo possunt aut tenebræ illuminare, aut iniquitas iustificare? Et cum dicant de Deo eos non esse, sed esse de Antichristi spiritu, quomodo spiritualia & diuina tractant, qui sunt hostes Dei, & quorum pectora obsederit spiritus Antichristi? Quare si reiectis humanæ contentionis erroribus ad euangelicam autoritatem atq; apostolicam traditionem syncera & religiosa fide reuertamur, intelligemus nihil eis ad gratiam ecclesiasticam & salutarem licere, qui spargētes atq; impugnantes oues Christi, à Christo ipso aduersarij, & apostolis eius Antichristi nominātur. Non

est autem quod aliquis ad circumueniendam Christianam ueritatem Christi nomen opponat, ut dicat: In nomine Iesu *Christi ubicunq; & quomodocunque baptizati, gratiam baptismi sunt consecuti, cum ipse Christus loquatur & dicat:*
Matth. 7. *Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum: & iterum præmoneat & instruat, nequis à pseudoprophetis, & pseudochristis in nomine suo facilè fallatur:*
Mar. 13. *Multi, inquit, uenient in nomine meo dicentes: ego sum Christus, & multos fallent: & postea addidit, dicens:* Vos autem *cauete, ecce prædixi uobis: unde apparet, non ea statim suscipienda & assumenda quæ iactantur in nomine Christi, sed quæ geruntur in Christi ueritate. Quòd enim in euangelijs & Apostolorum epistolis* IESV *Christi nomen insinuatur ad remißionem peccatorum, non ita est quasi aut sine patre, aut contra patrem prodesse cuiquam solus filius poßit, sed ut* Iu*dæis qui iactabant se patrem habere, ostenderetur, quòd nihil eis pater profuturus esset, nisi in filiũ crederent, quem ille misißet.* Nam *qui* D*eum creatorẽ patrem sciebant, filium quoq; Christum scire debebant, ne sibi blandirentur & plauderent*
Ioan. 14. & 17. *de solo patre sine filij eius agnitione, qui & dicebat:* Nemo *uenit ad patrem, nisi per me.* D*uorum autem cognitionem esse in se, quæ saluet, idem ipse manifestat, dicens:*Hæc *est uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum* Deum, *& quem misisti Iesum Christum. Cum ergo & ipsius Christi prædicatione & contestatione pater antè cognoscendus sit qui misit: tunc deinde Christus qui missus sit: nec poßit esse spes salutis, nisi duobus simul cognitis: quomodo nõ cognito, imo & blasphemato* Deo *patre, qui apud hæreticos Christi nomine baptizati dicuntur, peccatorum remissam consecuti iudicantur?* Alia *enim fuit* Iu*dæorum sub* Apo*stolis ratio, alia est gentilium conditio.* Illi *qui iam legis &* Moy*si antiquißimum baptisma fuerant adepti, in nomine quoque* Ie*su Christi erunt baptizandi,*

zandi, secūdum quod in Actibus Apostolorū Petrus loquitur & dicit: Pœnitemini, & baptizetur unusquisq; uestrū in nomine Domini Iesu Christi in remißionem peccatorum, et accipietis donū spiritus sancti. Vobis enim est promißio & filijs uestris, & omnibus deinceps quoscunq; aduocauerit dominus Deus noster. Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quasi pater omitteretur, sed ut patri quoq; filius adiungeretur. Deniq; ubi post resurrectionem Domini Apostoli ad gentes mittuntur, in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizari gentiles iubentur. Quomodo ergo quidam dicunt, foris extra ecclesiam, modò in nomine Iesu Christi, ubicunq; & quomodocunq; gentilem baptizatum remißionem peccatorum consequi posse, cum ipse Christus gentes baptizare iubeat in plena & adunata trinitate? nisi sequi Christum neget negatus à Christo, qui patrem eius negat, quem ipse Christus confeßus sit, nō negauit, & qui in eum blasphemat, quē Christus Dominū & Deū suum dixerit, remuneratus à Christo remißionem peccatorum, & baptismi sanctificationem consequitur. Qua autem potestate consequi in baptismo remißionem peccatorum potest, negans deum creatorē patrem Christi, quando ipsam potestatem qua baptizamur, & sanctificationem ab eodem patre Christus acceperit, quem maiorē dixerit, à quo clarificari petierit, cuius uoluntatem usque ad obsequium bibendi calicis & subeundæ mortis impleuerit? Quid est igitur quàm participem hæreticis blasphemantibus fieri, defendere uelle & asserere, quòd remissam peccatorū accipere in Christi nomine poßit, blasphemans grauiter & peccans in patrem & dominum Deum Christi? Quid deinde illud, quale est, cū qui filium negat, nec patrem habeat, ut qui negat patrem, filium habere uideatur, cum filius ipse cōtestetur & dicat: Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit illi datum à patre, uti manifestum sit, nullam remißionem peccatorum in baptismo ac-

Act. 2.
Ioan. 6.

cipi à filio posse, quam constet patrē non dedisse, maxime cum
Matth.15. *adhuc repetat & dicat.* Omnis plantatio quam non plantauerit pater meus cœlestis, eradicabitur. *Quòd si christiani discere à Christo nolunt, quantum uenerationis & honoris paterno nomini debeatur, uel de exemplis terrenis & secularibus discant, & sciant Christum nō sine maxima exprobratione posuisse:*
Luc.16. Filij seculi huius prudentiores sunt filijs lucis in seculo isto. *Si cuius patri aliquis conuicium fecerit, si contumeliosus & procax pudorem eius & honorem maledico ore lacerauerit, indignatur filius & irascitur, & læsi patris iniuriā quibuslibet modis uindicare conatur. Tu Christum putas impijs & sacrilegis, & in patrem suum blasphemis impunitatē dare, & eis in baptismo peccata dimittere? Quod cum conderet baptizatus, eadem adhuc in personam patris maledicta congereret, & incessabili blasphemantis linguæ scelere peccaret, hoc Christianus, hoc Dei seruus potest aut mente concipere, aut fide concipere, aut sermone proferre: & ubi erunt*
Exod.20. *legis præcepta diuinæ, quæ dicunt:* Honora patrem & matrem, *nisi uocabulum patris quod in homine honorari præcipitur, in* Deo *impune uiolatur? Vbi erit quod ipse Christus in*
Matth.15. Euangelio *ponit, & dicit?* Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur: *nisi is qui maledicentes parentibus carnalibus puniri & interfici mandat, in cœlestē & spiritualem patrem maledicos, atque ecclesiæ matris inimicos ipse uiuificat.* Execranda *ac detestanda res à quibusdam asseritur, ut is qui blasphemantem in spiritum sanctum reum futurum peccati æterni comminetur, idem in patrem blasphemos salutari baptismo sanctificare dignetur.* Et *nunc qui talibus ad ecclesiam uenientibus sine baptismo communicandum existimant, non putant se alienis, immo æternis peccatis communicare, admittentes sine baptismo eos qui non nisi baptismo blasphemiarum suarum peccata deponere possunt. Quàm uanum est por*

rò & peruersum, ut cum ipsi hæretici repudiato & relicto uel errore, uel scelere in quo prius fuerant, agnoscant ecclesiæ ueritatem, nos eiusdem ueritatis iura & sacramentum mutilemus, & uenientibus & pœnitentibus dicamus eos remissionem peccatorum consecutos esse, cum illi se peccasse, & propter hoc ad ecclesiæ indulgentiam uenire fateantur? Quare ecclesiæ catholicæ fidem ac ueritatem frater & tenere debemus firmiter & docere, & per omnia Euangelica & Apostolica præcepta rationem diuinæ dispensationis atque unitatis ostendere. Nunquid potest uis baptismi maior esse, aut potior quàm confeßio? ut qui coràm hominibus Christum confiteatur, & sanguine suo baptizetur, & tamen hoc baptisma hæreticis non prodest, quamuis Christum cõfeßi, & extra ecclesiam fuerint occisi, nisi hæreticorum patroni & aduocati hæreticos in falsa confeßione Christi interfectos, martyres prædicant, & contra Apostolicam testationẽ, qui nihil eos quamuis exustos & occisos dicit posse proficere, gloriam eis & coronam paßionis aßignant. Quòd si hæreticis nec baptisma publicæ cõfeßionis & sanguinis proficere ad salutem potest, quia salus extra ecclesiam non est: quanto magis ei nihil proderit, si in latebra & in latronum spelunca adulteræ aquæ contagione tinctus, non tantum peccata antiqua non exposuerit, sed adhuc potius noua & maiora cumulauerit? Quare baptisma nobis & hæreticis non potest esse, cum quibus nec pater Deus, nec Christus filius, & spiritus sanctus, nec fides ipsa in ecclesia communis est: & ideo baptizari eos oportet, qui de hæresi ad ecclesiam ueniunt, ut qui legitimo & uero atque unico sanctæ ecclesiæ baptismo ad regnum Dei regeneratione diuina præparantur, sacramento utroque nascantur, quia scriptum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cœlorum. Quo in loco quidam quasi euacuare poßint humana argumentatione

prædicationis Euangelicæ ueritatem, catechumenos nobis op ponunt, ſiquis ex eis antequàm baptizetur in cōfeßione nominis apprehenſus fuerit & occiſus, an ſpem ſalutis & præmium confeßionis amittat, eò quod ex aqua prius non ſit renatus. Sciant igitur eiuſmodi homines ſuffragatores & fautores hæreticorum, catechumenos illos primò integram fidem & eccleſiæ ueritatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis caſtris, cum plena & ſyncera Dei patris & Chriſti & ſpiritus ſancti cognitione procedere: deinde nec priuari baptiſmatis ſacramento, utpote qui baptizentur glorioſißimo & maximo ſanguinis baptiſmo, de quo dominus dicebat habere ſe aliud baptiſma baptizari, & paßione ſan-
Luc.12. ctificatum conſummari, & diuinæ pollicitationis gratiam con
Ibidem 23. ſequi. Declarat hoc in Euangelio idem Dominus, quando ad latronem in ipſa paßione credentem & confitentem locutus, quoad ſecum futurus ſit in paradiſo pollicetur. Quapropter qui fide & ueritate præſumimus, eos qui ad fidem & ueritatem ueniunt, & agentes pœnitentiam remitti ſibi peccata deposcunt, decipere non debemus & fallere, ſed correptos à nobis & reformatos ad regnum cœlorum diſciplinis cœleſtibus erudire. Sed dicit aliquis: Quid ergo fiet de his qui in præteritum, de hæreſi ad eccleſiam uenientes, ſine baptiſmo admißi ſunt? Potens eſt Dominus miſericordia ſua indulgentiam dare, & eos qui ſimpliciter admißi, in eccleſia dormierūt, ab eccleſiæ ſuæ muneribus non ſeparare. Non tamen quia aliquando erratum eſt, ideo ſemper errandum eſt, cū magis ſapientibus, & Deum timentibus congruat, patefacta & perſpecta ueritate libenter atque incunctanter obſequi, quàm pertinaciter atq; obſtinate contra fratres & conſacerdotes pro hæreticis reluctari. Nec quiſquam exiſtimet hæreticos, eò quòd illis baptiſma opponitur, quaſi ſecundi baptiſmi uocabulo ſcandalizatos, ut ad eccleſiam ueniant, retardatione moueri, cum hoc

pso magis ad necessitatem ueniendi testimonio ostensæ sibi & probatæ ueritatis adigantur. Nam si uiderint iudicio & sententia nostra id decerni & statui, ut baptisma iustum & legitimũ computetur, quo illhic baptizãtur, putabunt ecclesiam se quoque & cætera ecclesiæ munera iuste ac legitime possidere, nec erit causa ueniendi ad nos, cum habentes baptisma, habere uideantur & cætera. Porrò autẽ cum cognoscunt baptisma nullum foris esse, nec remissam pecatorum extra ecclesiam dari posse, audacius ad nos & promptius properant, & munera & dona matris ecclesiæ implorant, certi peruenire se omnino non posse ad ueram diuinæ gratiæ pollicitationem: nisi prius uenerint ad ecclesiæ unitatem. Nec recusabunt baptizari apud nos hæretici legitimo & uero ecclesiæ baptismo, cum ex nobis didicerint baptizatos quoque à Paulo eos qui iam baptismo Ioannis baptizati fuissent, sicut legimus in Actibus Apostolorũ: Et nunc apud quosdam de nostris hæreticorum baptisma occupatum asseritur, & inuidia quadam quasi rebaptizandi baptizare post hostes Dei nefas ducitur, cum baptizatos inueniamus quos Ioannes baptizauerat. Ille Ioannes maior inter prophetas habitus, ille diuina gratia adhuc in utero matris impletus, ille Heliæ spiritu & uirtute subnixus, qui nõ aduersarius domini, sed præcursor prædicando fuit, qui Dominũ non tantum uerbis prænuntiauit, sed & oculis ostendit, qui ipsum Christum per quem baptizantur cæteri, baptizauit. Quòd si idcirco hæreticus ius baptismi obtinere potuit, quia prior baptizauit, nõ possidentis erit iam baptisma, sed occupantis: & cũ separari & diuidi omnino non possint baptisma & ecclesia, si præoccupare prior baptisma potuit, & ecclesiã pariter occupauit. Et inde cœpisti illi hæreticus uideri, quia præuẽtus posterior esse cœpisti, qui cedendo ac manus dando ius quod acceperas, reliquisti. Quàm periculosum autem sit in diuinis rebus, ut quis cedat iure suo, &

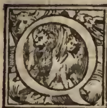
Act. 19.

Gen. 25. potestate, scriptura sancta declarat in Genesi, quòd Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere postmodum potuerit. Hec tibi breuiter pro nostra mediocritate rescripsimus frater charissime, nemini præscribentes aut præiudicantes, quò minus unusquisque episcoporum quod putauerit, faciat, habens arbitrij sui liberam facultatem. Nos quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis & coepiscopis nostris non contendimus, cumquibus diuinam & dominicam pacem tenemus, maxime cum & Apostolus dicat: Si quis
1. Cor. 11. autem putatur contentiosus, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. Seruatur à nobis patienter & firmiter charitas animi, collegij honor, dilectionis uinculum, concordia sacerdotij. Propter hoc etiam nunc libellum de bono patientiæ, quantum ualuit nostra mediocritas, permittente Domino & inspirante conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmisimus.

FINIS

AD POMPEIVM CONTRA EPISTOLAM STEPHANI.

CYPRIA. POMPEIO FRATRI SAL.

QVANQVAM plenè ea quæ de hæreticis baptizandis dicenda sunt, complexi sumus in epistolis, quarum ad te exēpla transmisimus frater charissime, tamen quia desiderasti in notitiam tuam perferri, quæ mihi ad literas nostras Stephanus frater noster rescripserit, misi tibi rescripti eius exemplum, quo lecto magis ac magis eius errorem denotabis, qui hæreticorum causam contra Christianos & contra ecclesiam Dei asserere conatur. Nam inter cætera uel superuacua,

uel ad rem non pertinentia, uel sibipsi cõtraria, quæ imperite atque improuide scripsit, etiam illud adiunxit ut diceret: Si quis ergo à quacunque hæresi uenerit ad nos, nihil innouetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam, cum ipsi hæretici propè alterutrum ad se uenientes non baptizent, sed communicent tantum. À quacunque hæresi uenientem baptizari in ecclesia uetuit, id est, omnium hæreticorum baptismata iusta esse, & legitima iudicauit. Et cum singulæ hæreses singula baptismata habeant, hic cum omnium baptismo communicans uniuersorum delicta in sinum suum coaceruata congessit. Et præcipit nihil aliud innouari, nisi quod traditum est, quasi is innouet, qui unitatem tenens, unum baptisma uni ecclesiæ uindicat, & non ille utique qui unitatis oblitus mendacia & contagia profana & motiones usurpat. Nihil innouetur, inquit, nisi quod traditum est: unde est ista traditio, utrum'ne de dominica & Euangelica autoritate descendens, an de Apostolorum mandatis atque epistolis ueniens? Ea enim facienda esse quæ scripta sunt, Deus testatur, & proponit ad Iesum Naue dicens: Non recedet liber legis huius ex ore tuo, sed meditaberis in eo die ac nocte, ut obserues facere omnia quæ scripta sunt. Itẽ Dominus Apostolos suos mittens, mandat baptizari gentes & doceri, ut obseruent omnia quæcunq; ille præcepit. Si ergo aut in Euangelio præcipitur, aut in Apostolorum epistolis, aut Actibus continetur, ut à quacunque hæresi uenientes non baptizentur, sed tantum manus illis imponantur in pœnitentiam, obseruetur etiam & hæc sancta traditio. Si uerò ubique hæretici nihil aliud quàm aduersarij & Antichristi nominãtur, si uitandi, & peruersi, & à semetipsis damnandi pronuntiantur: quale est, ut uideantur damnandi à nobis non esse, quos constat apostolica contestatione à semetipsis damnatos esse? ut nemo Apostolos infamare debeat, quasi illi hæreticorum baptisma

Iosue 1.

probauerint, aut eis sine ecclesiæ baptismo communicaue-rint, quando talia de hæreticis apostoli scripserunt, & cum non adhuc hæreticæ pestes acriores prorupissent, necdum quoque Marcion Ponticus *emersisset, & cuius mercedem sub* Hygino *episcopo, qui in urbe nonus fuit,* Romam *uenit, quem* Marcion *secutus addidit ad criminis augmentum, impuden-tius cæteris & abruptius in* Deum *patrem creatorem blasphe mare instituit, & hæreticum furorem sacrilegis armis con-tra ecclesiam rebellantem, sceleratius & grauius armauit.* Quòd *si hæreses constat postmodum plures & peiores exti-tisse, & si retro nusquam præceptum est, neque conscriptum, ut hæretico tantum manus in pœnitentiam imponatur, & sic ei communicetur, & si baptisma non nisi unum est, & intus est, & soli ecclesiæ diuina dignatione concessum est, quæ ista obstinatio, quæue præsumptio, humanam traditionem di-uinæ dispositioni anteponere, nec animaduertere, indigna-ri & irasci* Deum, *quoties diuina præcepta soluit & præterit humana traditio? sicut per* Esaiam *prophetam clamat & di-*
Esa.29. *cit:* Populus *iste labijs honorificat me, cor uerò eorum lon-ge separatum est à me.* Sine *causa autem colunt me, manda-ta & doctrinas hominum docentes.* Item Dominus *in* Euan-*gelio increpans similiter & obiurgans, ponit & dicit.* Re-
Matth.15. *iecistis mandatum* Dei, *ut traditionem uestram statuatis.* Cu-*ius præcepti memor beatus* Paulus, *monet ipse quoque &*
1.Timo.6. *instruit, dicens.* Siquis *aliter docet, & non acquiescit sanis uerbis* Domini *nostri* Iesu *Christi & doctrinæ eius, stupo-re elatus est, nihil sciens, discedendum ab huiusmodi.* Præ-*clara sanè ac legitima traditio à* Stephano *fratre nostro pro-ponitur, ut autoritatem nobis idoneam præbeat.* Nam *in eo-dem loco epistolæ suæ addidit & adiecit, cum ipsi hæretici proprie ad se uenientes alterutrum non baptizent, sed cõmu-nicent tantum.* Ad *hoc enim malorũ deuoluta est ecclesia* Dei

& sponsa Christi, ut hæreticorum exempla sectetur, ut ad celebranda sacramenta cœlestis disciplinæ lux de tenebris mutuetur, & id faciant Christiani, quod Antichristi faciũt. Quæ uerò est animi cæcitas, quæ prauitas, fidei unitatem de Deo patre Iesu Christi domini & Dei nostri traditione uenientem nolle cognoscere? Nam si idcirco apud hæreticos ecclesia non est, quia una est, et diuidi non potest: si ideo illhic spiritus sanctus non est, quia unus est, et esse apud profanos et extraneos non potest: utiq; et baptisma, quod in eadem unitate consistit, esse apud hæreticos non potest, quia separari neq; ab ecclesia, neq; à spiritu sancto potest: aut si effectum baptismi maiestati nominis tribuunt, ut qui in nomine Christi Iesu ubicunque et quomodocunque baptizantur, innouati & sanctificati iudicentur, cur in eiusdem Christi nomine illhic et manus baptizato imponitur ad accipiendum spiritũ sanctum? Cur eiusdem maiestas nominis non præualet in manus impositione, quam ualuisse contendunt in baptismi sanctificatione? Nam si potest quis extra ecclesiam natus templum Dei fieri, cur non poßit super templum et spiritus sanctus infundi? Qui enim peccatis in baptismo expositis sanctificatus est, & in nouum hominem spiritualiter reformatus, ad accipiendam spiritum sanctum idoneus factus non est? Cum Apostolus dicat: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Galat. 3. *Si potest Apostolus hæreticos Christum induere, multo magis potest spiritũ sanctũ, quem Christus misit, accipere. Cæterũ maior erit mittente qui missus est, ut incipiat foris baptizatus Christum quidem induere, sed spiritũ sanctum non potuisse percipere, quasi poßit, aut sine spiritu Christus ĩdui, aut spiritu sancto separari. Illud quoque cum natiuitas spiritualis sit, qua in Christo per lauacrum regenerationis nascimur, dicant quòd poßit quis apud hæreticos spiritualiter nasci, ubi spiritum negant esse. Peccata enim purgare, & hominem sanctificare aqua sola non potest, nisi*

habeat & spiritum. Necesse est concedant illhic esse spiritum sanctum, ubi baptisma esse dicunt: aut nec baptisma est, ubi spiritus non est, quia baptisma esse sine spiritu non potest. Quale est autem asserere & contendere, quòd esse poßint filij Dei, qui non sint in ecclesia nati? Baptisma est enim in quo homo uetus moritur, & nouus nascitur. Manifestat & probat beatus Apostolus, dicens: Seruauit nos per lauacrum rege-
Titum.3. nerationis: si autem in lauacro, id est, in baptismo est regeneratio, quomodo generare filios Deo hæresis per Christum potest, quæ Christi sponsa non est? Ecclesia est enim sola, quæ Christo coniuncta & adunata spiritualiter filios generat, eo-
Ephes.5. dem Apostolo rursus dicente: Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eum sanctificaret, purgans eam lauacro aquæ. Igitur si hæc est dilecta & sponsa quæ sola à Christo sanctificatur, et lauacro eius sola purgatur, manifestum est hæresim (quæ sponsa Christi non sit, nec purgari & sanctificari lauacro eius poßit) filios Deo generare nõ posse. Porrò autem non per manus impositionem, qui nascitur accipit spiritum sanctum, sed in baptismo spiritum sanctum rena-
Gen.2. tus accipit, sicut in primo homine Adam factũ est. Ante enim eum plasmauit, & tunc insufflauit in faciem eius flatum uitæ. Nec enim potest accipi spiritus, nisi prius fuerit qui accipiat. Cum autem natiuitas christianorum in baptismo sit, baptisma autem generatio, & sanctificatio apud solam sponsam Christi sit, quæ parere spiritualiter, et generare filios Deo poßit, ubi, & ex qua, et cui natus est, qui filius ecclesiæ non est, ut habere quis poßit Deum patrem, ante ecclesiam matrem? Cum uerò nulla omnino hæresis, sed neque aliquod schisma habere salutaris baptismi sanctificationẽ foris poßit, cur in tantum Stephani fratris nostri obstinatio dura prorupit, ut etiam de Marcionis baptismo, item Valentini & Apellis, & cæterorum blasphemantium in Deum patrem, conten-

dat filios nasci? & illhic in nomine Iesu Christi dicat remissio-nem peccatorum dari, ubi blasphematur in patrem, & in dominum Deum Christum? Quo in loco considerandũ est frater charissime, pro fide et religione sacerdotalis loci quo fungimur, an constare sacerdotis Dei ratio in die iudicij possit, assentis et probantis et in acceptum referentis blasphemantium baptismata, cum Dominus comminetur & dicat: Et nunc praeceptum hoc ad uos est ô sacerdotes, si non audieritis, et si non posueritis in corde uestro, ut detis honorem nomini meo, dicit Dominus omnipotens, immittam in uos maledictionem, et maledicam benedictionem uestram. Dat honorem Deo, qui Marcionis baptismo cõmunicat? Dat honorẽ Deo, qui unitatem et ueritatem de diuina lege uenientem non tenens, haeresim contra ecclesiam uindicat? Dat honorem Deo, qui apud eos qui in Dominum blasphemant, remissionẽ peccatorum dari iudicat? Dat honorem Deo, qui haereticorum amicos, et inimicos christianorum, ueritatem Christi, & ecclesiae unitatem continere putat? Si sic honor Deo datur, si sic à cultoribus & sacerdotibus eius Dei timor et disciplina seruatur: abijciamus arma, manus demus, in captiuitatem diaboli tradamus ordinationẽ euangelij, dispositionem Christi, maiestatem Dei, diuinae militiae sacramenta soluantur, sacrorum coelestium signa prodantur, cedat ecclesia haereticis, lux tenebris, perfidiae fides, spes desperationi, ratio errori, immortalitas morti, charitas odio, ueritas mendacio, Christus antichristo: et sic in dies singulos schismata et haereses surgant, crebrius atq; liberius excrescant, et serpentinis criminibus pullulantes aduersus ecclesiam Dei maioribus uiribus, uenenorum suorum uirus exprimant: dum illis aduocatione quorundam, & autoritas praestatur, & firmitas, dum baptisma eorum defenditur, dum fides, dum ueritas proditur, dum id quod contra ecclesiam foris geritur, intus in ipsa ecclesia uindicatur. Quòd si est apud nos frater charissime

Malach. 2.

Dei timor, si tenor praeualet fidei, si custodimus Christi praecepta, si incorruptam atque inuiolatam sponsae eius sanctitatem tuemur, si haerent nostris sensibus et cordibus uerba Domini
Luc.18. dicētis: Putas cum uenerit filius hominis, inueniet fidem in terra? quia fideles Dei milites, quia Deo fide et religione syncera militamus, cōmissa nobis diuinitus castra fideli uirtute seruemus: nec consuetudo, quae apud quosdam obrepserat, impedire debet, quò minus ueritas praeualeat & uincat. Nam consuetudo sine ueritate, uetustas erroris est: propter quod relicto errore sequamur ueritatem, scientes quia et apud Esdram
3.Esdra.3. ueritas uicit, sicut scriptum est: Veritas ualet & inualescit in aeternum, & uiuit et obtinet in secula seculorum. Hoc est apud eam non accipere psonam, nec differentiam, sed quae sunt iusta facit, nec est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnum, & maiestas omnium seculorum. Benedictus Deus ueritatis, quam ueritatem nobis Christus ostendens in Euangelio suo
Ioan.14. dicit: Ego sum ueritas. Propter quod si in Christo sumus, & Christum in nobis habemus, si manemus in ueritate, & ueritas in nobis manet, ea quae sunt uera teneamus. Fit autem studio praesumptionis & contumaciae, ut quis magis sua praua & falsa defendat, quàm ad alterius facta & uerba consentiat.
1.Timo.3. Cui rei prospiciens beatus Paulus apostolus ad Timotheum scribit, et monet episcopum non litigiosum, sed mitem & docibilem esse debere. Docibilis autem ille est, qui est ad discendi patientiam lenis & mitis. oportet enim episcopum non tantum docere, sed & discere: quia & ille melius docet, qui quotidie crescit, & proficit discendo meliora. Quod ipsum quoq; idem apostolus Paulus docet, praemonens, ut si alio sedenti
1.Cor.14. melius reuelatum fuerit, prior taceat. In compendio est autem apud religiosas mentes & simplices, et errorem deponere, et inuenire atq; eruere ueritatē. Nam si ad diuinae traditionis caput et originem reuertamur, cessat error humanus, et sa-

cramentorum cœlestium ratione perspecta, quicquid sub caligine ac nube tenebrarũ obscurum latebat, luce ueritatis aperitur. Si canalis aquæ qui copiosè prius & largiter profluebat, subito deficiat, non ne ad fontẽ pergitur, ut illhic defectionis ratio noscatur, utrum ne crescẽtibus uenis, in capite siccauerit, an uerò integra inde & plena procurrens in medio itinere desliterit? At si uitio interrupti aut bibuli canalis effectum est, quò minus aqua perseueranter continua ac iugiter flueret, refecto & confirmato canali ad usum atq; potum ciuitatis aqua collecta eadem ubertate atque integritate repræsentatur qua de fonte proficiscitur. Quod & nunc facere oportet Dei *sacerdotes præcepta diuina seruantes, ut in aliquo si nutauerit & uacillauerit ueritas, ad originem dominicam & euangelicam, & apostolicam traditionem reuertamur, et inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo & origo surrexit.* Traditum *est nobis quòd si unus* Deus, & Christus *unus, & una spes, et fides una, et una ecclesia, et baptisma unum non nisi in una ecclesia constitutum, à qua unitate quisquis discesserit, cum hæreticis necesse est inueniatur, quos dum contra ecclesiam uindicat, sacramentum diuinæ traditionis impugnat.* Cuius *unitatis sacramentum expressum uidemus etiã in* Can*tico canticorum, ex persona* Christi, *dicentis*: Hortus *conclusus, soror mea, spõsa mea, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradisus cum fructu pomorum. Si aũt ecclesia eius hortus conclusus est, et fons signatus: quomodo in eũdem hortũ introire, aut bibere de fonte eius potest, qui in ecclesia non est?* Item Pe*trus ipse quoq; demonstrans, & uindicans unitatem mandauit & monuit nisi per unum baptismum solum unius ecclesiæ saluari non posse.* In *arca, inquit,* Noë *pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam, quod & nos similiter saluos faciet baptisma.* Quàm *bræui & spirituali compendio, unitatis sacramentum manifestauit.* Nam *ut in illo mundi baptismo,*

Ephes. 4.

Cantic. 4.

1. Petr. 3.

quo iniquitas antiqua purgata est, qui in arca Noë non fuit, non potuit per aquam saluus fieri: ita nec nunc potest per baptismum saluus uideri, qui baptizatus in ecclesia non est, quæ ad arcæ unius sacramentum dominica unitate fundata est. Ob*seruatur itaq; à nobis et tenetur frater charißime, explorata et perspecta ueritate, ut oẽs, qui ex quacunq; hæresi ad ecclesiã cõuertuntur, unico et legitimo baptismate baptizentur, exceptis his qui baptizati prius fuerant, et sic ad hæreticos transierunt.* Hos *enim oportet cũ redeunt acta pñia per manus impositionem solam recipi, et in ouile unde errauerant à pastore restitui.* Opto *te frater charißime semper bene ualere.*

AD QVIRINVM.

CYPRIANVS QVIRINO FRATRI SALVTEM.

Etulit, à me, frater charißime, Lucianus cõpresbyter noster, te desiderasse, ut significaremus tibi, quid sentiamus de his qui apud hæreticos, et schismaticos baptizati uidentur. De *qua re qd nup in concilio plurimi coëpiscopi cũ presbyteris qui aderant censuerimus, ut scires, eiusdem epistolæ exemplum tibi misi.* Ne*scio etenim qua præsumptione ducũtur quidam de collegis nostris, ut putent eos qui apud hæreticos tincti sunt, quãdo ad nos uenerint baptizari nõ oportere, eò q; dicant unum baptisma esse, quod unũ scilicet in ecclesia catholica est.* Q*uæ ecclesia si est una, esse extra ecclesiã baptisma nõ potest.* Nam *cum duo baptismata esse nõ poßint, si hæretici ucrè baptizãt, ipsi habent baptisma.* Et *qui illis hoc patrociniũ præstat de autoritate sua, cedit illis & consentit, ut hostes et aduersarij Christi habere uideantur abluendi & purificandi & sanctificandi*

hominis potestatem. Nos autem dicimus eos, qui inde uenerunt non baptizari. Neq; enim accipiũt illhic aliquid ubi nihil est, sed ueniunt ad nos ut hic accipiant, ubi et gratia et ueritas una est. Porrò autem quidam de collegis nostris malunt hæreticis honorem dare, quàm nobis consentire. Et dum unius baptismi asseueratione baptizari uenientes nolunt, sic aut duo, aut multa baptismata esse dicunt, aut certè, quod est grauius, hæreticorum sordidam et profanam tinctionem, uero et unico et legitimo Ecclesiæ *catholicæ baptismo præponere et præferre contendunt, non considerantes scriptum esse: Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lauatio eius?* Manifestum *est* Eccle.34.
autem eos qui non sunt in ecclesia Christi, inter mortuos computari, nec posse ab eo uiuificari alterum qui ipse uiuit in æternum, et uiuificat Dei *populum.* Et *dicunt se in hoc ueterem cõsuetudinem sequi, qui quando apud ueteres hæreses, et schismaticos prima adhuc fuerant initia, ut illhic essent qui de ecclesia recedebant, et hic baptizati prius fuerant: quos tunc ad ecclesiam reuertentes, et pœnitentiam agentes necesse non fuerat baptizare. Quod nos quoque hodie obseruamus, ut quos constat hic baptizatos esse à nobis, et ad hæreticos transisse, si* *
postmodum peccato suo cognito, et errore digesto; ad ueritatem et matricem redeant statum, satis sit in pœnitentiam manum imponere, ut quia ouis iam fuerat, hanc ouem abalienatam et errabundam in ouile suum pastor recipiat. Si autem qui ab hæreticis uenit, baptizatus in ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum & profanus uenit, baptizandus est, ut ouis fiat, quia una est aqua in ecclesia sancta quæ oues facit. Et *idcirco quia nihil potest esse commune mendacio & ueritati, tenebris & luci, morti et immortalitati,* Antichristo *&* Christo, *per omnia debemus ecclesiæ catholicæ unitatẽ tenere, nec in aliquo fidei & ueritatis hostibus cedere.* Non *est autem de consuetudine præscribendũ, sed ratione uincendum.* Nam *nec*

Petrus quem primum Dominus elegit, et super quem ædifica uit ecclesiam suam, cum Paulus de circuncisione postmodum disceptaret, se uindicauit, seu aliquid insolenter aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, et obtemperari à nouellis & posteris sibi potius oportere. Nec despexit Paulum quòd ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium ueritatis administrationi legitimæ, quam Paulus uindicabat, facilè consensit, documentum scilicet nobis & concordiæ & patiētiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando à fratribus, & collegis nostris utiliter et salubriter suggeruntur, si sint uera & legitima, ipsa potius amplectamur. Paulus quoq; prospiciens concordiæ, & paci fideliter consulens, in epistola sua posuit, dicens: Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & cæteri examinent. Si autem alij reuelatum fuerit sedenti, ille prior taceat. Qua parte docuit & ostendit, multa singulis in melius reuelari, et debere unumquenq; pro eo quod semel imbiberat et tenebat, pertinaciter congredi, sed si quid melius & utilius extiterit libenter amplecti. Non enim uincimur quando offeruntur nobis meliora, sed instruimur, maximè in his quæ ad ecclesiæ unitatem pertinent & spei ac fidei nostræ ueritatem. Et nos sacerdotes Dei, & ecclesiæ eius de ipsius dignatione præpositi sciamus remissam peccatorum in ecclesia dari poße, nec posse aduersarios Christi quicquam sibi pro eius ecclesia uindicare. Quod quidem Agrippinus bonæ memoriæ uir cum cæteris coëpiscopis suis qui illo tempore in prouincia Africa, et Numidia ecclesiam Dñi gubernabāt, statuit & librata cōsilij cōmunis examinatione firmauit. Quorum sententiam, et religiosam, et legitimam, et salutarem, fidei et ecclesiæ catholicæ congruentem, nos etiam secuti sumus. Et quales super hac re literas fecerimus ut scires, exemplum earum tam ad notitian tuam, quàm coëpiscoporum nostrorum. qui illhic sunt, pro communi dilectione transmisimus.

Sententiæ

SENTENTIAE EPISCOPORVM DE HAERETICIS BAPTIZANDIS.

VM in unum Carthagini conueniſſent Calend. Septembris epiſcopi plurimi ex prouincia Aphrica, Numidia, Muritania, cum preſbyteris & diaconis, præſente etiam plebis maxima parte, & lectæ eſſent literæ Iubaiani ad Cyprianum factæ, item Cypriani ad Iubaianum reſcriptæ: de hæreticis baptizandis: quid que poſtmodum Cypriano Iubaianus idem reſcripſerit:

Cyprianus dixit:

Audiſtis collegæ dilectißimi, quid mihi Iubaianus coepiſcopus noſter ſcripſerit, conſulens mediocritatem noſtram de illicito & profano hæreticorum baptiſmo, & quid ego ei reſcripſerim, cenſens ſcilicet, quod ſemel atque iterum & ſæpe cenſuimus, hæreticos ad eccleſiam uenientes, eccleſiæ baptiſmo baptizari & ſanctificari oportere. Item lectæ ſunt uobis & aliæ Iubaiani literæ, quibus pro ſua ſyncera & religioſa deuotione ad epiſtolam noſtram reſcribens, non tantum conſenſit, ſed & inſtructum ſe eſſe gratias egit: Supereſt ut de hac ipſa re quid ſinguli ſentiamus proferamus, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, ſi diuerſum ſenſerit, amouentes. Neque enim quiſquam noſtrum epiſcopum ſe eſſe epiſcoporum conſtituit, aut tyrannico terrore ad obſequendi neceßitatem collegas ſuos adegit, quando habeat omnis epiſcopus pro licentia libertatis & poteſtatis ſuæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non poßit, cum nec ipſe poßit alterum iudicare. Sed expectemus uniniuerſi iudicium Domi-

ni nostri Iesu Christi, qui unus & solus habet potestatem, & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.

Cæcilius à Bilta *dixit:*

E*go unum baptisma in ecclesia sola scio, & extra ecclesiã nullum.* Hoc *erit unũ ubi spes uera est, et fides certa: sic enim scriptum est:* V*na fides, una spes, unum baptisma, nõ apud hæreticos, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus sacramẽtum, interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt.* F*idem dat infidelis, ueniã delictorum tribuit sceleratus, & in nomine* C*hristi tingit antichristus, benedicit à* D*eo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus,* D*eum inuocat blasphemus, sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus.* A*d hæc omnia accedit & illud malum, ut antistes diaboli audeat eucharistiam facere, aut qui illis assistunt, dicant hæc omnia falsa esse de hæreticis.* E*cce ad qualia ecclesia consentire cogitur, & sine baptismo ac uenia delictorum communicare compellitur.* Q*uam rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tãto scelere nos separare, & unum baptisma tenere quod soli ecclesiæ à* D*eo concessum est.*

Ephes. 4.

Primus F*elix à* M*igirpa dixit:*

C*enseo omnem hominem ab hæresi uenientẽ baptizãdum.* F*rustra enim illhic putat se esse baptizatum, cum nõ sit baptismum, nisi in ecclesia unum, & uerũ, quia &* D*ominus unus, & fides una est, in qua stat unũ baptisma, & sanctitas & cætera.* N*am quæ foris exercẽtur, nullum habent salutis effectũ.*

Polycarpus ab A*drumeto dixit:*

Q*ui hæreticorũ baptisma probãt * hæreticis cõmunicãt.*

alias, nostrũ euacuant.

Nouatus à T*hamugade dixit:*

L*icet sciamus omnem scripturam testimonium reddere de salutari baptismo, debemus tamen fidem nostrã exprimere.*

Hæreticos & schismaticos ad ecclesiam uenictes qui pseudo-baptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizare. Et *ideo secundum testimonium scripturarũ, & secundum decretum collegarũ nostrorum sanctißimorũ uirorum, omnes schismaticos & hæreticos qui ad ecclesiam cõuersi sunt baptizari, sed & quicunq; ordinati uidebantur inter laicos recipi.*

Nemesianus à Tubunis dixit:

Baptisma *quod dant hæretici & schismatici nõ esse uerũ, ubiq; in scripturis sanctis declaratum est.* Quoniam *ipsi præpositi eorum falsi* Christi *sunt & falsi prophetæ dicente domino per Salomonem.* Qui *fidens est in falsis, hic pascit uentos, idem autem ipse sequitur aues uolantes.* Dereliquit *autem uias uineæ suæ, & à semitis agri sui errauit.* Ingreditur *autem per auia loca atque arida, & terram destinat à messe, colligit autem manibus sterilitatem.* Et iterum: Ab *aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longum uiuas tempus, adijciantur etiam tibi anni uitæ.* Et in Euangelio *sua uoce* Dominus *noster* Iesus *Christus locutus est, dicens:* Nisi *quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum* Dei. Hic *est spiritus qui ab initio ferebatur super aquam.* Neque *enim spiritus sine aqua operari potest, neque aqua sine spiritu.* Male *ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant, quòd per manus impositionem spiritum sanctum accipiant, & sic recipiantur, cum manifestum sit utroque sacramento debere eos renasci in ecclesia catholica.* Tunc *quippe poterunt filij* Dei *esse, dicente apostolo.* Curantes *seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis, unum corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, unus* Dominus, *una fides, unum baptisma, unus* Deus. Et *hæc omnia ecclesia catholica loquitur.* Et *iterum in* Euangelio *dicit.* Quod *natum est de carne caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est, quoniam spiritus* Deus *est, &*

Ioan. 3. — Ephes. 4. — Ioan 3.

de Deo natus est. Ergo omnes hæretici & schismatici omnia
Gal.5. quæcunque faciunt carnalia sunt, dicente Apostolo: Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, incestum, idololatriæ, ueneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diuisiones, hæreses, & his similia, de quib. prædixi uobis sicut prædico, quoniam quicunq; hæc faciunt, regnum Dei nõ hæreditabunt. Condemnat æque Apostolus cum omnibus ma lis & eos qui diuisionem faciunt, hoc est schismaticos & hæreticos. Nisi ergo acceperint baptisma salutare in ecclesia catholica quæ una est, salui esse non possunt, sed cum carnalibus in iudicio Domini Christi damnabuntur.

Ianuarius à Lambese dixit:

Secũdũ scripturarũ sanctarũ autoritatẽ decerno hæreticos omnes baptizandos, & sic in ecclesiam sanctam admittẽdos.

Lucius à Castragalba dixit:

Matth.5. Cum Dominus in Euangelio suo dixerit. Vos estis sal terræ. Si autẽ sal infatuatum fuerit, id quod salietur ex eo ad nihilum ualebit, nisi ut proijciatur foras, & cõculcetur ab hominibus. Et iterum post resurrectionem suam mittens Apostolos
Matth.28. suos mandauerit, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Ite ergo & docete omnes gentes baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cum ergo manifestum sit hæreticos, id est, hostes, nõ integram sacramenti confeßionem habere: Item schismaticos non posse condire sapientia spirituali, cum ipsi ab ecclesia quæ una est, recedendo infatuati contrarij facti sint, fiat sicut scriptum est. Domus contrariorum legis debent emundationem, & consequens sit eos qui à contrarijs baptizati inquinati sunt, primò purgari, & tum demum baptizari.

Crescens à Cirta dixit:

In tanto cœtu sanctißimorum consacerdotum lectis literis Cypriani dilectißimi nostri ad Iubaianum, itemq; ad Stepha=

ium, quæ tantum in se testimoniorum descendentium ex scripturis deificis continent, ut meritò omnes per Dei *gratiã adunati consentire debeamus: Censeo omnes hæreticos siue schismaticos, qui ad catholicam ecclesiam uoluerint uenire, non antè ingredi, nisi exorcizati & baptizati fuerint, exceptis his sanè qui in ecclesia catholica fuerint antè baptizati: ita tamen ut per manus impositionem in pœnitentiam ecclesiæ reconcilientur.*

Nicomedes *à Segermis dixit:*

Mea sententia hæc est, ut hæretici ad ecclesiam uenientes baptizentur, eò quòd nullam foris apud peccatores remißionem peccatorum consequantur.

Monnulus *à Girpa dixit:*

Ecclesiæ catholicæ matris nostræ ueritas semper apud nos fratres, & mãsit & manet, & uel maximè in baptismatis trinitate, Domino *nostro dicẽte:* I*te baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Cum ergo manifestè sciamus hæreticos nõ habere nec patrẽ, nec filiũ, nec spiritũ sanctum, debent uenientes ad ecclesiam matrem nostram uerè renasci & baptizari, ut cancer quod habebant, & dãnationis ira, & erroris offensa per sanctum & cœleste lauacrũ sanctificetur.* Matth. 28.

Secundinus *à Chezas dixit:*

Cum Dominus *noster Christus dicat:* Q*ui non est mecum, aduersus me est:* Et Ioannes *apostolus hos qui ab ecclesia exeunt, Antichristos dicat: indubitanter hostes Christi, quiq; antichristi nominati sunt, gratiam baptismi salutaris ministrare non possunt.* Et *ideo censeo eos qui de insidijs hæreticorum confugiunt ad ecclesiam, baptizandos esse à nobis, qui amici appellati sumus* Dei, *eius dignatione.* Matth. 12. 1. Ioan. 2.

Felix *à Bigai dixit:*

Sicut cæcus cæcum ducens ambo in foueam cadunt, ita hæreticus hæreticũ baptizans simul in mortẽ cadũt. Et *ideo ba-* Matth. 15.

ptizādus, et uiuificādus est, ne nos uiui mortuis cōmunicemus

Pollianus à Mileo dixit:

Censeo hæreticum baptizari in ecclesia sancta.

Theogenes ab Hippone regio dixit:

Secundum sacramentum gratiæ cœlestis, quod accepimus, unum baptisma, quod est in ecclesia sancta, credimus.

Datiuus à Badis dixit:

Nos quātū in nobis est, hæreticis nō cōmunicamus, nisi baptizati in ecclesia fuerint, et remißionē peccatorū acceperint.

Successus à Birgermaniciana dixit:

Hæreticis aut nihil licet, aut totū licet. Si baptizare possunt, & spiritum sanctum dare possunt. Si autem spiritum sanctum dare non possunt, quia non habent spiritum sanctum datum, nec baptizare spiritualiter possunt, propterea cēsuimus hæreticos baptizandos esse.

Fortunatus à Thuccabori dixit:

Matth. 7. Iesus Christus Dominus et Deus natus Dei patris et creatoris filius, super petrā ædificauit ecclesiā suam, nō super hæresim: & potestatē baptizandi apostolis habere dedit, nō hæreticis. Quare qui extra ecclesiā sunt, & contra Christū stantes oues eius & greges spargunt, baptizare foris nō possunt.

Sedatus à Tuborbo dixit:

In quantū aqua sacerdotis prece in ecclesia sanctificata abluit delicta, in tantum hæreticus sermone uelut cancer infecta cumulat peccata. Quare omnibus quidem pacificis uiris nitendum est, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, singulare & uerum ecclesiæ baptismum detrectet accipere, quo quisquis non fuerit baptizatus, à regno cœlorum fit alienus.

Priuatianus à Suficula dixit:

Qui hæreticos potestatem baptizandi habere dicit, dicat prius quis hæresim cōdiderit. Si enim hæresis à Deo est, habere & indulgentiam diuinā potest. Si uerò à Deo non est, quo-

modo gratiam Dei aut habere aut conferre alicui potest?

Priuatus à Sufibus dixit:

Qui hæreticorũ baptisma probat, quid aliud, quàm hæreticis communicat?

Hortensianus à Laribus dixit:

Quot sint baptismi, uiderint præsumptores, aut fautores hæreticorum: nos unum baptisma quod non nisi in ecclesia nouimus, ecclesiæ uendicamus. Aut quomodo possunt in nomine Christi aliquem baptizare, quos ipse Christus dicit aduersarios suos esse?

Caßius à Macomadibus dixit:

Cum baptismata duo esse nõ poßint, qui hæreticis baptisma concedit, sibi tollit. Censeo itaq; flebiles & tabidos hæreticos baptizandos esse cũ ad ecclesiã uenire cœperint, & sacra & diuina lauatione lotos, & lumine uitæ illuminatos, non hostes, sed pacificos, non alienos, sed fidei domesticos, non adulteros, sed Dei filios, nõ erroris, sed salutis effectos, in ecclesiã recipi, absq; eis q de ecclesia fideles supplantati ad hæresis tenebras transierunt, sed eos per manus impositionẽ restituendos.

Alius Ianuarius à Vico Cæsaris dixit:

Si non obtemperat error ueritati, multo magis ueritas non consentit errori. Et ideo nos ecclesiæ aßistimus in qua præsidemus, ut baptismum eius ipsi soli uendicantes, eos quos ecclesia non baptizauit, baptizemus.

Alius Secundinus à Carpis dixit:

Hæretici Christiani sunt, an nõ? Si Christiani sunt, cur in ecclesia Dei nõ sunt? Si Christiani nõ sunt, quomodo Christianos faciũt? Aut quò pertinebit sermo Domini dicẽtis: Qui nõ est mecum, aduersus me est, & qui mecum non colligit, spargit? Vnde cõstat super filios alienos & soboles Antichristi spiritũ sanctũ per manus impositionem tantũmodo non posse descendere, cum manifestum sit hæreticos baptisma non habere. Matth. 12.

Victoricus à Thabraca dixit:

Si licet hæreticis baptizare, & remissam peccatorum dare, quid illos infamamus, & hæreticos appellamus?

Alius Felix ab Vtina dixit:

Nemini dubium est sanctissimi consacerdotes non tantum posse humanam præsumptionem, quantum Domini nostri Iesu Christi adorandam & uenerabilem maiestatem. Memores ergo periculi hoc quoque non tantum obseruare, uerumetiam ab omnibus nobis cõfirmare debemus, ut omnes qui ad sinum matris ecclesiæ accurrunt, baptizentur, ut mens hæretica, quæ diuturna tebe polluta est, sanctificatione lauacri purgata in melius reformetur.

Quietus à Baruc dixit:

Qui fide uiuimus, obsequi ijs, quæ instruendis nobis antè prædicta sunt, sedula obseruatione debemus. Nã scriptum est Eccl. 34. *apud Salomonem. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Quod utique de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingẽtibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizantur per remißionẽ peccatorum uitam æternam cõsequuntur, cur ad ecclesiã ueniunt? Si uerò à mortuis nihil salutis accipitur, ac propterea agnito errore pristino ad ueritatem cum pœnitentia reuertuntur, uno uitali baptismate, quod est in ecclesia catholica, sanctificari debebunt.*

Castus à Sicca dixit:

Qui cõtempta ueritate præsumit cõsuetudinẽ sequi, aut circa fratres inuidus est, & malignus, quib. ueritas reuelatur: aut circa deũ ĩgratus est, cuius inspiratiõe ecclesiæ eius ĩstruũtur?

Eucratius à Thenis dixit:

Fidem nostram, & baptismatis gratiam & legis ecclesiastici regulam Dominus et Deus noster Iesus Christus suo ore apostolos docẽs, impleuit, dicens: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, et filij, & spiritus sancti. Fal

sum ergo hæreticorum baptisma & iniquum, à nobis pellendum est & omni detestatione refutandum, de quorum baptismate non uita, nec gratia cœlestis, sed blasphemia trinitatis exprimitur. Et ideo uenientes ad ecclesiam hæreticos, integro & catholico baptismate baptizari debere manifestum est, ut à blasphemiæ suæ præsumptione purificati, possint spiritus sancti gratia reformari.

Libosus ab Agra dixit:

In euangelio Dominus: Ego sum, inquit, ueritas: non dixit, ego sum consuetudo. Itaq; ueritate manifestata cedat consuetudo ueritati, ut & si in præteritũ quis hæreticus in ecclesia non baptizauit, nec nunc baptizare incipiat. Ioan. 14.

Leucius à Thabeste dixit:

Hæreticos blasphemos atq; iniquos uerbis uarijs decerpentes sancta & adorabilia scripturarum uerba, execrandos censeo, et ideo exorcizandos et baptizandos esse.

Eugenius ab Ammeclera dixit:

Et ego hoc idem censeo, hæreticos baptizandos esse.

Item alius Felix ab Accura dixit:

Et ipse secutus diuinarum scripturarum autoritatem baptizandos esse hæreticos censeo, sed et eos qui apud schismaticos baptizatos se esse contendunt. Si autem secũdum cantum Christi priuatus fons noster est, intelligant cuncti ecclesiæ nostræ aduersarij, qui alieni sunt, nobiscum esse nõ possunt. Nec duobus populis salutarem aquam tribuere potest ille qui unius gregis pastor est. Et ideo manifestum est, nec hæreticos, nec schismaticos aliquid cœleste posse suscipere, qui à peccatoribus hominibus, et ab ecclesia extraneis audeant accipere. Quando danti locus non est, utiq; nec accipienti prodest.

Item alius Ianuarius Muzulensus dixit:

Miror quòd cum omnes confiteantur unum esse baptisma, non omnes intelligant eiusdem baptismatis unitatem: ecclesia

enim & hæresis, duæ & diuersæ res sunt? Si hæretici habent baptisma, nos non habemus. Si autem nos habemus, hæretici habere non possunt. Dubium autem nō est, ecclesiam solam baptismum Christi possidere, quæ sola possideat & gratiā Christi & ueritatem.

Adelphus à Thasbalte dixit:

Sine causa quidam falso & inuidioso uerbo impugnant ueritatem, ut rebaptizare nos dicant, quando ab ecclesia hæreticus non rebaptizetur, sed baptizetur.

Demetrius Aleptuninus dixit:

Vnum baptismum nos custodimus, quia ecclesiæ catholicæ soli rem suam uendicamus. Qui autem dicunt quia hæretici uere & legitime baptizare possunt, ipsi sunt qui non unum, sed multa baptismata faciunt. Nam cum hæreses multæ sint, pro earum numero & baptismata computabuntur.

Vincentius à Thibari dixit:

Hæreticos scimus esse peiores quàm Ethnicos, si ergo conuersi ad Deum uenire uoluerint, habemus utiq; regulam ueritatis, quam Dominus præcepto diuino mandauit apostolis, dicens: Ite, in nomine meo manum imponite, dæmonia expellite. Et alio loco: Ite & docete gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ergo primo per manus impositionem ad Christi pollicitationem uenire, aliàs autem fieri secundo per baptismi regenerationem censeo non debere. Mar. 16. Matth. 28.

Marcus à Mactari dixit:

Mirandum non est si hæretici, hostes atq; impugnatores ueritatis, rem sibi uendicent potestatis et dignationis alienæ: sed illud mirandum est, quòd quidam nostri præuaricatores ueritatis hæreticis suffragantur, & christianis aduersantur. Propterea decernimus hæreticos baptizandos.

Satius à Sicilippa dixit:

Si hæreticis in baptismo sua peccata donantur, sine causa

ad ecclesiam ueniunt. Nam cum in die iudicij peccata sunt quæ puniantur, nihil est qđ timere poßint hæretici de iudicio Christi, si sunt remißionem peccatorum consecuti.

Victor à Gor dixit:

Cum peccata non nisi in ecclesiæ baptismo remittãtur, qui hæreticum ad cõmunicationem sine baptismo admittit, utrũq; contra rationem facit, nec hæreticos purgat, & christianos inquinat. Aurelius ab Vtica dixit:

Cum dicat Apostolus non communicandum peccatis alienis, quid aliud quàm peccatis alienis communicat, qui hæreticis sine ecclesiæ baptismo communicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos, ut accipiant remissam peccatorum, & sic illis communicetur. 1. Timo. 5.

Confessor Iambus à Germaniciana dixit:

Qui hæreticorum baptisma probant, nostrum improbãt, ut extra ecclesiam non dicam lotos, sed sordidatos negant in ecclesia baptizari oportere. Lucianus à Rucumma dixit:

Scriptum est: & uidit Deus lucem quia bona est, & diuisit inter lucem & tenebras. Si potest luci & tenebris conuenire, potest nobis et hæreticis aliquid esse commune. Propterea censeo hæreticos baptizandos esse. Gene. 1.

Pelagianus à Lupertiana dixit:

Scriptum est: Aut enim Deus Deus est, aut Baal Deus est: ita et nunc, aut ecclesia ecclesia est, aut hæresis ecclesia est. Porrò si hæresis ecclesia non est, quomodo esse apud hæreticos baptisma ecclesiæ potest? 3. Reg. 18.

Confessor & martyr Iader à Midila dixit:

Scimus nõ esse nisi unum baptisma in ecclesia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticum, nisi baptizatus apud nos fuerit, ne se putet extra ecclesiã catholicã baptizatũ esse.

Item alius Felix à Mazrazana dixit:

Vna fides, unum baptisma, sed ecclesiæ catholicæ, cui soli Ephes. 4.

licet baptizare.

Confessor Paulus ab Obba dixit:

Me non mouet si aliquis ecclesiæ fidem, & ueritatem non Roma.3. uendicat, quando Apostolus dicat: Quid enim si exciderunt à fide quidam illorum? Nunquid infidelitas eorũ fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus uerax, est autẽ omnis homo mendax. Si autẽ Deus uerax est, quomodo esse apud hæreticos baptismi ueritas potest, apud quos Deus non est?

Confessor Pomponius à Iosiniana dixit.

Manifestũ est hæreticos non posse baptizare, & remißionem peccatorum dare, qui potestatem non habent, ut aut soluere aut ligare aliquid in terris poßint.

Confessor Venantius à Tinisa dixit:

Si maritus peregre proficiscens amico suo cõmendet uxorem suam custodiendam, commendatam sibi ille quanta posset diligentia conseruaret, ne ab aliquo sanctitas & castitas adulteraretur, Christus dominus & Deus noster ad patrem proficiscens, sponsam suam nobis commendauit, utrum'ne eam incorruptam & inuiolatam custodiemus, an integritatem eius et castitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptisma ecclesiæ commune cum hæreticis facit, sponsam Christi adulteris prodit.

Aymnius ab Ausuagiga dixit:

Nos unum baptisma accepimus, & ipsum tenemus, et exercemus. Qui autem dicit quia & hæreticis licet baptizare, ipse duo baptismata facit.

Saturninus à Victoriana dixit:

Si licet hæreticis baptizare, excusati sunt, et defensi illicita facientes. Nec uideo quare eos aut Christus aduersarios suos, aut Apostolus Antichristos eos appellauerit.

Confessor Saturninus à Tucca dixit:

Gentiles quãuis idola colant, tamẽ summum Deum patrem

creatorem cognoscunt & confitentur. In hunc Marcionitæ blasphemant, & quidam non erubescunt Marcionis baptismum probare: quomodo tales sacerdotes sacerdotium Dei aut seruant aut uendicant, qui hostes Dei non baptizant, & sic illis communicant?

Marcellus à Zama dixit:

Cum peccata non nisi in ecclesiæ baptismo remittãtur, qui hæreticum non baptizat, peccatori communicat.

Confessor Hireneus ab Vlulis dixit:

Si ideo ecclesia hæreticum non baptizat quòd dicatur iam baptizatus esse, hæresis maior est.

Donatus à Cibaliana dixit:

Ego unam ecclesiam et unum baptisma eius noui. Si est qui dicat apud hæreticos esse baptismi gratiam, antè est ut ostẽdat & probet esse illhic ecclesiam.

Zosimus à Tharassa dixit:

Reuelatione facta ueritatis, cedat error ueritati, quia et Petrus qui prius circũcidebat, cessit Paulo ueritatẽ prædicanti. Galat. 3.

Iulianus à Telepte dixit:

Scriptum est: Nemo potest aliquid accipere, nisi datum illi fuerit de cœlo. Si hæresis de cœlo est, põt & baptisma dare. Ioan 3.

Confessor Faustus à Timida regia dixit.

Non sibi blandiantur, qui hæreticis patrocinãtur. Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismati intercedit, illos christianos, & nos hæreticos facit.

Geminus à Furnis dixit:

Quidam de collegis hæreticos præponere sibi possunt, nobis non possunt, & ideo quod semel decreuimus, tenemus, ut ab hæreticis uenientes baptizemus.

Rogatianus à Noua dixit.

Ecclesiam Christus instituit, hæresim diabolus, quomodo potest habere babtismum Christi synagoga satanæ?

Confessor Terapius à Bulla dixit:

Qui hæreticis ecclesiæ baptisma concedit & prodit, quid aliud sponsæ Christi quàm Iudas existit?

Confessor item alius Lucius à Membressa *dixit:*

Ioan. 9. *Scriptum est:* Deus peccatorem non audit. *Hereticus qui peccator est, quomodo audiri in baptismo potest?*

Item alius Felix à Buslaccenis *dixit:*

In hæreticis sine ecclesiæ baptismo admittendis nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat, quoniam consuetudinem ratio & ueritas semper excludit.

Alius Saturninus ab Itinis dixit:

Si potest antichristus dare alicui gratiam Christi, possunt & hæretici baptizare, qui appellati sunt Antichristi.

Quintus ab Aggiua dixit:

Ille potest dare aliquid, qui aliquid habuerit: hæretici autē quid possunt dare, quos constat nihil habere?

Alius Iulianus à Marcellina *dixit:*

Matth. 6. *Si potest homo duobus dominis seruire, Deo & mammonæ, pōt & baptisma duobus seruire christiano & hæretico.*

Tenax ab Horreis Cæliæ dixit:

Baptisma unum est, sed ecclesiæ. Vbi ecclesia non est, baptisma illhic esse non potest.

Confessor alius Victor *ab* Assuris *dixit:*

Ephes. 4. *Scriptum est, quia* Deus *unus est, & spiritus unus est, et ecclesia una, & baptisma unum. Quomodo ergo illhic baptizari aliquis potest, ubi* Deus *&* Christus, *et ecclesia una nō est?*

Donatulus à Capse dixit:

Et ego semper hoc sensi, ut hæretici qui nihil foris cōsequi possunt, quando ad ecclesiam conuertuntur, baptizentur.

Martyr de schismaticis Verulus *à* Rusiccade *dixit:*

Homo hæreticus dare non potest quod non habet, multò magis schismaticus, quicquid habuit, amisit.

Pudentianus à Cuiculi dixit:

Nouitas episcopatus efficit fratres charißimi, ut sustinerem quid maiores iudicarent. Nam hæreses nihil habere, nec posse manifestum est, atq; ita si qui ex ijs uenerint, baptizari æquißime est statutum.

Martyr Petrus ab Hipponezatico dixit:

Cum baptisma unum sit in ecclesia catholica, manifestum est, non posse extra ecclesiam baptizari. Et ideo in hæresi tinctos siue in schismate uenientes ad ecclesiam, censeo baptizari oportere. *Item alius Lucius ab auasafa dixit:*

Secundum autem motum animi mei, & spiritus sancti cum sit unus Deus pater domini nostri Iesu Christi & spiritus sanctus & una spes, & una ecclesia, unum debet & esse baptisma. Et ideo dico si quid ab hæreticis motum aut factum fuerit rescindi debere, & eos qui inde ueniunt baptizandos esse.

Item alius Felix à Gurgitibus dixit:

Ego censeo ut secundum sanctarum scripturarũ præcepta baptizatus ab hæreticis extra ecclesiam illicite, cum confugere uoluerit ad ecclesiam, gratiam baptismi ubi licet ei dari, consequatur. *Pusillus à Lamasba dixit:*

Ego credo baptisma salutare nõ esse nisi in ecclesia catholica. Quicquid absq; catholica fuerit, simulatio est.

Martyr Saluianus à Gazausala dixit:

Hæreticos nihil habere constat, & ideo ad nos ueniunt, ut poßint accipere quod non habent.

Honoratus à Tucca dixit:

Cum Christus ueritas sit, magis ueritatem quàm consuetudinem sequi debemus, ut hæreticos qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil accipere potuerunt, ecclesiæ baptismo sanctificemus. *Victor ab Octauo dixit:*

Quod & ipsi scitis non olim sum episcopus constitutus, et ideo expectabam prædecessorum consiliũ. Hoc itaq; existimo,

ut quicunq; ex hæresi uenerint sine dubio baptizentur.

Confessor Clarus à Muscula dixit:

Manifesta est sententia domini nostri Iesu *Christi, apostolos suos mittentis & ipsis solis potestatem à patre sibi datam permittētis, quibus nos successimus, eadem potestate ecclesiam domini gubernantes, & credentium fidem baptizātes.* Et ideo *hæretici, qui nec potestatem foris, nec ecclesiā Christi habent, neminem baptizare baptismo eius possunt.*

Martyr Secundianus à Tabeis dixit:

Non *debemus hæreticos nostra præsumptione decipere, ut in ecclesia domini nostri Iesu Christi non baptizati, ac per hoc remissionem peccatorum nō cōsecuti, cum iudicij uenerit dies, nobis imputent, quòd per nos non sint baptizati, et indulgentiam diuinæ gratiæ consecuti.* Propter quod *cum sit una ecclesia, & unum baptisma, quando ad nos conuertuntur, simul cum ecclesia & ecclesiæ baptismum consequantur.*

Item alius Aurelius à Cillani dixit:

2.Ioan 1. Ioannes *apostolus in epistola sua posuit, dicens: Siquis ad uos uenit, & doctrinam Christi non habet, nolite eum admittere in domum uestram, & aue illi ne dixeritis. Qui enim dixerit illi, aue, cōmunicat factis eius malis. Quomodo admitti tales in domum* Dei *possunt, qui in domum nostram priuatam admitti prohibentur?* Aut *quomodo cum eis sine ecclesiæ baptismo communicare possumus, quibus si aue tantum dixerimus, factis eorum malis communicauimus?*

Confessor Licteus à Gemellis dixit:

Matth.15. *Cæcus cæcum si ducat, ambo in foueam cadunt.* Cum *ergo hæreticos constet non posse illuminare quenquam, utpote cæcos, baptisma eorum non ualet.*

Natalis à Boēa dixit:

T*am ego præsens, quàm* Pompeius *Sabratensis, quàm etiā* Dioga *Leptimagnensis, qui mihi mādauerūt corpore quidem absentes,*

absentes, spiritu præsentes, censemus quod & collegæ nostri, quòd hæretici communicationem habere nobiscum non possunt, nisi ecclesiastico baptismo baptizati fuerint.

Iunius à Neapoli dixit:

Ab eo quod semel censuimus non recedo, ut hæreticos uenientes ad ecclesiam baptizemus.

Confessor & martyr Cyprianus à Carthagine dixit:

Meam sententiam plenißime expreßit epistola quæ ad Iubaianum collegam nostrum scripta est, hæreticos secundum Euangelicam & Apostolicam contestationem aduersarios Christi & Antichristos appellatos, quando ad ecclesiam uenerint, unico ecclesiæ baptismo baptizandos esse, ut poßint fieri de aduersarijs amici, & de antichristis Christiani. 1.Ioan.2.

FINIS

OPERA QVAE VIDENTVR FALSO ADSCRIPTA CYPRIANO.

DE MONTIBVS SYNA ET SION ADVERSVS IVDAEOS TRACTATVS.

PROBATIO *capitulorum, quæ in scripturis deificis continentur, quæ in ueteri testamento figuraliter scripta sunt, per nouum testamentum spiritualiter intelligenda sunt, quæ per Christum in ueritate adimpleta sunt.* Nobis *enim per* Iesum *Christum spiritualis intellectus datus est, ipso* Iesu *dicente:* Vobis *quidem datum est intelligere sacramenta* Dei, *alijs autem in similitudinibus.* Inuenimus *in* Euangelio *secundum* Ioannem *scriptum esse:* Lex *per* Moysen *data est, gratia & ueritas per* Iesum *Christum facta est, quæ lex* Moysi *in* Mar.4. Ioan.1.

Esa.2. monte Syna datà est, Verum iterum inuenimus scriptum. De Sion enim exibit lex, & uerbū Domini ab Hierusalē. Quatenus hoc ītelligere debemus, utrū Syna mons, ubi à Deo Moysi Lex data est, & Siō mons unde Lex exijt, an unū sint, an uerò alter sit Syna mons, & alter sit Sion mons. Inuenimus hæc nomina duorum montium esse Hebraica, uerum Latina interpretatio nominum differentium ab inuicem ostendit aliud esse Syna montem, & aliud mōtem Syon. Hæc est interpretatio de Hebraica lingua in Latinam. Sina mons interpretatur tentatio æterna & odium: æque & Syon interpretatur tētatio exacerbationis & speculatio. Vides ergo in Hebraica interpretatione non sibi similare, sed neq; esse unum montem, sed potius duos inuicem à se differentes gratia & honore. Præterea cum dicat Dauid propheta in Psalmo secundo: Ego autem cōstitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctum eius. annuntians imperium eius. Ecce quatenus montē Sion sanctum designat. Vnde manifestum est montem Sion cœlestem esse & spiritualem, & Syna esse terrenum. Nihil enim potest quod in terra est esse sanctum, cum totus mundus propter facta mala

Sion et Syna montes distincti.

Ioan.7. à diabolo sit maculatus, dicente Iesu. Odit me seculum, quia & ego illud, quia mala sunt facta illius. Ex qua re quicquid est in hoc seculo terreno, sanctum esse non potest. Sion autem montem ex prophetico dicto constat esse sanctum & spiritualem. In quo monte à spiritu sancto filius Dei rex constitutus est, annuntians uoluntatem & imperium Dei patris sui: & Syna montem terrenum esse in arida terra constitutum, qui est in Syria Palæstina, ubi est terra Iudæa, ubi est & ciuitas illa interfectrix prophetarū, ante cuius portam Christus à Iudæis crucifixus est in horto, quæ ciuitas dicitur Hierusalem per Esaiam prophetā, spiritualiter uerò execrata & derelicta. Nec immerito & Deus ex eodem mōte Syna terreno per Moysen adhuc in carne terrena primi hominis positū populū Iudæo-

rum terreno & carnali, legem à Deo *recepit illis tradendam, digitis sacris scriptam in duas tabulas lapideas, licet digitis sacris, tamen digitis in figura carnis, quasi populo carnali & durißimo, sicut fuerunt tabulæ lapideæ durißimæ, in quibus tabulis legem acceperunt*. Ideo *in duabus significans unitatē populi diuidi in duas partes, partem quæ saluatur, & partem incredulam quæ perit, dicente angelo ad* Rebeccam *uxorem* Isaac, Duæ *gentes in utero tuo sunt, & duo populi de uentre tuo diuidentur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori.* Rebecca *uerò figuram portat ecclesiæ, sicut* Isaac *uir eius typum in se portabat* Christi. Ergo *cum dicit, duæ gentes in utero tuo sunt, quia & de gentilibus duas partes futuras designabat, partem idololatriæ deditam, & partem credulam uiuentem per fidem, hanc unam partem gentium designat in utero ecclesiæ permanere, generationem in æternum in figura* Rebeccæ, *& partem populi infidelium* Iudæorum, *à uentre tunc* Rebeccæ *diuidi & separari à natiuitate ecclesiæ.* Hæc *fuit præfiguratio in* Genesi *per angelum spiritualiter annuntiata, hæc uerò nomina eorum montium talem habent interpretationem in lingua* Latina, *demonstrantem ueritatem, qui sint hi duo montes* Syna, *uel nunc* Sion: *quod quidem post paululū dicturi sumus.* Ita *enim hanc ueritatis interpretationem probauimus, de principio generis humani uenientem.* Ità *enim omnipotens* Deus *ab initio mundi, & deinceps omni homini nascendi dedit tempus, & nati nomina à parentibus suis accipiebant, non quidē ex se, sed à* Deo *mēte impellebantur.* Qui *antequàm fiant, præscius futurorum, quales post crementum ætatis suæ futuri essent, posteriori tempore negeti in nominibus* Hebraicis *designabantur.* Quid *singulis futurum esset, interpretatio nominum designabat ueritatem, sicuti tunc temporis in patriarchis completum est, secundum primi hominis carnem ex terra & limo esse, ex ipso protopla*

Gen. 25.

Nomina nascentibus consona dabātur.

Adam terra interpretatur. sto probamus ueritatē. Nomen accepit à Deo. Hebraicè Adā interpretatur terra caro facta, eò quòd ex quatuor cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptum est: Palmo mensus est cœlum, & pugno comprehendit terrā, & finxit hominē ex omni limo terræ. Ad imaginem Dei fecit illum. Oportuit illum ut ex his quatuor cardinibus orbis terræ nomen in se portaret Adam. Inuenimus in scripturis per singulos cardines orbis terræ esse à cōditore mundi quatuor stellas constitutas in singulis cardinibus. Prima stella orientalis dicitur ἀνατολὴ, secunda occidētalis δύσις, tertia stella Aquilonis ἄρκτος. Quarta stella meridiana dicitur μεσημβρία. Ex nominibus stellarū numero quatuor, de singulis stellarū nominibus tolle singulas literas principales, de stella Anatole a, de stella Dysis d, de stella Arctos a, de stella Mesembria m. In his quatuor literis cardinalibus habes nomen Adam. Nam & in numero certo p quatuor literas Græcas designatur ἀδὰμ, hoc modo, α μία, id est unū, δ τέσσαρα, id est quatuor. α, id est unū. μ τεσσαράκοντα, id est quadraginta. Ex quibus resultat numerus quadragenarius senarius, paßionem carnis Adæ designans, quā carnē in se figuralem Christus portauit, & eā in ligno suspendit. Quæ caro dominica à Deo patre Iesus uocata est. Spiritus sanctus qui de cœlo descēdit, Christus Dei ui ui Deo uocatus est, spiritus carni mistus est Iesus Christus. Hic ergo numerus XLVI. paßionē declarat, eò quòd sexto millesimo anno hora sexta passus à mortuis resurgens, quadragesimo die in cœlos ascendit. Vel quia Salomon quadragintasex annis templum Deo fabricauerit. In cuius templi similitudinem Iesus carnem suam esse dixit, dicens pharisæis: Destruite fanum istud, & ego in tribus diebus excitabo illud. Et pharisæi dicebant: Quadragintasex annis ædificatum est fanum istud, & hic in tribus diebus suscitabit illud? Dicebat autem Iesus fanum de corpore suo. Deinde Abel filius

Esa. 40.

Gen. 2.

Stellæ quatuor cardinibus mūdi constitutæ Adam componunt.

Augustinus tractatu. 9. et 10. in expositione Euāgelii Io. 2.

Adæ nomen accepit Hebraicum*, signans fratris interfectionẽ, & parentum luctum.* Item Enoch*, qui ante diluuium* Deo *iustus complacuit, & ideo de isto mundo in carnis suæ natiuitatem uiuus translatus est in loco, ubi* Deus *scit, ex quo loco consummationem mũdi innouare habet in hoc mundo, unde etiam translatus est ad confundẽdum & reuincendum Antichristũ. Quo interfecto martyria sua complebunt uiuentes in æternũ in secula seculorum.* Et ideo Enoch *interpretatur innouatus.* Deinde Iob *iustus, qui ante diem iudicij meruit uoce iudicis laudari, & ideo diabolo deuicto & superato,* Iob *interpretatur* Charissimus Dei. Aequè & Abrahã *in sinu à natiuitate à parentibus suis* Abram *uocatus est, tẽtatus uerò à* Deo *fidelis inuentus est, & à* Deo *benedictus pater multarum gentiũ constitutus est, & ideo immutato nomine à* Deo *Abraham uocatus est, intepretatur pater multorum populorũ.* Ecce interim *de multis probationibus pauca diximus, ut ad duorum montium nominum prouenientes interpretationes, quorum montium nomina probemus, qualiter designata sint ad nostrã instructionem, ut ex hac interpretatione nominum intelligamus montem Sina esse terrenum, & montem Sion esse cœlestem. Spiritualiter interpretatur Sina tentatio æterna, & odium, & mons Sion tentatio exacerbationis æternæ & speculatio.* Ita *intelligitur cum dicitur mons Sina tentatio æterna & odium, eó quòd ex eo monte* Moyses *legem acceperit populo durissimo & contumacia.* Per *quã legem tentati à* Deo *æterno, & inuenti sunt non posse eandem legem sustinere in perpetuum, exinde* Deo *in odium conuersi sunt.* Ideo *in nomine montis Sina, unde legem acceperant, interpretatio nominis designauit populum tentatum à* Deo*, & in æternum odium esse conuersos, ideo dicitur Sina tentatio æterna & odium.* Inueni*mus in scripturis eos esse à* Deo *tentatos ita positum, dicente* Domino *ad* Moysen: Exeat *populus iste, & colligant diur-*

Enoch interpretatio.

Iob interpretatio.

Abraham interpretatio.

Sina quid mystice.

Exod. 16.

num in diem, & tentabo eos an possint legem meam sustinere an non. & tentati à Deo per legem, inuenti sunt ab ea lege alieni. Exindeq; Deo *in odium æternum conuersi sunt, & completa est interpretatio Syna.* Manifesta *uerò &* Moysen, *per quem eos Deus per legem tentauit, in Latino interpretatur similiter Moyses tentatio* Dei, *& inuentio, per quem tentati à* Deo *inuenti sunt alieni à legis obseruatione, ideo in æternum* Deo *in odium cõuersi sunt.* Hoc *odium in ipso genere* Iudæorum *scriptũ inuenimus dicente* Isaac *de duobus suis filijs* Esau *maiore, &* Iacob *minore, dicens:* Iacob *dilexi,* Esau *autem odio habui.* Esau *uerò maior pilosus fuit totus, inquit, quasi* corium *pilosum, in figurã populi maioris impietate delictorum suorum constitutus.* Et Iacob *fuit lenis & minor in figura populi nouellioris, qui ex dicto audientiam per credulitatis fidẽ ex asperdine seculi in lenitatem conuersus est ad* Christum Dominum, *&* Dei *filium.* Ecce *probauimus per scripturarum fidem populum maiorem & uetustiorẽ esse* Deo *in odiũ conuersum, secundum interpretationem montis Syna dicentis, tentatio æterna & odium.* Atque *etiam Sion mons ita inteerpretatur, tentatio exacerbationis & speculatio.* Hæc *uerò interpretatio* Latina *ligni sacri passionem designat, dicente* Salomone *de ipsa passione dominica: Contumelia & tormento interrogemus illum, ut sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam ipsius, & tentemus quæ uentura sunt illi. Si enim uerè filius* Dei *est, suscipiet illũ, & liberabit eum de manibus contrariorum, morte turpissima condemnemus illum.* Hæc *cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit illos malitia ipsorũ, & non intellexerunt sacramenta* Dei. Ecce *tentatores* Iudæos. Itẽ *scriptum est:* Et *tentauerunt* Deum *in loco inaquoso.* Speculũ *uerò altitudinem ligni declarat, dicente* Salomone: Posuerunt *me uelut custodiam pomarij, eo quòd in horto in ligno confixus inter duos latrones pependit, & de altitudine ligni am-*

Gen. 27.
Sap. 2.
Psal. 105.
Cant. 1.

bos speculatur in figura duorum populorum malefactorum. Gentes in seculi mala facta iacentes, & Iudaeos interfectores prophetarũ. Hi sunt duo populi malefactores, quorum figurã in se portabant duo latrones, inter quos pependit innocens. Vnus blasphemabat, alius uerò confessus est, quia innocens iniuriam patitur. Iesus autem ambos speculabatur de ligno speculatorio blasphemum & confessorem, confessorem saluauit, & blasphemum perdidit, sicuti de duobus populis fecit. Persecutores derelicti, qui in aeternae mortis sententia sibi non crediderint, si sic de seculo exierint, perient. Gentes uerò ad se conuersae fidem sibi habentes, quia filius Dei est, saluati uidebunt in aeterna secula seculorum imperatorem & regem suum. Verum ipsam passionem pendens in ligno, duas partes populi, prospiciens speculabatur, de alto ligno partem populi, qui uiderat uirtutes eius mirabiles & deificas, patientem illum: Alij iniuriam dolentes plorabant, alij uerò Iudaei irridentes de arundine caput ei quassabant blasphemantes & dicentes: Aue rex Iudaeorum: Vbi est pater tuus? ueniat & liberet te de cruce. Exinde exacerbatus pater fecit coelum patefieri & tonitrũa facta sunt insustinibilia, terra cõmota, patefacta sunt sepulchra & corpora, à semetipso uelum templi scissum est in duabus partibus, & à tanto fragore coeli & terraemotu omnes qui stabant ante lignum, alij dolentes, alij uerò blasphemantes illudentes prostrati in faciem iacuerunt trementes tanquam mortui. Tunc Iudaei intellexerunt se offendisse Dominum, & in luctum conuersi sunt, & fuit exacerbatio. Eo enim tempore quo in ligno confixus pependit, dies fuerunt azymorum, qui sunt dies festi Iudaeorum. Eo die metuentes factum esse terraemotum & coeli fragorem prostrati facie in terra plangentes in luctum conuersi sunt, & in ipsa passione compleuit propheticum dictum: Et conuertam dies festos eorum in luctum, & cantica eorum in lamentationem.

Latro blasphemus.

Latro cõfessor.

Matth. 27.

Ioan. 19.

Amos. 8.

terram cadet, hæc sola paßio crucis stantem demonstrat. Vnde *uere dicimus montem sanctum lignum esse paßionis.* Inde *innocens manibus & mundo corde, hoc dicto prophetico* Iudæos *redarguebat, qui Moysen præponentes Christo domino illius, eò quòd Moyses cum in montem Syna ascendisset, ut legem* Iudæis *acciperet, innocens manibus & mundo corde non fuit. Neq; enim mundo corde, eò quòd* Aegyptium *calce percußit in* Aegypto, *& mortifrauit eum, cum manibus suis in arena obruerit.* Christus *autem in montem sanctum ascendit lignum regni sui, ut moreretur à* Iudæis, *quanquàm ipse aliquem hominum non mortifraret, nisi solum diabolum inimicum generis humani.* Exinde *in montem ascendens innocens & mundo corde, & ideo propheta dicit:* Quis *ascendet in montem domini, & quis stabit in loco eius?* Innocens *manibus & mundo corde.* Et *declarauit montem* Sion *sanctum esse sanctam crucẽ, dicente æque propheta:* De Sion *exiet lex, & uerbum domini ab* Hierusalem. Lex *christianorum crux est sancta* Christi *filij* Dei *uiui, dicẽte æque propheta:* Lex *tua in medio uentris mei.* Percussus *in lateris uentre de lancea, sanguis & aqua mistus perfusus affluebat, unde sibi ecclesiam sanctam fabricauit, in qua legem paßionis suæ consecrabat, dicente ipso:* Qui *sitit, ueniat & bibat.* Qui *credit in me, sicut scriptum est, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.* Item *in psalmis:* Et *erit uelut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Ecce *uerbum propheticum fructum resurrectionis die tertio spiritualiter intelligendum, dicẽs:* De Sion *enim exiet lex, hoc est, de ligno regali, & uerbum domini ab* Hierusalem, *quæ est ecclesia.* Caro *ligno confixa emisit uerbum dominicum, dicẽs: heli, heli.* Et *adimpletum est per propheticum spirituale antè dictum:* De Sion *exiet lex, & uerbũ domini ab* Hierusalem. De *qua dicitur in* Apocalypsi: Vidi *Hierusalẽ de cœlo descen-*

Psal. 23. — Esa. 2. — Ioan. 7. — Psal. 1. — Apoc. 21.

dentem nouam ciuitatem quadratam per quatuor euangelia, habentem duodecim fundamenta duodecim prophetarũ, duodecim portas duodecim apostolorum, per quorum annuntiationem christiani in hanc ciuitatem sanctam & nouam introierunt, quæ spiritualis est ecclesia. Ecce probauimus per omniũ scripturarum deificarum fidem duos montes Syna in terra, & Sion in cœlo, duorum testamẽtorum portare figuram, ueteris Syna, & noui Sion. Ex quibus Sion & Syna duobus montibus uide & duo testamenta, his posteriori tempore demonstratos & declaratos duos populos, ueterem & priorem Iudæorum, & nouum & posteriorem populum christianorum: Iudæos *terrenos, qui terram promissam à* Deo *acceperunt carnales, et christianos cœlestes, qui regna cœlorum à* Deo *promissa accepturi sunt in futuro seculo. Caro enim christianorũ spiritualis, et immortalis erit. Aliam probationem ueritatis in scripturis positam ex ea ueritate cœlestem & spiritualem facimus figuratam comparationem de huiusmodi conuersis. Diximus enim montis sãcti Sion, quod lignum regale et sacrum haberet interpretationem de* Hebraico, Græco *uel* Latino, *tentatio exacerbationis uel speculatio, eò quòd de ligno speculabatur ante se stantes bonos et malos. Ita inuenimus ipsum saluatorem per Salomonem speculum ĩmaculatum patris esse dictũ,*

Christus patris speculũ. *eò q; sanctus spiritus* Dei *filius geminatum se uideat pater in filio, et filius in patre, utriq; se in se uident; ideo speculum immaculatum. Nam & nos qui illi credimus, Christum in nobis tanquam in speculo uidemus, ipso nos instruente & monente in epistula* Ioannis *discipuli sui ad populum:* Ita me in uobis ui*dete, quomodo quis uestrum se uidet in aqua aut in speculo. Et*

Sapien. 7. *confirmat Salomonicum de se dictum, dicens: Qui est specu-*

Ioan. 15. *lum inmaculatum patris. Verum etiam & uitem se esse dixit, patrem suum agricolam. Si ergo Christus uitis uera; utique constat quia & nos qui in illo credimus, & ipsum induimus,*

sumus uitis uera, quæ est uinea dominica: Et *Christus custos uineæ suæ dicente Salomone*: *Posuerunt me custodem in uineam*. Canti. 1. *Inuenimus ergo in conuersos huiusmodi in similitudinem spiritualem figuraliter esse uineam habentem dominum & possessorem suum. Verum tempore maturo prope dies uindemiarum ponunt in uineam custodem puerum in alto ligno media uinea confixo, et in eo ligno faciunt speculum quadratũ de arundinibus quassatis, & per singula latera quadraturæ speculi faciũt cauernas ternas, quæ faciunt cauernas duodecim. Per quam quadraturam cauernarum custos puer omnem uineam perspiciens custodiat cantans, ne uiator ingrediens uineam dominicam sibi aßignatam uexet, uel fures uuam uineæ conculcent. Quòd si importunus fur egens in uineam uolaerit introire & uuam demere, illhic puer solicitus de uinea sua deintus de specula dat uocem maledicens et comminans, ne in uinea uiator fur audeat accedere, dicens, rectus ambula. Fur autem timens uocem pueri sibi cõminantis refugit de uinea, speculum uidet, uocem audit, puerum intus in speculo sibi cõminantem non uidet, timens post uiam suam uadit*. Hic cõuersus *secularis simulat gratiæ spirituali*. Ita *est enim & in populo deifico sicut in uinea terrena*. Vinea *dominica & spiritualis plebs est christianorum, quæ custoditur iussu* Dei *patris à puero* Christo *in ligni speculo exaltato*. *Quòd si uiator diabolus perambulans uiam secularem, si ausus fuerit de uinea spirituali hominem de plebe dominica separare & uexare, statim à puero cœlesti correptus, & spiritualibus flagris emendatus, exulans ad centesimum effugit in locis aridis & desertis*. Hic *est custos puer filius dominicus, qui uineam suam sibi à patre cõmendatam saluandam & reseruandam custodit, pro quo per* Esaiam *prophetam canit, dicens*: Ecce *puer meus filius meus* Esa. 42. *dilectißimus, super eum ponam spiritum meum, & iudicium gentibus nuntiabit, non clamabit neque contendet*. Arundinem Matth. 12.

quassatam non confringet, & linum fumigans non collocabit, quoadusque expellat in contentione iudicium, & in nomine eius gentes credant.

TRACTATVS DE RE-
uelatione capitis beati Ioannis Baptistæ.

Macheronta.

Arrat Iosephus uinctum fuisse Ioannem Baptistam in castello Macheronta, ibiq; caput eius truncatum fuisse, ac denuo sepultum in Sebaste ciuitate regionis Palæstinæ, quæ quondam Samaria est appellata. Post longum uerò tempus monumentum eius pagani inuaserunt, & ossa per campi planitiem dispauerunt, rursumq; collecta, igne concremauerunt, & postea per agros cremata proiecerunt. Postea uerò aduenerunt quidam monachi religiosi uiri de Hierosolymis ad locum eiusdem monumenti, audientes ea quæ Ioanni acciderant, & quicquid potuerunt ex ossibus illius colligentes ad patrem suum Iosephum detulerunt Hierosolymam, & ille transmisit ea cum alijs uiris religiosis Athanasio Alexandriæ pontifici fidelissimo. Ibiq; miro modo fuerunt seruata usq; ad tempus Theophili eiusdem urbis episcopi. Qui Theophilus iubente Theodosio principe omnia idolorum fana in illa regione Christo fauente destruxit, & ecclesiam miræ magnitudinis construxit, et in honorem eiusdem sancti Ioannis Baptistæ consecrauit, & illius ossa quæ sibi direxerat suprascriptus Athanasius in eadem ecclesia quæ congregatis sibi uicinis pontificibus ex omni parte cateruatim omnibusq; ordinibus clericorum, et populorum honorifice constituit. Igitur accedente paschali festiuitate decollatus est Ioannes Baptista imperante nequissimo Herode, qui dari saltanti puellæ caput eius iussit, & multo post decollationem eius, accedente illo anno quo constructa est ecclesia in

Ossa Ioannis collecta.

Ioannes truncatus.

nomine eius, & ossa eius ibidem collocata à Theophilo *ponti fice, iubente* Theodosio *principe, in honorem eius consecrata est quarto calendas Septembris.* Solennitas *nanq; eius mirifice est consecrata in dedicando. Caput autem illius tunc temporis repositum adhuc erat in loco quo illud in absconso uxor* Herodis *deposuerat, nemine sciente postquàm á filia in disco suscepit. Siquis omnia plenius uoluerit scire, chronicam* Marcelli *principis legat, & ibi reperiet duos monachos ab* Oriente *in* Hierusalem *uenisse causa orationis, in tempore* Martiani *imperatoris.* Quibus *monachis in uisione angelica dictum est:* Ite *ad palatium* Herodis, *qui quondam hic fuit perfidus princeps, introëuntes perspicite diligenter, & ubi fumum è terra ascendentem uideritis, fodientes ibi caput* Ioannis *Baptistæ in cunctanter inuenietis.* Et *ita fecerunt, & cum magno honore clanculum secum* Hierosolymam *deportauerunt.* Et *non multo pòst á latronibus raptum est: mittentes in quodã specu ibidem dimiserunt, donec idem* Ioannes *Christo auxiliante cuidam uiro religioso nomine* Marcello *sacerdoti, qui in eodem specu morabatur ut eremita, reuelauit, dicens:* Accipe *caput meum, quod in hoc specu depositum est à latronibus, et defer illud* Iuranno *episcopo, qui nũc præest* Alexãdriæ *ciuitati post* Theophilum *Deo charum, ubi reliquiæ corporis mei requiescũt.* Et *sic fecit* Marcellus *Christo annuente.* In *eadem igitur solennitate collectionis reliquiarum illius & translationis, & ecclesiæ consecrationis allatum est caput* Ioannis *Baptistæ ad ciuitatem* Alexandriæ *à* Marcello *presbytero, & datum* Iuranno *episcopo, quarto calendas Septembris.* Et Iurannus *suscepit, illud collocans mirabiliter in eodem loco perpetim custodiendum.* Et *ideo hodierna festiuitas collectio beati* Ioannis *Baptistæ non decollatio nominanda Christo annuente, sed inuentio ac reuelatio capitis eius.* Iamq; *idem uir domini* Iurannus *episcopus &* Marcellus *sacerdos feliciter ad dominum ex*

Decollationis Ioannis instituta solennitas.

Ioannis caput inuentum.

hoc mundo in pace migrauerat. Annis euoluentibus non plurimis cuidam uiro religioso sacerdoti ac monacho Felici nomine, qui orationis gratia ab occidentali parte in illis diebus Hierosolymam adierat, angelica uisione dictum est: Felix surge concitus, & pergens ad ciuitatem Alexandriæ, inuenies ibi ecclesiam in honorem sancti Ioannis Baptistæ cõsecratam, ubi caput eius, cum tribus paruulis innocentibus reconditum est. Quod accipiens transfer in partibus Galliarum, in regione Aquitaniæ, in loco quem tibi ostendero. De qua uisione certus expergefactus reuerendus senex, gaudio amplissimo repletus, pergens illico ubi iussus fuerat, sicuti ei dictum fuerat, cuncta reperiens, rectori sui itineris grates innumeras rependit. Properansq; ad locum, thesaurum sibi à Deo destinatum in unius sportellæ conclusit sinu. Statimq; retro iter arripiens iunctis sibi socijs septem fratribus suis, qui cum eo ibi erant, uallansq; omnem regionem illam, perueniens ad littora maris, inuenit nauem cum remigibus ac gubernaculis à Deo paratã: Quam ingressus est, cũ thesauro, & magni pretij margaritis. Igitur fratres & socij eius descendentes cum eo in naui gratias agentes in hymnis, & laudibus Deũ benedicentes, alta petũt æquora. Cumq; in mare iter agere cœpissent, Felix eleuatis oculis ad cœlum palmas tetendit, dicens: Domine Iesu Christe, qui fecisti cœlum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, & profundum abyssi intueris, qui super undas maris siccis pedibus ambulasti, & Petrum mergentem manu erexisti, & Paulum ter de naufragio liberasti: libera nos de magnis fluctibus huius pelagi, ut uiuentes benedicamus nomen tuum in secula. Mittere etiam domine dignare sanctum Angelum tuum de cœlis, ut sit dux itineris nostri, sicut fuit quondam patribus nostris, quando eduxisti eos de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu tua ualida; &, perduc nos recto itinere ad locum aptatum, ad sanctas & pretiosas margaritas collocan-

Felicis oratio

das. Hæc & his similia orante beato Felice, ecce nubes lucida descendit super nauem, & de medio nubis egressa est columba adinstar niuis, & super puppim nauis immobilis perstitit. tam in die quàm in nocte, usque dum in partibus Aquitaniæ ad littus maris Oceani pertingerent. Cumq; non longè à terra se esse cognouissent, diuerterunt ad portum qui appellatur Angolismensis, qui est situs in pago Alniensi. Ibiq; exeuntes de naui ad terram paulisper requieuerunt. Mouentes autē ex eodem loco quasi milliaria duo, inuenerunt eminus corpora mortuorum, regem uidelicet Vuandalorum cum omni exercitu suo iacentem super faciem terræ, ut opinor, quasi uiginti millia uirorum. Quoniam egressus fuerat isdem populus crassa ceruice de uagina sua per mare cum classe magna, & uentus uehemens irruit in eos, & transuexit in partes Occidentis in supradictum portum Angolismensem. Nuntiatumq; est Pipino regi Aquitanorum, quòd gens Vuandala regnum eius inuaderet. Misitq; in omnes terminos Aquitanorum ac Xāctonicæ, necnon Angolismæ, siue in omnes terminos eorum, ut contra eos pergerent ac dimicarent, quia isdem rex Pipinus tunc morabatur in territorio Alniensi super fluuium Vultonna, in palatio qui uocatur Engeriacus, inter medios fines Pictauorum ac Xanctonicæ. Deniq; cum isdem rex Pipinus cum omni multitudine armatorū occurreret hostibus suis, fecit Dominus salutem magnā omni exercitui suo, ita ut nullus euaderet ex hac multitudine, qui non cæde uastaretur. Supradictus autem rex uidens sibi à Domino auxilium de cœlo fuisse præstitum, & ultorem de inimicis, ita ut nō minuerentur de exercitu suo nisi uiginti uiri quos præ cæteris ualde diligebat. Quos accipiens singulis deposuit feretris. Lætus pro uictoria, mœstus pro amissorum funeribus exercitum reuocat, pergere cupiens ad propria. Cumq; ab hac cæde quasi quatuor milliaribus disti n cti essent, figere tentoria imperat, pressusq; somno stratum

Columba Felici apparuit.

Vuandali in Aquitaniam deiecti.

Pipinus Vuādalis occurrit.

Pipinus uictor.

suum parari in papilionibus iubet. Tūc pro lassitudine somno ingruente uox diuina oblata est, dicens ad eum: Cur te piger somnus ita pressit? Noueris magni uiri Ioannis Baptistæ caput ex transmarinis partibus ab Oriente cum tribus paruulis innocentibus ad hunc pagum deferri, et propter eius meritum in hoc prælio diuinitus uictoriam tibi à domino esse collatam. Respondit ei rex Pipinus in uisione, dicens: Si tanta beneficia propter eius meritū in me uigent, indica mihi quid agam: aut quemadmodum inuestigare uel inuenire potero eum. Respondit ei uox diuina, dicens: Ecce post tergum tuum sequuntur te septem fratres in habitu peregrinorum, & unus qui cæteris præesse uidetur Felix uocatur. Vade in occursum eorum cum paucis, & in humilitate cordis benigne suscipe. Adornatisq; pretiosissimis margaritis pacifice tecum ducere coneris, & uidebis magnalia Dei. Vir autem domini Felix uisa tanta multitudine cæsorum corporū pauore perterritus, tamen de adiutorio Dei confisus confortat socios, et ut paulisper iter agerent, admonet. Diuertentesq; ex aduerso paruulum sibi statuerunt habitaculum, ut eadem nocte usque mane in eodem permanere potuissent. Prædictus autem rex Pipinus à somno euigilans intra semetipsum cogitare tacitus cœpit ex uisione quam uiderat, quid agere deberet, recogitans quia in antiquis est sapientia & multorum præteritorum prudentia. Mittensq; concitus accersiri iubet uirum prudentem, ac in omnibus operibus pollentem nomine Felicem, ut de tanta manifesta uisione dominum pulsarent, ut eis salubre consilium suggerere dignaretur. Igitur consilio inuentum est, ut exutis uestibus & calciamentis suis in cinere & cilicio nudis plantis incedentes, sicuti oraculo diuino admonitus fuerat, obuiam famulis Dei procederent. Cumq; se mutuo conspexissent iacentes, tam ipse quàm omnes qui aderant, proni in terram tandiu adorauerunt, quoadusque famuli Dei ad locum ubi iacebant pertingerent,

Vox ad Pipinum.

Senes prudentes.

Ceremoniæ in suscipiendo capite Ioānis.

tingerent. Cumq; Dominum *benedixissent, & se inuicem salutassent, osculum pacis sibimet dederunt.* Leuantes*q; se à terra lachrymabiliter interrogabant se inuicem, qua causa hæc quæ uiderant & audierãt, accidissent.* Vir autẽ Domini Felix *cuncta intelligens à* Deo *esse manifesta, retexit historias quemadmodum* Hierosolymis *iuerit orationis gratia, & thesaurum suum absconditũ diuina misericordia ei reuelauerit, & facta oratione cum omnes respondissent:* Amen: *eleuatis* Felix *pretiosissimis margaritis, capite scilicet* Ioannis Baptistæ *& reliquijs sociorum eius beatorum martyrum innocentium cum hymnis & laudibus psallentium dirigit chorum.* Quo *audito cunctus exercitus qui in castris erat, quasi unus uir ei obuiam processit numero triginta milia uirorũ.* Exequias *uerò mortuorum qui in prælio corruerant, secum deferentes petebant auxilium à* Domino *per præcursorem suum* Ioãnem*, ut cuius reliquiæ deportarentur diuina gratia manifestare dignaretur, promittentes se tantam fidẽ habere ut quicquid peteretur, sanctus* Ioannes Domino *annuẽte, tribuere posset.* Apprehendentes*q; sportellam, in qua beati* Ioannis Baptistæ *caput continebatur, singulis feretris imposuerunt mortuos tangentes.* Miro *atq; inæstimabili modo mox ut tetigit ossa iacentium, uita per mortuum mortuis reddita est.* Surrexerũt aũt *eadem hora ab officio funeris uiginti uiri tam celeriter ac si à somno essent excitati, & qui à flentibus amicis portabantur ad tumulandũ, iisdẽ gaudentibus ad uitã redirẽt.* Videns aũt rex Pipinus *& cunctus exercitus magnalia quæ circa eos* Dñs *gesserat per præcursorẽ suum* Ioannẽ Baptistam*, plaudentes manibus benedicebant* Dñm*, qui fecit mirabilia in cœlo & in terra.* Vir *autem domini* Felix *& socij eius gaudio repleti, unà cum rege* Pipino *& exercitu eius leuãtes caput beati ac præcellentissimi præcursoris* Christi Ioannis Baptistæ *& beatorum innocentium, cum gaudio & lætitia iter agere cœpe-*

Mortuis per mortuum reddita uita.

runt. Cumq; nulla mora fieret in eundo peruenerunt ad quandam uillam, quæ appellatur Vltronia. Cumq; ibidem paulisper quieuissent, obuius eis quidam cæcus factus est, qui statim sanus effectus est per beatissimi præcursoris merita. Cumq; de eodem loco eis moueri placuisset, arripiunt iter per uiam quæ ducit ad paludem cognomen Matheuallis. Cumq; eis aliquantulum ibi requiescere placuisset, ecce quidam debilis pedibus qui se erigere omnino nequibat, rependo se trahens obuiam eis processit. Iamq; propinquantes ad locum quò tendebant, super fluuium Vultonna ad palatium nomine Engeriacum peruenerunt. Audiens autem omnis populus à maximo usque ad minimum, à uiro usq; ad mulierem, omnes simul in unũ conglobati obuiam eis processerunt. Cumq; ibidem ante palatium regis Pipini uenissent, in basilica beatissimæ & gloriosissimæ semper uirginis Mariæ cum magno feruore & studio illico ad custodiendum deposuerunt. Lætatusq; est uniuersus populus letitia magna, & celebrauerunt solennitatem huius diei quarto calendas Septẽbris, & reuersi sunt unusquisq; ad habitacula sua. Igitur beatus Felix & socij eius cum uenerando rege inter cætera Dominũ deprecabantur, ut eis salubre consilium suggereret, quonam in loco sancta membra locarent. Aedificantes que basilicam, & in ea ciborium cum sex columnis marmoreis mirifici operis bene compositis non longe à Vultonnæ littore, sed, ut arbitror, centum stadijs. In quo cum aromatibus & plurimis bonis odoribus cõdientes caput beati Ioannis Baptistæ almi præcursoris Christi, & beatorũ trium innocentium corpora simul in hoc ciborio concluserunt. Domino autem auxiliante hoc ædificium completũ est feliciter. Fecit etiam idem rex fontẽ ductorium, qui à duobus ferè milliarijs per profundissimos terræ meatus ad palatium eius ductus decurreret, & ut in ipsam basilicam per ferrũ & æs introducerentur, ac subtus ciboriũ per concauam marmoreã co

Cæcus illuminatur.

lunam ebulliret. Ibiq; sacri baptismatis ablutio fieret: sicq; iterum ad primos aditus reflecteretur. Conuocans igitur rex Pipinus & beatus Felix pontifices & sacerdotes, omnes'que patriæ nobiles, benedicẽtes ecclesiam, atq; in honore eiusdem Ioannis Baptistæ dedicando mirificè consecrantes, & prædijs ac possessionibus suis à progenitoribus sibi dimissis eam nobiliter dotauerunt. Ordinatisq; omnibus necessarijs, monachos ibidẽ Deo in perpetuũ seruituros statuerũt. Postmodum multa domino mirabilia operãte per famulum suum Ioannem Baptistam. Tandẽ uero metam narrationi ponẽtes, oremus immensitatem bonitatis Christi, ut sua potenti dextera suffultos nos ad æternæ quietis stationẽ perducat: qui uiuit & regnat cum pater & spiritu sancto per omnia secula. Finis.

EXPOSITIO IN SYMbolum apostolorum.

IHI quidem fidelissime papa Laurenti ad scribendum animus tam non est cupidus, quàm nec idoneus, scienti non esse absque periculo multorum iudicijs ingenium tenue & exile committere. Sed quoniam, ut conueniatis quæ dixerim temere in epistola per Christi me sacramenta, quæ à nobis maxima cum reuerentia suscipiuntur, astringis, ut aliquid tibi de fide, secundum symboli traditionem rationemq; componamus, quamuis supra uires nostras sit pondus præcepti. Nõ enim latet sententia illa sapiẽtiũ quæ probè admodũ dicit, quia de Deo dicere etiã uera, periculosum est, Tamẽ si expositionis à te impositæ necessitatem orationibus iuues, dicere aliqua obediẽtiæ magis reuerentia quàm ingenij præsumptione tentabimus, quæ quidem non tam perfectorum exercitijs digna uideantur, quàm ad paruulorum in Christo & incipientium liberentur auditum. Et quidem comperi nonnullos illustrium tractatorum

aliqua de his pie & breuiter edidisse. Photinum uerò hæreticum scio eatenus conscripsisse, non ut traditionem dictorum audientibus explanaret, sed ut simpliciter & fideliter dicta ad argumentum sui dogmatis trahere, cum in his uerbis sanctus spiritus prouiderit, nihil ambiguum, nihil obscurum, nihil à reliquis dissonans poni, quia in his uerè completur prophetia quæ dicitur: Verbum enim cosummans & breuians
Esa. 10. in æquitate, quia, uerbum breuiatum faciet dominus super terram. Nos ergo uel simplicitatem suam uerbis apostolicis reddere & aßignare tentabimus, uel quæ omißa uidentur à prioribus adimplere: sed ut manifestius fiat argumentũ uerbi huius, ut diximus, breuiati, causam qua hæc traditio ecclesijs data est, ab origine repetemus. Tradũt maiores nostri quòd post ascensionem Domini cum per aduentum sancti spiritus super singulos quosque apostolos igneæ linguæ sedissent, ut loquelis diuersis uarijsq; loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nullæ linguæ barbaræ inaccessæ uiderentur, & in uia præceptũ eis à Domino datum ob prædicandum Dei uerbum ad singulas quasque proficisci nationes. Discessuri itaque ab inuicem normam peædicationis in commune costituunt: ne forte alius ab alio abducti diuersum aliquid his qui ad fidem Christi mutabantur exponerent. Omnes ergo in uno positi, & spiritu sancto repleti, breue istud futuræ sibi, ut diximus, prædicationis indicium, confirendo in unum quod sentiebat unusquisque componunt, atque hanc credentibus dandam esse
Symbolum. regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustißimis ex causis appellare uoluerunt. Symbolum enim Grece, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in unum conferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus, in unum conferẽdo unusquisq; quod sensit. Iudicium autem uel signum
2. Cor. 11. idcirco dicitur, quia illo tempore sicut & Paulus Apostolus
Act. 15. dicit, & in Actibus Apostolorum refertur, multi ex circũcisis

Iudæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius uentris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominãtes quidem Christum, sed nõ integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo istud indicium posuere, per quod agnosceretur is qui Christum uere secundum apostolicas regulas prædicaret. Deniq; & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus uocis idem, & mos unus est, atque eadem instituta bellandi, nequa doli subreptio fiat, symbola discreta unusquisq; dux suis militibus tradit, quæ Latinè uel signa, uel indicia nominantur, ut si fortè occurreret quis de quo dubitetur, interrogatus symbolũ prodat si sit hostis an socius. Idcirco deniq; hæc non scribi chartulis, atq; membranis, sed retineri cordibus tradiderũt, ut certum esset neminem hac ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergo, ut diximus, ad prædicãdum istud unanimitatis, & fidei suæ indicium apostoli posuere, non sicut filij Noe discessuri ab alterutrum, turrem ex latere cocto, & bitumine construentes, cuius cacumẽ pertingeret usq; ad cœlum, sed munimenta fidei, quæ starent aduersum faciem inimici ex lapidibus uiuis, & margaritis dominicis ædificãtes, quæ neque uenti impellerent, neque flumina subuerterent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergo illi abinuicẽ separandi, turrem superbiæ ædificantes linguarum confusione damnati sunt, uti ne unusquisq; posset aduertere proximi sui loquelam. Isti uerò qui turrem fidei construebant, omniũ linguarum sciẽtia, & agnitione donati sunt, ut illud peccati, hoc fidei probaretur indicium. Sed iam nobis etiam de ipsis aliquid cõtrectandum est margaritis, in quibus primo in loco fons, & origo omniũ bonorũ ponitur, cum dicitur, omnipotentẽ. Verum priusquam incipiã de ipsis sermonum uirtutibus disputare, illud non importune cõmendandum

Gen. 11

puto, quòd in diuersis ecclesijs aliqua in his uerbis inueniantur adiecta. In ecclesia tamen urbis Romæ hoc non deprehēditur factum, pro e o arbitror quòd neq; hæresis ulla illhic sumpsit exordiū, & mos ibi seruatur antiquus apud eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publico, id est, fidelium populo audiente symbolum reddere, & utique adiectiones unius saltem sermonis eorum qui præcesserūt in fide non admittit auditus. In cæteris autem locis quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam uidentur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus uideatur excludi. Nos tamē illum ordinem sequimur, quem in Aquileiensi ecclesia per lauacri gratiam suscepimus. Credo ergo primo omniū ponitur, sicut & Paulus Apostolus ad Hebræ. scribens, dicit: Credere enim primò

Hebr.11. accedentem oportet ad Dominum, quia & credentibus in se

Esa.7. remunerator sit. Sed & propheta dicit: Nisi credideritis non intelligetis. Vt ergo intelligentiæ tibi aditus patescat, rectè primo omniū te credere profiteris, quia nec nauē quis ingreditur, & liquido ac profundo uitam committit elemento, nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola semina sulcis obruit, & pro frugibus spargit in terram, nisi crediderit uenturos imbres, affuturum quoque Solis teporem, quibus terra confota, segete multiplicata, frugem producat, ac uētis spirantibus nutriat. Nihil deniq; est, quod in uita geri poßit, si non credulitas antè præcesserit. Quid ergo mirum si accedētes ad Deum credere nos primò omnium profitemur, cum sine hoc nec ipsa exigi poßit uita cōmunis? Hæc autem idcirco in principijs præmisimus, quia pagani nobis obijcere solent quòd religio nostra, quæ quasi rationibus deficit, in sola credēdi persuasione consistat. Et ideo ostēdimus nec agi, nec stare aliquid posse, nisi præcesserit uis credendi. Denique ideo & matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas: & pueri discendis artibus traduntur, quia magistrorum in disci-

pulos transfundenda creditur disciplina. Imperij *quoq; insignia unus suscipit, dum credit sibi urbes, & populos, armatum etiam exercitũ parituros. Quòd si hæc singula nisi prius crediderit futura, nullus aggreditur, quomodo non multo magis ad agnitionem* Dei *credendo ueniatur? Sed uideamus quid iam breuialis hic symboli sermo proponat.*

Redo, *inquit, in* Deo *patre omnipotente.* Orientales *ecclesiæ omnes ista tradunt:* Credo *in uno* Deo *patre omnipotente.* Et *rursum in sequenti sermone ubi nos dicimus.* Et *in Christo* Iesu *unico filio eius: unum scilicet* Deum, *& unum* Dñm *secundum autoritatem* Pauli *Apostoli profitentes. Sed de hoc in sequentibus repetamus.* Nunc *interim quod ait:* In Deo *patre omnipotente, uideamus.* Deus *enim, quod inopinari potest humana mens, naturæ ipsius uel substantiæ, quæ est sup omnia, est appellatio.* Pater *uerò arcani, & ineffabilis sacramẽti uocabulum est.* Deum *cum audis, substantiam intellige, sine initio, sine fine, simplicem, sine ulla admistione, inuisibilem, incorporeã, ineffabilem, inæstimabilẽ, in qua nihil adiunctum, nihil creatũ sit. Sine autore est enim ille, qui autor est omniũ.* Patrem *cum audis, filium intellige, & patrem, qui filius supradictus imago, substantia. Sicut enim nemo dicitur dominus, nisi habeat uel possessionem, uel seruum cui dominetur, et sicut nemo magister dicitur, nisi discipulum habeat, ita & pater nullo pacto quis dici potest, nisi filium habens.* Hoc *ergo ipso nomine quo* Deus *pater appellatur, cum patre pariter subsistere etiam filius demonstratur.* Quomodo *sanè* Deus *pater genuerit filium, nolo discutias, nec te curiosius inseras in profundi huius arcanum, ne fortè dum inaccessæ lucis fulgorem pertinacius perscrutaris, exiguum ipsum qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum.* Aut *si putas*

in hoc omni genere nitendum, prius tibi propone quæ nostra sunt: quæ si consequenter uolueris expedire, tunc à terrestribus ad cœlestia, & à uisibilibus ad inuisibilia præpara te. Expedi primo, *si potes, & explana quomodo mens quæ intra te est, generet uerbum, & quis sit in ea memoriæ spiritus, quomodo hæc cum diuersa sint rebus & actibus, unum tñ sint substantia uel natura: & cum è mente procedant, nunquàm tamen ab ipsa separantur. Sed hæc quamuis in nobis & in animæ nostræ substantia habeantur, tamen tanto nobis occulta uidentur, quanto & aspectu corporeo inuisibilia: de apertioribus requiramus.* Fons *quomodo ex se generat fluuium? quo autem spiritu rapidum fertur fluentum? quod quidem cum unum & inseparabile sit, & fluuius & fons, tamen nec fons fluuius, nec fluuius fons intelligi, aut appellari potest, & tamen qui uiderit fluuium, uidet & fontem.* Exerce *te prius in horum explanatione, & discute, si potes, quæ habẽtur in manibus, et tunc ad horum sublimiora ueniemus.* Nec *putes quia te statim de terra suadeam ascendere super cœlos, sed prius te, si placet, ad istud firmamentum quod oculis patet, educam, & ibi, si potes, naturam huius uisibilis luminis discute.* Quomodo *ignis iste cœlestis generat ex semetipso splendorem lucis?* Quomodo *etiam producit uaporem?* Et *cum sint tria in rebus, unum tamen sunt in substantia.* Quòd *& si hæc singula inuestigare potueritis, scito adhuc diuinæ generationis mysteriũ tanto esse differẽtius & eminẽtius, quanto creator creaturis potentior, quanto artifex opere suo præstantior, quanto ille qui semper est eo, qui ex nihilo cœpit esse, nobilior.* Credendus *est ergo* Deus *pater esse unici filij sui* Domini *nostri, non discutiendus.* Neq; *enim fas est seruo de natalibus* Domini *disputare.* Contestatus *est pater de cœlis, dicens.* Hic *est filius meus dilectus, in quo bene complacui, ipsum audite.* Pater *ipsum dicit esse filium suũ, & ipsum audiri iubet.* Filius *dicit:*

Matth 17.

Qui me uidet, uidet et patrem: Et ego & *pater unum sumus.* Ioan. 14.
Et ego à Deo exiui, & *ueni in hunc mundũ. Quis est qui inter has patris, & filij uoces mediũ se discursorẽ interserat, & deitatem diuidat, affectum separet, & substantiam rumpat, spiritũ secet, neget esse uerum quod ueritas dicit?* Est ergo Deus *pater, uerus ueritatis pater, non extrinsecus creans, sed ex eo quod ipse est filium generans, id est, quasi sapiens sapientiam, quasi iustus iustitiam, quasi sempiternus sempiternan, quasi immortalis immortalem, quasi ĩuisibilis inuisibilem, quasi lux splendorem, quasi mens uerbum.* Quod autẽ *diximus*, Orientis *ecclesias tradere patrem omnipotentẽ*, & *unũ* Dominum, *hoc modo intelligendum est, unum non numero dici, sed uniuersitate*. Verbi *gratia*: *Siquis dicit unum hominẽ, aut unum equum, hic unum pro numero posuit.* Potest enim & *alius homo esse* & *tertius, uel equus*. Vbi *autem secundus uel tertius non potest iungi, unus si dicatur, non numeri, sed uniuersitatis est nomen*. Vt *si exempli causa dicamus unum solem, hic unus ita dicitur, ut alius uel tertius addi non posit, unus est sol.* Multo *magis* Deus *cum unus dicitur, unus nõ numeri, sed uniuersitatis uocabulo nuncupatur, id est, qui propterea unus dicatur quòd alius non sit*. *Similiter* & *de* Domino *accipiendum est, quod unus sit dominus* Iesus Christus, *per quem* Deus *pater dominatum omnium tenet*. Vnde & *sequens sermo omnipotentem pronuntiat* Dominum. Omnipotẽs *autem ab eo dicitur quòd omnium teneat potentatum*. Tenet *autem omnia pater per filium, sicut* & Apostolus *dicit*: Quia *per ipsum creata sunt omnia uisibilia* & *inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates.* Et *iterum ad* Hebræos *scribens dicit*: Quia *per ipsum secula instituit*, & *ipsum constituit uniuersorum hæredem*. Constituit *autem quod ait, genuit intelligitur: quòd si per ipsum secula instituit pater*, & *per ipsum creata sunt omnia*, & *ipse est hæres* Coloss. 1. Hebr. 1.

omnium per ipsum, ergo & potentatum omnium tenet. Quia sicut lux de luce, & ueritas de ueritate, ita & de omnipotente omnipotens natus est. Vt in Apocalypsi Ioannis de Seraphim scriptum est: Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus, & qui est, & qui uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur qui uenturus est. Et quis est alius qui uenturus est, nisi Iesus Christus filius Dei? His additur inuisibile & impaßibile. Sciendum quòd duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur: constat apud nos additos hæreseos causa Sabellij, illius profectò quæ à nostris Patripaßiana appellatur, id est, quæ patrem ipsum uel ex uirgine natum dicit, & uisibilem factum uel passum affirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas de patre, uidentur hic addidisse maiores, et inuisibilem, atque impaßibilem dixisse. Constat enim filium non patrem in carne natum, & ex natiuitate carnis filium uisibilem, & paßibilem factum. Quantum autem spectat ad illam deitatis imortalem substantiam, quæ una ei eademq; cum patre est, ubi neq; pater, neque filius, neque spiritus sanctus uisibilis aut paßibilis creditur. Secundum uerò dignationem carnis assumptæ filius & uisus & passus in carne est. Quod & propheta prædixerat, ubi ait: hic Deus noster, & non reputabitur alter ad eum. Inuenit omnem uiam disciplinæ, et dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cũ hominibus conuersatus est. Sequitur post hæc, & in Christo Iesu. Iesus Hebræi uocabuli nomen est, quod apud nos saluator dicitur. Christus à chrismate, id est, ab unctione appellatur. Legimus in libris Moysi quòd Auses Naue filius cum electus esset dux populi, cõmutato nomine Ause, Iesus cognominatus sit. Quo scilicet ostenderetur hoc esse nomen quod principibus & ducibus conueniret ijs duntaxat qui salutem se populis darent. Itaque & ille Iesus appellatus est, qui eductum

Apocalyp. 4.

Patripaßiana hæresis.

Baruc. 3.

Christus à chrismate, id est, unctione appellatur.

de terra Aegypti populum, & de erroribus eremi liberatum in terram repromißionis induxit. Et hic Iesus dicitur, qui populum de ignorantiæ tenebris eductum, & de mundi erroribus euocatum introduxit ad regna cœlorum. Christus quoq; uel pontificale, uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento chrismatis consecrabantur & reges, sed illi uelut mortales & corruptibiles unguento materiæ corruptibilis ungebantur: hic uerò sancto spiritu perunctus. Christus efficitur, sicut scriptura de eo dicit: Quem unxit pater spiritu sancto misso de cœlis. Et Esaias præsignauerat, dicens ex persona filij: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me. Quia ergo ostendimus qd sit Iesus qui populum saluet, & quid sit Christus qui pontifex factus sit in æternum: nunc ex consequentibus de quo dicantur ista, uideamus. Et in unico filio eius domino nostro.) Per hoc docet nos, quia Iesus iste de quo diximus, & Christus de quo exposuimus, quòd unicus filius sit Dei & noster dominus. Ne fortè putes quòd humana ista uocabula terrenum te aliquid doceant, ideo subiungit unicum hunc esse filium Dei dominum nostrum. Vnus enim de uno nascitur, quia & splendor unus est lucis, & unum est uerbum cordis. Nec in numerum pluralem defluit incorporea generatio, nec in diuisionem cadit, ubi qui nascitur, nequaquam à generante separatur. Vnicus est, ut menti sensus, ut sapientia sapienti, ut cordi uerbum, ut forti uirtus. Nam sicut solus sapiens pater ab Apostolo dicitur, ita & solus filius sapientia nominatur. Vnicus ergo filius est: & cum sit, gloria, sempiternitate, uirtute, regno, potestate, hoc quod pater est, omnia tamen hæc non sine autore sicut pater, sed ex patre tanquam filius, sine initio, & æqualis habet, & cum ipse sit omnium caput, ipsius tamen autor est pater generando, sine initio. Quia nec pater præcedit filium, nec filius sequitur patrem in faciẽdo quasi adoptiuum, sicut nos. Filium

Christus regium nomen est.

Esa. 61.

sanè cum audis, nolo cogitationem carnalis natiuitatis assumas, sed memento hæc de incorporeæ dici substantiæ natura simplici. Si enim, ut suprà iam diximus, uel in eo quod cor generat uerbum, uel mens sensum, uel lux ex se parit splendorem, nihil horum requiritur, nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur. Quāto purius & sacratius de horū omnium creatore censendum est? Sed fortasse dicas, ista quam memoras insubstantiua est generatio: Neque enim lux substantiuum profert splendorem, aut cor substantiuum generat uerbum. Filius autem Dei substantialiter asseritur generatus. Ad hæc primo omnium illud dicemus, quod etiam in cæteris rebus. Cum proferuntur exempla, non per omnia similitudinem seruare possunt rei illius cui præbere putantur exemplum, sed unius alicuius partis, pro qua uidentur assumpta, similitudinem tenent. Verbi gratia, ut cum in euangelio dicitur: Simile est regnum cœlorum fermento, quod abscondit mulier in farinæ mensuris tribus. Nunquid putamus regnum cœlorum sic per omnia simile esse fermento, ut & substantia illa palpabilis sit ac fragilis, ut acida fieri posſit & corrupta? An ad hoc solum exemplum istud uidetur assumptum, ut ostenderetur ex parua prædicatione uerbi Dei humanas mentes fidei fermento posse coalescere? Similiter & cum dicitur: Simile est regnum cœlorum reti misso in mare, quod ex omni genere piscium attrahit, & in hoc nunquid putandum est, quòd naturæ lini quo rete aptatur, ac nodis quibus maculæ nectuntur, regni cœlorum substantia per omnia conferatur? An ad hoc solum uidetur assumpta comparatio, ut ostenderet, quia sicut rete de profundo maris pisces adducit ad littus, ita de profundo huius seculi errore humanæ animæ regni cœlorum prædicatione liberantur? Ex quibus constat exempla non in omnibus his quorum exempla sunt, esse similia. Alioquin si eadem essent omnia, iam non exempla dicerentur, sed ipsæ potius res

Matth. 13.

de quibus agitur, uideretur. Deinde etiam illud dicendum est, quòd nulla creatura talis esse potest qualis creator eius. Et ideo sicut sine exemplo est diuina substantia, ita et sine exemplo est diuina maiestas. Tunc etiam illud addemus, quia creatura ex nihilo est. Si ergo ex substantia sit illa quæ gignitur ex sese creatura quæ ex nihilo facta est, conditionē in hoc seruat originis suæ: illius autem æternæ lucis substantia, quæ semper fuit, quia insubstantiuum in se nihil habuit, insubstantiuum ex se splendorem proferre non potuit. Et ideo rectè unicus dicitur. Vnicus enim eo solus est, quia natus sit. Nec comparationem aliquam potest habere quod unicum est. Nec similitudinem substantiæ in facturis suis habere potest ille qui factor est omnium. Hic ergo Iesus Christus filius unicus Dei, qui est & dominus noster unicus, & ad filium referri, et ad dominum potest. Vnus est filius, uere filius, & unus uerè dominus Iesus Christus. Cæteri quippe licet dicantur filij, adoptionis tantum gratia dicuntur, non ueritate naturæ. Et si dicūtur alij domini, concessa, non ingenita potestate dicūtur: hic uerò solus est unicus filius, & solus unicus dominus, sicut & Apostolus dicit: Vnus pater Deus, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Igitur posteaquàm propositus ordo fidei ineffabile sacramentum filij de patre natiuitatis exposuit, nunc ad humanæ salutis dignationem dispensationemq; descendit. Et hūc quem suprà dixit unicum filium Dei, & dominum nunc dicit: Qui natus est de spiritu sancto ex Maria uirgine. Hæc iam inter homines dispensationis natiuitas est, illa diuinæ substantiæ: hæc dignationis est, illa naturæ. De spiritu sancto ex uirgine nascitur. Et iam hoc loco mundior auditus requiritur, & purior sensus. Huic enim quem dudum de patre natum ineffabiliter didicisti, nunc à sancto spiritu templū fabricatum intra secreta uteri uirginalis intellige. Et sicut in sancti spiritus sanctificatione nulla sentienda est fragilitas, ita et in partu uirgi-

Ephes. 4.

nis nulla est intelligenda corruptio. Nouus enim huic seculo datus est partus, nec immerito. qui enim in cœlis unicus filius est, consequenter & in terra unicus est: quia & unicè nascitur. Nota sunt omnibus et in euangelijs decantata de hoc et scri-
Esa. 7. pta prophetarum quæ dicunt, quòd uirgo concipiet et pariet filium. Sed & partus ipsius mirabilem modum Ezechiel pro-
Ezech. 44. pheta ante formauerat, Mariam figuraliter portā domini nominans, per quam scilicet dominus ingressus est mūdum. Dicit ergo hoc modo: Porta autem quæ respicit ad Orientem clausa erit, & nō aperietur, & nemo transibit, & clausa erit. Quid tam euidens dici de consecratione uirginis potuit? Clausa fuit in ea uirginitatis porta, per ipsam introiuit dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta uirginis clausa, seruata uirginitate, permansit. Igitur spiritus sanctus refertur dominicæ carnis & templi eius creator. Incipe hinc iam intelligere etiam sancti spiritus maiestatem. Contestatur enim euangelicus sermo de ipso, quod cum loquenti angelo ad
Luc. 1. uirginem & dicenti: Quia paries filiū, & uocabis nomē eius Iesum, hic enim saluum faciet populum suum à peccatis suis: illa respondisset: Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? Dixit ei angelus Dei: Spiritus sanctus ueniet super te, & uirtus altißimi obumbrabit tibi. Et ideo quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Vide ergo cooperantē simplicem trinitatem. Spiritus sanctus uenire dicitur, & uirtus altißimi obumbrare ei. Quæ est autem uirtus altißimi, nisi ipse Christus, qui est Dei uirtus, & Dei sapientia? Cuius hæc uirtus est? inquit, altißimi. Adest ergo altißimus, adest uirtus altißimi, adest Spiritus sanctus. Hæc est trinitas ubiq; latens, ubique apparens, uocabulis personisq; discreta, inseparabilis substantia deitatis. Quamuis solus filius nascatur ex uirgine, adest & altißimus, adest & spiritus sanctus, ut & conceptus uirginis sanctificetur & partus. Verū hæc quia ex scripturis

propheticis asseruntur, possunt fortè Iudæos quamuis sint infideles & increduli confutare. Sed pagani solent ridere nos, cùm audiunt prædicari à nobis uirginis partum, propter quod paucis & eorũ obtrectationibus respõdendum est. Omnis partus, ut opinor, ex tribus constat. Si adultæ ætatis sit fœmina, si uirum adeat, si non sit uitio sterilitatis obclusa. Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus unum defuit, uir, et hoc patet, quia qui nascebatur non erat terrenus homo, sed cœlestis. Per cœlestem spiritum dicimus, salua uirginis incorruptione, completa. Et tamen quid mirum uidetur si uirgo conceperit, cum Orientis auem quam Phœnicem uocant, in tantum sine coniuge nasci uel renasci constet, ut semper et una sit, & semper sibi ipsa nascendo uel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, nec fœtus sexibus edere, omnibus palàm est. Sed & alia nonnulla deprehenduntur in huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile uidebitur diuina uirtute ad totius mundi redintegrationem factum, cuius exempla etiam in animalium natiuitate cernuntur? Et tamen mirandum cur hoc gentilibus impoßibile uideatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natum: quid ad credendum difficilius? aut quid magis contra naturam? Hic fœmina est, hic naturæ ordo seruatur, hic cõceptus & partus temporibus suis editus. Ibi nusquam fœmineus sexus, sed uir solus, & partus. Qui illa credit, cur ista miretur? Sed & Liberum de femore eius asserunt natum. Ecce illud portenti genus est, & creditur. Venerem quoque, quam Aphroditen uocant, de spuma maris (sicut etiam nominis ipsius compositio ostendit) credunt esse progenitam: de ouo natos Castorem Pollucemq; confirmant: ex formica Myrmidones, & alia mille sunt, quæ contra rerum naturam uenientia, ipsis tamen uisa sunt credibilia: ut Deucalionis & Pyrrhæ lapides iactos, & hominum ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint, unum eis uerbũ impoßibile

Phœnix.

Apes.

uidetur, quòd adolescens fœmina diuinum germen, non hominis uitio, sed Deo *inspirante conceperit. Qui utiq; ad credendum difficiles sunt, illis tot & tan turpibus monstris fidem nequaquan commodare debuerant. Si uerò faciles sunt ad credendum, multo promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere, quàm illa tam indigna & tan fœda credere debuissent. Sed dicent fortaßis, quia poßibile quidem fuerit* Deo *ut uirgo conciperet, poßibile etiam fuerit* Deo *ut pareret: sed indignum uideri ut tanta illa maiestas per genitales fœminæ transiret excessus: ubi quamuis nulla fuerit ex uirili admistione commistio, fuit tamen ipsius puerperij obscœnæ attrectationis iniuria: pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus: Siquis uideat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum sit uir magnus & potens, extremis (ut ita dixerim) plantis ingrediatur cœnum, & paruulum morientem liberet, pollutus' ne à te accusabitur hic uir, quòd paululum luti calcauerit? an ut misericors laudabitur, quòd uitam contulerit morituro? Sed hæc etiam de communi homine dicta sint.* Redeamus nunc ad naturam eius *qui natus est. Quantum putas natura Solis eo inferior est? quantum creatura sine dubio creatore.* Intuere nunc Solis *radios, si in cœni alicuius uoraginem dimittantur, nunquid iam aliquid inde pollutionis acquirunt? aut obscœnorum illustratio Solis ducetur iniurijs?* Ignis *quoque natura quanto est inferior his de quibus sermo est?* Et *nulla materia uel obscœna, uel turpis adhibita ei, ignem polluisse creditur.* Cũ *ergo hæc ita esse in rebus materialibus constet, tu in illa supereminenti & incorporea natura quæ super omnem ignem & supra omne lumen est, pollutionis aliquid putas aut obscœnitatis incidere? Tunc deinde etiam illud aduerte:* Nos *hominem à* Deo *creatum de terræ limo dicimus: qd' si obscœnitas* Deo *reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus illud*

ab

ab initio fabricanti, & superfluum est dicere cur per obscœna transierit, cur obscœna condiderit. Et ideo obscœna hæc esse non natura, sed obseruantia docuit. Cæterum omnia quæ sunt in corpore ex uno eodemq; luto formata, usibus tantum & officijs naturalibus distinguuntur. Sed nec illud quidem ab absolutione uacare huius quæstionis omittam, quòd substantia Dei *quæ per omnia incorporea est, inseri corporibus, uel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua media sit substantia spiritualis, quæ capax esse diuini spiritus poßit.* Verbi gra*tia, ut si dicamus:* Lux *omnia quidem membra corporis illustrare potest, nullo tamen hoc nisi à solo oculo capi potest, solus enim oculus est qui capax sit lucis.* Et *filius ergo* Dei *nascitur ex uirgine, non principaliter soli carni sociatus, sed anima inter carnẽ* Deũq; *media generatus. Anima ergo media, et in secreta rationabilis spiritus arce uerbũ* Dei *capiente, absq; ulla quam suspicaris iniuria* Deus *natus est ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, ubi sanctificatio spiritus inerat, & anima quæ erat* Dei *capax, particeps fiebat etiam carnis.* Nihil *ibi ducas impoßibile, ubi aderat uirtus altißimi.* Nihil *de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat deitatis.* Crucifixus *sub* Pontio Pilato, *descendit in inferna.*) Docet a*postolus* Paulus *illuminatos debere esse oculos cordis nostri ad intelligendum quæ sit altitudo, latitudo, & profundum.* Ephes. 3. *Crucis eam partem quæ in terram defixa est profundum appellauit. Altitudinem uerò illam quæ in aerem porrecta sublimis erigitur. Latitudinem quoque illam quæ distenta in dexteram læuamq; protenditur. Cum ergo tot species mortis sint, quibus de hac uita exitus dari hominibus solet, uult nos* Apo*stolus illuminatos corde scire rationẽ, cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit saluatoris.* Vnde *sciendum est, quòd crux ista triumphus erat, triumphi enim insigne est trophæum, trophæum autẽ deuicti hostis indicium est.*

Quia ergo adueniens Christus, sicut Apostolus dicit, tria pariter regna subiecit, hoc enim dicit ubi ait. Quia in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & hæc omnia sua morte uincebat, conueniens mysterio mors quæsita est, ut in aerem sublimatus, & aerias subiugans potestates, uictoriam de his supernis & cœlestibus traderet: expansas autem manus tota die, sicut propheta dicit. Tendit manus ad populum incredibilem, qui est in terra, ut incredulos contestaretur & inuitaret credentes: eam uerò partẽ quæ sub terrã demergitur, q; inferna sibi regna subijceret. Etenim ut breuiter aliqua etiam de secretioribus perstringamus, ab initio Deus cum fecisset mundum, præfecit ei & præposuit quasdam uirtutum cœlestium potestates, quibus regeretur, & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyses indicat in Deuteronomij cantico ubi dicit. Cum diuideret excelsus gentes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei, sed horum nonnulli sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi, datam sibi à Deo potestatem nõ his quibus acceperant legibus temperarunt, nec humanum genus diuinis obedire præceptis, sed suis parêre præuaricationibus docuerunt. Et hinc aduersum nos peccatorum chirographa scripta sunt, quia ut propheta dicit, peccatis nostris uenundati sumus. Pretium nanque animæ suæ unusquisq; consequitur cum concupiscentiæ satisfecerit. Istud ergo uniuscuiusq; chirographum ab illis rectoribus pessimis tenebatur, quod Christus detraxit adueniens, & hac eos potestate nudauit, idq; sub ingenti mysterio Paulus indicat, cum dicit de eo: Delens quod aduersum nos erat chirographum, & affigens illud cruci suæ, traduxit principatus & potestates, triunphãs eos in semetipso. Rectores ergo illi quos humano generi præfecerat in tyrannidis cõtumaciam uersi impugnare cõmissos sibi homines aggressi sunt, & peccati prælijs debellare. Sicut Ezechiel pro-

Philipp. 2. — Esa. 65. — Coloss. 2. — Ezech. 30.

pheta mysticis designat eloquijs, cū dicit: In illa die procedēt angeli festinantes exterminare Aethiopiam, eritq; inter eos perturbatio in die Aegypti, quoniam uenit. Rectè ergo eos omnipotentia nudatos Christus dicitur triumphasse, ablatāq; ab eis potestatem hominibus tradidisse. Sicut ad discipulos suos dicit ipse in Euangelio: Ecce dedi uobis potestatem calcādi super serpentes, & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Illos itaque qui accepta potestate male abusi sunt subiectis, quosdam suis subijcit crux Christi. Nos uerò, hoc est, humanum genus edocet primo omnium usque ad mortem resistere aduersum peccatum, & libenter interitum pro pietate suscipere. Tum deinde & obedientiæ nobis in hac eadem cruce proponit exemplum, sicut illis qui aliquando rectores nostri fuerāt, posuit cōtumeliæ pœnas. Audi ergo quomodo Apostolus uult per crucem Christi obediētiam nos docere: Hoc, inquit, sentite in uobis quod & in Iesu Christo, qui cum in forma dei esset, nō rapinam arbitratus est se esse æqualē Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui acipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, factus est obediēs usque ad mortem, mortem autem crucis. Quia ergo ille magnus magister est qui fecerit & docuerit, ideo obedientiam quæ pijs morte etiam suscepta seruanda est, docuit ipse prius pro hac moriendo seruari. Sed fortasse terreatur aliquis in huiuscemodi doctrina, quòd quē paulo antè cum Deo patre diximus sempiternum, ac de eius substantia esse progenitum, quēq; regno, æternitate & maiestate unum cum patre esse docuimus, nunc de eius morte tractemus. Sed nolo terrearis fidelis auditor, paulò pòst istum quem audis mortuum, rursum uidebis immortalem: mors enim ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis, quod suprà exposuimus, hanc habet causam, ut diuina filij Dei uirtus uelut hamus quidam erat habitu humanæ carnis obtectus. Et

Luc. 10.

Philip. 2.

Philip.2. *sicut antè Apostolus dixit, habitu repertus ut homo, principē ergo mundi ut inuitare posset ad agonē, cui ipse carnem suam uelut escam tradidit, ut hamo eum diuinitatis intrinsecus teneret insertū, & effusione immaculati sanguinis, qui peccati maculam nescit, omnium peccata deleret, eorū duntaxat qui cruore eius postes fidei signassent.* Sicuti ergo *hamum esca conseptum si piscis rapiat, non solum escam cum hamo non remouet, sed & ipse de profundo esca alijs futurus educitur: ita & is qui habebat mortis imperium, rapuit qdem in mortem corpus* Iesu, *non sentiens in eo hamum diuinitatis inclusum, sed ubi deuorauit, hæsit ipse continuò, & disruptis infrni claustris, uelut de profundo tractus traditur, ut esca cæteris fiat.*

Ezech.32. *Quod ita futurum sub hac eadē figura &* Ezehiel *dudum signauerat, dicens:* Et *extraham te in hamo meo, & extendam te super terram, campi implebuntur de te, & constituam super te omnes uolucres cœli, & saturabo ex te omnes bestias*

Psal.73. *terræ. Sed &* Dauid *dicit:* Tu *cōfregisti capita draconis magni, dedisti eum in escam populi* Aethiopum. Et Iob *de eodem mysterio similiter protestatur: ait enim ex persona* Dei *loquē-*

Iob 40. *tis ad se:* Aut *adduces draconem in hamo, aut pone capistrum circa nares eius.* Non *ergo damno aliquo aut iniuria diuinitatis* Christus *in carne passus est, sed ut per infirmitatē carnis operaretur salutem in medio terræ.* Diuina *natura in mortem per carnē descendit, nō ut lege mortaliū detineretur à morte, sed ut per se resurrecturus ianuas mortis aperiret: uelut siquis rex pergat ad gentē, in qua proprios habeat captiuitatis uinculo alligatos, deuictaq; carcerem intret, in qua uincti detinebantur, soluat catenis uincula, & claustra cōminuat, & uinctos in remißionem educat, & eos qui sedēt in tenebris & in umbra mortis luci ac uitæ restituat.* Ergo *dicitur, rex fuisse quidem in carcere, non tamen ea conditione qua cæteri qui tenebantur inclusi: sed illi quidem ut pœnas soluerent, hic uerò*

ut absolueret pœnas. Cautißime autem qui symbolum tradide runt, etiam tempus quo hæc sub Pontio Pilato *gesta sunt, designauerunt, ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorum traditio uacillaret. Sciendũ sanè est quòd in ecclesiæ* Romanæ *symbolo non habetur additum, descendit ad inferna, sed neq; in* Orientis *ecclesijs habetur hic sermo, uis tamen uerbi eadem uidetur esse in eo quòd sepultus dicitur. Sed quoniam tibi erga scripturas diuinas amor & studiũ subiacet, sine dubio dicis mihi oportere hæc magis euidentibus scripturæ diuinæ testimonijs approbari. Quanto enim magna sunt quæ credenda sunt, tanto idoneis & indubitatis testibus indigere uera est & consequens propositio. Sed nos tanquam scientibus legem loquentes, testimoniorum syluam breuitatis causa derelinquimus, pauca tamẽ ex multis, si etiã hoc requiritur, adhibemus, scientes studiosis quibusque in scripturis diuinis latißimum testimoniorum pelagus patêre.* Primò *ergo omnium sciendum est, quòd ipsa ratio crucis non omnibus una eadẽq; est, sed aliud gentibus, aliud* Iudæis, *aliud credentibus sapit, sicut* Apostolus *dicit:* Nos *autem prædicamus Christũ crucifixum,* Iudæis *quidem scandalũ, gentibus autem stultitiam, ipsis uerò uocatis* Iudæis *& Græcis Christũ* Dei *uirtutẽ &* Dei *sapientiam.* Et *alibi:* Verbum *enim crucis pereũtibus quidem stultitia est, his uerò qui salui fiunt, uirtus* Dei *est.* Iudæi *ergo quibus ex lege traditum fuerat, Christũ in æternũ mansurum, scãdalum patiebantur de cruce eius, quia resurrectionem eius recipere noluerunt. Gentibus autem stultitia uidebatur* Deum *mortem suscepisse, quia ignorabant mysteriũ carnis assumptæ.* Fideles *uerò qui et natum et passum in carne receperant, & à mortuis resurrexisse, meritò uirtutẽ* Dei *credebant esse, quæ uicerat mortem.* Primò *ergo hoc ipsum quòd* Iudæi, *quibus prophetæ hæc prædixerant, non essent credituri, sed illi qui non à prophetis audierat: audi quomodo pro-*

1. Cor. 1.

phetico sermone signantur: Quibus non est, inquit, annuntiatum de eo, uidebunt: & qui non audierunt, intelligent. Quòd autem his qui meditabantur legem dei à pueritia usq; ad senectutem non credentibus, ad gentes esset omne mysteriũ translaturum, Esaias hoc modo prædicit: Et faciet, inquit, dominus sabaoth omnibus gentibus in monte isto inueniri lætitiam, bibent uinum, ungentur unguento. Trade hæc omnia gentibus. Hoc enim cõsilium Dei *omnipotentis super omnes gẽtes. Sed dicẽt fortasse nobis illi qui se iactant in scientia legis: Blasphematis qui sic dicitis* Dominũ *corruptioni mortis subiectũ & passioni crucis fuisse*. Legite *ergo quod scriptum habetis in la*
Thren. 4 *mẽtationibus* Hieremiæ, *ubi dicit: Spiritus uultus nostri Christus* Dominus *comprehensus est in corruptionibus nostris: in quo diximus, sub umbra eius uiuemus in gentibus*. Audis *quomodo propheta dicit Christum* Dominum *cõprehensum esse, & pro nobis, id est, pro peccatis nostris corruptioni traditũ*. In *cuius umbra quoniam populus ille qui permansit incredulus, abiectus est, dicit quia uiuemus non in* Israel, *sed in gentibus*. Quod *si operosum non uidetur, quàm possumus breuiter singula quæ in* Euangelijs *referuntur, qualiter in prophetis prædicta sunt designemus, ut hi qui prima fidei elemẽta suscipiunt, testimonia hæc habeant in corde scripta, ut nulla eis unquam de his quæ credunt ambiguitas inimica subrepat*. Edocemus *per* Euangelium *quòd* Iudas *unus de amicis & cõ*
Psal. 40. & *uiuis Christi tradiderit eum, audi quomodo prænuntietur in*
37. & 54. *psalmis*. Qui *manducat, inquit, panes meos, ampliabit aduersum me supplantationem*. Et *alibi*: Amici *mei & proximi mei aduersum me appropinquauerũt et steterunt*. Et *iterum*: Mol*liti sunt sermones eius super oleum & ipsi sunt iacula*. Vis *uidere quomodo molliti sunt?* Venit, *inquit*, Iudas *ad* Iesum &
Matth. 26. *dixit ei*: Aue *rabbi: & osculatus est eum*. Per *molle ergo osculi blandimentum execrabile iaculum proditionis infixit*. Vn-

de & Dominus ad eum dixit: Iuda osculo filium hominis tradis? Triginta argenteis audis eum appretiatum esse cupiditate proditoris. Audi & de hoc propheticam uocem: Et dixi, inquit, ad eos: Si bonum est in conspectu uestro, date mercedem meam & abite. Et post hæc inquit: Accepit triginta argenteos, & misit eos in domum Domini in conflatorium. Nonne hoc est quod in Euangelijs scribitur, quia Iudas pœnitētia ductus reportauit pecuniam, & proiecit in templo & discessit? Bene autem mercedem suam dicit, uelut impugnantis & exprobrantis affectum. Etenim tam multa opera bona apud eos egerat. Cæcos eorū illuminauerat, claudis pedes, paralyticis gressum, mortuis quoque reddiderat uitam. Pro ijs ergo omnibus bonis mercedem restituūt ei mortem triginta argenteorū existimatione pensatam. Refertur item in Euāgelijs quod uinctus sit. Prædixit hoc sermo propheticus per Esaiam, dicens: Væ animæ ipsorum quia cogitauerunt cogitationē pessimam aduersum seipsos dicētes: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis. Sed dicet aliquis. Nunquid hæc de domino intelligenda sunt? nunquid Dominus ab ominibus teneri poterat, & in iudicium protrahi? Et de hoc te idem propheta conuincet, dicit enim his uerbis: Ipse Dominus in iudicium ueniet cum senioribus & principibus populi. Iudicatur ergo ipse dominus secundum prophetæ testimonium, & non solum iudicatur, sed & flagellis cæditur, & palmis in faciem uerberatur, & conspuitur, & omnem pro nobis perfert indignitatis iniuriā. Et quod hæc stupēda erant omnibus cum prædicarentur ab apostolis, idcirco etiam ex persona ipsorum propheta exclamat & dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Incredibile enim est ut Deus dei filius ista pertulisse dicatur. Et ideo prædicuntur per prophetas, nequa credituris dubitatio nasceretur. Ipse ergo ex sua persona Christus Dominus dicit: Dorsum meum dedi flagellis, & maxillas meas ad palmas, & faciem

Luc.22. Zach.11. Matth.27. Esa.3. Esa.53. Thren.3.

meam non auerti à confusione sputorum. Scribitur etiam illud inter cæteras paßiones eius, quod alligantes eum duxerunt ad Pilatum: præsignauit etiam hoc propheta, ubi dicit: Et alligantes adduxerunt eum ad xenium regis Iarim: nisi si obijciat aliquis & dicat, sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in sequentibus Euangelium refert: Audiens, inquit, Pilatus eum esse de Galilæa, misit eum ad Herodē, qui erat tūc rex in Israel. Et bene addidit nomen Iarim, quod est Syluester. Non enim erat Herodes de domo Israel, nec de illa uinea Israelitica, quā eduxit Dominus de Aegypto, & plantauerat in cornu in loco uberi, sed erat syluester, id est, ex sylua alienigenarū. Et ideo syluester appellatur, quasi qui de Israeliticæ uitis nequaquam palmitibus pullulasset. Sed & quod ait propheta, xenium, con
Luc. 22. uenienter aptauit. Tunc enim Herodes & Pilatus (ut Euangelium testatur) ex inimicis in concordiam reuocati sunt. Et uelut reconciliationis suæ xenium uinctum sibi inuicem mittebant Iesum. Quid interest dummodo Iesus ubique dißidentes reconciliet, pacem reparet, concordiam reddat? Vnde etiam de hoc scriptum est in Iob: Dominus reconciliat corda principum terræ. Refertur item quod cum Pilatus uellet eum dimit-
Luc. 22. tere, omnis populus clamauerit: Crucifige, crucifige eum. Prænuntiat hoc Hieremias propheta, dicens ex persona Domini
Hier. 12. ipsius. Facta est, inquit, hæreditas mea mihi sicut leo in sylua. Dedit super me uocem suam, propterea exosus sum eam. Et propter hoc, inquit, dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit: Super quem aperuistis os uestrum, & aduersus quem relaxastis linguas uestras. Cum iudicaretur scribitur tacuisse.
Psal. 37. Multæ de hoc scripturæ testantur, in psalmis dicitur: Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes. Et iterum: Ego autem sicut surdus nō audiebam, & sicut agnus corā tondente se, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Imposita scribitur corona

ſpinea. *Audite de hoc in Canticis canticorum ſuper iniquitates* Hieruſalem *mirantis de iniuria filij, patris uocem, & dicentis*: Exite *& uidete filiæ* Hieruſalem *coronam, qua coronauit eum mater ſua. Sed & de ſpinis ita alius propheta commemorat*: *Et expectauit ut faceret uuam, fecit autem ſpinas, & non iuſtitiam, ſed clamorem*. *Veruntamen ut myſterij ſecreta cognoſcas, oportebat eum, inquit, qui peccata mundi uenit auferre, etiam terræ maledicta purgare, quæ protoplaſto peccante, ſententiam præuaricationis acceperat, dicēte* Domino: *Maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos producat tibi*. *Propterea ergo ſpinis coronatur* Ieſus, *ut prima illa condemnationis ſententia ſolueretur, ad crucem ducitur, & in ligno totius mundi uita ſuſpenditur*. Vis *& de hoc propheticis teſtimonijs confirmari? audi* Hieremiam *dicentem*: Venite *& inijciamus lignum in pane eius, & cōteranus eum de terra uiuētium*. Et iterum Moyſes *uelut deflens eos dicit*: Et erit *uita tua ſuſpenſa ante oculos tuos, & timebis per diem & noctem, & non credes uitæ tuæ. Sed tranſcurrendum nobis eſt, iam enim propoſitæ breuitatis excedimus modū, et breuiatum ſermonem longa diſſertione diſtendimus, pauca tamen addemus, ne penitus quod cœpimus præteriſſe uideamur. Scribitur* Ieſus *in latere percuſſus, aquam ſimul & ſanguinem profudiſſe*. Hoc quidem *myſticum eſt, ipſe enim dixerat, quia flumina de uentre eius procedent aquæ uiuæ. Sed produxit & ſanguinem, quem petierant* Iudæi *uenire ſuper ſe & filios ſuos. Produxit ergo aquam, ut credentes diluat: produxit & ſanguinem, qui condemnat incredulos*. Poteſt *tamen etiam intelligi quod duplicem gratiam baptiſmi figurauerit, unam quæ datur per aquæ baptiſmum: aliam quæ per martyrium profuſione ſanguinis quæritur, utrunque enim baptiſmum nominatur. Quòd ſi & hoc quæris, cur non ex alio membro, ſed ex latere produxiſſe dicatur aquam & ſanguinem*. Videtur mihi

Cant. 3.
Eſa. 5.
Gen. 3.
Hier. 11.
Deut. 28.
Matth. 27.
Ioan. 7.

in latere per costam mulier indicari, quia fons peccati & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam costa, producitur. Scriptum est quòd in paßione eius ab hora sexta usque ad horam nonam tenebræ factæ sunt. Accipe de hoc prophe-
Amos.8. *tæ testimonium dicentis:* Occidet tibi sol meridie. Et iterum
Zach.14. Zacharias propheta: In illa, inquit, die non erit lux, sed frigus & pruina erit uno die, & dies ille notus Deo, & neque dies neq; nox, et ad uesperam erit lux. *Quid tam euidentius à propheta dici potuit? Vt iam hæc non tam futura prædici, quàm narrari præterita uideantur, etiam pruinam & frigus prædi-*
Mar 14. *xit.* Propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem, quia frigus erat, & frigus patiebatur, non solum temporis, sed & fidei. Addidit etiam: Et dies illa nota Domino, neque dies neque nox. *Quid est, neque dies, neque nox? nonne apertè de insertis diei tenebris, & reuocata rursum luce disseruit? Non fuit illa dies, neq; enim cœpit ab ortu solis: neque integra nox fuit, non enim peracto diei cursu, spatia debita uel ab initio suscepit, uel ad ultimum terminata produxit, sed fugata per impiorum facinus lux reparatur ad uesperam.* Post horã enim nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. *Et iterum aliud de hoc ipso*
Matth.27. *testimonium dicit:* Obscurabitur super terram in die lux. *Docet euangelij prædicatio quòd etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu, & supra tunicam eius miserunt sortem.* Hoc etiã *curæ fuit spiritui sancto prophetarum uocibus protestari, cum*
Psal.21. *dicit:* Diuiserunt sibi uestimenta mea, et super uestem meam miserunt sortem. *Sed nec de illa quidem ueste quam dicuntur milites illudentes induisse eum, id est, de ueste coccinea prophetæ*
Esa.63. *siluerunt. Audi enim quid dicit* Esaias: Quis est iste qui uenit de Edom: rubor uestimentorum eius ex Bosor? Quare rubicunda sunt uestimenta tua, & indumentum tuum tanquam à torculari calcato? Vnde & ipse respondit: Torcular calcaui solus filiæ Sion. *Solus est enim qui peccatum non fecit, &*

abstulit peccata mundi. Si enim per unum hominem mors introire, quanto magis per unum hominem qui et Deus erat, potuit uita restitui? Refertur etiam quod aceto potus sit, uel uino myrrhato, quod est amarius felle. Audi quid de hoc propheta prædixerit: Et dederunt, inquit, in esca mea fel, & in siti Psal. 68. *mea potauerunt me aceto. Atq; respondens iam tunc Moyses dicebat de populo illo: Ex uineis Sodomorum uitis eorum, et* Deut. 32. *palmes eorum Gomorra. Vua eorum uua fellis, botrus amaritudinis ipsis. Et iterum exprobrans eos dicit: Populus stultus et non sapiens, Hæc domino retribuisti? Sed et in Canticis canticorum eadem prænuntiantur, ubi etiam hortus in quo crucifixus est designatur, dicit ergo: Intraui in hortum meũ, soror* Cantic. 5. *mea sponsa, et uindemiaui myrrhā meam. Vbi euidẽter uinum myrrhatũ quo potatus est, declarauit. Spiritum post hæc scribitur reddidisse, prænuntiatum fuerat & hoc per prophetam dicentem ex persona filij ad patrem: In manus tuas commendo spiritum meum. Sepultus quoq; perhibetur, & lapis magnus positus ad ostium monumenti. Accipe etiam de hoc quid propheticus per Hieremiam sermo prædixerit: Mortificauerunt,* Thren. 3. *inquit, in lacu uitam meam, & posuerunt lapidem super me. Euidentißima hæc sepulturæ eius indicia propheticis uocibus designata sunt, accipe tamen et alia: A cõspectu, inquit, iniquitatis ablatus est iustus, & erit in pace locus eius. Et alibi: Et dabo malignos in sepultura eius. Item aliâs. Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis suscitabit eum? Sed et quòd in infernum descẽdit, euidenter prænuntiatur in psalmis, ubi di*Psal. 21. 29. *cit: Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterum: Quæ uti-* & 68. *litas in sanguine meo dum descẽdo in corruptionẽ? Et iterum: Descendisti in limum profundi, & non est substantia. Sed & Matthæus dicit, Tu es qui uenturus es, an alium expectamus?* Matth. 11. *Vnde & Petrus dixit, Quia Christus mortificatus carne, ui-* 1. Petr. 3. *uificatus autem spiritu. In ipso ait: Et eis qui in carcere inclusi*

erant in diebus Noë*: in quo etiam quid operis egerit in infer=no, declaratur. Sed & ipse* Dominus *per prophetam dicit, tanquam de futuro:* Psal. 15. *Quia non derelinques animam meã in infer=no, nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem: quod rursus prophetice nihilo minus ostendit impletum cum dicit:* Domine *eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendenti=bus in lacum, Sequitur post hæc:* Tertia die resurrexit.) Re=*surrectionis gloria in* Christo *omne quod infirmum & fragile uidebatur, absoluit. Si tibi paulo ante non uidebatur esse poßi=bile usq; ad mortem uenisse immortalem, aspice nunc quia qui deuicta morte resurrexisse dicitur, non potest esse mortalis, sed bonitatem in hoc intellige creatoris, quia eousq; ille miseran=do descendit, usquequo tu peccando deiectus es.* Nec *creatorẽ omnium de hoc impoßibilitatis accuses, ut ibi putes opus eius caduco lapsu potuisse concludi, quò ille id reparaturus perue=nire non posset, inferna & superna nobis dicuntur, qui certè corporis circunscriptione conclusi, intra præscriptæ nobis le=gis terminos continemur.* Deo *autẽ qui ubiq; est, & nusquam deest, quod inferum est, aut quod supernum, patet.* Verunta=*men in aßumptione corporis etiam ista complentur.* R*esusci=tatur caro quæ deposita erat in sepulchro, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem.* Redit *ergo uictor à mortuis, infer=ni secum spolia trahens: eduxit enim eos qui tenebantur à mor=te, sicut ipse prædixerat, ubi ait:* Ioan. 12. Cum *exaltatus fuero à terra, omnia ad me traham.* Attestatur *autem euangelium de hoc, cum dicit:* Matth. 27. *Quia monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium resurrexerunt, & apparuerunt mul=tis, & ingreßi sunt sanctam ciuitatem illam de qua* Aposto=*lus dicit:* Galat. 4. *Quæ autem sursum est* Hierusalem*, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Sicut ad* Hebræos *dicit:* Hebræ. 2. Decebat *enim propter quem omnia, & per quem omnia, multos filios*

in gloriam adducentem, autorem salutis eorum per paßionem consummari. Igitur *consummatam paßionibus carnem, atq; in eam protoplasti lapsum resurrectionis uirtute reparatum, in dextera sedis* Dei *altißimi collocauit.* Vnde *&* Apostolus *dicit:* Qui *simul consuscitauit nos, simulq; sedere fecit in cœlestibus: hic enim erat figulus qui, ut* Hieremias *docet propheta,* Ephes. 1.
Vas *de manu sua collapsum & confractum, rursum eleuauit manibus suis, & reformauit sicut placuit in conspectu eius.* Hiere. 18.
Placuit *autem ut corpus quod mortale & corruptibile susceperat, de sepulchri petra leuatum, & immortale atq; incorruptibile effectũ, iam non in terrenis, sed in cœlestibus & in patris dextera collocaret.* Plenæ *sunt de his sacramentis scripturæ ueteris testamẽti.* Nullus *super his propheta, nullus legislator, aut psalmographus siluit, sed omnis penè sacra de his loquitur pagina: & ideo superfluum uidetur immorari nos ad congreganda testimonia: pauca tamen & admodum pauca ponemus, ad ipsos fontes diuinorum uoluminum remittentes eos qui potare abundantius cupiunt: dicit ergo statim in psalmis:* Ego *dormiui & somnum cepi, & resurrexi, quoniam* Dominus *suscepit me.* Et *iterum in alio loco:* Propter *miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit* Dominus. Psal. 3.
Et *alibi, sicut iam superius diximus:* Domine, *eduxisti de inferno animã meam: saluasti me à descẽdentibus in lacum.* Et *in alio:* Quoniã *cõuersus uiuificasti me, & de abysso terræ iterum reduxisti me.* Euidentißimè *autem in octogesimo & septimo psalmo de eo dicitur:* Et *factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* Non *dixit homo, sed sicut homo.* Sicut *homo enim erat, quia etiã descenderat in infernum: sed inter mortuos liber erat, quia à morte teneri non poterat.* Et *ideo in uno natura humanæ fragilitatis, in alio diuinæ maiestatis ostenditur.* Osee *autẽ propheta etiam de tertia die manifestè prænũtiat, hoc modo:* Sanabit *nos, inquit, post biduum:* Osee. 6.

in die autem tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius. Hæc autem ex persona eorum dicit, qui cum ipso die tertia resurgentes, de morte reuocantur ad uitam: & ipsi sunt qui dicunt, *die tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius.*

Esa. 40. Esaias uerò apertè dicit, *Qui educit de terra pastorem magnum ouium.* Sed et mulieres quòd uisuræ essent resurrectionem eius, scribis et pharisæis et populo non credentibus, etiam

Esa. 32. hoc prædixit Esaias his uerbis, *Mulieres quæ uenitis ab spectaculo uenite: non enim est populus habēs intellectum.* Sed et de illis quæ post resurrectionem perrexisse dicuntur et quæsisse eum, et non inuenisse: sicut Maria refertur uenisse ante lucē,

Ioan 20. & non inuento eo, flens dixisse ad angelos qui aderant, *Quia tulerunt Dominum, et nescio ubi posuerunt eum:* etiam hoc di-

Canti. 5. citur in Canticis canticorum, *In cubili meo quæsiui, & non inueni eum.* De illis quoque quæ inuenerunt eum, et tenuerunt pedes eius, prædicitur in Canticis canticorum, *Tenebo eum, et non dimittam eum quem dilexerit anima mea.* Hæc interim pauca de multis breuitati studentes posuimus, plura & relinquentes. *Ascendit in coelos, sedet ad dexteram patris: inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos.)* Consequentia breuitatis in fine sermonis hæc continent, in quibus quod dicitur quidem palàm est, sed requiritur quo sensu intelligi debeant quæ dicuntur. Nam ascendisse, & sedisse, & uenturum esse, si secundum dignitatem diuinitatis intelligas, aliquid per hoc humanæ fragilitatis uidebitur indicari. Consummatis etenim his, quæ in terra gerebantur, & animabus de inferni captiuitate reuocatis, ascendere memoratur ad coelos: sicut propheta prædixe-

Ephes. 4. rat. *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.* Illa scilicet dona, quæ Petrus in Actibus Apo-

Actu 2. stolorū de spiritu sancto dicebat, *Exaltatus ergo dextera Dei, effudit hoc donum quod uos auditis & uidetis.* Donum ergo spiritus sancti hominibus dedit: quia captiuitatem, quam prius

diabolus per peccatum deduxerat in infernum, Christus per mortis suæ resurrectionem reuocauit ad cœlum. Ascêdit ergo ad cœlos, non ubi uerbum Deus antè non fuerat: quippe qui erat semper in cœlis, et manebat in patre: sed ubi uerbum caro factum antè non sedebat. Deniq; quia nouus iste ingressus portarum cœli æditius et principibus uidebatur, uidentes natu ram carnis cœlorum secreta penetrantem, dicunt ad inuicem, sicut David plenus spiritu enuntiat, Tollite portas principes Psal.23. *uestras, et eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Quæ uox utiq; non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendentis ad dexte ram Dei ferebatur. Dicit & alibi idem David, Ascendit Deus* Psal.46. *in iubilatiõe, Dominus in uoce tubæ. In uoce enim tubæ moris uictorum est redire de prælio. De ipso quoque et aliâs dicitur, Qui ædificat in cœlo ascensum suum. Etiam alibi, Qui ascendit super cherubim et uolauit, uolauit super pennas uentorum.* Psal.17. *Sedere quoq; ad dexteram patris, carnis assumptæ mysterium est: neque enim incorporeæ illi naturæ conuenienter ista absq; assumptione carnis adduntur: neque sedis cœlestis perfectum di uina natura, sed humana conquirit. Vnde et dicitur de eo, Pa-* Psal.92. *rata sedes tua Domine ex tunc, à seculo tu es. Parata ergo à se culo sedes est, in qua sessurus erat is, in cuius nomine omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium et infernorum. Et omnis lingua confitebitur ei, quia dominus Iesus Christus in gloria Dei patris est: de quo & David ita refert, Dixit dominus do-* Psal.109. *mino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum duorum. Quæ tamen dicta dominus in euan gelio disserens dicebat ad pharisæos: Si ergo David in spiritu* Matth.22. *Dominum uocat, quomodo filius eius est? Per quod ostendit se cundum spiritum Dominum, secundum carnem filium esse David. Vnde & ipse Dominus iterum dicit, Veruntamen dico* Matth.26.

uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris fi=
1.Pet.3. lij Dei. Et Petrus apostolus dicit de Christo: Qui est in dexte=
Ephes.3. ra Dei, sedens in cœlis. Sed & Paulus ad Ephesios scribens:
Secundum operationem, inquit, potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & sedere faciens in dextera sua. Quòd autem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos, multis quidem diuinarum scripturarum testimonijs edocetur: sed priusquàm propheticis hæc eloquijs prædicta doceamus, illud necessariò arbitror admonendum, quòd ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse solicitos, ut actus nostros ita præparemus, uelut reddituri imminenti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato: quia disponet sermones suos in iu=
Psal.111. dicio. Quid autem dicitur iudicare uiuos & mortuos, nisi quòd alij uiui, alij mortui ad iudicium ueniant? sed animæ simul iudicabuntur & corpora, in quibus uiuos animas, corpora mortuos nominauit. Sicut & ipse Dominus in euan
Matth.10. gelio dicit: Nolite timere eos qui corpus possunt occidere, animæ autem nihil facere possunt: sed timete potius eum qui potest animam & corpus perdere in gehenna. Nunc iam paucis, si uidetur, etiam per prophetas hæc prædicta esse doceamus. Plura autem testimonia cum uolueris, ipse tibi de scripturarum latitudine congregabis: dicit ergo Malachias propheta: Ecce uenit Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem aduentus eius, aut quis sustinebit aspectum eius? quia ipse ingreditur sicut ignis conflatoris, & sicut spuma lauantium: & sedebit conflans eos, & purgans sicut argentum & sicut aurum. Vt autem euidentius agnoscas quis sit Dominus de quo hæc dicuntur, audi quid & Daniel propheta prænuntiat: Videbam, inquit, in uisu, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis ueniens, & usque ad uetustum dierum perueniet, & in conspectu eius oblatus est: & ipsi da=

tus

tus est principatus, & honor, & regnum, & omnis populus, tribus, & linguæ ipsi seruiunt, & potestas eius potestas æterna, quæ non peribit: & regnum eius non corrumpetur. Ex his ergo edocemur, non solum de aduentu & iudicio, sed de potestate eius & regno: quia potestas eius æterna sit, & sine corruptionis fine sit regnũ: sicut in Euangelio dicitur. *Regni eius non erit finis.* Vnde ualde alienus à fide est, qui regnum Christi dicit aliquando finiendum. Scire tamen debemus quòd salutarem hunc Christi aduentum conabitur inimicus ad decipiendum fideles quosq; callida fraude simulare, & pro filio hominis qui expectatur uẽturus in maiestate patris sui, filium perditionis in prodigijs & signis mendacibus præparare, ut pro Christo mũdo huic introducat Antichristum. De quo & ipse Dominus in Euangelijs prædixit Iudæis: *Quia ego ueni in nomine patris mei, & non recepistis me: alius ueniet in nomine suo, & ipsum recipietis.* Et iterum dicit: *Cum uidebitis abominationẽ desolationis in loco sancto, sicut dicit Daniel propheta: Qui legit, intelligat.* Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisionibus, edocet: ex quibus ualde operosum est exempla nunc ponere, quia satis amplis narrationibus dilatãtur. Et ideo scire de his plenius delectantẽ ad ipsas magnas recẽsendas remittimus uisiones. Sed & Apostolus de eo dicit: *Nequis uos seducat ullo modo: quoniam nisi discessio uenerit primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se super omne quod dicitur Deus, ut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquàm sit Deus.* Et paulò pòst: *Et tunc reuelabitur, inquit, inimicus quẽ Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illuminatione aduentus sui eum, cuius est aduentus secundum opera Satanæ in omni uirtute, signis & prodigijs mendacibus.* Et iterum paulò pòst: *Et ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicen-*

Luc. 1.
Dan. 9.
Coloss. 2.
Ephess. 5.
1. Ioan. 3.

tur omnes qui non crediderunt ueritati. Propterea ergo propheticis & Euagelicis atque apostolicis uocibus nobis praenuntiatur hic error, ne quis pro aduentu Christi aduetum credat Antichristi. Sed & ipse Dominus dixit. Cum dixerint uobis ecce hic Christus, aut ecce illhic, nolite credere, uenient.n. multi pseudochristi & pseudoprophetæ, & seducent multos. Sed quomodo demõstrabitur iudiciũ ueri Christi, uideamus. Sicut fulgur, inquit, de Oriente resplendet usque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Cum enim aduenerit uerus Dominus Iesus Christus sedebit, & iudiciũ statuet. sicut Euangelium dicit. Et segregabit oues ab hœdis, & iustos ab iniustis. Sicut et Apostolus scribit. Quia omnes nos stare oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria operis sui prout gessit, siue bona, siue mala, iudicabimur autem non solum pro gestis, sed & pro cogitatis, secundum quod & ipse Apostolus dicit. Inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die quo iudicabit Deus occulta hominum, sed de his ista sufficiant. Post hoc ponitur in ordine fidei, & in spiritu sancto.) Ea quæ in superioribus paulò latius de Christo sunt tradita, ad incarnationis uel passionis eius mysterium pertinent. Quæ dum media intercedunt personæ ipsius coaptata, sancti spiritus commemorationem paulò longius reddiderunt. Cæterum si solius diuinitatis ratio habeatur eo modo quo in principio dicitur. Credo in Deo patre omnipotente, & post hæc: in Iesu Christo filio eius unico, Domino nostro: ita iungitur, & in spiritu sancto. Illa uerò omnia quæ de Christo memorantur ad dispensationem carnis, ut diximus, spectãt: igitur sancti spiritus memoratione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim dicitur pater, & alius non est pater, unus dicitur & unigenitus filius, & alius unigenitus non est, ita & spiritus sanctus unus est, & alius non potest esse spiritus sanctus. Vt ergo fiat distinctio personarum, affe-

Marginal notes: Matth. 13. (beside "dat Antichristi"); Luc. 17. (beside "Sicut fulgur"); Matth. 25. (beside "gelium dicit"); Rom. 14. (beside "stis. Sicut"); 2. Cor. 5 (beside "Apostolus dicit")

ctionis uocabula secernūtur, quibus ille pater intelligatur, ex quo omnia, & ipse non habeat patrem: filius uerò tanquam qui ex patre natus sit, & spiritus sanctus tanquam de Dei ore procedens & cuncta sanctificans. Vt autem una eademq; in trinitate diuinitas doceatur, sicut dictum est, in Deo patre credi adiecta præpositione, ita & in Christo filio eius, ita & in spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat, quod dicimus, ex consequentibus approbabitur. Sequitur nanque post hunc sermonem. Sanctam ecclesiam, remißionē peccatorum, huius carnis resurrectionem.) Nō dixit, in sanctam ecclesiam, nec in remißionem peccatorem, nec in carnis resurrectionem. Si enim addidisset in, præpositionem, una eademq; uis fuisset cum superioribus. Ne autem in illis quidē uocabulis, ubi de diuinitate fides ordinatur, in Deo patre dicitur & in Iesu Christo filio eius, & in spiritu sancto: in cæteris uerò ubi non de diuinitate, sed de creaturis ac mysterijs sermo est, in, præpositio non additur, ut dicatur, in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendā esse, non ut in Deum, sed ut ecclesiam Deo congregatam: & remißionem peccatorum credendam esse, non in remißionem peccatorum: & resurrectionem carnis, nō in resurrectionem carnis. Hac itaq; præpositionis syllaba creator à creaturis secernitur, & diuina separantur ab humanis. Is ergo spiritus sanctus est, qui in ueteri testamento legem & prophetas, in nouo uerò Euangelia & apostolos inspirauit. Vnde & Apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum. Et ideo quæ sunt noui ac ueteris instrumenti uolumina, quæ secundum maiorum traditionem, per ipsum spiritum sanctum inspirata creduntur, & ecclesijs Christi tradita, competens uidetur in hoc loco euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus, designare: itaq; ueteris instrumēti primo omnium Moysi quinq; libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium:

2. Tim 3.

post hoc Iesu Naue, Iudicium simul cum Ruth: quatuor post hæc Regum libri, quos Hebræi duos numerant, Paralipomenon, qui dierũ dicitur liber: & Esdræ libri duo, qui apud illos singuli computantur, & Esther: prophetarum uerò Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: præterea duodecim prophetarũ liber unus: Iob quoq;, & Psalmi Dauid singuli sunt libri: Salomonis uerò tres ecclesijs tradidit, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica canticorũ. In his cõcluserunt librorum numerũ ueteris testamenti. Noui uerò, quatuor Euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioãnis: Actus Apostolorum, quos descripsit Lucas: Pauli apostoli epistolas quatuordecim: Petri apostoli epistolas duas: Iacobi fratris Domini & apostoli unam: Iudæ unam: Ioannis tres: Apocalypsin Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluserunt, ex quibus fidei nostræ assertiones constare uoluerunt. Sciendum tamen est, quòd & alij libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastici à maioribus appellati sunt: ut est Sapientia Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filij Sirach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali uocabulo Ecclesiasticus appellatur. quo uocabulo non autor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Eiusdem ordinis est libellus Tobiæ & Iudith & Machabæorum libri. In nouo uerò testamento libellus qui dicitur Pastoris siue Hermatis, qui appellatur duæ uiæ, uel iudicium secundum Petrum: quæ omnia legi quidem in ecclesijs uoluerunt, non tamen proferri ad autoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras uerò scripturas apocryphas nominarunt quas in ecclesijs legi noluerunt. Hæc nobis à patribus, ut dixi, tradita opportunum uisum est hoc in loco designare ad instructionem eorum qui prima fidei elementa suscipiunt, ut sciant ex quibus sibi fontibus uerbi Dei haurienda sint pocula. Tenet deinde traditio fidei sanctam ecclesiam. Causam iam superius diximus, cur non dixerit etiam in sanctam eccle-

Libellus pastoris.

siam, sed sanctam ecclesiam. Hi ergo *qui suprà in uno* Deo *credere docti sunt sub mysterio trinitatis, credere etiam hoc debent, unam esse ecclesiam, sanctam, in qua una est fides, & unũ baptisma, in quo unus* Deus *creditur pater, et unus* Dominus Iesus *Christus filius eius, & unus spiritus sanctus.* Ista est *ergo sancta ecclesia non habens maculam ac rugam.* Multi *enim & alij ecclesias congregarunt, ut* Marcion, & Valentinus, *ut* Hebion, *ut* Manichæus, *ut* Arius *& cæteri omnes hæretici.* Sed *illæ ecclesiæ non sunt sine macula aut ruga perfidiæ.* Et *ideo dicebat de illis propheta.* O*diui ecclesiã malignantium, & cum impijs non sedebo.* De *hac autem ecclesia quæ fidem* Christi *integram seruat, audi quid dicit spiritus sanctus in Canticis canticorum:* Vna *est columba mea, una est perfecta genitricis suæ.* Qui *ergo hanc fidem in ecclesia susceperit, non declinet in concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introeat.* Concilium *nanque uanitatis est, quod ait* Marcion, *qui negat patrem* Christi Deum *esse creatorem, qui per filium suum fecerit mundum.* Conciliũ *uanitatis quod* Hebion *docet, ita* Christo *credi debere, ut & circuncisio carnis, & obseruatio sabbati, & sacrificiorum solennitas, cæteraq́; omnes obseruationes secundũ literam legis teneantur.* Conciliũ *est uanitatis quod* Manichæus *docet.* Primum, *quòd se paracletum nominauit: tum deinde quòd mundum à malo factum dicit,* Deum *creatorem negat: testamẽtum uetus repudiat: unã bonam, aliam malam naturam sibi inuicem aduersantes asserit: coæternas* Deo *animas hominum secundum* Pythagoricos *in pecudes & animalia & bestias redire per diuersos nascendi circulos adstruit: resurrectionẽ carnis nostræ negat: paßionem* Domini *& natiuitatẽ non in ueritate carnis, sed in phantasijs fuisse confirmat.* Concilium *uanitatis est quod* Paulus Samosatenus, *& pòst eius successor* Fotinus, *qui asserit* Christum *nõ fuisse ante secula natum ex patre, sed ex* Maria *cœ=*

Psal. 25.
Cant. 6.

pisse, & non eum Deum hominē natum, sed ex homine Deū existimat factum. Concilium uanitatis est & quod Arius atq; Eunomius docuit, qui filium Dei non ex ipsa patris substantia natum, sed ex nihilo creatū uolunt, & filium Dei habere initium, & minorem esse patre: sed & spiritum sanctum non solum minorem esse, sed & mittendarium asserunt. Conciliū uanitatis est & quod illi aiunt, qui filium quidem de substantia patris fatentur, sanctum uerò spiritum separāt & secernunt, cum utique unam eandemq; uirtutem & diuinitatem ostenderit trinitatis saluator in Euangelio, cum dicit. Baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et est aperte impium separari ab homine quod diuinitus iungitur. Concilium uanitatis est & hoc, quod olim cōgregauit pertinax & praua contentio, asserens quidem Christum carnem humanam suscepisse, non tamen animam rationalem, cum utique & carni & animæ & sensui, & menti una eademq; salus à Christo collata sit. Sed & illud concilium uanitatis est, quod Donatus per Aphricam traditionis ecclesiam criminando contraxit: & quod Nouatus solicitauit, lapsis pœnitentiam denegando, & secundas nuptias non inritœas etiam, si necessitas exigit, condemnando. Has omnes ergo uelut congregationes malignantiū fuge, sed & eos, siqui illi sunt, qui dicuntur asserere, quòd filius Dei non ita uideat, uel nouerit patrem, sicut ipse noscitur, & uidetur à patre: uel regnum Christi esse finiendum: uel carnis resurrectionem non integra naturæ suæ substantia reparandam: futurum Dei iustum erga omnes negare iudicium, diabolum debita absoluere damnatione pœnarum. Ab his, inquam, omnibus fidelis declinet auditus: sanctam uerò ecclesiā teneat, quæ Deum patrem omnipotentem, & unigenitum filium eius Iesum Christum Dominum nostrum, & spiritum sanctum concordi & consona substantiæ ratione profitetur, filiumq; Dei natum ex uirgine, & passum pro salute humana,

Matt. 28.

& resurrexisse à mortuis in eadem carne qua natus est credit, eundemq; uenturum iudicem omnium sperat, in qua & remißio peccatorum, & carnis resurrectio prædicatur. Verum de remißione peccatorum sufficere deberet sola credulitas. Quis enim causas aut rationem requirat, ubi indulgentia principalis est? Et tamen cum terreni regis liberalitas discußioni non sit obnoxia, ab humana temeritate discutitur diuina largitio. Solent enim cum irrisione dicere aduersum nos pagani, quòd ipsi nos decipiamus qui putamus crimina quæ opere commissa sunt, uerbis posse purgari, & aiunt. Nunquid potest qui homicidium commisit, homicida non esse: aut adulter non uideri, qui adulterium perpetrauit? Quomodo huiuscemodi criminum reus, sanctus uobis effici uidetur & purus? Sed ad hæc, ut dixi, melius fide, quàm ratione respondeo. Rex enim est omnium qui promisit, terræ cœliq; Dominus est qui hæc pollicetur. Vis ut ei, qui me hominem ex terra fecit, non credam quòd ex criminoso me faciat innocentem, & qui me cum essem cæcus fecit uidere, uel cum essem surdus audire me fecit, qui mihi claudo reddidit gressum, innocentiam mihi perditam non poterit reparare? Et tamen ueniamus ad ipsius naturæ testimonium. Occidere hominem non semper criminosum est: sed malitia, non legibus occidere, criminosum est. Non ergo factum me in talibus, quia interdum & recte fit, sed animus male consulens damnat. Si ergo animus in me, qui criminosus effectus est, & in quo origo fuit uitij, corrigatur, cur tibi non uidear posse innocens effici, qui prius fueram criminosus? Si enim, ut suprà ostendimus, constat quód non in facto, sed in uoluntate sit crimen: sicut mala uoluntas autore malo dæmone peccato me & morti fecit obnoxiũ, ita bona uoluntas mutata autore bono Deo, innocentiæ me reddit & uitæ. Similis causa in cæteris criminibus. Et hoc modo fides nostra non in-

uenitur naturalibus rationibus aduersari, dum remißio peccatorum non gestis quæ mutari non possunt, sed animo quem de malo in bonum uerti posse certum deputatur. Sed ultimus iste sermo, qui resurrectionem prænuntiat, summã totius perfectionis succincta breuitate concludit. Quamuis etiam de hoc non solum à gentilibus, sed etiam ab hæreticis fides impugnetur ecclesiæ. Nam Valentinus *resurrectionem carnis omnimodo negat, & Manichæus, sicut superius ostendimus. Sed & isti, qui* Esaiam *prophetam dicentem quidem,* Resurgent *mortui, & suscitabuntur qui in monumentis sunt, audire noluerunt, nec* Danielem *sapientißimum omnium prophetantem: quia tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, hi quidem in uitam æternam, hi autem in opprobrium & confusionem æternam.* Inde uel in Euangelijs *quæ recipere uidentur, discere debuerũt à* Domino *saluatore nostro Sadducæos docẽte dictum: Quod autem resurgant mortui non legistis quomo*

Exod. 3. *do dicit* Moyses *in rubo.* Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob? Deus *autem non est mortuorum.* In quo *etiam quæ sit & quanta resurrectionis gloria in superioribus memorauit,*

Matth. 22. *cum dixit.* In *resurrectione autem mortuorum neque nubent*

Luc. 20. *neq; nubentur, sed erunt sicut angeli* Dei. *Resurrectionis ergo uirtus angelicum hominibus confert statum, ut qui de terra resurrexerunt, non iterum in terra cum pedibus, sed in cœlo cum angelis uiuant, quos tamen ad hoc ratio uitæ prioris admiserit, illos scilicet, qui iam non carni seruiunt, sed animæ suæ, carnem castis pudicitiæ frænis in obedientia sancti spiritus subiugauerunt, & omni eam uitiorum labe tenuatam, & ad spiritualem gloriam sanctificationis uirtute mutatam, angelorum quoque meruerint consortijs misceri. Sed infideles reclamant, & dicunt. Quomodo potest caro quæ putrefacta dissoluitur, aut in puluerem uertitur, maris etiam quæ interdum profundo soluitur, fluctibusq; dispergitur, recolli-*

gi rursum et reintegrari in unum, et corpus ex ea hominis reparari? Ad quos primam interim responsionem sermonibus Pauli faciamus, dicentes eis, Insipiens tu, quod seminas non uiuificabitur nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum tritici, aut alicuius cæterorum seminum, Deus autem dat illi corpus prout uult. Quod ergo in seminibus quæ tu in terram iacis, per annos singulos fieri uides, hoc in tua carne, quæ Dei lege seminatur in terra, futurum esse nõ credis? Cur, quæso te, nunc angustus & inualidus diuinæ potentiæ existimator es, ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerem in suam rationem colligi et reparari posse non censeas, cum uideas quòd etiam mortale ingenium demersas in profundum terræ metallorum uenas rimatur, & artificis oculus aurum uidet, in quo imperitus terram putet? Nec tantum quidem concedimus ei qui fecit hominem, quantum homo qui ab ipso factus est, assequi potest? Et cum auri esse propriam uenam, & argenti aliam, æris quoque longe disparem, ferri quoq; et plumbi diuersas in terra species terræ latere, mortale deprehendat ingenium: diuina uirtus inuenire posse ac discernere non putabitur uniuscuiusque carnis proprium sensum, etiam si uideatur esse dispersum? Sed adhuc tentemus animas quæ deficiunt in fide, naturalibus rationibus adiuuare. Siquis diuersa semina in unum permisceat, & hæc indiscreta seminet, uel paßim spargat in terrã, nonne uniuscuiusq; seminis quocunq; loco fuerit satio, cõpetenti tempore secundum naturæ suæ speciem germen producit, & culmum suæ formæ suiq; corporis reparat? ita ergo & uniuscuiusque carnis substantia quamuis uarie & diuerse dispersa sit, ratio tamen ipsa quæ inest unicuiq; carni, immortalis est. Tempore quo seminatis in terram corporibus primum uerbũ Dei uoluntate cum arriserit, collectum de terra, & attractum substantiæ suæ sensum reddit ac reparat in illa specie quam mors

aliquando dissoluerat. Et *ita fit ut unicuique animæ non confusum, aut extraneum corpus, sed suum quod habuerat reparetur: ut consequenter possit pro agonibus præsentis uitæ cum anima sua caro uel pudica coronari, uel impudica puniri*. Et *ideo satis cauta & prouida adiectione symboli ecclesia nostra docet, quæ in eo quod à cæteris traditur, carnis resurrectionē, uno addito pronomine tradit, huius carnis resurrectionē*. Huius *sine dubio quam is qui profitetur signaculo crucis fronti imposito contegit, quo sciat unusquisq; fidelium carnē suam si mundam seruauerit à peccato, futuram uas esse honoris utile domino ad omne opus bonum paratum: si uerò cōtaminata fuerit in peccatis, futuram esse uas iræ ad interitum*. Iam *uerò de ipsa resurrectionis gloria, & de repromißionum magnitudine, siquis plenius scire desiderat, omnibus penè diuinis uoluminibus inueniet indicari, ex quibus nos commotionis tantummodo gratia pauca in præsenti loco memorantes, finē iniuncti à te opusculi faciemus*. Igitur Apostolus Paulus quòd
1.Cor.15. *resurgent mortui, talibus asserit argumentis, dicens*. Q*uòd si resurrectio mortuorum non est, ergo nec Christus resurrexit. Si autem Christus nō resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uacua est & fides nostra*. Et *paulò pòst*, Nunc *autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium. Quoniam qdem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriūtur, ita in Christo omnes uiuificantur: unusquisq; autem in suo ordine, initium Christus, deinde hi qui sunt Christi in aduentu eius, deinde finis*. Et *in*
Ibidem: *consequentibus addit etiam hæc*: Ecce *mysterium uobis dico*: Omnes *quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*. In *momento, in ictu oculi, in nouißima tuba. Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Sed & ad*
1.Thess.4. Thessalonicenses *nihilominus scribens dicit*: Nolo *autem uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini sicut*

& cæteri qui spem non habent. Nam & si credimus quia IESVS mortuus est & resurrexit, ita Deus eos qui dormierunt per IESVM adducet cum illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini: quia nos qui uiuimus, qui relicti sumus in aduentu domini, nõ præueniemus eos qui dormierũt. Quoniam ipse Dominus in iussu, in uoce Archangeli, in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui uiuimus, qui relicti sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum domino erimus. Verum ne existimes hæc Pauli solius prædicatione nouella signari: audi quid etiam Ezechiel propheta olim per spiritum prælocutus sit: ecce, inquit, ego aperiam sepulchra uestra, & educam uos de sepulchris uestris. Ezech. 37.
Iob quoq; mysticis redundans totus eloquijs, audi quàm euidenter resurrectionem prædicet mortuorum. Est, inquit arboris spes: si enim abscissa fuerit, iterum pullulabit, & uirgultũ eius nunquam deficit: quòd si senuerit, in terra erit radix eius. Si autem in petra mortuus fuerit truncus eius, odore aquæ reflorebit, & faciet fruticem quasi nouella. Vir uerò si mortuus fuerit, abijt: & mortalis si ceciderit, ultrà iam nõ erit? Non tibi uidetur in his cum quodam pudore arguere homines & dicere: Itáne est stultum hominum genus, ut cum uideant abscissæ arbori uitam *recipere, ipsi nec lignis simile aliquid de semetipsis, nec arboribus opinentur? Vt autẽ scias quòd uelut interrogantis, quomodo legendum sit quod dixit: Mortalis autem cum ceciderit, non resurget: de consequentibus probat. Subiungit nanq; statim: Si autẽ mortuus fuerit homo, uiuet. Et paulò pòst dicit: Expectabo usquequo nunc haurit. Hæc quidem dicta sunt ad comprobationẽ professionis nostræ, qua cõfitemur in symbolo huius carnis resurrectionẽ. Quod enim adiũctum est, huius, uide quàm consonum sit omnibus his, quæ de exemplis diuinorum uoluminum memorabamus. Quid enim aliud

*alias, redire

indicatur in dictis Iob, quæ superius exposuimus, cum dicit: Quia suscitauit pellem meam quæ hæc nunc haurit, id est, quæ ista tormenta perpetitur. Non'ne apertè huius carnis dicit resurrectionem futuram? Huius, inquam, quæ tribulationum & tentationum cruciamenta nunc sustinet. Sed et Apostolus cum
1. Cor. 15. *dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem: nunquid non corpus suum quodammodo contingentis, & digito palpantis est uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est, resurrectionis gratia incorruptibile erit. Et nunc quod mortale est, immorta-*
1. Thessa. 4. *litatis uirtutibus induetur: ut sicut Christus resurrexit à mortuis, iam non moritur, neq; mors ei ultrà dominabitur: ita qui & in Christo resurgunt, nec corruptionem sentiant ultrà, nec mortem, non natura carnis abiecta, sed de conditione eius & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod resurget à mortuis, incorruptibile & immortale, non solum iustorum, sed etiā peccatorum. Iustorum quidem, ut semper poßint permanere cum Christo: peccatorum uerò, ut absque internecione sui debitas luant pœnas. Quòd autem iusti semper cum domino Christo permaneāt, iam & in superioribus edocuimus, ubi ostendimus quia Apostolus dicit: Deinde nos qui uiuimus, qui relicti sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum domino erimus. Nec mora, sacrosancta sanctorum corpora in tantam gloriam resurrectionis mutabuntur, ut in occursum domini suspensa nubibus & aëre uectata rapiantur: cum ipse Apostolus exponēs quantum confe-*
Philip. 3. *rat Deus his qui diligunt eum, dicat: Qui transformabit corpus humilitatis nostræ, conforme corporis filij claritatis suæ. Nihil ergo absurdum est, si sanctorum corpora dicantur nubibus in aëra sustolli, cum ad formam corporis Christi quod in dextera Dei sedet, dicantur esse reformanda. Sed hoc sanctus Apostolus uel de se, uel de cæteris sui loci, uel meriti addit &*

dicit: Quia coëxcitauit nos cum Christo, simulq; fecit sedere in cœlestibus. Vnde cum hæc & horum similia quàm plurima in repromißionibus habeat resurrectio iustorum, non erit iam difficile credere etiam illa quæ prophetæ prædixerunt: quòd iusti fulgebunt sicut sol, & sicut splendor firmamenti in Sapien. 3. *regno Dei. Quid enim difficile uidebitur eos fulgorem Solis* Matth. 13. *habituros, et syderum ac firmamenti huius splendore decorandos: quibus uel uita & conuersatio Angelorum Dei paratur in cœlis: uel confirmandi dicuntur ad gloriam corporis Christi: ad quam gloriam saluatoris ore promissam, respiciens sanctus Apostolus dicit, Quia seminatur corpus animale, surget* 1. Cor. 15 *corpus spirituale. Si enim uerū est (sicut certe uerum est) quòd iustos quosq; & sanctos Angelorum consortijs sociabit diuina dignatio, certum est quòd & corpora sanctorum in spiritualis corporis gloriam uertat. Nec hoc contra naturalem corporis rationem uideatur esse promissum. Si enim secundum ea* Gen. 2 *quæ scripta sunt, quòd accipiens Deus limum terræ plasmauit hominem, credimus, & hoc est natura corporis nostri, ut uoluntate Dei terra uerteretur in carnem: quid tibi aut absurdum aut contrariū uidetur, si eisdem rationibus quibus lutum profecisse dicitur in corpus animale, in corpus proficere spirituale credatur? hæc quidem atq; his similia multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorum. Dabitur & peccatoribus, ut suprà diximus, incorruptionis & immortalitatis de resurrectione conditio: ut sicut iustis ministrat ad perpetuitatē gloriæ, ita peccatoribus ad prolixitatem cōfusionis & pœnæ. Sic enim propheticum definit eloquium, cuius & paulò antē meminimus, ubi dicit, et multi resurgent de terræ puluere: hi quidem in uitam æternam, hi autem in confusionem & opprobrium æternum. Si ergo intelleximus qua ueneratione Deus omnipotens pater dicatur, quóue sacramento Dominus noster IESVS Christus unicus filius eius habeatur, & qui perfe-*

R omiserant quidem uobis ante tempus epistolam filij charißimi, quæ omnium morū instituta de lege commendans, summatim omnia etiam contineret, quæcunq; uniuersis clericis generaliter ad dirigendum regulam competunt disciplinæ. Sed quia nūc de fœminarum cōmoratione uulgariter inter uos quidam ignominiosè deuoluti sunt, etiā de hac re specialiter uobis domini correptionem scribere compulsus sum: qui miserum me pro uestra negligentia cum seueritate conueniens, mandare præcepit, ne clerici cum fœminis commorētur. Et licet *hæc admonitio sola literarum mearum autoritate sufficeret, tamen ne me somniatorem irrideat quisquam, sicut* Ioseph *fratres irriserunt, scripturarum addimus firmitatem, ut omnes sciant hoc etiam modo per reuelationem dominum iubere, quod literis cognoscitur antè iußisse: nec nos esse adulterantes uerbum domini, aut uolentes iactanter de reuelationibus gloriari, sed sic ante conspectum domini referendo non mentiri quod loquimur: sicut à domino confidimus nos non audisse mendacium, præsumentes uocem* Apostoli Pauli *protestantis:* Non enim *sumus, inquit, sicut plurimi adulterātes uerbum* Dei, *sed ex synceritate sicut ex* Deo *coràm ipso in Christo loquimur.* In *dolore itaq; maximo constituti de quibusdam putrefactis membris corporis nostri, & in gemitu iacturam lamentantis ecclesiæ, quæ per segnitiem nostram redigitur per dies singulos ad nimiam paucitatem, credimus nos ex parte aliqua subleuari, quòd diligentiæ nostræ negligentia quorundam obesse non poßit, quibus nunquàm nostræ literæ defuerunt, quæ per absentiam nostram frequentiam omnibus pensauerūt dißimulationis suæ: ut unusquisque contemptor reum semetipsum cōscribat, nos autem libera fronte contemptoribus exclamemus, quod Salomon confidenter exprobrat:* Quoniā *quidem uocabam, inquit, et non*

Gene. 37.

2. Cor. 4.

Prouer. 1.

obaudiebatis: & extendebam uerba mea, & non intendebatis: sed irrita faciebatis mea consilia, meis autem increpationibus non intendebatis. itaq; & ego uestræ perditioni superridebo. Gratulabor ergo aduersum uos, *cum aduenerit uobis interitus, cum aduenerit uobis subitò tumultus: euersio autem simul & procellæ, & cum aduenerit uobis pressura & expugnatio.* Erit enim *cum me inuocaueritis, ego autem non exaudiam uos.* Quærent me mali, et non inuenient: *oderunt enim sapientiam.* Verbum autem Domini *non assumpserunt, neq; uoluerunt meis consilijs intendere. Spreuerunt enim meas correptiones.* Ideoq; *edent uiæ suæ fructus, & sua impietate satiabuntur.* Ad uos *nunc mea exhortatio conuertitur, quos nolumus experiri talia præcipitia ruinarum.* Metuite *quantum potestis eiusmodi casus exitia.* Et in *ista subuersione labentium uos experimenta perterreant.* Nimium *præceps est qui transire contendit, ubi alium conspexerit cecidisse: & uehementer infrænis est, cui non incutitur timor alio pereunte.* Amator *uerò est salutis suæ, qui euitat alienæ mortis incursum.* Et *ipse est prouidus, qui solicitus fit cladibus cæterorum: sicut Salomon approbat, dicens:* A*stutus uidens malum puniri, uehementer erudietur.* Et *iterum: Cadentibus impijs iusti uehementer terrebuntur.* Aduersa *est confidentia, quæ periculis uitam suam pro certo commendat.* Et *lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat.* Incerta *uictoria est, inter hostilia arma pugnare.* Et *impoßibilis liberatio est, flammis circundari, nec ardere: quod Salomon non negat, dicens: Quis alligabit in sinu suo ignem, uestimenta autem sua non comburet? Aut quis ambulabit super carbones ignis, pedes uerò non comburet? Sic qui introierit ad uxorem proximi sui, non erit immunis: neque omnis qui tangit eam.* Credite *quæso uos credite diuinæ fidei, quinimo plus quàm nostræ: quia omne quicquid pollicetur non potest fallere,*

Astutus alieno periculo eruditur.

Prouer. 6.

fallere, dicente domino. Facilius est, inquit, cœlum & terram Luc.16.
præterire, quàm de lege unum apicem cadere. Et iterum: Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non præteribunt. Matth. 24
Ipsi ergo nos fallimus, quoties inordinaliter credimus, æstimantes per fidem nostrã legis præcepta mutari: ut inter masculos & fœminas speremus paßim castitatem immobilem cu stodiri. Difficile quis uenenum bibet, & uiuet. Verendum est dormienti in ripa ne cadat, cum dicat Apostolus. Qui se pu- 1.Cor.10.
tat stare, uideat ne cadat. In hac parte expedit plus bene timere, quàm male fidere. Et utilius est infirmum se homo cognoscat, ut fortis existat: quàm fortis uideri uelit, & infirmus emergat. De qua re præsumptores obiurgat Apostolus, dicẽs: Siquis putat se aliquid esse, cum nihil sit, seipsum implanat. Galat.6.
Pro certo implanator proprius suam animam decipit, qui non cauendo contraria noxijs rebus semet ipse commiserit. Ille autem tutius sibi consulit, qui circa malos semper infidus species quascunq; noxias extimescit: quorum distantiam Salomon disseruit, dicens. Sapiens timendo declinabit ab omni malo: insi- Prouer.14.
piens autem confidens sui miscetur iniquo. Magnum sapientiæ diuinæ consilium inuentum est, ubi timoris auxilio liberemur. Magna compendia prouidentiæ, ut aliquando fiat uirtus & uictoria per timorem. Magna remedia dominus cõtulit ad salutem, ut habeat & timidus laudem: sicut Salomon repetit, dicens. Beatus uir qui ueretur omnia per metum. Inæstimabi- Eccl.25.
lis domini misericordia; quæ undique homini suo contulit gloriam: & incomprehensibilis pietas, quæ scilicet pugnas dedit & palmas, ut confitendo masculorum sæuitiam superemus, et timendo fœminarum blandimenta uincamus, dummodo & de uirtute et de infirmitate super nos dominus glorias operetur: ut in omnibus & per omnia omnipotentem semet ipse testetur: diuidens differentias triumphorum, ut tam consilijs quàm uiribus à nobis bella uincantur, ne si uicerimus solius fidei for

titudine contra Salomonem uacua essent opera sapiẽtiæ. Nunc
Sapientiæ arma sumenda. igitur sapientiæ arma gestanda, ubi fœminei & uirilis sexus certamẽ indicitur. Vnde Salomon sic instruit, dicens: Pruden-
Prouerb.2. tiam, inquit, fac notam tibi, ut te seruet à muliere aliena & pessima. Videte nunc prudentiam in isto bello, non fidem nobis datam esse uictricẽ, quæ nos timiditatis remedio liberasset: & contemplamini quæ sunt modò arma sumenda, si uultis habere legis auxilia. Estote timidi, ut sitis intrepidi: & licet timor in certamine infirmitas esse uideatur, tamẽ secundum uerbum Apostoli, uirtus in infirmitate perficitur. Separamini de-
2.Cor.12. precor separamini à contagione pestifera. Quantumcunque fuerit unusquisq; longius ab aduersis, tantum non sentit aduersa. Minus uoluptatibus stimulatur, qui non est ubi frequentia est uoluptatum. Et minus auaritiæ molestias patitur, qui diui-
1.Tim.6. tias non uidet. Si admittimus Apostolum dicentem: Qui uolunt, inquit, diuites fieri, incidunt in tentationem & in muscipulas diaboli, & desideria multa & inutilia & noxia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Non aliter tentationibus subiacet, qui iunctus est fœminæ: in qua nihil
Aculeus peccati forma mulieris. est aliud nisi quod feriat proximantem. Aculeus peccati facta est forma fœminea: & mortis conditio non aliunde surrexit, nisi de muliebri substantia. Quod Salomon ad nostram solicitudinem memorat, dicens: A muliere factum est initium peccati, et propter hãc omnes morimur. Inde mortales tenemur, nec teneri timemus. Quid si iam immortales essemus? Per mulierem liberauit nos equidem Christus. Sed unde adhuc morimur, formidare debemus. Tunc liberatio ipsa constabit in fœmina, si à nobis mors reuincatur, quæ per fœminam uenerat.
Gen.1. Cæterum si adhuc per mulierem circa nos scandala dominantur, liberationes Christi fecimus pro certo dispendiũ. Siquidẽ in futurũ spes ista libertatis manet, quam fidei nostræ Christũ credimus contulisse: ut tunc nobis omnino mulier non noceat,

cum & ipsa mors fuerit euacuata. Nam si modo putamus nos intentabiles esse muliebribus iaculis, quid ergo restat cœlestibus regnis? Non immerito tales sensus Apostolus increpat, dicens: Iam satiati estis, iam diuites facti estis: sine nobis regnatis, & utinam regnetis. Tempus ergo luctaminis adhuc geritur, & mors per fœminam adhuc usque grassatur. Mentior si non uidemus exinde interitus plurimorum. Quanti & quales episcopi & clerici simul & laici post confeßionum uictoriarumq; calcata certamina; post magnalia & signa uel mirabilia, usquequaq; monstrata, noscuntur cum his omnibus naufragasse, cum uolunt in naui fragili nauigare? Quantos leones domuit una infirmitas delicata, quæ cum sit uilis & misera, de magnis efficit prædam? Quod Salomon loquitur, dicens: Pretium meretricis tantum est unius panis, mulier autem pretiosas animas capit. Ante nos ista tractantur, & nullis terroribus coercemur. Quid faceremus si opinionibus tantummodo gestas historias audiremus? Sed hæc est semper incredulitas humanæ duritiæ, ut non solum audiendo, sed etiam uidendo non credat alteros interisse, nisi & seipsam uiderit interire: nec sociorum mortibus quatitur, dum illos emeritos aut inualidos opinatur. Se autem multum mereri, aut multū ualere fiducialiter putat, nesciēs præberi cunctis exempla, cum fuerint quibusdam irrogata supplicia: sicut Dominus in Euāgelio proponit, & dicit: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis fuerint peccatores, qui talia paßi sunt? Non, dico uobis: nisi pœnitentiā habueritis, similiter perietis: sicut illi supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos. Putatis quoniam & ipsi debitores fuerunt præ omnibus hominibus habitātibus in Hierusalem? Non, dico uobis: si non pœnitueritis, similiter peribitis. Miramur si Adam per Euam seductus est, quem nulla morientium exempla præcesserant, nisi iußio una constrinxerat, cum modo nos nec innumerabiles mortes, nec infinita iuss-

1. Corint. 4.

Prouerb. 6.

Luc. 13.

Adam seductus ab Eua.

sa compescant? Quibus conuenienter dicitur secundum increpationem domini: Si Adam uidisset mortes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egisset. Dico autē uobis, quoniā Adæ tolerabilius erit in die iudicij, quàm uobis. Longe sit pestis ista et lues & clandestina pernicies. O` quàm inordinabilis fœminæ propinquitas iaculatur, cuius ticinia est delictorum latrociniū. Non est in hac societate synceritas approbabilis, quæ collisiones habet uelut quibusdam fluctibus turbulentas. In hac familiaritate non habitat amica cōcordia: quoniam non nisi discordantes inimicitias creat. Fecit equidem uiro Dominus mulierem adiutricem, sed serpentis inuidia personam sumpsit hostilem. Quòd si illa de uiro suo nata usq; hodie ipsum cui iungitur tentat: quanto magis illa quæ copulatur nulla lege coniuncta? Et si illi qui duo sunt in carne una concreti tentationibus mutuis inuicem punguntur, quid faciēt hi qui in una carne nec nati, nec iuncti sunt? Præsertim quia nec Deū iam inuocare permittitur, qui charitate alterius auocatur: nec sinitur cogitare diuina qui sibi quæsiuit, cui exhiberet domesticam curam. Propter quod sic Apostolus consulit, dicens: Volo uos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quomodo placeat Deo: qui autē habet uxorem, cogitat quæ sunt huius mundi, quomodo placeat uxori. Quid est nūc quod in hac cōiunctione delectet, in qua sunt solæ pugnæ? Aut quæ utilitas fauet, ubi non sunt officia coniugalia, quando nec ipsa possunt esse secura? Casuale est omne quod fœminæ est, & copulatio eius semper infesta est, Fœdere suo magnas molestias præstat, & cui adhæserit contra fas, insanabilem ingerit plagam. De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur: morbos aspides sibilant, & mulier fundit concupiscentiæ pestilentiam: quam Salomon sic comparat, dicens: De uestimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas uiri. Volo scire quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dis-

Mulier uiri ad iutorium.

1. Cor. 7.

Eccl. 42.

ſenſio ſemper ambigua, quæ propoſitum ſuum nutantibus cõ ſilijs impugnando conturbat. Vt *quid ſibi adhibuit mulierem, qui ducere contempſit uxorem?* Omnis *qui non manducauerit carnem, ut quid habitationem ſuam carnis apparatibus replet?* Et *qui non biberit uinum, quid uini oblectatione perfruitur? Quaſi non aliquoties habendo nec guſtando copia eſculentis animus paſcitur, & uini odoriferi ſola fragrantia ſuſcitatur ſæpius animus, quid per hypocriſin uult ab hominibus abſtinẽs dici, & in ſecreto carnibus & ebrietate diſtendi?* Ha*bent multi diuitias quas ſuis uſibus negant, ſed pro cupiditate conſeruant: quibus ſi nulla cupiditas inhæſiſſet, nec cupiditatis inſignia poſſiderẽt.* At *uerò quia cupiditate poſſeſſi ſunt, perfruuntur animo quod uſu non tangunt.* Ita *is qui deſpexit uinculum nuptiarũ, & aliter uinculis fœmineis obligatur, quamuis nullo concubitu miſceatur, deſiderio tamẽ, uiſu, colloquio, coniunctione ſemper oblectatur.* Nam *ſi deſiderium fœminæ non haberet, nũquam fœminam ſuis oblectamentis aſſumeret:* Immo *uerò inſuper mihi ſuſpectum placitum dedit, qui nõ legitimam duxit, et legitimã recuſauit, niſi fallor in publico argumentatus eſt hominibus promittere ſanctitatem, & in oculto ſine uxore nõ eſſe.* Duo *argumẽta ſanctitatis & libidinis hinc & inde miranda ſunt, quæ utraq; inuicẽ tegunt & utraq; inuicem produnt.* Ingenioſus *eunuchus & mœchus inuidet ſibi dum cõſulit, & dum quærit utrunq;, neutrum facit, ut ſanctus minime deputetur, qui non uera coniunctione perfruatur: cum* Paulus Apoſtolus *dicat:* Alligatus *es uxori? ne quæſieris ſolutionẽ. Solutus es ab uxore? ne quæſieris uxorem. Sed conſentio non eſſe caſtitatis huius pudicitiam uiolatam. Suſpicioſis tamẽ malam porrigit famam, & pudicitiæ bonum fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtodit, quod forinſecus efficit infamari, deſtruens magiſterium* Pauli *prouidentis pariter & monentis:* Vt *quid, inquit, libertas mea iudicatur ab infideli conſcien-* 1. Corinth. 7.

tia? Si ergo gratiæ participo, ut quid blasphemor pro eo quòd gratias ago? Peius est quàm mœchari cōtinentiam ducere criminosam, & infamem ferre sanctimoniam. Blasphemian ingerit religioni, quam cōtulit: qui quod cōfitetur, non ante omnes impleuerit, ne Christianitas credatur esse fallacia, & mœchatio uideatur esse sanctitatis uelamento uestita. Propter quod

Matth.5. Dominus in Euangelio sic præmonet, dicens: Sic luceat lumen uestrum coràm hominibus, ut uidentes opera uestra bona magnificēt patrem uestrū qui in cœlis est. Hoc sequitur & Pau-

Rom.14. lus Apostolus, dicens. Nō ergo blasphemetur bonum uestrū. Et iterum: Prouidentes bona non tantum coràm Deo, sed etiā

1.Cor.10. corā hominibus. Et alio loco: Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite. Et estote sine scandalo Iudæis & Græcis & ecclesiæ Dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo. Sed opponitur forsitan, quid

Obiectio. est quod ipse iterū dixerit? Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem. Nunquam se quæcunq; dicta legis excludunt, sed certis locis responsa uniuersa defixa sunt. Illhic placere hominibus non licet, ubi uoluntas hominum nō capit domini uoluntatē. Vbi uerò acceptāt homines, quod ad gloriam proficit Dei, innotescere omnibus ipse Paulus Apostolus præ

Rom.15. cepit. Vnusquisq;, inquit, nostrum proximo suo placeat ad bonam ædificationē. Quale ergo præmium sanctitatis expectat, qui non solum blasphemiam sanctitatis ab infidelibus prouocat, sed etiam fidelibus perniciosum præbet exemplar: ut infirmi sub prætextu dilectionis subtiliter fornicentur, & pudicus impudicißimæ castitatis præbeat magisterium, destruēs quod

5.Cor.8. Paulus Apostolus comminatur. Perijt, inquit, frater infirmus in tua conscientia, propter quem Christus passus est? Sic autem peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam in Christum peccatis: & quidem non hoc iuuenibus tantum, sed & senibus congruit, fratrū imbecillitati consule=

re, ne senectus perire prouocet iuuentutem, ex qua debent omnia salutaria documenta procedere: sicut Eleazarus *in libro* Machabæorum *profitetur, & dicit:* Præmitti *malo in infernum quàm patrias leges deserere: nõ enim ætatem nostram dignum est fingere, ut multi adolescentium arbitrati* Eleazarum *nonaginta annorum transisse ad uitam alienigenarum: & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum et corruptibile tempus uitæ per me seducantur: & odium ac maculam senectuti meæ acquiram.* Ille *maluit uitam suam tormentis obijcere, quàm cuiquam magister perditionis existere: & nos ubi nulla tormenta sunt, fluxibus solis nolumus saluandos fratres anteponere: nec contenti sumus sine ullis cruciatibus tam nobis prodesse, quàm cæteris, cum ille noluit uiuere moriturus: sicut inferius prosecutus est, dicens:* Quamobrem *fortiter uita excedens, senectute dignus apparebo, adolescentibus autem exemplum forte relinquam, ut prompto animo ac fortiter pro grauibus & sanctis legibus honestæ morti succedant.* Cum *hoc etiam laicos deceat, ne aut extraneis occasionem blasphemandi, aut fraternitati opportunitatẽ fornicationis opponant, tum maxime clericos uehementer necessitas ista constringat, quibus aut religio blasphemata, aut fraternitas perdita pœnas duplices irrogabit.* Nec *inuenient in iudicio domini ullum omnino solatium, qui alienigenis & fratribus peccandi fomitem ministrarũt.* Propter *quod sic* Paulus Apostolus Titum *instruit, dicens.* Teipsum *bonorum factorũ præbens exemplum in doctrina, in integritate, in grauitate, in uerbo sano atq; irreprehensibili: ut aduersarius reuereatur nihil habẽs de nobis dicere mali.* Et *iterum:* Omnibus, *inquit, fidem bonam ostende, ut bonam doctrinam saluatoris* Domini *nostri præferant in omnibus.* Sic *& ad* Timotheum *scribit, dicens:* Forma *esto fidelibus in sermone, in cõuersatione, in charitate, in fide, in castitate.* Quod *&* Petrus Apostolus *hortatur, di-*

2. Macha. 6.

Eleazari constantia.

1. Tim. 4.

1.Pet.2. *cens: Conuersatio, inquit, uestra in gentibus bona sit, ut in eo quod detrahunt de uobis tanquam de malefactoribus, de bonis operibus uestris glorificent* Deum. *Et iterum: Quoniam sic est, inquit, uoluntas* Dei, *ut benefacientes obmutescere faciatis stultorum hominum ignorantiam. Nec quisquam sibi proponat & dicat, habere uolo quod uincam: hoc est enim dicere, uiuere desidero sub ruina. Quis tam stultus, qui arctari cupiat ad laborem, cui offertur delicatus triumphus? neque enim duplex triumphus est sub fœminæ præsentia probari uictorem, quàm est in singularitate seruare integram sponsionem sanctimonie. Et cum sit unus titulus gloriarum, hoc loco unus fortis est, qui satis laborat, & cum illò qui parum laborando uicerit, pariter muneratur. Quid quòd ille qui minimo consummatus adscribitur, qui se omni tempore fœmineis affectibus ostentat abscissum? Quia eum* Dominus *in* Euangelio *perfectum uocat, qui totum suis usibus amputauerit patrimonium.* Certe *etiam cuicunq; quotidiani triumphi pro castitate non desunt, quia nunquàm desiderijs carnalibus spiritum cessat infestare corpus humanum, quod* Apostolus *affirmat, dicens. Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, hæc enim inuicem aduersantur sibi, ut non quæcunque uultis, illa faciatis.* Habes *nunc carnem tuam, quam superes semper. Quid tibi uis alteram uelle cõducere?* Nemo *super unã febrem cupit adhibere peiorem, ne incipiat hemitritæo insanabili laborare, cui nullus ualeat medicus subuenire.* Neq; *aliquis super onus proprium tollit insuper alienum, ne oneribus duobus oppressus usq; ad inferos demergatur.* Vnde *sic* Hieremias *propheta docet sanctitatis põdus singulariter sustinendum.* Bonum *est, inquit, uiro cum portauerit iugum graue in iuuentute sua, sedebit singulariter & silebit, quoniam tulit super se iugum graue. Sed si quisquam maligaus obsecutor ad dictum* Apostoli Pauli *confugiet dicentis:*

Matth.19. Gal.5. Hemitritæus. febris tertiana una & dimidia. Thren.3.

Onera uestra sustinete inuicem, & sic implebitis legem Christi. Non hæc sunt onera, quæ Paulus apostolus imperat subuehenda, sed ut tolerantes nosmetipsos discordia nulla discernat, & in tentationibus cōstitutis fratribus mutua præbeamus auxilia, non ut ipsi nobis tentamenta per fœminas procuremus, sed ut tentamentorum magis pondera subleuemus, cum sciat quale sit sanctitatis iugum, quod uix singulare portetur. De quo non solum ipse, sed & dominus noluit certū definire præceptum, dicens: *Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est.* Et iterum: *Qui potest capere, capiat.* Si ergo difficile singulariter magnitudo istius ponderis toleratur, quomodo tolerabitur si geminatis ponderibus prægrauetur? Et si singulares penè omnes uix durant carnales insidias sustinere, quid faciunt illi qui ex utroque latere gladijs impendentibus non contantur incumbere? plus dico: Si mariti & uxores desideria cōiugalia quotidie gerentes sibi non sufficiunt, quid agunt illi qui ad augendas impugnationes fœminis socientur? Ex improuiso uel transeunter ad horam fœmineus aspectus occurrens uelut sagittas alienis oculis iactat. Quando libera non est simplex reuerentia, quid illhic geritur, ubi libertatis sumit mulier in contubernalitate constantiam? quando in domesticis negotijs nunc lacertos ac femora anificis operibus nudat, nunc æstuans detegit membra, nunc fatigata iactatur, aut in risum aliquando dissoluitur: nunc blanditias exhibet, & quod est uenenosius super cuncta, psallere delectatur, aut canere? Cuius cātu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem. Contra quam Salomon sic nos cautos efficit, dicens: *Cum saltatrice noli assiduus esse, nec audias illam, ne fortè dispereas in efficacia eius.* Taceo reliqua, quæ magis pudenda sunt quàm dicenda: solum hoc dico, in dolore uel in ira mulierem * angi conspicere, iam non est sine mulcedine. Quid dicimus si uideas iocundantem, aut quod est deterius blandientem? Semel

Galat. 6.

Mulierum insidiæ & laquei.

Eccles. 9.

alias. frangi.

dixerim, omnis inconueniens sodalitas mulierum gluten est delictorum, & uiscus toxicatum, quo diabolus aucupatur. Incongrua est sodalitas fœminarum: quarum sodalitatem ita nos rursum Salomon docet in omnibus præcauere: Cum aliena, *inquit, muliere ne sedeas omnino, & ne alterceris cum illa in uino, ne forte declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.* Postremò *si animum nostrum cõfidimus in hac communitate durare semper, uel illud apud nos debet esse suspectum, ne ipsæ quæ nobiscum conueniunt in nosipsos forsitan moueantur, aut in alteros amores præ rapida ætate incitamentis furidibus stimulentur: & erit nobis causa quod peius est sine causa, ut fornicatio nos maculet aliena, apud quos suggeritur cæteris occasio lupanaris, & crimine alieni reatus absorbebimur, cui nos ipsi subornanus immunditiæ lenocinium.* Propter *quod apostolus* Paulus *de similibus ita nos*
Roma. 14. *instruit, dicens:* Si *propter escam frater tuus scandalizatur, iam non in charitate ambulas.* Noli *esca tua illum perdere, propter quem Christus mortuus est.* Et *iterum:* Bonum *est non manducare carnem, neque bibere uinum, neque ostendere in quo frater tuus offendit, aut scandalizatur, aut infirmatur.* Et *alio loco:* Hoc, *inquit, iudicate magis, ne ponatis offendi-*
1. Cor. 8. *culum aut scandalum fratri.* Et *de semetipso sic ait:* Propter *quod si cibus scandalizat fratrem meum, iam non manducabo carnem in æternum, ne fratrem scãdalizem.* Cum *ergo nos pulsat coniunctionis huius molestia detestabilis, & si adulteros non potest facere, facit tamen peiores adulteris & incestis.* Quis *enim cordis alterius scrutator qualitatem uniuscuiusq; perpendat, & pro altera persona contra Satanam repugnator, circa* Deum *uerò idoneus fideiussor esse præsumat?* De *semetipso demens est, qui alipmb pollicetur, ne dicam si etiam pro fœmina sponsionẽ ponere uideatur, cum* Paulus *apostolus*
Philip. 3. *sic de se pronuntiet, dicẽs:* Non *quia iam accepi, aut iam iusti-*

ficatus sum, aut iam perfectus sum: sequor autem si quo modo comprehendam, in quo & comprehēsus sum à Christo: fratres ego me non arbitror comprehendisse: unum tamen, posteriora quidem obliuiscens ad ea quae sunt ante pedes, ad regulam sequor, ad palmam supernae uocationis domini nostri Iesu *Christi. Quicunq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus:* Mihi, *inquit, pro minimo est, ut à uobis iudicer, aut ab humano* 1. Cor. 4. *die. sed neq; meipsum iudico, qui autem iudicat me,* Dominus *est.* Et alio loco: Beatus, *inquit, qui non iudicat semetipsum:* Roma. 14. *in quo probat alium. Quamuis ergo nos nec de nostra stabilitate certum aliquid habeamus, qui sine cessatione concutimur inter fluctus seculi sustinentes procellosos incursus: tamen si alicui tanta fiducia est de immobilitate propriae firmitatis, saltem solicitus reformidet, ne ipse sit scandalum uisibus alienis: sed terreatur uoce* Domini *comminantis:* V*ae, inquit, huic* Matth. 17. *mundo ab scandalis: ueruntamen uae homini illi per quē scandalum uenit. Si has* Domini *cōminationes religioso corde metuimus & reueremur, plus de alijs quàm de nobis extimescamus periculum nostrum, qui mutuis (testante apostolo* Paulo) *utilitatibus obligamur:* Non *quae sua sunt, inquit, singuli co-* Philip. 2. *gitantes, sed quae aliorum. Et iterum:* Nemo *quod suam est* 1. Cor. 10. *quaerat, sed quod alterius. Sed aliquis arripiens de ipso* Paulo *quod opponat:* V*nusquisque, inquit, uestrûm pro se rationem* Roma. 14. *reddet* Deo: *& unusquisq; suam sarcinam portabit. Qui non uult ergo pro altero reddere rationem, nec causis eius, nec negotijs debet particeps illicitus interesse: & qui liber uel immunis circa sarcinas alienas conatur existere, nihil alienum contraria conditione teneat infra se.* Nam *necesse est ut rationi alterius subijciatur, qui negotiū tractauerit alienum.* Oportet *eum damno perstringi, uel dispendio sarcinarū: apud quem sub intuta custodia fratris sarcinae perierunt: quia quicquid in domo nostra sub minus idonea tutela perditum fuerit, aut*

latrones effregerint, nostrum est: & à nobis exigetur quicquid per inertiam nostrā male cōmissum custoditur. Tunc *uerò ab inuicem liberi sumus, si nihil apud nos de re alterius reseruetur.* Forsitan aliquis dicat: Ergo nec ad domum orationis
Obiectio. *debemus pariter conuenire, ne aliquis aliquem scandalizet.* Hæreticæ *professionis est ista contradictio calumniosa, quæ de bonis præscribit, ut asserat mala: & de sanctitate præiudicat, ut immunditiam subtiliter introducat.* De licito *calumnias facit, ut obtinere illicitum possit.* Propter quod *apostolus* Paulus
1. Cor. 11. *lus hæresi huic antè præscribit, dicens:* Veruntamen *neq; mulier sine uiro, neq; uir sine muliere in* Domino. *Absit, absit ut ubiq; fœminæ præscribantur, aut ubique permissio tribuatur,* Habent *loca sua circa maritum, circa filios, circa fratres, circa parentes, circa seruos, & in domo orationis tantummodo iuxta cunctos clericos.* In *mansione autem una sine cognatione cōpetenter non habent socios.* Hæc *est libra quæ stat.* Stare *uerò non potest quicquid inclinauerit libra, dicente scriptura:*
Prouer. 4. Non *declinabis in dexteram, neq; in sinistram.* Et Dominus *in*
Matth. 5. *euangelio,* Quod *amplius est, à malo est.* Disce *nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris excessum.* Ama *fœminas inter sacra solennia, & odio habe in communione priuata, si uis Salomonis tenere doctrinam.* Tempus, *inquit, amandi,*
Eccle. 3. *di, & tempus odiendi.* Tunc *ergo cauenda sunt fœminæ participia, quando geritur carnalium curarum continua unanimiter frequentia: quoniam inter curas suas caro semper incitamenta cupidinis prouocat: & illhic parit fomenta peccandi, ubi pertractans commoda sua temporalis uitæ cogitationibus senserit paululum relaxari: sicut* Salomon *asserit,*
Sap. 9. *dicens,* Deprimit *terrena cogitatio sensum multa cogitantem.* In *conuentu uerò sacrorum, ubi spiritus dominatur, ancilla semetipsam cognoscens, perdit suæ uoluptatis usum, perdit & luxum dum tractantur cœlestia, dum celebrantur sancta*

mysteria, tota humanitas occupatur, ubi non humana, sed diuina sunt omnia: ubi ueneratio uel tremor & terror incutitur, animis uniuersis sepulta est perfectè substantia carnalis. Inter ipsa fere carnis mercimonia multi uoluptatem corporis negligunt, scilicet quando à legionibus exercitia meditantur armorum, aut crepat litibus forum, aut resonant literis auditoria, aut negotiatores commerciis instanter incumbunt, aut artifices in artificia ipsa propensi sunt: quanto magis ubi non carnale opus hominum, sed spirituale geritur angelorum? Nihil *illhic inpugnationes possunt, ubi & ipsi dæmones cedunt, & nulla sexus alicuius permittitur considerari distantia, ubi nec ætas nec dignitas, sed sola æqualitas regnat, atque, ut plenius dicam, omnes illhic tales sensus accipiunt, & ut ipsa cõiugalitas ignoretur, ubi Christus loquitur, auditur, attẽditur, & per omnia, & in omnibus solus est totum: testante Apostolo & dicente: Vbi non est, inquit, Iudæus & Græcus, circuncisio & præputiũ, Barbarus & Scytha, masculus & fœmina, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus.* Hunc planè *conuentum gloria est celebrare cum fœminis, in quo nulla est discretio qualitatis, ubi tantum licet omnes æquare sine aliqua differentia: ut nec in ipso baptismate cuiusquam nuditas erubescat. Vbi Adæ & Euæ renouatur infantia, nec exponit, sed potius accipit tunicam. Quòd si & illhic sit aliquis diabolo peior, qui fœminarũ aspectibus feriatur, de nullo tamen cõgregatio uestra culpatur, quæ propter cœlestia, non propter terrena colligitur. Veruntamen si quis illhic luxuriosis obtutibus fuerit, nullo modo alterum lædit, qui non ad hominem, sed ad Christum pro salute processit. Quinetiã de suis contradictionibus contradictores excludam, ut non meis, sed suis propositionibus cedant. Si inter festa sancta potest communis conuentio scandalizari, ubi tentator ipse diabolus tremit, quis illhic stabilem se esse promittit, ubi tentator audenter occurrit? &*

Coloss. 3.

si illhic periclitamur, ubi Dei *præcepta nos congregant, quid agimus ubi* Dei *iussa nos separant? & si turbamur illhic, ubi* Dei *uoluntate munimur: quanto magis ubi non solùm diabolum, sed etiã* Dominum *habemus aduersum? Cur sacrosanctis enim & iustis nobis protectio ministratur, sicut* Esaias *ait:*

Lex in adiutoriam lata. *Legem, inquit, in adiutorium dedit: sine iussionibus uerò diuinis nullum potest esse præsidium.* Aliud *est quod* Deus *imperat facere, & aliud uoluntati eius obsistere. Cuius ita sunt mandata seruanda, ut si aliquid iusserit quod secundum homines iniustum esse uideatur, iustum credatur & fiat: & si iustum iusserit, iustum reputetur & fiat: cum sine iustitia non potest esse quod mandat, qui potens est iniustitiã iustificando uocare iustitiam, & iustitiã reprobando iniustitiam probare transuersam, cuius uolũtas est sola & uera iustitia.*

Voluntas Dei iustitia. *Si enim totum quod gerimus, ad hoc tantummodo gerimus, ut domino placeamus, profectò hoc solum erit iustum, quicquid uoluerit, & iusserit, et probauerit* Deus, *cui placere gestimus.* Nam *cum serui non poßint à semetipsis scire quid suis dominis placeat, nisi dominorum sequantur imperia: & utiq; homines hominum similium sibi nõ ualeant utilitates agnoscere, nisi acceperint quod obseruent: multò magis mortales nesciunt immortalis* Dei *iustitiam comprehendere, nisi ipse iustitiarum suarum dignetur iudicia demõstrare: sicut* Salomon *approbat, dicens:*

Sapien. 9. Quis *enim hominum poterit scire consilium* Dei? Aut *quis poterit cogitare quid uelit* Deus? Cogitationes *mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ.* Corpus *enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Difficile *æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore: quæ in cœlis autem sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis scit, nisi tu dederis ei sapientiam, & miseris spiritum sanctum de altißimis? Et si correctæ sunt semitæ eorum qui in terra sunt:*

& quæ tibi placent, didicerint homines, & per sapientiam sanati sunt, ambulantes in tenebris sibimetipsis lumen non possunt ostendere, nisi ultroneum seipsum non uidentibus offerat lumen. Ita humana cæcitas ad Deum non dirigit uiam, nisi ipse lucernam legis ostendat. Vnde David sic loquitur, dicens: Lucerna est, inquit, pedibus meis uerbum tuum, & lux semitis meis. Et iterum: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Hoc est ergo lucifrum, quodcunque fuerit à Deo intimatum: & hoc Deo dignum, quod ipse Deus uoluntati suæ fatetur acceptum, ut exerceat per omnia dominatum. Alioquin nec nos serui adscriberemur, nec ipse dominus haberetur, si secundum uoluntatem nostram permitteremur impendere seruitutem, & arbitrio nostro non Dei eligeremus exercitamenta iustitiæ. Tales Paulus apostolus uiuificat, dicens: Ignorantes, inquit, Dei iustitiam, & suam uolentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Tollantur nunc è medio ambages istæ tam uanæ, & querimoniæ inaniter calumniosæ. Ad spirituales actus cum fœminis, Deo iuuante, non metuimus adunari, qui per Dei iussionem iustitiam nos credimus operari, ex qua nobis scimus munimenta supponi. Priuatim uerò continentibus quàm plurimum clericis & uirginibus hospitia separanda sunt: quia quod Deus iniquum iudicat, iustum esse non potest. Contubernium tamen (etsi nulla in ipso contubernio turpis consuetudo nascatur) accendit: quia impossibile est integritatem ad uictoriam peruenire, quæ contendit contra Dei iussa pugnare. Quantum enim lex obedientibus suggerit adiutorium, tantum inobedientibus incitat peccatum, dicente Apostolo: Virtus, inquit, peccati lex. Qui nos ergo iussit, ut in sacris suis cum fœminis triumphemus, ipse iubet ut priuatim pugnas fœmineas caueamus. Sunt equidem necessitates aliæ, quæ nos quoque priuatim fœminas uidere compellant, sed etiam ipsæ diuini operis uel præcepti impetrant effica-

Psal. 118.

Rom 10.

1. Cor. 15.

cian, ut uisitemus, ut solatia præbeamus, ut hortamēta uitalia salubriter intimemus: nec tamen & in his officijs minor cura agenda est pro moribus nostris, ut clarescant in nostra operatione indicia puritatis. Seueritas nō desit, quæ cum clerico fœminam possit astringere, ut ipsam consolationem nostram suscipiat cum tremore, & ita sentiat uisitationis affectum, ut clericum ueneretur. Ac ne tardius sit euagari per singula, totum quicquid agimus, honestum esse potest, si semper in nobis signa honestatis eluceant: sicut Paulus apostolus uniuersa com-

1. Cor. 14. plexus est, dicens: Omnia uestra honestè fiant. Et iterum: Sic

1. Thes. 4. præcipimus, inquit, uobis ut honestè ambuletis. Non bene succedit quicquid agitur passim, & sanctum non est, quod geritur sanctum, nisi sanctè quod sanctum est peragatur: sicut Sa-

Sapien. 6. lomon asserit, dicens: Qui enim custodierint iustè iusta, iustificabuntur. Synceriter ergo synceritas ipsa seruanda est, & omne quod uoti est etiam in actu signandum est, ne aliud uota commendent, & aliud actus insinuent. Vndique probanda est institutio uoluntatis, & undique consummandus est cursus uniuscuiusque certaminis, ne minus sit aliquid ad triumphum, si non plenius dimicetur. Hinc Paulus apostolus introducit do-

2. Tim. 2. cumenta certaminum: Sed & qui in agone, inquit, certat, non

1. Cor. 9. coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et iterum: Nescitis, inquit, quoniam qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium: sic currite, ut comprehendatis. Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autē incorruptam. Plenitudo est ergo sanctitatis & palma perfecta, ut ex omni parte secum non habeat quod recuset, ne quod profitetur odisse, tenendo uideatur amare. Quòd si aliquis dicit: captiuum teneo aduersarium meum, cui semper insul-

Similitudines tem, uideat ne fortè aduersus eum captiuus incipiat præualere. Nunquàm securus cum thesauro latro tenetur inclusus, nec

intra

intra unam caueam habitans cum lupo tutus est agnus. Ipse se uoluit superari, qui hostem proprium in suas portas induxit: & intestinum gladium sibi ipse suppofuit, qui locum habitationis suæ aduersarij ingreßibus reseruauit: & qui fretus est conuersari cum scãdalo, sine causa dicit: Pacatus uolo esse cum diabolo, contra Apostolum dicentem. Nolite locum dare diabolo. Omni ergo modo muniendus est locus, ubi fuerit thesaurus absconditus, ne per unam cauernam totum parietem latro suffodiat. Nam si deforis expugnans uix muris expellitur, quantum ualebit si intra muros acceperit habitaculum? & si illi qui contra eum claudunt, aliquoties ab eodem capiuntur, quanto magis ille qui ultroneus illi patefecerit ingressum, decipitur? cum dicat Salomõ. Si iustus uix saluus fit, iniustus ubi parebit? Omnes ergo rimæ ne dicam portæ claudendæ sunt, ne per unum foramen castra omnia penetrentur, & uniuersa componenda sunt munimenta, ne per modicum non munitum tota ciuitas ruat, sicut Salomon repetit, dicens. Qui spernit modica, paulatim cadit. Sic stupeo autem huius peruersitatis arbitrium, ut à clericis ad cõmunitatem fœmina magis quàm masculus eligatur. Nunquid tantum mulier utilior est commodis clerici, quantum prodest masculus continens, uel puer masculo continenti? aut ipsa erit decens utilitas, quam indecens communitas facit? & ubi erit quod Salomon ait: Omne animal diligit simile sibi? Et iterum: Volatilia ad sibi similia conueniunt. Sed & si fœmina utilior existimatur, non oportebat carnalia emolumenta præponere utilitatibus spiritualium commodorum: & expediebat qualemcunque uirum inutilem sustinere pro existimatione munienda, quàm bonos affectus mulieris cum existimatione turpißima. Quod Salomon comparat, dicens: Melior est, inquit, iniquitas uiri, quàm benefaciens mulier. Artificialia sunt itaque semper diaboli ueneficia, quibus ingenium suæ calliditatis exercens sanctimoniæ deditos

Ephes. 4.

Prouerb. 11.

Eccles 19.

dolosis commoditatibus iuuat ut perdat, & inter continentes quasi necessaria emolumenta mutuis adiuuaminibus subministrans, adijcit prius masculum & fœminam pariter: ut postquàm inseparabiles fecerit per alterutra solatia, possit occidere, dantes simplices animos ad castitatis uota seruanda, & impugnationis suæ arma subducens interim quasi placidus fautor suggerit sanctitatis argumenta, donec diutius inter ambos inimicam nutriat concordiam. Facit affabiles sibi inuicem & deseruire, & assentator infestus impedimenta remouens uniuersa, commodis eorum gaudet efficaciam cõmodare, ut tota eos sibimetipsis necessitate cõmendans, exhibere eos possit in alterutrum solita cõsolatione pendere. Non uult eos in aliquo impedire, ne separet tam spiritualiter quàm carnaliter. Inconcussos efficit uiuere, ne ipsa societatis initia immaturo tẽpore fœdera cœpta conturbent. Vsqueadeò illos uidentibus cunctis ad perfectum sanctitatis inuitat, fouet, subleuat: ut Dei esse computẽt beneficia ipsa contraria, quibus inducuntur ut pereant, nescientes nunquàm Deum iuuare quod uetat. Quibus intantum diabolus blandiens securitatem præparat sanctimoniæ, ut coniunctos se magis æstiment quàm disiunctos, immobiles circa libidinem perdurare, quos cum omni tranquillitate deducens nullis procellis aut fluctibus inquietat, & uelut in medio mari minus cautos inducit laxare uela, nec quærere gubernacula, ut subita tempestate concitatos naufragos ex inspe rata commotione submergat. Hanc primo exhibet lenitatem, ut duas naues oblectet adinuicem conuenire, quas cum fecerit iunctas, & repẽtinis turbinibus in semetipsas elidere possit et frangere, & his utitur blandimentis, ut subtractis omnibus iaculis compescens aduersa, suggerens prospera, tandiu sopitum ignem sine ullis flammis occultat, donec duas faculas iungens simul ambas accendat, & tandiu cessat sæuitiæ suæ tela supponere, donec sicut peritus uenator quos occisurus est,

liquei sui uinculis alliget. A*t ubi insolubili catena deuinctos adstrinxerit, uelut lanista protinus duos gladiatores aduersus inuicem compellit armari, & subinde stimulans membra statim gladios aptat, statim succendit insaniam, & uulnificos amplexus impingens utrunque simul uno ictu mortificat. Sic explicat quod antè præstare uidetur, sic de simplici charitate amorem conflat illicitum, sic per sanctitatem sibi inducit interitum, dum contentus est cedere, sic ualet fortius occupare, et summissus patitur semetipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. Cuius uersutias* Paulus *apostolus sic intelligit, dicens:*Non enim ignoramus, inquit, *astutias eius. Male itaque in hac participatione pacati sunt, qui ad bella pacificante diabolo perducuntur, & non bene in sanctitate proficiunt, quibus ad detrimentum prouectus ipse inimici artificio subornatur: nec recto cursu moliuntur continentiæ scalas ascēdere, quos ut de alto præcipitet, elaborat ad culmen aduersarius protelare. Sed necesse est caducis lapsibus elidantur, qui uiam lubricam tenuerunt, de qua* Salomon *sic prædicat, dicens:*E*st uia quæ uidetur apud homines recta esse, nouissima autem eius ueniunt in profundum inferorum. Sed aiunt: Si de hac coniunctione clerici denotantur, notandi sunt etiam sancti plerique nobiscum, sicut* Helias, *qui mansit apud uiduam: siue apostoli, qui mulieres secum comites circumducebant: ut* Ioannes *qui matrem* Domini *assumpsit, eodem* Domi*no delegante: aut ipse* Dominus, *cui de suis facultatibus alimenta præstabant aliquæ mulieres religiosæ, cui etiam* Mar*tha ministrabat ad mensam, & qui singulariter locutus est ad puteum sedens cum alienigena muliere Samaritana, uel cui recumbenti fœmina lacrymis pedes lauit, & capillis extersit. Callidi argumentatores & iurisperiti fallaces, qui dum cupiunt præuaricari, controuersas actiones, quæ causarum etiam ipsa iura transuertunt, & cum nolunt competentibus coerce-*

2.Cor.2.

Prouer.14.

3.Reg.17.

ri iußionibus legum, ad illudendos iudices inconuenientibus exemplis uelut similes coniecturas iuris obijciunt, qui per Salomonem ipsius legis sagacitate produntur: Peccator, inquit, homo euitat correptionem, & ad uoluntatẽ suam inuenit comparationem. Tales ergo non per orationem, sed per correptionem potius reuincendi sunt, ut non antè interpretatis orationibus instruantur quàm admiserint, quod ad defensionis solatium repererunt, sicut nos aduersus huiusmodi homines Salomon edocet, dicens: Noli, inquit, respondere insipienti ad ipsius insipientiam, ne similis fias illi, sed responde insipienti contra ipsius insipientiam, ut non uideatur sibi sapiens esse. Reuera magni homines, qui se comparant sanctis, & eximia conuersatio nostra, quæ prophetis uel Apostolis uideatur æqualis, ad occasionem luxuriæ nostræ in peruersum sanctos uolumus imitari, & inter cæteros actus uestigia iustorum nolumus sequi. In quibusdam infirmos non excusamus ad imitanda facta maiorũ, & in alijs nos æquales maioribus protestamur, cum Helias ipse in angustia constitutus, imparem se patribus suis ante Deum fateatur: Nunquid, inquit, melior sum patribus meis? Hoc Helias de antecessoribus suis in infirmitate sua cogitur exclamare: & nos Heliæ uel prophetis, & apostolis, & domino uirtutẽ nostram non dubitamus æquare? Video planè non sic apud uos calcari auaritiã, sicut apostoli propria cuncta dimiserũt. Video crapulã & ebrietatem sic uestris conuiuijs non abesse, sicut apostoli nihil habentes frequenter coacti sunt esurire. Cognosco taliter nobis ieiunia, sitim, famem, nuditatem propter instantiam doctrinæ solius ubique pollere, sicut in apostolis legimus triumphasse, & approbantur apud nos eadem exercitia feruere uirtutum, quibus apostoli omnia uitia tremuerunt. Planè quadraginta dierum ieiunium Domini meditamur, & orationes excubiasq;, quibus ille per solitudines etiam nocturna silentia rumpebat. Nunquid similes ago-

Ecc. 32. Prouerb. 26. 3. Reg. 19.

nes frequentamus contra luctamina uitiorum, & sic agimus rigore, autoritate, uigilijs, paßionibus, labore, neceßitate, afflictione, abstinentia, quibus peccata calcantur, ut nemo de nobis mali aliquid suspicetur? per quæ Paulus Apostolus *cõscientiam suam innotuisse omnibus gloriatur*: In omnibus, *inquit, commendantes nosmetipsos quasi* Dei *ministros, in sustentatione multa, in pressuris, in tẽtationibus, in tribulationibus, in angustijs, in plagis, in custodijs, in carceribus, in seditionibus, in inuocationibus, in laboribus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in sciẽtia, in longanimitate, in bonitate, in spiritu sancto, in charitate nõ ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute* Dei *per arma iustitiæ à dextris & à sinistris.* Ad *has imitationes infirmi sumus, & ad mulieres circunducendas poßibilitatem nobis comparandæ imitationis adsciscimus: quòd si etiam cuncta illorum quisquam se inplere iactasset, me tamen nullius suadela poterat inclinare, ut alios nunc* Apostolos *crederem, cõtra* Apostoli Pauli *profeßionem*: Nunquid, *inquit*, omnes Apostoli, *nunquid omnes prophetæ?* Si Christus *seipsum comparare non ausus est deo, qui ait*: Pater *maior me est: aut si* Apostoli *coæquare semetipsos non ausi sunt Christo: nos hodie Apostolis æquales faciet consimilis fortitudo?* Misera *humanitas, in hac æqualitate non times fulminari, quæ de filio* Dei *aut de filijs tonitrui, non contaris peccatis tuis exempla uelut similia mutuare? cum superbiæ sit elata iactantia etiam minimis ecclesiæ quenquam comparabilem uelle conscribi, cum* Paulus *moneat & dicat.* Alter *alterum superiorem sibi existimantes.* Et *inferius addidit, dicẽs.* Hoc *sentite de uobis quod & in Christo* Iesu, *qui cum in forma* Dei *esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ* Deo, *semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.* Minus *itaq; de nostris uiribus sentiendũ est, nec fortitudini sanctorum nostra infirmitas comparanda est, sicut nobis* Apostolus Paulus *de semetipso magisteriũ pro*

2. Cor. 2.
1. Cor. 12.
Ioan. 14.
Philip. 2.

2.Cor.10. *ponit, & dicit:* Non enim audemus, inquit, comparare nos aut conferre quibusdam qui seipsos commendant, sed ipsi in nobis ipsis nosmetipsos nobis commendantes: non supra mensuram gloriantes, sed ad mensuram gratiæ, quam nobis mensus est

1.Cor.15. Deus. Etenim comtemplamur quod ipse iterum dixit: Plus ab illis omnibus laboraui, nihil melius, nihil aptius mihi proponitur unde uincam, nisi ut de ipso de quo mihi præscribitur, ego ipse præscribam. Certe plus omnibus ipse laborauit, & tamen ad mulieres circunducendas collegas suos imitari contremuit, ne se ad interitum subijceret tentationi carnali. Vnde

1.Cor.9. ipse rationem sic reddidit, dicens: Ego, inquit, sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem cædens, sed affligo corpus meum & in seruitutē redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Huic ergo te compara, qui te Apostolum iactas, & ex ipso disce quid metuas, qui clamat &

1.Cor.4. dicit: Oro uos imitatores mei estote. Noluit, itaque de mulieribus circunducendis habere fiduciam, qui non ignorabat quantum aliæ uirtutes ab alijs uirtutibus differant, & aliam claritatem Solis, & aliā lunæ, aliam uerò stellarum: de charismatibus ecclesiasticis similitudinem comparans intimauerat. Sed nos contrà de Apostolica nobis coæquatione blandimur, non intendētes penitus, quid apostoli & sancti omnes inuicta uirtute gesserunt, & difficilem rumpere quærimus uiam, cum per

Eccl.32. facilia planior sit nobis apposita, contra Salomonem dicentē: Non te credas, inquit, uiæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scādalum. Nec ullus considerat, quoniam unus securus in lubrico graditur, & alius qui impar est, labitur: unus per ripas cursu montes ascendit, alius si se coarctauerit, cadit. Vni contingit per tempestates nauigia feliciter explicare, & alteri talis felicitas non potest euenire, quod Paulus Apostolus decer-

1.Cor.7. nit: Vnusquisque, inquit, proprium donū habet ex Deo, unus quidem sic, alius uerò sic. Sed qui mihi de sanctorum ex-

emplo præiudicant, quid aliud exemplum uolunt contemplari quod metuant: & qui Apostolis coæquari contendit, quare non magis presbyteros adulteros apud Danielem ad formidinem sibimet ipse proponit? Hæc autem non ideo propono, ut quasi Apostolorum imitatoribus contradicam, sed ut illos confundam, qui se sanctis exæquent. Nec nego ipsos esse sectandos, quos doctores accepimus cuncti, sed aduersus eos contendo, qui cupientes ad mala sua bonorum historias deprauare, legem * sibi æstimant suffragari, sicut omnes qui perire festinant, & sub obtentu sanctorum dedecora sua uolunt esse celata, ut sub imitatione maiorum contraria quæque committant, quos Apostolus Paulus prodit & publicat, dicens: Quod autem facio, & facturus sum, ut amputem occasionē eorum qui uolunt occasionem, ut in eo in quo gloriantur, tales inueniantur, quales & nos sumus. Nam & huiusmodi pseudapostoli sunt operarij dolosi, transfigurantes se in apostolos Christi, hoc addunt ad cumulum perditionis cumulandum, ut bonos infament, quorum exemplo utuntur ad malum, quibus utile esset satis & salubre, si cuiuscunq; historiæ seipsos magis crederent non intellexisse rationem, quàm aliquid inhonestum arbitrarentur in lege: quos Apostolus Paulus corripit & confundit, dicens: Non intelligentes neq; de quibus dicunt, neq; de quibus affirmant. Et iterum: Si quis putat se scire aliquid: nondum cognouit quemadmodum eum oporteat scire. Vacant itaq; præiudicia petulantium, quos ingenia suæ peruersitatis errabunda transducunt, & quærunt competentes suis sensibus historias quas exponant, qui male agentes mutuant legalia patrocinia. Bene agentibus bona sunt omnia quæcunq; scripta sunt, qui benedicta bene suscipiunt, sicut Paulus Apostolus pollicetur: Scimus quoniam bona est lex, si quis ea legitime utatur. Obtinuimus confundendo contradictores. Conuertamur subinde eosdem quos uicimus insuper erudire,

Daniel.12. alias. Dei 2.Cor.11. 1.Tim.1. 1.Cor.8. 1.Tim.1.

ne aut ut sanctos remanere patiamur in crimine, aut ignari deputemur in reddendo rationem, ut publicè uicti pœnitentiam gerant: aut si noluerint, nos expunximus, quod ad nostram pertinet diligentiam, ut quomodo satisfecimus supradictæ sententiæ Salomonis, ita satisfaciamus Paulo *apostolo con-*
2.Tim.2. *cionanti: Seruum, inquit,* Domini *non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, cum omni modestia corripientem eos qui resistunt ueritati, ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur secundum eius uoluntatem.* Omne *quicquid ab autoribus nostris gestum est, rationabiliter gerebatur, ut posteris nobis aduersus præuaricatores munita undiq; autoritas traderetur, propter hæresim amputandam quam superius taxauimus, de assumendis fœminis, quam siue per semetipsum, siue per seruos suos* Dominus *paululum relaxauit, ne nimio rigore in totum* Domini *fabrica damnaretur.* Præuidebantur *à* Domino *hæretici, qui nuptias auferunt, & quod* Dominus *iunxit, contra naturæ principium & contra* Euangelium *separare contendunt.* Quibus *interdicens iam tunc autoritas parabatur, ne maritatæ mulieres accedere uetarentur ad* Christum, *cui in præsentia seruierunt.* Sed *non sine moderamine fuit etiam ipsa promißio procurata quæ non sibi operabatur quod gerebat, sed cæteris.* Nam
Ioan.4. *sic allocutus* Dominus *Samaritanam ad horam docuit & recessit, nec defensionem continuandis excessibus fecit.* Ad ho-
Luc.10. *ram quoque* Martham *passus est ministrantem.* Sed *quid erat aliud* Domino, *nisi regni cœlestis prandia ministrare?* Nunquid *sub* Domino *non fuere conuiuia? aut sub maiestate eius erat alius cibus aut potus, quàm disciplina tantummodo quæ pascebat? testante ipso* Domino *ac dicente:*
Ioan.4. Meus *cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me.* Sic *apostolos mulierum comitatus decebat, ut non perderent,*

ſed ut diſcerent reuerentiã, & propter humanitatis exhiben-dum miniſterium ſequebantur, ſicut in euangelio de Domino *& de ipſis pariter memoratur.* Et *factum eſt, inquit, poſt hæc* Luc. 8. *& ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella, euangelizans re-gnum* Dei, *& duodecim cum illo, & mulieres quæ erant cu-ratæ à ſpiritibus immundis & infirmitatibus, Maria quæ uo-catur* Magdalene, *de qua dæmonia ſeptem exierant, &* Ioan-*na uxor Chuzæ procuratoris* Herodis, *& Suſanna, & aliæ multæ, quæ & miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.* Nunquid *adhærebãt ſingularibus ſingulæ, aut indiſciplinatæ cõmoran-tes, perſeuerabant illecebroſo cõſortio conuerſantes?* Vbi *tota eccleſia propemodum uidebitur, ut non ad conuiuationes im-probas, ſed ad diſcenda bonæ conuerſationis ſtudia ſequeren-tur?* Ad *ea non bene deſcribitur quod noſtris conuiuationibus coæquetur, non riſus, nõ iocus dicitur affuiſſe.* Nec *ſicut apud quoſdam nunc uſq; aſſolet fieri, chorus pſallentium uirginum aures uenenoſis cantibus aſſeritur demulſiſſe.* Et *ut de* Apo-*ſtolis breuiter probem, quantum illis fluxa familiaritas potuit diſplicere, qui compulſi ſunt & de ipſo domino loquente cum fœmina dubitare, niſi eos maieſtatis notitia probata compeſce ret, ſicut* Euangeliſta *refert dicens.* Inter *hæc, inquit, uenerunt* Ioan. 4. *diſcipuli eius, & mirabantur quòd cum muliere loqueretur.* Nemo *tamen dixit illi: quid quæris, aut quid loqueris cum ea?* Quid *autem loquar acceſſum fœminæ ad pedes* Domini *pro-* Luc. 7. *uolutæ, cuius luctus & planctus ad defenſionem laſciuiæ ſuæ non erubeſcunt improbi flagitare?* Vſqueadeò *illos propria cæcitas rapit, ut nec de ſimilibus cauſis audeant reluctari, de quibus* Salomon, Excæcauit, *inquit, eos malitia eorum, & ne-* Sapien. 2. *ſcierunt ſacramenta* Dei. Ioannes *autem matrem* Domini *ſu-ſcepiſſe uidetur, ſed matrem cuius mores maternum indicat no men.* Tamen *non poſſunt & alias* Chriſti *matres admittere, nec æquanda eſt mulieribus cunctis, quæ genuit maieſtatem.*

1.Reg.17. *Helias quoque iussus est à Domino relinquere solitudinem & ingredi tabernaculum uiduæ. Pro imperio Domini laborauit, ut in domo maneret, cui solitudo solatium præstabat & requiem. Occasionem illi Dominus obtulit ad magnalia facienda, ut famis tempore magis tam ipsi uiduæ quàm pupillis eius sufficientia tribueret alimenta, qui ieiunijs usquequaque afflictus tolerauerat indigentiam, & qui iussus uenerat pasci, pastus quinimmo conferens miseris miserias egestatis fecit excludi. Et hoc non potest cuiusquam fauere luxuriæ, cum nulla fuerit opportunitas scandali, ubi transeunter (quod peius est) egestuosam habuerit mansionem, quam quicunque hospes effugeret. At hic apud quos hospitatus est impleuit & redijt, qui etiam si moraretur suspectus esse nõ potuit. Qualis illhic fuit communitatis effectus, ubi non erat uictus? Et qualem ad uiduam habuit Helias introitum, cui sanes dedit hospitium? Quisquis es qui te uis Heliæ de commoratione uiduæ uocari discipulum, prius solitudinis afflictiones & quadragnta dierum tolera ieiunij exitium, & aut non quæres fœminam, aut non erit qui cum fœmina commoretur, & tamen si ualueris tibi serua. Nobis autem in spiritu & uirtute Heliæ non alium quàm Ioannem solum angelus & dominus Christus insinuat. Proh dolor dolere cogimur, quòd docemur, qui usque ad hoc uenimus, ut in comparatione fluxorum de sanctorum tremendis uirtutibus disputemus. Parce iam parce proteruitas, nunquàm tibi sancti consentiùnt, qui religiosa, modesta, ueneranda, pudica, pudorata cum fœminis negotia peregerunt. Aut si adhuc per sanctos cauillationis anfractus contendis exquirere, nos tamen amicos Dei non nouimus, nisi ad uenerationem*
Psal. 138. *tantummodo memorari, quod Dauid docuit, dicens: Mihi autem uehementer honorificati sunt amici tui Deus. Eant nunc prædones pudoris & plagiarij castitatis mulierculis suis exponere molestias querelarum. Apud sanctos nostros non ha-*

bent omnino suffugiũ, quibus misceri ecclesia autoritate Pauli apostoli prohibetur: Et hos, inquit, deuita : ex his enim sunt qui repunt in domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs desiderijs. Post hoc edictum utinam confidant sibi angelorum exempla conducere. Nos iam non ualent flectere, qui nouimus & angelos cum fœminis cecidisse. Ab ipsis equidem bene patrocinia mutuantur, sed nos nullum angelum audimus contra Paulum apostolum: Et si, inquit, ego aut angelus Dei aliter euangelizauerit uobis, præterquàm quòd euangelizauimus uobis, anathema sit. Insaniunt prorsus, ardent desiderio fœminarum, quotquot huic interdictioni non cedunt, & obscœnitatibus inhiantes malunt mori, quàm contenti sint à lateribus mulierum aliqua disiunctione diuelli, ut ad explendam suæ auiditatis ingluuiem etiam puncto temporis non sint sine fœminæ uoluptate, & hunc habent in mulieribus fructum, ut in illis semper defixa intentione, desideria satient oculorum, ne uel momentum aliquod transeat, cum indigeant quod affectant. Sic inter eos integritas emoritur, ubi omnis commoratio siue conuiuendo, siue commanendo corruptis affectionibus inquinatur. Quos sanctus Petrus apostolus designauit, dicens: In conuiuijs suis luxuriantes, oculos habentes plenos mœchationibus, & incessabilibus delictis capientes animas infirmas. Hos etiam ita Salomon denotat: Abominatio est, inquit, coràm Domino defigens oculum. Planè contrà purum oculum testatur se habere Iob, qui ait: Et si oculis consensit cor meum. Verum enimuerò ille potest suis oculis obnoxius non teneri, cui nolenti repentinus occursus mulieris, scandalum mouerit, quod protinus mens quod nolebat, expellit. Ille autem commotionem sui uisus non meretur euadere, qui apud se scandali materiam tenet, qui uult intentionis suæ affectibus frui, qui affectat habere quod oculis offensionem ingerat, quorum auidi-

2. Tim. 2.
Galat. 1.
2. Petr. 2.
Eccles. 14.
Iob. 31.

tas inexplebilis inter offendicula continua nullo modo potest
Prouerb.27. *omnino compesci, quod Salomon approbat, dicens,* Infernus
Ecclesiastes 1. *& interitus non satiantur, similiter oculi hominum insatiabi-*
Eccl.31. *les sunt.* Et in alio loco, Non *satiatur oculus uidendo.* Et ite-
rum, Nequius *oculo quid creatum est?* Hac *castigatione non compuncti, diuina interdicta nefandæ familiaritatis obstinatione contemnunt, & adhuc insuper de charitate causantur, qui*
Esa.5. *secundum uerbum* Esaiæ *amaritudinem pro dulcedine deuorantes, nudam fœditatem uelamēto boni nominis tegunt, dum apud eos sub falsa dilectione, uera dilectio uiolatur.* Sed excla-
Charitatis querimonia. *mat charitas & appellat:* Tales *ego non iunxi, falsa altera est, quæ me simulando confingit,* Nunquàm Dei *præceptis obsisto, nunquàm fluxis faueo, per me sanctitatem nō opto culpari.* Calumnias *mihi aduersa germanitas facit, pericula & ego inter falsos fratres incurri. Succurre meus præco, succurre* Paule *apostole, dic testimonium meum, ne quod de me annuntias, peruertatur.*
1.Tim.1. Finis *autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Dilectio *deputabitur, per quam sanctitatis iniuria criminationibus appetitur?* Aut *illorum erit syncera fraternitas æstimanda, de quibus filiæ matris ecclesiæ perducuntur in culpam? Si talis christiana charitas aduocatur, indubitanter odia meliora sunt, quæ dum separant, neminem maculant.* Hæc *autem parricidialis dilectio fratres persecutores adunare consueuit, qui libenter patiuntur de suo consortio filias ecclesiæ fornicarias diffamari contra charitatem, quam* Paulus *apostolus docuit, dicens.*
Rom.13. Dilectio *proximi malum non operatur.* Egregia *probatio charitatis, quæ non tantum noxia germanitate officit proximo, sed etiam subiecta non uult esse præscriptionibus apostolicæ iußionis.* Confundantur *assertores dilectionis huiuscemodi, quos iudicant illi qui pro communibus commodis etiam consanguineam deserunt charitatem.* In *omni mundo pene to-*

tum iunctum est genus humanum, & ubiq; cognatio naturalis alterna peregrinatione discernitur. Possunt parentes, possunt filij, possunt fratres, possunt & ipsi (quod plus est) cõiuges à deo concessa sibi naturæ uincula disrumpere, & clerici deo non concedente insuper prohibente, mulierum nexibus ancillatam non ualent recusare charitatem? Optanda semper cognatis absentatur affinitas proximorum, & peregrinari ab extraneis fœminis clerici reluctantur? quibus faciendum fuerat etiam si peculiare aliquid uel inconsuetum dominus imperasset, qui ad explicanda impoßibilia habẽt spiritum sanctum, quem mundani homines non habent. Vnde Ioannes apostolus sic admonet, dicẽs: Filioli uincite illos, quoniã maior est qui in uobis est, quàm qui in hoc mundo. Nũc uerò poßibile etiã gentibus, non dicam christianis, & leue prospicitur, & apud clericos sine ullis effectibus euacuatur, ut parum sit eis Dei mandata despicere, nisi aliud dedecus habeant, quòd nec sectantur, non dicam uincũt, omnium gentium cõsuetudinem: quibus dominus per Ezechielem exprobrat & dicit: In legalibus meis non ambulastis, & iustificationes meas non fecistis. Sed neque secundum iustificationes gentium, quæ sunt in circuitu uestro fecistis. Pudendum nescio quid dilectio ista significat, quæ extorqueri contra naturam putatur. Adhuc habeo quod mirari non ualeo: cum uideam de christianis plerosque maritos pariter et uxores cõtinentiam destinantes domicilia singularia magis eligere, ut consensus communium uotorum sine irritatione præsentiæ, & concordante secessu ualeant obtinere, & eunuchi nostri dubitant sine fœminæ sodalitate dormire? apud illos amor coniugalis continentiæ amore pensatur, & apud spadones cohabitatio fœminæ nunquàm potest habere fastidium? Dicat eunuchorum charitas, dicat, ne fortè in hac seceßione magis cõiugalis charitas peccet, ut apostoli Pauli cõsilium uideatur coniugibus insinuasse diuortium: Tempus, inquit, quod re-

1. Ioan. 4.
Ezech. 20.
Eunuchi.
Spadones.
1. Cor. 7.

stat, breue est. Reliquum est, ut & qui habent uxores sic sint quasi non habentes, & qui non habent quasi habentes esse glo
Philip. 3. *rientur.* De his ipse Apostolus ait: Gloria in turpitudine ipso*rum.* Dilectio est, inquiunt. O' *dilectio quæ inuidet sibi.* O' *charitas quæ cupit se in uituperatione laudari. Grande miraculũ, ut uirginum charitas uirgines faciat uelut coniuges credi, & coniugum charitas coniuges faciat uelut uirgines æstimari.* Ecce *uera dilectio, quæ in coniugalitate diuidit, ut in castitate coniũgat.* Ecce *sancta dilectio, quæ coniugalibus ad communem laudem inducit absentiam.* Hi *pro certo sese ĩseparabiliter diligunt, qui, ut triumphos sibi inferant, a se ipsis discedũt, quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec* Dominus, *nec* Apostolus *potestatem unius cõuersationis interdixit aut tulit, sed pro tuendis paribus uotis semota unanimitate absentari charitas persuasit:* Illi *uerò uiderint quid sit charitas, quam nouerunt, qui nec crimini, nec naturæ, nec legi, nec domino, nec* Apostolo, *nec ipsi coniugalitati succumbunt, quos tantum uirginitas probrosa condemnat, quantum illos coniugalitas castrata glorificat, quibus sufficiat ad supplicium dedecorosum, quòd spadones à coniugibus iudicantur.* Ad *quorum increpationem nõ*
1. Esdr. 10. *tacendi sunt etiam filij* Israël, *qui apud* Esdram *uxores, & filios contra diuina iura susceptos non contati sunt pellere, nec contra domini charitatem conati sunt excusare.* Verum *fateor si permittar.* Qui *nunc pro dimittendis fœminis alienis adhærent, quid facerent si liberos, & uxores proijcere iubeantur?* Aut *quando ualebunt pro* Christo *renũtiare cognatis, qui mulierculas non suas præponunt* Christi *præceptis?* Dico *eos facilè pro iisdem mulierculis parentes proprios abnegare, quàm propter* Christum *ipsas mulierculas relinquere posse, despiciẽ*
Luc. 14. *tes quod in euangelio ipse dominus dixit:* Si quis *uenit ad me et non odit patrem suum, aut matrem, aut uxorem, aut filios, & fratres, & sorores, & animam suam, non potest meus esse di-*

ſcipulus. Si de abijciendis parentibus dubitantes indigni ſunt Chriſto, quid ſibi permittunt, quos contẽptores exhibet Chriſto non parentalis affectio? Ac per hoc illorũ meritis euacuãtur, quos uident contemplatione Chriſti nullas perſonas accipere cognatorum. Nec minis eos, ſed pœnis etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena, ſed etiam cum ſua carne luctari amputatis genitalibus abſcedunt. De quibus modo examinationis ſuſpendo ſententiam, relinquens alia diſputatione promẽdam. Sed in confuſione ſpadonum non dubito meliores aſſerere, qui nec ſibi parcunt quidem, non dicam fœminis audent tentamenta porrigere. Reſpondeant ſpirituales eunuchi, quis furor ſit in dilectione mulierum, uel quod ſit in contubernalitate fœminæ myſterium, ut in perniciem ſuam alienis membris indulgeant, cum illi ſua quoque incunctanter abſcindant. Hi confirmatos in ſe artus abijciunt, & illi aduerſarijs artubus glutinantur. Hi pro integritate ſpirituali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant, & illi ſine tormento integri eſſe ſine fœminarum dimidietate detrectant. Sed aduerſus illos comparatio nulla eſt facienda de noſtris, ne conſolentur addicti quibuſcunque iudicijs chriſtianis. Peiores ſunt & aliqui memorandi, ut maior pœna ſit à damnato damnari. Iudeos conſiderent uſque hodie pro legis imperio carnis ſuæ partem circunciſione truncare, & ſciant quid mereantur, qui euangelio iubente diſsimulant circunciſi mulierum præſentia peragere domini uoluntatem, non intelligentes quod ipſe dominus dixerit: Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus, quàm ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Puto etiam de Gallis ſuis nobis idololatræ exprobranter inſultent, qui abſcindentes ſemetipſos libenter excruciant, dummodo cum damno ſtatus ſui ſimulachrorum diſsimulationibus pareant. Clerici autem noſtri ad lucrum magis corporis proprij, damnum uolunt mulierum ſecum com-

Eunuchorũ ſpiritualium.

Matth. 5.

Galli ſacerdotes Cybeles à Gallo ſlumine Phrygiæ.

morantium sustinere, quas etiam de substantia propria euellere oportebat, si cum illis nasci cõtingeret, ne comparati idololatris & sacrilegis erubescerent. De quibus & Dominus
Luc.16. *contemptores arguit, dicens:* Prudentiores sunt filij seculi huius filijs lucis: Ergo *nostris clericis talium profana deuotio est præponenda, quibus cum tantis exercitijs amabilia sunt turpia sacerdotia.* Clerici *uerò pro dignitate sacerdotij cœlestis non sanguinem fundunt, non tolerant ferrum, non est aliquod uulnus, non est aliquis cruciatus, sed solus contra* Dominũ *fœminæ terret aspectus. Sic in fœminas ruunt, sic fœminas amãt, ut non sperent manifestari dilectionis suæ quandoq; posse pura mysteria, sicut per cõsimiles eorum turpiter publicata sunt*
1.Tim.5. *& detecta, quos* Paulus *apostolus præuiderat iam tunc, dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequuntur. Similiter autem & facta bona manifesta sunt, & quæcunque aliter se habent, abscondi nõ possunt. At contrà & ipsi dicunt, nonnulli de cõtemptoribus nostris similiter fœminas habentes in domibus martyrium secuti sunt, ut illorum innocens conscientia probaretur.* Nolo *mihi de martyrio quisquam moueat actionem, quia sæpius & mœchi, & sanguinarij, & ebriosi,*
Martyrium tam corona, quã baptisma. *& omnium scelerum rei, reperta pugnæ occasione, conuersi meruerunt ad martyrij palmam peruenire.* Ideo *enim martyrium appellatur tam corona, quàm baptisma, quia baptizat pariter & coronat.* Age *nunc si licuerit quibusdam inuiolata fœminarum societate martyrium promereri, sine indulgentia quoq; illis martyrium ipsum non fuit, quos reatus prohibitæ contubernalitatis non absoluit.* Nec *innocentes in ipsa innocentia, potuit approbare, quibus contemptum legis, & conuersationis illicitæ fœditatẽ, & quod est grauius super omnia,*
Innocentia noxia. *crimen ecclesiæ cernitur ignouisse.* Etenim *noxia est innocentia, quæ sponsæ* Christi *officit famæ.* Et *cum* Christus *agnus innocens,*

innocens, immo ipse cœlestis innocentia, quod est uerius, totū se contempserit pro ecclesia, ut eam sine macula ulla uel ruga redderet illibatam: qualis est clericus cui ad hoc sponsa Christi committitur, ut pro unius fœminæ amore culpari totam ecclesiam patiatur? Ausim dicere, à Deo patre missus est filius de sinu patris, & regno absens esse durauit, ut ecclesiam faceret innocentem, & clericus mulieris latus deserere non potest, ne Christi ecclesiam reddat infamē? Sed aiunt: In martyrio ignoscitur nobis, sicut indultum est parentibus. Obiectio. *Hoc ergo & nos omnes de peccatis nostris confidamus, ut qui agere bene laboramus, inter luxurias euagemur, & discurramus per semitas peccatorum, retinacula dimittamus, et fræna laxemus. Eamus nos quocunq; mundus abstulerit, & ubicunque nos diabolus inuitauerit, liberè fornicemur, inuideamus, rapiamus, fraudemus, omnia mala securi cōmittamus, martyrium subueniet, & euademus. Sic enim Paulus apostolus pollicetur. Faciamus mala, ut ueniant bona.* Rom. 3. *Quorum damnatio iusta est. Huic martyrio spem tradant, quos mathematici docuerunt habere de crastino præscientiam, & has coronas expectēt, qui super angelos, & Christum per astrologos didicerunt scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate, ut uel tunc recordētur ante martyrij tempus bene agere debuisse, cum diem Domini senserint sicut furem. Sed credamus super illos martyriū iam iamq; pendère. Interim priusquàm martyres fiant, legibus subiacent, ut iudicio subijciantur, nisi armis exarmentur. Audaciæ nefas est illis aduersus autoritatem Domini parētum personas obijcere, quibus ipse Dominus contradictionis huius abstulit uocem. In legalibus, inquit, patrum uestrorum nolite ambulare,* Act. 1. Ezech. 20. *& iustificationes eorum nolite custodire, & studijs eorum nolite cōmisceri, et nolite inquinari. Ego Dominus Deus uester. In præceptis meis ambulate, & iustificationes meas custodite. Sciant nunc adempta sibi esse parentalia patrocinia, qui*

huc, atq; illhuc recurrẽtes contradictionum latebras quærunt, ne unquam fœminis careant: & quia undique defensionis suffragio deseruntur nouissimis cunctis argumẽtis exhaustis, sententiam Pauli *apostoli opitulari sibi opinantur, & dicunt:*

Rom.14. *Tu quis es, qui de seruo alieno iudices? Agnoscit equidẽ* Paulus *apostolus cõstitutionis suæ uerba prolata, sed constitutionarios, & prolatores ipsos ignorat. Illis enim contulit defensionem, qui nullam partem legis impugnant, & ipsis tribuit patrocinium, qui ex uoto suo aliquid faciunt, nec quicquam ecclesiastici iuris impediunt. Ius tractat uiuendi, & non edendi, arbitrium uniuscuiusq; confirmans. De similibus neminem iußit iudicari, quæ uoluntati singulorum autoritas diuina concedens in utraque parte faciendi, & non faciendi clementer indulsit. Illos autem ecclesiasticis tribunalibus subdidit, quos transgressores ordinariæ transgreßionis nulla impunitas excusauit, ut qui paßim (Tu quis es, qui de seruo alieno iudices?) aduersus nos ueluti libellum cõtradictorium proferunt, rationabile simul, & certum recognoscant, quod accepimus*

2.Theß.3. *ab eodem* Paulo *apostolo repulsorium. Præcipimus, inquit, uobis fratres in nomine* Domini *nostri* Iesu *Christi, ut separetis uos à fratribus ambulantibus inordinatè, & non secundum traditionem, quam accepistis à nobis.* Euasimus, *ut opinor, tãta ligamina quæstionũ, quibus amatores eunuchos amplexus fœminei ligauerunt: qui peruersis interpretationibus decreta legalia demutare coguntur, & malunt audiri proponentes uana, & fabulosa commenta, quàm ipsi, quæ uera sunt, audiant:*

2.Tim.4: *quos* Paulus *apostolus annuntiat, dicens. A` ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Quicquid uolunt adhuc exquirant, ut obsistant pro mulieribus ueritati.*

3.Esd 4. *Victoriam non habent apud quos contra* Esdram *mulier potius, quàm ueritas uicit.* Vos *autem filij charißimi non tantum persuasione, sed potestate conuenio. Tale deliramentum de-*

ſpicite, quorum quæſtiones Paulum *apoſtolum ſcitis ubique damnaſſe, ſicut ad* Romanos *ſcripſit, dicens:*Rogo *uos fratres diligenter obſeruare eos, qui diſſenſiones, & offendicula præter doctrinam, quam uos didiciſtis, aut dicunt, aut faciunt, & declinate ab ipſis. Sic &* Timotheo *delegat:*Noli, *inquit, uerbis contendere: nihil enim utile eſt, niſi in ſubuerſionem audiētium. Solicitè cura teipſum probabilem exhibere* Deo *operarium irreprehenſibilem, recte tractantem uerbum ueritatis. Stulta autem, & inania eloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ſicut cancer ſerpit. Atq; ut oſtenderet clericis diſponendis, ad euacuandas quæſtiones quæ ſit doctrina conueniens, etiam* Tito *ſic inſinuat, dicens:* Tu *autem loquere, quæ conueniunt ſanæ doctrinæ: maiores natu ſobrios eſſe, prudentes, ſanos in fide, in charitate, in patientia ſyncera.* Ergo *auditiones ſimplices obedientia ueſtra ſuſcipiat, & uerſipellem contradictionum uitate fallaciā.* Purum *iter ueſtris greßibus mundate, & ſuper ſpinas, & tribulos nolite ſeminare uel calcare, ne bonum ſemen nō poßit uobis ꝑpter ſpinæ frutices ſanctitatis fructus afferre.* Vnde *propheta* Hieremias *ſeminantes ſic cohortatur, & docet, dicens:* Nolite, *ĩquit, ſerere in ſpinis.* Circūcidite *uos* Deo *ueſtro, circuncidite præputium cordis ueſtri. Abſcindenda ſunt ergo de agro noſtro cuncta quæ pungere, & lacerare conſueuerunt, ne animus agricultoris in poſſeßione ſua malignis ſentibus inſeratur.* Et *amputanda ſunt omnia nobis quæcunque ignifiri fomitis ſulphurantibus flammis cādens fornax ebullientis carnis exæſtuat, ne uel tenuis quidem ſcintilla ſeruata maiora conflet incendia.* Quod Salomon *manifeſtat, dicens:* Ab *ſcintilla una augetur ignis.* Auertite *occaſiones impuras, quibus interiora pectoris penetrātur, ut liquida in uobis perſpicuitas honoretur.* Contenti *eſtote ſingularitatem laborioſam pro pudore ſeruando potius ſuſtinere, quàm ſine labore ad dedecus*

Rom. 16.
2. Tim. 2.
Titum 2.
Hier. 4.
Eccl. 11.

peruenire. Contemplamini quid sit populo sancto præesse, & considerate quale sit diuinis sacramentis insistere. Altaribus placere debent, qui de altaribus uiuunt: & talis conuenit cura synceritatis sacratis, qualia sunt sacra ipsa, quibus exhibent officia seruitutis, ne circa dominum offendant ipsi quod tractant, aut circa populum incipiant impedire quod prædicant.

1.Cor.9. *Propter quod Paulus apostolus sic testificatur: Et omnia, inquit, sustinemus, nequod impedimentũ demus euãgelio Christi.*

2.Cor.9. *Et iterum: Nemini dantes ullam offensionem, ut nõ uituperetur ministerium uestrũ.*

Parilitatis incommoda. *Hac igitur institutione uobis, quàm plurimum laborãdum est, de ijs quibus ad manifestandam grauitatem singularitas magis, quàm* * *parilitas testis uera est. Respicite quanta mala conuersatio* * *parilitatis huius acquirat, quæ nõ nisi corruptionem seminat, pullulat uitia, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, lasciuiam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, rapinas exigit, præcipitia instruit, periculis nauigat, naufragijs uelificat, perditione gaudet, interitum fouet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & cateruatim semel in fascem glomerans numerosas indagines captionum per infinita dedecorum simplices mortes inuehit in perniciem perditorũ.*

* alias, pluralitas
* alias, pluralitatis

Castitatis cõmendatio. *Tot itaque & tantas strages calamitatis, & strages pessimæ conuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimoniæ, & expugnatio fortis infamiæ. Fortitudinis firmitas, & lasciuiæ petulantis infirmitas, probitatis præsidium, & improbitatis excidium, animæ uictoria, & corporis præda: ubertas gloriarum, & captiuitas criminum, pronuba sanctitatis, & repudium turpitudinis, synceritatis indicium, & abolitio scandalorum, exercitium continentiæ, & euacuatio tota luxuriæ, pax secura uirtutum, & debellatio inquieta bello-*

rũ, puritatis culmẽ, & libidinis carcer, honestatis portus, & ignominiæ naufragalis locus, uirginitatis, mater, & hostis immunditiæ, lorica pudoris, & spoliũ probrositatis, corruptionis exitium, murus rigoris, & destructio uulgaritatis, seueritatis gladius triũphator, & dissolutionis occisor, armatura uirium, & exarmatura fluxarũ, integritatis dignitas, & fornicationis abdicatio, claritatis fastigium, & dedecoris præcipitium, uoluntas bonorum operum, & afflictio uitiorum, refrigerium pudicitiæ, pœna petulantiæ, acquisitio triumphorum, & facinorum detrimentũ, requies salutis, & perditionis exilium, uita spiritus, & carnis interitus, status qualitatis angelicæ, summus humanæ substantiæ. Huius retinaculis omnis obscœnitas frænatur, & cõpedibus eius calces furentis libidinis statuuntur. In hac uelut in scopulo franguntur impetus qualescunq; sanguinis inundantis, & in illa sedatur spumans tumoris insania corporalis. *Quæ dum sibi subtrahit adminicula concupiscentiæ, mortua membra sua cognoscitur baiulare: de quibus apostolus* Paulus *præmonet, dicens:* Mortificate *ergo membra, quæ sunt super terram. fornicationẽ, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus, propter quæ uenit ira* Dei. *Ab his omnibus non nisi splendido singularitatis cultro castratur humana natura, ut illibatos spadones ad conuiuium sanctitatis dispensante circũcisione introducat. Cui sanctitas ita promisit annuli sui nuptiale signaculũ, ut sine ipsa uirginitas resignetur: quæ se sola contenta* Cupidinem *domat, mentemq; rectificat, concupiscentiam subigit, desideria ardoris extinguit, artus debilitat, corpus ancillat, & ita carnalia crucifigit, ut tam masculus, quàm fœmina uideatur in conuersatione mentiri, dum illos utriusq; sexus operatione abscindit: aut neutrum faciens de duobus, tertiam formam conferre gloriatur ambobus, ut ante resurrectionem resurrectionis imaginẽ ad instar anglorũ me-*

Coloss. 3.

Virginitatis præconium.

Luc.20. ditari noscatur. Quod promittens dominus futurum: Qui digni, inquit, habentur seculi illius, & resurrectionis à mortuis, non nubent, neque nubentur, neque enim morietur. Nam sunt similes angelis dei: quia resurrectionis filij sunt. Hoc exigit sancta singularitas *meritorũ, ut antequam transfiguretur, iã transfigurata cernatur in angelicæ claritatis aspectum. Quæ omnia sibi amputans cõcupisentiæ certamina deprædatur. Cu-

alias, clericorum,

Eccl.16. ius laudes Salomõ exequitur, dicens: Melius est esse sine filijs cũ claritate. Immortalis est enim memoria illius: quia & apud deũ nota est, & apud homines. Cum præsens est, imitantur illam, & desiderant eam cum se subduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum prælium uincens. Non est sine filijs cum claritate, nisi singularitas sola, quam non solum conscientia sua nullis sordibus maculat, sed etiã nullæ opiniones suspectæ *parilitatis infamant. Nam si castitas (quod est difficile) masculam & fœminam pariter in uirginitate conseruet, non habet claritatem, quam communitas ipsa non potest, nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurare. Singularitas uerò ita clara est omnibus, & exerta, ut cunctis splendore sui candoris pura manifestetur, & lucida.

alias, pluralitatis

Ephes.5. Vnde sic nos Apostolus edocet, dicens: Sicut filij lucis ambulate: fructus enim luminis est, in omni bonitate, & iustitia, & ueritate, probantes quod beneplacitum sit Deo. Et iterum: Omnia inquit, facite sine murmuratione, & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles, & simplices, sicut filij Dei immaculati in medio nationis prauæ, & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Sic ubiq; singularitas splendet, ut omnes pro illa spondere non dubitent: & ita sanctitatem in semetipsa clarificat, ut laudem sibi ab ipsis quoq; inimicis extorqueat, Quod maxime de præposito quocunque Paulus Apostolus

Philip.2.

1.Timo.3. mandat, dicens: Oportet autem eum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, ut non in opprobrium inci-

dat & laqueum diaboli. Hanc igitur amate, hanc tenete, quæ sola potest fœminas debellare: cum adhuc concupiscentia nulla pectus impulsat, & dum adhuc simplicitas incorrupta permanet uel quieta. Ad secretæ singularitatis tutelam citò concurrite, ne postmodū non ualeatis effugere. Præoccupādus est aditus cunctis insidijs, ne hostilitas prior obrepens occurrat improuidis. Salutare remediū est præuenire potius, quàm præueniri, & anticipare potius, quàm anticipari uiribus fortibus congruit. Vbicunq; fuerit prouidentia, frustrantur uniuersa contraria. Vbi autem prouidentia negligitur, omnia contraria dominantur. Ante famem certamus, ante inopiam laborando satagimus. Sic per omnia calamitatibus cunctis tollimus locum, dum gerimus prouidentiā temporum futurorum. Quanto magis antè præuenienda est omni præuisione calamitas fœminarum, cuius cupido si admittitur incipere, nunquàm prorsus accipit finem? Cuius cōparationem Salomon explicat, dicens: Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non satiatur aqua, & ignis non dicit, sufficit. Vnusquisq; itaq; qui securus est, quia necdum tentatur, timeat: quia nihil de illo dicitur, prospiciat, ne dicatur: homines sumus, fragilitatē nostram carne portamus. Sic eam undique nos circunspecta uiuacitate circūdare debemus, & cingere, ut non sit pars aliqua, quæ uacillet. Accipimus quidem fortitudinem spiritualem, per quā substantiæ nostræ fragilitas roboretur. Sed ita nobis spiritualis fortitudo collata est, ut prouidos nos non præcipites tueatur: ut illos muniat, qui renuntiant importunitatibus delictorum, non eos qui se magis importunis delictis immergunt. Custos nobis datus est spiritus, sed ut contraria declinantibus aßistendo subueniat, nō ut contraria eligentibus faueat, nec ut uoluntarios & pronos in aduersa confortet, sed ut ab aduersis nitentes separari confirmet. Nam quicunque perniciosis conatibus audet exercere uirtutem, iuuamē non habet spiritus sancti qui

Prouidentia.

Prouerb. 30.

neminem uult ultroneum uirum fortem ad fraudulentas uictorias coarctari, nec protegit eum quinimmo, sed deserit quẽ periculis irruentem per illicitos euẽtus exquirere triumphos agnouerit: sicut ipse iam tunc per Salomonem locutus est, di-
Eccl. 3. *cens. Amans periculum, in ipso periet. Ordine suo igitur, non nostro arbitrio uirtus sancti spiritus ministratur, & secundum institutum eius prælia prosperantur, nunquàm nisi præcipitatus exercitus cecidit, qui auidus facere, ducis uel imperatoris sui dispositiones irrupit, multo magis per perituram erogat fortitudinem, qui sine armis doctrinæ magistri spiritus præsumpserit triumphare, cum dicat, uæ qui per præsumptionem suam aliquid faciunt, non per Deum. Siqua igitur in nobis est fiducia uirium spiritualium, quid spirituales deceat recordemur: & si creditis uos spiritualiter militare, agnoscite quod docemus non esse carnale, sicut Paulus apostolus loquitur, dicens: Siquis putat se prophetam esse, aut spiritualẽ,*
1 *cognoscat quæ scribo uobis. Non est quod uobis in hac persuasione deceptoria blandiamini, ut quia spirituales estis, uelitis inter flagitiosorum armamenta uersari, nec uos inhabiles esse pro clericatus dignitate, quia maiores maioribus consueuerunt conflictiones occurrere. Acrius diuitibus, quàm pauperibus inuidetur, & non inopes, sed locupletes inquietat infestatio sæua latronum. Plus duces, & principes, quàm milites ab hostibus appetuntur in pugna, & uiolentius propulsantur uentis, et turbinibus culmina quæcunque sunt altiora. Ideo magis magisq; quo plus cæteris unusquisq; potest, sciat esse sibi metuẽdum, ne in aliquo minoretur: propter quod Salomon sic admonet, dicens: Qui gloriatur, inquit, in diuitijs, pauper-*
Eccl. 10. *tatem uereatur. Rogo uos quantum ualeo, & ultrà quàm ualeo, hæc sint studia omnia clericorum, ut singularitatis inaccusabilis successione fungantur: ne aut ipsi per fœminas, aut fœminæ per illos ad ignominiosa ludibria prouocẽtur. Siquis*

habet matrem, uel filiam, uel sororem, uel coniugem, uel cognatam, sic habeat, ut nulla ancilla intersit, neq; aliqua ingrediatur extranea: ne ad hoc uideatur tenere proximas suas, ut ipsarum causa liberè sibi adhibeat alienas: quòd si non poßint ipsæ quæ sunt proximæ sine famularũ ministerio: uel sine amicarum esse solatio, expedit ut migrent ad aliud domicilium, quàm propter illas personæ contrariæ teneãtur: humanum est enim ut nec clericus illas necessarijs fœminis fraudet, nec ipsæ clericum per importunas fœminas sordidẽt. Aßignari poßunt sanctis mulieribus, cum quibus uiuant, dũmodo cũ clerico fœmina nulla cõmaneat: non despecta, nõ uetula sine affinitate peculiariter suscipienda ad domesticum obsequium: quia magis illhic citò delinquitur, ubi sine suspitione securum potest esse delictum: maxime quia Cupidini nulla deformitas, nulla despectio fastidij uel uilis existit, sed diabolus pingens speciosum efficit quicquid fœdum uel horridum fuerit. Siquis autem uiæ perfectione cogente apud fratres uel apud extraneos hospitatur, ubi mulieres intersunt, omnino se arctet, ne paßibilitate aliqua uitietur. Semotus ac secretus Deo uacet & sibi, ne intus capiatur à diabolo: & qui foris capi non potuit, apud suos cadat. Qui hostes effugit ad tempus pro salutaribus causis procedat ad faciem, & iterum citò discedere de cõspectu festinet. Vbiq; gustanda est cum mulieribus, non continuanda præsentia, sed quasi transeunter fœminis exhibenda est acceßio quodammodo fugitiua. Proteruitas enim iam cœpta finit repræsentari semper in medium, & perditionis meditatio est frequentatiuum inter mulieres celebrare processum. De qua re nobis Salomon moderamen imposuit, dicens: In medio mulierum noli aßiduus esse. Sic igitur ambulate, sic agite, ut semper in clericis ecclesiæ senatus candidus constet. Seueritas in uobis circa fœminas uigeat, autoritas polleat, uigor teneatur, grauitas ueneretur. Vt semel omnia colligamus ad clausulam, breuiarium Eccle. 42.

relegimus uobis, qd' ad cōpēdiosam plenitudinē redigens Paulus apostо. insinuat: De cætero fratres quæcūq; sunt uera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunque bonæ famæ: siqua uirtus, siqua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ accepistis, & didicistis, & audistis, & uidistis in me. Hæc agite, & Deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Amen.

Philip. 4.

AD DIVVM CORNELIVM PAPAM DE

cardinalibus operibus Christi usq; ad eius ascensum ad patrem Præfatio.

Olent matres infantulis nuper editis in ipso uitæ introitu aptare uocabula, & ex aliquibus præcedentibus uel circunstantibus causis, uel ex genere, uel ex euentibus imponere nomina, ut in ipsis primordialibus initijs quædam præfigerentur commonitoria ingredientibus uitam, ne nomen eis esset ad ignominiam, si originalis naturæ traductio à consueto limite deuiaret, et à uirtute patrum degenerans indigna successio monstri non hominis faciem exhiberet. Respicerent potius ad nomina uel officia sua, quorum inspectio honestæ conuersationis formam eis infunderet & doctrinam, ut honorificarent naturales causas & rationales disciplinas, nec in aliquo elementarias amaricarent dulcedines, uel primarias offenderent dignitates. Nam olim tumultuariè uel inconsiderate nomina rebus imponebantur, sed ex quo ad Adam adducta sunt singula, ut uocaret ea & propria imponeret nomina, prouisum est in populo antiquo & institutum ut aliqua esset in uocabulis ratio, & interpretaren-

De titulis & nominibus.

Gene. 2.

tur nomina uitam, & exprimerent aliquam personæ proprietatem, secundum quam uel differret à cæteris, uel etiam communicaret. Sic in nominibus patriarcharum Abrahan, *Isaac &* Iacob *magnarum rerum extitere indicia, & præloquebantur uentura, neć deerat impositorum nominum secundum sensum suum effectuum certitudo.* Apud *gentiles etiam non in nominibus, sed in agnominibus posteà à uiris illustribus obseruatum est, ut nobilitas generis uel uirtutis gloria posteros illustraret,* Augusti *uel* Cæsaris *titulo succedentem honorare progeniem, & imperatoriæ dignitatis hæredes primæ originis irradiare fulgoribus. Sic & philosophi et doctores antiqui tractatibus suis nomina prætexere, breui titulo grandis materiæ latitudinē prælibantes, & propriæ gloriæ præposito nomine suo prouidentes, ut integritatem operis & laborem autoris tam styli, quàm personæ in posterum autoritas conseruaret, & facilè scripturæ subtilitas indicaret, si aliqua manus inuida elegantiæ tractatuum elimatorum pannum rudem insueret, uel nugis suis quasi sua essent quæ alius laudabiliter dictasset furtiua translatione insereret. Sic in capite libri sui quisq; autorum se posuit, ut & stylus autori, & stylo autor famularetur, & autoritate altrinseca cōmunis gloria muniretur: hoc uirorum illustrium præclara meruerunt ingenia, & per hæc uiuax eorum fama & gloria indelebilis perseuerat.* Nos *uerò qui uix intelligimus quæ ab eis dicta sunt, sensu & eloquentia omnino eis impares, siquid aliquando scribimus, indignum titulo iudicamus, ne fortè nobilis materia, cuius explanationi studium adhibemus, decoloratam se potius quàm ornatam nostra præsumptione queratur.* Verum *quia solent aliquando patres nugis infantilibus arridere, & linguis balbutientibus delectari, indulgentiam meretur humilitas, quæ quo potest accessu sublimitatis uestræ manibus se porrigit attrectandam, non gloriam mendicans, sed gratiam.* Ego *quidem nec à meipso neque ab*

Nomina rebus consona.

potest, quod omnem superat intellectum. Quicquid audiri uel uideri uel sciri potest, non conuenit maiestati: hebes est in hac consideratione omnis acies sensuum, & caligat aspectus: hanc inuisibilem lucem, & inaccessibilem naturam sex alis hinc & inde seraphim statu & uolatu circumuenit & abscōdunt, statu æternitatis immobilitatē monstrantes, uolatu uerò altitudinem eius, sic in superioribus eleuatam, ut quantumlibet ad cor altū homo ascendat, exaltetur Deus, *& cōprehensionis importunitatē euadat. Nec tamen alæ illæ, quæ* Dei *uelant substantiam nostros conspectus diffugiunt, sed illæ puris mentibus se uisibiles exhibent, & operum* Dei *ratio, siue eorum quæ ex nihilo sunt, siue eorum quæ ex materia uel facta sunt uel fiunt, se intelligibilem exponit: & quæ circa* Deū *& quæ sub* Deo *sunt, mundi potest cordis quoquo modo synceritas contemplari.* Prima *rerū conditio sex instituta diebus fatetur artificem, & profitetur opus autorem. Neq; enim suijpsius artifex esse aut potuit quis nouam creare materiam, nec potuerunt multa & diuersa rerum esse principia: quia nisi ad ùnum cuncta respicerent, discordia & infinitate cuncta turbata uoluerentur in chaos, & repugnarent & colliderentur in se discordes materiæ, nisi omnibus factoris autoritas imperaret, & unius monarchia potestatis, uniuersitatis causas et efficiētias ordinaret.* Homo *itaq; præposituram in inferiora accepit, sciēs quis hunc honorem cōtulerit: nec tamen ea scientiæ perfectione illustratus est, ut eo modo cognosceret conditorē, quo eius cognitioni reliquæ creaturæ subiectæ sunt: sed distantiam maximam experiretur inter summa & infima, et ex hoc ipso esset* Deo *acceptior & humilis, quo autori suo se in nullo posset cōferre, cuius effugere dominium nec penetrare cōsilium, nec poterat uitare iudicium.* Itaq; *qui circa ipsum sunt angelici spiritus, licet inuisibilis naturæ sint, in legationibus tamen suis se auditu manifestant & uisu, & salutis nostræ ministeriales sæpissime ex-*

Vnum necessario est principium.

Homo non potest Deo conferri.

est, facilius uideo: & hoc sensui meo quasi esu incorporeo, principium autem illud uix remotissimo odoratu quasi pertransiens sentio. Illa quidem intellectualia per uisibiles creaturas, quantũ fas est animæ uidere uel præuidere, diuina mente à longe prospicimus, in multis per opinionum & coniecturarũ pelagus circunducti, in multis ueritati hærentes, in multis magnitudine rerum oppreßi, exclamamus cum Apostolo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Cordi igitur nostro se offert Deus, & aliquid sui luminis infundit inuitans & prouocans. Nisi enim aliquo modo sentiretur, nec appetendi, nec inquirendi spes esset aliqua uel facultas. Sed quia ex parte sentitur, admirationi est odor ille & sapor, nullam habens cum carnalibus dulcedinibus similitudinem, et per omnia suauitate differens, eoq; desideratur copiosius quò cætera delectamenta excedit. Desiderium autem inquirentes purificat, & purificatio exclusis enormitatibus ad formam Dei prouehit ascendentes: atque ita in opere suo imago & similitudo Dei multis laboriosisq; prouectibus propriam sibi demum indicat dignitatem. Ad hanc rerum adeò profundarum indaginem nisi incarnati uerbi magisterium accesßisset, humana defecissent ingenia, & nescio si & aliqui auderent ad hæc tentanda conatus assurgere: sed associata carni diuinitas assumptam naturam ex parte suæ uoluit esse claritatis cõsortem, & apertis cœlis super doctorem & Dominum nostrum ad superiora nostrum introduxere aspectum: & uidimus gloriam eius quasi unigeniti à patre: & de plenitudine gratiæ & ueritatis quæ in ipso est, instillata est nobis aliqua portio. Et cum Philippo audiuimus. Qui uidet me, uidet & patrem. Nec tamen in hac uisione plena potest esse sufficientia donec in splendoribus sanctorum in die uirtutis suæ agnoscatur ratio gignentis & geniti & procedentis: quam oculus non uidit: nec auris audiuit, nec in cor hominis ad liquidum hucusque

Roma. 11. — Ioan. 1. — Ioan. 14. — Esa. 64. — 1. Cor. 2.

ascẽdit. In *his omnibus quæ dicta sunt omnino sensum nostrum materiæ excedit sublimitas, & stylum repellit moles nimij põderis & ascensionis arduæ difficultas: sed præcepti uestri pater excellentißime me coëgit neceßitas, ut tentarem si fortè importunitate studij aliqua possem de sanctuarij supellectile uellicare, & reducto in partem uelamine arcto subtiliq; aditu propitiatorium intueri: presumpsit meditatio aspicere à longe, & annos æternos inquirere, & quid ante tempora secularia esset, indagare: si tamen seculum uel tempus dici potest ante lucem & diem & solem: & quomodo ante causas elementarias & materiales origines illa æternitatis infinitas se haberet, si illa omnipotentia apud se solitaria esset, & ministeriales ei deessent spiritus, & maneret apud se illocaliter sempiterna diuinitas: & in quo esset sapientiæ regnum, cum non esset quod regeretur, & usu specieq; careret illa inanis antiquitas.* Ab *his omnibus repulsus, ad secularia uisibilia compulsus sum redire, & utinam meipsum cognoscam & sciam.* Quòd *si animæ meæ, quæ corporis mei obtinet principatum, nec originem scio, nec metior quantitatem, nec qualis sit intueri sufficio: si ignota est mihi ratio quare ipsa delectetur in corpore persecutore suo: si nescio quis hãc legem membris insculpserit, ut tam uiolenta dominatione spiritum opprimat, & melior digniorq; natura deteriori succumbat, patienter me ferre oportet, si operatorẽ uniuersitatis non intelligo, qui in minimis operationũ suarum particulis meam profiteor cæcitatem.* Insolubilis *uidetur hæc quæstio, quare homo rationabilis in negata nitatur & uetita, & semper illicitis delectetur.* Omnino *rarum est & difficile fieri bonũ, facile & pronũ est esse malum, & hæc sine magistro, sine exemplo doctrina statim à pubescentibus annis imbuimur & docemur.* Vide *in ipsis qui sanctimoniã profitentur, quæ religio manum claudat porrectis muneribus, quæ solitudo aures obserat oblatis fauoribus:*

Homo animã suam non cognoscens, patienter Deum nõ intelligit.

Nitimur in uetitum.

Vir bonus est animal rarũ.

Homo in malum pronus.

uoribus: quæ gula communibus est contenta saporibus. Quis non se habeat uilem, si uideat humilem? Quis nō putet opprobrium, si se sentit inglorium? Quis enumeret uoluptatum potius monstra quàm species? quæ per concupiscentiæ carnis uitam animam trahunt, clàm palamq; de conclaui ad forum, de lupanari ad theatrum? In primis abrasa uerecundia pudoreq; conuulso, non absconditur scelus, nec nutat ratio, nec discretio reluctatur carnis affectibus, captiuus spiritus consentaneam exhibet clientelam. Hoc ipsum quod dico, carnis affectus, improprie dico: quia hæc uitia propriè animæ sunt, quæ sentit & mouet & uiuit, cui imputatur peccatum: quia ipsi datum est arbitrium, & iudicium, & scientia, & potentia, per quæ possit improbare malum, & eligere bonum. Corpore autem sic utitur anima, sicut faber malleo uel incude in qua format omnium turpitudinum idola, & fabricantur quælibet quarumcunque uoluptatum simulacra. Non est caro dictatrix peccati, nec inuentrix malitiæ, nec cogitatus format, nec disponit agenda, sed officina est spiritus, qui in ea, & per eam, quæcunq; affectauerit, peragit & cōsummat. Quòd autē ipsa insensibilis sit, spiritu recedēte dignoscitur: post cuius discessum nulli apta usui superest putredinis massa, & paludis aceruus. Quicquid enim sentit, à natura corporis alienum probatur. Quòd uerò caro aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem cōtendere dicitur, & repugnare, impropriè arbitror dictum, quia solius animæ lis ista est, quæ secum rixatur, & cum proprio arbitrio litigat, certior in huiusmodi quæstionibus quid bonum sit, quid malum, quàm in aliarum rerum inquisitionibus quid uerum sit, quid falsum. Nam in abditarum causarum inspectionibus & secretis naturæ potest homo errare uel decipi: quia non per omnia à fine usq; ad finem intellectus humanus attingit: sed in his quæ oculis & manibus subiacent, nulla subtilitas iudicium impedit: quia fœtentia à non fœten-

Spiritus captiuus.

Arbitrium cui que datum.

Corpus est animæ officina

Caro non reluctatur propriè spiritui, sed spiritus sibi.

tibus, decora à turpibus, amara à dulcibus, dura à suauibus, et à dissonis consonantia facile discernũtur. Sed desiderij sui ueneno mens ebria, corpus cõtumelijs applicat, et iunctis complexibus ambo in mortiferas suauitates elapsi, obdormiunt. Cumq; euigilauerint, serò pœnitentiam adducit confusio, & inquinamentorum horror fœdatæ menti occurrit. Et in cæteris omnibus quæ malignè patrata sunt, huiusmodi ultio peccatorẽ persequitur, & ipse libidinum labe crapulatus se conuomit. Sed auaritiæ solius & quæstus ardor nec satiat cupidũ, nec pœnitet eum cumulasse, quod crescere optat, nõ minui: & dyscola obstinatus semper quid idolo suo immolet sedulus coaceruat. Vnde hæc sitis diuitiarũ miseris pectoribus aßidet, et ambitionis salsugo bibulam animam occupat, ut per fas et nefas ad loca superiora etiam de latebris eremi nonnulli se ingerant: & de omni gradu ubi aliquis aditus patet, anheli prodeant, discurrãt ad iudices, blandiantur mediatoribus, conducant auxiliarios, & modis omnibus elaborent: ut sedeant cum principibus eo quæstu: ut maledicat Deus *quod ipsi benedixerint, & benedicat quod maledixerint. Hæc lex peccati quare in his & similibus legem iustitiæ opprimat, & quare eneruata ratio cum stare poßit, tam miserabiliter ruat, difficile est assequi, maximè cum defectus iste à damnationis sentẽtia pendeat, & hanc ineuitabilem pœnã antiqua transgreßio sit sortita. Ego si meipsum nescio, si animæ meæ substantiam & naturam ignoro, si eorum quæ intra me sunt rationem non intelligo, qua audacia supra me erigam oculos ut uideam principium sine principio, & finem sine fine attingam? A talibus ausibus desistendũ excellentia maiestatis imperat, & ipsa impoßibilitas omnes ingenij nostri conatus repellit. Ea igitur quæ licita sunt & cõcessa tangamus, & circa cunabula saluatoris prima infantiæ eius fercula degustemus, & circuncisi & loti uicto diabolo, sanctificatis affectibus in cœna cum domi-*

Auaritia malum. Ambitio. Argumenta libri huius.

no recubamus, ubi pane Angelorũ refecti, post illius cibi delicias surgamus ad transitum:ut de hoc mundo uehiculo crucis euehamur ad cœlum, spiritu sancto nos replente: qui deinceps nos doceat, & patefaciat quicquid in exilij huius peregrinatione moles corporis & imperfectionis lippitudo fecit obscurum. Libellum *igitur quem de cardinalibus* Christi Domini *nostri operibus scripsi paternitati uestræ (suppresso nomine nostro) misi, in quo fons sacramentorum & disciplinæ huius in qua stamus origo, formam & exemplar rectè uiuẽdi nobis proponens, ab humili aduentu usq; ad gloriosum eius reditum ad patrem gradatim conscendens, quem potius in mente nostra, quàm in pagina scribi desidero, & utinam in sanctitatis uestræ conspectu memoriam & recordationem nostri supplex mereatur affectus.* Titulus operis

DE NATIVITATE CHRISTI.

a Dest *Christi multũ desiderata & diu expectata natiuitas, adest solẽnitas inclyta & in præsentia saluatoris grates & laudes uisitatori suo per orbem terrarum sancta reddit ecclesia. Gaudia nobis cœlitus nuntiantur, lætitia imperatur.* Nox *ista sacri partus conscia, nouis fulgoribus illustratur.* Gloriantur *in cœlestibus superi, pax in terra bonæ uoluntatis hominibus confirmatur.* Aßunt *Angeli, loquuntur pastoribus: non dedignantur loqui personis humilibus, & cum ipsi sublimes sint, infimos non aspernantur.* Nec *luce insolita, nec angelorum terrentur pastores præsentia, sanæ & puræ fidei homines delectantur in eo quod audiunt consonas laudantium uoces cœlestes, gloriæ & gratiæ diuinæ præconia modulantes.* Nec *satis fuit superis arcana reserare cœlestia, etiam hominibus pax reddita nuntiatur, & bonæ uoluntatis noui muneris largitate consecratur affectus.* Oportuit *bonum* Dominum *certificare & letificare in aduẽtu suo bonas expectantiũ uoluntates: & mul-*

Gaudia natalis dominicis

tiplicatis te stibus certa præsentiæ suæ dare indicia, ut iam non expectaretur quasi uenturus: sed qui uenerat uideretur, & essent Angeli quem sibi noua Christi infantia cōsecrarat, sancti ortus & loci indices. Vnus Gabriel uirgini obumbrationem uirtutis altißimi nuntiat, multitudo cœlestis exercitus gratulabunda saluatorem mundi prædicat aduenisse, & recōciliata terrestria superis canit, & cōsilium antiquum prodijt palàm: nec iam secretum est, sed innotuit publicè in cōspectu gentium reuelata Christi benignitas, & oblata mundo in nullo à nobis differēs, excepto quòd peccati expers fuit saluatoris humanitas. A supernis legationibus incipit Euangelium, cuius primi dictatores Angeli extiterunt. Nec iam in manibus prophetarum similitudines & ænigmata inuoluuntur, sed Angelorum iubilo, & hominum stylo, & euidenti rerum iudicio constat: & consonāt simul promissa & data, umbrisq; remotis, lex et Euangelia sunt unita. Multiplicantur testes, militia cœlestis conclamat, credit pastorum cuneus & exultat. A sapientibus & prudentibus nō quærit testimoniū, qui paruulis se reuelat. In huius doctrinæ initio statim fastus & ambitio condemnatur. Non colores rhetorum, non inductiones persuasoriæ adducuntur, ratio & miracula harū rerum ordinē complectuntur. In primis signa se fidei miscuerūt, & maxima in hoc efficacia dogmatum fuit, cum simul uerbis & rebus actum est, ut nullum infidelium repugnantia inueniret diffugium. Nox illa omni luce clarior, sermones Angelici pacē hominibus nūtiantes, designato loco Bethlehē, ad quærēdum puerum cohortantur: pastores illi amplius mēte quàm oculis carnalibus illuminati, ad cōspiciendum Emmanuel festinant, & edocti intus inuisibili magisterio spiritus sancti, quem paruulum uident confitentur immensum: et piæ ei deuotionis affectum præsentant. Electa adest humilium personarum simplicitas, ut poneretur regula & indissolubilis daretur forma: quod non nisi pau-

peribus spiritu Christi pateret humilitas: nec superbos ad intuitum sui posset admittere ueritas. Veniūt in Bethlehem, quē *prædixit* Gabriel, *inuenitur* Emmanuel, *ciuitas parua, domus paupercula, supellex exigua.* Nulla *domus ambitio, nisi reclinatoriū in stabulo, mater in fœno, fillus in præsepio: tale elegit fabricator mundi hospitium, huiusmodi habuit delicias sacræ uirginis puerperium.* Panniculi *pro purpura, pro bysso in ornatu regio laciniæ congeruntur: genitrix est obstetrix, & deuotam dilectæ soboli exhibet clictelam: attrectat, amplectitur, iungit oscula, porrigit mammam, totum negotium plenū gaudio, nullus dolus, nulla naturæ contumelia in puerperio.* Pedissequas *substantia familiaris non patitur, mancipiorū obsequia sumptus tenuis & inops mensa excludit.* Nullum *domus arcta diuersorium occultabat: nec secreti recessus erant illius casulæ,* ⁎ *incastraturam tectum, & soli parietes per circuitū uestiebant.* Nec *locus ibi erat lauacris, quæ solent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem domini læserat: quoniam sine tormento peperit, quæ in conceptione caruit uoluptate: & tamen consuetudinem sequens, ut legi satisfaceret, quasi cū alijs mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis, diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa oblatæ quieti paruit: & in diebus separationis non se à toro* Ioseph, *qui eam nunquam tetigit, sed ab ingressu templi & cæteris quæ lex prohibebat, continuit.* V*ltro maturus ab arbore baiula fructus elapsus est: nec oportuit uellicari, quod sponte prodibat.* Nihil *in hac re petijt ultro: nec præcedens delectatio aliquam expetijt pœnarum usuram, spiritu sancto obumbrante, incēdium orinale extinctum est: ideoq; innoxiā affligi non decuit, nec sustinebat iustitiat ut illud uas electionis communibus lassaretur iniurijs: quoniam plurimum à cæteris differens, natura communicabat nō culpā.* Eratq; *ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum*

Casa dominica

⁎ Alibi incastraturam

Laus Mariæ.

Mariæ priuilegium

nec antè, nec deinceps meruit obtinere, quòd erat simul mater & uirgo singulis titulis insignita. Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & uirgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate insignis, spirituali & corporali intus & extrà Christi præsentia fruebatur. Ornamenta quæ deerant, etiamsi adessent, non haberent oculos inspectores, quia præsentia paruuli sic eorū qui aderant, Ioseph, & siquis fortè alius ibi erat, oculos occuparat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat, ut in hoc summo bono omnium bonorum unita collectio uideretur: nec opus esset euagari & mendicari per partes, quod simul in se uno fidelibus omnipotens infantia præsentabat. Angelica sanè non est credendum ibi ministeria defuisse, nec recesserat à uenerabili pectore matris spiritus sanctus ad uerbū Gabrielis elapsus. Poßidebat domū suam, & templum, quod sibi consecrauerat, adornabat. Seruabat sacrarium suum, & sanctimoniæ thalamum honorabat, lætificabant consolationes huiusmodi animam benedictam, & tanti habitatoris reuerentia concupiscentiarum ludibria abigebat: legem mentis lex carnis non infestabat: rebellio nulla quietem spiritus affligebat. Paruulus sugens ubera pura alimonia utebatur, & fons sacri pectoris defæcatum edulium ori mundißimo infundebat. Sed et cor matris quædam dulcedines quæ humanū superant intellectum imbuebant: eratq; utrinq; mira iucunditas, quam pia sanctæ matris & deuota humilitas, & sancti sanctorum immensa benignitas cofœderatis affectibus mergerentur. Extrinsecus nuda erant & egena quæ uidebantur, nihil in illa paupertate uidebatur diuinum: non his quibus reuelatum est desuper, quorū primi fuere suprà memorati pastores: quorū innocētia & simplicitas electa est, ut laus Christi perficeretur, qui piscatores & pastores sequentibus tempo ribus confunderent oratores, & à pauperibus & humilibus prædicatio paupertatis habet initium. Execrari solent Aegy-

Prædicatio à pauperib. habet initium.

ptij hoc hominũ genus, & abominabiles eis sunt oues & pecora. Sed huiusmodi officium ab initio autoritatem obtinuit, & Abel pastor munera de gregibus ouium obtulit, quæ in eo quòd cœlitus inflãmari uisa sunt, quòd grata essent Deo, cunctis innotuit. Pastor Abraham, Isaac & Iacob uiri Deo familiares, pastores patriarchæ duodecim. Pastor ipse Moyses, qui in eremi recessu, dum sequitur pecudes, in rubo cõspicit Deũ: & potestate signorum collata populi recipit principatum. Helisæus de aratro propheta constituitur. Dauid de postfœtantes accipitur, & in regni solio collocatur. Agnum quem abominatur Aegyptius, sacrificari sibi præcipit Deus, eiusq; sanguinis Israelitarum postibus illitus, exterminatorem Angelum repellit & abigit: nec timetur mortis periculum, ubi tantæ reuerentiæ cõspicitur signum. Ad umbram Petri languentes consurgunt, apostolis subijciuntur dæmonia: cedit idiotis reproborum eloquentia; prædicante Paulo captiuas complicant manus gentes & regna. Pauperes electi, superbi neglecti: nec fastus, nec altus circa Christi discipulatum aliquem obtinent locum, Christus pauper discipulos diuites aspernatur. Pauper mater, pauper filius, inops hospitium his qui in forma huius scholæ in ecclesia militant, præbent efficax documentũ. Hunc in cunabulis adorauere pastores, & paruulum cõfitentes Deum simpliciter argumẽtosi in spiritu & ueritate, quem adorauerunt, nouerũt. Fuerat quidem miraculum, quòd apertis cœlis lux fulgoris insoliti nocte super eos fulserat, quòd auditi Angeli & conspecti, quòd ab ipsis fuerant edocti & instructi pastores. Sed licet hæc præcessissent, tamen circa infantiam pueri diuinitatis intimatæ nulla humana ratio præbebat experimentũ: nec circa illius præsepij angustias, uagiente inter alligaturas infantulo, aliquod maiestatis erat indicium, sed auditui fides obtẽperans, nullũ apud Deũ impossibile uerbum credidit: & per spiritum sanctum ad sacramentum hoc

Pastores Aegyptiis abominabiles.

Pastorum commendatio.

intelligendum subtilißimis est intelligentiarum accessibus introducta. Idemq; *spiritus qui longe antè prophetas docuerat, etiam nunc humilium mentibus se infundens, dilatabat humani intellectus angustias, & aperiebat interiores oculos ut uiderentur inuisibilia, & intelligerētur ea ad quæ humanus non attigit sensus, nec rationis penetrat intellectus*. Hinc est quod
Esa. 9. *prædixerat* E*saias*: P*aruulus natus est nobis, filius datus est nobis*. Hoc potuit uideri, *hic nullum fides meritum quærit*. Q*uod autem sequitur, uocabitur nomen eius* Emmanuel, *admirabilis, cōsiliarius,* D*eus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis, si clausi sint oculi mētis, exterioribus oculis nescio quid mereris*. Q*ui necdum loquitur, quomodo consiliarius erit? Paruulus quomodo credetur omnipotens* Deus? *omnino infirmus, in quo uidebitur fortis? nihil omnino poßidens, ad apicem regni & principatus fastigium, quibus ascensionibus attinget? Sed si fidei mysterium prosequaris, in his omnibus subtilißimas & purißimas rationes inuenies, & quòd omnino necesse fuit immensum fieri paruulum & filium* Dei *hominis filiū euidenter agnosces*. Mirabitur *etiam & dilata bitur cor tuū, quando intelliges profundißimum sacramentū in eo quòd contemptibilis factus est admirabilis, & qui literas non didicit nec legibus instructus est, sufficiēs sit diuinarum humanarumq; rerum consiliarius: quomodo diuinitas & humanitas in unam personam conuenerunt, & ubi æstimata est infirmitas, fortitudo inuenta est, & corpus humilitatis nostræ diuinæ claritati configuratū, non in hoc mundo, sed in cœlesti gloria perpetuum habeat principatum*. A*d paruulos uenit* C*hristus, & cum paruulis conuersatur, pauperes instruit, & creat, &*
Luc. 4 *facit*. I*pse in synagoga* I*udæorum in* E*saiæ uolumine cum legisset in sabbato, cōplicato libro, prophetiam hanc in se completam edocuit, quòd à spiritu sancto unctus sit, & ad euāgelizandum pauperibus pater eum miserit*. Idem *in* Euangelio

gloriatur, & confitetur Domino cœli & terræ, gratias agens quòd reuelata sunt diuina mysteria paruulis, à quorum intellectu sublimitas huius mundi repulsa est, quæ Deo subijci non potest, dum secundum carnem & sanguinem inuisibile ipsius suis regulis inuestigat. Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus, ut quicunq; pie uult uiuere, humiliter de se sentiat, neq; supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas. Hanc primã gratiam ingrediens mundum noster paruulus attulit, & à cunabulis nos sibi conformes fieri uolens teneri uoluit in uita, quod exhibuit in persona. Quia uerò filij Dei sumus, humanitatis participatione frater noster fieri uoluit, ut essemus secum beatitudinis cohæredes, & haberet tota compositio hominis perfectam plenamq; lætitiam, cum spiritus diuinam repræsentaret imaginem, & caro nostra Christi corporis similitudinẽ, consummatæ societatis beneficium obtineremus, cum nominis Christi & hæreditatis consortes, & diuinæ naturæ communicamus per spiritum, & humanæ per corpus. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, & promissionum suarum non immemor, sicut se daturum nobis iurauerat, sic compleuit: Filius datus est nobis, qui cum in forma Dei esset, splendor gloriæ & figura substantiæ eius, non est confusus se ad formam serui exinanire, ut qui de fraternitate eius gloriantur & uolunt ascendere, non erubescant descendere: sed eidem scalæ cum Iacob innitantur, & cantantes canticum graduum ab imis ad superiora conscendant. O Domine quàm admirabile est nomen tuum: uere tu es Deus qui facis mirabilia. Non modò mundi huius staturã admiror, nõ stabilitatem terræ, cum eam complectatur uolubile firmamentum, non singulos dies, non lunæ defectum & incrementum, non solem semper integrum & laborẽ eius perpetuũ, non temporũ uicissitudines in quibus quædam

Humilitas sãctitatis fũdamentum.

Humanæ naturæ per Christũ perfectio.

Hebr. 1.

Scalæ Iacob innitendum.

arent, quædam uirent, & quæ mortua modò uidentur, deinceps reuiuiscunt. Miror Deum in utero uirginis, miror omnipotentem in cunabulis: miror quomodo uerbo Dei caro adhæserit, quomodo incorporeus Deus corporis nostri tegumẽtum induerit. Miror in hac dispensatione tanti dispendia temporis, & tam lentos processus ad obedientiam saluatoris. In breui poterat patrari negotium, & poterat tantus labor abbreuiari ad solum Christi uerbum, sicut factus mundus, et disposita cuncta ad eius imperium. Sed elementario mundo dignior

Omnia homi nis gratia facta.

est rationabilis homo, quod ex eo quòd in eius seruitium facta sunt omnia, facile creditur. In cæteris quocunq; modo aliquæ satisfaciunt rationes, hic solus me complectitur stupor. Et

Abacuc. 1.

cum Abacuc cano: Consideraui opera tua et expaui. Miror ieiunium, miror tẽtationes, miror omnipotentem in sepulchro iacentem, miror occisum et resurgentem, hæc sunt noua mira,

Esa. 28.

quæ prædixerat Esaias: Nouum faciet Dominus super terram.

Hiere. 31.

Mulier circundabit uirum. Opus suum faciet, et peregrinum opus eius ab eo. Iesus Christus heri et hodie ante Luciferum genitus, initium carnis sumpsit ex uirgine, et quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia cum sit in omnibus, ab his tamen non capitur nec tenetur. Nouum est et inauditum quòd in materni angustias uteri, circundedit intra se fragilis caro uirtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumq; naturæ mutauit sapientia Dei, et ubiq; diuinitas dilatata, plenitudinẽ sui uasi infundens exiguo sic est circundata muliebri utero, ut cum uniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta,

Infans Christus uir dicitur.

intra se omnia continens, extrà uniuersa complectens. Quem nos paruulum, propheta nuncupat uirum, insinuans ei nunquàm defuisse uirtutem, sed semper uirilis ætatis affuisse fortitudinem, quem infantilis infirmitas occultabat. Opus suum igitur fecit quod creauerat, saluansq; quod perierat, ad uitam reuocans quod mortuum erat. Sed peregrinũ opus fuit in Deo,

quòd uerbum factum est caro, quòd factus est uisibilis et comprehensibilis, paßibilis et mortalis, et peregrinum à maiestate puer sugens ubera, panniculis inuolutus & sustinens conuicia, filius Dei *in patibulo constitutus*. *Consiliarius quoque dictus est paruulus iste, qui & alibi dictus magni consilij angelus, eò quòd secreta* Dei *quæ ab hominibus erãt absc̃ondita, publicè reuelauit: et cum nemo nosset patrem nisi filius, ipse arcana* Dei *reserãs, indaginem trinitatis explicuit, loquẽs patri, et à patre responsum accipiens, & spiritum sanctum infundens discipulis, generationis & proceßionis intimans rationes, subtiliter astruens personarum proprietates, et indissolubilis essentiæ unitatem*. *Alia quoq; inferiora, sed tamen necessaria consilia edocens, ut beneficia collata homo intelligat, ut in eo quòd stat, gratias agat, et quòd poßibile est ex* Dei *gratia, cũ ceciderit, resurgat*. De *uirginibus, ait* Apostolus, *præceptum* Domini *non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam cõsecutus*. Vult *et laudat ex imperio* Domini, *ut quæ nupserint, sic permaneant: quæ uero uirgines sunt* Dei, *cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunq; autoritate diuina immobilia cõstant, sic maneant: quæ uerò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, et à* Deo *instituta coniugia, melior tamen est continentia, et uirginitas excellentior, quam nõ cogit neceßitas aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium*. Quòd *si diuinis cõsilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest* Deus *fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat: quia qui mundum uicit, uictoriam suis promittit militibus, & qui uictores sunt sui, cœlo uim inferunt: quoniam sicut scriptum est:* Regnum *cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud*. In *paruuli huius nomine cum hoste antiquo congredimur, & fortis armatus superueniente*

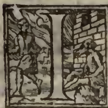
1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

Matth. 11.

fortiore de atrio antiquitus possesso, potenter expellitur, & præsumptæ infestationis audaciæ silentiũ imperatur. Defectui carnis nostræ quæ à primitiuis fæcibus originalis mali infecta languerat, ex Christi carne redditur fortitudo: et sacramentorum communicatio, per quam illius corporis synceritati unimur, nos in tantum corroborat, ut de mũdo & de diabolo, & de nobisipsis uictoria potiamur, & sacramentali gustu uiuifi cis mysterijs inhærentes, una caro, & unus spiritus simus, di-
1.Cor.6. cente Apostulo: Qui adhæret domino, unus spiritus est. Sic hi ad quos sermo fit dicuntur dij, & filij excelsi, nominis, & hæreditatis, & æternitatis participes, fortitudine societatis Christi subigentes tentamina, & cum homines sint ex indigniori materia, in captiuitatem redigunt et conspuunt ligantq́; dæmonia. Et quidem in hoc tempore in stadio uitæ huius se exercet militia christiana, & præeunte Christi uexillo, quem & paruulum uidimus & cognouimus Deum, & quos spiritus consilij & fortitudinis munit, nec uinci, nec decipi possumus, quos eruditio, diuina scientia & potestate fecit insignes. Videtur autem in præsenti disciplina huiuscemodi non esse gaudij, sed mœroris, eò quòd nõ sine periculo certamina peraguntur. Bonum uerò certamen certantibus pacatißimũ fructum in futuro exercitatis in iustitia dabit princeps pacis æternæ, consignans sibi in beatitudine, quorum cõmunicauit naturæ. Ipsi gloria & imperium àmodo & usq; in sempiternum. Amen.

SERMO DE RATIONE CIRCVNCISIONIS.

INter omnia testamenti ueteris sacramenta nihil circũcisione solẽnius antiqua celebrauit religio, nec tantũ in Hebræos, sed etiam in Phœnices et Arabes hæc traditio inoleuit. Reliquæ gentes tam mãdatum quàm factum irridẽt, & Deo minime asserunt con

uenire, ut saluatoris benignitas plagis infantium delectetur, et īmeritos in ipso uitæ initio periculo mortis addicat. Hoc de bo*no domino sentire, qui neminem uult perire, absurdum, et irrationabile iudicant.* Nec *tamen eis omnia reliqua sacrificia sunt horrori, sed in multis naturalem legem sequentes expiationum retinent instrumenta, et īmolant uictimas, et incendunt adipes, et cum odoramentis et libaminibus fundūt coràm* Deo *uota et preces.* L*egimus* Iob Dei *testimonio approbatum, iugibus sacrificijs occupatum, nec legimus circuncisum.* E*t poterant esse eo temporum diuersis in locis multi uiri insignes, qui iustitiæ* Dei *subiecti, hoc signo carebant, licet filios* E*sau & Hismaël putandum sit huius traditionis non fuisse expertes: uerum cum opus istud et antiquitas cōmendet, et iubentis autoritas, inquirenda est tanti mysterij ratio, quæ* Abrahæ *specialiter & semini eius tanto pondere mandata est, ut quisquis in illa gente huius signi careret differentia,* Ethnicus, *nō* Iudæus *reputaretur, et à titulo filiorum* Israël *abraderetur ꝓscriptus.* Hoc *cum octaua die iussum sit celebrari, et nomen circuncisio aptari, intimatum est his qui digni sanctorum consortio censebantur, q̧ eorum nomina scriberētur in cœlis, et æternæ beatitudinis quam post uitæ huius septimanā octaua consequitur, hæredes fierēt, et consortes quicunq; uitæ innocentiæ et cœlibatus sanctimonia sese domino consecrassent.* T*enera itaq; infantia huiusmodi erat imbuenda doctrina, et ante cōcupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, miserabili pœnæ, et ineuitabili uindictæ etiam in paruulis adhibenda erat seueritas, et antequàm ebulliret sartago libidinum, prouisum est uentilabrum, quo refrigerari posset, et extingui depopulatricis flammæ uagus ardor, et uniuersa perlustrans incendiū.* Ideóq; *dolor uoluptati, et sanguini delectationis sanguis tormenti opponebatur, ut in primis elementis discerent paruuli semper ꝓpriæ memores sectionis contraria curare cōtrarijs, et ad cohibēdos, refrænādosq; turpitudi-*

num appetitus necessarium esse sale corrosorio carnis perfricare pruritus, & semper recrudescentes desiccare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tamen circuncidens illud seminariū membrum, sed totum se crucifigens, & omnibus extraordinarijs motibus opponens cauterium, usqueadeo corpus suum redigens in seruitutem ut diceret: Viuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Cuius facti æmulatores erubescimus in pudendis, et detecto sectoq; confusionis operculo, quamuis conscientia testis semper nobis exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum uitare poßimus iudicium, uiriliter tamen standum est, & rationis autoritate increpandi sunt titillatorij sensus, & summopere uigilandum est, ne sequatur assensus. Intra nos pudor iste aboleri omnino non potest; quia nec totum hoc membrum, sed anterior eius portio iussa est circuncidi. Res sanè maxima est, si non egrediatur foras huius contagio corruptelæ, & insaniens bestia corrupti anhelitus catenis ferreis in ultimis animæ receßibus alligetur, intusq; fractis dentibus seipsam concupiscentia captiua masticet & corrodat. Manet itaque erubescentia propter sensum, ut qui in agone cōtendit, sciens circuncisionis mysterium, ab omnibus se abstineat quæ possunt huic flammæ ministrare fomentum. Nec tamen peremptoria est contendentibus, sed probatoria huius sensualitatis colluctatio tam ueterna: sed institutum est certamen inter spiritum & carnem, ut uictor homo peccati et pœnæ, post triumphos solēnes coronetur in gloria sine infestationibus deinceps liber à peccato & pœna. Hanc uerecūdiam post præuaricationem uanitati subiecta, non uolens anima pertulit, & uim sustinet inquietudine perurgente, & inuoluntarijs motibus fatigata infelicitatis suæ deplorat miseriam, liberari de corpore mortis huius desiderans, & pacifici tranquilliq; status à Deo postulat libertatem. Quotidiano sanè conflictu spiritus & caro luctantur, & cau

fatur ratio aduerfus domefticũ malum, quod ita intra fe exerceat regnum quafi natura fit uitium, et fecum traxerit creatio prima peccatum. Hoc utiq; *prima non fentit conditio, fed fecutum eft tranfgrefforem fupplicum, & adhæfit indiuidua pœna peccato, de quo erubefcent quicunq; mundo corde regem in decore fuo uidere defiderant. Quis in tam aßiduis illufionibus non confundatur? quis non in tantis cõtumelijs erubefcat? Fomes quippe huius mali intus in tenebrofis receßibus latitans, ut uiderit animam aliás occupatam, & minus ad fui circunfpectionem folicitam, irruptionibus uehementibus erumpit, & blanditijs uenena fupponẽs pudicitiæ puritatem inopinatis inuadit affultibus.* Ideoq; *pudibundus homo nuditatem fuam operit, & fœditatem confufus occultat.* His rediuiuis *uulneribus femper hac fanie illitis neceffaria eft per omnem huius uitæ feptimanam iugis refecatio putredinum, & continua circuncifio cicatricum, & in cæteris quidem membra omnia imperio rationis obediunt, & arbitrij retinent libertatem.* Hic *uerò ubi* Babyloniæ *fornax exarferit, & quafi pice & nephtha confperfi libidinum ebullierint appetitus, inflammata caro libertatis priuatur honore, intantum ut rebellia membra uelit nolit in motus nefarios audacter exurgant.* Præcedebant *olim integumenta rerum fignificantia abolitionem peccati, & ad perfectionem inchoata tendebant.* Nec *hoc facramentum confuetudini antiquæ fubtrahere uoluit* Chriftus, *& licet non effet in hoc tempore neceffarium, tamen ne antiqua religio prorfus reproba uideretur, in fe uoluit circuncifionis aptari fignaculum.* Sanè *originale peccatum quod à primis patribus in totam generis huius fucceßionem defluxit, omni tempore aliquibus remedijs oportuit expiari, licet uim plenam fignificantia non habuerint, donec ad rem ipfam uentum eft, quæ figurarum operiebatur uelamine.* Et *licet facramentorum arcana omnibus non paterẽt, uirtus tamen & effectus eorũ ignorari non*

poterat: quia ab Adam usq; ad Noë sacrificia Deo cõstat fuisse accepta, quae usq; ad illud tempus sine legis distinctione diuinitus inspirata institutione primi hominis celebrarent. Illa uerò sacrificia aut in animalium sanguine, aut aliarum oblationum incensionibus agebantur, nõ quòd fumo aut mortibus pecudum delectaretur Deus, sed ut intelligeretur immutabile iudicium, & prolata ab initio sententia in peccatum. Immutabile decretum ab aeterna lege exierat concupiscentia affligi, & morte peccatorum puniri, nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod subuenire, quin stimulus carnis sine ulla exceptione colaphizaret infirmum, & usq; ad dissolutionẽ mors importuna persequeretur captiuũ. Et mors quidem carnis concupiscentiarum intersecabat ludibria, nec poterat ultra peccare illud quod erat putredini ac dissolutioni praedestinatum & datum, sed supererat post mortem carnis animae labor, & afflictio spiritus, nec poterat ulla ratione illa absolui damnatio, nisi morti omnium uita omnium subueniret, & pro generali morbo gratia Dei singulare propinaret antidotum. Hoc antiquum redemptionis nostrae consiliũ sanctis patribus reuelauit Deus, uoluitq; ut paulatim assuescerent homines paßioni, & morti necessariae uoluntariae mortis opponerent libamentum, & poenam in medelã, & supplicium in remedium cõmutarẽt. Huius oblationis doctrinam sacrificia continebant antiqua & incensiones, & mortes huius consummationis gratiam praesignabant. Propter hoc cum iam fidei tempora propinquarent, imperata est circuncisio, & pars illa corporis, in qua est uoluptatum seminarium & libidinis officina, iussa etiã in paruulis amputari, ut proprij primitias sanguinis ei qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare praecederet holocaustum. Vbi uerò Christus

Ioan. 5. *Dominus uenit, de quo in capite libri scriptũ erat, ut in morte sua patris uoluntatẽ impleret, cessarũt sacrificia, nec iam truncationem*

cationem præputij Euãgelium imperauit, sed circuncisionem cordis, & omnem tam membrorum quàm affectionũ petulantiam gladio spiritus resecari, immutabili decreto mandauit. Et tantæ dignitatis illa una redemptoris nostri fuit oblatio, ut una ad tollenda mundi peccata sufficeret, qui tanta autoritate in sancta introiuit in sanguine proprio, ut deinceps nulla supplicantium postulatio sanguine indigeret alieno. A' diebus igitur uisitationis nostræ regnum cœlorum uim patitur, nec iam in expoliatione carnis circuncisio agitur, sed spiritus sancti uirtute uetustatis antiquæ sanies expurgatur.

DE STELLA ET MAGIS & Innocentium nece.

ATO in Bethlebem saluatore, audita est in Ephratha eius in terris præsentia, et 1 s.q; ad syluas camposq; gentium nouæ huius natiuitatis est fama porrecta, in Iudæa à pastoribus & ãgelis primò sunt hæc gaudia celebrata, nec multò post Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari stella luminis cœlestis numinis nouis splendoribus indicauit. Erãt in illis regionibus uiri syderũ inspectionibus assueti, qui arte mathematica uim discursumq; nouerãt planetarũ, qui ex elementorum natura rationem temporum metientes astrorum ministeria certis experimentis proprijs didicerant effectibus assignata. Hi ex uaticinijs Balaam olim audierant stellam oriri in Iacob, & hominem in Israel cuius fortitudo quasi rhinocerotis, ad quem in trieribus de Italia uenirent qui superarent Assyrios, & uastarent Hebræos, quo temporum nec in Iacob idolum, nec in Israel simulacrum esset. Diu homines illi huius prophetiæ prouentum expectauerant, & ubi uenit plenitudo temporis, orto repentè nouo sydere, ad antiqua recurrentes uolumina tam testimonio muniti quàm signo, droma-

dis inuecti in Iudæam stella duce perueniunt. Nec potuere Palæstinæ incolas latere tanti nominis personæ, sed ubi auditũ est quòd stellam indicem nati in Bethlehem paruuli sequerẽtur, Herodi noui regis inquisitio nuntiatur. Euocatis itaq; Magis rei huius ordinem cum omni diligẽtia sciscitatur. Audit natum in Bethlehem esse paruulum, quem profitentes regem & Deũ qui de Saba uenerant adorare & uenerari festinant: intimatũ est ei quòd ab antiquis temporibus Moabites propheta, licet gentilis, prædixerat: & contulit cum literis gentiũ sanctorũ uaticinia prophetarum, quorum scripta per omne sabbatum legebantur, de quibus nulla in populo Iudæorũ ambiguitas erat quin rata essent, quæ illi uel asseruissent præterita, uel prædixissent futura: à fortitudine eius qui quasi unicornis obuios penetraret, in cuius obsequium ultrices de Italia trieres in Iudææ terminos aduentarent, & usq; ad finem mundi dilatarent imperium, anxius expauit & timuit. Conturbabat quoq; aliud quod in Michæa scriptũ est testimoniũ: Quoniã de Bethlehem quæ est Ephratha, egrederetur paruulus, qui dominator esset in Israel, cuius gressus esset ab initio à diebus æternitatis. Cũq; ea quæ domestici codices continebant, cum his quæ ab alienigenis dicebantur, intelligeret conuenire, diuinis tentans reluctari cõsilijs, simulat perfidus religionis assensum, promittens Magis sese ad adorandum paruulum cum omni deuotione illico affuturum, cum per reuertentes certitudinem de puero accepisset. Turbatur cum rege maligno Hierosolyma, non lætatur, expauescit & tabescit, & negare erubescit quod scriptura testatur. Nec minus horrendum scribarum sacrilegiũ quàm Herodis impietas, quia proprio Iudæi abutentes priuilegio cum uisitationi diuinæ inuenirentur ingrati, causam sibi cum Herode fecere cõmunem, cum hinc & inde impietas & ĩfidelitas aduersus Dominũ & Christũ eius fremerent, & pariter in eius odio cõsentirẽt. Ecce alienigenæ à fluminibus Aethiopiæ

ad paruulum Christum supplices ueniunt, & filij dispersorum deferunt munera, accedunt qui longè erant, & qui propè recedunt, in loco humili & supellectile uili rex regum & Dominus dominantium inuenitur, cognoscitur, & ab alijs adoratur. Quia uerò neminem in conspectu Dei apparere uacuum antiqua lex edocet, præuaricatoribus legis abeuntibus uacuis primitiæ gentium sacramentalia munera proferunt de thesauris, & Domino aurũ & odoramenta præsentant, profitentes ex ratione munerum de eo quem adorabant quid crederent, quid sentirent. In auro regem, in thure sacerdotem, in myrrha incorruptibilem quamuis paßibilem profitentur. Oblatio ista incarnati uerbi & exponit mysteria, & breui subtiliq; iudicio utriusque naturæ humanæ diuinæq; exprimit unitatẽ, quid & proprium est unicuique singulatim distinguens. Nam Deo patri, cuius regnum & imperium suis mundum replet splendoribus, in odorẽ suauitatis summus sacerdos & pontifex Christus se obtulit, cuius caro paßionis crementa carbonibus, incensionis suæ flagrantiam transmisit ad cœlos, & usque hodie odor ille suauißimus in terresti cœlestiq; ecclesia indeficiens perseuerat. Quòd autẽ paßibilitas quam obediẽs Deo uoluntarie suscepit incorruptione firmata sit, uirtus myrrhæ obuians corruptelæ suo probat effectu, & uisibilium ratione munerum immortalitatis solidæ constat euidens argumentum. Adorato Domino magi hilares alio tramite in suam patriam reuertuntur, quia necesse est ut qui credunt ad iustitiam, ore etiam confeßi sunt ad salutem, deinde uias eligant arctiores et se districtioribus mandatis obligent, quoniã per uias latas descensusq; præcipites itur ad inferos, per arctas uerò & difficiles reditur ad superos. Propter uerba labiorum Dei religiosus quisq; uias duras ingreditur, & iugulator uoluptatum stantẽ ex diuerso hostẽ securus aggreditur. Arcta uia est castitas, trames strictus humilitas: ieiunio affligi, & carnem in seruitutem

Exod 23.

Via ad cœlū difficilis. redigere, scopulosæ sunt semitæ, sed ad patriam superiorem non nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. Non est tutus ad Herodem regressus, nec expedit cum his qui oderunt deum fœdera iungere: nec de religione cum malignantibus inire consilia, quorū familiaritas infantiā Christi studiose persequitur, & antequàm formetur Christus in nobis in ipso piæ conuersationis initio ut extinguatur spiritus & suffocetur uita iustitiæ penitus elaborat. *Herodes delusus cōqueritur* Delusum se Herodes conqueritur cum magos aliâs comperit diuertisse, quia molestissimum est principi tenebrarum cum excogitatis laqueis tētatos quoslibet nouerit euasisse, & acriori inflammatus rabie, in *Herodis truculentia.* neces innocentium debacchatur. Sic sanctorum persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui dum putat perdere quos occidit, melioris uitæ statum eis procurat: & quod ille in perditionem molitur, hi utuntur pro beneficio, quibus lucra uitæ perpetuæ per hæc momentanea damna celeri compendio acquiruntur. Ecce paruuli isti, quos hostis naturæ, pietatis inimicus, bestialis sæuitiæ, inauditæ crudelitatis monstrum Herodes occidit, subitò fiunt martyres, & dum uice Christi, & pro Christo auulsi à matrum uberibus detruncantur, testimoniū quod nondū poterāt sermone, perhibent passione, et sufficit causa testimonio, licet nondum eloquio distinguatur. Illico spiritus infantilis uasculi receptaculum deserens, iam nō tenelli corporis ætatisq; nouitiæ tēpore tenetur: sed ab illis infantilibus coagulis anima expedita, adepta rationis & intellectus plenitudinem in occursum Christi festinat: à quo militiæ suæ quærens stipendium, ad lucis & pacis æternæ præmittitur gaudia, & Epiphaniæ solennia in cœlestibus celebrat, nec in stellæ alicuius lumine, sed in ipsa claritate diuinæ præsentiæ gloriatur. Acta est natiuitatis solēnitas sursum iubilantibus angelis, deorsum ex ore infantium & lactentium laus est *Ex ore infantium perfecisti laudem.* perfecta resonantibus usq; ad cœlos uictoriæ tubis, & uersus

est paruulorum uagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente nō stellam sed agnum exercitu innocentium, & baiulante gloriosissimi triumphi solēne uexillum. Nec potuit mundus inficere nuper agonem ingressum infantilem exercitū, & pedes qui nondum lutum calcauerant, urgens citatusq; transitus nō est passus ullis sordibus inquinari: sed in ipso uitæ initio tota illa innocua phalanx sine uno integritatis detrimento ad solidioris uitæ translata est gloriam: Et quæ expectari poterat annorum elapsu rationis discretio, repentè nullis iam ætate illa temporibus subiecta omnis consummationis reperit finem, & casuum accidentium mutabilitates euasit. Euigilauerunt sensus quos sopor infantiæ opprimebat; displosisq; palpebris intuiti lucem in momento assecuti sunt; quæ pacificis & mundo corde debetur, beatitudinem: & ascendentes per omnium uirtutū gradus sine doctrinæ humanæ exercitio cumulatam inuenere mensuram, ita ut in ordine sanctorum protomartyres primum habeant locum, & secretorum conscij diuinorum propinquitate familiarissima clemētiam dei pro nostris exorēt laboribus, quos usq; hodie funestus Herodes persequitur, quorum sanguine & morte diabolus delectatur. Hi itaq; à cunabulis in cœlum translati, facti sunt superni Capitolij senatores & iudices, nōnullis ueniam obtinentes immeritis: assistuntq; miserationibus & ultionibus diuinis, sed sæpius agni, quem quocunq; ierit prosequuntur; mansuetudine, quàm ira uel furore utuntur. Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio consecrarunt, tradentes posteris formam, ubi necessitatis articulus excluserit moram, non minus ad lauacrū animæ sanguinem efficacē, quàm sanctificatas uerbis solēnibus aquas, maxime cum nec sanguis hoc elemento careat, sed aquarum motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus uerò sanctus & aquis & sanguini superfertur, qui subiectos sibi fouet & abluit, quo baptizante idem occisio quod mersio ope-

ratur, qua extinctam peccati uitam uirtutemq; emortuam utriusq; rei continet sacramentum. Ipse enim est qui uel hoc uel alio modo quicunq; est ille modus, baptizat, & ad idem refertur quod pura fide agitur per Christum dominũ nostrum.

DE BAPTISMO CHRISTI ET manifestatione trinitatis sermo.

Non satis est quòd angeli locuti sunt pastoribus, quòd aparuit stella regibus; quòd natiuitati & personæ & loco consona prophetarũ oracula, perfidæ gentis indicio Christo perhibentia testimonium, in unam cõuenere sententiam: sublimius & perfectius testimoniũ profertur diuinitus, & ipse pater inuisibilis auditur, & aures humanas omnipotentis dei præclara uox penetrat; & inaudita à seculo fidei species declaratur. Veniebat Christus ab baptismum, nõ egens lauacro, in quo peccatum non erat, sed ut sacramento perennis daretur autoritas, & tanti uirtutem operis nulla personarum acceptio commendaret, quoniam remißio peccatorum siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur, propriè spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum solẽnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus apostolicis sacerdotum ministerijs attributa, uisibile celebrant sacramentum: rem uerò ipsam spiritus sanctus format & efficit, & cõsecrationibus uisibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis autor apponit, & plenitudinem gratiæ unctionis diuinæ pinguedo sactificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti cosummat & perficit. Si in Petri uel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio uideri sublimior: & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, ut melior esset baptismus eius qui sanctior uideretur, & indignior esset

Christus baptismo daturus autoritatem baptizatur.

Remittere, est spiritus sancti.

qui ab eo acciperetur, quem non amplior æstimatio commendaret. Hæc & in alia sacramenta transferretur iniuria, ut non in eis unitas, sed diuersitas haberetur, si censeretur à melioribus fieri meliora, & minus haberet utilitatis & pōderis quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia una alia melior, & baptismus pro ministerio uel melior, uel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica, absit à religione Christiana tantæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, unus dominus, unum baptisma: quod si ab indigno fortè fuerit consecratum, non audet iustus iterare uel corrigere quod semel est factum: quia per quēcunque fiat idem est. nec hoc priuilegum meritis est datum sed gratiæ, & propriè sibi omnipotentia dei retinet hunc effectum. Neq; enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce Domini gloriamur, cuius uirtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum; neque aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas & profundum, & longe lateq; plenitudo diffunditur gratiarum. Quòd ne ulla præsumptio sibi doni huius in posterum gloriam uendicaret, in hoc sicut & in alijs, domini nostri ecclesiæ suæ prouidit benignitas, ut ipse baptizaretur à seruo, ne conserui conseruorum ministerium detrectarent, uel aliquis cuiquam in hoc opere præferretur, quoniam siue Iudas siue Paulus baptizet, Christus peccatum lauat, absoluit, & delet. Sic Rachel & Lia, Balam & Zelpham maritis accōmodant & liberos accipiunt ex uteris ancillarum. Scribæ & pharisæi in cathedra Moysi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis utuntur, & officium non uita tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis, Christum, inquiunt, scimus, & Paulū nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur, uos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo nihil quæstua-

Fides omnib. una.

Baptismus se late extendit.

Similitudo.

rij peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur, sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum, quos ducunt, pecunijs inhiant quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet huiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex trasmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium, nec occurrent sibi solatia regionum si uehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe sæpe malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licet plenam non habeat uirtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat uiam Domino Iannes lauando exterius corpora, ut præcederet exterius lauacrum secuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remißio. Præceßit quod erat ex parte, ut consummatio sequeretur. Horret tamen Ioannes, & accliue sibi esse sacrum Christi caput non patitur, quia maiorem à minore, benedici antiquis regulis refragatur, & criminalis ei uisa est usurpatio potestatis. De plenitudine Christi omnes accepisse, & seipsum cum cæteris prædicarat Baptista, ideoq; Deo et hominem manus imponere iudicabat temerarium, lauare eum in quo non erat peccatum, æstimabat superfluum. Sed ad soluendam calciamenti huius corrigiam confeßus indignum, formidabat exhibere prælatum, si ipse in magistro sine causa tentaret hoc agere quod ab ipso suscipere necessarium dignoscebat. Ideoq; tremebundus humili satisfactione postulanti ministerium negat assensum, non quòd obedientiam detrahat imperanti, sed quòd iudicio suo seruo subdi, non competat maiestati: Tu, inquit, uenis

Matth. 3. ad me, & à te debeo baptizari. Cui Dominus: Sine modo.

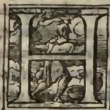
Sic enim decet nos omnem complere iustitiam. Ioãnis *humilitas non arguitur, nec uituperabile uisum est Christo simplicitatis diffugium, quod reuerentia, non importunitas suggerebat.* In *hoc igitur omnem impleri iustitiam asseuerat, si doctrinam præcedat exemplum, & honore se inuicem præueniant, qui maiorem & qui minorem obtinent locum, & qui maior est fiat minor, & præcessor sicut ministrator: si in unitate sacramentorũ omnes simul cõueniant, si pacis ecclesiasticæ fœdera non disrumpant.* Baptizatur *Christus, nec ultrà* Iorda*nis retrorsum cõuertitur, aruerunt unctiones* Iudaicæ, *ceremoniæ putruerunt, perpetuo lapsu baptismi gratia emanat ad posteros, nec ulla uetustate siccatur.* Adesse *se tantis mysterijs et præsentiam suam dignosci dignata est sempiterna diuinitas, cœlisq; apertis in specie columbæ spiritus sanctus ibi seipsum ostendens, & intelligi uoluit & uideri, & quietißimo elapsu aduenient super Christũ quieuit & mansit. Acceperat quippe familiare super hoc ab eodẽ spiritu* Ioãnes *responsum, quia super quem spiritum sanctum sub hac specie uidere, ipse esset apud quẽ baptismi maneret autoritas, qui mundi peccata tolleret, qui solus à nullo sanctificatus, & cuncta sanctificans non tam interesset sanctificationibus et sacramẽtis omnibus, quàm patraret. Sed & uox patris audita est cœlitus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Huc *usq;* Domine *sancte pater nõ audiuimus te loquentẽ, qui multifarie olim patribus locutus es in prophetis, & per angelos sanctos, quibus ad diuersa sæpe mysteria à te legatio est iniuncta.* Teipsum *non ita ante hoc tempus locutum audiuimus, ut personaliter tibi aßignetur locutio quã proferres.* Hãc *uocem à paternitate tua delatam, nemo est qui ambigat, non est qui sibi hoc uerbũ audeat arrogare, non est in cœlestibus agminibus qui* Dominum Iesum *suum audeat filium nominare.* Certè *sibi soli non est trinitas, & solus pater scit filium, patremq;*

Matth. 17.
Marc. 9.

nouit filius, nec à quoquam nisi eo reuelante est cognitus. In
hac diuini magistrij schola pater est qui docet & instruit, fi-
Trinitatis unio. lius qui arcana Dei nobis reuelat & aperit, spiritus sanctus
qui nos replet & imbuit. À patre potentiam, à filio sapien-
tiam, à spiritu sancto accipimus innocentiam. Pater eligit, fi-
lius diligit, spiritus sanctus coniungit & unit. À patre nobis
datur æternitas, à filio imaginis eius conformitas, à spiritu san
cto integritas & libertas. In patre sumus, in filio uiuimus, in
spiritu sancto mouemur et proficimus. Conuenerunt simul
sempiterna diuinitas & temporalis humanitas, & eo tenore
utriusque naturæ facta est unitas, ut impossibile sit quod iun-
ctum est ab inuicem separari, sed uerbum & caro sic sunt una
essentia, ut perfectam & integram syncera coniunctio faciat
unitatem. Nec iniuria est, sed gratia Dei si quod minus uidetur
digniori iungatur: cum inferior natura contumeliā probrumq;
peccati non contrahat; nec est minoratio maiestatis, prouectio
paupertatis, nec altitudinem Dei in aliquo humilitas dispensa
toria dehonestat: hoc testimonium auditum est, quia filius Dei
est, quem Ioannes tenet in manibus, uerus homo, uerus Deus,
unicus patris, in sua natura inuisibilis, in nostra uisibilis, ut
fide & experimento fulciatur doctrina, dum & uisu et intel-
lectu incarnati uerbi notitiam assequatur. Dilectus à patre im
merito nos dilexit, ultro uisitationis suæ nobis beneficium lar-
Dilectio Dei immortalis. gitus est, ultro sanauit, ultro curauit, ultro libertate donauit.
Etiam ingratos prosequitur hic amor & reuocat: neque tunc
odit, cum corripit et flagellat: usq; ad mortem Christum duxit
dilectio, et resurgens à mortuis charos habet, quibus tāte cha-
ritatis affectum ostendit. Duo grata uocabula filius et dilectus
ipso Deo dictante nostris sensibus imprimuntur, ut cōmunio
nominum nos associet collegio munerum, & tanta dulcedinis
nomina nostrum emolliant animum, accedantq; deuotionis af-
fectum: per omnia sibi pater in filio complacuit, nec ulla in eo

ſerpentis ſunt reperta ueſtigia; nec ſacerdotij eius pœnituit Deum, quoniam ſacrificium quod in cruce obtulit, ſic in beneplacito Dei conſtat acceptabile & perpetua uirtute conſiſtit, ut non minus hodie in conſpectu patris oblatio illa ſit efficax, quàm ea die qua de ſaucio latere ſanguis et aqua exiuit, et ſemper reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant pretium, & obedientiæ donatiuum requirant.

SERMO DE BAPTISMO CHRISTI.

Vic dilecto filio tuo domine nos præcipis obedire. Loquere igitur dñe, quia audit ſeruus tuus. Auditui meo dabis gaudiũ et lætitiam, doctrinam tuam amplector: ſuaue eſt mihi eloquiũ tuum, uiuus et efficax ſermo tuus ancipiti gladio penetrabilior uſq; ad diuiſionem ſpiritus et animæ meæ attingens, carnales et ſpirituales intra me ſeparat et ſequeſtrat affectus, & à uilibus pretioſa diſtinguens quaſi flagello de funiculis cõtexto, de meo interiori templo qđ tu inhabitas, omnem nundinationem expellit, nec patitur in atrijs tuis mercimonia colũbarum, ſed à ſanctuario gratiæ tuæ omnem uenalitatẽ excludit. Audio te cum iraſceris, audio cũ miſereris, ſiue parcis, ſiue flagellas, iuſtum et bonũ te prædico, in ira ſupplico, in clementia grãs ago, nec ſanctis ſermonibus cõtradico. Loquere magiſter bone, libẽter te audio, et cum aduerſarius mihi, etiam in plagis et doloribus intelligo diſciplinam: nec latet me, te docente, ad ſiccandas corruptionum mearum putredines prodeſſe cauterium, et mundare cicatrices ueteres ſal diſciplinæ tuæ, Euangelio tuo medente infuſum. Præcipis ut infundam corrupto pulmoni hyſſopum, & ſpiritus tui ſuauitate epota, totius malignitatis inflatio detumeſcat. A te Deus bone humilitatem diſcentes, quaſi manſueta animalia quieto greſſu te baiulamus ſeſſorem, nequaqam ſub hoc onere laßitudinem, ſed quietem inuenturi: quia iugum

tuum non est graue, sed leue: & lex tua & testimonium iusti tiæ & præcepta, timor & iudicia delectabilium in se rerum continent sacramenta. Lex tua docet uitare peccatum, & corripit transgressores: & ut lotis mundisq; pedibus in uia immaculata incedant, omnia præmonstrat offendicula, & insinuat diuerticula quibus periculosi transitus euitentur, nihil impossibile, nihil iubet austerum. In quibusdam per legem tuam promissa præmia nos inuitant: in multis pœnæ propositæ & supplicia uel damna territos animos à scelerum retrahunt appetitu: neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, ut de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum prosecutionem deest scientia siue potentia: quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quòd si impoßibilia essent præcepta tua, uel tantis difficultatibus onerata, uel uoluntas tua sic abdita, ut non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & ueritatis cognitio, & agendorum distinctio autoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur poßibilitas & facilitas, & scientia & potestas. Præcipis mihi domine Deus, ut diligam te hic, & possum et debeo: & totum me interius & exterius tibi esse iubes obnoxium: & de proximo iubes, ut ad meam eum mensuram complectar. Gratias ago tibi clementißime Deus, quia quod quærit à me, prius ipse donasti: & quomodo tu me dilexeris, si linguis hominum & angelorum loquar, nec dignè possum eloqui, nec uniuersa complecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est domine ut diligamus te, quia & ipse nos diligis: & iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendant. Verè hoc mandatum legem complectitur et prophetas, et in hoc uerbo omnium scri

pturarum uolumina coarctantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc domine uerbi tui clamat autoritas: hoc ex ore tuo audiuimus, hic inuenit consummationem omnis religio: primum est hoc mandatum et ultimũ, hoc in libro uitæ cõscriptum, indeficientem & hominibus & angelis exhibet lectionẽ. Legat hic unũ uerbum, & in hoc mandato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse, & hinc nasci et huc reuerti quicquid ecclesiastica continet disciplina, et in omnibus irritum esse & friuolũ quicquid dilectio non confirmat. Non pertinet domine ad te, nec de tuis est qui te non diligit: nec diligit te, qui scienter offendit. Dilectioni tuæ detrahit, qui terminos à te positos transit, et euangelij tui decreta transgreditur & contemnit. Non amat te, qui pecuniam diligit, tibi & mammonæ nemo simul deseruit. Non pertinent ad te speciem pietatis habentes & negantes uirtutẽ, nec militant tibi negotiorum huius seculi traiectores: non audiunt te, sed sicut aspis aures suas obturant, ne eorũ corda uerbum tuum penetret, quotquot peccato seruiunt uoluptati carnalium amatores. Lex tua Deus apostolorum et martyrum testimonio confirmata, paruulis tuis pauperibus spiritu quibus tibi regnum tuum dare complacuit, sapiẽtiam præstitit, et lætificauerunt animas eorum iustitiæ tuæ, in quibus per eandem legem edocti uixerunt: & hoc dilectionis præceptum ita fidelium mentes illuminauit, ut in pace et sanctimonia uiuentes pacificis et mundis cordibus te uiderent, et simul amor sanctus & timor castus perseuerantibus tibi studijs obedirent, usque adeò tibi ascensionibus huiusmodi propinquantes, ut fierent iudiciorum tuorum conscij, et per ipsos tua et nunc & postmodum iudicia exerceres. Præcepisti domine ut audiamus dilectum filium tuum: gratias tibi agimus, quia nos eius magisterio commẽdasti. Nos uerò ex præcepto tuo eius doctrinæ nos tradimus informandos, & inhærentes ei libenter, cum duce

Diligere Deũ primum et ultimum præceptum.

spiritu sancto omni tempore audiemus.

DE IEIVNIO ET TENTATIONIBVS CHRISTI.

Nno tricesimo carnis assumptæ baptizato Dño in Iordane, postquam reuelãte patre, ꝙ filius Dei esset, innotuit, non iam conueniebat eũ putari filium Ioseph, uel esse subditum illi. Nec tñ repente ad signa et miracula et doctrinam usus est potestate, sed interim autoritatem cõtinuit: et antequàm notum se faceret mundo, exposuit se tentandum diabolo, non ut diuinitatis integritas probaretur, sed ut tentatoris confunderetur præsumptio, dum fame et laßitudine post ieiunium ueritas humanitatis pateret, quæ diuinitati associata omnino peccati sensu et consensu careret. Hac ætate tempus doctrinæ insinuatum est rationabile, nec ante has metas perperam inuadi magisterium, data est forma, quia nõ competit annis impubibus sedere in cathedra, et in primogenitis boum lege aratio est interdicta. Iam uerò cum ætatis & temporis ratio conueniret, et ad obediendũ uerbo Christi mãdatum cœlitus aduenisset: uoluit tamen sapientia Dei primò erudiendos informare exemplo, et contra tentamenta proponere documenta, ut audiret et uideret et sentiret humana rationabilitas, quàm insuperabilis sit uictrixq; peccati, si libertas arbitrij libero moderamine dirigatur. Igitur desertum Christus ingreditur, ibi suo, id est, spiritu sancto duce et comite conuersatur. Locus secretus eligitur, quia solius Dei iudicio ieiunia sunt agenda, et singulariter inspectorem, adiutoremq; Deũ uolunt hæc habere certamina, neq; in agonibus aliquibus periculosius militatur. Nulli religionis exercitio fraudulẽtius inanis gloria adulatur, nulli uirtuti fauor ita blãditur. Ieiuniorum sudoribus laus importuna se ingerit, et subtilißimis aculeis penetrans animam, dum extollit, emollit: & pungit, cum ungit.

Cathedra ueritatis quibus competit.

Christus in deserto.

Virtutem in hypocrisim uertit, et simpliciter inchoata peruertit. Quasi tinea quod integrum erat, rodit & occupat, et sanctitatis fundamēta euellit & dissipat. Subtilissimum malū proprio laqueo hypocritam iugulat, et proprijs armis sanctitatē impugnat. Castigatio carnis spiritum inflat, et macies corporis extenuatum arrogantem impinguat. Contemptus uenerationem uenatur, fames et calamitas laudibus saturatur. Mens hoc ueneno imbuta in miserijs deliciatur, et occupata hac scabie in hulceribus gloriatur. Religio fit superstitio, et succedit ei ambitio subornata. Extincto spiritu quatriduano cadaueri solæ supersunt exuuiæ, uirtutis species exanimis & simulachrum sanctitatis. Tanta est hypocritarum dementia, ut fœtoribus pro odoribus abutantur, & pretiosa uilia, et aspera suauia arbitrentur, & fauorum sapor omnium dulcedinem superet condimenta, omnisq; delira sensualitas contrarijs delectetur. Propter hoc solitudo carens arbitris, & eremus assentatorum satellitio uacua à ieiunante Christo eligitur, ut non cum carne & sanguine, sed cum spiritualibus nequitijs dimicetur, & amotis minarum occasionibus homo cum diabolo colluctetur, & soli sint in palæstra Christus & antichristus, spiritus & antispiritus. Neq; putet homo se euasisse pericula, cum in eremum uenerit: quia quantò subtilius, tantò difficilius à tentatore inuaditur, qui cogitationum foribus assidens omnia uirtutum genimina in ipso ortu strangulare molitur. Imaginem Christi delere cupiens, adulterinos colores naturali pulchritudini superducit, claritatem spiritus interpolat & obnubit. Verum liberius anima expedita obuiat impugnanti, ubi compedes impedimentorum defuerint, & aspectus irritamenta non nouerint: securiorq; est congressus, ubi singula non uellicant dimicantem, nec inebriant animum lenocinia uoluptatum. Honestius cum spiritu quàm carne luctamur: quia carnis complexus fœdus exhalans nebulas, eum qui sibi adhæserit

Hypocritarū dementia.

Solitudinis palæstra difficilis.

Lucta spiritus honestior quàm carnis.

aliqua ex parte contaminat, nec libidinum morsus quisquam euasit illæsus. Flatus ille pestilens etiam longe positos inficit, & hoc certaminis genus fugam potius quàm assultum requirit. Et quia solent oratione & ieiunio dæmones edomari, munitio eremi cum huiusmodi armatura exemplo magistri recipit Christianos: quos etsi omnes diuersorium non excipiat loci, animi tamen omnino necessaria est solitudo, ubi erecta specula mens sibi insopita prouideat, & detersa rubigine coruscantibus armis importunum hostem terreat & repellat. Ieiunijs uitiorum sentina siccattur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt uoluptates. Extinguitur ardentis Aetnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus uagos distrinxit & ligat, Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cœlesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorũ reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quoq; eodem dierũ numero abstinens in eremo cõuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, et à multis frequẽtata in plurimos se effudit. Quotquot uiros uirtutum uidimus, sine ieiunio nõ legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuere & lacrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni

Ieiuniorum uirtus.

carni hærentibus supplices beneficia postularunt. Nec defuit prouentus, ubi ad pedes Dei sacrificium cõtriti cordis offerẽs se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis. Si Moysen & Aaron & Samuelem hodie haberet ecclesia, cum inuocarent, exaudirentur: & orantibus Iob, & Noe, & Daniele, populo parceretur. Rarus hodie Phinees, qui perfodiat impudicos: rarus Moyses, qui occidat sacrilegos: rarus Samuel, qui inobedientes lugeat: rarus Iob, qui pro filiorum negligentia sacrificiũ offerat: rarus Aaron, qui coràm Pharaone comminationes diuinas edicat: rarus Noe, qui his, quibus submersio imminet, arcam bitumiue litam prouideat. Flens cum Apostolo dico, Inimicos crucis qui terrena sapiunt magistratus, quorum Deus uenter est, qui in his quæ dicere nefas est impudentes lætantur & gloriantur. Venerunt periculosa tempora quæ prædixit Apostolus, in quibus uoluptatum amatores magis quàm Dei, speciem pietatis habentes, uirtutem uerò abnegantes. Inueniuntur præpositi innumerabiles, qui ieiunia & orationes nec digito mouent, in quorum manibus iniquitates sunt, & muneribus eorũ dextra oneratur: frustra ab his quærantur miracula, frustra auxilia implorentur, non sunt idonei intercessores, Domini contemptores, nec conuenienter ad placandum eum accedunt, nec conciliant quem offendant. Efficax est oratio præcedente ieiunio, & sacris studijs antecedentibus non patitur postulatio deuota repulsam. Eligitur solitudo, ut soli Deo uacans anima cum in se per continentiam mactauerit uoluptates, purgatis affectibus ad cœlestia euolet, & uidens Deum oret & adoret, et dulcedinis supernæ suauitatẽ prægustet. Forma igitur ieiuniorum proposita fixoq; exemplo, postquã quadraginta dierũ abstinẽtiam Dominus cõsummauit, Satan cum esurientẽ uideret, accessit. Retroactum tempus obtinuerat quies, & secum silentij sera opus illud eximiũ

Raritas bonorum.

Philip. 3.

Oratio efficax præcedente ieiunio.

saluator exegerat, modò oblata famis occasione tumultuator de latebris prodiens foras egreditur, & subdola professione quasi compatiens ei subuenire periclitanti naturæ hortatur: Luc.4. *Si filius* Dei es, *dic ut lapides isti panes fiant*. Nec uult fateri, *nec præsumit diabolus diffiteri* Christum *filiũ* Dei, *sed dubie dispenseq; consulens tendiculas blandis innectit sermonibus, ut obaudientem sibi reddat obnoxium, & se de compaßionis specie reddat acceptum. Caro & laßitudo & cætera huiusmodi hominem testabantur, uirtutis integritas & uita carens omni peccato perfectius ei priuilegium adscribebant, & diuinitas potentißima ex ipsis effectibus negari non poterat.* Fuerant *& ante* Christum *uiri insignes, prophetæ, & sacerdotes, sed in peccatis concepti & nati, nec originali nec personali caruere delicto: & inuenta est in omnibus uel ignorantia, uel insufficientia, in quibus erronei peccauerunt, & eguerunt misericordia* Dei, *per quam edocti & restituti gratias egerunt* Deo, *& ad plenitudinem iustitiæ multum sibi deeße confeßi sunt, & sperantes in* Deo *nullam sibi soliditatẽ attribuere præsumpserunt.* Non *ita* Christus *in quo uerbi carnisq; sic conuenit natura, ut nulla alteri ex altero iniuria deueniret: quia in carne socia nullam diuinitas maculam reperit, nec secuta est, nec præceßit. Hæc naturarum coniunctio diabolum excæcabat: quia impoßibile ei uidebatur, uel quòd esurire poßet diuinitas, uel quòd tantæ tolerantiæ poßet eße, tantæq; potestatis corporalis humilitas.* Duplicem *itaque inquisitionem sinuosa calliditate orditur, ut de* Christo *utrũ naturalis filius* Dei *sit, ipso respondente certitudinem habeat: ut cum* Deum *confeßus se fuerit, absurdum uideatur quod* Deus *esuriat, & in quamcunque partem se responsio uerterit, neceßitas conclusionis occurrat:* Si *filius* Dei es *tibi non competit esurire.* Quòd *si* Tentatio prima. *esuris, manifestum est filium* Dei *non eße, quem uiolentia neceßitatis communibus indigẽtijs intercludit.* Succurre, *inquit,*

necessitati si potes, alioqui deficies, & præsentes lapides in panis muta substantiam: sic enim fiet ut euadas periculum: & si hoc potueris, probes te Deum. Non erat digna responsione *quæstio malignãtis: neq; enim technas diaboli* Dominus *ignorabat, sed diuino cauillatori satisfecit eloquio, subtilissimo dogmate edocẽs corporis & animæ uitæ proprijs alimonijs deberi subsidia, & cibum animæ, id est, uerbum* Dei *edulijs corporalibus præponendum, & citius attentiusq; menti prouidendum quàm uentri*. Nec opus *erat ut hoc facto insidiatori innotesceret: quia nullo signo eius poterat inuidia commutari, cuius incorrigibilem iniquitatem desperatio sugillauit. Superfluum igitur erat ad suggestionem eius ibi nulla profutura miracula operari, cum satis esset diligenter consideranti, quòd esurientem cibi non superabat appetitus, & desiderij motus defectio non esset, sed uirtus*. In *nullo* Christum *aliqua coegit aut dominata est ei necessitas, qui propriæ moderamine uoluntatis disposuit & persoluit quod exegit eumanitas. Sicut in ipsius uoluntate fuit consecrare ieiunium, ita & in potestate fuit tempore opportuno sumere cibum, quod utique nec ministerio, nec consilio diaboli fuerat ordinandum, quia & abstinentiæ & refectionis penes ipsum erat & arbitrium & facultas*. Itaque *nihil certitudinis seductor extorsit, sed dubius, incertusq; dimissus est, nec obtinuit ut se proderet* Christus *miraculo, uel intemperanter ad cibum properans obediret seductoris consilio, quasi tunc primum quid fieri oporteret data doctrina, acceptaq; sententia*. Repulsus igitur *autoritate scripturæ & propositi firmitate defecit scrutinio, nec tamen alia aggredi uia destitit, & falsatis argumẽtis prioribus alia subijciens, quibus ab eo consentaneas sibi responsiones aliquas extorqueret, adiecit*. Eo igitur *supra templi pinnaculum constituto, quem gula non potuit, uanagloria subuertere nititur*. À *multis ambigitur utrum fuerit hic transla-*

Tentatio secunda.

tio corporalis: & si de loco ad locum se Christus transferri permiserit, eo modo quo Abacuc de Iudæa in Chaldæam delatus est, & Philippus de Azoto in occursum eunuchi, qui reuertens de Hierusalem non intelligens Esaiam, codicem reuoluebat. Sed quòd corporaliter eum diabolus tulerit, uidetur inconueniens, quòd humeris eius saluator insederit, & pro uehiculo usus sit quem præcipitatorem sciebat, uel ei ferendum se commiserit, cuius insidias agnoscebat. Suo itaq; spiritu eũ credendum est ductum, & in deserto, & super templum, ut utrobiq; eum diabolus assumeret ad tẽtandum. Et localiter quidem in deserto prima fuit tentatio, sed cæteras eo modo circunduxit tentatoris astutia, uel circunduci passa est patientia saluatoris, quomodo Ezechiel cum super fluuium Chobar sederet, Hierosolyman raptus in spiritu ciuitatem ædificat &, metitur, & muros & templum instaurat. Hoc modo super culmen templi Christus erat in spiritu, sciens quid antè spiritus affectaret, & hosti se de uana gloria pulsaturo opportunitatem parabat. Hac igitur occasione loci hortatur & consulit, ut in urbe sanctà & frequentia populorum quasi nouus funambulus in excelso pendulus, se deorsum ad spectaculum uulgi iactet intrepidus, addẽs ex testimonio scripturæ, angelorum affutura suffragia, quæ ruentem exciperent & conseruarent illæsum. O` execrabilis diaboli malitia ô stulta nequitia ô insensata uersutia ô præsumptio excæcata Putabat malignus quem gula non uicerat, uana gloria superari. Experientia quippe rerũ didicerat, & in multis probauerat uitiorum uictores sæpe nugis laudationũ corruptos, & cognatũ propinquũq; esse uirtutibus malũ adulationẽ: nec facilè quẽquã posse euadere, quin libẽter aßẽtatorũ cãticis porrigat aures, & laudatorũ modulationibus delectetur. Et sicut rarus est, aut nullus qui de se mala dici æquanimiter ferat: ita rarus est, qui non bene de se uelit sentiri, & se, si recte uiuit, stantem in uitæ rectitudine non diligat

Marginalia: Dan. 14. (beside "permiserit") — Act. 8. (beside "tus est") — Ductus à spiritu qualiter intelligitur. (beside "uebat. Sed quòd") — Ezech. 43. (beside "toris, quomodo Ezechiel") — Psal. 90. (beside "ctet intrepidus") — Adulatio. (beside "rũ didicerat")

æstimari. Quòd si opera uirtutum foras exierint, rarus est qui hominum iudicia conspuat, & laudes humanas contemnat. Hoc generale malum in humano genere satan putabat ex præcedentis occasione uictoriæ suggerere saluatori, ut popularibus laudibus uellet attolli, & facere sibi nomen iuxta nomen magnorū qui sunt in terra, si geminato miraculo ieiuniorum constantia innotesceret populo, & uectoribus angelis sine offendiculo sustentatus, se filiū Dei *tam potēti abstinentia, quàm angelorum obedientia comprobaret. Huiusmodi consilijs filios hominum satan corrumpere consueuerat, & robustis uirilibusq; animis etiā huiusmodi cogitatus immittit: & si ab ingressu mentis arceatur, renitente consensu, aliquid tamen de spurcitia sua ibi euomens abominationum horrore nauseare compellit. Sic, ut aliquid poeticum inseram, temulentus* Cyclops *illiciti coniugij appetitor, licet à* Pallade *repellatur, in* Oui.2.Met. *gremio tamē eius* Erichthonium *fundit, & incorrupta* Minerua, *superest tamē deforme monstrum, nec omnino affectata scelera in memoria moriūtur.* Non tentabis, inquit, Dominū deū Luc.4. *tuum.* Hoc in Deuteronomio *scriptum est:* Ecce *lex legi obijci* Deut.6. *tur, & satan autoritate scripturæ abutens, malus legis interpres præcipitium quasi ex ratione mandati hortatur, sed intellectus fallax & falsus ueritate syncera confunditur, & generali edicto interdictum ostenditur, ne dum patet in quibuslibet angustijs quilibet exitus, deus ulla præsumptione tentetur. Alia explorator malignus argumenta conatur adducere,* Tētatio tertia *& ad summam cumulumq; nequitiæ suæ, continentem & humilem oblata egreditur potestate, & ostensa mundi huius sublimitate & gloria quasi indignum sit tantæ autoritatis doctorem, & insignium operum patratorem, ignobili & contemptibili schemate obumbrari, & dominatione uniuersorum usuq; animum dignum honore solicitat, & daturum se omnia pollicetur, si ei pro tanto munere gratias agat, & procidens*

adoret tanti culminis largitorem. Solent uiris uirtutum huiusmodi præstigia se offerre, & testimonium religionis, conscientia prohibente, cum ab alijs digni honoribus iudicentur, facilè acquiescũt: & tam proprio quàm alieno fascinati iudicio à rectitudine corruunt, euersaq; cathedra mentis, humo fractis ceruicibus colliduntur: Repenteq; & subitò quòd multis erat partum sudoribus, ambitione irruente obliteratum est, & turbinis huius impetu auulsum est, quicquid antiquæ religionis labor

Adã causa mali

meruerat. Malum hoc Adam in paradiso pulsauit & strauit, cum subiectionem quam deo debebat fastidiens appetijt dominatum: & cum uellet esse sicut deus, sine Deo se uidit & nouit: & conspectam carnis Euæ abhorruit fœditatem, quam licet operiret, manens tamen perpes ibi contumelia stetit & hæsit. Ad suasionem diaboli animan uanitati subiectam deiecit ambitio, poteratq; ex termino eius posteritas didicisse, quàm misera mutatio fuit de delicijs ad spinas & tribulos emigrasse, & rastris ligonibusq; auaritiam comdemnatam. Hoc malo restitit, & resistere nos saluator edocuit, ut soli Deo subiectus sit homo quantuncunque profecerit, ut in ipso, immo ipse sit substantia nostra, & pateat nobis quòd sicut peremptoria est altitudo quæsita, ita & periculosissima est oblata: non quòd potestas quæ ex Deo est sit damnabilis, aut ordinatio diuina peccatorum sit obstetrix: sed quòd excellentiam, cuius spiritus sanctus autor est, ita debet complecti humilitas, ut qui uocatus est superius, nesciat se sublimem, & per omnia agnoscat conditio conditorem, & gratia largitorem. Gloriabantur aliquando discipuli, & complacebant sibi in miraculis, gratulabundi quòd eis etian dæmonia obedirent: sed repressa est, increpante domino, simplicitatis eorum præsumptio: Videban, inquit,

Luc. 10.

satanam tanquàm fulgur descendentem de cœlo. His uerbis eorum animis intimãs, quia ante hoc tẽporale initiũ ipse in principio, imo ipse principium existens apud Deum, ante hominis

conditionem superbientis diaboli ruinam uidit, & affectatæ dominationis ambitionem deiectionis eius fuisse causam: nec in hoc gaudendum esse, siquis prærogatiua celsitudinis donaretur, sed hāc esse certam stabilemq; ueri gaudij metam, si uocatio nostra iustificatione muniretur: & tunc demum ratum constare beatificationis prouentum, si huius ordinis scriptura in conspectu dei indelebilis seruaretur. Hoc igitur attendentes, q. non in nobis quasi ex nobis sufficientes sumus, sed ex domino sufficientia nostra est, & contentos solo Deo necesse est ei esse omnes accliues, cui totum debemus quod uiuimus, quod mouemur, quod sumus. Qui de plenitudine sua nobis interim prout cuiq; opus est, donationes partitur, donec ad cumulum perueniat copia consummata, usqueadeo conferta, coagitataq; mensura, ut nihil uel accedat āplius, uel recedat, sed in cognitione dei certum finem stabilemq; metam omnes & animæ & corporis obtineant appetitus. Frustra itaq; regna huius mundi transitoria & mutabilia immutabili & æterno regi ostendit uel promittit diabolus, cum ipse dicat regnum suum de hoc mundo non esse: non quòd creationem suam remouens dæmonum subiecerit potestati, sed quia in his qui amorem mundi dei amori præponunt, non dignetur diuinitas sibi facere mansionem: & impoßibile sit eos à deo regi, qui se diabolo tradidere: quia Christi & Belial nulla est participatio, nec aliqua iustitiæ cum iniquitate potest esse communio. Regnum hoc est naturæ, sed malitiæ persecutio est, non defensio: & tota huius potestatis uirtus in mortem damnationemq; eorum qui sub hoc principe militant, elaborat. Regnum hoc munitur uitijs, ambitur flagitijs, turres eius sunt crimina, arma quarumcunq; turpitudinum molimina. Huius regis telonearij sunt pauperum oppressores, tribuni seductores, præfecti iudiciorum peruersores. Cubicularij eius sunt quæstuum aduncatores, mercimonij traiectores, ærarij sacerdotes, nu-

Ioan. 18.

Regnū diabolı uitiis munitur.

mularij doctores, conductitij defensores, linguæ subdolæ uel consilij locatores, uenales auxiliarij, bilingues causidici, concinnatores mendacij, fabricatores peccati, uestiti mollibus, amicti discoloribus. In domo huius regis sunt, qui paludamentis talaribus pauimēta uerrentes, capillis muliebribus se in fœminas transfigurant, & dignitatem uirilem non sine naturæ iniuria dehonestant. In hoc regno sunt quicunque ueritatem Dei commutant in mendacium, quicunque quasi in taberna uitiorum præcones uenales animas inpurißimis dæmonibus corrumpendas exponunt. Hic auaras manus cupidi muneribus complicant, hic genu flexo concupiscentiæ suæ quisquæ idolum colit, et propriæ libidinis adorat simulachrum. Non hæc te Domine Iesu gloria mouet: non huius mundi tu tenes imperium: non horum cupidine tu cadis, aut prosterneris: non adoras malitiam. non peccato subijceris, qui seruis tuis dæmonia subdis, & omnem huius mundi gloriationem destruis & confundis. Insanißime Satan, qua fronte, qua lingua ausus es dicere Saluatori, ut ante te, qui stat inflexibilis & immobilis, caderet, ut te damnatum ipse qui te damnauerat, adoraret? Quis ausus, quàm impudens hæc fuit præsumptio? Quid desperate sperasti? An filium Dei putabas posse tecum apostatam fieri? Si de mundo uisibili id est, cœlo & terra, & de his quæ in eo aguntur, te iactas habere dominium, nec cœli nec terræ tu conditor, nec solem moues, nec cursum das syderibus, nec per te uoluitur firmamentum, nec uides aut intelligis Deum, nec ullum tibi est cum cœlesti militia consortium, uel aliquem habes ad superioris mundi claritatem accessum. Huius inferioris mundi tua est scabies, tua languentis sunt hulcera, hæc scalpis, hæc impurus ablingis. Si quid uitij est, si quid corruptelæ, ut cadaueribus aßides, tu contrectas putredines, tu distemperas fæces, tu uersas fœtores, tu spiritus nequam, tu in pristino seculi huius fermentator immundus,

Regni diaboli sequaces.

Apostrophe in Satanam.

tu sanctitatis corruptor, & simplicium perturbator, tu incen diator libidinum, & omnium turpitudinum adinuentor: in his regnas, quos inquinas: & in his quos polluis, dominaris. For- *nicatores et adulteri te habent suggestorem, te habebunt tor- torem, te quoq; cum illis ultricia incendia concremabunt. Stul tis uanisq; promißionibus nullus à corde Christiano dari de- bet accessus, sed primis titillationibus obuiare debet abigẽs ma nu: nec foueri debet coluber, donec in draconẽ formetur.* Men- *dax est diabolus, et his qui sibi obtemperant, multa se daturum promittit.* Malum *hoc in uniuersa ecclesia uagatur, & com- munis pestilentia innumerabiles occupat, ut pro gloria huius mundi qui liberi erunt, si uendãt in seruos, et per uitia ad ser- uitia deputentur, & obligati pacto chirographum subiectio- nis conscribant diabolo.* Per *omne nefas uoluptates emuntur, & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur.* Iudas *ille proditor uenditurus magistrum, prætaxatum pretium à prin- cipibus exegit sacerdotum: Quid mihi, inquit, uultis dare, &* Matth. 26. *ego eum uobis tradam?* Vsq; *ad mortem* Domini *amor lucri se ingerit, nec uitæ saluatoris quæstus desideriũ parcit.* Etiam *in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in* Ambitio. *secreto thalami se frauduleter occultat. Simon apostolorũ tem poribus uenalem putans spiritũ sanctum,* Petrum *donis aggre* Actuum. 8. *ditur, et tentat emere potestatem, per quã plura lucretur.* Hæc *sacrilegij forma per omnia officia gradusq; discurrit, & nihil intẽtatum ambitio prætermittit.* Nec *dubitet quisquam diaboli hæc esse negotia, & nundinatores eius quicunq; hæc exercent commercia, nec quicquam huiusmodi ab eo, nisi præmissa apo stasia, donari.* Inuerecunde *tentator ambitiosos aggreditur, & conditione perniciosa præmissa talia pollicetur, ultra quæ ex- tendi non poßit cupiditas, regnorum scilicet omnium monar- chiam, & uniuersitatis dominatum: ut in omnibus mundanis unus homo quasi* Deus *habeat potestatẽ, & uni omnia subie-*

ćta sint, & generale uectigal excellentiæ principali cuncta persoluant. Quid ultrà cupide quæris? quid amplius auare desideras? nunquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, offa huius mundi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis uniuersa rerum massa intrusa? Mundum habes, Deum non habes: mundus transibit, tu cum eo qui non stat, cades, transibis, & rues. Peremptoria sunt hæc consilia, quæ tibi talia pollicentur, in quibus te necesse est aut uomitu, aut ruptis interire uisceribus. Sed & pretium quod petitur, ut diabolum adores prostratus: & eum tibi Deum constituas, quem non dubitas seductorem, si consenseris ut concidas, casus tui te non potes excusare improuidum, cum ipse tibi casum & ruinam prænominet, et præcipitium exigat, qui tanti se facit nundinatorem culminis, et tantæ tibi promittit fastigia potestatis. Regnum Christi non est de hoc mundo: regnum cœlorum tibi Deus promittit, ipsum solum adora, ipsi soli memento ut seruias, qui repulso tentatore, te quoq; gloria & honore post uictoriam coronabit, si in iustitiæ rectitudine steteris, nec falsis promissionibus obtemperans, ad uenerationem diaboli damnationis eius factus particeps incurueris.

Apostophe in cupidos.

SERMO DE COENA DOMINI ET prima institutione consummãtis oĩa sacramẽta.

Vscitati Lazari Hierosolymis increbuerat rumor, & tam solenne miraculum ad uenerationem Christi excitauerat populum: unde & ei ciuitatem ingredienti, cum ramis palmarum obuiam processerunt, sedentemq; super asinum resonantibus laudibus gratulabundi introduxerunt in urbem, regem Israël confitentes, & acclamantes, filium Dauid in nomine Domini aduenisse, cuius æternum imperium prophetarum uaticinia antiquitus conclamarant. Nec latebat Dominum, qui sciebat omnia,

quòd in uiæ illius confinio de torrēte paßionis erat bibiturus, & ex ea ueneratione quæ impendebatur ei à plebe, inflammandam amplius inuidiam magistratuum, & animos exacerbatos uehementiori insania perturbandos, & conspirationis malignæ non ultrà posse occultari cōsilia, nec differri amplius quæ de eius interitu cogitarāt. Sed uolebat pius magister cum iam damnationis suæ dictaretur sententia, & propè esset ut figeretur in cruce, suæ dare indicia potestatis: & qui animam Lazari reuocauerat ab inferis, & quatriduano mortuo reddiderat uitam, dignosceretur uirtute diuina, non humana tantum opus patraße: & impoßibile esse suam animam ab inferno teneri, qui alienam potestatiuè extraxerat: nec se neceßitate, sed obedientia urgeri ad mortem: & uitam quam alijs reddebat, ad se quoque ubi iuberet illicoredituram. Finem igitur legalibus ceremonijs impositurus, parari sibi uoluit pascha, & ex consuetudine legis ea quæri quæ solennitas exigebat, agnum assum, panes azymos, & lactucas agrestes. Non oportet esse fermentarios noui testamenti ministros, puras synceras&q; mentes sanctum quærit conuiuium, in ueru crucis boni odoris assatio omnem excoquat carnalium sensuum cruditatem, & induret solidet&q; mentis affectus, nec in ecclesiæ sanctæ sacrificio ulla sit macula, sed pura simplicitas & innocentia uitæ in una ecclesiæ catholicæ domo à fidelibus de Aegypto egredientibus transito mari rubro lotis Christi sanguine affectibus offeratur. Cœna itaq; disposita inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quē antiqua traditio proponebat, incōsumptibilem cibum magister apponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis & arte conuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, à communibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciem, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficiētia probans adesse præsentiam. Significata olim à tempore Melchisedech

Cœnæ domini ca apparatus

prodeunt sacramenta, et filijs Abrahæ facientibus opera eius
Matth.26. summus sacerdos panem profert et uinum: Hoc est, inquit, cor
pus meum. Manducauerant et biberant de eodem pane secun-
Marc. 14. dum formã uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille cõmunis tan
tum nutriendo corpori cõmodus erat, et uitæ corporalis sub-
Luc. 22. sidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est: Hoc fa-
cite in meam cõmemorationem, hæc est caro mea, et hic est san
guis meus, quotiescunq; his uerbis et hac fide actum est, panis
iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad to-
tius hominis uitam salutemq; proficit, simul medicamentum et
holocaustũ ad sanandas infirmitates et purgandas iniquitates
existens. Manifestata est etiam spiritualis et corporalis cibi di-
stantia, aliud fuisse quod prius est appositum et consumptum,
aliud quod à magistro datum est et distributum. Quandiu cibi
illi qui ad diem festum erant parati à cõuescentibus apostolis su
mebantur, ueteris paschæ agebatur memoria: nec dum Iudas
ad ueterem uitã pertinens, diabolo inuadente et occupante ani
mum eius egredi cogebatur: sed ubi sacrũ cibum mens perfida
tetigit, et sceleratum os panis sanctificatus intrauit, parricida-
lis animus uim tanti sacramenti non sustinens, quasi palea de
area exufflatus est, et præceps cucurrit ad proditionem et pre-
tium, ad desperationẽ et laqueũ. Orta fuerat aliquãdo, sicut in
euangelio Ioannis legitur, de nouitate uerbi huius quæstio: &
ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cum dice
Ioan.6. ret Dominus: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, et bibe-
ritis eius sanguinẽ, non habebitis uitam in uobis. Quod q̃dam
quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retro:
quia horrẽdum eis et nefarium uidebatur uesci carne humana,
existimantes hoc eo modo dici, ut carnem eius uel elixam, uel
assam, sectamq; membratim edere docerentur, cum illius perso
næ caro si in frusta partiretur, nõ omni humano generi posset
sufficere: qua semel consumpta, uideretur interisse religio, cui

nequaquam ulterius uictima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro et sanguis non prodest quicquam: quia, sicut ipse magister exposuit, uerba hæc spiritus & uita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisi fides accedat. Panis est esca, sanguis uita, caro substantia, corpus ecclesia: corpus propter membrorum in unum conuenientiam: panis propter nutrimenti congruentiã: sanguis propter uiuificationis efficientiam: caro propter assumptæ humanitatis ꝓprietatem. Hoc sacramentum aliquãdo corpus suum, aliquando carnem & sanguinem, aliquando panem Christus appellat, portionem uitæ æternæ, cuius secundum hæc uisibilia corporali communicauit naturæ. Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat uitam & incrementum corporibus, ideoq; ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est uisibilibus sacramentis inesse uitæ æternæ effectum, & non tam corporali quàm spirituali transitione Christo nos uniri. Ipse enim & panis, et caro, et sanguis idem cibus & substantia, & uita factus est ecclesiæ suæ, quam corpus suum appellat, dans ei participationem. Et nos quidem cum caro essemus & sanguis, corrupta & infirma corporis animæq; natura reformari non poteramus, neq; ad similitudinem Dei reuerti, nisi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens, & in curatione desperatæ infirmitatis contraria remouerentur contrarijs, & similia similibus conuenirent. Panis iste quem dominus discipulis porrigebat non effigie, sed natura mutatus omnipotentia uerbi factus est caro, et sicut in persona Christi humanitas uidebatur & latebat diuinitas: ita sacramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, ut esset religioni circa sacramenta deuotio, & ad ueritatem cuius corpus sacramenta sunt, syncerior pateret accessus usque ad participationem spiritus, non quòd usque ad consubstantialitatem Christi, sed usque ad socie-

Mãducare carnem & bibere sanguinem quomodo intelligatur.

Transsubstantiatio.

talem germanißimam eius hæc unitas peruenisset. Solus quippe filius patri consubstantialis est, nec diuisibilis est, nec partabilis substantia trinitatis, nostra uerò & ipsius coniunctio nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus cōsociat, & confœderat uoluntates. Ita ecclesia corpus Christi effecta obsequitur capiti suo, & superius lumen in inferiora diffusum claritatis suæ plenitudine à fine usque ad finem attingens totum apud se manens, totum se omnibus commodat, & caloris illius identitas ita corpori aßidet, ut à capite non recedat. Panis itaq; hic azymus cibus uerus & syncerus per speciem & sacramentū nos tactu sanctificat, fide illuminat, ueritate Christo cōformat. Et sicut panis communis quem quotidie edimus uita est corporis: ita panis iste supersubstantialis uita est animæ & sanitas mentis. Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramēto manifestius edemus in cœlis, non ministerio corporali, sæpe repetitis actionibus ad eadem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis implens & reficiens nos sufficientia, qua proferret se palàm absque ullis integumentis, omnibus conspicabilis summi præsentia sacerdotis. Sacramēta quidem quantum in se est sine propria esse uirtute nō possunt, nec ullo modo diuina se absentat maiestas mysterijs, sed quamuis ab indignis se sumi uel contingi sacramēta permittant, non possunt tamen spiritus esse participes, quorum infidelitas uel indignitas tantæ sanctitudini contradicit. Ideoq; alijs sunt hæc munera odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem: quia omnino iustum est ut tanto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mansionem. Noua est huius sacramenti doctrina, & scholæ euangelicæ hoc primum magisterium protulerunt, & doctore Christo primum hæc mundo innotuit disciplina, ut biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ autoritas di-

strictißime interdicit. Lex quippe *esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit ut bibatur: in quibus mandatis hoc maxime discernere debet* Christiana *religio, quòd sanguis animalium à sanguine* Christi *per omnia differens, temporalis tantum habeat uiuificationis effectum, & uita eorum finem habeat, & sine ulla reuocatione terminum constitutum.* Ideoq; *ad obtinendam æternitatem non potest perficere quod semel obrutum nõ surgit ulterius, nec aliqua ei superest uirtus, quod sine ulla spe præcisis radicibus mors penitus exiccauit.* Vita *uerò hominis licet aliquam habeat affinitatem cum sanguine, non tamen solo sanguine regitur, sed anima sanguini dat caloris & nutrimenti effectum, sicut & cæteris quæ in corpore sunt, propria distribuit officia, & diuidit motus, & quasi talenta partitur.* Nec *oportuit ut sanguini humano sanguis pecudum misceretur, quia uita rationalis hominis uitæ bestiali consociari non habet, sed omnino à fidelium animis quasi sanguis impurus detergenda est hæc carnalis opinio, ne putetur uita hominis eo modo transitoria quo uita pecudum inanescit, uel quòd sanguis consubstantialis sit animæ, & necesse sit utrunq; superueniẽte suffocatione dissolui.* Carne *quidem animalibus similes sumus, sed uita dißimiles, ideoq; quod commune cum eis habemus nobis incorporare licẽter possumus, quod uerò dignitati nostræ non conuenit, & ab æternitate alienum uidetur, à nobis subtilißimo legis iudicio separamus.* Bibimus *autem de sanguine* Christi *ipso iubente, uitæ æternæ cum ipso & per ipsum participes, animalis uitæ peccata, quasi sanguinem impurum horrentes & fatentes nos per peccati gustum à beatitudine priuatos & damnatos, nisi nos* Christi *clementia ad societatem uitæ æternæ suo sanguine reduxisset.* Nobis *itaque pro quibus sanguis* Christi *oblatus est in cruce, & quos reconciliauit* Deo *omnes excedens uictimas hoc sacrificium singulare, ipse* Christus *pincerna porrexit hoc po-*

Vita hominis non solo sanguine regitur.

culum, & docuit, ut non tantum exterius hoc sanguine liniremur, sed & interius aspersione omnipotenti anima muniremur, et penetrans omnia tanti medicamenti uirtus quicquid esset intus ibi durum effugaret, et renouaret, sanaretq; quicquid morbi carni uel spiritui ueteris uitæ adlinierat corruptela. Dixerat *sanè huius traditionis magister, quòd nisi manducaremus & biberemus eius sanguinem, non haberemus uitam in nobis: spirituali nos instruens documento, & aperiens ad rem adeò abditam intellectum, ut sciremus quòd mansio nostra in ipso sit manducatio, & potius quasi quædam incorporatio, subiectis obsequijs, uoluntatibus iunctis, affectibus unitis.* E*sus igitur carnis huius quædam auiditas est, et quoddam desiderium manendi in ipso, per quod sic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinem charitatis, ut hæreat palato nostro & uisceribus sapor dilectionis infusus, penetrans & imbuens omnes animæ corporisq; recessus.* Potus et *esus ad eandem pertinent rationem, quibus sicut corporea nutritur substantia & uiuit, & incolumis perseuerat, ita uita spiritus hoc proprio alimento nutritur: & quod est esca carni, hoc animæ est fides: quod cibus corpori, hoc uerbum spiritui: excellentiori uirtute peragens æternaliter, quod agunt alimenta carnalia temporaliter & finaliter.* Celebrantes *sacramenta commonemur, quasi ungulam findens & ruminans pecus reuocare ad fauces, et minutatim commolere dominicæ institutionis exemplum, ut semper paßio sit in memoria, nec terreant crucifixi hæredes mortis supplicia, sed pascant & reficiant maturatæ resurrectionis lætabunda solennia. Quàm præclarus est calix iste, quàm religiosa est huius potus ebrietas, per quam excedimus* Deo, *et quæ retro sunt obliti ad anteriora extendimur, non habentes sensum huius mundi, sed diuitis præparati delicias contemnentes, cruci hæremus, sanguinem sugimus, & intra ipsa redemptoris nostri uulnera figimus*

Esus carnis Christi.

figimus linguam, quo interius exteriusq́; rubricati, à sapientibus huius seculi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum usque hodie retro abeunt, & à secretis diuinis omnium intra se mysteriorum continentibus summam diffugiunt & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, ultrà non esurit: qui bibit: ultrà non sitit, quoniam mysterij huius sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, ut cuicunque tantæ rei innotuerit plenitudo, omnis consummationis fine inuento Christi baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta iubilatione cōsona laudes resonent, & gratiarum actiones decantent. Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit peccatum, in hoc uino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum lasciuia. Cum sopiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt quæ sentit, magna quæ uidet, inaudita quæ loquitur, quin agnus iste paschalis inhabitat, cuius animan meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat. Inter dominicæ mensæ conuiuas animalis homo nō admittitur, quicquid caro & sanguis dictat, ab hoc cœtu excluditur, nihil sapit, nihil prodest quicquid humani sensus molitur subtilitas, omne quicquid à suis rationibus deuium uidetur, sapientes huius seculi ad dementiam referunt, & à ueritate reputant alienum. Sed ueritas ab erroneis hominibus comprehendi non potuit, & cum in so le uellet figere oculos, uim luminis non ferens, cæcata est non illuminata humana præsumptio, & aspectui eius lippitudo inhæsit. Vident hæc sacramenta pauperes spiritu, & hoc uno contenti ferculo, omnes mundi huius delicias aspernantur, & possidentes Christum, aliquam huius mundi possidere supellectilem dedignantur. Esurientes & sitientes iustitiam, cum saturati fuerint, uide quid agant, intellige quæ loquātur, quàm sancti odoris sit quicquid illa eructuat, plenitudo, uerbum bonū, mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos, illa

Veritas a b erroneis nō comprehenditur.

interior synceritas ubiq; diffundit, ita ut post odoramenta ista gratiæ huius comparticipes discurrant, & mutuis sed ad inuicem affectibus complectantur, & quibus unus est panis, unū est corpus, & omnium unum cor & anima una, uni Christo adhærens, cætera omnia quasi fermentata respuens, in unius azymi synceritate lætatur. Perpes *est hoc sacrificium & semper permanens holocaustum, nulla panem hunc multitudo cōsumit, nulla antiquitate ueterascit.* Una *est domus ecclesiæ, in qua agnus editur, nullus ei communicat, quem Israelitici nominis generositas non commendat.* Huius panis *figura fuit*

Manna panis mystici typus. *manna quod in deserto pluit, sic ubi ad uerum panem in terra promissionis uentum est, cibus ille defecit.* Per *singula sabbata propositionis iam frigidi & duri mutari consueuerant, & calidi panes eiusdem numeri in mensa proponi.* Iam *nulla fit panis mutatio, unus est panis caloris continui, status integri, qui semel oblatus* Deo *in sapore dulcissimo, & candore purissimo perseuerat.* Nec *solos sacerdotes ad panes huius dignitatis* Leuiticæ *prærogatiua admittit, uniuersa ecclesia ad has epulas inuitatur, æqua omnibus portio datur, integer erogatur, distributus non demembratur, incorporatur non iniuriatur, recipitur non includitur, cum infirmis habitans non infirmatur, nec pauperum ministerio indignatur, fides pura, mens syncera hunc habitatorem delectat, neq; immensi & omnipotentis dei magnitudinem pauperculæ domus nostræ angustia offendit uel arctat.* Panis *iste* Angelorum *omne delectamētum habens uirtute mirifica, omnibus qui digne & deuote sumunt, secundum suum desideriū sapit, & amplius quàm manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnia carnalium saporum irritamenta, & omnium exuperat dulcedinum uoluptates.* Vide *quomodo his qui* Christi *commemorant passionem intra sacra officia quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes*

delicias lacrymis nectareis anima delectetur, quantam suauitatem animæ inquirenti ubi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Non illos imbres procellosæ tempestates deponunt, ros matutinus est de cœlestibus stillans, & quasi unctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat, & inter diem & noctem retro & ante se affectio intuēs, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, & se sanatam & sanctificatam agnoscens, fletibus se abluit, & lacrymis se baptizat. Verum his qui uerbo tenus corde sicci & mente aridi sacris intersunt, uel etiam participant donis, lambunt quidem petram, sed inde nec mel sugunt, nec oleū, qui nec aliqua charitatis dulcedine, nec spiritus sancti pinguedine uegetantur, nec se iudicant, nec sacramēta dijudicant, sed sicut cibis communibus irreuerenter sacris utuntur muneribus, & dominicæ mensæ in ueste lutulenta se ingerunt impudenter, quibus melius erat mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quàm illota cōscientia de manu domini buccellam accipere, qui usq; hodie hoc ueracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacuæ mendicant lacrymæ ueniā, nec unquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quoties te in cōspectu domini uideo suspirantem, spiritum sanctum non dubito aspirantem, cum intueor flentem, sentio ignoscētem. Tu si templum spiritus sancti uiolas, si intra te sacrarium Dei deturbas & fœdas, si cū calice Christi de calice dæmoniorum communicas, cōtumelia est, non religio: iniuria, non deuotio. Idolorū seruitus & horrenda abominatio, uelle simul Baal famulari & Christo. Abi retro cū saccellis tuis, qui lucris inhias, & mercedes sectaris, qui opulentus in Sion quotidie crapularis, qui in lectis eburneis recubas, & in stratis segmētatis lasciuis, qui uestiris mollibusq;, & in terra suauiter uiuentium conuersaris, cuius ma-

uus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine balthei discurris ligamine: Non est tibi pars in sermone isto, quia quod Dei est, aufers Deo & imaginem Dei consecras idolo. Pauperes quidem spiritu ad hoc mysterium eligit, & diligit spiritus sanctus, & eorum qui pompatice & gloriose sacris se altaribus ingerunt, obsequia detestatur. Ozias licet rex ob præsumptionem lepra percussus, à sanctuarij ingressu repellitur, & eius oblatio quasi sordida refutatur. Incensi odor de immundorum manibus reputatus est pro fœtore, & iram, non gratiam præsumptio meruit, quia contra fas rem usurpans illicitam, temerariè in sancta conscendit. Sed & propter malignantium insolentiam altare suum Deus repellit, & sanctificationibus maledicit, odit sabbata, abominatur solennia, odoramenta fœtent, displicent holocausta. In his omnibus laborare se dicit Deus, nec esse uoluntatem suam in ministris impuris, indignatione districta testatur. Sed hierarcha pius quem spiritus sanctus compungit, excitat, inhabitat, & sanctificat, eleuatione manuum crucis mysterium repræsentans, cõfidenter orat pro sua & populi ignorantia, recolens, pudibundi & cõtriti animi confessione, quòd aliquando præualente aduersum se peccato fuerit derelictus, iuxta illud quod Dauid plorans ait: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et Dominus per Esaiam: Ad tempus in modico derelinquam te uerecundatur fateri, & tamen fatetur iuuentutis delicta. Sed accusatrici conscientiæ necesse est coràm iudice respondere, nec potest ibi esse ullum diffugium, ubi ipsa testis est quæ accusat, & nihil ei potest esse occultum qui iudicat. Sed ubi cum iudice agit qui iudicatur, & ipse in partem accusatoris transiens, etiam in sua proscriptione sententiam approbat condemnantis, experitur clementiam saluatoris, & lætabundus canit: Domine in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutem. Et iterum per Esaiam audit:

2 Parali. 19. Psal. 26. Esa. 54. Psal. 26.

In miserationibus magnis congregabo te. Sed & in eodem articulo temporis cum iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est quod uerum, nec irremissibile quod uoluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec uitæ enormitas, si uera cõtritio, si pura fuerit uoluptatum mutatio, excludit à uenia, sed in amplitudine sinus sui mater charitas prodigos suscipit reuertẽtes, & uelit nolit Nouatus *hæreticus, omni tempore* Dei *gratia recipit pœnitentes.* Ipse Dominus *noster derelictorum personam gerẽs in cruce, se quæritur derelictum, & ne desperarent etiam in ultimis constituti, festinans in adiutorium illico adest, & re in arcto posita non differt beneficium, sed repentè indulgentiæ celeris documentũ eiusdem statuit & exemplum, latroni inquiens:* Hodie mecum eris in paradiso. *Latrocinium damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum.* In *momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus* Dei *permissus est in regnum reconciliationis humanæ, priuilegium secum ferens ad superos, quod* Deo *patri tantæ legationis fungens honore, in se ipso scripturæ huius experimentum continens, libero & securo aditu penetrans, præsentauit.* Quid *tu* Domine *amplius* Stephano *contulisti? quid amplius ille obtinuit dilectus tuus, qui supra pectus tuum in cœna recubuit? quid amplius* Pauli *meruere sudores? quid labores sanctorum? quid tot annorum tormenta? quid martyrum plagæ?* Vna *hora huic collatũ est præmiũ, ad quod illi per tot discrimina peruenerũt. Sic tu* Domine *armẽtarios statim facis prophetas, opiliones reges, telonearios apostolos, piscatores doctores.* Neq; *ab his quos sanas, lentè languor abscedit, sed illi-*

Dei gratia & charitas omnes recipit.

Luc. 23.

co quem restitutis, ex integro conualescit, quia consummatum est quod facis, & perfectum quod largiris. Hanc Dei gratiam recolens, qui de sacro calice bibit amplius sitit, & ad Deum uiuum erigens desiderium, ita singulari sane illo uno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccatorum horreat pocula, & omnis sapor delectamẽtorum carnalium sit ei quasi rancidum radensq; palatum acutæ mordacitatis acetum. Ad hæc inter sacra mysteria ad gratiarũ actiones conuertitur, & inclinato capite, munditia cordis adepta, se intelligens consummatum, restitutus peccator sanctificatam Deo animam quasi depositum custoditum fideliter reddit, & deinceps cum Paulo gloriatur & lætatur, dicens: Viuo iam non ego, uiuit uerò in me Christus. Hæc in Christi commemoratione retractantur à fidelibus, & defæcatis animis carnis eius edulium non est horrori, sed honori, potuq; sancti & sanctificantis sanguinis spiritus delectatur. Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus & partimur, dum quod diuinum, & quod humanum est distinguimus & seperamus; itemq; simul separata iungentes unum Deum & hominem fatemur. Sed & nosipsi corpus eius effecti, sacramento & re sacramenti capiti nostro cõnectimur & unimur, singuli alter alterius membra, ministerium dilectionis pro inuicem exhibentes, communicamus charitate, participamus solicitudine, eundem cibum manducantes, & eundem potum bibentes qui de petra spirituali profluit & emanat, qui cibus & potus est Dominus noster IESVS Christus.

Gal. 2.

SERMO DE ABLVTIONE PEDVM.

Iam sacramẽta corporis sui Apostolis Dominus distribuerat; iam exierat Iudas, cum repentè de mensa surgens, linteo se præcinxit, & ad genua Petri lauaturus pedes eius; ipse genibus flexis

Ioan. 13.

dominus seruo cõsummatæ humilitatis obtulit famulatum. Et nequid consummationi doctrinæ deesset, inter fixa & immobilia præcepta, & ea quæ moueri possunt & repeti, distinctionem posuit, ut cæteris immutabiliter semel statuus, ultima lauacri species, quotidianis expiationibus commodata commendaretur fidelibus. Et sicut lex per singulas offensiones propria sacrificia requirebat, unum figeretur fidei Christianæ remedium, ad quod curreret, quoties se cognosceret offendisse. Quod quidem Petro nondum fuerat reuelatũ, quippe qui huius traditionis nondum audierat disciplinam. Docetur ergo quæ sit baptismi & aliorum sacramentorum stabilitas, & quantum ad expiationem proficiat humilis pietas & pia humilitas, & quomodo omni tempore prosequenda & repetenda sit ablutio pedum, per quam recte cognitam et intellectam, adhærentes animæ sordes quotidiana satisfactione lauantur. Nam baptismum repeti, ecclesiasticæ prohibent regulæ, & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum cõsecrans præsumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo lita iterum linit aut consecrat, nemo impositioni manuum uel ministerijs derogat sacerdotum, quia contumelia esset spiritus sancti, si euacuari posset quod ille sanctificat, uel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & autor: in cæteris homines spiritum sanctum habuere doctorem, & sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est autoritas & potestas. nec minus ratũ est quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & uniformis in suo genere stat actio omnium, nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi uel mutari. Ornata & honorata erat ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ umbilico

Christi humilitas,

[illegible] que nõ iterantur.

Subindicat baptismi sacramẽtũ à Christo institutũ et alia quedã ab apostolicis uiris.

fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in uitam æternam salientia, uiuam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor Euangelij *flumina per uniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretißimo spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec origualis macula aliqua sui post ablutionem illam uestigia derelinquat.* Præteritis lotis uita deinceps arbitrio *est proprio deducenda, ita tamen ut actualibus aliquando recrudescentibus iam non imputentur originalia, nec propter illa dannationi obnoxius sit cui semel illa sunt in baptismo indulta.* In *originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat, sed quia nō erat uoluntas in culpa, prouidit* Deus *generali damnationi remedium, & suæ sententiam iustitiæ temperauit, hæreditariū onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & unctione medicinali corruptionis primitiuæ fermentum expurgans.* Sed *in eos qui post indulgentiæ huius gratiam uoluntarij per peccata euagati sunt, qui proprio abutuntur arbitrio, & uoluntate, non neceßitate ducuntur, indignatio & ira non immerito redit, nec in morte* Christi *aliquis eis superest quæstus, sed iustißime eos beneficia contempta condemnant.* Nunc *contemptum suum non statim ulciscitur* Deus, *nec per singulas offensas iudicantis ira discurrit, nec obstruxit fonti misericordiæ suæ ostia meatusq; multiplices, sed obuiat fugientibus & cogit regredi desperatos, ostendens eis pœnitentiæ uiam, qua nulla latior inuenitur, & reuersis dat ut iterum eis poßint sacramenta iniuriata prodesse, quorum si pœnitentia nō subeßet, nullo modo deinceps experiri poßent effectum.* Propter *hoc benignißime domine pedes lauas discipulis, quia post baptismum & eucharistiam quæ sui reuerentia nō patitur iterari, aliud lauacrū procurasti quod nunquàm debeat intermitti, tamē ipse quod doces*

Originalis macula baptismo abluitur.

facis, ut quanti quæstus hoc opus sit ex tua bonitate discamus, & inclinata ad pedes nostros altitudine tua, stans aduersus proximos & erigens se cōtra Deum cōfundatur superbia hominum, & ad humilitatē Dei nouerīt de se humilia sapere lutum. Pauent discipuli, nec audent obloqui, & quasi ecstasis teneat eos, uel mens aliàs rapta peregrinetur, nec magistro resistere, neq; quid hoc sit, uel cur fiat inquirunt. Solus Petrus sciens quia perhibuerat ei testimonium, quòd filius Dei uiui esset, & quia uerba uitæ æternæ haberet, iudicans apud se indignum & inconueniens sanctum sanctorū flectere genua ad pedes peccatorum, Neutiquam, inquit, tu mihi pedes abluis: et Ioan. 6.
huius humilitatis sustinere obsequium non est nostrū, qui adorare debemus in loco ubi stant pedes tui; & satis est nobis quòd sicut catuli de mensæ tuæ reliquijs manducamus. hoc in muliere peccatrice aliquando passus es, nec dedignatus es in mensa solenni multis cōuescentibus infamis personæ suscipere famulatum, cuius deuotio usa est ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lacrymis pro baptismo, tetigit, lauit, & unxit unguento. Mactata intrinsecus anima proprium in sancta sanguinem intulit, singula suum præbuere ministerium, cor contritū erupit in lacrymas, fides lauit, charitas unxit. Hæc multa in cōspectu tuo congerens holocausta, de fonte cordis fletus hausit quos protulit: de pœnitētiæ pixide unguenta quæ obtulit, caputq; pro suppedaneo strauit, crinibus circūfusis pedes sacros inuoluit & tersit. Nihil sibi de se retinens, totam se tibi deuouit, & tu affectum potius quàm factum attendens, ungebas ungentem, abluebas lauantem, tergebas intrinsecus pœnitentem. Superbo oculo Simon leprosus hanc clemētiæ tuæ diligentiam non poterat intueri, sed molestè ferebat, quòd tangi se ab huiusmodi persona domnius sustinebat. Qui si lepræ suæ te attenderet mundatorem, non dedignaretur si de plenitudine gratiæ tuæ alij accipiunt, si lauas immundos, si iustificas

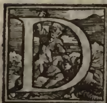
impios, si reuocas exules & abiectos: Honor tuus Deus iudicium diligit, & æquum est, ut omnis terra adoret te, et in nomine tuo omne genu flectatur, uerum quòd tu ante figmentum tuum curuaris, quòd seruis pedes abluis, non cõpetit maiestati. Habebat in excusatione sua zelum Dei Petrus, sed non secundum scientiam, & tolerabile aliquo modo uideretur quod humilitas suggerebat, si non obstinatio resistere præceptori ni-
Ioan.13. teretur. Non lauabis, inquit, mihi pedes in æternum. Ego si oportuerit me mori tecum, paratus sum. Hoc enim debeo, hoc amplector. Pro te libenter ceruicem porrigo percussori. sed Deum meum, & Dominum meum ad pedes meos prostratum non patior, non audeo sustinere. Simili modo et Ioãnes uenienti Domino ad baptismum tentauit resistere, sed mansuetius increpatus illico obediuit, & quia super hoc etiã responsum acceperat, licet territus acquieuit. Sed differentiam causæ huius Petrus intelligens, lauare magistrum, & obsequi ei tolerabile iudicabat. Lauari autem ab eo, & tantam humilitatis eius pati deiectionem, ita uidebatur indignũ, ut omnino cogi nõ posset, nisi interminatio periculosissima coarctaret. Ait ei Dominus: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulatim mysterij huius declaratur necessitas, quam cõditio proposita ineuitabilem reddit, & si cum Christo aliter partem habere nõ possumus, nisi ipse pedes nostros abluat, quandoquidem sic arctatur cõsensus, lauet, & tergat, & sacramenti huius nobis uirtutem exponat. Suprà diximus semel lotos baptismate eodem lauacro ulterius nõ egere, sed hoc lauacrum quotidianis est excessibus institutũ, et iugis retractatio usq; ad nouissima ueniẽs, omnia debet opera, & cogitatus singulos perscrutari, & affectus per uitia discurrentes, uagam instabilemq; animam per inania euehẽtes corrigere, & lauare, nec quicquã in uita prætermittere indiscussum, quod gemitibus & suspirijs non fuerit expiatum. Hoc cum Dominus suos usq; in finem discipulos di-

lexisset, in fine statuit, & dixit neminem posse habere perfe-ctam ablutionem, nisi hac solicitudine muniatur. Mandatum igitur simul & exemplum complexus est, ut hoc exemplo in-structi, non dedignarentur in alterutrum agere, quod actum est à magistro, & mandato posteris religionis autoritas fir-maretur. Vnde & subiungit: Si ego Dominus, & magister laui uestros pedes, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Non erubescat seruus, si facere iubetur quod prius fecit Do-minus: nec difficile nobis esse debet, si sicut ille nobis donauit, et nos inuicem condonamus, quia alter alterius onera compor-tātes sic legem Christi implemus. Quoties igitur cohortamur pusillanimes, & his qui Pharaoni in luto, & latere famulati sunt persuademus, ut exeant de Aegypto: quoties cum infir-mis infirmamur, & cum his qui scandalū fiunt urimur: quo-ties cum afflictis gemimus, toties inhaerens lutum peccatorum qua possumus solicitudine lauamus, nō quòd nostra ablutio ex nobis sufficiat, nisi ad lauandum omni tempore nos pius magi-ster accedat. In hoc se periculo fluctuantem laborans anima in Canticis cāticorū conqueritur: Laui, inquit, pedes meos, quo-modo inquinabo illos? Quod ablutum est, timet iterum inqui-nare, sed in uia lutulenta uix aliquid solidum, ubi pedem figat, inuenit, & in quibus saepe prouoluta est, paludum inquinamen-ta formidat. Clementissime magister quoties ego doctrinae tuae transgressus sum regulas, quoties edicta tua Domine sancte cō-tempsi: & cum diceres mihi, reuertere, non sum reuersus: cum minareris, nō timui: cùm bonus esses & lenis, exasperans fui, ultra septuagies septies in coelum, & coràm te peccaui, quis tot sordes abluet? quis abradet stercora conglobata? Quicquid dicat Petrus, necesse est, ut ipse nos abluas: neque enim lauare nos possumus, sed in omnibus, quae agimus, indulgentiae tuae la-uacro indigemus. Ad mensae tuae participationem Iudas pro-ditor est admissus, sed ab hoc lauacro salutari exclusus, lauari

Cant. 5.

in fine non potuit, quia apostolatus sui honorem detestabili cupiditate fœdauit. Quia uerò apud te fons uitæ est, et miserationũ, quæ à seculo sunt, profunditas infinita, quos abluisti baptismo, quos lauasti sanguine tuo, quos semper lauas quotidiana peccata donando, transfer à paludibus seculi huius, & luto uitæ præsentis ad purgatißimum gloriæ tuæ regnum, ubi nec scabies ulla, nec lippitudo, ubi nemo fluxum sanguinis patiẽs, nemo ĩmundus, ubi nullo amplius opus est lauacro, configurato corpori claritatis tuæ corpore nostro, secundum promissa tua, necesse est, ut impleas, & qui incepisti in nobis opus bonum, perficias solidesq; per Christum dominum nostrum.

DE VNCTIONE CHRISMATIS & alijs sacramentis.

Ies ista multiplicibus mysterijs honoratur. Hac die primum commẽdata est nobis fractio panis, & mensa ecclesiæ panem angelorum hominibus proposuit ad manducandum, Hodie Christus pedes lauit apostolis, & hoc solenni deuotione omni tempore agendum instituit. Hodie in ecclesia cum cæteris unctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis, & nominis, sacrum chrisma conficitur, in quo mistum oleo balsamum regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit unitatem, quibus dignitatibus initiandis, diuinitus est unctio instituta hodie reconciliantur ecclesiæ peccatores, & eiecti foras ad matris ubera reducuntur, et exclusi à cœtu sanctorum, ad communionem qua caruerant reuertuntur. Hodie patent carceres, & damnati libertate donantur. Seueritate deposita hodie iudices mansuescunt; & undique coniugata pietatis negotia, quasi abortiuas traditiones antiquas sepeliunt, et Christianæ religionis parturiunt nouitatem. Mortuus quippe

est Moyses, & ueteris literæ putruerunt ænigmata, à facie no ui olei desiccatæ sunt unctiones antiquæ, tota ueteris instrumenti incompacta est strues, tabernaculum demolitum, arca ab Allophylis *capta, totus templi decor ad Assyrios est translatus.* Neq; *enim decebat ut* Christiana *religio ornamentis uisibilibus occupata in manu factis delectaretur, sed ipsa tabernaculi consumptio & templi ruina, & sancta in rapinam exposita, excellentioris gloriæ intimarent stabilitatē, & manentia in perpetuum sacramenta, cultores suos ad intuitum inuisibilium informarent, et abstractum à corporalibus desyderium nostrum, cœlestis templi concupisceret & ambiret decorem, cuius nec antiquatur, nec senescit religio, in quo lucerna inextinguibilis sine fine coruscat, ubi sanguis animalium non infertur in sancta, nec sunt hæreditariæ successiones pontificum, uel uni* Leuiticæ *tribui ministeria assignata, sed de omni tribu & gente & lingua, quos dignos & idoneos diuina probat electio secundum uitæ non generis meritum statuit sacerdotes, quibus calicem sanguinis sui inexhaustæ plenitudinis abundantia semper refertum, cōseruandum tradidit & erogādum, cuius aspersione & communione intus & extra corda & corpora mundarentur.* Hodie, *ut diximus, unguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulæ & nouellæ animæ accedentes ad fidem illectæ delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ diligunt, & sequuntur aromatum largitorem, & usq; ad regis accubitum spiramine illo trahuntur, & post odorem illum ubiq; desyderio sancto perurgente sitibundæ discurrunt.* Nihil *hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec uis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundū quasdam naturales rationes emollit & tēperat spissamenta humorum quos solet intrinsecus astringere siccitas aliqua, uel corruptio cōglobare.* Non *hæc medendis corporibus*

est unctio instituta, quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed uirtus diuina potentius operatur, sed adest ueritas signo, & spiritus sacramento, ut & ipsis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, et interiori homini quanta ex his detur autoritas deiformi conuersatione & cœlestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritualem intelligi uolebant sacris mysterijs inesse pinguedinem.

*Fluitat, opinor.

Et sicut oleum * fluentis & humidis quibuslibet superfertur, ita excellentia sacerdotalis & regæ dignitatis secundũ formã Dei & Christi sub se omnia cõtinens, regimẽ & munimẽ tam actiuæ, quàm contemplatiuæ uitæ obtinet, et ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas spiritus

Chrismatis beneficia.

sanctus prout uult, singulis distribuit & largitur. Ex huius unctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cœlitus illabitur, scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus spurijs imbui possumus, qui balsami spiritualis odore

4. Reg. 4. fragramus. Hoc oleum à creditorum usuris sub Helisæo pro-

3. Reg. 17. pheta mulierem pauperculam liberauit. Hoc Heliæ tempore Sareptanam pauit, nec lecythus trina effusione defecit. Hoc

Gen. 31. oleo Iacob lapidem quem supposuerat capiti, unxit, et familiari mandato eruditus inter sacramenta ascensionum & descensionum, & discursus angelicos innixum scalæ sublimi uidens Deum, qd uirtutis hæc haberet unctio, intellexit. Moyses hoc

Exod. 29. oleo tabernaculum & sacra uasa perunxit, & super caput Aaron tanta abundantia fudit, ut usq; in barbam eius descende

1. Reg. 10. ret, & super oram uestimẽti maneret. Samuel quoq; ad reges initiandos sine oleo nõ accedit, & usq; ad defectum & reprobationẽ carnalium ceremoniarũ in populo illo huiusmodi perseuerauit traditio, sed uasis Iudaicis deficientibus defecit gra-

tia & stetit oleum. Impletis uasis propheticis, & sanctis regibus ad patres appositis, in apostasiam, et dyscolatũ uersum instabile uulgus, in se non retinuit locum quem posset spiritus sanctus inhabitare, et uasa amurca plena non suscepere liquorem, steteruntq; in summo faeces, quae longo situ indurueere, et ubi domicilium religionis fuerat, sterquilinium peccati compu truit. Nec tamen cessantibus his, quae ritu antiquo inoleuerant, cum iam in populo Christiano circuncisio uideretur damnabilis, & sacrificia idololatriae imputaretur, unctionis mysterium religio Christiana contempsit, sed caeteris generali sanctorum consensu damnatis non solũ in regibus, et sacerdotibus unctionis honor permansit, sed in omnem populum catholicũ effusa est huius gratiae plenitudo. Et sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiae oleo unxerit eũ Deus, ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam unctionis, quàm nominis, & dicantur à Christo christiani, ut sint sui Christo duce rectores & duces, & efferant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniae sacerdotes. Nec immerito huic diei aßignata est tanti operis causa, & ex hoc sacramenta haec obtinuere initium, quo hodie in sacramento calicis Christi & ecclesiae unitas, in lauacro pedum cõcors societas, & donans inuicem charitas, et subiecta humilitas, in unctione Christiani nominis dignitas, & excellentiae spiritualis propriè data est, & confirmata filijs adoptionis perpes au toritas, et dignitas perseuerans. Dedit itaq; dominus noster in mensa, in qua ultimum cum apostolis participauit conuiuium, proprijs manibus panem & uinum, in cruce uerò manibus militum corpus tradidit uulnerandũ, ut in apostolis secretius impressa syncera ueritas, et uera synceritas exponeret gentibus, quomodo uinum & panis caro esset et sanguis, et quibus rationibus causae effectibus conuenirent, et diuersa nomina uel species ad unam reducerentur essentiam, et significantia et

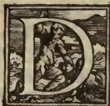
Christus à chrismate dictus.

significata eisdem uocabulis censerentur. His gratiæ supernæ priuilegijs esu sanctificati panis refecti, loti, & uncti non eam quam amiserant, sed ampliorem & digniorem recuperant libertatem: & eiecti de paradiso nudi, ad lignum uitæ hodie reuertuntur uestiti, reddita stola, & annulo prolato in mediũ, & reconciliantur matri ecclesiæ, quos inobedientiæ malum foras expulerat, & cherubim flammeum gladium ab introitu tranquilli status, & innocuæ conuersationis amouit. Hodie in terra maledicta relictis rastris, & graui uomerum pondere, & stimulis fatigatorũ boum cruore perfusis, deterso sudore uultus exusti caloribus ad paternam domum exules reducuntur, & egressus obuiam reuertenti filio lætabundus pater clementiam improperio nõ corrumpit, nec indulgentiam fœdat cõuicijs, sed bonitatis suæ honorat magnificẽtiam, et hilaritate magnificat largitatem. Resonant in susceptione huius solẽnis musica instrumenta, & communis iubilatio pari cõsonantia patri misericordiarum gratias agit, cuius imperio antiquã prædam euomunt inferi, ligantur dæmones, & diruptis ferreis nexibus diu quassati liberi reuertũtur. Hæc dies nocti illi contigua est, qua absolutionis nostræ negotium Dominus inchoauit: qua à principibus sacerdotum ad Romanũ præsidem ductus iudex omnium sustinuit iudicari: passus est rex illudi, & uita occidi, descẽdensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit: hoc ecclesiæ suæ hodierna traditione exemplum relinquens, ut fieret in ecclesia absolutio peccatorum, & hæreditati redderentur eiecti, et præcedentibus beneficijs, quæ suprà enumerauimus libertate donarẽtur pœnitentes, qui secundum merita, nisi gratia subueniret, fuerãt condemnati. Et omnino conuenit, ut eo tempore quo Christus captiuos eduxit ab inferis, recõciliati peccatores ad ecclesiam reducantur: et quo confracta sunt ĩfernalis repagula carceris, iudiciaria seueritas mansuescat: & quo ab infernalibus tormẽtis cessatum est, humana

supplicia

supplicia crudelitatis horrorem deponant.

DE PASSIONE CHRISTI.

Omine audiui auditũ tuũ et timui. Terruit Abac.3.
me cũ appropinquaret traditor Iudas, *& immineret paßionis hora, quod dixisti ad patrẽ: Pater si fieri potest, trãseat à me calix iste.* Et *tristẽ te usq; ad mortẽ, præ nimia anxietate sãguineo sudorẽ pfusus corã aplis es pfessus.* Audiẽs *hæc ego expaui.* Quis.n.*nõ timeat, si timet ille, quẽ oĩa timẽt: si pauet ille, cui oẽ genu curuatur: si ille q mors est mortis, et morsus inferni morte propinquãte ptimescit?* Nõne *ad hoc ueneras, & ita futurũ ipse prædixeras?* Nõne *hoc et signa & oracula & uaticinia prophetarũ à mũdi initio cõclamarunt? Si uolũtarie obedisti patri, & nõ te ut patereris coegit neceßitas, quid quereris, quid causaris?* Nõne *tu docueras & instruxeras fideles tuos, ut non timerẽt eos qui corpus occidunt: quia usq; ad animam tyrannica uiolentia non attingit? Sed metus ille infirmitatis humanæ communem exprimebat affectum, & generalitatem omnium in carne uiuentium hoc dolore urgeri, & dissolutionem corporeæ spiritualisq; naturæ hac molestia non posse carere, & hanc pœnam uniuersæ succeßioni* Adam *sine exceptione impositã, ut difficultas extremi trãsitus timeretur.* Et *hæc quidem molestia in eos, qui* Dei *iudicio rationem reddituri occurrunt, non immerito cadit: qui de eo quod beneficio uitæ & rationis, & reliquorum largitate munerum abusi sunt, accusante conscientia redarguti, examen illud in quo nullum est subterfugium timent: & ipsa auulsio spiritus carnis teneritudinem dirumpit & lædit: hanc nemo anxietãtem euasit, & nemo egrediente anima sine amaritudine expirauit. Sed tu* Domine, *qui iudex es omnium, qui potestãtiue ponis animam tuam & potestatiue resumis: nec pœna te ex neceßitate persequitur, nec formi*

Math. 26.

dabilis patris tibi potest esse conspectus, quid anxiaris? quid tremebundus ad orationem discurris? Dormitantibus apostolis peruigil proditorem expectas, nec tamen te abscondis, sed obuius in aduentum eorum procedis, qui te ligare ueniunt, & trahere ad Pilati tribunal, quos Iudas signifer instructa malignitate præcedit. Audiui Domine auditum tuum & expaui, dum quæris à quærentibus te quid quærant, cum noueris quòd te quærant. Et dixisti eis te esse Iesum Nazarenum. Inuasit illico timor tuus eos, quos tu timueras, et prostrati solo iacuere exanimes, & armatam cohortem uox unius hominis terruit, & latens in humanitate omnipotentia te discipulis pauidum coràm persecutoribus terribilem exhibebat. Sed ut fieret uoluntas patris, & sacrificium carnis à timore & tristitia inchoaret, suberāt uictimæ desolatorij carbones, quos obedientiæ liquefactus adeps extinxit: & cum traheretur uinctus ad præsidem, nō supplicauit apparitoribus, sed Petri compescuit zelum: nec gladiorū passus est adhiberi suffragia, imo & Herodis & Pilati contempsit fastigia: nec potuit altitudo potestatum extorquere ad interrogata responsum. Iam postposito timore quasi utēs potentiori autoritate inter sputamenta & colaphos & reliqua ludribia patientia & mansuetudine uesanas persecutorum mentes conturbat, & in eo quòd inter iniurias & conuicia se malitia Iudaica sentit contemptam, uehementius exacerbatur: & de impietate & malitia suauitas pietasq; Christi triumphat. Frustra funestas iudex manus in prætorio abluis, à sanguine Domini te profitens innocentem. Tu ipse causam mortis cum diligenter inquisieris, te non inuenisse in eo fateris, ipsa coniux tua nihil tibi & iusto huic esse mandauerat, quod utique per os eius dæmoñia imminere sibi iudicium sententia testabantur: non excusas, sed accusas: causam tibi facis cum Iudæis communem. Illi se proditione, tu parricidio te condemnas. Illi lingua, tu ferro occidis, tam

te, quàm illos inauditæ crudelitatis scelus inuoluit. Veniet anima tua in manus iudicis quem condemnas, fractisq; tribunalibus tuis iudicaberis, & demergêris in profundum inferni, eruntq; tibi & Iudæ scelerato in tenebris, & gehennalibus flammis pœnæ irremediales, inconsumptibiles ignes, dolores perpetui, & tormenta æterna. Et quidem *filius hominis, sicut scriptum est de illo, uadit: qui damnatus est, ut liberaret dānatos: doluit, ut sanaret infirmos: timuit, ut faceret securos: opprobria pertulit, ut improperia detrahentium non mouerent electos: deputatus inter impios, quorum alter assumptus, alter reprobatus est, ut daretur exemplum, & forma indissolubilis manens in posteros: quia nec in ultimis* Dei *clementia pœnitentes excludit: nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrit: nec eos qui uitæ suæ quocunque articulo temporis ueri sunt iudices iterum iudicari: quia cum iudicis, & tortoris uices non parcens peccator assumit, semetipsum persequens dum confeßionem confusione honorat: holocausti huius incensio in cōspectu* Dei *ueniam impetrat.* Neque *enim bis in idipsum iudicat* Deus, *sed impœnitentes ipse iudicat & dānat: pœnitentes uerò, quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit: neque iudicio quod pœnitentiæ humanæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit.* Iudicati *sunt Aegyptij, cum in redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur: iudicati* Sodomitæ, *cum subuersis eorum urbibus flammis sulphureis cramarētur: sed si in eisdem subuersionibus gemerēt pœnitentes, temporali pœnæ æternalis non succederet pœna, sed esset eis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum: nec cōtritos corde æternū contereret, & aggrauaret iudiciū. Sic in cruce latro confitens non tantū indulgentiā meruit, sed* Christi *familiaris effectus, præmissus est in paradisum, et factus est particeps regni, p cōfeßionē factus collega martyrij. Illi uerò blasphemo, quia de* Domini *desperauit potētia, nulla*

Impœnitentes indicantur, & damnantur.

potuit subuenire clementia:nec potuit illi crucis prodeſſe con ſortium, cuius malitia non expiabat pœnitentiæ lauacrum. Aſcendiſti domine palmam, qui illud crucis tuæ lignum portēdebat triumphum de diabolo uel de principatibus & poteſtatibus, & nequitijs ſpiritualibus uictoriam:erantq; in mani bus tuis duo cornua, in quibus erat fortitudo tua abſcondita: & imperium tuum ſuper humerum tuũ,tu ipſe patibuli tui ba iulus hærebas ligno quod tuleras, euectionis & paßionis anxietates ſuſtinens & labores. Conſideraui opera tua & expaui. Clauis ſacros pedes terebrantibus foßiſq; manibus,de uulnerum anxietate non loqueris, de ſpinis ſacrum caput pungen tibus nõ quereris,ſed ſatagis,ut innoteſcat poſteris, quare derelictus à Deo uidearis, expoſitus contumelijs & Iudæorum ludibrijs. Cauſam mortis in te non eſſe Pilatus ipſe prædixerat, & Caiphas mortem tuam pro inimico populo ſatisfacturam,cum eſſet anni illius pontifex,prophetauerat. Tu de mor te non agis,de opprobrijs non contendis:ſed hoc uis intelligi, quæ ſit cauſa mortis, quis quæſtus:ut utraq; re cognita peccatum appareat & gratia, & quanti ponderis ſit utrunq;, rerum probet effectus, cum orignali morti nullũ niſi in Chriſti morte potuerit eſſe remedium:nec reconciliare deo potuit exu les,& damnatos qualibet oblatio, niſi ſanguinis huius ſingulare ſacrificium. Et ſine hoc holocauſto poterat deus tantum condonaſſe peccatum, ſed facilitas ueniæ laxaret habenas peccatis effrænibus, quæ etiã Chriſti uix cohibẽt paßiones, quæ uix ſceleratos animos à uoluptatum fæce auellunt. Vlneri ſanè tã putrido, & antiquarum cicatricum fœtori non inueniebatur medicamentum conueniens, niſi unguẽto ſanguinis huius plaga uetus liniretur, & malagmate carnis in cruce exten ſæ ſiccarẽtur uenena,que calcaneo primi hominis, et omni po ſteritati eius ſerpens ille ſeductor antiquus infuderat.Hæc una

medela corrosit illas quæ in immensum excreuerãt cicatrices: & uim suam concupiscentiarũ perdidit corruptela, & deleta damnationis conscriptione nouis literis aßignata est, restituta libertas, priuilegio dato charta indulgentiæ sigillo plagæ lateralis firmata. Cõsidero opera tua, & admiror te cruci inter damnatos affixum, iam nec tristẽ, nec pauidum, sed supplicio rum uictorem eleuatis manibus triumphantem de Amalech, & quasi sanctificantem de excelso plebem & eleuatum in sublimi, & quasi cœlo proximum superioribus inferentem consummati agonis uexillum, & inferioribus erexisse scalam in patris occursum. Ibi dolorum & conuiciorum immemor subtiliter inuestigas, & ipse exponis quare derelictus fueris, indicans anxietates illius querimoniæ uerba esse delictorum tuorum quorum personam & causam aßumpseras, intantum ut per Moysen & per Apostolum sustineres uocari peccatum & maledictum pro similitudine pœnæ, non culpæ; quod pro eis uoluisti intelligi, qui deseri à deo propter peccata meruerant: quorum reconciliationis agebas causam, in qua allegator subtilis pro seruis seruilem nõ dedignaris accipere personam: & intantum infirmis cõpateris ut nec crucifigi, nec mori dum illi uiuant, & te patrocinante non pereant, nec erubescas, nec formides, altitudinem tuam derelinquens ad tempus gloriæ tuæ maiestatem euacuans, ut redeant dispersi & respirent de relicti. Hæc est causa quare derelictus sis, ut colligeret & reuocaret inanitio tua eos qui fuerant derelicti, & qui sine deo fuerant dum dominaretur eis peccatum, reducti ad iustitiam conformes Christi, & Christi efficerentur & dij. Vnde scriptum est: Ego dixi, dij estis. Considero domine te in illo pa Psal. 91. *tibulo, ubi uidebaris sine adiutorio, quomodo imperatoria potestate latronem præmittis ad regnum: & cuius assumptione iam manifeste constat quantum apud derelictos proficeris, quorum primus iste gloria & honore coronatus, ipsa die pa-*

radisi ciuis & domesticus curiæ cœlestis efficitur. Impoßibile quippe erat illam sanctam animam tuam teneri ab inferis, de qua ipse ad patrem dicis: Quia non derelinques animã meam in inferno, nec corrumpi carnem meam in sepulchro: quia ubi in præsentia illius effractis inferis est captiuata captiuitas, præsentata uictrice anima in conspectu patris, ad corpus suum sine dilatione reuersa est: & appropinquauerunt saluti, qui longe erant à salute, & inter mortuos liber morti obnoxios perpetua libertate donauit. Considero te in cruce de matre solicitum, cui uolenti loqui tecum cum euangelizares, negaueras
Ioan. 19. *retroactis diebus colloquium, & prætuleras matri auditores uerbi, pauperes spiritu, dicens eos tibi esse pro matre & fratribus, qui uoluntati patris obtemperant. Nunc materno moueris affectu, & thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & prouides sedulò benedictæ inter mulieres apostolicam clientelam, & obsequium uirginis, uirgini discipulo tradis: ut iam non Ioseph tanti mysterij oneretur præpositura, sed Ioannes: quia iam exigebat ratio, ut coniugij remoueretur opinio: nec ultrà pater Christi æstimaretur, qui eatenus uicẽ patris & coniugis tenuerat. Habebat Ioseph in hac Christi dispositione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, si se cognouisset carnalem maritum, sed quia in spiritu actum erat coniunctionis illius mysterium, passus est Ioseph æquanimiter sibi eum in hoc seruitio præponi, quem digniorem se iudicabat: & ideo maxime quia magistri electio sic negotium ordinabat. Adhæc sacerdotalis autoritas priuilegiũ in medio proferẽs, mediator inter nos & patrẽ oras pro his, qui ad dolorẽ uulnerũ tuorũ opprobria addi*
Matth. 27. *derũt, & pro inimicis impetras ueniã, supplicas & obsecras, ut hæc eis iniquitas dimittatur, & à morte tua habeantur innoxij ipsi, qui sanguinem tuũ super se & super filios suos manere precantur: usqueadeo excæcati, ut scelus suũ non intelli-*

gant, nec odium Christi ipsa mors crucifixi extinguat. Sed charitas tua interim suspendit iudicium, & reis ingratisq; patientia tua pœnitentiæ prouidet locum, tempusq; reseruat, & differt punire dignos exitio, hæc orans, ut aperiatur oculi eorum, & agnoscant quæ sit uirtus crucis, quæ efficientia sanguinis, quæ magnitudo delicti & doni, gratiæ & peccati. Tanta erat spißitudo uelaminis, & craßitudo doctrinæ, qua erant Moyseos scriptura imbuti: ita erant eorum sensus hebetes, & ingenia tenebrosa, ut in uerbis legis nihil diuinum saperent, nihil aliud quàm exterioris umbraculi integumenta uiderent, neq; ad sacramentorum secreta aliqua intellectus indagine penetrarent. Immo siquis eos uellet in sancta inducere et introducere in arcana profundaq; mysteria, impium iudicabant & stultũ, mel è petra sugere, & de saxo durißimo oleum eliquare. Dimissum est ergo Christo orante peccatum, & ex parte maxima cæcitas illuminata est, & malignantium perfidia demum credidit & intellexit: & de torculari crucis mustum expreßit, accepit & bibit: & in calice quod propinarat Moyses, uinum merum à fæcibus segregauit. Ecce plus potuit donum quàm delictum, & gratia quàm peccatum: quoniam ex debito damnationis obnoxios gratis sine ullo merito gratia beneficio pietatis absoluit, & iudicium imperante Christo misericordiæ dedit locũ, & districtionis suæ temperamentum iustitia domino disponente modeste sustinuit. Iam uidet Hebræus, & quicunq; de seruitute Aegyptia ad repromissæ patriæ libertatem anhelat, quòd sanguis Christi efficacius quàm sanguis agni illius, quem in Aegypto Israel immolauit, contrarias abigat potestates: cuius hodie tanta est autoritas & potestas, ut non solum Israelitica limina muniat, sed etiam ab his qui Israeliticè non uiuunt, solum sacramenti signum repellat dæmonia: & ubicunque cõspecta fuerit, terribilis sit eis sacri nominis uirtus & sanguinis nota. Deniq; quicunque sint sa-

cramentorum ministri, qualescunq; sint manus, quæ uel mergunt accedentes ad baptismum uel ungunt, qualecũq; pectus, de quo sacra exeunt uerba, operationis autoritas in figura crucis omnibus sacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à sacramentorum uicarijs inuocatum. Et licet indigni sint qui accipiunt, sacramẽtorum tamen reuerentia, & propinquiorẽ ad Deum parat accessum: & ubi redierint ad cor, cõstat ablutionis donum, & redit effectus munerum: nec aliâs quæri, aut repeti necesse est salutiferum sacramentum. Iam sanguis tuus Domine non quærit ultionem, sanguis tuus lauat crimina, peccata condonat. Clamat sanguis Abel, clamant Sodomorum peccata, & parricidium, & libido digna sunt ultione: tu olim ultionum Deus, modò misereris, & parcis his qui offenderunt: sanas contritos corde, & alligas uulneratos: filio prodigo reuertenti non improperas luxum: mulieri adulteræ nõ opponis prostibulum, peccatricis publicæ non recusas seruitium, debenti pecuniã dimittis depositum: Iudæis perfidis & dedisti gratiam, & dimisisti scelus scelerũ, & peccatorum peccatum. De latere tuo fons egreditur in uitam æternam prosiliens, & de eadem consubstantialiq; origine diuisis limitibus aqua & sanguis emanant, ad complementum, perfectionemq; totius iustitiæ, sacramenta in perpetuum duratura, & fontis illius ubertas perẽni lapsu uniuersam ecclesiam irrigat, & fœcundat. Ex hoc fonte non tantũ ablutionis primæ, qua initiãtur accedentes ad Christum undas haurimus, sed & compunctionũ, & lacrymarum perennes effluunt riui, & misericordiarum suauitas, & totius pietatis affectus emanat. Tu Domine sacerdos sancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio, sancti huius sanguinis permanentem plenitudinem reliquisti, & beneficiũ huius sancti liquoris in perpetuum tradidisti, & constituisti nobis consumptibiliter potum uiuificum, crucis signum, & mortifi

cationis exemplum. Tu consummatis omnibus uade ad patrē, et trahe nos post te: da nobis in uita præsenti, ut simus sine angaria baiuli crucis tuæ, et comprehendamus cum omnibus sanctis quid latitudo, quid longitudo, quid sublimitas, quid profundū huius ligni significet, quo conspecto non noceat nobis, neq; mordeat coluber solitudinis, sed incolumes per omnia sequamur te, tecum paruuli simus, tecum circuncidamur, tecum baptizemur, tecum ieiunemus, tecū lotis pedibus panem angelorum edamus, tecum crucifixi mūdo uiuamus, tecum spiritu sancto repleti, et corpore et spiritu in æternum maneamus: Qui uiuis et non ultrà morieris in secula seculorum.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI.

Væsitis aromatibus ad ungendum Dominum Iesum in monumento positum sacræ mulieres communicato consilio conuenerunt, et repertis ibi sine corpore sudarijs, quem non inuenere, putauere sublatum. Nam et lapis reuolutus, et uacuum monumentum simplicibus animis coniecturas huiusmodi opponebant, quòd corpus strictum linteis nisi translatum esset, moueri loco non posset, nec lapis magni ponderis nisi ui humana nullatenus reuolui potuisset: unde et manè uenientes quomodo posset ab ostio monumenti lapis gyrari anxiè causabantur. Sed Dominus qui inspirauerat ut uenirent, præuenerat uenientes, et egressus de sepulchro uacuum locum reliquerat, apertoq; ostio ingredi uolētibus liberum dederat aditum: et quasi monebat se aliàs quæri, qui illis angustijs non poterat occultari. Flebant igitur sacræ fœminæ, quæ eum cui obsequi uolebant, se perdidisse putabant, et obriguerant mœstitudine, eò quòd deuotio sua desiderato frustraretur effectu. Habuerāt siquidem eum sicut prophetam nō inferiores fide illis discipulis, qui dicebant quòd Iesus Nazarenus uir propheta fuerat po-

tens in opere & sermone. Et *licet de resurrectione sua ipse tam apostolos quàm reliquos discipulos, in quorum societate iste esse meruerant, magister prouidus instruxisset, incusserat tamen omnibus dubietatem & terrorem supplicium crucis & mortis atrocitas: nec tamen ab eorum cordibus auelli poterat dilectio, qua ei adhæserant, et recordatio signorum quæ uiderant, et admiratio doctrinæ quam audierant, et conuersationis piæ admirabilis sanctitudo qua fuerant informati.* Necdum *firmo gressu ibant, sed lababat pes dubitãtium, sed quærebant quem amabant, nec malignè desperabant: unde factum est, ut quæstum inuentionis, dilectionis perseuerantia mereretur. Illæ itaq; primæ uiderunt & cognouerunt, quæ ardentius dilexerunt, quæ deuotius quæsierunt, illæ sermocinatæ cum Christo, certificatæ quòd ipse esset qui à mortuis resurrexisset: nuntiant* Petro *& cæteris quòd Christus resurgens à mortuis iam non moritur.* Euangelizarunt *uiuentem, qui mortuus putabatur: nec iam sepulturæ eius odoramentis corporalibus deseruiunt, sed aromatibus firmæ fidei, & certæ spei, & charitatis syncere regnanti* Domino *famulantur, & uirtutũ fragrãtiam non iudicato præsentant, sed iudici. Lætantur apostoli, quos mundus quasi dehiscens terruerat, et quasi dissolutione elementorum quassaretur, omnia præcipiti ruina sterneret, minas horribiles intentarat, solidatisq; & compactis cœlestibus et terrenis æterna redemptione inuẽta, gratulabundi adorant, quem reliquerant: credunt, nec in aliquo hæsitant: assistunt quantum possunt ei, à quo diffugerant.* Quem *nõ fragor ille mundi terreret, quando terra tremuit,* Sol *expalluit, et radios lucis suæ* Sol *cõtenebratus abscõdit?* Ipsa *monumẽta lapides sibi superpositos proiecerunt, & indignata superior & inferior plaga tenebris & motibus et scissuris, compassionis suæ et uehementis angustiæ indicauerũt affectũ: nec sustinuit intueri mundus perfidiæ* Iudaicæ *scelus, & uisa sunt insensata elementa sensi-*

uti abundantiore, quàm homines, qbus secundum naturā ratio inerat: & crudeliores extitere feris abutentes intellectu, intantum Christi sanguinem sitientes, ut seipsos maledictione æterna damnarent, et in paruulos suos anathematis illius reliquias immobili stabilimento firmarent. Sed ne in eorū scelere diutius immoremur, qui repulsi sunt & destructi in finem, quorū parricidialia uota seruitium & exterminiū meruerunt, quos cum Dathan & Abiron, quos ob dissensionis flagitium terra dehiscens uiuos absorbuit, cōstat in tenebris inferi sigillatos, ne tantarum abominationū recordatio paschalem serenitatem interpolet, circa solennitatis inclytæ gaudia deuotis & alacribus animis insistamus. Neq; enim fas est, ut à nobis aliqua his diebus tristia recitentur: sed sicut filijs Chore datum est ut semper læta canerent, & prophetarent, & omnes psalmi eorum attitulati, nominibus gaudia prædicant, nec aliqua minantur aduersa: ita nos ad Christum pertinentes, cuius sanguine conspersa creditur Adam caluaria, qui sub loco quo crux Domini fixa est, humatus traditur ab antiquis, eiusdem sanguinis sanctificati elapsu, lætemur & delectemur in Domino, nec iam amatoribus crucis mors magistri sit horrori, neq; pœna sit dolori, nec paßio sit pudori, cum hæc omnia uitæ nostræ sint instrumēta: qa mors eius pro peccatis nostris sacrificium fuit, et pœna crucis exceßibus pœna dignis occurrit, labor eius onera nostra deposuit, dolor eius nos sanauit, & damnatio indebita nos à damnatione æterna absoluit. Et siquid cōfusionis uisa est in tēpore illo pati sancta eius humilitas, rerum hodie manifestatur effectu, quod Apostolus ait: stultū huiuscemodi sapiētius esse hominibus, & infirmum fortius omni fortitudine, per quod reprobata sapientia huius mundi et de sapientibus et potentibus in nomine crucifixi pauperes spiritu potētißime triūpharūt. Cātemus igitur Dño, gloriose enim honorificatus est. Liber populus egreditur de Aegypto, Moyse duce, mare fit

Num. 16.

Hier. ridet hanc fabulā.

1

peruium, columna flammea nocte coruscans. Israëliticum antecedit exercitum: stat à dextera & læua mare suspensum, desiccato luto profundi, inoffensum abyssus dat transitum: & egresso populo Dei, Pharaonem cum populo suo repētina mole illapsum pelagus intercludit. Iam præcesserat agnus, quem Israël in Aegypto immolarat, cuius sanguine limina rubricata percussor angelus non est ausus attingere: nec exterminatoris gladium populus formidabat, cui et de spiritualibus nequitijs parabat uictoriam, illud sine macula sacrificium, et mare diuisum, et totum Aegypti robur extinctum. Primum illud antiquum pascha his miraculis coruscauit, & excluso fermento, præceptum est ut horum dierum celebritas ageretur in azymis: nec solennitatis huius gaudia seruilibus operibus fuscarētur, nec omnino aliqua tantæ synceritatis gloriam malignitas inquinaret. Certa data est ex lege distinctio, quæ esset paschalis oblatio, et tempus, et locus, et modus, quando, uel ubi, uel quomodo sacra deberet hostia immolari. Victima, agnus: locus: una per singulas familias domus: caro non elixa, sed assa, hora uespertina. Hæc cum eo tempore fierent in figura, quod nos in ueritate agimus, typice loquebantur: & dirupto in Christi morte templi uelamine, uerus agnus solus inter filios hominum sine macula Christus ætate ultima, in qua mundi uesperascit conditio, ab una populi Christiani familia in unitate ecclesiæ assus in cruce, proiectis foras hæreticorum fermentis, syncerae fidei solidata compagine, inconsumptibiliter editur, creditur, et tenetur. Noua et uetera sub hoc nomine conuenerunt: egreditur Israël de seruitute Aegypti, exit populus Dei de regno diaboli: baptizantur in nube & mari Hebræi, & iam spiritu sancto et sanguine Christi mundatur à peccatis populus Dei: ex diuersis familijs una fit domus, una fit tribus, unus est cibus, significantia et significata, res et signa, uirtus inuisibilis, et inuisibilia sacramenta

sic faciunt unum corpus, sicut caro et spiritus: & quod uidetur, et nomine & uirtute Christi corpus censetur. In hac rerum conuenientia honorificatus est Christus, et gloriosæ laudis triumphos lætabunda hodie canit ecclesia, in lapide angulari consocians disiunctos olim parietes, quos in unum mirabilis artifex fuso sanguine glutinauit: et reprobato diu à malignis fidei fundamento, charitatis suæ nexibus diuisas copulauit macerias, et redegit partes in totum, & multa in unum: et facti sunt una domus confœderati parietes, & stabile fundamentũ. Honorificatus est Christus resurgens à mortuis, uictor mortis, spolians inferos, et captiuos præmittens ad superos. Hucusq; per humilitatis gradus ascendens, modò gloria et honore coronatus nil mortale, nil paßibile retinens, impaßibilitatis & immortalitatis donauit nos gloria, et resurgentes in beatitudine constituit sempiterna. Resurrexerunt quidem ante Christum, sed in nomine et fide eius sub Helia uiuente in corpore, unus, et Helisæo uiuo & mortuo, duò qui obierant, sed ad mortem quam gustauerant, iterum redierunt: resurrexit & Lazarus, et alij nonnulli ad imperium Christi, et aliquo tẽpore beneficio uitæ usi, iterum ad funera rediere. Res quidem honorabilis et dominatio potestatiua fuit ad corpus exanime spiritum reuocare: sed resurrectionis huius, cuius sunt in Christo primitiæ, incõparabilis est dignitas, quam nec sequitur corruptela, nec dissoluit antiquitas, nec aliqua mutabilitas labefacta. Mirati sumus in transfiguratione, quæ facta est in monte præsentibus apostolis Petro & Iacobo & Ioanne, quando sicut sol resplenduit facies saluatoris, et uestimenta eius candorẽ omnem exuperantia apostolorum hebetauere conspectum: sed momentaneus ille decor imaginem, non speciem: similitudinẽ, nõ substantiam: partem, nõ plenitudinem transformationis mirificè explicauit. Sed neq; eandem gloriam quam antè ostendit apostolis, resurgens illico ostendit: sed quod uidere consueue-

Resurrectionis primitiæ in Christo.

rant, hoc uiderunt: et dilata est claritatis illius quam nobis pollicitus est, plenitudo quæ in se erat perfecta, & à nobis in nobis expectatur perficienda lucidior & syncerior, quàm æstimari posit ab aliquo: uel quàm illa etiam claritas intimauerit, cuius primitias in Christo transformato accepimus. Agunt in cœlestibus hæc paschalia gaudia ipsi angelici spiritus, & resurgentis domini gloriam admirantur, lætantur, et delectantur in eo quòd forma serui reuersa sit in formam Dei, & exinanitio humilitatis ad depositæ altitudinis redierit maiestatem. Sed & in hoc multiplicata sunt gaudia, quòd ab his pro quibus se humiliauerat, tantæ excellentiæ beneficium dignatus esse commune, & partiri nobis suæ abundantiam uoluit claritatis: ut post resurrectionem corpus non aggrauet animam, sed sit caro sine mole & pondere, agilis & mobilis, nullis clausa obstaculis, uisu et auditu penetrans omnia, & attingens, quocunque uoluerit sine impedimento discurrens. Inerit resuscitatis corporibus nulli uanitati subiecta libertas: & quæ cogi non posit ad aliqd in nullo laborans, iam à spe educta, re ipsa perfruens, nulla expectatione suspensa, & in pace quietissima confirmata, omnisque expers formidinis in spiritualibus delicijs iugis illa permansio reflorebit. Quàm mirabilis est scientia tua Deus, confirmata est super nos, nec possumus ad eam attingere. Hæc sapientiæ tuæ altitudo qui mundum non ex præcedente materia, sed solo uerbi tui condidisti imperio, creaturis uerò corporalibus ex mundi essentia dedisti initium, suis incolis singula elementa adornans, hominem quem de mundo fecisti, cunctis in terra & aëre & aquis uiuentibus præficiens, ita ut suo præposito singula in suo genere ministrarent: tu alijs uitam temporalem, alijs procurasti perpetuam, admirabili ordine quædam mutans & renouans, & præfinito tempore metam irrationabilibus omnibus præfixisti, & terminum quem transire non posit, dissolutioni conditio destinata. Homo quia

Resuscitatorũ libertas.

ex cœlesti & terrena materia compactus est, uestitus extrinsecus pelle et carnibus, tempus accepit, quo te iubente, redderet terræ quod de terra assumpserat, & ad immaterialem originem reuerteretur spiritus: cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine & caro uermibus consumenda, secundum naturæ suæ ratione̅ æternitatis non poterāt priuilegio perfrui: & quod sibi iure non competebat, à conditore nequibat exigere: neq; ulla eorum interrogatio super hoc merebatur responsum. Sed tu optime domine ultro gratiā uolens dare spiritui, decreuisti clementius, ut ex societate et clientela quam reddiderat animæ caro, aliquid ei cōmodi proueniret, & quæ ei uehiculum fuerat & particeps studiorum in recōpensatione ministerij iterum dilecto accolæ consociata pudica & pacifica rediret, nullas secum reuehens cōtumelias, quibus deinceps quietis internæ cōcuteret puritatem. Sed & hoc domine ad cumulum beneficij addidisti, ut inter legem carnis & spiritus nulla postmodum esset diuersitas: nec post initum fœdus ulla iterū inter eos recrudescat rebellio, sed per manum tuam reconciliatio ordinata stabilis in perpetuum perseueret. Te igitur iubente, terra fit caro, & expulsa de domo iterum coniugatur uiro, non iam ancilla, sed libera: & habitant unius moris in domo murmurationibus consopitis, quas olim compugnantes inter se concupiscentiæ concitabant. Quis domine Deus considerare hæc opera tua sufficit, & quis lutum coagulare potest in carnem, quis formare potest in hominem, quis infundere animam, quis reddere uitam, quis dare æternitatem, quis addere felicitatem? Ad hunc prouentum humana laborat creatio: hæc semper fidelium expectatio fuit. Hoc optabat rex ille humilis, qui se nouerat imperfectum, ut adderes conditioni tuæ quod deerat, & perficeres & solidares opus tuum, quod corruptibilitas & mortalitas aßidue conuicijs multis solebant affligere, & uarijs opprobrijs consueuerant insistare.

Tu morti imperas, et absorpta elidit: inanescit corruptio, ubi ager, te medente, sanatur. Gustasti mortem pro filijs hominum, ut qui tecum mortui erant, tecum uiuerent, & participes tribulationum etiam consolatione gauderent. Resurrectio quidem communis est, et ante tribunal Christi necesse est in corpore iustos stare et impios, Dei hoc dictante iustitia, ut pietas et impietas in operatoribus debitis stipendijs donarentur: & qui finem habere contempserunt in malis, infinita clauderētur ultione in pœnis: & qui gloriati sunt in cruce, cum crucifixo regnantes beatæ fierent perennitatis participes. Non sunt participes huius gaudij, quos damnat ambitio: non potest furtiuos habens loculos, paschalibus solennijs interesse. Nihil proditor et uenditor magistri, fermentator profanus commune habet cum azymis: omnis imundus in anima ad esum huius agni prohibetur accedere. Nulla ad hanc lætitiam perfidia recipitur, omnis malignitas excluditur: calciatus pedibus ad euangelizandum peractus, accinctus renibus et sanctimoniæ destinatus, habens baculum in manibus, et festinans ut Aegypti deserat idôla, sequens Moysen, nec formidans uiæ discrimina, quisq; purus & syncerus sine fraude homo uerus accedat et edat: et securus quòd resurgat, mortem optet, ut attingat ad æterna gaudia, in quibus est uita nostra sursum manens, et nos trahens ad bona cœlestia. Qui uiuit.

Resurrectio communis.

SERMO DE ASCENSIONE CHRITI.

Elebrata in cruce solēni uictoria, cum iam templum corporis sui, quod persecutio Iudæorum effoderat, Dominus reparasset, noluit statim ad patrem ascendere, et glorificati corporis præsentiam īferre cœlestibus: sed necessaria dispensatione discipulorum infirmitati cōsulens utiliter distulit, et quadraginta diebus in terra conuersatus, et uisus est sæpe et locutus cum apostolis,

& manducauit

& manducauit & bibit, et uulnera quae ad dubietatem eorum tollendam, in corpore reseruarat, & uidenda & palpāda exposuit, & impleta in se quae in scripturis erant prædicta, euidentia rerum edocuit. Ad hoc necessaria fuit huius temporis mora, ut recollectis quos in fugam timor impegerat, quos supplicium crucis terruerat, in multis argumētis apparēs, mentes quæ diffidētia titubauerant, solidaret: nec esse phantasticū, sed uerū corpus quod surrexerat, tam comessationibus, quàm contrectationibus probaret. Ad hoc dilata est ascensionis gloria, ut sub hoc dierum interstitio præcedens doctrina affectibus firmaretur, immo ut discipulorū desideria recessionē eius corporalē ambirent: quia spiritualis præsentiæ plenitudo quādiu conspectu carnis præsens aderat, aduētare nō poterat: & paulatim in hoc conducti sunt, ut libenter consuetudine conuictus assueti carerent, cū inhabitator spiritus sanctus eorum animas poßidens inuisibili accessu synceriores eis affectus infunderet, & aperiret interiores oculos ad intuendum intellectu puro patrem luminum, & substantia rerum sperandarum proposita apparentia sepeliret: nec incertitudinis scrupulus superesset, cum Dominus et magister, quem uerum hominē probauerant, eis uidentibus, cœlum ascenderet: sed iam securi se crederent secuturos, nec esse impoßibile quin & ipsi in carne & spiritu ad superos transferrentur. Omnibus itaque ad tam delectabile spectaculum aggregatis: Ascendo, inquit, ad patrē meum & patrem uestrū, Deum meum & Deum uestrum. Horum uerborum autoritas cum iam eorum uirtutē spiritus sanctus intimasset, omnem poterat excludere diffidentiam, & hilarescebant animi eorum paternitatis diuinæ illustrati honore, & fraternitatis Christi honorati consortio, cum audirent & crederent se filios Dei & fratres Christi, in quo omnis excellentiæ plenitudo & sufficientia inerat: nec iam quasi idiotæ & hebetes huic uerbo applaudebant carnaliter: sed subti-

Ascensionis dilatio.

Ioan. 20.

lißime generationem & dignitatem creaturæ à uoluntate & nutu creatoris habuiße initiũ, & imaginem & similitudinem Dei in interiori homine uidebãt: et dignoscebãt intellectu potius, quàm uisu, quam affinitatem habeant inter se pater & filius: & quia substantiuo & naturali filio filij adoptiui conformes à prima origine multa habeant ex natura, & multa ex gratia. Sanè huius generositatis consortium, secundum quam simul cum Christo filij Dei sumus, nobilitatem existentiæ nostræ exponit & intimat: in quo honore si manserimus non degeneres, cõstat omnino non posse patrem dißidere à filijs, sed deiformibus tutum esse ad paternitatem accessum: nec posse pati ad hæreditatem poßidendam dispositos in petitionibus diuinis repulsam, sed in quibuscunque filius filialiter genitorem appellauerit, necesse est bonitatem largitoris iustè supplicantis prosequi uoluntatem: maximè cum ipse pater qui largiter iusta suggerat peti, quæ non differt benignè largiri. Et quidem paterna charitas bonis filijs et hæredibus maximè delectatur: & hoc gloriæ Christi unigeniti dilecti accumulat, quòd beatitudinis suæ nõ patitur esse solitariam magnitudinem, sed addit fratres: non qui minuant quasi diuisam in plures excellentiam, sed qui altitudinem diuitiarum eius exornent participes & consortes. Quod cum ipsum qui pater est, cõstet esse Deũ, & eum Deum nostrum sicut & suum, filius attestetur, in eo quòd filij sumus ipse nos poßidet, in eo quòd noster est Deus, quod nostrum est, ipsum cuius proprij sumus, propriè poßidemus. Dico igitur Domino meo, Deus meus es tu: et dicit mihi
Psal. 117. Dominus meus: Ego Dominus Deus tuus. Homo cuius Deus est, quid amplius quærit? Si sufficis tu Deo, sufficiat tibi Deus. Bonorum tuorũ Deus non indiget, nec conferre potes ei quippiã, nec auferre. Si esurierit, nõ dicet tibi. Eius est orbis & plenitudo eius, & magnitudinẽ eius cœli cœlorum non capiunt: non infirmatur, non eget indumẽto uel cibo: omnia scit, omnia

potest, omnia continet: in ipso omnes uiuimus, mouemur & sumus. Quid tu ei quasi indigo cõferes? te solum bonitate, non necessitate desiderat. Scriptum est, & ipso iubente tabulis insculptum lapideis, ut diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua. Dilige, & diligeris: propè est merces tua, in manibus porrigitur præmium: esto tu Dei, & erit tuus Deus tuus. Impar sanè commercium, pretium inæquale: sed qui pro nobis triginta argenteis appretiatus, intelligi uoluit, quanta fuerit in pretio, quod pro eo datum est, & in eo quod ipse dedit pro mundo, dissimilitudo, cum ipse exiguo argento emptus & uenditus, tanto pretio damnatos redimeret, ut dubium esse non possit, quin pretij magnitudo superaret negotium: nec æquari posset damnum, quod omnino damnatio iusta meruerat, obedientiæ Christi, quæ gratis usque ad mortem progressa est, & ultro soluit quod non debebat. His intellectis apostoli sicut filij prophetarum olim uerum Heliam ascensurum sciebant, & horam illam præstolabãtur gaudentes, nec iam anxiebantur parturientes, sed exorta lætitia parati erant prosequi recedentem, minime dubitantes quin & ipsi post modicum conuersationis huius, postquàm de torrente passionis in uia hac bibissent, exaltato capite & erecto, se ad cœlestia Dominum secuturos. Eleuatis igitur manibus hæreditariam eis benedictionem relinquẽs, non manufacto uehiculo, nec auxiliaribus carpentis euectus est Christus, sed naturæ diuinæ propria usus uirtute carnem cœlo intulit, et corpus glorificatum patris cõspectibus præsentauit. Non indiguit uectoribus angelis, qui offendicula tollentes è medio, ferrẽt eum in manibus, sed præcedentes & subsequentes applaudebant uictori, & concinnentes in iubilatione modulabantur canticum nouum, & implebat cœlos consonantiæ illius harmonia, thronis & dominationibus parantibus filio iuxta patrem consessum, cherubim & seraphim pedes pacificos ambientibus, ra-

Deut. 6.

diantibus undique diuinis claritatibus & splendoribus super- cœlestibus, quos nec ardor perseuerans consumit, nec turbinis alicuius afflatus extinguit, nec interpolatio caliginis ullius ab scondit. Celebrat tanti triumphi magnificentiam lætabundus cœlestis exercitus, & qui descendenti coràm pastoribus Beth- lemitis decantauerunt in sublimi præconia, modò expreßio- ribus conatibus & intensioribus iubilis reuertenti ad patrem solenniora obsequia impendebant, & festiuis affectibus uene rabantur hominem supra se sublimatum: quem gloria et hono re coronauerat pater, & ad dexteram suam collocatum, hoc dato ei priuilegio singulari, ut in nomine eius omne genu fle- cteretur, & super omne nomen eius nomẽ excellentius colere tur. Quanta in eius susceptione in cœlis iucunditas fuerit, ne- mo sufficit enarrare: rei huius magnificẽtia omnẽ superat in- tellectũ. Si linguis hominum uel angelorũ quis eloquatur, uel ad hoc cuiuslibet elaboret acumen ingenij, ut definire uelit quæ patris in reditu filij hilaritas fuerit: aut si forte illud sem- piternum gaudium aliquod tunc admiserit incrementũ, si sta- bilitatis æternæ se aliquo modo mutare poßit immobilis ma- gnitudo: scrutator ille maiestatis opprimetur à gloria, & ue- rendum est ne dum uehementius exprimit uerba quàm opor- tet, sanguinem pro lacte emungat. Attamen inuisibilem deum uisibilem filium recepisse ad dexteram suam, manifestum, est, & humilitatẽ carnis nostro throno iudiciario honoratam pa- ternæ cõplacuisse altitudini, duo genera gentium ciuitati su- pernæ, de qua gloriosa dicta sunt, deinceps aßignare, & esse supra mãsionarios homines & angelos, & beatitudinis illius gloriam his duobus ordinibus in perpetuum frequentari. Hæc merces obedientiæ Christi, hæc crucis & mortis stipẽdia, hic paßionis labor promeruit ut corpus humilitatis nostræ fieret corpori claritatis Christi cõforme, et mortale hoc indueret im mortalitatẽ, & corruptibile incorruptionẽ: & fierẽt homines

Christo obe- dientiæ merces.

cum Christo in cœlestibus iudices, qui cum eo iudicia pertulerant malignorum, & extiterant usq; ad mortem tribulationũ consortes. Hac die primum inuecta est cœlis hæc nouitas inaudita, & gauisus est pater hæreditate amplificata, sobole multiplicata, promißionibus, quas locutus fuerat in prophetis, redditis & completis. Solum ad hæc quæ prædicta sunt restat iudicium, & examinationi ultimæ adbuc reseruant antiqua oracula locũ. De iudicio quippe & angustia Christo sublato, superest post misericordiæ tempora quæ ad finem festinant, ut iustitiam comitetur iudicium: & habeãt singuli quod merentur, & honoretur honore dignus, & contemptor confundatur inglorius. Hoc & duo angeli Christo ascendente testati sunt, quia qui iudicatus abibat, iudex esset terribilis rediturus, & uideret collecta in unum generalitas hominum quas foderat manus, quod terebrauerat latus, faciem quam conspuerat, & prolata in medium inflexibili sententia, ocurrentibus saluatori electis, remaneant impij infinitis deputati tormentis. Quanta illud edictum sequentur lamenta, illius ultimæ tubæ clangor quàm horribilis erit? continuus erit & superfluus illarum lacrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri uiuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambẽt. Luc.16.
Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur, & omni tormento atrocius desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur ultrà Deus, neq; tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confeßio, & cum clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, ulterius non descendet, non ultrà uidebunt deum in tenebris sigillati, irregreßibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, &

stabit damnationis huius immobile constitutum. Exultabunt *sanè sancti in gloria, uidebunt deum & gaudebunt, lætabuntur & delectabuntur, & fruentur gloria, & in felicitate iocundabuntur æterna.* Ibi *non gustabunt quàm suauis sit deus, sed implebuntur & satiabuntur dulcedine mirifica: nihil eis deerit, nihil oberit, omne desiderium eorum Christus præsens implebit: non senescent, non tabescent, non putrescent amplius perpetua sanitas, felix æternitas, beatitudinis illis sufficientiã confirmabunt.* Non *erit concupiscentia in membris, non ultrà ulla exurget rebellio carnis, sed totus hominis status pudicus & pacificus, sana ex integro natura, sine omni macula & ruga deinceps pmanebit.* Erit *deniq;* Deus *omnia in omnibus, & illius præsentia omnes animæ & corporis implebit appetitus, cessabuntq; de cætero cõsummatis omnibus ministratorij angelicarum uirtutum discursus: & impleta ordinataq; omnino ciuitate* Dei, *nec innouabitur, nec mutabitur ultrà fixæ & consummatæ beatitudinis status.* Ei *igitur, ante cuius tribunal stabimus, qui nunc uultui dei apparet pro nobis, cui de nobis tanta cura fuit, ut pro nobis uellet nasci & mori, in præsenti quæsumus, ut sit cura curandi nos, & nobis autoritatem et potestatem iudicandi nosmetipsos & corrigendi concedat, ut in illo terribili iudicio suo inter electos asciti & congregati, liberi à seruitute & captiuitate, cœlestibus ciuibus coniungamur, & fruamur bonis, quæ ipse diligentibus se repromisit: quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit.*

SERMO DE SANCTO SPIRITV.

a *Desto sancte spiritus, & paraclesim tuam expectantibus illabere cœlitus, sanctifica tẽplũ corporis nostri, & consecra in habitaculum tuum: desiderantes te animas tua præsentia letifica: dignam te habitatore domum compone: adorna thalamũ tuum,*

& quietis tuæ reclinatorium circunda uarietatibus uirtutum: sterne pauimenta pigmentis, niteat mansio tua carbũculis flammeis, & gemmarum splendoribus, & omnium charismatum intrinsecus spirent odoramenta: affatim balsami liquor fragrãtia sua cubiculum tuum imbuat, & abigens inde quicquid tabidum est, quicquid corruptelæ seminariũ, stabile & perpetuũ hoc facias gaudium nostrum, & creationis tuæ renouationem in decore immarcescibili solides in æternũ. Interfuimus sacræ uerbi infantiæ, & puerperio uirginis obsecuti sumus cum cœlesti militia, gloriam decantauimus paruulo: confeßi sumus omnipotentem, quem in cunabulis uidimus uagientem: circuncisionis celebrauimus sacramenta, & truncato præputio uoluptatum sanctimoniæ didicimus mancipari. Interfuimus baptismati saluatoris, & audita patris uoce de cœlis, ad obediendum Christo traditi sumus, & instructi cœlitus quomodo patrem & filium dilectio iungat & uniat, ita ut in ipsis nominibus intimetur distinctio personarum, & naturæ unitas euidentißime innotescat. Sed & spiritum sanctum in specie columbæ inter illa mysteria uidimus & intelleximus, ex illa specie gemitus pœnitentiæ & desideria contemplationis diuinæ, ex simplicitate cordis & innocentia uitæ immaculatæ incessanter prodire, & neminem nisi suspirijs huiusmodi præcedẽtibus, & inspiratione diuina monẽte, posse ad cœlestia aspirare: ut suspiratio, & inspiratio, & aspiratio à sancto spiritu & causam habeant, & effectum, & materiam, & prouentum. Secuti quoque sumus in æternum dominum ieiunantem, & repulsa potenter diaboli uidimus tentamenta. Interfuimus cœnæ, & de calice Domini bibimus, pedes lauimus, mortui sumus cum Christo, & ecce uiuimus: prosequimur ascendentem, & præstolamur promissum nobis spiritum sanctum, cuius unctio nos de omnibus doceat, qui inuisibili magisterio nos doceat, & cœlestibus instruat disciplinis: qui car-

nales hebetet sensus, & conterat appetitus. Hic *spiritus sanctus ab ipso mundi initio aquis legitur superfusus, non materialibus aquis quasi uehiculo egens, quas potius ipse ferebat, & complectentibus firmamentum dabat congruum motum, & limitem præfinitum.* Huius *sempiterna uirtus & diuinitas cum in propria natura ab inquisitoribus mundi antiquis philosophis proprie inuestigari nõ posset, subtilißimis tamen intuiti sunt coniecturis compositionem mundi, compositis & distinctis elementorum affectibus præsentem omnibus animam affuisse, quæ secundum genus & ordinem singulorum uitam præberet & motum, & intransgreßibiles figeret metas, & stabilitatem aßignaret & usum.* Hanc *uitam, hunc motũ, hanc rerum essentiam animam mundi philosophi uocauerunt: putantes cœlestia corpora, Solem dico & Lunam & Stellas, ipsumq; firmamentum, huius animæ uirtute moueri & regi, & aquas, & terram, & aerem huius semine impregnari: qui si spiritum &* Dominum, *& creatorem, & uiuificatorem, & nutritorem crederent, omnium quæ sub ipso sunt, conuenientem haberent ad fidem accessum. Sed abscondita est, à sapientibus & prudentibus tantæ rei maiestas, nec potuit humani fastus ingenij secretis interesse cœlestibus & penetrare ad superessentialis naturæ altitudinem: & licet intelligerent quòd uere esset creatrix & gubernatrix rerum diuinitas, distinguere tamen nullo modo potuerunt quæ esset deitatis trinitas, uel quæ unitas, uel quæ personarum proprietas. Superferebatur quidem elemento purificatorio spiritus sanctificator, iam tunc baptismi uirtutem enuntians.* Iam *tunc illa præfigurabantur tempora, quibus arca* Noe *aquis inuecta diluuij uiri iusti familiam conseruauit illæsam, abolita generatione adultera, qui in filiabus hominũ bestiali petulãtia effrænes, impudẽter se illis commiscuerant, nec diuinos, nec humanos in flagitijs publicis uerebantur aspectus. Arcam illam quæ typum gerebat eccle-*

Spiritus anima mundi.

Arca Noe typus ecclesiæ.

siæ, spiritus sanctus & tunc regebat, & adhuc regit, extra quam quisquis perfidus euagatur, inuolutus fluctibus mergitur in profundum: & impoßibile est eum uiuere, cui non superfertur spiritus uitæ, cuius uiuificus calor animat omnia, & fouet, & prouehit, & fœcundat. Hic spiritus sanctus omnium uiuentium anima ita largitate sua se omnibus abundanter infundit, ut habeant omnia rationabilia & irrationabilia secundum genus suum ex eo quòd sunt, & quòd in suo ordine suæ naturæ competentia agunt, non quòd ipse sit substantialis anima singulis, & in se singulariter manēs: de plenitudine sua distributor magnificus, proprius efficientias singulis diuidit et largitur, et quasi Sol omnia calefaciens subiecta, omnia nutrit, & absq; ulla sui diminutione integritatem suam de inexhausta abundantia, quod satis est & sufficit omnibus, commodat & impartit. Hic *spiritus rubri maris aquas siccauit, & suspensis hinc inde uehemētibus fluctibus, ab ollis carnium, et* Aegypti *pulmētarijs populum ad spiritualem eremi libertatē eduxit incolumem, & alimonijs cœlestibus pauit, manna quasi rorem matutinum infundens graminibus, quod colligi iussum est ad mensuram.* A*derat plena mensura per totam hebdomadam, uacante sabbati die, cui sexta præcedens dies consueti uictus duplicans quantitatē octauæ præfigurabat quietem, in qua absq; labore & solicitudine in delicijs epulabuntur electi, & saturabuntur in terra sua duplicia poßidentes, corporis & animæ felici perennitate & perenni felicitate ditati.* Hic *est spiritus sanctus, quem magi in* Aegypto *tertij signi ostensione conuicti, cum sua defecisse præstigia faterentur,* Dei digitum *appellarunt, antiquis philosophis eius intimarunt præsentiam defuisse.* Et *licet de patre & filio aliqua sensissent* Platonici, *spiritus tamen timidus & humani appetitor fauoris sanctificationem intellectus diuini mereri non potuit, & ubi ad profunditatem sacramentorum uentum est, omnis eorum caligauit subtilitas,*

Dei digitus.

nec potuit infidelitas sanctitudini propinquare. Hic digitus Dei mundanæ iudex & uindex perfidiæ, noui tempore testamenti potenter expellit dæmonia: nec laborat agendo, sed solo nutu perficit omnia: quod dicit, facit: quod iubet: implet: secreta indicat, pandit occulta, reuelat ignota, hebetat acutos, et perspicaces confutat. Hoc digito in lapideis tabulis lex primum conscripta, quinquagesimo die post egressum Israël de Aegypto in monte Syna Moysi est commendata: sed populus nequam & gens duræ ceruicis, à quorum animis terror ille recesserat, quem mons ardens & flammea iuga, et clangor buccinæ, & lampades coruscæ, & horrenda tonitrua nuper incusserant, in apostasiam conuersi, & de Moysi reditu desperantes, lege diuinitus missa indigni iudicati sunt: quia in oculis eorum Moyses frangens tabulas, tam uerba quàm instrumenta comminuit & deleuit. Quin etiam sceleris ultione patrata, reuersus in montem ad Dominū, quadraginta diebus ieiunans, & colloquens, tandem obtinuit ut ipse alias de saxo ad instar priorum excideret tabulas, in quibus eandem quæ in primis fuerat scripturam insculperet & firmaret. Factumq; est mirabili dispensatione superni iudicij, ut lex quam sanctus scripserat spiritus, deleretur: & quam manus humana restituit, in posterum teneretur. Quod ea ratione credi potest sic actum, ut populus prior secundum carnē ambulans et uiuens, diuinis colloquijs et spiritualibus mandatis ostenderetur indignus: nec posse mentes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramēta, quæ exemplarium tegmine uelabantur. Porrò testamenti noui quæ Christo euangelizante patuit ueritas uerbo Christi prolata, indissolubilis permansit, & solida deinde stabilitatis perpetuæ autoritate fulcita est, eò quòd oblatam gratiam humiles susceperunt, & quòd filius intar pauperes spiritu inuenit sibi domum, in qua caput reclinaret, & merito reprobatos uisibiles tabulæ inuisibilis Dei indicant con-

Lex Dei digito scripta.

temptores, & ampliori dignos honore incarnati uerbi credulos auditores, & deuotos ueneratores. Lex igitur à paschalis agni immolatione die quinquagesimo datur, & pentecostes nomen tantæ rei solennitas ex lege accepit, in ipso dierum numero sacramenti magni complicans rationem. Septenarius quippe numerus septies reuolutus, quinquagesimum efficit, addito monade, qui præsentis seculi meta, & futuri initium, perpetuitatē sub octauæ nomine cōtinens, sic præsentia terminat, ut nos ad perpetua introducat. Sacratus hic septenarius numerus à conditione mūdi autoritatem obtinuit: quoniam in sex diebus prima Dei opera patrata sunt, & septima cōsecrata quieti, quasi sancta & sanctificans solennitate uocationis honorata, & spiritui sanctificatori attitulata. Vnde & cessanti à seruilibus operibus populo iubetur ut diem sabbati sanctificet, & spiritui rectitudinis, & sanctitudinis, & fortitudinis adscribat, quòd directe, quòd honeste, quòd uiriliter incedit: quia totum ex eius cōstat ducatu, quòd deuij diriguntur, quòd impij cōuertuntur, quòd debiles cōfirmantur. Spiritus rectus, spiritus sanctus, spiritus principalis regit, componit, consummat, & perficit quas inhabitat mētes, & corda quæ possidet: nec errare patitur, nec corrumpi, nec uinci, quos docuerit, quos possederit, quos gladio potentissimæ uirtutis accinxerit. Septenarius iste ex quaternario & ternario constans, cum in se propter prædictas causas honorabilis habeatur, habet ex partibus suis excellentiam maximam: quia artificis et materiæ uidetur exprimere & distinguere primarias substantias, ut ternarius creatorem ꝑpter trinitatem enūtiet, et quaternarius creaturam propter quatuor elemēta, quæ rerum omniū causæ sunt & semina, sub huius numeri breuitate cōcludat. Spiritus sanctus à patre procedens, à patre et filio, quaternario superfertur, & conditor benignus opus suum amplectitur, & diligit quod plasmauit, & creaturam suam sanctus ipse sanctificat

Septenarius numerus.

& consociat sibi, et charitatis nexu statuit et conquadrat. His alijsq; secretioribus rationibus quas illustrium uirorum subtiliora ingenia indagarunt, septenarius numerus in scripturis sanctis sæpe sacramentales causas complectitur, et simplex et multiplicatus necessarios ad intelligentiam diuinorũ operum parturit intellectus. In hebdomadibus apud hebræos dies septimus sabbatũ idem requies appellatur, qui numerus non tam in septimanis, sed etiam obseruatur in annis, et annorum hebdomada consummata, septimus annus requietionis est, et ipsi terræ sabbatum imperatur: nec fas est cuiquam eo anno serere uel metere quippiam, sed quæ sponte siue in terra, siue in uineis, uel in arboribus nascuntur, alimoniæ pauperum deputantur. Annorum quoq; septimanæ apud Hebræos quinquagesimum annum faciunt, quem iubileum appellant, in quo decreto legis (ut suprà dictum est) fit terræ remißio, et seruorum libertas, et restitutio poßeßionum, quas eatenus distractio alienauerat, et cætera huiusmodi gratis ad hæreditatis ordinem reuertuntur. De numero septenario cum multa dicta sint, plura supersunt quæ in lege & Euangelio præcipue commendantur. Quinquagesimus itaq; annus perficit iubileum, quinquagesimus dies à pascha pentecosten facit, in quo uere spiritu sancto infuso apostolis, ad hæreditatem cœlestem à quo uenundati sub peccato exulabant, quos diabolo domino mendicitas et egestas subiecerat, reuertuntur. Septem sacerdotalibus clangentibus tubis, Hiericho corruit: septem petitionibus orandum patrem filius docuit. Remißio peccatorum duplicato septies septenario Petro mandatur. Leprosus septimi diei inspectione à sacerdote iudicatur: summi sacerdotis in septem diebus consecratio consummatur. Dominus Iesus Christus de septem panibus quinque millia hominum reficit: & iustus quisque Deo laudes per diem septies dicit. Ipse Dominus Iesus ab Adam secũdum generationes, quas Lucas cõmemorat, septua-

Sabbatum. Iubileus. Leuit. 13. Matt. 14. Psal. 118. Gene. 4. Luc. 3.

gesimusseptimus inuenitur, ut ultionem in Lamech septuagesiesseptiés promulgatam ueniens terminaret. Septem diebus in pascha editur azyma, septem diebus mense septimo tabernaculorum solennitas celebratur. In septem annis templum à Salomone construitur, septem brachijs et totidem luminibus candelabrum adornatur. Celebramus tam nos quàm Iudæi quinquagesimum diem, sed illi in typo: nos autem in ueritate, non tam significamus, quàm agimus. Pentecosten igitur celebrãtes commemorauimus, quæ olim sub Moyse in ueteri testamento sunt acta, et quæ sub Christo facta sunt, post cuius ascensionem in cœlos spiritus sanctus uisibiliter super apostolos in linguis igneis apparuit, et ad instar prioris seculi uniuersitatem fidelium unius labij esse uoluit: ut quorum erat cor unum et anima una, una esset et lingua: nec posset impedire intellectum credentium aliqua diuersitas uerborum, sed euangelica doctrina propria lingua prolata ad omniũ auditum eandẽ efficientiam obtineret, ut Græcis et barbaris omnibusq; gentibus uerbum euangelij sic esset intelligibile, ac si in eorum auribus linguæ in qua nati erant idiomata resonarent. Aderant Medi, & Elamitæ, Mesopotameni, & Arabes: hi omnes, dum Hebræa lingua apostoli prædicarent, locutio Iudaica enuntiationis suæ articulos cursu consueto euoluens nullo exponebatur interprete, sed uerbo eorum per spiritum sanctum inerat uirtus & gratia, ut habitantes Pontum & Asiam, suam esse dicerent linguam, quam audiebant: quasi primitiuæ linguæ libertas ad antiquitatis reuersa originem confusionis contumeliam euasisset. Nec tantum apostolis collata est hæc gratia, sed multitudini credentium idem spiritus superfusus est, intus ardẽtibus extrà loquentibus, et complectebantur se dilectio & uerbum, & de calore spiritus sermo feruebat ignitus. Iam omni timore excluso, obedire, sed Deo magis quàm hominibus publice profitebantur: et uidebatur eis gloria, si pro Christo iniuriam pa-

Exod.12.
Leuit.23.
Act.uum.2.

Nume. 11. *terentur. Ad hunc modum olim Moysi iussum est, ut in uiros septuaginta, quos ipse presbyteros iudicaret, de spiritu suo partiretur, ut in negotijs partem gererent solicitudinis: quibus cum imposuisset Moyses manus, requieuit in eis spiritus sanctus, qui non Moysi ablatus est, quasi ipse sine spiritu remaneret, uel idem spiritus secaretur in partes, sed secundum mensuram donationis diuinæ quæ erat in Moyse, gratia singularis facta est multiplex & communis, & data est multis in eo potestas, quod prius solius Moysi disponebat autoritas.*
4. Reg. 2. *Sic Heliæ spiritū duplicem recepit Helisæus, nō quòd in duas substantias idem spiritus sit diuisus, & duos propheta sanctus habuerit spiritus, sed quòd populo Christiano, cuius typum Helisæus gerebat, accepto spiritu sancto, data sit potestas in opere & sermone, & ascendentem Heliam, id est Christum, pio desiderio prosecutus fide claruerit & intellectu, & uita & signis & miraculis fulserit & exemplis. Hic sacrorum ordinum distributor reges creat & principes, sacrat pontifices, eligit sacerdotes. Hic sapientia Salomonē, intellectu Danielem, Ioseph consilio, Sansonem fortitudine, Moysen scientia, Dauid pietate, Iob timore prosequitur, & sanctorum animas omnimodis fœcundat uirtutibus, intantum affectus pacificos prouehens, ut iam in cœlis nostra sit conuersatio, diffusa in nobis charitate per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic in pudicis mentibus sibi statuit mansionem. Hic humiles & cœlibes habet domesticos, abominatur ærarios, falsarios*
4. Reg. 5. *detestatur. Hic Giezi mercenarium lepra cōdemnat, & Iero-*
3. Reg. 13. *boam uēdentem sacerdotia cum apostatis locat. Hic Simonem*
Actuū. 8. *gratiæ Dei nundinatorem à sanctorum consortio exhæredat, cuius detestabiles ausus ultrix ruina confundit & quassat. Hic*
Num. 22. *Balaam ad maledicendum conducto silentiū imponit, & per asinam redargutum, colliso ad parietem pede, uacuum pecunia, contumelia oneratum, claudicantem ad propria remisit*

confusum. Hic omnibus ecclesiæ sacramentis interest, quæ ipse efficit & consummat. Hic peccata diluit, hic iustificat impios, & ad uitam reuocat mortuos. Hic discordes pacificat, & uinculo dilectionis astringit & ligat. Hic nos cœlo inuehit, & à mundi huius uanitatibus auulsos superni regni constituit hæredes, cuius summa est felicitas, quòd corpus istud spirituali effectu cum Angelis conuersabitur, nec ultrà erit carnis et sanguis in aliquis appetitus, sed erit omnium plena sufficiētia, cognoscibilis Deus, & inhabitator spiritus sanctus.

AD MOYSEN ET MAXIMVM ET CAETEROS CONfessores, De laude martyrij.

Etsi incongruens est fratres charißimi in hoc fauore dicēdi aliquid trepidationis adferre, minimeq́; deceat gloriam tantæ deuotionis infringere, ex eo quod fatear me cœpisse dubitare: tamen identidem dico, ipsa animum deliberatione confringam: exequendæ laudis cupiditate succenditur, & ad loquendum magnitudine uirtutis inhibetur. Cum autem non deceat tacere, aut periculosum sit parum dicere, nisi quòd hæc æstuanti res sola subuenit, quod uideatur ei facile ignosci posse, qui non timuit audere. Quam ob rem charißimi fratres, etsi potentia Dei oneratur facultas ingenij, ut quanto se in exprimēda martyrij dignitate protulerit, tanto ipso pondere laudis oppressa, atq; æstimatione rerum omnium, de quibus cum maxime loquitur, debilitata ac fracta, intra seipsa illaqueata oratione deficiat, nec habens liberis ac solutis in apertum sermonis eloquium uim tantæ laudis expromat. Tamen erit aliqua, nisi fallor, in eloquendo fides, quæ ipsius operis oratione munita uagè fundat, quod dicendo impar ingenij conscientia commoueat. Cum igitur fratres charißimi tot tantisq́; rebus impli-

Cic. pro Milone.

citi, ad cõprobandos salutis eximios pulcherrimosq́; prouentus, omni studio ac labore nitamur, nequo ignauiæ metu territus, uel reuocer, uel extinguar: cum siquis ad id uoluerit, de quo agimus, intueri, se deuotionis expensa, atque ipsa eius magnitudine ponderata, magis miretur audire potuisse, in quo me positum & amplitudo rei premeret, & confusam gaudio mentem in angustias animi uoti sui fruor urgeret. Nam & *quis est quem non ista res terreat? Quis non admirationis suæ pauore subuertat? Est etenim profectò, nisi fallor, & iam in ipso conscientiæ rubore admiranda formido, quæ nos exagitet pariter & inflammet. Cuius quanto penitus inspexeris potestatem, tanto ex ipso uenerandæ claritatis aspectu religionis suæ præmittat honorem. Considerare enim utiq; debetis, quanta est gloriæ uita, qua licet maculam sordis & polluti corporis, licet modicè iniusta contagia, tantoq; temporis mundi crimen, exceptum unius ictu, remedijs expiare, quo & augeri merces, & crimen poßit excludi. Vnde omnis consummatio & status uitæ in martyrio est collocatus. Hoc fundamentum uitæ & fidei, hoc præsidium salutis, hoc uinculum libertatis & honoris: & quamuis sint & alia per quæ adipisci lux possit, tamẽ ad proximitatem muneris pœnis melius patrocinantibus peruenitur. Quantæ enim sit gloriæ ponderate, huius uitæ cupiditatibus, & quæ ab omni animo natura mundi, quæ commercio segregatum contra aduersantes discrimen opponere, nec sæuitiam torquentis horrere, animari hominem dolore quo credatur extingui, & id sibi in augmentum uirtutis assumere, quod cruciatui putat prodesse qui punit. Nam præduantibus licet guttis resultans ungula recurrat in uulnus, exeuntibus flagellis cum auulsa corporis parte rediens aliena ducatur, stat immobilis tamen pœnis suis fortior: hoc solum secum ipse conuoluens, quòd in illa crudelitate carnificum plus quàm pro qua patitur, Christus ipse patiatur. Nam quando*

si

si negauerit dominum, pro eo crimem subeat, pro quo uicisse debebat, necesse est cum uiderit, cuncta tolerare, cui uictoria debetur & pœna. Igitur quoniam res summa martyrium, triá sunt quæ ex eo nobis proposuimus esse dicēda: quid sit, quantũ sit, cui rei prosit. Quid est ergo martyriũ? delictorũ finis, periculi terminus, dux salutis, iter, patientiæ magister, domus uitæ: quo profectò etiam ea occidunt, quæ in futuro discrimine potuissent tormenta reputari. Per hoc & testimonium nomini redditur, et maiestas nominis redampliatur: nõ quòd per ipsam noui poßit, uel de scelere tractantes magnitudo eius infringi, sed quòd redundet ad gloriæ cumulum, dum circũstrepentis populi error impauidus animus dat doloris & minis frendentis inuidiæ ad Dei titulum. Quod quantum sibi mens crescat, in pugna, quantum se ille putauerit uincere per Christum hominem uoluerit coronare. Tunc ergo omne fidei robur expenditur, tunc credulitas comprobatur, cum in sermones uulgi atq; in opprobrium ueneris: cumq; te inter illas populares insanias religiosa mente firmaueris, conuincens scilicet ac repugnãs, quicquid super persona tua in iniuriam Christi profanus sermo iactauerit: ut cum ex aduerso mali moles opposita reluctatur, feriant scilicet fluctus, & reuolutũ æquor identidem pulset, tamen hæret immobilis uirtus, nec undis circunspumantibus adoperata succumbit, donec per scopulos uix digesta se supprimat, & superiacens in aperta littoris spatia ipsum æquor euadat. Quid enim in illis aliud quàm sermo uacuus, & inane colloquiũ, & inanium uoluptas praua uerborum? sicut scriptum est: Oculos habent & non uident, aures habent & non audiunt: Grauatum est cor insipiens eorum, ne quando conuertantur & sanem illos. Non enim dubium est, quin hoc de omnibus dixerit, quorum dura mens semper, et obstinata pectoris feritas, à deuotione uitali fugata dissentit, ducente dementia, furore rapiente, omni denique illos

Martyrium quid.

Psal. 113.
Esa. 6.

immanitate uexante, qua instigantur pariter, ac feruntur: ut cum illis ad pœnam sua facta sufficerent, pœnam ipsam persecutionis agitatæ, crimē onerare. Totum hoc in laude martyrij expectat, totum gloria paßionis illuminat, in qua spes futuri temporis cernitur, in qua Christus operatur ipse, cuius aguntur exempla quæ petimus: cuius & uirtus est qua repugnamus, & qua in hoc loco aliquid proferre suppetit. Summa nimirum est ista, atq; admiranda dignatio, & quam nec mente concipere, nec uerbis ualeamus implere. Quid enim nobis amplius potuisset largiri, quàm ut in se primus ostenderet, quid in alijs coronaret? mortalis factus est, ut immortales esse possemus: & humanæ sortis exitū pertulit, per quē reguntur humana, ut nobis uideretur præstitisse quod passus est, confeßionem tribuit martyrio subiectis: omnia denique quibus lux supprimi posset, in remedium salutare natiuitatis suæ meritis religauit humanitate præcipua, uirtute diuina. Cuius rei quiqui digni esse meruerunt, caruerunt omni hac mundi teterrima labe, subactæ mortis conditionem uicerunt. Non enim dubium est quantum à domino consequantur, qui saluti suæ nomen Dei prætulerint, ut in illa iudicij die meliores cruor faceret, sanguis suus eße monstraret. Mors quippe integriorem facit uitam, mors magis deducit ad gloriam. Sic quotiescunq; latentes stipulis distenta imbribus frumenta turgescunt, fœcundæ messes coguntur æstate. Sic quoties ferro uitis abscinditur.

Vergil. in Georgicis.

erumpentibus pampinis, melius uua uestitur. Nam & in augmentum prouenturi temporis, quicquid iniuria sua proficit, flammas quippe plerūq; agris iubet immittere, quo calore uagantis incēdij cæca terræ spiramēta laxare iubet stipulas, crepitanti igne torrere, ut se in altius grauida seges tolleret, parturientibus culmis densior arista floreret. Igitur talis & martyrij primò casus, postmodū fructus est, qui morte uitam condemnat, ut uitam morte custodiat. Quid enim tam eximiū atq;

sublime est, quàm inter tot instrumenta carnificum deuotione robusta cunctam fidei reseruare uirtutem: Quid tam magnum atq; pulcherrimum, quàm inter tot circunstantium gladios libertatis suæ dominum, ac salutis autorem, repetita sæpius uoce protestari? & maxime si ante oculos tuos ponas, nihil dete stabilius esse dedecore, nihil fœdius seruitute, nihil aliud te debere iam petere, aliud optare, quàm eripiendum esse cladibus seculi, exuendū malis mundi, nec inter ruinas orbis iam iamq; perituri, alienum à terrena cōtagione uersari? Quid enim tibi cum hac luce, cui lux æterna promissa est? Quid cum hoc uitæ naturæq; commercio, quem cœli amplitudo deposcit? An teneat cupiditas ista uiuendi? Sed post inexpiabile malum sæuiens ignis æterna scelerum ultione torquebit. Teneat cupiditas *ista uiuendi, quibus & mori pœna est, & durare tormentum?* Tibi *iam & mundus ipse succumbit, & terra cedit, qui morientibus cunctis ad hoc reseruatus es, ut martyr esse potuisses.* An *non quotidiana cernimus, nouos exitus diuturnos factis & sæuientibus bis inexpers cuiusdam cladis exitia, ac strages populatarum urbium intuemur? ut poßimus agnoscere quanta martyrij habenda sit dignitas, ad cuius gloriam nos cogere & iam salus cœpit.* Etenim *charißimi fratres, respicite ad hoc, quæso uos plenius, in quo & salus uertitur, & sublimitas computatur, licet nō sim nescius, etiam uos iudicijs contineri: ne qui ignorarent hanc esse nobis traditam disciplinam, ut sine ullo terrore militiæ uim tanti nominis tueremur: quippe quos pridem à desiderio lucis istius cupiditas æterna memoria deduxerit, quos futurorū uota diu fefellerint, quosq; ab omnibus uitijs optanda Christi societas segregarit: nec si hic exitio succumbere morti animam dubitamus offerre.* Nec *iam retinenda sunt nobis, & amplectenda beneficia diuina: quorum ultra rerum ardorē, tanta sit ista merces, quantum in dicendo humana mediocritas, uix poßit implere. Sanguini no-*

stro patet cœlum: sanguini gehennæ, cœli tabernaculum. Et instrus omniũ gloria pulchrior sanguinis titulus & integrior corona: signatum sit quoties de hoste triumphabilis spolijs, onustus spolijs miles ingreditur, uulneribus suis gaudens. Sic quoties tempestatibus diu nauta fatigatus littora tuta contigerit, felicitatem suam depresso periculo ducit. Est enim profectò, nisi fallor, labor lætus, per quem securitas inuenitur. Igitur toleranda sunt omnia, patienda cuncta, nec appetendum quomodo id gaudeas tempore, & perpetuo puniaris ardore. Meminisse enim debes, uelut quadam te fœderis pactione cõstrictum, ex qua aut capessendæ salutis sit iusta conditio, aut pœnæ merita formido: stant inter aduersa pariter ac prospera arma & tela, hincq; te secularis ambitio, inde cœlestis admonet magnitudo. Si salutẽ times perdere, scito mori posse. Porrò autem contemnenda tibi mors est, cui Christus occisus est ante oculos, tibiq; cõcurrãt dominicæ promissionis exempla, concurrant oblata præmia & parata discrimina, quantamq; inter se habeant difficultatem, res utrasq; conspicito. Poteris enim comfiteri, nisi scias quantum noceat, si negaris. Cœlo martyres gaudẽt, ueritatis inimicos ignis absumet. Paradisum Dei testibus floret, negatoris gehẽna æternus ignis inardescit. Et ut de cæteris taceam, hoc nos utique magis debet hortari, quòd confessio uocis unius Christi perpetua cõfessione seruetur: sicut scriptum est: Qui me confessus fuerit in terris coràm hominibus, & ego cõfitebor eum corã patre meo, & coràm Angelis eius. Ad hoc accedit ad gloriæ cumulum, ornamenta uirtutum. Ait enim: Fulgebũt tanquam scintillæ in arundineto discurrentes: iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Magna est enim fratres charissimi uita salutis æternæ honestæ passionis ornare, magna sublimitas ante ora domini, aspectumq; Christi potestatis humanæ tormenta contemnere, nec horrere. Sic Daniel minas & leonum frementium rabiem per

constantiam fidei suæ uicit, dum adorandum nullum alium esse quàm Deum credidit. Sic in camino pueris constitutis in se arsit incendium, dum ignes iusti tolerant, quod de gehenna domino credo metuebant. Vnde & retulere condigna non in posterum tracti, non salutis æternæ præmio reseruati. Fidem *illorum Deus uidit, ut quod sibi post exitum promiserant, uterentur in corpore: nec enim poterit æstimari, quanta in præsenti tributa sit merces. Si sæuitia fuit, cessit: si flamma constitit. Vna mens enim omnibus, quam nec uiolentia frangeret, nec ira subuerteret, nec à deuotionis obsequio timor mortis inhiberet. Vnde per gratiã Dei factũ est, ut sic in illis rex potius uideretur punitus esse, dum euadũt quos se crediderat occidere.* Nunc iam *ad eandem, fratres charissimi, ueniã, ex qua ostendere satis possum, quanta martyrij uirtus habeatur, quæ etiam etsi est omnibus nota, pro quingentis charitatis insignibus expetenda, tamen plus addidit necessitas temporis desiderio uoluptatis:* Etenim *est in numeris magnis, si eo tẽpore quis coronetur, quo coronatum se putat si fortè moriatur.* Igitur *cum sit sublime excelsumq; martyrium, nunc magis est necessarium, quo mundus ipse subuertitur, partimq; orbe concusso natura deficiẽs ultimi exitus monimẽta testatur.* Nam & *cum cœlo imber incumbit, pluuias & triste prætendit, & quoties atra tẽpestas horrẽti imminet pelago, per inter apertã fluminũ noctẽ coruscantiũ fulmina relucescunt: sed & cum magnis mare fluctibus uoluitur, paulatim unda se tollit, paulatimq; æquor albescit, donec certa sit postmodũ ruere, ut in illis quibus retunditur saxis spumam altius iaciat, quàm undam tumidum pelagus expuebat.* Legis *scriptum esse, usq; quadrantem nos ultimũ reddere: sed hæc pars ablata martyribus.* Etenim *qui salutis æternæ cupiditatibus freti huiusce desideria uicerunt, hos expertes doloris uniuersi, domini propitiatio coronabit.* Igitur *hic primũ, charissimi fratres, poterimus expone*

re, quanta martyrij uirtus poßit impleri. Atque ut transeam, nunc iam meminisse debemus, quanta sit gloria, ad Christum immaculatum uenire, cõsortem paßionis existere, perpetuaq; cum domino æternitate regnare, carere exitijs imminentibus seculi, nec inter cruentam morborum populantium stragem in communi cũ cæteris sorte misceri. Atq; ut sileam de cæteris, si tibi in his naturæ lubricis malis posito, uitæ promitteretur excessus, non'ne omni mente gauderes? Si qua te in huius mũdi turbinibus fluctuãtem uicina arceßerit requies, non'ne mortem pro remedio computares, positus inter arma carnificum, ac tela præliantium, quæ sit ista sublimis ac fortis, considerans quanta sit pœna negare eo tempore, quo frui seculo nequeas, cuius caueis careas: quoniam quidem grauiora tormenta ac puniendi noxias artes in perniciem nostram dominus sciebat armari, quo fortes ad omnẽ tolerãtiam faceret: Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia & timore, & præpara animã tuam ad tentationem. Sed & beatißimus Paulus exclamauit & dixit: Mihi uiuere Christus est, & mori lucrũ. Quam ob rem, charißimi fratres, fide firma, deuotione robusta, contra omnes seculi atroces & asperos insequentiam fremitus aduersa uirtute resistendum, nec timendum, quorum spes æternitatis & iusta cœlestis est quorumq; ardor in cupidine lucis succenditur, & salus de promissa immortalitate lætatur. Hoc uerò quòd catenis arctantibus manus & circumacti graues ceruicibus nexus solido deprimunt põdere, uel eculeo corpus extensum, candentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed tentationis est causa. Nam & ipsam martyrij dignitatem quemadmodum agnoscere poßemus, nisi illam etiam cum damno corporis nostri cogeremur optare? Sensi equidem, nec me ueritas fallit, cum sæuæ incumbentium manus membra diuellerent, artusq; lanitatos tortor sæuiens exararet, nec tamen uinceret, circunstantium uerbis magnum ustus est dici

Eccl. 2.
Philip. 1.

profecto, nescio quod non doloribus subigi, non pœnis agentibus frangi. Sed erant aliæ dicentium uoces, & puto liberos habet. Nam & illi societas in pœnis coniux, & tamen nec uinculo pignorũ cedit, nec obsequio pietatis abductus à proposito suo deficit. Noscenda res est, & uirtus penitus scrutanda uisceribus. nec enim leuis est ista quæcunque confeßio, propter quam homo patitur et mori posse. Etenim charißimi fratres, uirtus est tanta martyrij, ut per illam credere etiã ille cogatur qui te uult occidere. Scriptum est & legimus: In dolore sustine, & in humilitate tua habe patientiam, quoniam per ignem probatur aurum & argẽtum. Quoniam ergo nos terrenis tentationibus probat dominus, & his seculi malis scrutatur Christus, gratulandum nouis est, atque letandum, quòd non nos perennibus reseruet exitijs, sed gaudeat ab omni contagione purgatos. Cæterum ab his quos hæreditatis participes adducit, & in regna cœlorum libenter adsumit, quid utique aliud quàm integritatis ambitum quæri ipse dixit, uniuersa quæ iacentibus explicant campis, & quæ in obliquos se erigunt colles, & quos seculi magnitudo circummenit, & pelago circunfluente lubricum æquor includit? Quod si illi adiacent omnia, nec à nobis exposcit, nisi facta syncera, auro, ut ipse dixit, similes esse debemus. Aurum quippe cum relucentibus, terris tremulo uideris splendere sub lumine, ros & liquidum flammis torrẽtibus resoluam. Nam & artificis grana, ferè sic est, caminis quoties sanè languẽtibus æstuans ignis euomit, aditu terrestri, carnali, angusto diues flammis eligitur, & refluentibus leuis arena retinetur. Vnde necesse est uniuersa sufferre, quo poßimus omni scelere carere, sicut per prophetam suum dixit: Et si coràm hominibus tormenta paßi sunt, tamen spes illorum immortalitate plena est, & uexati in paucis, in multis bene disponentur, quoniam Deus tantuit illos & inuenit illos dignos sibi, & quasi holocausti hostiam

accipit illos. Quòd si te dignitas ambitiosa deterret & congesta in thesauris pecuniæ admonet magnitudo, quæ semper propositum bonæ mẽtis auertit, & deuotam pro Domino suo animam furiali elidit horrore, quæso repetas uerba cœlestia, nam id ipsum uox dicentis est Christi: Qui perdiderit animam suam pro nomine meo, recipiet in hoc seculo cẽtuplum, & in futuro uitam æternã poßidebit. Qua utique; qua nihil maius, nihil aptius, nihil utilius computare debemus. Nam licet pretiosarum uestium more purpuræ in imagines currat, & lentescentibus filis aurum erret ad speciem, nec de effoßis grana, quibus incumbedi siue metalla thesaurus: uacua nisi fallor ista atque inania computabuntur, si adiacentibus tibi cunctis, sola salus tibi deesse uideatur, sicut spiritus sanctus loquitur, nihil nos in uicem animæ nostræ posse dare. Ait enim: Si totum orbem lucrifeceris, & animã tuam perdideris, quid proderit uobis? aut quam homo commutationem dabit pro anima sua? Vacua sunt enim uniuersa quæ cernimus, & quæ infirmis radicibus posita, soliditatis suæ uim nequeant sustinere. Nam quod & de seculo capitur, uetustate temporis frustratur, unde & quid esset dulce uel charum, uel quod salutis æternæ præferri cupiditatibus poßit, dominicis amputata præceptis, iure proprio, ac lege priuata sunt. Ne in tormentis scilicet patrem filius frangeret, ne obstrictum durati roboris pectus in aliam uoluntatem affectus forte mutaret. Solam ueritatem, salutemq; solam inter magnos complectendam esse cruciatus, suo Christus iure constituit. In quo coniux & liberi & nepotes, in quo omnis uiscerum soboles relicta, usurpanda uictoria est. Nam & Abraham sic Deo placuit, qui tentatus à Deo, & filio non pepercit, pro quo ignosci forsitan posset, si illum dubitasset occidere. Armauit manus religiosa deuotio, nec domini iubentis imperium pietas paterna neglexit. Nec horruit quòd nati funderet sanguinem, nec intremuit ad

uocem, & adhuc pro eo Christus non fuerat occisus. Quid enim charius eo, quàm qui ne quid inuitus hodie sustinueris, prius est quod doceret? Quid eo dulcius, qui cũ ipse est Deus noster & dominus, tamen patientẽ pro se hominẽ regni cœlestis efficit cohæredem? O grande nescio quid sibi quàm illud conscientiæ ratio uix sustinet carere, quin magna semper miretur ad munera, siue quia tam large maiestas Dei, ut insperãtibus cunctis etiam ea offerat, quæ nobis contemplatione factorum nefas fuerat optare. Etenim si tantum salus daretur æterna, pro ipsa perpetuitate uiuendi haberemur in gratia. At nunc cum cœlum, & iudicandi de cæteris facultatem perenni seculo largiatur: quid est in quo spem remißis omnibus poßit humana mediocritas experiri? Si iniurijs ageris, prior actus est ille. Si cõtumelijs premeris, Dei munus imitaris. Vnde & parũ est, quicquid pertuleris pro eo, qui nihil amplius potes, nisi quòd in hoc salus uniuersa cõsistit. Quin martyrio totum ille promisit. Deniq; Apostolus cui cordi fuerunt semper uniuersa, cum instar numerum ꝑmissorum penitus miraremur: Aestimo, inquit, non esse condignas paßiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelatur in nobis. Roma. 8.
Etenim secum ipse uoluebat quantæ merces existerent, ut ei cui sufficeret morte carere, non tantum salutis daretur præmium, sed & conscendere cœlum, cœlum quod nec fugata lux cogit in noctem, nec alternis uicibus dies aperit in lucem, sed aëris liquidi serena temperies, per sudum igneo fulgore rutilantem puram explicat claritatem. Iam superest charißimi fratres, ut debeamus ostendere cui rei martyrium prosit. Atq; illud profectò doceamus, quod nos ad hunc gloriæ titulum metus excitet futurorum. Etenim quibus magna promissa sunt, magis magna sunt quæ metuenda esse illis uideantur: Nam in arma miles ascendit priusquam se inimica hostis tela cõmouerint: Nec nauem aliquis statione subducit, nisi animum pelagi

pauor strinxerit. Sed & in tentatis suis opibus scrutator agricola non antè felici terram suscitat uomere, quàm in puluerem imbre concepto putris gleba soluatur. Ita est omnis naturalis usus, nescire quid prosit, nisi agnoueris quod accidit. Vnde datur sanctis omnibus præmium, dum infliguntur iniustis tormenta factorum. Igitur quæ suis promiserit Dominus nemini qui nesciat dubium, sed nec quantis minetur ignarum. Et quoniam ita se attulerit sermo, ut de utrisque afferatur ratio: paucis quæ dixi, breuiter exponam. Sæuiens locus, gehenna cui nomen est magno plangentium murmure, & gemitu, & eructantibus flammis perhorrenda, spissæ caliginis nocte sæua semper incendia camini fumantis expirant. Globus ignium arctatus obstruitur, & in uarios pœna exitus relaxatur. Tunc sæuiendo plurimo glomeratum in se ipse conuoluit quicquid ardoris emissi edax flamma cruciarit. Hic quibus recusata uox Domini & imperia fuere contempta disparibus coërcet exitijs, proq; merito salutis exactæ uires suas suggerit dum pars sceleris crimen imponit. Et alios quidem moles intolerabilis curuat, alios per abruptum cliuosi tramitis collem uis sæua præcipitat, & catenarum stridentium nexum graue pondus inclinat. Hic sunt & quos agens strictim rota & indefessa uertigo, & quos tenaci inter se densitate constrictos adhærens corpori corpus includat: ut & absumat incendium, & grauet ferrum, & se cruciet turba multorum, quibus aut inquisitus fuit semper Deus aut notus. Nunquam excidit locus ubi iacet gratia, ubi uirentibus campis terra luxurians alumno se induit gramine & redolens pascitur flore, ubi altum nemora tolluntur in uerticem, & ubi arbor densior comam uestit, quicquid curuantibus ramis scena deorsum iacens inumbrarit. Omnia illhic non frigoris, nec ardoris, nec cũ autumno ar ua requiescant, aut uere nouo tellus fœcunda parturiat unius pœna feruntur æstate. Quippe cum nec mensibus suis tunc Lu

na deseruiat, nec per terrarum Sol momenta decurrat, aut in noctem lux fugata cōcedat. Habet populos quies læta senescen*tes placida, ubi fons scaturiens medio sinu aluei prorumpentis emergit, & pauco per interualla circuitu sinuosis flexibus labitur, ut in ora nascentium sibi fluminū diuidatur.* Hinc ergo *magna laus martyrū, hinc nobis corona uictorum, quibus maiora his repromissa sunt præmia. Quod uerò uel feris corpus obijcitur, uel imminens gladius non timetur, dignationis ostenditur ratio, manifestatur electio.* Etenim *incongruens fuerat, ut cum tanti muneris iudicasset in terrena uitia cordis, quæ- rit, mœret.* Merito *enim nihil uobis ô boni martyres denegatum: quos spes æternitatis, & salus lucis, quorumq; deuotio uniuersa cœlestis, & mens dedita cernitur seruitutis.* Merito, *inquam, merito uobis nihil uelle non licitum, quorum animo despectus hic mundus, & alienata seculi facies, uelut confusa tenebrarum inhorruit cæcitate.* Cui *semper hic mundus loco carceris, tecta pro claustris, inuito semper habita commeatus. Sic quippe triumphātibus uictoria, de his malis rapitur, quā non pompatico congressu uana subiecit ambitio, aut popularis extulit magnitudo, sed quam cœlesti cupiditate flagrantem suo* Christus *addidit regno.* Nihil *itaq; tam magnum atq; uenerandum, quàm quod liberat morte & facit uiuere, & dat perpetuò regnare sanctis.* Hoc *diuitibus aptū, miseris necessarium, omnibus gratum, quo lætantur boni, releuantur abiecti, coronantur electi.* Etenim *omnium cultor uelut quoddam martyrio remedium uitæ dedit, quando alijs aliud pro merito eorum & tribuit, alijs pro misericordia sua tradidit.* Vidimus *quippe ad hunc nominis titulum fide nobiles uenisse plerosq;, ut deuotionis obsequium mors honestaret.* Sed *& alios frequenter aspeximus inter iustos astitisse, ut admissa peccata redimentes, cruore suo loti haberentur in sanguine, & reuiuiscerent interempti, qui uiuentes computabantur occisi.* Mors

quippe integriorem facit uitam. Mors amissam inuenit gloriam. Nam hoc spes iam amissa percipitur, hoc salus cuncta reparatur. Sic cum ardentius æstuarit, supinis è collibus fluuiũ iubent elicere, & scaturientibus riuis arua sitientia temperare, quo se in uberes culmos uicta agri ieiunitas funderet, pluuia imbre mentita seges densior inhorreret. Quid igitur, fratres charissimi, potissimum referam, quid'ue dicam, sic in unũ conuenientibus titulis dignitatis turbatur animus, deducitur sensus, & ipso conatu nitentis eloquij impar sermo euanescit? Quid enim dici satis esse poßit, cum si uim æternæ salutis expresserit, occurrat ambitio, si ambitum dixeris, præueniat magnitudo? tres simul quæ congruunt, necesse est, quod dignum præferendum esse uideatur. Ita impetus orationis audentis uelut implicat os, quæ obuiam ex aduerso martyrij exempla tenuerunt. Quæ uox, quæ litera, quæ uires instar muneris tanti capiant? sustinere confeßionem uocis unius, aduersa succumbunt, læta proueniunt, parent regna, parantur imperia, deuincitur pœna, mors subigitur, uita profertur, & infestantis inimici repugnantia arma resoluuntur. Si delictum est, occidit: si mendacium, absistit. Vnde, quæso uos, hoc uestris mẽtibus ponderate, tantumq; de nostra oratione percipite, quantum sciatis uos posse sentire. Veniat ante oculos uestros, qui dies ille sit, cum spectante populo, atq; intuentibus cunctis contra terrenas cruces, & minas seculi inconcussa deuotione reluctetur, quàm suspensi animi mentes, quæ solicite de ancipiti trepidatione gratulante formidine, pauido quatiantur horrore, quæ illhic anxietas, quæ optatio precũ, quæ uota memorentur, cum adhuc nutante uictoria, atque in incertos exitus casu meretrix capiti corona dependeat. Cumq; illa pestilens ac furibunda consensio accendatur, ira inflammetur in insaniam, omnium deniq; pectoris rabie ac minis frendentibus terreatur. Etenim quantũ hoc sit quis ignorat, ut præ doloribus uulnerum, non

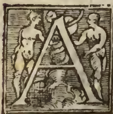
ictibus quæstionum, uelut despecta nostra fragilitas, & huma næ uirtutis inopinata mendacia, stare hominem nec moueri, torqueri, nec tamen uinci, sed pœna ipsa potius, qua cruciatur armari. Considerate quid sit, charissimi fratres, omnem marty rij firmitatem sensibus uestris animisq; proponite. Ecce animi *cuiuslibet passione uocati gaudent iampridem acciti è seculo martyres, gaudent bonorum omnium nuntij, gaudent pariter electi, ibi lætatur milite suo dominus, lætatur teste nominis sui* Christus. P*arum est quod dico, fratres charissimi, parū est, ita mihi magna ratio in hoc genere dicēdi, ac moles admiranda su scepta: sed arbitrij, quæso uos, grauitas ab intentione propria non desit, sciens tantum de martyrio posse dici, quantum potuerit æstimari.* Vnde *& hæc sola exequendæ laudis fuit causa, non quo parem me gloriæ, atq; idoneum iudicarem, sed quòd tantam in illis cernerem esse uirtutem, ut & si parum de eo dicerem, plurimum me dixisse profiterer.* N*am præferatur licet bono fidei custodita iustitia, melioremq; se inter omnium laudes uirginitas immaculata cognoscat: cedat ita, ne sanguis summittatur cruori, illi elegerunt bonū, imitati sunt* Christum. Nunc *uerò, charissimi fratres, nequis me arbitretur omnem sa lutem, non alijs tantum quàm in martyrio collocasse: hoc pro fectò respiciat, neq; me tantum esse, qui loqui uideor, neq; ita, sed habere ordinem rerum, ut immortalitatis spes repromissa unius partis latere nitatur. Sed quoniam ita suo ore testatur esse habitacula penes patrē multa: mihi maius credidi eam glo riam, qua probantur hic homines, qui seculari indigni sunt uità.* I*gitur charissimi fratres, æmula religione certantes, uelut incentiuo quodam mercedis agitati, omnem uirium copiam to lerantiamq; subeamus.* Non *enim mouere nos debent caduca, quæ semper, & quæ iam euersionem suam non modò lege pro posita, sed & iam ipso fine temporis arguunt.* Exclamat Io*annes & dicit:* Iam *quidem securis ad radicem arboris posita* Matth. 3.

est, monstrans scilicet et ostendēs ultimam esse rerum omnium
Ioan.12. senectutem. Sed et ipse dominus: Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ne uos tenebræ comprehēdant. Quòd si illo tempore ambulandum nobis esse prædixit: quæ ut nos magis ambulare mus ostendit, atq; ut ad laudem martyrij redeam, uox est bea-
1.Cor.9. tißimi Pauli dicentis: Quoniam qui in agone currunt, multi certant, unus autem accipit palmam: uos autem sic currite, ut omnes coronemini. Sed & alibi quo ad martyrium poßit hor tari, cohæredes nos Christi uocauit, quin etiam nec omitteret:
Rom.8. Si cum Christo, inquit, commortui estis, quid tanquam uiuentes in hoc mundo decernitis? Etenim charißimi fratres, qui resurrectionis præmia sustinemus, qui iudicij diem quærimus, qui denique cum Christo regnaturi sumus, seculo mortui esse debemus. Nec poteris optare martyrium, nisi antè oderis seculum, nec peruenire ad Dei præmium, nisi amaueris Christum. Non amat seculum, Christus enim abiectus est seculo, sicut &
Gala.6. seculum Christo. Ita ut scriptum est: Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Nemini amabilis fuit mundus, quem non antè damnauerit dominus, nec salute potuit frui æterna, qui
Mat.14. mundi gloriatus est uita, uox est ista Christi dicentis: Qui in hoc seculo amauerit animam suam, in futuro perdet illam: qui autem in seculo oderit illam, in futuro inueniet illam. Sed &
1.Cor.4. apostolus Paulus: Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi. Et alibi ipse: Volo uos omnes, ait. si fieri potest, imitatores meos esse. Dixit hoc ille qui passus est, & quod passus est, ad hoc passus est, ut imitaretur dominum, utiq; & nos ad hoc uoluit pati, ut per ipsum imitaremur Christum. Si iustus es et Deo credis, quid pro eo sanguinem fundere metuis, quem pro te toties passum esse cognoscis? In Esaia sectus, in Abel occisus, in Isaac immolatus, in Ioseph uenundatus, in homine crucifixus est, & de cæteris quidem taceo, quæ nec oratio potest dicere, nec animus sustinere: uincitur conscientia humilita-

tis exemplo, & quanta considerat quæ dum pateretur accide- rint, miratur passum propter quem cuncta trepidarint. Dies *fugit in noctem, in tenebras lux cuncta concessit, atq; inclinato per alternas uices pondere, omnis terra commota dissoluitur, turbati manes, monumēta nudata sunt, et sepulchris hiatu dehiscentibus terræ, reddita luci corpora restituerunt, fluxu sanguinis mundus intremuit, scissa quæ foribus depēdebant uela, templum omne fugit qui moriēdo arguit seculum.* Igitur cum *ad exemplum dominicæ paßionis, atq; ad omne testimonium Christi animam tuam ponas, nec fundere sanguinem metuas: martyrio totum necesse est cedat, martyrij inæstimabilis gloria, infinita mēsura, immaculata uictoria, nobilis uirtus, inæstimabilis titulus, triumphus immensus.* Quippe quo & propria *confitentis laude præfertur, uelut socio Christi cruore decoratus.* Itaq; *charißimi fratres licet sit hoc totum dominicæ promißionis & muneris, licetq; tribuatur ex alto, nec capiatur, nisi eius imperio, sed nec alimēto concipi aut exprimi uerbis, aut oratione percurri, aut quibuslibet eloquentiæ uiribus possit impleri: tamen erit hoc beneuolentiæ uestræ, erit charitatis & amoris, si uolueritis nostri memores esse, cum in uobis dominus martyrium cœperit honorare: uos intra summum illud altare, uos intra se magna illa uenerandi nominis sedes, ueluti sinu quodam gremij amplectentis includit, uos imperia perennis temporis sustinent, & illhic regnaturi semper & uicturi,* O *beati quibus uerè sint dimissa peccata, si tamen qui Christi compares estis aliquando peccatis.* O *beati quos à primordio mundi domini sanguis inficit, & quos merito splendore iste niueus amictus induerit, & candor stolæ ambientis ornarit.* Videor *denique ipse mihi iam cernere, procq; arbitrio mentis humanæ ante oculos & aspectum diuinum illud mihi & insigne concurrit.* Videor*, inquam, mihi iam cernere, ut ille uirorum nobilis numerus Christi sui gloriam iterq; comite-*

tur. Ibit ante ora eius felix caterua uictorum, & densantibus turmis, uelut Solis exortu totum illuminatum agmen inferet potestatem. Et utinam per abiecto mihi istud uidere contingeret, sed hoc Dominus poterit efficere, quod nobis petentibus creditur non negare. Finis.

DE DISCIPLINA ET BONO PV dicitiæ libellus, ĩcerto autore, doctus tamen.

Liquas officiorum meorum partes nõ æstimo præterisse, dum semper enitor uel maxime quotidianis Euangeliorum tractatibus, aliquando uobis fidei, et sententiæ per Dominum incrementa præstare. Quid enim aliud in ecclesia Domini utilius geri, quid accommodatius officio episcopi potest inueniri, quàm ut doctrina diuinorum per ipsum insinuata collataq; uerborum, poßint credentes ad repromissum regnum peruenire cœlorum? Hoc mei & operis & muneris, quotidianum uotiuum negotium, absens licet obtinere connitor, & per literas præsentiam meam uobis reddere conor, dum uos solito more allocutionibus mißis in fide interpello. Ideo conuenio, ut Euangelicæ radicis firmitate solidati, aduersus omnia diaboli prælia stetis semper armati, absentem me non credo, si fuero securus. Veruntamen omnia quæ utiliter proferunt, & æternæ uitæ statum tractantibus, uel diffiniunt, uel promittunt, ita demum fructuosa sunt, si ad emolimentum operis diuinæ indulgentiæ uiribus adiuuentur. Non solum proferimus uerba quæ de scripturarum sacris fontibus ueniunt, sed cum ipsis uerbis preces ad Dominum & uota sociamus, ut tam nobis quàm uobis, et sacramentorum suorum thesauros aperiat, & uires ad implenda quæ cognoscimus, tribuat. Periculum enim maius est, uoluntatem Domini cognouisse, & in Dei uoluntatis opere cessasse. Quamuis ergo ad multa uos negotia,

ad diuinæ monitionis præcepta, semp ut scitis exhorter, quid mihi aliud uotiuum aut maius potest esse, quàm ut per omnia perfecti stetis in Domino? Tamen ut præcipuè pudicitiæ claustra teneatis, quod & facitis, admoneo, scientes templum esse uos Domini, membra Christi, habitationem spiritus sancti, electos ad spem, consecratos ad fidem, destinatos ad salutem, filios Dei, fratres Christi, cõsortes spiritus sancti, nihil iam carni debentes, qua renatos ex pudicitia præter uolũtatem, quam uelle debemus, & nostra sit, præstetur etiam propter redemptionem, ut corrumpi non poßit, quæ à Christo consecrata sit. Nam si Apostolus ecclesiam sponsam Christi pronuntiat, oro uos quanta pudicitia exigitur, ubi ecclesia inter matrimonia sponsa uirgo præstetur? Et ego quidẽ, nisi quod breuiter uos admonere proposui, latißimas satis puto, & locupletes pudicitiæ laudes proferre potui, sed superuacuũ duxi laudare eam diutius apud colentes. Vos enim illam ornatis dum geritis, & plures eius laudes exercendo profertis, facti eius ornamẽtum, dum & illa uestrum est, modulo decore inuicem fœnerando, Illa uobis disciplinam bonorum suggerit morum, uos illi ministerium præstatis operum sanctorum. Nam & illa quãtum, & quid poßit, per uos apparuit, & quid uos uelitis ipsa demonstrauit, & docuit, copulatis in unum duobus bonis mandatorum & rerum, ne quid inutile uideretur, si præceptis ministeria defuissent. Pudicitia est honor corporum, ornamẽtum morum, sanctitas sexuũ, uinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Pudicitia solicita non est cui placeat nisi sibi, pudicitia semper uerecunda, dum innocentiæ mater est, pudicitia semper ornatur solo pudore, bene sibi conscia de pulchritudine, si improbis displicet, pudicitia nihil ornamentorum quærit, decus suum ipsa est. Hæc nos commẽdat Domino, connectit Christo, hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit,

beata ipsa & beatos efficiens, apud quoscunque habitare dignatur, quam nunquam accusare possunt, nec qui eam non habent: uenerabilis etiam hostibus suis, dum illam multo magis mirantur, qui expugnare non possunt. Sed ut natura & in uiris probata semper & à fœminis appetenda, sic inimica eius impudicitia semper est detestanda, obscœnum ludibrium reddens ministris suis, nec corporibus parcens nec animis. De*bellatis enim proprijs moribus, totum hominem suum sub triumphum libidinis mittit: blāda prius, ut plus noceat dum placet, exhauriens rem cum pudore, hostis continentiæ frequenter perueniens ad sanguinem: cupiditatum infesta rabies, incendium conscientiæ bonæ, mater impœnitentiæ, ruina melioris ætatis, contumelia generis, expugnans sanguinis & familiæ fidem, alienis affectibus suos inserens filios, in aliena testamēta sobolem ignoti & corrupti generis inducens. Quæ pleruneque extra sexum ardens, dum se non continet intra concessa, parum sibi putat satisfactum, nisi in uirorum quoque corporibus non uoluptatem nouam quærat, sed extraordinaria & portentuosa contra ipsam naturam ex uiris per uiros monstra conquirat. Sed enim pudicitia locum primum in uirginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Verum in omnibus gloriosa est cum gradibus suis: nam & matrimoniorum fidē tenere, laus est, inter tot corporis bella: & matrimonio de continentia modum statuisse, maioris uirtutis est, dum etiam licita reijciuntur. Certe ex utero sanctitatem custodiße, & infantem se usq; in senectutem in sua ætate tota tenuiße, admirandæ utiq; potentiæ est, nisi quòd blandas corporis leges non nosse, magis felicitatis est, notas iam uiciße, uirtutis est, sic tamen ut & uirtus ista de dono* Dei *ueniat, licet se in membris hominibus ostendat.* B. *Pudicitiæ, fratres, antiqua præcepta sunt. Quare antiqua dico? quia cum ipsis hominibus instituta sunt.* Nam *& ideo uir suus fœminæ est, ut præter*

eundem alterũ nesciat, & ideo uiro reddita est mulier, ut subiecto quod fuerat ei proprium, nihil requirat alienum. Sic & duo, inquit, erunt in carne una, ut in unum redeat, quod unum fuerat, ne separatio sine reditu occasionem præstet alterius. Gen. 2.
Inde & Apostolus Caput mulieris pronuntiauit uirum, ut coniunctione duorum pudicitiam probaret. Nam ut alterius Ephes. 5.
caput membris aptum non potest esse, ita & alieno capiti mẽbra non sua: caput enim suis conuenit membris, & membra capiti suo, utraque naturali fibula in cõcordia mutua cohærent, ne oriente discordia, de diuisione membrorum pactum diuini fœderis rumperetur. Addit tamẽ & dicit: Quoniam qui uxorem suam diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suã odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus ecclesiã. Charitatis cum pudicitia ex hoc magna præscriptio, si uxores diligendæ sunt à uiris suis, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & ita uxores maritos debent diligere ut ecclesia Christum. Hanc sententiam Christus quando uxorem dimitti non nisi ob adulterium dixit, interrogatus tantum honorem pudicitiæ dedit. Hinc nata est illa sententia, Adulteras non sinetis uiuere. Hinc Apostolus dicit: Hæc est uoluntas Dei, ut abstineatis uos 1. Thes. 4.
à fornicatione. Hinc & illud dicit: Membra Christi, membris 1. Cor. 5.
meretricis non esse iungenda. Hinc traditur Satanæ in interitũ carnis, qui proculcato iure pudicitiæ, uitia carnis exercet: Hinc merito regnũ cœlorũ non tenent adulteri: hinc est, omne peccatũ extra corpus esse, solũ adulterum peccare in suum corpus: hinc cæteræ præceptorum autoritates, quas nũc recolere omnes non est necesse, apud uos præsertim qui illas nostis frequenter & facitis, quæ licet descripta nõ sint, queruli tamẽ de his nõ potestis esse. Adulter enim nõ habet excusationem, aut habere potuit, quia ducere licebat uxorẽ. Sed sicut matronis iura præscripta sunt, quæ ita sunt nexæ, ut diuelli inde non possint: uirginitas uerò & cõtinẽtia extra ius omne sunt, nihil ad

uirginitatem de matrimoniorum legibus pertinet, altitudine sua transcendit omnes, si ulla praua hominum leges ausa supergredi conatur. Virginitas æquat se angelis, si uerum exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, uictoriam & contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est quam futuræ uitæ gloriosa meditatio? uirginitas neutri sexus est: uirginitas est perseuerans infantia: uirginitas est uoluptatum triumphus: uirginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: nõ habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem: felix quòd est extra partus dolorem, felicior autem quòd est extra funerum filiorum calamitatem. Virginitas quid aliud est, quàm soluta libertas? maritum nõ habet dominũ, uirginitas affectionibus omnibus soluta est. Non matrimonijs est dicata, non seculo, non liberis. Persecutionem non potest timere, dum illam de securitate potest prouocare. Sed quia pudicitiæ nobis breuiter sunt exposita præcepta, iam pudicitiæ ponamus exemplum. Plus enim proficitur cum in rem præsentem uenitur, nec de uirtute dubitatur, quãdo quod

Gen. 39. præcipitur, exemplis etiam sanatur. Exemplum pudicitiæ à Ioseph cœpit. Adolescens Hebræus generosus de patre, generosior de innocentia, ob inuidiam reuelationum distractus à fratribus Ismahelitis, in domum deuenerat hominis Aegyptij, obsequio & innocentia & tota seruitutis fide facilem & beneuolum in se animum sui prouocauerat domini, cuius faciem tam sermo liberalis, quàm ætas omnibus commendauerat. Sed ista generositas ab uxore domini aliter quàm decebat accepta est, in domus parte secreta, & sine arbritis al lata, & facinorosis accommodata putauit se pudicitiam adolescentis incontinens mulieris impudicitia nunc promissis, nunc minis posse superare. Et cũ retentus est uestibus, eò quòd moliretur fugam, propter tanti facinoris audaciã, ipsas uestes relinquens, & corporis nudi synceritatem hab iturus innocẽtiæ

testem, ad crimen impudicitiæ suæ impudens mulier adijcere non dubitauit calumniam: & cæteris & marito squallida & feruens, spreto desiderio suo, conquesta est dolore simulato, quòd Hebræus *adolescens uim sibi molitus fuisset inferre, quã ipsa conata fuerat irrogare:* Maritalis *ardor rerum inscius, & uxoris accusatione grauiter inflammatus incenditur.* Pudicus *uerò iuuenis, quia delicto conscientiam non miscuit, in imum carceris truditur. Sed sola non est in carcere pudicitia, nam est cum* Ioseph *deus, & nocentes dantur in manu eius, quia innocens fuerat. Somniorum præterea obscura dissoluit, quia spiritus in tentatione uigilabat, & per dominum liberatur à uinculis, qui in domo minore cum periculo fuerat, regiæ domus sine periculo dominus effectus est, generositati suæ redditus fructum pudicitiæ & innocentiæ, deo iudice, à quo meruerat, accepit. Sed non minus ex parte diuersa, aliud nobis pudicitiæ simile, de continentia fœminarum exoritur exemplum.* Fuit, *ut legimus, Susanna filia* Helciæ, *uxor* Ioachim *pulcherrima, pulchrior moribus.* Hanc *nullum ad decorem commendabat species, simplex enim erat.* Excoluerat *pudicitia, & cum pudicitia sola natura,* In *hanc ex senioribus duo cœperant deperire, nihil memores nec diuini timoris, sed nec suæ annis iã marcescentis ætatis: ita illos in flagrantia transactæ iuuentutis incendia, rediuiuæ libidinis flamma reuocabat, pudicitiæ latrones amorem profitentur, sed oderant.* Resistenti *minantur calumnias, adulterij se dicunt accusatores, uoto adulteri.* Inter *duos libidinis scopulos auxilium de domino petebat, quia uiribus corporis repugnare non ualebat.* Et *exaudiuit de cœlo clamantem ad se pudicitiam dominus, & cum iniquitate oppressa duceretur ad pœnam, uidit inimicorum iberata uindictam.* Bis *uictrix, & in periculo suo tã funestè toties cõcepta & libidinem euasit & mortem.* Infinitũ *erit, si exẽpla prosequar plura, his duobus contentus sum, præsertim cũ omnibus*

sit uiribus per ista pudicitia defensata. Non illos emollire potuit in uita generosi sanguinis memoria, quæ in quosdam licentia lasciuiæ est ministra, non decor corporis & apte positorũ figura membrorum, quæ suggerit plerunq; quasi flos quidam, properans uelociter transire ætatis porrecta uoluptatis occasione pascatur: nõ anni primi uirentis, sed maioris ætatis, cum rudis adhuc sanguis æstuans, naturæ flammas accendat, & in medullis uersata cæca incendia ad remedium, uerum etiam per periculum pudoris itura, nõ ulla latebrarum, & sine ullo conscio, quæ tuta quibusdã putatur occasio, quæ maxima uis est admittendi sceleris cum deliberationibus occurrit impunitas. Non posita necessitas de autoritate iubentium, & in temeritate participum atque sociorum, quo genere franguntur etiam sæpe recta consilia. Non præmia ipsa & bonitas, non accusationes, non minæ, non pœnæ, non mors, nihil tam sæuum, tam durum, tam triste, quàm cecidisse de alto pudicitiæ gradu. Digni tanto iudicis diuini præmio, quorum alter regio penè throno illustraretur, altera cõcordia mariti dotata inimicorũ mortibus redderetur. Hæc sunt et his similia semper nobis ante oculos exempla ponẽda, his paria diebus noctibusq; meditãda.

D. Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra, immaculata pudoris conscientia. Voluptatẽ uicisse, uoluptas est maxima: nec ulla maior est uictoria, quàm ea quæ cupiditatibus refertur. Qui hostem uicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinẽ repreßit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem percußit: qui cupiditatem depreßit, hostem domesticũ superauit. Malum omne facilius uincitur quàm uoluptas, quia illud quicquid est, horridum est, hoc blãdum est. Nihil tam difficile opprimitur, quàm quod per illud armatur. Qui cupiditates tollit, & metus sustulit, nã ex cupiditatibus metus ueniunt: qui cupiditates uincit, de peccato triumphat: qui cupiditates uincit, malum generis humani sub pedibus suis iacere

ostendit: qui cupiditates uicit, pacem sibi perpetuam dedit: qui cupiditates uicit, libertatem sibi, quod est etiam ingenuis difficillimum, reddidit. Meditãda ergo nobis fratres, ut res docet, semper pudicitia, quò facilior sit nullis artibus constat. Quæ enim illa consummata uoluntas, quæ nisi impediretur longe est, sed nostra est, ita non est acquirenda, sed fouenda quæ nostra est. Quid est enim aliud pudicitia, quàm mens honesta ad custodiam corporis data, ut sexibus redditus pudor seueritate signatus, fidem honoris de incorrupta sobole seruaret? Pudicitiæ autem fratres competunt & cogniti sunt in primis diuinus pudor & præceptorum sancta meditatio, & animus propensus ad fidem, & mens attonita ad sacram religionem: deinde uidere, ne quid in se ultra modum sculptum, ultra honestatem productum, nequid proditum, ne quid arte fucatum, ne quid ad irritandos aut redintegrandos dolos lenocinatum. Non est pudica quæ affectat animum alterius mouere, etiam salua corporis castitate. Longe absint quibus pulchritudo non ornatur, sed prostituitur. Nam solicitudo de pulchritudine, & malæ mentis indicium & deformitatis est. Sit natura corporis libera, nec diuinis operibus infratur uis. Semper est misera, quæ sibi non placet qualis est. Quid capillorum mutatur color? Quid oculorum extremitates suffuscantur? quid facies artibus in diuersam formam conuertitur? quid postremò speculum consulitur, nisi quia ne ipsa sit timetur? Cultus etiam mulieris pudicæ pudicus sit, adulterium fidelis nec in coloribus nouerit. Vestibus aurum intexere, quasi pretio est uestes corrumpere. Quid inter fila staminum delicata, rigida faciunt metalla? non ut fluentes humeros premant, & luxuriam feliciter se animi iactantis, ostendant? Quid cum ceruices peregrinis lapidibus urgentur, & absconduntur? quorum pretia etiam sine artibus calendarium cuiusuis excedunt? Non ornatur mulier, sed uitia ostenduntur. Quid cum digitali auro o-

nerati, nec intrare possunt, nec egredi: utrum usus exposcitur, an patrimoniorum inanis pompa monstratur? Mirum negotium, mulieres ad omnia delicatæ, ad uitiorum sarcinas fortiores sunt uiris. Sed ut repetam quæ cœperam, colenda semper pudicitia uiris & fœminis, omni custodia seruanda est intra limites suos. Citò natura corporis periclitatur in corpore, dum rapit illam secum caro, quæ semper in lapsu est. Sub prætextu quippe naturæ quæ homines semper urget ad effectus, quib. ruinæ collapsi generis resarciuntur, blandimento uoluptatis fallentes, non ducit ad conscientiam legitimæ cōiunctionis sobolem, sed iactat in crimen. Ergo contra has carnis insidias, quibus se diabolus & socium miseriæ & ducem facit, obluctādum est omni genere uirtutis. Assumantur secundum Apostolum Christi opera, & à consortio carnis quantum potest animus colligatur, separetur cōsensus à corpore, uitia semper castigentur ut odiātur. Antè oculus obseruetur. Deformis est atque deiectus peccati pudor. Pœnitentia ipsa cum luctibus suis commissorum criminum inhonesta contestatio est. Nihil consideretur curiose in alienis uultibus, sermo & breuis sit, & sobrius risus; signum est enim animi facilis & remissi: nam contactus recedat etiam honestus, nihil corpori liceat, ubi uitandum est corporis uitium. Cogitetur quàm honestum sit uicisse dedecus, quàm inhonestum uictum esse dedecore. Dicendum etiam, quòd adulterium uoluptas non est, sed mutua contumelia: nec delectari potest, quod & animam interficiat & pudorem. Coerceat animus stimulos carnis, refrænet impetum corporis. Accepit enim hanc potestatem, ut illi ad imperium eius membra seruirent, & quasi legitimus ac perfectus auriga, ultra concessas corporis metas extollentes se carnis impetus, cœlestium præceptorum habenis reflectat, ne ultra terminos suos currus iste corporis raptus in periculum suum secum & ipsum rapiat aurigam. Sed inter hæc immo

ante hæc contra turbas & uitia omnia de diuinis castris auxilium petendum est. solus enim potens est Deus, qui homines dignatus est facere, & plena hominibus auxilia præstare. Ego pauca dictaui, quoniam non est propositum uolumen scribere, sed allocutionem transmittere. Vos scripturas aspicite, exempla uobis de ipsis præceptis huius rei maiora conquirite. Fratres charißimi bene ualete.

AD NOVATIANVM HAERETICVM

quòd lapsis spes ueniæ non est deneganda.

Ogitanti mihi et intolerabiliter aīo æstuanti quidnam agere deberem de miserādis fratribus, qui uulnerati non propria uoluntate, sed diaboli sæuientis irruptione, adhuc usq;, hoc est, per longam temporū seriem agentes, pœnas darent, ecce ab aduerso obortus est alius hostis et ipsius paternæ pietatis aduersarius hæreticus Nouatianus, qui non tantū ut in euangelio significatum est, sicut sacerdos uel Leuites iacentem uulneratū præteriret, sed ingeniosa ac noua crudelitate sauciatū potius occideret adimendo spem salutis, denegando misericordiā patris, respuendo pniam fratris. Mirum quot acerba, quot aspera, quot peruersa sunt. Sed facilius quis in alieno oculo festucā perspicit, quàm in suo trabem. Nos aūt fratres dilectißimi nō moueat, aut turbet hæretici istius perfidi abrupta dementia, qui cū in tam ingenti dissensionis et schismatis crimine cōstitutus, et ab ecclesia separatus sit, sacrilega temeritate non dubitet in nos sua crimina retorquere. Cum sit enim à semetipso nunc factus immundus, sordibus sacrilegis inquinatus, hoc nunc nos esse contendit. Et cum scriptum sit, canes foris remansuros, & Apostolus hos eosdem canes docuerit esse uitādos, sicut legimus, ait enim: Videte canes, uidete malos operarios: rabiem suā non cessat latratibus excitare luporum more, tenebrosam caliginē optare, qua

Iuxtà facundus ac doctus libellus planeq; Cypriano dignus.

Philip. 3.

facilè poßit ferina sua crudelitate, oues à pastore direptas, spelunca tenebrosa laniare: aurum certe se suosq; quos colligit, esse pronuntiat. Nec nos *dubitamus desertores ecclesiæ apostatas factos, in aurum nunc facilè potuisse conuerti, sed illud aurum in quo prima delicta populi* Israël *denotata sunt.* Cæterum *uasa aurea & argentea quæ ab* Aegyptijs *excussa sunt in dominica potestate, id est,* Christi *ecclesia, perseuerant, in qua si perseuerasses* Nouatiane, *uas forsitan & pretiosum fuisses, sed nunc te in paleas & in stipulam conuersum, nec intelligis, nec plāgis.* Quid *igitur uanis rebus extolleris?* Damna *potius quàm lucra consequeris.* Quid *te ex quo pauperior factus es, diuitem credis?* Audi *in* Apocalypsi *dominicam uocem iustis obiurgationibus increpantem:* Dicis, *inquit, diues*
Apoc. 3. *sum, & ditatus sum, & nullius rei egeo, & nescis quoniam tu es miser, & miserabilis, & cæcus, & pauper, & nudus.* Has *opes, has diuitias paupertatis pro certo poßidere se credat, quisquis* Christi *ecclesia derelicta, ratione cæca, apud temerarios illos schismatum duces, et dissensionis autores conuerti non trepidat, quos* Ioannes *antichristos appellat, quos euangelista paleis similat, quos* Dominus Christus *fures & latrones*
Ioan. 10. *designat, sicut ipse in euangelio declarat, dicens:* Quia *qui non introijt per ostium in ouile ouium, sed descendit per alteram partem, ille fur & latro est.* Item *in eodem quoq; ait:* Omnes *qui uenerunt fures sunt & latrones:* Qui *isti sunt, non desertores fidei, & transgressores ecclesiæ* Dei, *qui cōtra ordinē* Dei *nituntur?* Quos *meritò spiritus sanctus per prophetam increpat, dicens:* Fecistis *consilium non per me, & cogitationem nō*
Esa. 30. *per spiritum meum, adijcere peccata super peccata.* Quid *ad ista respondeāt peruersißimi* Nouatiani, *uel nunc infœlicißimi pauci, qui ad tantam dementiam proruperunt, ut nec* Deo, *nec homini reuerentiam habuerint?* Illhic *impudenter & sine ulla ordinationis lege episcopatus appetitur, hic autem proprijs*

sedibus, & cathedræ sibi traditæ, à Deo *renuntiatur illhic ueritas, aspernantur me, ut sacrificent mihi, nec offerunt oblationes sanctas filiorū Israël, nec accedūt offerre sancta sanctorū, sed accipiens ignominiam suam in errore, quo errauerunt: satis sit paucis probasse quidnam sint.* B. Audite *igitur* Nouatiani, *apud quos scripturæ cœlestes leguntur potius quàm intelliguntur, parum si non & interpolentur. Sunt enim uestræ præclusæ aures, & corda cæcata, qui nullum de spiritualibus ac salutaribus monitis lumen admittitis. Sicut* Esaias *ait:* Excæcati *sunt serui* Dei, *& merito excæcati, quia uoluntas schismaticorum non est in lege, quæ lex unam uobis & singularem designat ecclesiam, in illa scilicet quæ sub* Noë *ante diluuium* Dei *prouidentia fabricata est arca, in qua non tantum munda animalia, sed & īmunda, ut tibi cito respōdeatur* Nouatiane, *inuenimus esse reclusa. Quæ arca cum his quæ secum fuerant liberata est, in qua & cætera quæ in ea inuenta non sunt, diluuio perierunt.* Ex *illa igitur arca remittuntur duæ aues, corax & columba. Qui corax uere hominum īmundorum, & in tenebris perpetuis futurorū per seculi latam uiam, & īmunda uescentium apostatarū futurorum, & ad ecclesiam se ultrà non uertentium, figuram portabat, quem sicut legentes inuenimus emissum, et nō amplius reuersum.* Huic *ergo aui, id est, īmundo spiritui, quiqui fuerint similes inuenti, ad ecclesiam amplius reuerti nō poterunt, qui & si uoluerint,* Dn̄s *prohibebit, qui* Moysi *præcepit. dicens:* Omne *uariū & īmundum eijce foras extra castra. Columba autem emissa incōtinenti significatur reuersa, eò quòd requiem nō haberet pedibus suis, quam* Noë *recepit in arcam, & post septimū diem iterato emissam, recepit eā portantē suo ore oliuæ foliū.* Et *ego qdem fratres dilectissimi, nō temere ista cogitās, nec humana sapiētia cōspirans, sed ut cœlestis* Dn̄i *dignatione necessarie, & pertinenter mētibus nostris concipere permittitur, dicā illā, id est, columbā dupli-*

Esa. 6.

Gen. 6.

Leuit. 7.

Gen. 8.

cem nobis per ſemetipſum ſignificare figuram: primã quidem & principalẽ, ſuam, hoc eſt, ſpiritualẽ, olim, id eſt, ab initio, diuinæ adminiſtrationis inſiſtit, & ſacramentum baptiſmatis, quod in ſalutem generis humani prouiſum, et ſoli eccleſiæ cœleſti ratione celebrare, per os ſuũ præoſtendit. Ter enim *emiſſa ex arca, uolitans per aërem ſuper aquam, ſignificabat iam tunc eccleſiæ noſtræ ſacramenta.* Vnde *& dominus* Chriſtus
Mat. 28. Petro, *ſed et cæteris diſcipulis ſuis mãdat, dicẽs:* Euntes *euangelizate gentibus, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, hoc eſt. ut ternitas illa quæ ſub* Noë *per columbam figuraliter operata eſt, hæc nunc in eccleſia per nos ſpiritualiter operetur.* Sumamus *iam nunc & ſecundum perſonam columbæ ex arca emiſſæ, diluuij ſcilicet tempore, quando omnes abyſſi proruperunt, quando cataractæ cœli patefactæ ſunt ſuper terram propter facinora hominum, quæ quotidie exercebant coràm domino, ſicut* Moyſes *dixit:* Et *uidit dominus* Deus *redundare nequitias hominum ſuper terram, & quòd omnes in malum recordarentur à principio dierum ſuorum, & dixit:* Perdam *hominem quem feci à facie terræ ab homine uſque ad pecus, & à reptili uſque ad uolatilia cœli.* Emittitur *ergo tempore cataclyſmi columba ex arca, aquis uiolenter toto orbe terrarum inſiſtantibus.* Illa *arca figuram eccleſiæ, ſicut ſuperius dixinus, portabat, quæ uerberabatur hinc atque inde aquis inſurgentibus tantum,* Cataclyſmus *ergo ille, qui ſub* Noë *factus eſt, figuram perſecutionis, quæ per totum orbem nunc nuper ſupereffuſa eſt, oſtendit.* Aquis *autem, diruptis cataractis, undiq; conuenientibus & excreſcentibus ſignificabantur gentes, quæ ad uaſtandam eccleſiam ex*
Apoc. 17. *creuerunt.* Sicut Apocalypſis *docet, dicens:* Aquas *quas uidiſti populi ſunt, & gentes, & regna: columba autem quæ pedibus ſuis requiem habere non poterat, lapſorum imaginem portabat, qui immemores diuinarum prædicationum, uel ſim-*

pliciter ignorantes, uel audacter dißimulantes ceciderunt. Quorum dominus ruinam in Euangelio futuram his uerbis significauerat, dicens: Qui audit uerba mea, & non facit ea, similabo eum uiro stulto qui ædificauit domũm suam super arenam, uenerunt tempestates, & impegerunt in domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius magna. Et ne temere compa rasse uideamur, columbam illam lapsorum imaginem portare, Propheta ciuitatem ut columbam, hoc est, lapsorum personam increpat, dicens: Columba non exaudit uocem, id est, præclara & redempta ciuitas non recipit doctrinam, & in dominum fidens nõ fuit. Quòd autem requiem pedibus columba illa, sicut superius dicimus, inuenire non poterat, hoc significabat uestigia negantium, hoc est, sacrificatorum, lubrici ueneno serpentis sauciata in lapsum conuersa, qui ulterius non possent super aspidem & basiliscum cõscendere, & draconem et leonem calcare. Quam potestatem tradidit dominus discipulis suis, sicut in euangelio ait: Ecce do uobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici, & super serpentes & scorpiones, & non nocebunt uos. Istis ergo tot & tantis malignis spiritibus insistantibus, & in lapsorum necem insurgentibus, prouisa est uulneratis salutis uia, ut quibuscũq; uiribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere, quibus recepti medelis spiritualibus uulnera sua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interiectis, iterato emittitur ex arca, quæ reuersa, non tantum firma uestigia, sed & insignia suæ pacis atq; uictoriæ, per illa oleæ folia, quæ suo ore portabat, ostendit. Duplex ergo illa emißio, duplicem nobis persecutionis tentationẽ ostendit: prima in qua, qui lapsi sunt, uicti ceciderunt: secunda in qua hi qui ceciderunt, uictores extiterunt. Nulli enim nostrum dubium uel incertum est fratres dilectißimi, illos qui prima acie, id est, Deciana persecutione uulnerati fuerunt, hos postea, id est, secundo prælio ita fortiter perseuerasse, ut con-

Matth. 7.

Sopho. 3.

Luc. 10.

temnentes edicta secularium principum, hoc inuictum habe= rent, quod & meruerunt exemplo boni pastoris, animā suam tradere, & sanguinem fundere, nec ullam insanientis tyranni sæuitiam recusare. C. *Ecce quàm gloriosos, quàm domino cha ros, schismatici isti ligna, fœnum, stipulam appellare non du= bitant: quorū pares, hoc est, in eodem crimine lapsos seu adhuc usq; constitutos, nec ad pœnitentiam admittendos esse præsu=*
Matth. 10. *munt, ex illa domini pronuntiatione, qua ait: Qui me negaue= rit coràm hominibus, negabo eū coràm patre meo, qui in cœ= lis est.* Proh dolor *quid contra dominica præcepta contendūt, ut ea quæ Christus iudicij sui tempore sit acturus, hæc nunc stirps* Nouatiani, *patris sui exemplum diaboli secuta, nunc*
Deut. 32. *exercere conetur? dicente scriptura:* Mihi uindictam, & ego *retribuā, dicit dominus.* Respōdebimus *eis ad istam pronuntia tionem domini, quàm male ītelligant, & male sibi interpreten tur.* Quod enim ait: Qui me negauerit coràm hominibus, & *ego negabo eum coràm patre meo qui in cœlis est: utiq; futuri temporis significatio est, quo tempore incipiet dominus secre ta hominū iudicare, quo tempore tribunali Christi omnes nos oportet astare, quo tempore multi incipient dicere:* Dn̄e domi
Matth. 7. *ne, non'ne in tuo nomine ꝓphetauimus, & in nomine tuo dæ= monia exclusimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tamen audient uocem* Dn̄i *dicentis:* Discedite à me omnes *qui operati estis iniquitatem: nō noui uos. ibi adimplebitur qd' ait:* Negabo et ego illos. Quos autē *maxime negabit dominus Christus, nisi uos omnes hæreticos, & schismaticos, & nomi= nis sui alienos?* Qui enim *aliquando Christiani, nunc* Noua= *tiani, iam non Christiani, primam fidem uestram perfidia po steriore per nominis mutastis uelum, nūc propositioni uestræ respondeatis:* Legite & docete, *quem* Dominus *de his qui se dereliquerant uel negauerant, cum adhuc ipse hic esset, nega= uit: atqui & cæteris qui secum remanserant de discipulis ait:*

Nunquid & uos uultis abire? Petrum etiam quem negaturum *ante prædixerat, cum negasset, ipse non negauit, sed sustinuit, & amarè illam suam negationem flentem ipse postmodum lenit.* Quænam est tua Nouatiane dementia, ut illa quæ ad exitium salutis pertineant, tantum legas: & quæ ad misericordiam, prætereas? clamante scriptura & dicente: *Conuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio, & ploratione, & planctu: & scindite corda uestra & nō uestimenta, & conuertimini ad dominum Deum uestrum: quoniā misericors est, & miserator et multæ miserationis.* Ideo quia multæ miserationis est dominus, audiuimus, audiamus quid per Dauid contestatur spiritus sanctus: *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in mandatis meis non ambulauerint, & si iustificationes meas profanauerint, & præcepta mea non custodierint, uisitabo in uirga facinora eorum, & in flagellis delicta eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eis.* His similia et per Ezechielē legimus dixisse Dominū: *Fili hominis domus Israël habitauit super terram suam, & coinquinauerunt facinoribus suis. Sicut mulieris menstruatæ facta est īmunditia eorum ante faciem meam, effudi iram meam super eos, & disseminaui eos inter gentes, & secundum peccata eorum iudicaui eos: quia coinquinauerunt sanctum nomen meum: & quia dictum est de his. Hic est populus Dñi, peperci eis propter nomen sanctum meum, quod spreuit domus Israel inter gentes: & coniungens ait. Propterea dic populo Israel. Hæc dicit Dominus. Non uobis parco domus Israel, sed propter nomen sanctum meum parcam, quod coinquinastis inter gentes: & scietis quia ego Dominus, cum sanctificatus fuero in uobis.* Item Dominus ad eundem. *Fili hominis dic populo Israel. Quare locuti estis, dicentes. Erroribus nostris tabescimus, & quomodo salui esse poterimus? dic eis, Viuo ego, dicit Dominus: quia nō desidero mortem peccatoris, sed desidero, ut auertatur peccator à uia*

Ioan. 6. Luc. 22. Iohe. 5. Psal. 28. Ezec. 33.

sua pessima, & uiuat. Redite ergo à uia uestra pessima. Quid morti uos traditis domus Israël? Sic per Esaiam prophetam:
Esa. 57: Non in æternum indignabor uobis, neq; semper non defendam uos. Et quoniam Hieremias propheta in persona populi pec-
Hie. 29. et. 42 catoris deprecatur Dominum, dicens: Emenda nos Domine, sed in iudicio, & non in ira, ne paucos facias nos. Adiecit &
Esa. 57. dicit Esaias: Propter peccatũ modice contristaui eum, & percussi eum, & auerti faciem meam ab eo, & contristatus est, et abijt tristis in uijs suis: & quia operatur, adiecit & dixit: Vias eius uidi & curaui eum, & dedi ei exhortationem, uerã pacem super pacem, pœnitentibus, deprecantibus, & operantibus restitui posse: quòd male perierunt, quodq; à Christo de-
Luc. 7. clinauerunt: deniq; hoc in Euangelio comprobatur, ubi illa mulier peccatrix describitur, quæ uenit ad domum cuiusdam Pharisæi, ubi erat Dominus uocatus cum discipulis, portãs uas unguenti, quæ stetit ad pedes Domini, & lacrymis suis lauit pedes Domini, & capillis extersit, osculis infixis, ut excitaretur ille Pharisæus, & diceret: Hic si esset propheta, sciret quæ & qualis esset ista mulier, quæ eum tangit, quia peccatrix est. Vnde incõtinenti Dominus peccatorũ remissor, et pœnitentiũ receptor ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille respõdit, dicens: Magister, dic. Et Dominus: Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus qui debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: & cum non haberent unde soluerent, ambobus donauit. Et interrogauit, quis illorum plus diligeret. Et respondit Simon: Vtiq; ille cui plus donauit. Et adiecit, dicẽs: Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, osculum mihi nõ dedisti, hæc autem nõ cessauit osculando pedes meos: pedes meos nõ lauasti, hæc autem lacrymis suis lauit, & capillis extersit: oleo pedes meos non unxisti, hæc autem unxit: propter quod dico tibi Simon, quia remittuntur illi peccata eius. Ecce Dominus utrisq; debitoribus larga sua pietate debitũ cõcedit.

Ecce

Ecce mulierem peccatricem pœnitentem, flentem, deprecantem, & remissam peccatorum accipientem. D. Erubesce iam nunc si fieri potest Nouatiane, desine argumentis tuis impijs incautos decipere, desine unius capituli præscriptione terrere. Legimus et adoramus, nec prætermittimus cœlestem Domini sententiam, qua ait negaturum se negantem, nunquid & pœnitentem? Et quid ego tãdiu miserationibus probare singula gestiam? quandoquidem Niniuitis, Allophylis, & longe Ionæ 3.
à lege hominibus constitutis, propter ciuitatis suæ annuntiatã euersionem deprecantibus misericordia Dei non denegatur? Ipsi illi Pharaoni sacrilega temeritate repugnanti, cum quondam cœlestibus plagis uerberaretur, & conuersus Moysi dixisset. Orate pro me ad Dominum, quia peccaui, incontinenti ab eo suspendebatur ira Dei. Et tu iam Nouatiane iudicas, et nullã spem pacis ac misericordiæ habere lapsos prædicas: nec Rom. 14.
increpanti te Apostolo aurem accommodas dicenti: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? domino suo stat aut cadit. Stabit autem, potens est Deus stabilire eum. Vnde pertinenter & necessarie ex persona eorundem lapsorum increpat uos spiritus sanctus, dum dicit: Noli gratulari amica mea mihi, quoniã si cecidi, & exurgam: & si in tenebris ambulauero, Dominus lumen est mihi. Iram Domini tolerabo, quoniam peccaui illi usq; dum iustificet causam meam, & faciat iudicium & iustitiam, & producat me ad lucem. Videbo iustitiam illius, & uidebit me inimica mea, & cooperiet se confusione. Oro, nõ legisti? Nolite gloriari, & nolite loqui excelsa, & ne exeat maliloquentia ex ore uestro, quoniam erigit à terra pauperem, & à sterquilinio inopem, & sedere eum facit cum potentibus populi. Non legisti: Tu qui stas, uide ne cadas? Non legisti: Quia Dominus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam? Non legisti: Qui se exaltat humiliabitur? Non legisti: Quia Deus perdit memoriam superborum, & nõ relinquit memo-

riam humilium? Non legisti. Quia quo iudicio quis iudicaue- rit, eum iudicari necesse est? Non legisti. Quia qui odit fratrẽ suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & non scit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius? Vnde igitur & tam sceleratus, & tam perditus, tam discordiæ furore uesanus extiterit iste Nouatianus, *inuenire non possum, qui semper in domo una, id est, Christi ecclesia, proximorum delicta ut pro pria fleuerit, onera fratrũ, sicut Apostolus hortatur, sustinue rit, lubricos in fide cœlesti allocutiõe corroborauerit.* At nũc *ex quo Cainam illam hæresim, quæ non nisi tantum occidere gestit, exercere cœpit, nec sibi nouissimè parcit.* Cæterum *si le gisset, quia iustitia iusti non liberabit eum in die qua errauе- rit, & iniquitas impij nõ nocebit ei ex qua die conuersus fue- rit, iam olim in cinere pœniteret ille, qui semper pœnitentibus aduersatur, qui in ruina facilius ædificatorum stantium ope- ratur, quàm instructione iacentium ruinarum, qui multos ex fratribus nostris miserrimos falsis suis aduersationibus perter ritos, iterum fecit* Ethnicos, *dicẽdo quòd pœnitẽtia lapsorum sit uana, nec possit eis proficere ad salutem, clamante scriptu- ra, & dicente:* Memento *unde excideris & age pœnitẽtiam, si quo minus, ueniam tibi, nisi pœnitẽtiam egeris.* Et *quidem ad septem ecclesias scribens, singulis sua quoq; facinora, & deli cta ingerens, pœnitemini dicebat, quibus? nisi illis scilicet, quos pretio magno sui sanguinis redemerat?* O *te impiũ scelestumq; hæretice* Nouatiane, *qui post tot & tanta in ecclesia, à qui- busdam retro uoluntarie commissa crimina, quæ & tu ipse in domo* Dei *priusquàm apostata esses, cognoueras: & hæc pos- se aboleri de memoria succedente bono, utiq; docueras, secun- dum fidem scripturæ, dicentis.* Quia *si conuersus fuerit fa-* Ezech. 18. *cinorosus ab omnibus facinoribus suis quæ commisit, & iusti tiam fecerit, uita æterna uiuet, & nõ morietur in facinore suo.* Delicta *enim quæ cõmisit, abolebuntur de memoria succeden*

tibus bonis factis. Tu hodie *retractas, an debeant lapsorum cu rari uulnera, qui nudati à diabolo ceciderunt uiolentia aquæ, quam suo ore serpens emisit post mulierem. Sed quid dicam? ait* Apostolus: Laudo *uos? in hoc non laudo, quia non in melius, sed in peius uenistis. Vbi enim sunt æmulationes & dissensiones in uobis, nonne carnales estis, & secundum hominē ambulatis?* Nec nos quidem *mirari oportet, cur iste* Nouatia*nus tam nefanda, tam grauia in personam lapsorum exercere nunc audeat: quandoquidem habemus exempla præuaricationis huius præcedētia. Saul ille bonus, præter cætera, postea liuore euertitur, & contra* Dauid *omnia aduersa & inimica agere molitur. Iudas ille inter apostolos electus, qui semper in domo* Dei *unanimis & fidelis, ipse postmodū* Deum *tradidit.* 1.Cor.11.

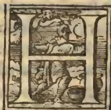
E. *Prædixerat quidem &* Dominus *multos esse uenturos sub pellibus ouium, rapaces lupos. Qui sunt isti rapaces lupi, nisi sensu subdolo conspirantes ad infestandum gregem* Christi? *sicut legimus ad* Zachariam *positum. Ecce ego suscito pastorē in terra, qui quod auersum est, non uisitabit, & carnes electorum manducabit, & talos illorum torquebit. Similiter & per* Ezechielem *increpat huiusmodi pastores, scilicet prædones & laniones dicam, ut æstimauerat, dicens.* O *pastores quare lac ebibitis, & coagulatum comeditis, & forte ad nihilū perduxistis, & infirmū non uisitastis, & claudicantē nō curastis, & errātem nō reuocastis, & permisistis populū meū errare inter spinas & tribulos? Propterea hæc dicit* Dominus. *Ecce ego ueniam aduersus pastores, & exquirā oues meas, & repellam eos, ut non pascant oues meas, & nō erunt eis amplius oues meæ in deuoratione, & exquiram eas sicut pastor gregē suum in die qua fuerit caligo & nebula: sic exquiram oues meas, & exquiram eas in omni loco, quocūq; dispersæ sunt: et quod perierat, requirā: & quod errauerat, reuocabo: & quod claudicauerat, curabo: & quod infirmū est, custodiam: & pa-* Matt.7. Zach.11. Ezech.34.

scã oues meas cũ iudicio. Quis ista lo qtur? utiq; ille, q relictis
Luc.15. nonagintanouem ouibus, quæsiuit illam quæ de suo errauerat
Psal.118. grege, sicut David dicit: Erraui uelut ouis quæ perijt: quã inuẽtam Christus redit humero suo portãs peccatricẽ delicatã, qui gaudens & exultãs, uocatis amicis & domesticis ait: Congratulamini mihi, quoniã inuenta est ouis mea, quæ perierat: Dico, inquit, uobis, quia tale gaudiũ erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agẽte. Et subiungẽs ait: Aut quæ mulier habẽs denarios decem, & cum perdiderit ex denarijs unum, non ne accendit lucernam, & tota die domum suam emundat, quærẽs donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Congratulamini mihi, quoniam inueni denarium quem perdideram. Dico uobis, quia gaudium erit in conspectu angelorum dei super uno peccatore pœnitentiam agente. F. Ecõtrario autem non agentes facinorum suorum pœnitentiã, quæ eos maneat, ex ipsius domini responso cognoscant. Legimus enim in Euangelio, q̃ quidam uenerunt de Galilæis ad domi-
Luc.13. num, annuntiantes ei de eis, quorũ sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificijs ipsorum: quibus respondit dominus, dicens: Putatis quia illi Galilæi super cæteros Galilæos peccatores fuerãt, quia paßi sunt talia? non. Dico enim uobis, nisi pœnitentiã egeritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem & octo, super quos cecidit turris in Siloa, putatis quia debitores fuerunt morti super omnes homines qui habitabãt in Hierusalẽ? non. Dico uobis, inquit, quia nisi pœnitentiã egeritis, oẽs similiter peribitis. Excitemus itaq; nos quãtũ poßumus fratres dilectißimi, & abrupto inertiæ et securitatis somno ad obseruãda domini præcepta uigilemus. Quæramus tota mẽte q̃ perdidimus, ut ĩuenire poßimus. Quia quærẽti, ait scriptura, dabitur,
Luc.11. et pulsanti aperietur. Mũdemus domũ nostrã mũditia spirituali, ut secreta quæq; abdita pectoris nostri, uero Euãgelij lumine radiata, dicãt: Tibi soli deliqui, et nequißimũ in conspectu

tuo feci. Quia mors peccatorū mala, et apud inferos pœnitētia nulla: habētes in cōtemplatione, maxime diē iudicij et retributionis, & quod ab omnibus nobis credēdū et firmiter est tenē dū, quia acceptio personarū nō est apud deū, cum præceperit in Deuteronomio, *nō acipiendā personam in iudicio*: Non acipies, *ait, personam, nec secundū minimum, nec secundū maximum iudicabis.* His *similia et per* Ezehielem *dixit*: Omnes, *in*- Deut. 10.
quit, animæ meæ sunt, sicut anima patris et anima filij. Anima Ezech. 18.
quæ peccauerit, ipsa morietur. Hic *erit igitur à nobis ueneran dus, hic tenendus, hic per plenā & dignā nostram cenfeßionē propitiandus, qui habet potestatē animā & corpus mittendi in gehennam ignis, sicut scriptum est*: Ecce *uenit cum multis millibus nuntiorum suorum facere iudicium de omnibus, & perdere omnes impios, & arguere omnē carnem de omnibus uerbis impijs, quæ de* Deo *locuti sunt peccatores.* His *simi*-
lia & Daniel: Vidi, *inquit, thronum positum, & uetustus die* Dan. 7.
rum sedebat super eum, & uestitus eius erat tanquam nix, & capilli capitis eius tanquam lana alba: thronus illius flamma ignis, rotæ illius ignis ardens. Flumē *ignis prodibat ante eum. millia millium seruiebant ei, & millia millium aßistebāt ei: ad iudicium sedit, & libri aperti sunt.* Ioannes *autem manifestius* Apoc. 6.
& de die iudicij & consummatione seculi declarat. dicens: Et *cum aperuisset, inquit, sigillum sextū, ecce terræmotus factus est magnus, et factus est sol niger, ut saccus cilicinus, & luna tota sanguinea facta est, & stellæ ceciderunt in terram, qūo ficus à uento magno agitata, mittit grossos suos, & cœlum recessit ut liber cum inuoluitur, & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt: & reges terræ, & maximi quiq; & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in spelūcis petrarum, & in cauernis montium, dicentes montibus & petris, cadite super nos à conspectu patris sedentis super thronum, et ab ira agni: quoniam uenit dies inte*-

ritionis, et quis poterit stare? Item in eadem Apocalypsi hoc
Apoc. 20. quoq; Ioannes dicit sibi reuelatum: Vidi, inquit, thronum magnum, et candidum sedentē super eum à cuius facie fugit cœlū et terra, et locus eorum inuentus nō est: & uidi mortuos magnos & pupillos stantes ante conspectum throni Dñi, & libri aperti sunt, et alius similiter apertus est, qui est uitæ: & iudicati sunt singuli secundum ea quæ scripta erant in libro secū
Ephes. 5. dum opera ipsorū. Sed & Apostolus bonum cōsulens sic hortatur nos, dicēs: Nemo uos decipiat inanibus uerbis, propterea enim uenit ira dei super filios cōtumaciæ, nolite esse participes eorū. Demus igitur totis uirib. fidei nostræ Deo laudē: demus plenā confeßionē, qñquidem super pœnitentia nostra gaudeant uirtutes cœlorū, gaudeant angeli oēs, gaudeat & Christus, qui nos denuo peccatis oneratos, delictis obrutos, plena & clementi moderatione cessare à facinore hortatur, dicens:
Ezech. 18. Cōuertite uos & redite ab impietatibus uestris, et nō erūt uobis iniquitates uestræ ad pœnā. Proijcite à uobis oēs impietates uestras, quas fecistis aduersum me, & facite uobis cor nouum, & spiritū nouū. Et ut quid uos morti traditis domus Is-
Esa. 43. rael? Nō enim desidero mortē peccatoris. Ego sum, ego sum q. deleo facinora tua, & cōmemorabor te, tu aūt in mente habe. et iudicemur. Dic tu facinora tua prius, ut iustificeris. Dū patet fratres indulgētiæ aditus, deum plenis satisfactionibus deprecemur. Humiliemus nos, ut exaltari poßimus. Acquiescamus diuinæ exhortationi, qua euadere liceat diem domini, & irā: dicit enim sic. Respice fili nationes hominū & scito. Quis sperauit in domino, & cōfusus est? permāsit in mādatis illius, & derelictus est? aut inuocauit eū, & despexit illū? quoniam pius & misericors dominus, et remittēs in tēpore tribulatiōis peccata omnibus inquirentibus se in ueritate. Ait ergo, Dic tu facinora tua prius, ut iustificeris. Præ manu sit nobis oratio illa exomologeseos plena.

beati Cypriani martyris.

HAGIOS, hagios, hagios, sancte sanctorum pater patrum nostrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus apostolorum, Deus prophetarũ, Deus uirginum, Deus credentium, Deus & pater domini nostri Iesu Christi filij tui, te inuocamus supplices pariter & deprecamur, qui ex ore altißimi procreatus es ante mũdi dispositionẽ, & ex Mariæ sanctæ uirginis utero p mysterium editus, orantib. nobis desiderium animæ & integritatẽ cordis præstare dignare, ut lauacro salutari recreatum pectus delictis carnalibus incolume persistat. Petimus fide illibata, mẽte incorrupta, deuotione robusta, operatione, seu dilectione cõtinua, ut in ecclesia sancta tua nos florere permittas, quoniã tibi flectimus genua, & curuamus ceruices, cui angeli & archangeli, millia millium martyrũ, chorus apostolorum, & prophetarũ gloria exultant: cui oẽs aues cantant laudes: linguæ confitentur cœlestium, terrestrium & infernorum. Tibi omnes aquæ in cœlo sub cœlo confitentur, te insensibilia sentiunt: tu es solus, et præter te nemo. Te quæsumus domine pater omnipotens, qui soli filio conspicabilis es, cui angeli & archangeli obtemperant, & tibi domine pater: te oramus, ut tribuas nobis mentem, integram innocẽtiam, synceritatem deuotam, conscientiam sanctam, puram, sobriam, castam, contra omnes insidias seculi gloriosa fide degentem, contra diaboli minas, & carnales illecebras munitum pectus concedas, nec uiolenti & cruenti letalibus laqueis implicemur, ut signum salutis æternæ incolume perferamus. Pelle à nobis omnem seculi illuuiem, omnemq; diaboli persuasionem. Laqueetur, concidat, & separetur à nobis, & amoueatur, sicut à Sara famula tua Asmodæus dæmon nequißimus, extinctus per angelum tuum sanctum Raphael. Et sicut Tobiæ affuisti,

Hæc uidetur oratio quã indicat in fine superioris libelli.

ita mihi adesse digneris. Et ut tribus pueris in camino, & Danieli misericordiam præstitisti: sic circa nos famulos tuos facere digneris. Qui mortuos suscitasti, et cæcos illuminasti, surdis auditum, mutis eloquia, claudis gressum, leprosis sanitatẽ dedisti: ita & da famulis tuis, qui te tota uirtute mentis credimus natum, passum, uenturũ iudicare uiuos & mortuos. Assiste nobis, sicut apostolis in uinculis, Teclæ in ignibus, Paulo in persecutionibus, Petro in fluctibus. Qui sedes super septem thronos ad dexteram patris, respice nos & libera nos de æternæ mortis interitu: unus in uno, pater in filio, filius in patre, spiritus sanctus, per quem, & cum quo est tibi in sancta ecclesia honor, uirtus, claritas, maiestas, potestas, benedictio, immortalitas, & nunc in æternum, semper & in omnia secula seculorum. Amen.

ORATIO BEATI CYPRIANI MARtyris, quam sub die passionis suæ dixit.

Domine sancte pater hagios, Deus hagie, & hagie Deus meus, quis enim maior te? tibi gratias & laudem gero Deus Abrahæ, & Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrũ nostrorũ, deus apostolorum, & Deus prophetarum, & Deus martyrũ, qui fuisti ante mũdi dispositionẽ, Deus uiuorũ, uenturus iudicare uiuos & mortuos: qui es Deus uerax, qui sedes super Cherubim & Seraphim, & prospicis abyssos, qui uides cuncta prius quàm nascantur, qui habes potestatẽ & rursus restituere, qui habes potestatem de arido uiride facere. Tu omnium Dominus dominator, libera me ab hoc seculo, & exaudi me orãtem, sicut exaudisti filios Israel de terra Aegypti, et nõ tibi crediderũt, nec famulo tuo Moysi. Væ peccatis meis. Cũ te leuaueris confringere terram, sub qua fissura petrarum me abscõsurus sum ab ante uirtutem tuam? Cui monti dicturus sum, cade super me: & cui colli, tege me ab ante metũ Domini, cum te leuaue-

ris confringere terram? Rogo *Dñe subueni mihi, noli secundũ actum meũ me iudicare: nihil. n. in praeceptis tuis parui.* Exaudi *me orantem: sicut exaudisti* Ionam *de uentre ceti, sic exaudias me, & eijcias me de morte ad uitam, sicut* Niniuitae *indue runt cinerem & cilicium, & pniam egerunt.* Exomologesin *facienti ante cõspectum tuum pro uniuersis peccatis meis, qui es amator pniae, miserere mei. Sed &* David *dicit.* Dñe *pp ter nomen tuum dele peccatum meum.* Et *ego deprecans maiesta tem tuam, dele uniuersa peccata mea, & exaudi me orantem, sicut audisti tres pueros de camino ignis,* Ananiam, Azariam, Misaelem, *& misisti angelum tuũ cum nimbo roris, et confusus est* Nabuchodonosor *praepositus regni, quoniã tu es rex regnantium &* Dñs *dominantium, qui solus habes ĩmortalitatẽ, et lucem habitas inaccessibilem, quam nemo hoĩum uidet, nec uidere põt.* Exaudi *me orantem, sicut exaudisti* Danielem *de lacu leonum, & misisti* Abacuc *prophetam, & attulit ei prandium, & dixit.* Prande *prandium, qd' tibi misit* Deus. Et *dixit* Daniel. Non *relinquet* Dñs *quaerentes se.* Exaudi *me orãtem, sicut exaudisti* Tobiam *&* Saram*, dum orarent in atrio domus suae, tunc obtulit pro eis* Raphael *angelus orationes eorũ, sic & tu exaudias preces meas, & admittas ad aulam sanctam tuam orationes meas, et cõtinenter mittas angelum tuũ qui deleat uniuersa delicta mea, sicut delesti spũm ĩmundum à* Sara *filia* Raguel*, & illumines cor meum, sicut illuminasti oculos* Tobiae. Exaudi *me orantem, sicut exaudisti* Susannã *inter manus seniorũ, sic me liberes ab hoc seculo, qa tu es amator purae cõscientiae.* Exaudi *me orantẽ, sicut exaudisti* Ezechiam *regem* Iudae, *et delesti ab eo infirmitatem, sic et à me auferas infirmitatem carnis, et augeas mihi ad fidem, sicut illi auxisti annos qn decim ad uitã.* Libera *me de medio seculi huius, sicut liberasti* Teclam *de medio amphitheatro, libera me ab omni infirmitate carnis meae.* Te *deprecor pater maiestatis, qui in fine tempo*

Dan. 14. Tob. 6. Dan. 13. 4. Reg. 20.

rum misertus es nostri, mittens nobis Iesum Christum filiũ tuum Dñm Deum saluatorem nostrũ, natũ ex Maria uirgine de spiritu sancto, annuntiante Gabriele angelo, per quem nos liberasti de periculo mortis iminentis. Et te deprecor filiũ Dei uiui, qui fecisti tanta mirabilia, qui in Cana Galilææ de aqua uinum fecisti, ꝓpter Israel, qui cæcis oculos aperuisti, qui surdos audire fecisti, qui paralyticos ad sua mẽbra reuocasti, qui soluisti linguas blæsorũ, dæmonio uexatos sanasti, claudos currentes fecisti, uelut ceruos, mulierẽ de ꝓfluuio sanguinis liberasti, mortuos suscitasti, sup aquam pedibus ambulasti, qui Petro labenti manũ tradidisti, qui mare fundasti, & terminum ei posuisti, et dixisti. Hucusq; uenies, & hic te confringes in uirtute tua. Te deprecor filium Dei uiui ꝓpter uniuersa cõmissa mea, qui es in cœlis filius in patre, et pater in te in sempiternũ, qui sedes super Cherubim et Seraphim honoris tui. Tibi aßistunt angeli, archangeli, numerus inumerabilis, timentes & pauentes honorẽ, et uirtutem tuã, clamantes uoce magna et dicẽtes, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth. Tu ipse no

Matth. 7. *bis testamentũ fecisti. Petite, et accipietis, pulsate, et aperietur uobis. Quodcũq; à patre meo petieritis in noĩe meo, ego à patre peto, ut accipiatis. Ego peto, ut accipiam, quæro, ut inueniã, ego pulso, ut aperiatur mihi, ego in tuo noĩe peto, ut tu à patre petas, et detur mihi. Paratus sum pp nomen tuum uictimam sanguinis fundere, et quodcunq; tormentũ sustinere. Tu es Dñe adiutor meus et defẽsor, defẽde me ab aduersario meo. Angelus tuus lucis ꝓtegat me, quoniã tu dixisti, qđ credentes petieritis per orationẽ, dabitur uobis. Oĩs homo mẽdax, tu es uerax. Sicut tu repromisisti, ꝓtãtem habes Dñe dare mihi omne sacrm cœleste, ut dignus sim faciẽ sanctorũ tuorum uidere. Spũs in me opetur, uoluntas tua in me fiat, quoniam tibi spopondi oĩbus diebus uitæ meæ, qui passus es sub Pontio Pilato, bonam cõfeßionem, qui crucifixus descendisti, & conculcasti*

aculeum mortis. Deuicta est mors, deuictus est inimicus diabolus. Tu resurrexisti à mortuis, et apparuisti apostolis tuis, sedes ad dexterã patris: qui uenturus es iudicare uiuos & mortuos. Tu dominaberis, libera me de manu quærẽtis aĩam meã. Per nomen tuũ libera me ab aduersaria potestate, ut opem des uincendi inimicũ meum, quoniam tu es potens assertor, et aduocatus precum, et petitionũ nostrarum aĩarum. Die ac nocte interpellas pro peccatis meis, orationem meã perferas ad patrem tuũ. Et tu Dñe sancte pater digneris respicere sup preces meas, sicut respexisti sup munera Abel. Digneris me liberare ab igne & pœna perenni, & ab omni tormento qd' parasti iniquis: per bonum et bñdictũ Iesum Chrm saluatorẽ nostrũ, per quẽ ibi laus, honor, uirtus, et gloria in secula seculorũ. Amen.

SERMO AVGVSTINI DE SANcto Cypriano martyre, pius ac lectu dignus.

Ermonem à nobis debitũ auribus et cordibus uestris exigit tam grata, et religiosa solennitas, qua passionem beati martyris celebramus. Tristis procul dubio tunc ecclesia fuit, et non dãno cadentis, sed desiderio recedentis, semp cupiẽs uidere præsentẽ tam bonũ rectorem, atq; doctorẽ. Sed quo affixerat solicitudo certaminis cõsolata est corona uictoris, & nunc non solũ sine ulla tristitia, uerũetiam cũ ingenti lætitia, cũcta quæ tunc gesta sunt legendo recolimus, dieq; isto nobis gaudere cõcessum est, nõ timere. Neq;.n. formidamus terribiliter uenientem, sed expectamus hilariter redeuntẽ. Placet ita uniuersam illã fidelissimi, & fortissimi et gloriosissimi martyris passionẽ cum exultatione recordari præteritũ, quam tũc fratres sustinuere futuram. Primò itaq; q pro fide confessionis Christi in exilium Turibin missus est, non sancto Cypriano aliqd nocitum, sed multũ illi præstitũ ciuitati. Quò.n. ipse mitteretur, ubi ille nõ esset, pp cuius testi

Matth. 28. *monium mittebatur? Christus ergo, qui ait. Ecce ego uobiscum sum oĩbus diebus usq; ad cõsummationem seculi, in omni loco membrũ suum accipiebat, quocunq; furor inimici pellebat.* O *stulta infidelitas ꝑsequentis. Si quæris exilium quò christianus iubeatur ire: prius si potes, ĩueni unde Christus cogatur exire.* De *patria sua, in alienã te arbitraris excludere hoĩem* Dei, *in Christo nusquã exulem, in carne ubiq; peregrinũ. Sed iam me morare, et cõsiderare delectat post illud, qđ* Cyprianus *nõ senserat, sed inimicus putabat exilium, q̃d ex ordine paßionis ipsum consecutũ sit. Cum. n. Cyprianus sanctus martyr electus à* Deo *de ciuitate* * Turibitana, *in qua exilio præcepto* Aspasij Pr̃ni *ꝓconsulis missus fuerat, regrederetur, in hortis suis manebat.* Et *inde quotidie sperabat uenire ad se, sicut ostensum erat illi.* Quid *iam fremeret ꝑsecutoris impetus aduersus cor semꝑ paratũ, accedente ẽt* Dñi *reuelatione formatum?* Q̃n. *n. desereret patientem, qui nõ est passus præoccupari nesciẽtem?* Iam *ergo ꝙ ad eum paßioni exhibendum duo mißi sunt, qui eum ẽt secum in circulum leuauerunt, in medioq́; posuerunt, et hoc diuinæ ammonitionis fuit, ut gaudens recoleret ad eius se corpus ꝑtinere, qui inter iniquos reputatus est. Christus nanq; inter duos latrones ligno suspensus, ad exẽplũ patientiæ præbebatur. Cyprianus aũt inter apparitores ad paßionẽ curru portatus, Christi uestigia sequebatur.* Quid *illud ꝙ cum in alium diem dilatus apud custodes esset, atq; illhuc se multitudo fratrũ ac sororũ congregans pro fratribus ꝑnoctaret, custodiri puellas præcepit, quãta intentione considerandũ, quanta laude prædicandum, quanto præconio cõmendandum est?* Vicina *corporis morte, nõ moriebatur in aĩo pastoris uigilantia pastoralis, & cura tuendi dominici gregis, usq; ad extremum uitæ huius diem mente sobria tenebatur.* Nec *excutiebat ab aĩo diligentiam fidelißimi dispensatoris, manus iam ꝓxima cruenti carnificis. Ita se martyrẽ cogitabat futurũ, ut esse non obliuisceretur*

alias, Cuributana.

episcopum,magis curans, quam rõnem pastorum principi de cõmissis sibi ouibus redderet,ꝗ quid infideli proconsuli de fide ꝓpria rñderet. Amabat quippe eum,qui Petro dixerat. *Amas* Matth.16.
me? Pasce oues meas. Et *pascebat oues eius,pro qbus sanguinẽ fundere illum imitans properabat. Custodiri puellas præcepit, sciens se non solum habere simplicem dominũ,sed ẽt uersipellem aduersarium. Itaq; aduersus leonem aperte frementem in confeßione uirile pectus armabat,aduersus insidiantem lupum in gregem sexum fœmineũ muniebat.* Ita *uere sibi consulit,qui* Deum *iudicem cogitat, apud quem cãm gestæ huius uitæ, atq; ab illo sibi muneris iniuncti q/q; dicturus est.* Vbi *oĩs homo re* 2.Cor.5.
cipit,sicut testatur Apostolus, *quæ per corpus geßit,siue in bonum,siue in malum.* Ita *sibi cõsulit,qui ex fide uiuens,& satagẽs,ne ab extremo præoccupetur die,extremum cõputat oẽm diem, et sic deus placidos mores ꝑducit usq; ad extremum diẽ.* Ita *sibi beatus Cyprianus episcopus misericordißimus, et martyr fidelißimus cõsulebat,et non sicut eum lingua subdola diaboli per os poßeßi aĩæ impij iudicis monere uidebatur, dicẽs.* Consule *tibi.* Cum.n. *eius ĩmobilem mentem uideret,qũ ei dixit.* Iusserunt *te principes ceremoniari.* Rñditq; *ille,non facio: adiecit & ait.* Consule *tibi:ipsa est lingua subdola diaboli,et si non huius qui nesciebat qd loqueretur, illius tñ qui per eum loquebatur.* Loquebatur.n. *proconsul non tam secundum principes hoĩes,quorum iussa sibimet iniuncta iactabat, ꝗ secundum principes potestatis aëris,de quo* Apostolus *dicit.* Qui *opera-* Ephes.2.
tur in filios diffidentiæ. Quem *per huius quoq; linguam operari* Cyprianus *nouerat,qđ ipse non nouerat.* Nouerat,*inquã* Cyprianus,*cum à proconsule audiret.* Consule *tibi:qđ caro et sanguis dicebat stolide,hoc diabolum dicere subdole:atq; intuebatur in uno corpore duos,istum oculis,illũ fide.* Volebat *eum iste mori, uolebat ille coronari.* Proinde *circa istum placidus, circa illum cautus,hic aperte rñdebat,& illum uincebat.* Fac,

inquit, quod tibi præceptum est. In re tam iusta nulla est consultatio. Dixerat quippe ille. Consule tibi. Consulit enim qui consilium, uel impertit, uel quærit. Sed consul non à Cypriano consilium accipere uolebat, sed eum potius, ut à se acciperet, amonebat. At ille, in re, inquit, tam iusta nulla est consultatio. Non adhuc consulo, quia non adhuc dubito. Abstulit. n. mihi dubitationē ipsa iustitia. Iustus aūt, ut securus moriatur in carne, certus uiuit in fide. Præcesserunt Cyprianum multi martyres, quos flagrantibus exhortationibus suis ad uincendum diabolum accenderat. Et erat utiq; iustū, ut quos ueridicus loquēdo præmiserat, patiēdo intrepidus sequeretur. Ergo in re tā iusta nulla est cōsultatio. Quid ad hæc dicamus, qd ad hæc exultemus tanta conceptione gaudiorū? In quid erūpat cor nostrū, & os nostrū, nisi in ipsam uenerabilis martyris ultimam uocē? Cum. n. Galerius Maximus decretū ex libello recitasset: Thascium Cyprianum gladio aīaduerti placet, rñdit ille: Deo grās. Habentes igitur de rei tantæ memoria præsentis loci, festiuitatem solennißimi diei propositionem saluberrimi exempli, omnibus medullis nostris & nos dicamus. Deo gratias.

FINIS.

D. CAECILI CYPRIANI MARTYRIS AD FORTVnatum de duplici Martyrio.

Vltifariā multisq; modis ago gratias Fortunate mihi in domino charißime, diuinæ benignitati, q, & tuam pietatem excitauit ad extimulandum officium meum, ut unico libello cōmilitonibus nostris materiā subministrarem, unde sibi gratia spiritus opitulante, munimēta telaq; fabricarentur, aduersus persecutionū incursus: et mihi qd' petebas conanti, non dedignata est adesse,

et qđ utriusq; nostrum opam nõ passa est esse sterilem, hoc est, quod mei Fortunati pium desiderium bene fortunauit, et mini stri sui officiũ uoluit esse gregis sui beneficium. Scribis.n. ex eo libro multum roboris et alacritatis accesisse strenuis, timidioribus aũt et infirmis tantum animorum esse additum, ut ex his quoq; per Dei grãm certam uictoriam nobis pmittere debeamus: eoq; libẽtius obtẽperaui posterioribus tuis literis, quibus orat tua charitas, ut quoniã hoc auspicijs Dñi nostri Iesu Christi bene successit, addam uolumen alterũ de duplici martyrij genere: quorũ unum exhibetur, quam sæuit tortorum ĩmanitas: alterum occultius qdem est, sed nihilo minus fortem aĩum postulat, multaq; diuinitus armatura cõmunitum. Vtinam et hoc munus Christi spũs per me fratribus, et cõmilitonibus nostris largiri dignetur, et quod dederit bene psperare, queadmodum enim nihil sanctum, nisi illo sanctificante, nihil potens, nisi illo corroborante: ita nihil felix, nihil auspicatum, nisi illo psperante. Sanè et uris precibus et domini bonitate fretus, aggrediar. Martyr, ut ijs quoq; notum est, qui Græcè nesciunt, testem sonat. Quanquàm aũt post exortã euangelicæ ueritatis lucem, ecclesiastica cõsuetudo cognominis huius honorem pprie tribuere cœpit ijs, qui in tormentis usq; ad mortem perdurarunt in profeßione noĩs Iesu Christi, & euangelicum instrm sanguine suo uelut obsignarunt apud incredulos: oĩs tñ piorum uita testimonium reddit Deo: nõ q, ille cuiusquam egeat testimonio, qui ex se fons est æternæ gloriæ, ut nec ullis hominum honoribus fieri poßit honoratior, nec ullis mortalium ignominijs obscurior. Sed tñ ita uisum est æterno illius diuinoq; cõsilio, ut suam bonitatem, sapientiam, potẽtiam apud hoĩes per hoĩes uelit illustrari: sicut mundum gubernari uoluit per Angelos, cum Angelorum ministerio non egeat, multaq; hoĩbus per hoĩes largiatur, quæ per se dare poterat, qui quicqd uult nutu potest, et cui uoluisse fecisse est. Et quãquam, ut dixi, ad illã ineffabilem

maiestatem nulla pertingit ignominia, tñ in scripturis ita loquitur, quasi per nos uel honoretur, uel ignominia afficiat. Nam *in* Deuteronomio *cum* Moyse *expostulat, q̃ apud populũ ob laticis penuriam murmurantem in* Cades *deserti* Sin, *ad aquas contradictionis non significarit ipsum inter filios* Israel, *& ob hanc offẽnsam non est illi nec* Aaroni *datum ingredi terrã promissam, ac tot annis expectatam, sed tantũ è mõtis uertice procul aspicere licuit.* Porrò *quod dictum est sãctificare pro glorificare, qui literas* Hebræorum *callent, affirmant esse sermonis illius proprietatem, qd' ipsum tñ ex alijs scripturarum locis liquere potest, si minus illorum testimonio fidimus, q̃nquidem et in oratione dominica,* Sanctificetur *nomen tuum, dictum est pro glorificetur siue clarificetur nomen tuum. Sic &* Corinthios *exhortatur, ut glorificent ac baiulent* Deum *in corpore suo. Sicut. n. nomen* Dei *glorificatur uita piorum hominum, in quibus ipse per spũm suum operatur, quicquid faciũt boni: ita è diuerso polluitur & infamatur malefactis eorum, qui se* Dei *cultores profitentur.* Quemadmodum *et militis uirtus, aut serui probitas redundat in gloriam ducis aut heri, ita militis ignauia, aut serui nequitia dedecori est duci aut hero, propterea q̃ horum mores magna ex parte pendent ab illorum moribus in quorum potestate sunt.* Qui *etiamsi prorsus absunt ab omni culpa, tamen popularis existimatio solet dominorum mores ex seruorũ moribus æstimare.* Vnde *etiam hic uidemus diuinam scripturam frequenter iuxta mortalium affectus loquentem, uelut in* Leuitico *de eo qui de semine suo dedisset idôlo* Moloch, *dicit.* Quia *polluit nomen sanctum meum.* At *quod ab hominibus sanctificatum est, pollui potest:* Dei *uerò nomẽ in se semper est gloriosum, apud homines tantum contaminatur, quemadmodum mendax infamia non polluit uirum integrũ. Sic & apud* Ezechielem *clamat nomen suum fuisse pollutũ inter gentes impijs moribus* Israelitarum. Quin *& beatißimus* Paulus
scribens

scribens Romanis ex autoritate prophetæ dicit, appellans Iudæos legem profitentes, sed ea quæ lex uetat facientes, nomen Dei per uos blasphematur inter gentes. Et in oratione dñica, *sicut attigi mõ, ex autoritate redemptoris oramus, ut sanctificetur nomen Dei patris, hoc est, ut inclarescat, & illustretur apud homines, utiq; per hoĩes, uel potius in hominib. Illustratur autem, si spiritus illius regnet in nobis, & si illius uoluntati obtemperetur in terris, quemadmodum in cœlis nulla est rebellio. Quoniam autẽ hoĩes ex sese nihil habent uirtutis, quicquid per nos rectè geritur, cedit in gloriam Dei, et ideo thesaurum diuinæ potẽtiæ promit interdum ex uasis fictilibus, ut sublimitas sit uirtutis Dei, et nõ ex nobis.* Ergo quãquam omnis *piorum uita martyrio suo glorificat Deum & Christum filiũ eius, nullum tñ est illustrius testimonium apud hoĩes, quã sanguinis, hoc est, uitæ propter Deum cõtemptæ, & mortis fortiter toleratæ. Reddiderunt & miracula testimonium diuinæ potentiæ, præsertim apud incredulos: nam his proprie data sunt signa, quemadmodum scribit beatus Apostolus, sed semp efficacius fuit sanguinis profusi testimonium. Quot morbos insanabiles uerbo sanarat dñs? Quot cæcos illustrarat? Quot mancos, paralyticos ac debiles restituerat? Quot exanimes ad uitam reuocarat?* Et tñ *pauci credebant in eum, et audiebat, In Beelzebub eijcit dæmonia. Cæterum ubi uentum est ad sanguinẽ, ibi deiectum est Satanæ regnum, ibi subactus est mundus. Cõmemorat & Ioan. Euangelista triplex in terra testimoniũ, Spiritus, aquæ & sanguinis, quod efficacißimum est postremo recensens loco. Spiritum in columbæ specie descendentem super Iesum uidere meruit Ioannes Baptista, an alij uiderint incertũ. Certè hoc testimonium Ioanni datum est, quo desineret dubitare de dño Iesu, an ille esset qui baptizaret spiritu et igni. Aquæ testimonium uidit Ioan. Euangelista, nec satis cõstat, solus ne uiderit, an cum multis. Erat quidẽ hoc ingens mysteriũ*

sacri lauacri, quo delentur peccata, sed uidit aquã simul efflue-re cum sanguine, qui nisi adfuisset, inefficax erat aqua. Quid enim ꝓdest aboleri peccata, nisi succedat uita iustitiæ, quã con fert sanguis? Quanquam hi tres unũ sunt: unus enim Deus est, qui ꝑ spiritũ, aquam et sanguinẽ declarat hoĩum generi uirtu-tẽ ac bonitatẽ suam: aut ideo dicuntur unum esse, quoniam un-diq; sibi cõstat testimonium, nec ulla ex parte dissonat: quẽad-modum quos arctissima iungit amicitia, ꝑꝑ summum aĩorum cõsensum, unus aĩus esse dicuntur. Ac iuxta sensum crassiorem hæc tria præcipua sunt in hoĩe uitæ argumẽta, atq; etiã instru menta. Quãdiu enim pulmonis officio attrahitur uicissim ac redditur halitus, certũ uitæ indicium est: unde loquendi cõsue-tudine, spirare dicũtur, qui uiuunt, & expirasse, qui uitam fi-nierunt. Quin & aĩa Latinis flatus dicitur, ad Græcæ uocis imitationẽ, qui uentum anemon uocant. Suꝑ hæc, sunt in ipso hoĩe subtilissimi spiritus, à corde ubi fontẽ habent sparsi ꝑ uni uersum corpus, sed præcipue ꝑ arterias cõmeãtes, licet et alijs partib. oĩbus misti: hi si subitò euolent, mortẽ præsentem adfe runt: sin includantur, lenta ægrotatiõe cõsumunt hoĩem. Adest & humor quidam naturalis, quẽ, ut arbitror, medici phlegma uocant, sparsus & ipse ꝑ uniuersum corpus. Huius usum nus-quã sentimus euidentius, quã in sensu gustus. nisi enim hic ad-mistus sit inter linguam & palatũ, nullum erit palati iudiciũ. Et tñ hæc sic mista sunt in hoĩe, ut nõ sit sanguis absq; spiritu & phlegmate, et pariter ad tuendam uitam cõferunt oĩa. Vi-demus quoduis animal mori simulatq; sanguis effluxerit, et cõ sumpto humore, quẽ medici radicalem uocant, nõ aliter mori-tur homo, quã extinguitur lucerna cõsumpto oleo. Sed nimiũ diu moramur in cõtemplatione naturæ, quod tamẽ nõ inutili-ter factum opinor à nobis, ut dilucidius fiat charitati uestræ mysterium, in cuius cõtemplatione ideo uersamur lubẽtius, qa salubrius. Nam iuxta naturæ cõsiderationem tunc ista magnã

uim habent, cum ĩ uiuo corpore sua munia peragunt: ac iuxta mysticam philosophiam, tunc demum plurimum ualent, cum corpus relinquunt. Nemo miratus est dominum humano more spirantẽ ac respirantẽ, sed cum in cruce clamore ualido emisisset spiritum, simul intellectum est, illum & uerum fuisse hominẽ, & uerum deum: hoĩem, q; iuxta naturæ ordinem, ubi uitalem flatum emisisset, desijt uiuere: Deum, q; simul cum ingenti clamore mortuus est, declarans se uolentẽ ac spõtaneum deponere uitam, quod humanarum uirium nemo nescit nõ esse. Sensit efficax testimonium spiritus uicinus Centurio: sic enim narrat beatus Marcus: Videns aũt Cẽturio qui ex aduerso stabat, quia sic expirasset, ait: Vere hic homo filius Dei erat. Quid morte abiectius iuxta carnem? sed nihil morte potẽtius iuxta spiritum. Erat & illud præter naturæ cursum, q; ẽ latere exanimati corporis, sanguis & aqua profluxit, ut absolueretur triplex testimonium. Totum effudit spiritũ, ut nos respiraremus: quicquid erat humoris aquei reliquum, expreßit, ut nos ablueremur: quicquid resederat in corde sanguinis emisit, ut nos cõfirmaremur. Atq; haud scio an perperã faciam hæc tria inter se conferens, cum sint unũ, nõ natura, sed in mysterio. Siqua tamen est discretio, sanguis in testimonij ratione potißimum celebratur, q; in hoc scriptura testatur esse uitam animantis, & ob id à cibis submouebatur edicto legis: præterea magis est expositus hominum oculis sanguis, quàm spiritus aut aqua. Vita domini qui summus fuit martyr, quiq; & hodie pugnat & uincit in martyribus, plurimis fuit offendiculo, non iam loquor de Pharisæis & Scribis, ipsis etiam cognatis ac fratribus fuit detestabilis, cum dicerent illum in furorem uersum: sed mors illius non solum pijs, sed impijs etiam fuit admirabilis, nec alibi magis uerum fuit, quòd Dei uirtus in infirmitate perficitur. Ibi fracta est Satanæ tyrannis, ibi deuicti sunt inferi, ibi triumphatum est de zabulo, ibi deiectus

orcus, cœlum aptum. Nimirum hoc erat quod *instante mortis tpe deprecabatur diis:* Pater *clarifica filiũ tuum, ut filius tuus clarificet te.* Quid hoĩe mortuo cõtemptius? Quis enim uel *Cæsarẽ mortuũ metuat? Sed Christi morte quid efficacius?* Velum tẽpli *scissum est à summo usq; ad imum: terra cõcussa est, saxa discissa sunt, apta sunt monumenta, reuixerunt sepultorũ corpora, sol medio die obtexit faciem suã.* Nunquam p oẽm ui*tam magis declarauit potentiam suam, mox refractis omnib. mortis repagulis uiuum se discipulis exhibuit.* Nimirum hoc *est, efficax illud sacrosancti sanguinis testimoniũ, qui solus potuit dirimere maceriẽ, quæ* Deum *ab hominum genere separabat, solus potuit unica litura delere totum illud chirographũ, quod erat cõtra nos, et Satanæ in nos ius uindicabat.* Neq;.n. *sanguis hircorum, aut uitulorum potuit abolere peccatum, umbræ erant illa typi futurorum.* Nec *ullus hoĩs sanguis poterat tollere peccatum mundi, præter unici agni sanguinem, cui* Baptista *tribuit testimonium, dicens:* Ecce *agnus* Dei, *ecce qui tollit peccatum mundi.* Plus *est tollere peccatum, quàm peccata: & peccatum nõ huius, aut illius, sed mundi: corpus enim peccati mundum uniuersum occuparat, hoc p Christum esse sublatum, sanguis ipsius pro nobis effusus reddit euidens testimonium: melius pro nobis loquens, ut inquit* Apostolus, *quã sanguis* Abel. *Siquidẽ ille clamans de terra loquebatur uindictã,* Hebr. 12. *at Christi sanguis de cruce clamans pacem loquitur, & reconciliationem. Quin idẽ sanguis quoniam à nobis bibitur, si modò dignè bibitur, clamat in cordib. nostris uerba pacifica et solatij plena.* Et *illhic triplex testimonium, licet spirituali quodã modo.* Clamat *spiritus, qui nobis arrabonis loco datus ẽ,* Ab*ba pater, testificans q, sumus filij* Dei. *Clamat aqua, per quam renati sumus, q, condonata sunt nobis oĩa peccata: & siquis adhuc dubitat, accedit sanguinis testimoniũ, clamantis,* Quid *adhuc hæsitas, quid adhuc pauitas tyrannum Satanam? ecce*

pretiũ quo te redemit dei filius. Nisi te saluum uoluisset Deus, nõ tradidisset unigenitum suum in mortẽ. Nemo maiorẽ charitatẽ habet, quàm ut aĩam suam ponat pro amicis suis. Si nõ est maius eximiæ beneuolentiæ testimoniũ, quàm siquis uitam impartiat amico, grauius est dñici sanguinis testimoniũ, qui pro inimicis effusus est. Effusus pro inimicis, fecit amicos et filios Dei, atq; ut cõsideremus hanc fore ꝑpetuã amicitiam, reliquit nobis edendam carnem suam, reliquit bibendum sanguinẽ, ut ꝑ eadem aleremur, per quæ sumus redempti. Sanguinis aspersione cõfirmatũ est uetus testamẽtum, quẽadmodum Hebræis scribẽs præclare docet beatiss. Paulus: Christi sanguine consignatũ, et corroboratum est nouum testamentum, hoc est, testamẽtum & pactum gratiæ, et remissionis peccatorum ꝑ sanguinẽ agni immaculati, qui in se recipere dignatus est totius mũdi peccatum, quod oẽs ex Adam cõtrahunt qui prodeunt in hanc uitam, & cuius cõtagio peccant quicunq; peccant. Tanta autẽ est Christi sublimitas, ut fortasse nõ oporteat quẽquam cæterorum hoĩum cum illo conferre, nisi ipse nobis tantam fiduciam præbuisset, qui nõ dedignatus sit discipulos suos uocare amicos, seruulos suos uocare fratres & cohæredes. Quẽadmodũ igitur ille suo mirabili testimonio clarificauit patrẽ, in hoc mũdo, atq; etiam in cœlis, ita testimonium illius quodam mõ consummatur testimonio sanctorum, quasi sit una passio domini & seruorum. Id nequis existimet parum religiose dictum, beatus Paulus nobis patrocinatur, ita scribens Coloss. Qui nunc gaudeo in passionib. pro uobis, et adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Quis enim nescit fratres, quàm uberẽ prouentum effudit ecclesiæ seges, apostolorum ac cæterorum martyrum sanguine irrigata? Quò plus sanguinis effusum est, hòc magis ac magis effloruit multitudo fidelium, hòc latius sparsit suas propagines illa beata uitis, à Christo stirpe surgens, & occupans

orbem uniuersum, quacunq; patet ab oriente ad occidentē, ab aquilone usq; ad austrū. Ecce fratres dilectiß. à dñi redemptoris tpibus anni fluxerūt plus minus ducēti quadraginta, iamq; huius uitis palmites penè latius se sparserunt, quā Romanum imperium, efferas etiam nationes musto spiritus inebriantes, & quos nulla ferri uis domare potuit, emollit sanguis illius agni candidi. Qui naturæ causas scrutantur, narrant adamantē nulli chalybis duritiei cedentē, hircino sanguine maceratum, ictu malleorum dißilire: nullus aūt adamas corde saxeo peccatorū durior. Hoc igitur cor ferreum, cor saxeum, cor plus quā adamantinum emollit sanguis Christi, et huius martyrum, qui supplerunt, quod illius paßionib. deerat. Hoc argumento summus ille pastor, &, ut Petrus ait, princeps pastorum testificatus est se esse pastorē bonum, quia aīam suam posuit pro ouib. nobis exēplum præbens, ut qui pro nostra qualicunq; portione uices illius gerimus, parati simus, et ipsi pro grege dominico sanguinē fundere, nisi malumus uideri mercenarij, quā pastores. Domini uerbis cōgruunt uerba discipuli. Cum enim dixisset se gaudere in paßionibus quibus cōsummaret paßiones Christi, ꝑpetiēs et ipse pro corpore Christi, quod est ecclesia, qualia passus erat Dominus, causam adiecit cur ea libenter pateretur. Cuius, inquit, factus sum ego minister secundum dispēsationē dei, quæ data est mihi in uobis, ut īpleam uerbum dei. Et alio quodam in loco scribit se repleuisse Euangelium. Sicut ergo mortibus martyrum cōsummantur paßiones Christi, ita sanguine pastorum cōfirmantur promissa Christi. Nullum.n. instrumentum indubitabilius, quā quod tot martyrum sanguine signatum est. Hoc nimirum est implere uerbum dei, hoc est replere Euangelium. Sed interim grauißimus dolor oboritur aīo meo dilecti, dum mecū reputo, cum adhuc recēs ille Christi sanguis feruere debeat in cordib. fidelium, tam multos esse ī quib. refrixit charitas: atq; hoc grauius discrucior, ꝙ tales nō

paucos pastores habeat ecclesia, qui nō solū nō opponunt corpora sua aduersus luporum incursus, uerumetiā ipsi lupos agunt, dum mactant ac perdunt aīas simpliciū, ipsi uentri suo, quæstui, & ambitioni seruientes: adeoq; non implent uerbum dei, ut illud cauponētur potius & impijs dogmatib. adulterēt: nec cogitant q illе pastorum princeps seuerißimo iudicio reposcet singulas oues, pro quib. redimendis sanguinē suum fuderat, de manibus eorū. Sed illos suum manet supplicium: nūc melius est, ut omißis querelis nos inuicem ad officium quod Christo debemus, exhortemur. Triplex à Christo testimoniū accepimus, triplex illi testimonium reddamus oportet. Rudimenta fideliter tradamus baptizandis, perfectiora baptizatis. Cōfirmemus illos fructib. spiritus, ad cœlestem uitam prouocantes, & si res postulet, libenter etiam uitam cōmisso nobis gregi impēdamus, nostraq; morte uicißim deum clarificemus. Et necui uideatur mirum morte hoīum glorificari Deum, audi beatum Ioan. in Euangelio de Petro, cui dominus prædixerat fore, ut, ubi senuisset, ab alio cingeretur & duceretur quò nollet: ita loquentem, significans qua morte esset glorificaturus Deū. Quotquot igitur ab orbe cōdito propter Deū, propter iustitiā ac pietatē mortui sunt, morte sua glorificauerunt Deum. Nam eleemosynas, ieiunia, precationes,, aliaq; pietatis exercitamēta simulant etiā hypocritæ: mortē nemo suscepit alacriter, nisi qui certò persuasum haberet, nihil aduersi posse accidere ijs, qui psistunt in charitate Dei. Neq; tñ statim martyr est, qui occiditur: occiduntur & sicarij, & piratæ: nō supplicium facit martyrē, sed causa. Quòd si qui leguntur sibi fortiter cōsciuisse necem, aut infirmitas erat, morte quærēs dolorum finē, aut ambitio, aut demētia: nec hoc est testimoniū præbere Deo, id facere, quod et Deo displicet, et gentiū etiam legibus prohibetur. Plurimū interest inter barbaricam immanitatē, et martyrum modestißiman cōstantiam, ī se imbecillem, in

Christo fortē. Sunt qui certis artib. corpus stupefaciūt, ne sentiāt cruciatus, hoc mō se quidā malefici muniūt aduersus carnificū manus. Sūt et affectus impotētes, qui sensum adimūt aīo, ita ut uel mortē impauidi perferāt. Sed placidum illud ac mansuetum, illud humiliter sublime, & sublimiter humile nō uidemus nisi in Christi martyrib. Nō obtuentur trucib. oculis carnificē, nō minitantur tyrāno: magis dolent de illorū cæcitate, quā de suis afflictionib. Silicet clamat et in illis Christus, Pater ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt. Nō aliud spectant quā in cœlum, ubi spem oēm habent repositam. Sic ipse dn̄s uelut agnus sine uoce ad mactationem ductus est: et si quā edidit uocē, ea magis declarauit animū mitē ac placidū, quā ullum potuisset silentium. Quàm blanda oratione cōpellat Iudam proditorē? q̄ placidè respōdit cæsus alapa? q̄ nihil ferocius loquitur Annæ & Caiphæ? quā tranquille respōdit Pilato? Deniq; cum Pharisæi ueluti uictores mouerent capita sua, amarissimis cōuicijs in illū debacchantes, ille mitissimus clamat, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt. Nō igitur mori per se testimonium est, sed sic mori est testimoniū præbere deo. Stephanus iuuenis inter homicidas, agnus inter lupos, stabat placido angelicoq; uultu, & ad dn̄i exēplum orat pro lapidantib. nec alibi habet oculos quàm in cœlum. Illhic uidere meruit, cuius præsidio superior erat psequentib. Qui uerò timet deum, non metuit hoīum sæuitias. Qui ex aīo diligit uitam cœlestē, facilè uilem habet animam, atq; illi cum B. Paulo, Viuere Christus est, mori lucrum. An non ingens lucrum est, hanc & breuem & innumeris malis cōtaminatam uitam cum sempiterna felicitate cōmutare? Hic dominus queadmodum & in cæteris omnibus sese formam nobis exhibuit. Cum enim instaret extremus actus martyrij, quem aiunt in fabulis oportere esse optimum, secessit, abiecit sese in terram, prolixe atq; etiam frequenter, ac sanguineo sudore madescens nostræ naturæ in se ex-

presſit imbecillitatem, antè teſtatus animi tædium, ac triſtitiam uſq; ad mortē, ne nos in deſperationem caderemus, ſi cum oīa mortem p̄ñtem intentant, horrorē naturæ ſenſerimus. Niſi.n. adeſſet ſenſus dolorū, nihil haberet admirabile martyrium: ſed ſuperare dolorem, corona dignum eſt. Horrere mortē, naturæ eſt: uincere naturam animi fortitudine, gr̄æ eſt. Oīa poteſt Paulus, ſed in eo qui ipſum corroborat. Sed qbus præſidijs uincitur naturæ infirmitas? ſi nos totos humi ꝓſternamus, hoc eſt, ſi nihil oīno tribuamus uiribus noſtris, ſi uigilemus et oremus inſtanter, ſi noſtrā uoluntatem diuinæ uoluntati ſubmittamus, dicamusq; illa ex aīo, ex toto corde. Tranſeat hic calix ſi fieri pōt, ſed fiat non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Noui ego ac fleui quoſdam magna animi fortitudine præditos, qui iam coronæ ꝓximi defecerunt, et quem diu profeſſi fuerāt, abnegarūt. Quid fuit in cauſa? Dimouerant oculos ſuos ab eo qui ſolus robur dat infirmis: intermiſerant orationē, ac cœperunt ad humana præſidia reſpicere. Cōtemplabantur ſuæ naturæ uiriculas, cōſiderabant aculeos, ungulas, candentes laminas, ferrū, et ignem, reliquumq; carnificinæ apparatum, etiā aſpectu horrēdum, & cruciatuū atrocitatem cum ſuis uiribus cōferebant, et ideo uictoriam amiſerunt è manibus. Vbi qs ita cogitat, hoc poſſum, illud perpeti nō poſſum, nūquam feliciter peraget martyrium. Sed qui ſe totum tradit diuinæ uoluntati, non aliò ſpectās, quàm ad illius opem, is demū firmus eſt & inuictus. Hoc aūt fieri non pōt, niſi adſit uera ac uiuida fides, nihil hæſitans, nihil diſquirens: ne cogitaris quanta ſit tyranni ſæuitia, quanta hominis imbecillitas, ſed quāta ſit domini uirtus, qui certat ac uincit in membris ſuis. Ergo ut à digreſſione reflectamus ad id qđ erat inſtitutum, quemadmodū domini mors potētior erat, quàm uita, ita uoluit martyrum ſuorū mortem eſſe potentem. Quid.n. infirmius quàm uinciri, damnari, cædi, cruciari, occidi, et ad carnificis arbitrium præbere corpus? Hæc ſpecies in-

terdum misericordiam mouet etiam sæuissimis tyrãnis. Verum *ubi iam ad monumenta martyrum pelluntur morbi, rugiũt dæmones, terrentur monarchæ, coruscant miracula, cõcidunt idola, tam apparet q̃ sit efficax ac potens martyrũ sanguis. Præsentia infirma, epistolæ graues, audiuit beatissimus gentium doctor: hoc & ad martyres rectè accõmodabitur, uita infirma et cõtempta, mors grauis ac potẽs.* Iam *non est par oĩum martyrum in tormentis alacritas, quemadmodum nec oẽs eodem genere mortis defunguntur.* Tres *illi beati pueri in medijs flammis inuenere refrigerium, et septi innocuo elemento uelut in cõclaui canebãt hymnum dño.* Daniel *item circa noxam leonum sodalitio est usus.* Beatus Andreas, *ut habet humana quidem historia, sed satis probatæ fidei, gaudens sibiq; gratulans ibat ad crucem.* Alij *diutinis ac uarijs cruciatibus subinde moriuntur, nec tñ morte datur finire dolorẽ.* Est *igitur & illud ueri martyris, hoc quoq; totum arbitrio* Dei *cõmittere.* Nouit *ille quid expediat nobis, et quid ad ipsius gloriam maxime conducibile sit.* Tantum *illud assidue cogitandũ est, siue uiuimus, siue morimur, dñi sumus.* Nec *sibi quisquam displiceat, si corpore pariter & aĩo sentiat grauem ac diutinam molestiam, tantum fidat ei cui certat, is nõ patietur quenquam tentari supra id quod potest, sed faciet etiã cum tentatione prouentum.* Quosdam *electos interdum patitur in tormẽtis deficere, ut agnoscant imbecillitatem suam, atq; eosdem pòst fortissimos reddit in certamine.* Hac *dispẽsatione* Petrus *ter abnegauit dominũ, ut edoctus quàm nihil posset suis uiribus, confirmaret fratres suos.* Qũo *aũt confirmaret: ut sibi diffisi, fiduciã oẽm collocarẽt in* Dño. *Sed iam tẽpus est, ut de altero martyrij genere disseramus charitati tuæ, de quo hoc etiam accuratius est disputandum, qđ oe cultum sit & oĩum temporum cõmune.* Neq;.n. *semp sæuiunt.* Nerones, Diocletiani, Decij, *ac* Maximiani, *nunquã tñ cessat diabolus exercere* Christi *militiã ꝓfessos.* Et *fortassis erũt post*

hac donante Christo tempora, quibus nullæ tyrrãnorum persecutiones affligent ecclesiam, nunquã tñ defutura sunt certamina: nunquã martyria quibus hoïes pij glorificent Deum. *Ecclesia qdem adhuc in hoc exilio militans, peculiaribus gaudijs applaudit ijs, qui in pfeßione noïs* Iesu *aïas suas fideliter deposuerunt, & ad horum memorias magna cum alacritate concurritur: sed cœleste theatrum, angelorũ myriades et iustorum cum* Christo *regnantium innumerabilis populus applaudunt omnibus qui syncerã fidem, & charitatem inuictam, quam hñt erga dominum* Iesum, *integritate et innocentia uitæ testificãtur: nec solum profeßione fidei quæ, iuxta* Paulũ, *ore fit ad salutẽ, glorificatur* Deus, *uerũetiam confeßione cõmissorum.* Hæc *ne temere ex nobis ipsis loqui uideamur, adducẽda sunt scripturarum testimonia.* Ergo *nisi piorum uita cederet in gloriã* Dei, Christus *non diceret in euangelio,* Vt *uideant opera uestra bona et glorificent patrem uestrũ qui in cœlis est.* Nec Paulus *apostolus scriberet* Corinthijs, Et *in me clarificabant* Deum. Confirmatur *hoc et per repugnantiam ex his quæ diximus.* Etenim *si nomen* Dei *polluitur ac dehonestatur impia uita sui populi, utique bona illius uita cohonestatur.* Dãnatur *apud* Apostolum *et philosophorum impia sapientia, qui cum* Deum *cognouissent, non tñ eum ut* Deum *glorificauerunt. Sapientiam pfitebãtur, & summam exhibebant stultitiã.* Itaq; *cum* Deum *esse profiterentur, tñ turpiter uiuentes & idólis sacrificantes, falso testimonio quodãmodo obscurabant* Dei *gloriam, quasi nec iustus esset nec uerax, aut quasi non unus esset sed multi, aut quasi saxis esset adsimilis.* Id *aũt euidentius etiã testatur beatiß.* Paulus *scribens ad* Corinthios: Empti, *inquit, estis pretio magno, glorificate et portate* Deũ *in corpore uestro.* Ideo Deus *redemit nos pretio sanguinis sui, ut semel à peccatis expurgati, deinceps uitam ipso dignã ageremus.* Ac *symbolum imperatoris gestamus impressum frontibus nostris.* Quòd *si gerens signum*

Christi, præstet opera Belial, non'ne dedecoratur ille cuius insignia gerimus? Cōtrà sicut imperator sibi placet de milite præstrenuo, sic existimans, illius uirtutem ipsi decori et ornamento esse: sic Deus gloriatur in his quos redemit, quos lauit, quos sanctificauit, quos spūs donatiuo dignatus est, si uitæ sanctimonia declararint Dñi grān in ipsis non fuisse uacuā. Si Paulus gloriatur in discipulorū pietate, gaudium et coronā suam illos appellans, qui nihil erat nisi dispensator alieni muneris, àn non Dñs magis gloriatur, super his pro quibus mortuus est? Iam quod in libro Iob ad hunc modum Satanæ loquitur dominus, Num animaduertisti seruum meū Iob, q̄uo non sit ei similis super terram, homo simplex et rectus ac timens Deum, & recedens à malitia: non'ne sermonem pfert de suo cultore gloriantis? Beatus aūt Paulus splendidiore etiam uerbo usus est scribens secūdam ad Corinthios epistolam, Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos, in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo. Melius est nomen bonum super unguenta pretiosa. Scriptura gloriosam famam appellare solet odoramēta. Nō tñ Deus gloriatur hominū more, sibi placens ac gestiens, sed nostrā salutem suam ducit gloriam: et ideo subiecit Apostolus, In his qui salui fiūt, & in his qui pereunt. Q̄uo glorificatur Deus in his qui salui fiunt? Quoniam in illis illustratur illius misericordia. Q̄uo in his qui pereunt? Quoniam in his declaratur illius iustitia. Nunc ipse sermonis cursus nos eò deduxit ut doceamus et peccatorū confeßione glorificari Deū. Hic occurrit protinus ex libro Iesu Naue Achan, qui quoniā contra diuinum edictū sustulerat ex anathemate pallium coccineū insigne, ac ducētos siclos argenti, ac linguam aureā siclorū quinquaginta, populus Israel terga uertit hostibus: itaq; Iosue dixit Achan, Fili mi da gloriā dño Deo Israel et confitere, atq; indica mihi qd feceris, ne abscōdas. Cōfeßus dedit pœnas, et auer-

sus est furor Dñi. Ea cõfeßio clarificauit Dei iustitiã ac sapientiam: Sapiẽtiam, q̃ illius oculis nihil esset abstrusum: iustitiam, q̃ non sine causa passus esset hostes aduersus Israelem inualescere, quodq; leges ipsius nullus hoĩum impune uiolat. Nihil erat magni qđ surffuratus erat Achan, magnum tñ erat documentũ uniuerso populo, quãtum periculũ sit Dei iussa negligere, eiq; uelle imponere, quasi quicquã illum fugeret, aut quasi faueret præuaricatoribus. Atq; ille quidem cum esset Iudæus ob unicũ peccatũ, qđ ipsi leue uidebatur, seuerißimas pœnas dedit lapidatus ab uniuerso populo, corporis interitu salutem aĩæ rediamens. Non.n.iudicat Deus bis in idipsum. Sed quæ pœnã manet illos, qui post tantam euãgelij lucem & grãn. posteaquam semel illuminati sunt, gustauerunt etiam bonum cœleste, et participes facti sunt spũs sancti, gustauerunt æque bonum Dei uerbum, uirtutesq; seculi uenturi, in multa atq; ĩmania crimina relabuntur, crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Qui hòc sunt ẽt miserabiliores, q̃ cum tales sint, aspernantur tñ pnĩæ salutaris remedium, cõtemnunt ecclesiam, maternum gremium offerentem, & ad sanitatis instaurationem inuitãtem. Eiusmodi defectio, quantã putas ignominiam inurit ecclesiæ? nec ea ignominia non põt pertinere ad Christum, qui est caput ecclesiæ, & per oĩa suum esse ducit, qđ est corporis ac membrorũ ipsius. Ediuerso, quanta totius ecclesiæ exultatio, cum qui lapsus est, per pnĩam ecclesiæ reconciliatur? Ac ne putemus hoc gaudium apud nos tantum esse, Dñm audiamus in euangelio κατὰ Lucam loquentem: Ita dico uobis, q̃ gaudiũ erit in cœlo, super uno peccatore pnĩam agente, q̃ super nonagintanouem iustis, qui non indigent pnĩa. Nam hac clausula finit parabolam de pastore, qui relictis nonagintanouẽ ouibus, unam, quæ à grege aberrauerat, multo labore quæsitam ac tandem inuentam, imposuit humeris suis, et caulæ restituit. Simili sentẽtia claudit parabolam de muliere, quæ drachmã perditam

inuenerat: Ita dico uobis, gaudium erit coràm angelis Dei super uno peccatore pnĩam agente. Nec tñ hoc sic accipiendum est, quasi Deo & eius angelis gratius sit post lapsum redire ad pietatem, quàm citra lapsum perseuerare in ĩnocentia: Sed scriptura suo more loquitur secundum affectus humanos, illud testatum esse uolens, Deo gratissimam esse peccatorum conuersionem. Non enim quærit mortem peccatoris, sed magis ut cõuertatur et uiuat. Atq; interdum piorum hoĩum lapsus quamuis enormes diuina dispensatione uertuntur in summũ ecclesiæ profectum. Sic lapsus est apostolorũ princeps, sic Paulus gentium doctor, sic Maria Magdalene, quibus nunc ecclesia præcipuè gloriatur, quorum lapsus cesserunt in stabilimentũ ac solatium domus Dei. Præterea nõ hic loquitur de uere iustis, sed de iustitia Pharisaica, quemadmodum alibi dicit, Non est opus sanis medico, sed male hñtibus. At non erant sani, quibus hoc dicebat Dñs, sed legis qualicũq; obseruatione tumidi, sibi uidebantur sani, & ideo non desiderabant medicũ. Hæc cũ ad hũc habeant modũ, desiderate frater, conemur assiduis exhortationibus excitare fidelium aĩos, ut tota etiam uita martyriũ, hoc est, testimonium reddat Deo, qđ adeò negligendum non est, ut nisi ea præcesserit, martyrium qđ sanguine perhibetur, non sit martyrium. Frustra.n. ceruicem præbueris carnifici, nisi prius occideris membra quæ sunt super terram, hoc est, affectus qui militant aduersus spũm, odium, inuidiam, auaritiam, superbiã, libidinem, quibus qcunq; seruit, Deum quodam modo abnegauit, et Christum ore ꝓfitens, uita Satanã Deum cõfitetur. Nec hic sermo debet cuiquã uideri durior, cum sit uerax ac salutaris. Quicqd homo quiuis Deo anteponit, sibi Deum facit, nec possumus duobus seruire dominis. unus enim est Deus ex toto corde, ex tota aĩa, ex totis uiribus diligendus. Quisquis igitur ore dicit, credo in unũ Deũ, et seruit auaritiæ, aut libidini, aut luxui, sibi mentitur, sibiq; repugnat, aliud lingua sonans, aliud

animo celans, uoce tantum testimonium perhibens Deo, cũ uita Satanam colat. Efficacius aũt est uitæ, quàm linguæ testimoniũ. Non oĩs qui dicit, Dñe Dñe, intrabit in regnum, sed qui facit uoluntatẽ patris cœlestis. Hñt & opera suam linguam, hñt suam facundiã, ẽt tacente lingua. Ideo Dñs in euangelio κατὰ Ioãnem ita loquitur: Opa quæ dedit mihi pater ut pficiam ea, ipsa opa quæ ego facio testimoniũ perhibent de me. Quemadmodũ igitur bona opera pfitentur Deum: ita mala quodãmodo loquuntur, Non est deus, nec est sciẽtia in excelso. Quis nõ cõtremiscat, qs non inhorrescat, qs non laceret uestimẽta sua, qs non obturet aures suas, si tales uoces audiat ex christianos? Quantus horror, quãtus dolor occupat aĩos nr̃os, cum qs uictus tormentis iussus abnegare Christum, abnegat, et ad Iouis statuã thus adolet. Quàm trepidamus metuentes ne deus iratus fulmen in nos uibret iræ suæ, ne terra dehiscens nos absorbeat. Vt interdũ unius impietas, supplicij cõsortio multos inuoluat, et sunt scelera tam immania, ut uidisse quoq; aut audisse sit detestabile. Sed cur aliâs in simili crimine tam sumus conniuentes? Cur et nobis adeo blãdimur et alijs? At uide qd de talibus loqtur Apostolus scribẽs Tito: Profitentur se nosse deũ, factis aũt negant. Idẽ in priore ad Timotheũ de uidua quæ negligit familiã: Siqua aũt suorũ maxime domesticorũ curã non habet, fidẽ negauit, et est infideli deterior. Si fidẽ negauit, quæ negligentius habet suã familiã, qd dicturum putas de his qui se totos dediderunt Mãmonæ et uẽtri? De Christianis utiq; loqtur Paulus scribẽs Philippẽsibus, cũ ait: Quorũ finis ĩteritus, quorũ deus uenter est. Quos eosdẽ taxat scribẽs Romanis: Hmõi Christo domino nostro nõ seruiũt, sed suo uẽtri. Seruire, iuxta scripturarũ consuetudinem dixit pro colere. Ventrem colunt, eum quem hñt pro deo. Iam de auaritia manifestius etiam pronuntiat scribens ad Coloss. Mortificate, inquit, mẽbra uestra quæ sunt sup terram, fornicationem, ĩmunditiam, libidinẽ, con-

cupiſcentiam malam auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus. Execramur eos, qui ꝑcumbũt ad Dianæ ſimulachrũ: quanto iuſtius eos execramur, qui toto pectore ſeruiunt Mãmonæ, qui illi quotidie ſacrificant? Et ſi auarus eſt idololatra, qui pecuniæ ſtudio tenetur, qui quod hæreditate obuenit, aut induſtria partum eſt recondit, nec erogat in egenos: quid cenſendũ eſt de his qui lenocinio, qui fœnore, qui rapto, qui fraude, qui calumnijs, qui opprimendis pauperibus rem accumulant? Atq; hæc idolorũ ſeruitus non ſolũ inuenitur inter chriſtianos, uerũetiã, qđ gemendum eſt, inter epiſcopos. Porrò temulentia adeò cõmunis eſt Africæ noſtræ, ut propemodum nõ habeatur pro crimine. An non uidemus ad martyrum memorias chriſtianum à chriſtiano cogi ad ebrietatem? An hoc leuius crimen eſſe ducimus, q̃ hircum immolare Baccho? Mihi uidetur multo grauius ſi recta rõne uelimus expendere. Cum tyrannus dicit, Abnega Chriſtum, et immola Ioui, et eſto amicus noſter, aut morere: ſæpe lingua negat corde reclamante, et manus adolet thus, cũ animus intus adoret Chriſtum: quanquã hoc quoq; grauiſſimũ eſt crimen, tñ aliquam impietatis culpam eleuat humanæ naturæ imbecillitas. Ibi Satanas tibi loquitur uoce tyranni: at quid tibi dicit idem per tuam concupiſcentiã? Abnega Chriſtum et eſto diues, Sacrifica Mãmonæ, et Chriſto nũtiũ remittito. Quid eſt qđ pollicetur? aurũ et argentum, inutilem materiam, niſi exerceas. Nec dicit morere, ſed obiecta oculos, immo potius hoc dicit, Lucrare pecuniam ad breue tempus habiturus, et perde in æternum animã tuã. Et tñ hic ſponte ſubmittis genua Satanæ, et abnegato Chriſto, te totum illi mãcipas. Quid aũt Chriſtus? Meus eſto, et uiue in æternum: cõtemne diuitias iſtas temporarias, et ego tibi centuplum reponam in hoc ſeculo, et uitã æternã in futuro. Relinque terrã, et accipe cœlũ. Ac Deus iſta pollicens deſeritur, et zabulus tam nihili res easq; falsò ꝑmitttens adoratur. O fœdam defectionem. O turpem idololatriã. O iniquam

quam permutationem. Quo præmio solicitauit humani generis primos autores? Ostendit pomum, & dedit mortem. Mendacio *fefellit.* Non moriemini, *sed eritis sicut dij sciẽtes bonum & malum.* Atque *illi delusi, qualem dominum deseruerunt, et ad quem defecerunt?* A *qua felicitate exciderunt, & in quas ærumnas semet coniecerũt?* Sed *idem ille tenebrarum princeps, qui Euæ locutus est per serpentem, nobis loquitur per satellites suos ac ministros, p lenas & lenones, per eos qui pelliciũt ad amorem pecuniæ, ad ambitionem, ad uoluptatem, auocantes à synceritate quæ est in Christo* Iesu. Idem *ille loquitur nobis p concupiscentias nostras quæ uiuunt in membris nostris.* Nec *dicit quod homo tyrãnus, aut mihi obtẽpera aut morere, nec ostẽtat carceres, catenas, uncinos, sartagines, aut caminos incensos, non cruces, laqueos aut gladios, sed tantum cõtemne deum, renuntia uitæ cœlestis hæreditati, et cõmitte adulteriũ, & capies uoluptatẽ.* Sed *qualem?* Momentaneam, *et corporis tantum, quot autem amaritudinib. conditam?* Infamia, *periculo, super omnia uerò secreto cõscientiæ cruciatu. Hæc est esca zabuli, hoc autoramentum. Stipendium porrò quale est?* Dicat *maiore cum fide beatus* Apostolus: *Stipendium peccati, mors est. Quæ mors?* Corporis, *quam solam minitatur et inferre potest tyrannus homo?* Non, *sed mors gehennæ, quæ finẽ nescit.* Plus *potest homo tyrannus quã zabulus. Ille quodã modo cogit hominis naturam, hic nihil aliud potest quã solicitare, deijcere nõ potest, nisi assentiaris, contempsisse uicisse est.* Maior *itaq; uenia debetur, Christum in tormentis abneganti, quã spõte assentienti zabulo, cui credidisse est Christũ abnegasse.* Ille *mendax est & omnis mendacij pater, & illius promissa, quãtuncunque fronte blandiantur, nihil aliud sunt, quàm præstigiæ pellicientes in exitiũ.* Ne *qs itaq; sic sibi blandiatur,* Sum *peccator, amo pecuniam, seruio libidini, studeo honoribus, indulgeo uindictæ, deditus sim uoluptatibus, sed Christum nõ*

abnegaui. At reclamat tibi Paulus, factis abnegasti: reclamat tibi Dñs ipse, Nō potes duos dominos colere. Et interim horres abominandum thurificati aut libellati cognomen, ipse fortasse thurificatis ac libellatis deterior. Illos humanus metus uiolentior quàm ut hoīs natura poßit uincere, eò compulit, ut impias uoces promat lingua, reclamante conscientia: tu tam uili mercedula solicitatus sponte deficis ad eum, à cuius tyrannide te Christus suo sanguine redemit: cuius iã totus es factus, quemadmodum ait Apostolus: Empti estis pretio magno, & iam nō estis uestri. Huius militiam profeßus es ad salutare lauacrum, huic dedisti nomen, huius sacramenti initiatus es, accepisti donatiuū & pignus spiritus, ne quid dubitares de promisso stipendio, simulq; zabulo denuntiasti perpetuas inimicitias, renuntiasti omnibus illius pompis ac uoluptatibus, exsufflasti, exsibilasti, iurasti in uerba redemptoris, cumq; tot uitijs seruias, tibi places quòd nondum sis thurificatus aut libellatus. Siquis miles iuratus in uerba Cæsaris profugeret ad Turcam, & ex illius arbitrio faceret ea, quæ sciret ingratißima Cæsari, nōne comprehensus ad supplicium raperetur, ut desertor, ut periurus, ut perfuga? Quis autem audiret eum ita se defendentem, nō sum desertor, non abnegaui Cæsarem? An non mox audiret, quid refert, si lingua tacuit, re ipsa abnegasti, & plus quàm abnegasti, qui non solum deserueris militiam, uerum etiam ad tyrannū & hostem imperatoris tui irreconciliabilē transfugeris? Meritò fidelium aures abominantur apostatæ uocabulum, uerum hoc non ibi tantum execrandum est, cum incenso thusculo aut inscripto libello renuntiatur profeßioni nominis Christi, sed ubicunq; contēptis Christi legibus, obtemperatur Satanæ. Nec enim refert quid sonet lingua, quæ si sonet Christum, cum animus sit deditus criminibus, non est profeßio, sed hypocrisis, abnegatura Christum si metus urgeat, qui premit thurificatos aut libellatos. Atq;

in his rebus quæ sic inter se pugnant, ut neutra ferat alterius consortiũ, quoties hanc amplectimur, illam abdicauimus, quoties unam reiecimus, alteram agnoscimus: Cuiusmodi sunt lux & tenebræ, bellum & pax, mors & uita, deus & Belial, quẽadmodũ testatur et B. Paulus in secunda ad Corinth. Quæ.n. participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Adhæsisse Belial, est abnegasse Christũ, utcunq; lingua aut habitu Christũ profitearis. De hoc siquis simpliciorum dubitarit, dabo argumẽtum crassum & euidens. Fingamus tyrannũ ita loqui Christiano, incende thus Ioui, nihil addentẽ nec exigentẽ, ut Christum abneget, si adoleuerit, nõne cunctis manifestum erit illũ hoc ipso Christum abnegasse, quod Ioui fecerit thymiama, etiã si nihil proferat impium in Christum? Quẽadmodum qui magicis artib. utuntur, à quo malo nos domini misericordia liberauit, sicut à cæteris omnibus, quibus iuxta ueterem hominẽ quondam ambulantes tenebamur, tacitè Christum abnegant, dum cum dæmonibus habẽt fœdus. Iam si Macchabæi fratres unà cum matre maluerunt tot cruciatib. exanimari, quã carne suilla uesci, sic existimantes eum deum legis autorem negare, quisquis sciens ac uolens legis præcepta uiolat: quo pacto sibi blandiuntur, qui in luxu, temulentia, auaritia, rapinis, adulterijs, alijsq; criminibus consenescunt, quæ gentium etiam leges noluerunt esse impunita? Et cum tot modis Christum abnegẽt, cum toties immolent dæmonibus, pro Christianis haberi postulant? Atq; in his sunt, qui palàm ista committunt, ac propemodum etiam gloriantur in rebus pessimis, adeo non pudet aut piget admissorum, & tamen audent uenire in ecclesiam sanctorum, audent misceri gregi dominico. Tales interdum tolerat ecclesia, ne prouocati magis etiam perturbent populum dei. sed quid prodest non eijci cœtu piorum, si merueris eijci? Nam eijci remedium est, & gradus ad recuperandam sanita-

tem, eiectionẽ meruiſſe ſumma malorum eſt. Ac *fruſtra miſcea tur cœtui ſanctorũ in tẽplo manufacto, ſi ſubmotus eſt à conſortio dei et ab uniuerſo corpore myſtico* Chriſti. Oportet aũt *& illud cõſiderare, quãtopere chriſtiani abhorrent ab idolothytis, & ab ingreſſu fanorũ, atq; ab ipſis etiam ſimulachris, cum* B. *Paulus clamet neq; idôlũ eſſe aliquid neq; idolothytũ, multo minus fanum ex lapidib. conſtructum, eſt aliquid: & tñ plurimorum animus ea religione tenetur, ut mortem oppetãt citius quàm guſtẽt idólis immolatum, & inexpiabile piaculũ eſſe ducant, ſi ingrediantur fanum* Iouis *aut* Apollinis *aut* Dianæ, *ſe que putent cõtactu ſimulachri uehementer cõtaminari. Equidem probo taliũ religionem, ſi ſibi cõſtet in omnib.* Nũc *proh dolor uidere eſt quoſdã in his penè ſupſtitioſe trepidos, in alijs ubi grauior erat metuendi cauſa nimium eſſe ſecuros.* Per *ſe nõ inquinat animam contactus idóli, nec ingreſſus fani, nec eſus idolothyti, ſed per ſe polluit conſcientiam amor pecuniæ, inceſtus, rapina, hypocriſis, et his ſimilia mõſtra.* Quàm *uerò congruit, horrere fani ingreſſum, nec horrere in tẽplo ſancto ſpiritui conſecrato uictimas immolare dæmonijs?* Clamat *ſanctus* Paulus *ſcribens* Corinthijs: N*eſcitis quia tẽplum* Dei *eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Siquis autem templum dei uiolauerit diſperdet illum deus.* R*urſus in eadem epiſtola:* An *neſcitis quoniam membra ueſtra templum ſunt ſancti ſpiritus, qui in uobis eſt, quem habetis à deo, & non eſtis ueſtri?* Quòd *ſi* Chriſtianorum *pectora ſibi conſecrauit deus, ut in illis inhabitet per ſpiritum ſuum, illhic deliciatur & inambulat, illhic amat ſibi offerri uictimam puram ĩ omni loco.* Et *qui in hoc templum* Deo *ſacrum, eiecto ſancto ſpiritu, inducit abominationes quas in myſtica uiſione conſpexit* Ezechiel, *qui illhic ſedẽ facit,* Mãmonæ, Veneri, Como, Baccho, *alijsq; portentis, qui ibi dæmonibus immolat ſpurciſſimas hoſtias, ueretur ingredi fanum gentium ne contaminetur?* Proin-

de nemo sibi frustra blandiatur, Deus nõ irridetur, constet sibi nostra religio, nec alios detestemur, ipsi grauiorib. obnoxij criminib. nec alibi simus religiose timidi, alibi impudẽter impij. Sed Christum semel ꝓfessi tota uita reddamus illi testimoniũ, & undiq; glorificemus illum, obediẽtes illius præceptis, ut in hoc cognoscant homines ꝙ uere fidimus illi, ꝙ ex animo diligimus illum, & ꝙ non simulatè ad sacrũ lauacrum addiximus nos illius militiæ. Beatus Apostolus prædixit, nulli piè uiuere uolenti in Christo Iesu defuturam persecutionẽ. Si deest tyrannus, si tortor, si spoliator, nõ deerit cõcupiscẽtia, martyrij materiam quotidianam nobis exhibens. Postremò hæc ipsa mala quæ secum defert uita mortalium, quæq; pijs cum impijs communia sunt, martyrij coronam nobis parabunt, si placidè, si cum gratiarum actione pertulerimus. Neq; priuati sunt martyrij gloria, quicunq; uiolenta morte cõsummati non sunt. Quis autem ausit Abrahan patriarcham, uel huius filium Isaac, uel beatũ Iob eximere è martyrũ numero? Quæ carnificinæ grauius torserunt corpus, quã patriarchæ mentem torquebant naturæ affectus, cum incunctãter ad dei iussum appararet immolare filium unicum et unicè charũ, in quo tota spes erat illi posteritatis? Quid defuit Isaac martyrio, qui nihil obmurmurãs passus est se colligari & imponi busto? nec expauit in ceruicem uibratam machæram? Cuius autem martyriũ audebimus conferre cum his quæ passus est Iob? Quod siquis adhuc diffidit sermoni nostro, certe beati Pauli uerbis non poterit diffidere. Is scribens ad Hebræos orsus ab Abel usque ad Gedeonem, ingentem sanctorum catalogum recenset, in quo plures sunt, qui non defuncti sunt morte uiolenta, immo pauci sunt qui sic mortui sunt, & tamen de omnibus pronuntiat: & hi testimonio fidei probati inuenti sunt, perspicuè declarans etiam uita bona peragi martyrium fidei. Ecclesiæ quidem usus discernit illos cognominibus, martyres appellans eos, qui uio-

lenta morte decesserunt, confessores, qui constanter in cruciatibus ac minis mortis professi sunt nomen domini Iesu, parati mortem oppetere, uel potius martyrij supremã coronam ambientes: apud deum tamen quicũq; carnem suam crucifixerunt cum uitijs & cõcupiscentijs, quicũq; Christo uerè commortui sunt, eiq; in baptismo consepulti sunt, ut iam non sibi uiuant, neq; mundo, cui semel mortui sunt, sed ei qui pro ipsis est mortuus, martyres sunt, nec martyrum corona fraudabũtur: in primis autẽ monachi, qui uerè monachi sunt ac uirgines, quæ uerè uirgines sunt. Neq; enim locus desertus, saccus pro ueste, legumen pro cibo, neq; ieiunia neq; chameuniæ monachum absoluunt: sub his inuolucris interdum latet animus ualde mundanus, quod ita deprehenditur, si ad munus aliquod ecclesiasticũ uocẽtur: ibi uideas quosdam ex illis facillimè uinci delicijs, impatientiores iniuriarũ, appetẽtiores uindictæ quã quiuis alius sit ex media plebe. Quid causæ est? Quoniam corpus exercuerunt magis, quàm animum, cum beatus Paulus doceat, quod exercitatio corporalis ad modicũ utilis sit, pietas ad omnia ualeat. Non hæc dixerim quòd improbandi sint, qui talibus modis castigant corpus suum & in seruitutem redigunt, sed quòd Satanas mille instructus artibus, nonnunquam illudit incautis, transfigurãs se in angelum lucis, & ex huiusmodi corporum exercitamentis inducit illis falsam sanctimoniæ persuasionem, cum'que intus madeant spiritualibus uitijs, & sibi & alijs habentur pij. Talis erat iustitia Pharisæorum, cui prælata est iudice Christo publicani iniustitia. Ita sunt & uirgines fatuæ, quæ solidam existimãt pietatem corpus habere uiro ĩtactum, cum animus auaritia, superbia, inuidia & obtrectatione sit corruptissimus. Sunt & falsò uiduæ, quæ dum uiuunt in delicijs, Christo mortuæ sunt. In summa tamen quisquis uerè Christianus, cuiusq; status aut ordinis, habet certamina sua, habet crucem suam: quam si patiẽter tollit, si constanter sustinet, te-

ſtimonio ſuo glorificat dominũ, tantum ne ſibi uindicet laudẽ bonorum operum. hoc enim non eſt glorificare deum, ſed clarificare ſeipſum. Habet *unuſquiſq; fideliũ agones ſuos, habet aduerſarium zabulum, habet agonothetam deum, habet theatrũ nõ ſolum eccleſiæ & angelorũ, ſed & infideliũ, quẽadmodum dicit* Paulus *ad* Corin. *Spectaculum facti ſumus mũdo et angelis & hominib. Si uincimus, gloriantur angeli, gloriãtur et fidelium eccleſiæ, gloriatur & ipſe* Chriſtus *in mẽbris ſuis. Sin uincimur ignauia noſtra, triũphat ſatanas cũ angelis ſuis, inſultant nobis increduli, ac deum contumelijs afficiunt, dicentes:* Ecce *qui iactant ſe redemptos à tyrannide ſatanæ, qui prædicant ſe mortuos mundo, nihilo minus uincuntur à cupiditatibus ſuis quàm nos, quos dicũt adhuc teneri ſub regno ſatanæ. Quid prodeſt illis baptiſmus? quo dicunt exui ueterem hoĩem cum actibus ſuis, & indui nouum qui ſecundum deum creatus eſt. Quid prodeſt illis ſpiritus ſanctus, cuius arbitrio dicũt ſe temperari? Cur ſemper in ore habent,* Euangelium, *cũ tota uita diſcrepet ab* Euangelij *præceptis? Quanto creditis pudore ſuffunditur eccleſia, cum hæc ingeruntur ab hoſtibus, nec habet quo reſiſtat opprobria? Nõne uidemus totum eccleſiæ cœtũ dimittere uultus atq; erubeſcere, quoties aliqua uirgo quæ* Chriſto *nupſerat, dilapſa ex angelico contubernio deficit ad ſtuprum aut coniugium? Quantus mœror occupat omnium noſtrûm animos, ſed præcipuè paſtorum, ſi quando* Chriſti *miles tormentis inferior, renuntiauit imperatori ſuo? Quantus autem ex aduerſo* Satanæ *triumphus?* Itaque *fratres dilectiſſimi, ſi uere diligimus* Deũ, *ſi quotidie petimus ex animo,* Sanctificetur *nomen tuum, ſummo ſtudio aduigilemus, necubi polluamus nomen illius, ſed et morte & uita glorificemus illum, iuxta beati* Pauli *monita, uiuentes ſine querela, ut ſimplices filij* Dei, *ſine reprehenſione in medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos luceamus ſicut luminaria in mundo,*

uerbum uitæ continentes ad gloriam Christi Iesu regis & ago nothetæ nostri, qui suum esse ducit quicquid in membris ipsius geritur. Patiamur cum illo, ut cum illo glorificemur ĩ die dñi. Nos hic illũ clarificemus apud homines, ut ille nos clarificet claritate sua corã angelis suis: Cum, ut inquit B. Petrus, uenerit glorificari in sanctis suis: Nemo coronatur nisi legitime certauerit: & hi qui corruptibilem coronam ambiunt, ab omnib. se abstinent, nihil nõ facientes quod ad uictoriã conducit: quid nos facere conuenit, ut assequamur illam immortalis uitæ coronam incorruptibilem & immarcescibilem in cœlis? Hic siquis roget, quo pacto quis poßit esse martyr sine sanguinis effusione? quisquis hoc animo sequitur iustitiam, ut mortẽ citius admissurus sit, quàm uelit à iustitia deflectere, huic prompta uoluntas pro martyrio deputabitur. Deus enim nõ æstimat quẽquam ex euentu rerum, sed ex affectu. Cur enim ille fraudetur martyrij gloria, p quem nõ stetit, quò minus martyriũ peregerit? ut contrà mercedẽ apostatæ ferret, quisquis hoc animo uiuit, ut Christum negaturus sit, si iactura bonorum, aut corporis cruciatus, aut mors sit accipienda. Qui ob paululum pecuniæ peierat, an is uerebitur abnegare Christũ, si tota res periclitetur, si intentetur infamia, carcer & mors? Qui ob febriculã ad incantatricum remedia confugit, an is malit cruciatus morte tristiores perferre quàm Christo renuntiare? Immo qui toties ob breuem carnis delectatiunculam, ob momentaneam gloriam deficit à Christo, uitam habebit uilem pro Christo? Nec hunc tyrannus fecit apostatam, sed ad tyrannum acceßit apostata. Vt autem est similis certandi ratio, ita iisdem armis fratrum animi cõmuniendi sunt ad has pugnas, quibus ostendimus confirmandos ad martyrium. Fides est quæ pugnat & superat in martyribus, nec quisquam deficit in tormentis nisi fidei defectu. Orandus igitur aßidue Deus, ut fidem in no

bis augeat. est enim Dei donum, et illi debetur omnis uictoriæ gloria. Ingeramus illorum animis & infigamus, quàm horrendum crimē sit omnis idololatria, quàm seuere punita sit à Deo sub lege uetere, quot millia trucidarit Moses ob uitulū aureū. Deinde proponatur cōparatio manifestæ idololatriæ, cum immolatur simulachris: & occultæ, cum contempto Deo obeditur per cōcupiscentiā Satanæ. Deinde cōferantur īter se Deus fons oīs boni, & zabulus oīs malitiæ princeps, ostendatur & inæqualitas cōtubernij: in altera parte sunt filij Dei, cōciues angelorum & hæredes beatæ īmortalitatis: in altera, filij Belial, societas omniū dæmonum & hæredes gehennæ. Cōferatur & impar militiæ genus, cōparentur diuersa stipēdia. Hæc si prius fuerint persuasa, et intimis infixa uisceribus, facilis erit uictoria. Nūc fides multis natat in labijs, cum in corde aut nulla sit, aut uehemēter langueat. Quis.n.non ꝓfitetur qd' in Deuteronomio legimus? Audi, dominus Deus tuus, dominus unus est. Et, dominū Deum tuum adorabis, et illi soli seruies. Quis non quotidie recitat ore, Credo in Deum patrem oīpotentem? At non credit in Deum, qui non in eo solo collocat totius felicitatis suæ fiduciam: nec unum habet Deum ac Dñm, qui per scortationem, per luxum & auaritiam Satanæ facit imperata? nec illi soli seruit, qui seruit uentri, qui deditus est huic mundo, qui totus in prauo positus est. Ethnici putant plures esse deos, & hoc tibi uideris perfectus christianus ꝙ persuasum habes unū esse Deum? quid magni facis? Idem credunt Iudæi, qui quotidie blasphemāt filium Dei in synagogis suis, idem credunt dæmones et cōtremiscunt. Si uere credis in deum, crede iustum & ueracem: iustum in remunerandis pijs, et puniendis impijs: ueracem in promissis. Crede nō esse spem salutis, nisi per filiū eius, quem pro nobis oībus tradidit in mortem: crede nihil accidere mali posse ijs, qui se toto illius uoluntati tradiderunt & in illo perseuerant. Hoc est credere in deum patrem, hoc est credere

in filium eius, hoc est credere in spiritum sanctum, unum Deū, & ecclesiam sanctam mysticum Christi corpus, extra quā non est salus, & in qua non est pernicies. Quisquis in tali petra pedes animi fixerit, aduersus omnes tentationum incursus stabit immobilis. Exempli gratia, Laceßitus es conuicio, suggerit tibi caro uindictæ cupiditatem, priusquàm respondeas, sic cogita tecum. Hunc maledicum hominem subornauit zabulus, ut me deijciat, ac deiectum perdat: sed ausculta quid suadeat imperator tuus cui militas: Beati, inquit, mites, quoniam ipsi poßidebunt terram. Et, Mea est uindicta, et ego retribuā. quid suadeat fortißimus ille Christi dux Paulus, Non uosmetipsos uindicantes charißimi, sed date locum iræ. Zabulus dicit, Fruere uindicta, & perde uitam æternam. Deus dicit, Vince in bono malum, & noli resistere malo, & accipe cum filio meo possessionē regni cœlestis. Mox dispice, utri potius expediat obtemperare. Dicit tibi per concupiscentiam tuam zabulus, Mœchare et fruere temporaria corporis uoluptate, et esto meus seruus, & cohæres gehennæ. Audi potius quid dicat tibi Deus, Sperne temporariā uoluptatē, & accipe centuplum bonæ conscientiæ gaudium in hoc seculo, & uitam æternam in futuro, & expende utri potius sit auscultandum. Suggerit tibi per carnis affectum ueluti per Euam Satanas, Viue genialiter: ex aduerso dicit Christus, Beati qui lugent, quoniā ipsi consolationem accipient. Ad eundem modum de cæteris tentationibus, obijce tentatori clypeum scripturarum in quibus tibi loquitur Deus, non minore fide, quàm si tibi coràm ore ad os loqueretur. Ex his torrentibus sume tibi lapides, quibus deijcias superbum Goliath. Habes exēplum à domino tuo: sic ille prostrauit zabulum, nec deijcias animum si sæpius inuadat, ac subinde maioribus machinis aggrediatur, nihil potest aduersus eū qui tecū est. Dic illud Ioannis, Maior est qui in nobis est, quàm qui in isto mundo. Succurrat illud domini dictum. Confidite

quoniam ego uici mundum. His rationibus si Christi miles fuerit exercitatus ad conflictum, in dies comperiet suum antagonistam debiliorem. Nec tamē remittendæ sunt excubiæ, siquando hostis simulabit trāquillitatem, sed obseruans illius insidias dicat cum beato Abacuc: Super custodiam meam stabo, et gradum figam super petram, omni custodia seruans cor meum, ne quà pateat aditus obambulanti quærentiq; quem deuoret. Tutißimum autem cordis munimentum est sobrietas, cum instanti oratione, iugiq; scripturarum meditatione. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Ex hac igitur colligendæ sunt sententiæ, quas ad manum & uelut in procinctu habeas, út his protinus serpentem caput erigentem deijcias: nullus est enim animorum morbus, cui non præsens remedium diuina scriptura suppeditet: hinc comparanda sunt exempla piorum, sed præcipue Christi, quibus se quisq; uel animet uel consoletur. Venio nunc ad illa mala quæ uel ipsam naturam hominis comitantur, uel fortuitu uidentur inferri. Hæc quoq; pius animus & ad pugnandum instructus, sibi uertet in materiam coronæ. Exemplo faciam quod dico clarius. Excutitur aliquis facultatibus suis, siue bello, siue naufragio, siue rapina. Ne protinus hic cogitet laqueum, aut rationem malis artibus sarciendi quod perijt, sed ita secum loquatur, Dominus est qui tentat me an diligam ipsum ex toto corde. Ipse dedit, ipse abstulit, sit nomen domini benedictum. Gratias agat quòd acceperit ex Domini benignitate, agat gratias quòd amiserit ad probationem fidei. Si hæc dixerit eo animo, quo dixit sanctus Iob, cum illo mercedem accipiet. Nec enim Dominus æstimat, quantum quis perdat, sed quàm patienter: quemadmodum non respicit, quantum aliquis largiatur egentibus, sed quo animo. Habes aliquis filium unicè charum, eo te mors orbat

præmatura, pestilentia spoliat te charissimis, sponsa, liberis, amicis, ferto patienter, & dic, Domino ita uisum, & sic fortasſis et nobis expediebat, & nostris, sit nomen domini benedictum. Sunt & morbi qui non minus atroces habent cruciatus, quàm ulla potest inferre tortorũ sæuitia, ueluti pleuresis, ischiasis, podagra, paralysis, calculus, renum et uesicæ exhulceratio. Tale siquid acciderit, ne mens exasperetur ad impatiẽtiam, ne lingua erumpat in uoces blasphemas, sed cum beato David *et* Heli *sacerdote dicat,* Dominus *est, faciat quod bonũ est in oculis ipsius: ita mala quæ non inferũtur ob* Christi *professionem, uertemus nobis in coronam, &* Christo *in gloriam.* Ac *fiet fortasse ut dominus nostra tolerantia propitiatus, aut auferat afflictiones, aut mitiget: qđ si non fit, tamen hac ratione faciemus, ut quod animo impatienti fuisset intolerabile, fiat patientia mitius.* His *atq; huiusmodi argumentis non desinemus nos inuicem exhortari ad illustrandam domini gloriam, cuius titulum et insignia gerimus.* Præstemus *illi martyrium in suo quisq; statu & ordine, nõ solum in aduersis, uerũetiam in prosperis.* In *aduersis agnoscamus amorem patris flagellantis nos ad correctionem, & gratias agamus charitati qua diligit nos ut filios, quos abdicare non uult, sed emendatos recipere.* In *prosperis æquè gratias agamus illius bonitati qua consolatur nos ut tentationum pondus possimus sustinere: ita fiet ut tota uita nostra nihil aliud sit, quàm testimonium, declarans apud credentes et incredulos, sapiẽtiam, bonitatem, misericordiam ac ueritatem* Dei *patris, & filij illius, & spiritus sancti.* Amen.

FINIS.

CARMEN DE CRVCE REdemptoris, Romæ scriptum per D. Cyprianum.

Visquis ades mediiq; subis iam limina templi,
Siste parum: insontemq; tuo pro crimine passum
Aspice me: me conde animo, me pectore serua.
Ille ego qui casus hominum, miseratus acerbos,
Huc ueni, pacis promissæ interpres, & ampla
Communis culpæ uenia, hic clarißima ab alto,
Reddita lux terris, hic alma salutis imago.
Hic tibi sum requies, uia recta, redemptio, uera
Vexillum fidei, et signum memorabile uitæ,
Te propter, uitamq; tuam sum Virginis aluum
Ingressusq; & factus homo, atq; horrentia passus
Funera, nec requiem terrarum in finibus unquam,
Inueni. sed ubiq; minas, & ubiq; labores,
Sordida prima mihi in terris magalia uide
Hospitia in partu, sociæq; fuere parenti.
Hic mihi fusa dedit, bruta inter inertia primum
Arida in angustis præsepibus, herba cubile:
Primos in pharijs uixi regionibus annos
Herodis regno profugus reliquosq; reuersus
Inuidia, semper ieiunia semper & ipsam
Pauperiem extremam & uerum inferiora secutus
Semper agens monitis humana salubribus almæ
Ingenia ad studium probitatis, aperta salubris
Plurima doctrinæ iniungens miracula. Quare
Impia Hierusalem, rabidis exercita curis

Inuidiæ, sæuisq; odijs, & cæca furore
Insonti, est pœnis letalibus ausa cruenti
In cruce terribili, mortem mihi quærere? Quæsi
Latius ipse uelis distinguere: Siq; per omnes
Ire iuuet gemitus, & mecum sentire labores,
Collige consilia, insidias'ue, mei'ue nephandum
Sanguinis innocui pretium, & simulata clientis
Oscula, & insultus, & sæuæ iurgia turbæ,
Verbera prætenta, & promptas ad crimina linguas
Fige animo & testes, & cæci nephanda Pilati
Iudicia, ingentemq; humeros, & fessa prementē
Terga crucem, atq; graues, horrenda ad funera gressus.
Nunc me, nunc uero desertum extrema secutum
Supplicia, & dulci procul à genitrice leuatum
Vertice ad usq; pedem me lustra. Ecce aspice crines
Sanguine concretos, & sanguinolenta sub ipsis
Colla comis, spinisq; caput crudelibus haustum
alias, super Vndiq; diua pluens uiuum * sub ora cruorem.
Compressos speculare oculos, & luce carentes
alias, conspice Afflictasq; genas, & arentem * aspice linguam
Felle uenenatam, & pallentes funere uultus.
Carne manus clauis fixas, tractosq; lacertos,
Atq; ingens lateris uulnus. Cerne inde fluentam
Sanguineam, fossosq; pedes, artusq; cruentos.
Flecte genu, lignumq; crucis uenerabile adora,
Flebilis, innocuo terramq; cruore madentem,
Et me nonnunquam, deuoto in corde, meosq;
Fer monitus: sectare meæ uestigia uitæ.
Ipsaq; supplicia inspiciens, mortemq; seueram
Corporis, & uarios memorans animiq; labores,
Disce pati aduersa, & propriæ uigilare saluti.
Hæc monumenta tibi, siquando in mente iuuabit

Voluere, si qua fides animo, tibi forte meorum,
Debita, si pietas, & gratia digna laborum
Surget, erunt uerae stimuli uirtutis. Eruntq;
Hostis in insidias clypei, quibus acer in omni
Tutus eris, uictorq; feres certamine palmam.
Haec monumenta, tuos, si * labilis sensus amantes — alias, subdis
Auertent sensus, fugiente decoris ab umbra,
Mundani ijq; struent, ne spe captatus inani
Mobilis occiduis, fortunae fidere rebus,
Auferis: & uitae sperare fugacibus annis.
Et te nimirum, sic ista caduca uidentem
Secula, & exutum, patriae melioris amore
Orbis opes: rerumq; usus: & uota priorum
Moribus elicient sacris, uitaeq; beatae,
Spesq; graues inter poenas, & rore fouebunt
Coelesti: pactiq; boni dulcedine pascent
Purpuream donec animam, expectata relicto
Corpore, sublimes coeli reuocabit ad oras
Gratia, ubi curas, omnemq; exuta laborem
Angelicos ubi laeta choros aciesq; beatas
Sanctorum associans, aeternae pacis amoena
Perpetuo, felix mecum regnabit in aula. Amen.

EIVSDEM AD CRVCIFIXVM ELEGIA.

Cur sic despectus rigida super arbore pendes?
  Tam diram pateris cur bone Christe necem?
Cur tenerum tanto macerauit uerbere corpus?
  Transfixitq; tuas gens maledicta manus?
Cur sic horrendo lacerauit cuspide plantas?
  Cur cerebrum traxit spina cruenta tuum?
Quid fuit erroris in te, quid criminis unquam?

Qui sic afflictus, sic laceratus obis?
Cur pateris tantos sanctorum sancte dolores?
Quos neq; famosus fur tolerare solet?
Proh dolor infelix ego sum cui congruit ignis,
Qui mereor stygias uiuus adire domos:
Has ego proteruus debeo persoluere pœnas:
Hæc me sanguineum mors furibunda decet.
Tu uero innocuus, quo nunquam purior alter,
Cur geris immeritam agne benigne crucem?
Pro me cuncta quidem suffers, mea crimina portas:
In cruce tu moreris, ne crucifigar ego.
Quas tibi pro tantis referam dulcißime grates
Saluator? meritis nil satis esse potest.
Vt tamen exiguam uel saltem in parte rependam,
Quæ potero tota munera mente feram.
Omne igitur toto mihi quod contingit in orbe,
Atq; animus iuncto corpore semper habe.

RESPONSIO CRVCIFIXI.

Huc me sydereo descendere iußit olympo,
Hic me crudeli uulnere fixit amor.
Langueo, nec quisquam nostro succurrit amori,
Quem nequeunt duræ frangere iura crucis.
Pungentem capiti dominum portare coronam
Fortis amor docuit, uerbera tanta pati.
Felle sitim magni Regis satiauit amaro:
Pectus ut hauriret lancea fecit amor.
De me solus amor potuit proferre triumphum:
Ille pedes clauis fixit, & ille manus.
Si cupis ergo animi mihi signa rependere grati,
Dilige: pro tantis sat mihi solus amor.

FINIS.

INDEX RERVM AC SENtentiarum, quæ sunt notatu dignæ in hoc opere.

FINIS.

